Digitized by Google

86
~~T.183.~~ T.193
12.B.
Digitized by Google

IO. GOTTL. HEINECCII, IC.
S. REG. MAI. PRVSS. CONSIL. INTIMI, ET IVR. AC PHILOS. IN ILLUSTRI FRIDRIC. P. P. ORD.

HISTORIA IVRIS CIVILIS ROMANI AC GERMANICI,

QVA VTRIVSQVE
ORIGO ET VSVS IN GERMANIA
EX IPSIS FONTIBVS OSTENDITVR,
COMMODA AVDITORIBVS METHODO
ADORNATA,
MVLTISQVE OBSERVATIONIBVS HAVD VVLGARIBVS
PASSIM ILLVSTRATA.
Editio Auctior atque Nitidior.

LVGDVNI BATAVORVM
Apud IOH. & HERM. VERBEEK,
MDCCXL.

BIBLIOTHEQUE CANTONALE

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO COMITI

DOM. HENRICO VI.

IVNIORIS STIRPIS COMITI

ET DOMINO RVTHENO,

DOMINO PLAVIAE, GRAITZIAE, CRANICHFELDAE, SCHLEIZAE ET LOBENSTEINII:

POTENTISSIMI DANIAE ET NORVEGIAE REGIS CVBICVLARIO,

COMITI AC DOMINO CLEMENTISSIMO
S. P. D.

IO. GOTTL. HEINECCIVS.

NOn credo, ILLVSTRISSIME S. R. I. COMES, TE, qua es magnanimitate, vel adſpernaturum eſſe hunc

 li-

libellum, vel hoc obſeruantiae gratique animi monimentum indignum perſona TVA exiſtimaturum. Alia enim eſt indoles illuſtriſſimae gentis TVAE, quae iam a multis ſaeculis vniuerſae Germaniae eximia pietatis, virtutis, prudentiaeque exempla praebuit, quam vt TV, illo ſanguine cretus, poſſis quidquam, quod ad ornandas litteras pertinere videatur, a TE alienum putare. Alia, multoque maior clementia TVA, quam vt me de litteris aliquando bene mereri cupientem, illius participem eſſe nolis. Plures iam circumacti ſunt anni, ex quo TIBI

vna

vna cum illuſtriſſimo fratre, & illuſtriſſimo **LINARIAE** Comite Halae ſtudiis operam nauanti, plenoque gradu ad praeclaram, qua iam emines, doctrinam rerumque ciuilium intelligentiam enitenti, ego tum hoſpes innoteſcere, TVISque humaniſſimis frui colloquiis coepi. Quamuis vero ab eo tempore TE, & grauioribus magni REGIS negotiis admotum, & ipſi Germaniae noſtrae ereptum iam pridem mei memoriam depoſuiſſe crediderim: aliud tamen & litteris ad me humaniſſime ſcriptis, dum libello CELSISSIMO DANICAE IVVENTV-

TIS PRINCIPI conſecrato viam ad palatium Regium munire non dubitaſti, re ipſa teſtatus es, illumque clementiſſime exceptum eſſe, nunciaſti. Quantopere litterae iſtae TVAE me, neſcio quid metuentem, recrearint, quantamque ex iſta humanitate TVA voluptatem ceperim, hic ipſe libellus, qui iam multo, quam antea, auctior nitidiorque praelo exit, pro me teſtimonium perhibeto. Eum enim TIBI, COMES S. R. I. ILLVSTRISSIME, TVOque Nomini ex veteri formula DO, DICO, DEDICO, vt ſi qua his litterulis perpetuitas ſperari

Digitized by Google

rari poſſit, perpetuum aliquod exſtet venerationis meae gratique animi monimentum. Suſcipe itaque explicata fronte litterarium hoc munuſculum, quumque aliud a mei ordinis hominibus proficiſci nequeat, perſuade TIBI, quaeſo, TIBI me ſimul me ipſum totum conſecrare, nullum abire paſſurum diem, quin vota cum pro TE, tum pro vniuerſa gente TVA illuſtriſſima, concipiat, quam vt DEVS optimus maximus ad illum vſque decretorium diem, qui hoc hauriet aeuum, ſaluam florentiſſimamque Germaniae noſtrae ſeruare velit, flagrantiſſimis

Digitized by Google

precibus, quoad viuam, exoptabo. VALE, COMES S. R. I. ILLVSTRISSIME, & res TVAS feliciter gere. Halae ipſis Id. Martii anni Dionyſiaci MDCCXXXX.

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO

S. P.

Quae mihi hunc adornandi libellum octauo abhinc anno fuerit occaſio, AMICE LECTOR, *quamque paene praecipiti feſtinatione ille a me tunc in chartam coniectus ſit, ex ea, quam primae editioni praemiſi, praefatione, ſatis, vt opinor, perſpexeris. Non potui ergo non tum vereri, ne ea ſcriptione ſatisfeciſſe videar quam pauciſſimis, iique ſaltim, quibus nihil, niſi quod eximia quadam cura ſcriptum perpolitumque ſit, placere ſolet, perfectius quid atque elegantius ſint a me deſideraturi. Quum enim ea ſim tenuitate ingenii, vt & ſi adnitar, omnesque animi neruos intendam, vix quidquam, quod oculis tuis dignum videatur, proferat: quanto minus mihi ſperare licuit, ſubitaneum*

hoc & vix ſatis praemeditatum opuſculum vlli viro docto, maxime in tam vbere, quem ſaeculum noſtrum vidit, talium librorum prouentu eſſe placiturum? Enimuero multo aliter, quam metueram, res accidit. Tantum enim abeſt, vt Hecyrae Terentianae fato exploſus ſit hic libellus, vt tametſi auditorum tantum vſibus initio deſtinatus tamen & extra academiae noſtrae pomeria inuenerit lectores, & diſtractis paene diuenditisque exemplaribus omnibus, noua eaque nitidior editio iam pridem flagitari coeperit. Cur ea non prius prodierit, illi norunt, quibus bibliopolarum res paullo ſunt perſpectiores. Demum tamen moras omnes, egregii publici ſtudio ruperunt viri integerrimi IO. & HERM. VERBEEKII, qui alieni ab exſecrabili illo libellos alienos furtim recudendi conſilio, cum priore bibliopola ita com-

po-

poſuerunt rationes, vt ei iure recudendi hanc iuris hiſtoriam vltro cedere non dubitarit. Quum ergo hi operis redemtores nullis ſibi parcendum ducerent ſumtibus, vt & ſplendidiſſimis typis chartaque prodiret in lucem: debere ego hoc mihi viſus ſum lectoribus aequis, vt, qui antea imperfectum illud opuſculum tam aequo animo tulerunt, ii iam aliquid ſi non perfectius, at accuratius tamen limatiusque a me accipiant. Itaque tot licet occupationibus diſtractus, infirmaque valetudine prope oppreſſus, me recenſendo huic libello accingo, multa, quae deeſſe videbantur, ſuppleo, quaedam nouis veterum teſtimoniis firmo, quaedam, vt fit, emendo ac muto, idque tanto ſtudio, vt ſi quis opus hoc nouum eſſe crediderit, eum ego non aberraturum a vero eſſe exiſtimem. Fecerimne operae pretium, tuum, BENEVOLE LECTOR,

Digitized by Google

TOR, erit iudicium. Me certe noua haec opera nauata iurisprudentiae maximopere delectauit, vt adfirmare poſſim, illam mihi & curas, quibus tum excruciabar pleraſque, abſterſiſſe, & ad amiſſas difficili morbo vires recuperandas firmandasque mirifice profuiſſe. Ceterum ne ſic quidem dubito, quin alii eamdem rem acturo permagnum reliquerim ſpicilegium. Experiundo enim didiciſſe mihi videor, nullam eſſe difficiliorem veteris hiſtoriae partem, quaeque pluribus egeat, paucioribusque inſtructa ſit ſubſidiis, quam hiſtoriam iurisprudentiae. Siue enim veterum rerumpublicarum, ſiue eccleſiae Chriſtianae res & fata quis ſcribere conſtituerit, tot exſtant incorrupta veteris aeui monimenta, vt ſe copia fere inopem reddi animaduertat. At quis, quaeſo, veterum vel ad hiſtoriam iuris ſcribendam, vel

vi-

vitas iureconſultorum enarrandas adpulit animum? Quotusquisque tot doctorum hominum, qui reipublicae Romanae annales accuratiſſima induſtria condiderunt, ea quae ad artem noſtram pertinent, non obiter attigit? Solus fere DIONYSIVS HALICARNASSENSIS ea, quae de iure & legibus, earumque interpretatione obſeruatu digniora eſſe animaduertebat, diligentius videtur perſequutus. Sed inuiderunt nobis fata maximam operis incomparabilis partem, vt, quae ab anno ab V. C. CCCXII. acciderunt, hodie fere ſciamus iuxta cum ignariſſimis. Liuius enim, & ſi qui alii res Romanas tradiderunt, res potius bello praeclare geſtas, quam quae circa leges euenerint, memoriae prodiderunt, &, ſi quid de his quoque memorant, illas, quae ad rem publicam pertinere viderentur, quibusque tam-

quam

quam ſeditionum flabellis populum agitabant Tribuni plebis, paullo diligentius deſcripſerunt, plerisque, quae ad ius priuatum amplificandum perlatae fuerant, vel praetermiſſis, vel leui ſaltim brachio tactis. Plura eius generis, eaque praeclara procul dubio in tot libris ſuis obſeruauerant veteres iureconſulti, qui, ſi exſtarent integri, non magnopere fortaſſis laboraremus. Sed hos quoque ſiue Triboniani induſtria, ſiue illaetabili quodam artis noſtrae fato amiſimus, vt pro inſtructiſſimo adparatu & ferculis delicatioribus, hodie reliquiis duntaxat, tamquam paraſiti, perfruamur. Solum POMPONII *fragmentum nobis ſeruauit Tribonianus, ſi ſeruatum dici poteſt, quod nobis vbique, vt videtur luxatum, mutilatumque ſupereſt. Saltim plura ac pleniora non ſcripſiſſe iureconſultum, nemo ſibi temere perſuaſerit, niſi ſimul totum enchiridii libellum*

dua-

duabus tribusue plagulis conſtitiſſe, velit exiſtimare. Ita fere omnia interciderunt, ex quibus veteres, quorum aetas in beatiora ſaecula inciderat, iuris originem, progreſſum, fata, legum auctores, eorumque finem ac conſilia, edictorum, ſenatusqueconſultorum aetatem, iurisconſultorum vitam, ac quae eorum in iurisprudentiam exſtiterunt, merita, diſcere potuerunt. Jacent hodie tot excellentiſſimi ingenii viri paene omnes illacrymabiles & obruti multa nocte, quia carent vate ſacro, &, ſi dicendum, quod res eſt, nondum iuris hiſtoriam, ſed eius pauciſſimae ſquallidaque rudera, poſt tot eruditiſſimorum virorum lucubrationes, habemus. Sed qualecumque iſtud ſit, quod in communi tot veterum monimentorum naufragio interitum euaſit, aequi profecto bonique conſulendum, & quidquid vel in veterum annalibus, vel in ipſis libris noſtris, de iu-

ris-

Digitized by Google

riſprudentiae ſatis vel obiter notatum occurrit, in rem vertendum videtur. Quod ego quidem hoc libello an praeſtiterim neſcio, conatum me ſaltim eſſe id praeſtare, nullique propterea labori, nullisque vigiliis parſiſſe & ſcio, & quemuis, qui libellum perluſtrare voluerit, facile perſpecturum, arbitror. Quandoquidem vero, qui adhuc in eo argumento verſati ſunt, plerique non niſi Romanae iurisprudentiae fata deſcripſerunt: me idem agentem facile ſubegit patriae caritas, ſtudiumque, quod iam a multis annis enucleando iuri patrio impendi, haud mediocre, vt & huius hiſtoriam cum illa coniungerem, maxime quum poſt HERM. CONRINGIVM, *qui primus Germanorum Germanici iuris origines expoſuit, pauci fere reperti ſint, qui inuentis ab eo aliquid adderent, iiſque, quae* CONRINGIO *defuerant ſubſidiis*

ad

ad locupletandam pulcherrimam hanc hiſtoriae partem vterentur. Jam innumera viderat CONRINGIVS; (*quid enim ſcire quiſquam vellet, quod docere non poſſet ingenium iſtud ſine exemplo maximum?*) *at ſexcentis qui poſt eum e ſitu & puluere in lucem protracti ſunt, rerum Germanicarum ſcriptores, innumeraque, quae poſtea prodierunt diplomata, ille non viderat. Ex quibus ſane permulta ſuppleri poſſe a viris doctis, quae in opere illo* CONRINGIANO *deſiderantur, facile intelligitur. Ipſe ſane, cui per alia negotia non tantum fuit otii, vt irem per omnes Germanorum annales, omneſque veteres chartas & diplomata perluſtrarem, plura tamen huius induſtriae ſpecimina in breui hoc opuſculo mihi videor dediſſe, neque dubito, quin multo plures eiusdem generis obſeruationes colligi poſ-*

ſint ab iis, qui vel maiore inſtructi adparatu, vel otio magis abundantes, vel feliciore ingenio praediti ſtudium, induſtriamque ad illuſtrandam patrii iuris hiſtoriam conferent. Quibus ſi me mea hac ſcriptione veluti igniculos quoſdam inieciſſe animaduertero; nae ego mihi operae feciſſe pretium vberrimumque lucubrationum fructum cepiſſe videbor. Interea, dum alii meliora dederint, vtere meis, tuamque beneuolentiam, quae mihi & ſeneſcenti paullatim ad quidlibet in reipublicae litterariae commodum conandum incitamento erit, mihi integram, quaeſo, conſerua, atque illibatam. Vale, LECTOR BENEVOLE. *Halae prid. Id. Mart.* MDCCXXXX.

Digitized by Google

PRAEFATIO

Primae editioni praemiſſa.

QVod pleroſque facere animaduertimus, qui praefationes ſcribunt, vt vel rerum, quas explicant, vtilitatem ac praeſtantiam verbis ornatiſſimis commendent, vel vino alioquin minus vendibili veluti hederam ſuſpendant: eorum ego hic nihil facere conſtitui. Quemadmodum enim incredibilem HISTORIAE IVRIS vtilitatem ſatis perſpiciunt harum rerum intelligentes, eamque reipſa experiuntur quotidie: ita apud imperitos & veteris barbariei ſtatores fruſtra verba facerem, neque vlli mortalium tantum eſt flumen ingenii, tanta ſcribendi dicendique vis ac copia, vt his hominibus, vel ad ipſum elegantiorum litterarum nomen cohorreſcentibus, non dicam perſuadere, ſed veroſimile tantum facere poſſit, earum vllam in iurisprudentia vtilitatem eſſe. Et ſane qui fieri poſſet, vt illi harum deliciarum ſuauitatem ſalubritatemque percipiant, qui quotidie carduelibus ſentibusque

veſcuntur, aſperumque illum victum calceatis iſtis dentibus ſuis facillime ſubigunt? Quare quum & rem in ſe commendatiſſimam verbis extollere, ſuperuacuum; & ſurdis narrare fabulam, moleſtiſſimum videatur: de vtilitate praeſtantiaque huius ſtudii, vt praediximus, iam non diſſeremus, ſed inſtituti tantum noſtri rationem reddemus iis, quibus nos, noſtraque ſtudia, vigilias ac labores probari quam maxime cupimus.

Placuit nuper REGI noſtro longe clementiſſimo, vt, relicta illuſtri Viadrina, in Fridricianam hanc celeberrimam me conferrem, docendique munus, quo iam olim ibi non ſine fructu ſtudioſae iuuentutis perfunctus fueram, poſtliminio obirem. Parui ego, prout decet, OPTIMI PRINCIPIS voluntati, & quamuis nouam illam migrationem, decliui iam aetate, quantum fieri potuit, deprecarer, eiusque taedio conditiones ſplendidiſſimas, a REGIBVS ac REBVSPVBLICIS potentiſſimis mihi propoſitas, aliquoties repudiaſſem, Halam tamen familiam ac ſupellectilem transtuli, operam-

ramque dedi, vt obſequio erga PRINCIPEM nec prius mihi, nec antiquius quidquam eſſe, re ipſa oſtenderem. Inciderat haec profectio mea in illud anni tempus, quo Halae praelectionum publicarum priuatarumque iam pridem factum fuerat auſpicium, nec integrum mihi erat, a diſciplinarum quarumdam interpretatione munus meum auſpicari, niſi turbare vellem ordinem, quem doctores celeberrimi iam inde a feliciſſimis academiae huius primordiis religioſe ſeruarant. Ne tamen paucos hos menſes otio ac ſilentio tranſirem, ſtatui iuuentuti ſtudioſae publice ea praelegere atque inculcare, quae tortuoſum iurisprudentiae iter ac veluti Labyrinthum ingreſſurae inſtar fili Ariadnei eſſe poſſent. Expenſis itaque, quae huc facere videbantur, vniuerſis, ſubductiſque rationibus, hanc feci cogitationum mearum ſummam, nihil illis fore vtilius, nihilque fructuoſius, quam ſi iis iuris tum Romani, tum Germanici, origines ac progreſſum paullo accuratius enarrarem, ex ipſaque hiſtoria oſtenderem, quis vtriusque illius iuris in foro vſus ſit, & quantum decipian-

Digitized by Google

tur ac decipiant, tum qui, vt ius Rom. in exſilium agant, Germanicum neſcio quod, in tribunalibus vnice regnare contendunt, tum qui, recepto in ſubſidium illo iure, tantam rerum conuerſionem factam eſſe exiſtimant, vt moribus patriis foro, ac veluti aqua & igni interdictum ſit. Ne vero auditoribus, qui magno numero ad has acroaſes confluebant, deeſſet libellus, quem & in auditorio, & domi, prae manibus haberent, breues has poſitiones in chartam conieci, calamo tam feſtinante, vt ſaepenumero ſchedae adhuc madidae in officinam mittendae eſſent. Quamuis autem mihi veniam paratam fore putem apud aequos rerum arbitros, ſi quaedam vel praeteruiſa, vel non ſatis ad amuſſim facta perpolitaque deprehenderint: adfirmare tamen poſſum, me haut pauca obſeruaſſe mihi videri, quae non omnibus in mentem venerunt, ac proinde breuiter perſtrictis iis, quae iam ab aliis accuratius tradita noueram, ea, quae vulgo vel omitti, vel perperam proponi ſolent, diligentius explicaſſe, meque multo plura atque exquiſitiora eius generis additurum, ſi

eo

Digitized by Google

eo vſque vitam produxerit ſummum Numen, vt limam iterum ſubeat libellus paene extemporarius. Ita enim comparatum eſt hoc ſtudiorum genus, ad quod nos horis tantum ſubceſiuis furtim veluti referimus, vt quotidiana lectio multas nobis obſeruationes nouas ſufficiat, quibus ea, quae olim in chartam conieceramus, mirifice illuſtrari locupletarique poſſint. Cuius rei vt quaedam ſpecimina hic demus, pauca, quae interea, dum prelum feruebat, animaduertimus, veluti per lancem ſaturam recenſere iuuabit, ita tamen, vt chartae habeamus rationem, & temporis, quod nobis ob imminentes nundinas conceditur, perquam exigui.

Libro priore (1) fuſius egimus de edictis magiſtratuum, ſolideque, niſi fallimur, demonſtrauimus, Dictatores, Conſules, Cenſores, Praetores, Aediles curules, Tribunos plebis, quin & Praefectos praetorio, adeoque omnes fere magiſtratus, edicta de rebus ad curationem ſuam pertinentibus reddidiſſe, quin ideo HONORARIVM illud ius dictum eſſe, quod omnes, qui Ro-

(1) §. *LVI. ſequ. p.* 52. [*h. ed.* §. 61. *p.* 54.]

mae honoribus fungerentur, ipſique adeo ſacerdotes, nedum magiſtratus, ius illud edicendi ſibi arrogarent. Fruſtra adhuc deſideraueram aliquot magiſtratuum, qui edicta propoſuerint, exempla, veluti praefectorum vrbi, praefectorum Auguſtalium, & quaeſtorum, in quae tamen interea, dum plagellae hae typis deſcribebantur, aliud plane agens, incidi. Praefecti enim vrbi Turcii Aproniani, edicta bina, alterum de carnibus, non micatione, ſed ad exagium vel ſtateram vendundis, alterum de ſuariis eorumque canone vinario, integra exſtant apud Gruterum (2): ſimiliaque aliorum praefectorum paſſim memorat Ammianus Marcellinus (3), eo notatu digniora, quo magis ex illis patet, etiam poſt edictum perpetuum hos praefectos edicta iurisdictionis ſuae cauſſa promulgare non deſiiſſe. Ita & Praefectos Aegypti Auguſtales eo iure vſos eſſe, numquam quidem dubitaram, qui non ignorabam, eos ab Arriano (4) ob proconſulare imperium ὑπάρχους Αἰ-

(2) *Inſcript. p. DCCXLVII*, 6. 7. (3) *Hiſt. XXVII*, 9. *XXVIII*, 4. (4) *Expedit. Alex. III*, 5. *p.* 110.

'Αιγύπτȣ vocari, quique apud Tacitum (5) legeram, illos *loco regum in Aegypto egiſſe*, apud eosque & *lege agi* potuiſſe, & *eorum decreta perinde habita eſſe, ac ſi magiſtratus Romani conſtituiſſent*. At nondum tamen occurrerat locus, quo diſerta fieret edictorum ab iisdem propoſitorum mentio. Talem poſtea praeter ſpem atque opinionem reperi apud Philonem (6), qui Auidium Flaccum, Praefectum Auguſtalem, crudelem alioquin & flagitiis omnibus coopertum hominem, eo tamen maxime nomine laudat, quod primis praefecturae ſuae annis τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἀνέπλησεν εὐνομίας, *quod bonas leges in vrbem Alexandrinam, & totam prouinciam, induxerit*. Quod profecto non aliter, quam propoſito edicto prouinciali, fieri potuit: vt iam non dicam de edictis repentinis, quae, prout res inciderent, promulgaſſe eumdem Flaccum, idem Philo (7) teſtatur. Denique & Quaeſtores eo iure vſos eſſe, mihi perſuaſit locus Ciceronis (8): *L. Octauio & C. Cot-*

(5) *Hiſt. I*, 11. & *Annal. XII.* 60. (6) *In Flacc. p.* 966. (7) *Ibid. p.* 972. (8) *Orat. in Verr. III*, 7.

Cottae Coſſ. Senatus permiſit, vt vini & olei decimas, & frugum minutarum, quas ante te Quaeſtores in Sicilia vendere conſueſſent, Romae venderent, legemque his rebus, quae ipſis videretur, EDICERENT. Ex eo enim manifeſto patet, conſules tum Romae feciſſe, quod antea Quaeſtores in prouinciis, id eſt, vendidiſſe decimas, legemque venditioni, propoſito edicto, dixiſſe, vt dubitari non poſſit, quin & Quæſtoribus commune ius edicta reddendi fuerit cum reliquis magiſtratibus omnibus.

Alio loco (9) de SCHOLA IVRIDICA ROMANA, Conſtantinopolitana & Berytenſi diximus, ad easque ad ſaeculum ſextum vſque magnum concurſum factum eſſe oſtendimus. Subdubitaui adhuc, an & ſub Gothicis, & Langobardicis Regibus, itemque ſub Imperatoribus Francicis & Germanicis, florem ſuum conſeruarit Romanum iſtud gymnaſium. Sed reperi quaedam veterum teſtimonia, quae id adfirmandum eſſe ſuadent. Apud Caſſiodorum (*) enim Athalaricus, Rex, Profeſ-

(9) *Lib. I.* §. 313. *p.* 312. [*h. ed.* §. 361.]
(*) *Var. IX*, 21.

feſſoribus Romanis ſtipendia integra perſolui iubet, in illisque numerat etiam *iuris expoſitorem.* Et in pacto, inter Leonem PP. VIII. & Ottonem M. in Synodo Lateranenſi anno MCCCC LXIV. inito, a Theodorico de Niem(10), Melch. Goldaſto (11), Io. Schiltero (12), aliisque edito, ſub finem dicuntur ea omnia facta eſſe *in patriarchio Lateranenſi, in eccleſia S. Saluatoris, ſynodo conſtituta a pluribus viris catholicis, Epiſcopis, & Abbatibus, inſuper iudicibus & LEGIS DOCTORIBVS,* per quos quum intelligi nequeant Doctores, ſollemni ritu in academiis creati, (quos aetas illa ignoraſſe omnino videtur,) manifeſtum eſt intelligi profeſſores legum, qui Romae tum docendi munere fungebantur. Quo quantiuis pretii teſtimonio ſimul confirmatur, quod alibi obſeruauimus (13), iuris ciuilis in foris Italiae a Iuſtiniani temporibus ad Lotharii Saxonis imperium permagnam fuiſſe auctoritatem, quamuis

poſt-

(10) *de iure & priuil. imp. p.* 248. (11) *Conſtit. Imp. Tomo I. p.* 34. (12) *Inſt. Iur. publ. Tom. II. Lib. II. Tit. X.* (13) *Lib. I.* § *CCCXXXIX. p.* 340. [*b. ed.* §. *CCCCXIV.*]

poſtremis temporibus defuerint, qui cupidae legum iuuentuti viam ad iurisprudentiam monſtrarent, & ob eam potiſſimum cauſſam deſertam hanc ab aliis prouinciam PEPO, IRNERIVS, aliique Bononienſes, occuparint.

Libro poſteriore (14) obſeruauimus, omnes prouinciales, Italos, Gallos, Hiſpanos, qui ſub Francorum, Oſtrogothorum, Wiſigothorum, Burgundionum, Langobardorum imperio vixerint, iuris Romani vſum retinuiſſe. Eam obſeruationem mirifice illuſtrat doctiſſimus Ant. Matthaeus (15), qui multis demonſtrat, eos, quamuis a populis iſtis Germanicae originis oppreſſos, ſe tamen adhuc *Romanos* & *ciues Romanos*; omnesque prouincias, in quibus degerent, quantumuis a barbaris perdomitas, *Romaniam* vocaſſe. Ex quo facile patet, cur in manumiſſionum formulis apud Marculfum aliosque, manumisſis etiam ea tempeſtate praeter libertatem concedatur *ius ciuitatis Romanae* (16), quod

(14) *Lib. II. § XIII. p.* 364. *§. XV. p.* 366. (15) *de Nobilit. Lib. I. Cap. XXVII. p.* 107. *ſequ.* (16) *Form.* Lindenbrog. *XCI. XCVI. XCVIII. CI.* Baluz. *Adpend. Capitular. n. CV. Tom. II.*

quod tamen tum in eo tantum conſtitiſſe arbitramur, quod iure Romano, ſi vellent, vterentur, neque inuiti adſtringerentur barbarorum, ceu vocabant, legibus. Dixi, iure Romano eos, ſi vellent, vti potuiſſe. Optionis enim ius vnicuique dabatur, qua potiſſimum lege viuere vellet, idque conſtituerat Lotharius Imp. (17) cuius haec eſt ſanctio: *Volumus, vt omnis Senatus & populus Romanus interrogetur, quali vult lege viuere, vt ſub ea viuat.* Ac proinde ſaepenumero factum eſt, vt ſententiam mutarent, &, qui ſe antea iuri Romano ſubmiſerant, poſtea aliam aliamque eligerent: id quod apud Langobardos potiſſimum viduae faciebant, viuis quippe maritis horum legibus adſtrictae, iisdem vero ſolutae, ſimulac ſolutum eſſet matrimonium (18).

Quae de vſu iuris Romani in Germania, qualis ſaeculo XIV. fuerit, disſeruimus, (19) ea iam multis illuſtrari poſſent, maxime ex inſigni eius aeui monimento, puta PHIL. DE LEYDIS

(17) *Capitul. ann. DCCCXXIV. Cap. V.* (18) *Capit. Lothar.* apud Baluz. *Tom. II. Cap XIV.* (19) *Lib. II.* §. 67. *p.* 416. [*h. ed.* §. 68.]

DIS *libro de cura reip. & ſorte principantis*, primum Leidae MDXVI. impreſſo, poſteaque nitide recuſo Amſt. MDCCV. 4. Floruit hic Belga, teſtibus Deſſelio (20) & Io. Meurſio (21), adulto iam ſaeculo XIV, impetratisque Aureliae Doctoris Decretorum honoribus, primum ius pontificium Pariſiis aliquamdiu explanauit, poſteaque in Belgium redux, circa annum MCCCLXIX. in Guilielmi Bauari, Hollandiae Comitis aula conſenuit, fato functo anno MCCCLXXX. Ex eius libro paſſim adparet, quae tum fuerit iuris in Belgio ac Germania facies. Quantae tum dignitatis fuerint Doctores iuris ciuilis, quantumque ſplendorem, vel potius πολλὴν φαντασίαν adfectarint, diſcimus ex caſu XXXIII. (22) vbi proponit ſpeciem: *Quidam legiſta, non doctorizatus, nec legum dominus, nec Profeſſor, impetrauit ab Imperatore, vt inſignia doctoralia deferret, videlicet AVRI ORNATVM in FRAENIS, CALCARIBVS & SEL-*

(20) *Biblioth. Belg. p.* 775. (21) *Athen. Batau. Lib. I. p.* 72. (22) *p.* 99.

SELLIS EQVESTRIBVS; numquid conceſſum valet? Hic patet, quod non. En Doctores eius ſaeculi, auſpiciis Imperatorum creatos, qui iure nobilibus proprio, fraena, ephippia & calcaria auro exornandi vtebantur. Quumque ſuo loco oſtenderimus, iurisperitos tum nihil reliqui feciſſe, vt vſum ac praeſtantiam artis ſuae vbique commendarent, quin eo factum eſſe, vt in vrbibus celebrioribus ſequente ſaeculo Syndicorum munere fungerentur (23): idem multo citius in Gallia, Anglia & Belgio factum eſſe, ex eodem libello diſcimus. Ait enim (24): *Similiter ad habendum initium legalis experientiae, eſſet & alia via, vt in quolibet bono oppido eſſet per principem ſtatutus vnus iurisperitus, cui prouideretur de congrua penſione, cuius prouidentia deciderentur ſingula, vt fit in Francia, Anglia, Flandria, & aliis ordinatis patriis.* Non adiungit auctor Germaniam, cui potius alibi (25) ideo male ominatur, quod minor ibi ſit iuriſperitorum copia, minor-

(23) *Lib. II. §. XCVII. p.* 450. [*h. ed.* §. 98.]
(24) *Caſ. LX. p.* 121. (25) *Caſ. XXXVIII. p.* 121.

norque auctoritas. *Notum eſt tamen*, inquit, *quod iſtud priuilegium pluribus priuatis conceſſum eſt, & obſeruatum propter defectum iurisperitorum, qui magnus eſt in regno Alamanniae, quod Principibus iſtis ad magnum cedit iuris & honoris detrimentum.* Non dicit, nullos ibi iuriſperitos eſſe, (id enim falſum fuiſſet, ceu in opuſculo demonſtrauimus (26)) ſed minorem tantum numerum, quam tanti imperii amplitudo exigere auctori videbatur. Fortaſſis etiam multos Germanorum Principes ciuitatesque adſpernari audiuit ciuilem illam ſapientiam, *miratos*, quod de maioribus noſtris memoriae prodidit Velleius Paterculus (27), *ſolita armis diſcerni iure terminari.* Id enim ipſe ſubinnuere videtur Philippus noſter, dum porro ſcribit (28): *Et igitur bene felix patria, in qua plurimi praeſunt ſapientes. Hic ſumas argumentum, multum expedire reipublicae, viros habere litteratos, qui LEGES nouerint & IVRA MAIORVM. Et facit pro regno Franciae & con-*

(26) *Lib. II. §. LXVII. p.* 416. [*b. ed.* §. 68.]
(27) *Hiſt. II*, 118. (28) *Caſ. VI. p.* 24.

contra ALLEMANNOS, qui ſtudia litterarum minus frequentant, in ipſius reipublicae maximum incommodum, ruinam & iacturam. Hinc VIOLENTIA MAGNA publica deformatur vrbanitas: praeſidet LVPORVM RAPACITAS, & ipſi Principes ignominiae ſubiacent, nec honorem & ſtatum cognoſcunt ſibi ipſis & ſubditis ſuis imperandi. Vnde in politicis dicitur: Felix illa ciuitas, in qua philoſophi ſunt praeſides. Nimirum maior tum erat Germanorum ferocia, quam vt ſtatim nouitate incognitae diſciplinae manſueſcerent, ſibique extorqueri paterentur arma, in quibus ius omne poſitum habebant, neque aequo animo ferebant, mores patrios a iuribus peregrinis in exſilium agi. Quod & ipſe Philippus iniquum ratus eiusmodi iurisperitos rempublicam capeſſere volebat, *qui LEGES noſſent, & IVRA MAIORVM*, id eſt, qui iuris patrii peritiam cum accuratiore iurisprudentia coniunxiſſent.

Sed ad alia properamus. In libro priore (29) de LIBRIS FEVDORVM,

***

(29) *Lib. I. §. CCCXLV. p. 345. §. CCCXLVIII. p. 349. [h. ed. §. CCCCXXI. & CCCCXXIV.]*

Digitized by Google

VM, nec non de ANT. MINVCCII & BARTH. BARATERII operibus feudalibus; in poſteriore (30) de IVRE FEVDALI SAXONICO & SVEVICO ſeu ALAMANNICO egimus. Sed & hic quaedam tunc ſe nobis ſubduxerunt, quae addita mallemus. Dici enim quaedam debuiſſent de IVRE FEVDALI OSNABRVGENSI, quod edidit illuſtris Academiae noſtrae Cancellarius, IO. PETRVS A LVDEWIG (31) cuius in has litteras merita grato animo agnoſcent poſteri, quamdiu iſtis ſuus honor erit, pretiumque, quo dignae ſunt, ſtatuetur. Notitiam praeterea dare potuiſſem IVRIS FEVDALIS FLANDRICI, cuius Codex MSC. membranaceus, ſaeculo circiter XIV. nitide exaratus exſtat in bibliotheca publica Franequerana, haut parum illuſtraturus ea, quae de feudorum illorum indole a Iac. Curtio (32), Iac. Marchantio (33), Fridrico a Sande (34),

(30) *Lib. II. §. LXXVI. p. 426. §. LXXXII. p. 432. [b. ed. §. 77. & 83]* (31) *Reliqu. MSC. Tom. II. p. 297.* (32) *Coniectur. ad Viuid. I, 18. II, 6.* (33) *Deſcript. Flandr. libr. de ſeudal Flandr. morib.*

(34), aliiſque traduntur. Denique, quod maxime nollem, neſcio quo fato contigit, vt nihil dixerim de libro inſigni DE BENEFICIIS, quem ab illuſtri Eybenio acceptum, tamquam ἀνέκδοτον cum eruditis diſſertationibus de libri huius veteris auctore, fato, vetuſtate, raritate & vſu anno MDCCVIII. in Selectis feudalibus edidit CHR. THOMASIVS, edoctus poſtea ab aliis, eum iampridem cum Franc. Duareni *Commentario in conſuetudines feudales* editum eſſe a Io. Hauichorſtio, *Colon. Agripp.* MDLXIX, 8. ſub titulo: *Liber vetuſtus de feodis, ſiue feudis, item de ordine placitationis & vrbano beneficio, per aphoriſmos diſtinctus* (35). Laudauerat eum iam Marquardus Freherus (36), qui ſub Saxonicis Imperatoribus ſcriptum putabat, quod in eo feuda ſemper beneficia vocarentur. Eidem hac in re ſuffragatur laudatus Thomaſius

 (37)

(34) *Conſued. Feud. Gelr. Tract. I. Tit. III. §. XII.*
(35) *Summariſche Nachr. von auserleſenen Buchern. Part. XXIV. p.* 1007. Thomaſ. *Append. Sel. Feud. Tom. II. p.* 429. *ſequ.*
(36) *Not. ad Conſt. de expedit. Rom. ad verba feodo ſuo.*

(37) eo inprimis motus argumento, quod nepotibus ius ſuccedendi in feudo negetur (38), quos tamen ad ſucceſſionem iam admiſerit Conradus Salicus Imperator (39). Contra Lotharii Saxonis temporibus auctorem vixiſſe cenſuit vir doctisſimus, Nic. Hier. Gundlingius (40). At rem omnem conficere videtur locus inſignis iſtius libelli, (41) vbi dicitur, *Regem, quem eligant Teutonici, quum Romam vadat ordinari*, ſecum adducere debere *ſex principes, qui primi ſint in eius electione, vt pateret Apoſtolico Regis iuſta electio.* Hinc enim manifeſtum eſt librum hunc paullo poſt Lotharium ſcriptum ſub Conrado III. vel Fridrico Ahenobarbo. Ante Lotharium enim neminem Imperatorum iudicium de electione ſua Pontifici Romano detuliſſe, ſed ipſos potius Imperatores de Pontificum electione cognouiſſe, pluribus iam demonſtrauit Gundlingius (42). Ex quo autem Lotharius ille

(37) *Diſſ. de libri vet. de benef. auct.* §. *XXV. XXVI.* (38) §. *V. XX. XXIV. XXV. XLIV. LXXVI.* (39) *I. Feud. I,* 1. 2. (40) *in Diſſ. de vnione elector.* §. *XXI.* (41) §. *VI* (42) *Gundlingian. Part. III. p.* 216. *ſequ.*

Digitized by Google

ille Pontifici plurimum tribuere coeperat: hoc arbitrium ſibi vnice arrogabat Curia Romana, adeo, vt in Caerimoniali Romano (43) legamus, *electum Regem, futurum Romanorum Imperatorem debere decretum electionis Pontifici oſtendere, hunc vero ſolere, viſo decreto, & examinata electione in ſacro Senatu, habitaque ſufficienti informatione, tam ſuper forma electionis, quam ſuper idoneitate & habilitate perſonae electi, per commiſſarios a ſe conſtitutos, ad inſtantiam dicti electi ipſum electum in ſpiritualem filium ſuum & eccleſiae Romanae ſuſcipere.* Sed notatu dignum eſt, auctorem Caerimonialis, dum ſubiungere voluit exempla Imperatorum, qui hoc obſeruarint, non niſi *Carolum IV. & antea Henricum VII. & Albertum, eius praedeceſſorem, & Rudolphum*, nominare potuiſſe, adieciſſeque quidem *& plures alios* id feciſſe, ſed non alios procul dubio intellexerit, quam Lotharium, eiusque aliquot ſucceſſores. Et quibus, quaeſo, temporibus magis conuenit numerus ille principum ſenarius, quam Conradi III. quibus, proſcripto Henrico Superbo, &

(43) *Caerimon. Rom. Lib. I. Sect. V. Cap. I.*

Digitized by Google

dubia aliquamdiu Saxoniae & Bauariae poſſeſſione, vnus ex primariis Germaniae Principibus deerat, adeoque ſex tantum ſupererant, quorum ſuffragia in eligendis Imperatoribus praerogatiua donari iam tum ſolebant. His ergo demum temporibus prodiit monimentum praeſtantiſſimum, ex quo pleraque decerpſiſſe iuris feudalis Saxonici & Alamannici auctores, iam ab aliis obſeruatum eſt. Nec in eo ego quidem quidquam deprehendo, quod iſti tempori minus conueniat, quum & beneficii vox ſequioris aeui ſcriptoribus non ignota ſit, & nepotes diſertis verbis a ſucceſſione excludantur nusquam, ſed ſub *filiorum* vocabulo commode ſatis comprehendi poſſe videantur.

Sed haec quoque ſcribentem, & plura tecum, LECTOR, confabulari volentem interpellant me operae, & praefationem non ſine conuicio flagitant. Abrumpendum itaque fuit filum, reliquis, quae dicenda ſupererant, alii occaſioni ſepoſitis. Tu itaque vale, meisque conatibus faue. Halae e muſeo prid. Kal. Octobr. MDCCXXXIII.

IN-

I N D E X
ET SERIES CAPITVM.

LIB. I.

DE ORIGINE, PROGRESSV VARIISQVE MVTATIONIBVS IVRIS ROMANI.

C A P. I.

De origine & progreſſu iuris Romani ſub Regibus. pag. 1

C A P. II.

De ſtatu iuris Romani ab exactis Regibus ad latas Leges XII. Tabularum. 12

C A P. III.

De ſtatu iuris Romani poſt XII. Tabulas ad tempora Auguſti. 32

C A P. IV.

De ſtatu iuris Romani a Caeſare Auguſto ad Conſtantinum Magnum Imp. 154

C A P. V.

De ſtatu iuris Romani a Conſtantino M. ad Iuſtinianum Imp. 344

C A P. VI.

De compoſitione iuris Iuſtinianei, eiusque in Oriente & Occidente vſu & fatis ad noſtra tempora. 373

LIB.

Digitized by Google

LIB. II.

DE ORIGINE ET PROGRESSV IVRIS GERMANICI.

C A P. I.

De iure Germanico ante Caroli M. imperium. 1

C A P. II.

De progreſſu iuris Germanici a Caroli M. temporibus ad Lotharium III. Imp. 30

C A P. III.

De ſtatu iuris Germanici a Lothario Imp. ad tempora, quibus in Germania Academiae inſtitutae. 49

C A P. IV.

De ſtatu iuris Germanici a conditis Academiis ad noſtra tempora. 89

HIS-

Digitized by Google

HISTORIA IVRIS CIVILIS.

LIBER I.
DE ORIGINE, PROGRESSV VARIISQVE MVTATIONIBVS IVRIS ROMANI.

CAP. I.
DE ORIGINE ET PROGRESSV IVRIS ROMANI SVB REGIBVS.

§. I.

Quomodo Romani initio ſine lege & iure certo?

ROMA, Albanorum colonia, ſed initio magno aduenarum, maxime ad aſylum Romuli confluentium, concurſu, poſtea & totis ciuitatibus gentibusque dedititiis intra moenia receptis ſenſim ſuppleta, mores ac religionem maioris patriae, aliarum coloniarum exemplo retinuit. * Quum ergo illi patrii mores in ſcripturam nondum eſſent redacti: *vrbs Roma initio ſine lege certa, ſine iure certo, egiſſe* dicitur Pomponio *l.* 2. §. 1. *D. de orig. iur.*

* Dionyſ. Halicarn. *Antiqu. Rom. Lib. I. p.* 35. Romam diſerte vocat τῆς Ἄλβης ἀποικίαν, *Albano-*

rum coloniam. Et paullo poſt *p.* 57. addit. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει τῆς Νομίτωρος ἀρχῆς, δευτέρῳ δὲ καὶ τεσσαρακοστῷ καὶ τετρακοσιοστῷ μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν ἀποικίαν στείλαντες Ἀλβανοὶ, Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς ἐχόντων, κτίζουσι Ῥώμην. *Altero deinde Numitoris anno, poſt Ilium vero captum* CCCCXXXII *Albani, Romuli & Remi ductu,* COLONIAM *miſerunt, condideruntque* ROMAM. Vti vero colonias Deos, mores, inſtituta, ſacra cum metropolibus communia habuiſſe, pluribus exemplis probauit Ez. Spanhem. *de vſu & praeſt, numism. tomo I. Diſſert. IX. p.* 580. *ſequ.* ita de Romanis & Albanis Strabo *Lib. V. p.* 353. *edit. nou.* diſerte ſcribit, eos communia habuiſſe καὶ ἱερὰ, καὶ ἄλλα δίκαια πολιτικά. *cum ſacra, tum alia iura ciuilia.*

§. II.

Id quomodo intelligendum?

Quod tamen nolim eam in partem interpreteris, ac ſi populus Romanus nullis plane legibus, nulla actionum norma ſub vrbis incunabula vſus ſit: (qui enim fieri potuiſſet, vt ſine lege in ciuitatem coaleſceret turba incondita, & extorris patria hominum colluuies?) ſed ſenſus eſt, Romanos initio iure ſcripto caruiſſe. * Quod commune illis fuit cum gentibus pleriſque antiquiſſimis. Tacit. *Annal. III,* 26. Iuſtin. *Hiſtor. I,* 1. *XI,* 7. Porphyr. περὶ ἀποχῆς *Lib. III. p.* 283. *edit. Lugdun.* 1620.

* Nimirum lex lata Pomponio eſt ius conſtitutum ſeu ſcriptum. Id vero ipſe opponit *iuri incerto* vel conſuetudini. *Sine iure* ergo *certo egerunt*, quod ſine lata lege & iure ſcripto viuerent. V. A. Corn. van Bynkersh. *Praetermiſſ. p.* 19. Similiter Dionyſ. Halicarnaſſ. *Antiqu. Lib. X, p.* 627.: Οὔπω γὰρ τότε ἦν οὔτε ἰσο-

ἰσονομία παρὰ Ῥωμαίοις, *οὔτε ἰσηγορία*, *οὔτε* ΕΝ ΓΤΑΦΑΙΣ *ἅπαντα τὰ δίκαια τεταγμένα*. *Nondum enim erat apud Romanos ius aequum omnibus ciuibus, nec omnibus ex aequo ſuffragandi poteſtas erat, nec* IN SCRIPTVRAM *relata erant iura omnia.* ubi itidem *ἰσονομία* opponitur *τοῖς ἐν γραφαῖς δικαίοις.*

§. III.

Regum arbitria defectum legum ſupplebant.

Quum vero, vt in noua ciuitate permulta inciderent, quae ad illos antiquae patriae mores componi non poterant: res ipſa popoſcit, vt ea omnia temperarentur regum arbitriis, * quae vetuſtiſſimis mortalibus pro legibus erant. Seneca *Epiſt. XC.* Iuſtin. *Hiſtor. I*, 1. Atque inde eſt, quod *omnia initio* MANV *a Regibus gubernata eſſe*, dicit Pomponius *l.* 2. §. 3. *D. de orig. iur.*

* Dionyſ. Halicarn. *Lib. X. p.* 627. vbi de ſtatu iuris ciuilis ſub Regibus: *τὸ δικαιωθὲν ὑπ᾽ ἐκείνων τοῦτο νόμος ἦν.* *Ius ab illis conſtitutum pro lege erat.* Quoties ergo noua aliqua ac repentina inciderent: toties ipſi Reges erant *νόμος ἔμψυχος*, *viua ac ſpirans lex*, vti loquitur Philo *de vita Moſis Lib. II. p.* 506.

§. IV.

Hinc Edicta regia pro lege erant.

Quidquid ergo vel fieri, vel omitti a ciuibus vellent Reges Romani: id propoſitis, vel per praeconem promulgatis EDICTIS praecipiebant. * Quod facientes manu omnia gubernare dicebantur.

* Hinc paſſim ſcriptores mentionem faciunt EDICTORVM regiorum ALBIque REGII, veluti Liuius *Lib. I. Cap.* 32. & 44. Dionyſ. Halicarnaſſ. *Antiqu. Lib. III. p.* 178. *Lib. IV. p.* 216.

Digitized by Google

pag. 216. *Lib. V. p.* 278. MANVS ergo REGIA erat poteſtas regum edicendi, quaecumque e republica videbantur, quaeque legibus & moribus patriis nondum erant definita. Quo ſenſu *manus* accipi videtur a Tacito *in Agric. Cap. IX.*

§. V.

Mox tamen leges flagitauit populus.

Eum reipublicae ſtatum vel ideo aequo animo ferebat populus, quod Reges ad faſtigium huius maieſtatis non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos moderatio iuſtitiaeque fama euexiſſet. Quandoquidem tamen, vti recte obſeruauit Cicero *ad Familiar. Lib. IX. Epiſt. XVI. omnia incerta ſunt, quum a iure diſceſſum eſt, nec praeſtare quiſquam poteſt, quale futurum ſit id, quod poſitum eſt in alterius voluntate, ne dicam libidine:* non ſane mirandum eſt, ferocem populum, libertatisque cupidum magis, quam patientem, Romulo ipſo paullo rigidius dominante, mox LEGES flagitaſſe, * & tales quidem, quas ipſe curiatis comitiis ſciuiſſet.

* Libertatis enim argumentum id eſt certiſſimum, *ſi leges imperent.* Ariſtot. *Polit. III*, 16. Hinc veteres ſcriptores ciuitates *liberas* LEGVM; *regna* PRINCIPVM REGVMque eſſe, dicebant, legibusque redditam eſſe cenſebant ciuitatem, quae ſe in priſtinam libertatem adſeruiſſet. Teſtimonia plurima Lucani, Quinctiliani, Claudiani, aliorumque melioris aeui auctorum collegit Io. Fridr. Gronouius *in Statium Papin. Silu. Diatr. I. Cap. II. p.* 11. *ſequ.* Addo ego, & Graecos ita loquutos, veluti Ariſtotelem, qui dum *Politic. III*, 11. ex inſtituto quaerit, πότερον συμφέρει μᾶλλον, ὑπὸ τοῦ ἀρίστου ἀνδρὸς ἄρχεσθαι, ἢ ὑπὸ τῶν ἀρίστων νόμων; *praeſtetne*

Digitized by Google

ſtetne a bono viro regi, *an a bonis legibus*? manifeſto imperium boni viri pro principatu; imperium bonae legis pro libertate accipit. Hinc ſemper, qui libertatis, iidem & ἰσονομίας adpetentiſſimi eſſe ſolent.

§. VI.

Idque & reip. forma exigere videbatur.

Immo hoc vel ideo ſuo quodam iure poſtulabant Romani, quod Romulus ipſe non merum principatum inſtituerat, ceu ex male intellecto loco Taciti *Annal. III*, 2. & *l.* 2. §. 1. *D. de orig. iur.* vulgo colligunt, ſed ſummum imperium ita communicauerat cum patribus & populo, vt REX ſenatui praeesſet, populum rogaret, bella adminiſtraret, & ius in vrbe diceret: PATRES conſilia cum rege de republica caperent, magiſtratusque gererent: POPVLVS denique in comitiis de legibus, de bello & pace, nec non de magiſtratibus creandis curiatim ferret ſuffragia. * Dionyſ. Halicarn. *Antiqu. Lib. II. p.* 87.

* Recte ergo L. Ampelius *Lib. memor. Cap. L.* tria eſſe obſeruat rerumpublicarum genera: eſſe tamen & *quartum genus*, *quod Romani commenti ſint*, *vt ex his tribus vnum efficerent.* His non obloquitur Pomponius, dum omnia aliquamdiu a Regibus *manu* gubernata eſſe, memoriae prodit: vt adeo merito miremur, virum doctiſſimum Scipionem Gentilem *in Diſp. illuſtr. de iure publ. Rom. diſp. I.* §. *II. p.* 8. ſcribere non dubitaſſe: *Quod Pomponius ſcribit: Initio ciuitatis noſtrae omnia manu a Regibus gubernabantur*, *quod nihil aliud eſt*, *quam ſummum omnium rerum arbitrium ac iudicium penes eos fuiſſe: id de Regibus Romanis dici non poſſe*, *nec a Pomponio dictum*, *exiſtimamus.* Adeo to-

Digitized by Google

totam illam legem Pomponio abiudicare mauult vir eximius, quam credere, *reges initio omnia manu gubernaſſe*: quod his verbis veram παμβασιλείαν deſcribi putaret.

§. VII.

Hinc latae leges curiatae.

Hinc ipſe ROMVLVS *leges quasdam curiatas ad populum tulit. l.* 2. §. 2. *D. de orig. iur.* Quum enim ipſe populum vniuerſum primum in tres TRIBVS, *Tatienſem*, *Lucerem* & *Ramnetem*, hasque deinde in triginta CVRIAS deſcripſiſſet: Dionyſ. *Lib. II. p.* 82. *ſequ.* Feſtus *voce Curiae.* quoties ferendae eſſent leges, populo indicebat comitia, peractisque ſacris & addicentibus auſpiciis, eum rogabat verbis ſollemnibus: VELITIS IVBEATIS, *Romani.* (QVIRITES enim multo poſt a Romulo in coelum, vt fingebant, rapto cognominari coeperant: Flor. *Hiſt. I*, 1.) Quo facto curiae ibant in ſuffragia, & quod plures ſciuerant, id pro lege erat, & legis curiatae nomine veniebat. * Vnde lucem capit definitio legis. §. 4. *Inſt. de iure nat. gent. & ciu.*

* Videntur LEGES CVRIATAE tantum ad Seruii Tullii Regis tempora obtinuiſſe. Hic enim noua inuenta populi partitione in claſſes, vt potentiorum atque opulentiorum ſuffragia plebis infimae turbaeque proletariae conſiliis praeualerent, pleraque per comitia CENTVRIATA explicauit. Acceſſerunt poſtea demum comitia TRIBVTA, in quibus plebiſcita potiſſimum fiebant tribuum ſuffragiis. Demum libera republica tam rarae eſſe coeperunt LEGES CVRIATAE, vt eo nomine, mutata notione venirent decreta, quibus magiſtratibus maiori-

ribus imperium militare auſpicii cauſſa deferebater. Liu. *Lib. V. Cap.* 46. & *Lib. IX. Cap. XXXVIII.* De qua *lege curiata* inter viros doctiſſimos, Car. Sigonium & Nic. Grucchium acrem interceſſiſſe diſputationem nouimus. Scripta amoebea eo pertinentia *Theſauro Antiquitatum Romanarum Tomo I. p.* 531. *ſequ.* inſeruit Graeuius.

§. VIII.

Talium legum curiatarum a ROMVLO perlatarum veſtigia paſſim exſtant, non quidem in vetere tabula, quam Franc. Balduinus ſe a Io. Barthol. Marliano accepiſſe, ſcribit *ad Leges Romuli p.* 22. *Tomi I. Iurispr. Rom. & Attic.* (eam enim a recentiore manu eſſe, nemo negauerit. vid. Schubart. *de Fatis iuriſpr. Rom. Exerc. I. p.* 64.) ſed apud auctores veteres, * ex quibus eas collegerunt cum alii, tum Ant. Auguſtinus, Iuſtus Lipſius, Fulu. Vrſinus, Franc. Balduinus, & his omnibus accuratior Paull. Merula *de Legib. Rom. Cap. II. ſequ.* vt adeo falſi ſint Iuſtinianus *Novell. XLVII. praef.* & Gratianus *can. I. Diſtinct. VII.* qui a Romulo nihil omnino legum latum, exiſtimarunt. Exempla legum Romuli.

* Tales leges ad ius priuatum & animadverſionem in facinoroſos homines pertinentes, apud Dionyſ. Halicarn. *Lib. II. p.* 95. ſunt ſequentes: *Mulier, quae ſecundum ſacras leges conuenit in manum, particeps bonorum ſacrorumque mariti eſto. Patri in liberos ius vitae & necis, illosque ter venumdandi ius eſto. Tertium venumdati & manumiſſi e patria poteſtate exeunto. Sordidas ſellulariasque artes ciues ne faciunto, ſed ſtudiis militaribus reique ruſticae vacanto. Temetum mu-*

Digitized by Google

mulier ne bibito. Ex aliis ſcriptoribus hae colliguntur: SEI PATRONOS CLIENTEI FRAVDEM FAXIT, SACER ESTOD. Seru. *ad Virgil. Aeneid. VI. v.* 622. *Quod natum erit, parentes tollunto. Monſtroſos partus ſine fraude exponere ius eſto. Moenia ſancta ſunto.* Plutarch. *in Romulo p.* 30. Eſt quoque fragmentum legis Romuli de nuruum in ſoceros ſaevitia apud Feſtum *in Plorare*: cui occaſionem dediſſe mulierum Sabinarum a Romanis raptarum ferociam, ſuſpicatur Merula *de Leg. Rom. Cap. II.* § 4. Reliqua Romuli inſtituta ad ſacra & rempublicam, atque adeo ad ius publicum, pertinent.

§. IX.

Nec non a Numa, Tullo Hoſtilio & Anco.

Sed & ſequentes Reges leges quaſdam curiatas ad populum tuliſſe conſtat. Et NVMA quidem POMPILIVS eas potiſſimum, quae ad ſacra pertinere viſa ſunt, adiecit, Tacit. *Annal. III,* 26. quas ipſe in octo partibus pro totidem claſſibus deſcripſit *. Dionyſ. Halicarn. *Antiqu. Lib. II. p.* 124. De TVLLI HOSTILII legislatione teſtem habemus eumdem Dionyſium *ibid. p.* 94. qui & *Lib. III. p.* 160. laudat legem de tergeminis ex publico alendis, ad ſuam vsque aetatem obſeruatam. Reperta etiam quaedam ab ANCO MARCIO, Tacit. *Annal. III,* 26. qui tamen Numae praecipue, aui, inſtituta in vſum reuocaſſe fertur. Liu. *Hiſt. I,* 32.

* Sacris iſtis inſtitutis, quibus ſimulato nocturno cum Egeria nympha congreſſu auctoritatem conciliabat, Liu. *I,* 19. Dionyſ. *Lib. II. p.* 122. callide vtebatur Numa ad eo acriora vincula legibus ciuilibus iniicienda. Sic vt vi-

tes

Digitized by Google

tes diligentius putarent cives: ſanxerat: *ne quis Diis ex vite imputata libaret.* Plin. *Hiſt. nat. XIV*, 12. *XVIII*, 12. Ne inſanos ſumtus ſepeliendis cadaueribus coeniſque impenderent: inſtituerat, *ne quis vino rogum reſpergeret:* Plin. *ibid. XIV*, 12. neue piſces niſi ſquamoſos ad polluctum emeret. Plin. *ibid.* & *XXXII*, 11. Ne termini nefarie mouerentur: neue pellicatus gliſceret in ciuitate; vel fidem quiſquam impune fallere auderet: callide praeceperat, *vt Terminus Deus eſſet*, & *ſi quis terminum exaraſſet, ipſe cum bobus Diuis ſacer eſſet:* Dionyſ. Halicarn. *Lib. II. p.* 133. Feſtus *in voce Termino. Ne pellex aram Iunonis tangeret: ſi tetigiſſet, crinibus demiſſis agnum feminam caederet.* Feſt. *in voce Pellices.* Denique, *vt Fidei numen omnes metuerent.* Dionyſ. *ibid. p.* 134. Proprie ad leges ciuiles Numae pertinent ſequentes: *Si quis liberum hominem dolo malo occiderit, parricida eſto: ſin imprudens, in concione pro capite occiſi & natis eius arietem offerto.* Feſtus *in voce Parricida. Si filiusfamilias, volente patre, vxorem duxerit, patri eius venumdandi poteſtas ne eſto. Vidua intra decem menſes luctus ne nubito.* Plutarch. *in Numa p.* 71. Addimus legem regiam, cujus mentio fit *l.* 2. *D. de mort. infer. ne mulier, quae praegnans mortua fuerat, niſi exciſo partu humetur.* Eius enim auctorem eſſe NVMAM, ex ipſa illius indole colligit Ant. Auguſtin. *de Legib.* & *Senatusconſ. p.* 130. Sunt qui Moſis leges, ſunt qui Pythagorae inſtituta Numae ob oculos fuiſſe contendunt. Clem. Alex. *Stromat. Lib. I. p.* 304. Euſeb. *praeparat. euang. Lib. IX. Cap.* 6. *p.* 410. Sed, vti prius vix probabile: ita poſterius manifeſto falſum, & ob rationes chronologicas abſurdum eſt. Liu. *Hiſt. I*, 18. Dionyſ. *Lib. II. p.* 120.

§. X.

An & a reliquis Regibus?

TARQVINII PRISCI lex, quae quidem ad ius priuatum pertineat, a veteribus nulla deſcribitur: at tanto plures laudantur SERVII TVLLII, non curiatae tamen, ſed centuriatis, vti videtur, comitiis perlatae. * Quas deinde omnes vno edicto ſuſtulit, ſuo omnia arbitrio, tamquam tyrannus, acturus TARQVINIVS.SVPERBVS. Dionyſ. Halic. *Antiqu. Lib. V. p.* 278.

* SERVIVS TVLLIVS non modo Romuli & Numae leges reuocauit in vſum: Dionyſ. *Lib. IV. p.* 216. & 220. ſed & plures nouas ſanxit, veluti de iudiciis, Dionyſ. *ibid. p.* 228. de libertinis ciuitate donandis, *ibid. p.* 226. Cicero *pro Cornelio Balbo Cap. XXIV.* de ciuibus ob aes alienum in vincula non ducendis: *Ibid. Lib. IV. p.* 215. de filio patrem verberante: Feſtus *in voce Plorare.* Denique de contractibus & iniuriis priuatis. Dionyſ. *Lib. IV. p.* 216. Vnde Tacitus *Annal. III,* 26. *Praecipuus,* inquit, *Seruius Tullius ſanctor legum fuit, queis etiam Reges obtemperarent.* Nam cum in toto imperio ſuo, tum in ferendis legibus tam popularis erat, vt non modo de patrum, ſed & regia poteſtate dimidium detraxiſſe videretur. Dionyſ. *ibid. p.* 228.

§. XI.

Regii imperii finis.

Sed non diu tyrannidem tulit ferociſſimus populus. Mox enim regnari Romae deſiit, poſtquam TARQVINIVS SVPERBVS ex magno imperio non niſi maximam retinens licentiam, euerſis legibus, oppreſſoque populo, ciuium ſuorum incurrit odia, regno ipſaque ciuitate pulſus anno V. C. CCXLIV. Flor. I, 7.

§. XII.

Digitized by Google

§. XII.

Ex his omnibus intelligitur, leges Regum Romanorum fuiſſe paucas, easque, ſiue verba, ſiue rem ipſam conſideres, priſcam ſimplicitatem vbique redoluiſſe, fini tamen reipublicae, qui in potentia bellica conſiſtebat, * ſi pauciſſima Numae inſtituta exceperis, tam callide attemperatas, vt Romulum ipſis Graecorum legislatoribus anteferre non dubitet Dionyſ. Halicarn. *Lib. II. p.* 94. *ſequ.* Legum Regiarum indoles.

* Fuit noua reſpublica ex earum numero, quarum finis eſt, ὅτι πάντα πρὸς τό κρατεῖν καὶ πρὸς πόλεμον νομοτιθῶν), *vt cuncta ad potentiam bellumque gerendum inſtruantur*. Ariſtot. *Polit. VII*, 14. Nimirum quum nec ager Romanus admodum amplus, nec artificum in promiſcua turba magna multitudo, nec commodus ad commercia inſtituenda portus eſſet: non poterat non intelligere Romulus, neque agriculturam, neque opes per opificia vel commercia adquirendas finem eſſe poſſe nouae reipublicae, ac proinde ipſe auctor erat ciuibus ſuis, vt omnia ad bellicam potentiam referrent, commendabatque iis ἐν μὲν τοῖς ὀθνείοις πολέμοις τὸ διὰ τῶν ὅπλων κράτος, ἐν δὲ ταῖς ἐμφυλίοις ταραχαῖς τὴν ὁμοφροσύνην, καὶ σώφρονα, καὶ δίκαιον ἑκάστου βίον. *in externis bellis armorum potentiam, in ciuilibus vero tumultibus concordiam, temperantiamque & iuſtitiam.* Dionyſ. Halic. *Lib. II. p.* 79. Et ad hunc finem pleraeque leges Regiae comparatae fuerunt. Pleraeque, inquam. Numam enim id in primis egiſſe, vt ferocem populum ad pacis ſtudia paullatim inflecteret, iam ſupra diximus. Flor. *Hiſt. I*, 2 & 8.

CAP. II.

Digitized by Google

CAP. II.

DE STATV IVRIS ROM. AB EXACTIS REGIBVS AD LATAS LEGES XII. TAB.

§. XIII.

Exactis regibus bini creati conſules.

Regibus *lege tribunicia*, id eſt, a Iunio Bruto, tum tribuno celerum, lata, exactis, bini conſules reipublicae eorum loco praeeſſe coeperunt, eadem auctoritate poteſtateque, ac olim Reges, vt, ſi a vocabulo, numero, ac diuturnitate dignitatis diſceſſeris, nihil omnino de regio imperio deminutum videretur. * Liu. *Lib. II. Cap.* 1. Vnde & *Regiae maieſtatis imperium* conſulatus vocatur a Liuio IV, 2. Nimirum *ex perpetuo annuum placebat, ex ſingulari duplex imperium, ne poteſtas vel mora, vel ſolitudine, corrumperetur:* CONSVLES*que adpellati pro Regibus, vt, conſulere ſe ciuibus ſuis debere, meminiſſent.* Flor. *Hiſt. I*, 9.

* Vere ergo manebat forma reipublicae priſtina, vt nomen magis, quam poteſtas Regum abolita videretur. Vere regia poteſtas erat penes conſules. Patribus quoque ſalua erant, quae antea habuerant, iura: nec populo ius de legibus, honoribus, bello ac pace ſtatuendi adimebatur. Attamen quum conſules tantum patricii generis initio eligerentur, nec plebi adhuc via pateret in ſenatum: id praecipue agebant patres vt oppreſſa plebe respublica paullatim ariſtocratiae ſchema indueret. Sane id conſilium non celauit, ſed ingenuo profeſſus eſt Appius Claudius, dum obiurgatus a Va-

Digitized by Google

Valerio ob calida illa plebem opprimendi conſilia, his ſe verbis defendit: Ἃ δὲ εἰς χαλεπότητα, καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων προστασίαν ὠνείδισέ μοι, μισόδημόν τε καὶ ὀλιγαρχικὸν ἀποκαλῶν, ὅτι ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑΣ περιέχομαι, κοινὰ πάντων ὑμῶν ἐστι κατηγορήματα. *Quod autem me difficilem adpellauit, & malorum hominum anteſignanum, inſenſumque plebi, & paucorum potentiae ſtudioſum, quod* ARISTOCRATIAM *tuear: communia mihi vobiſcum ſunt crimina.* Dionyſ. Halicarn. *Lib. VI. p.* 386. *ſequ.*

§. XIV.

Qualis tum iuris Romani facies?

Iam quae ab eo tempore fuerit iuris Romani facies, paucis ita deſcribit Pomponius: *Exactis deinde regibus lege tribunicia, omnes leges hae exoleuerunt, iterumque coepit populus Romanus incerto magis iure & conſuetudine ali, quam per latam legem: idque prope VIginti * annis paſſus eſt. l. 2. §. 3. D. de orig. iur.*

* Non congruit annorum numerus, ſi legas VIGINTI. Nam ab exactis regibus ad conditas XII. tabulas non viginti, ſed ſexaginta fere anni elapſi ſunt: vt probabile ſit, primam ſyllabam VI maiuſculis litteris expreſſam ſignum numeri ſenarii fuiſſe, adeoque legendum eſſe SEXAGINTA. V. A. Corn. van Bynkersh. *Praetermiſſ. ad l. 2. de Orig. iur. p. 21.*

§. XV.

Leges regiae adhuc pro moribus valebant.

Enimuero id denuo non ita accipiendum eſt, ac ſi interiecto tempore exleges vixerint Romani. Potius quum *ius incertum legi latae* opponat Pomponius (§. II.) ſenſus eſt, leges regias non amplius, tamquam ius ſcriptum, ſed, tamquam mores maiorum & conſuetu-

ſuetudines patrias, viguiſſe. Tantum enim abeſt, vt leges, olim á Regibus latae vel populi ſcito abrogatae ſint, vel non vſu exoleuerint, (quod iam refellit Rupertus *ad Enchir. Pompon. Cap. IV. p. 66. ſequ.*) vt permultas a primis Coſſ. confirmatas eſſe, quasdam & in ipſas XII. Tabulas migraſſe ſatis conſtet *.

* Dionyſ. Halic. *Lib. V. p.* 278. Τοὺς περὶ τῶν συμβολαίων τοὺς ὑπὸ Τυλλίου γραφέντας, φιλανθρώπους καὶ δημοτικοὺς εἶναι δοκοῦντας, οὓς ἅπαντας κατέλυσε Ταρκύνιος, ἀνενεώσαντο. *Leges Tullii, de contractibus, humanas admodum & populares, quas in vniuerſum Tarquinius ſuſtulerat, reuocarunt in vſum.* Et paucis interiectis: Καὶ τἆλλα πράττειν, ὅσα κατὰ τοὺς προτέρους ἐθισμοὺς ἔπραττον, ἀπέδοσαν. *Ceteraque omnia ſecundum priſcas conſuetudines facere permiſerunt.* Non ergo valebant amplius leges regiae, tamquam ius ſcriptum, niſi quatenus de nouo legibus ſacratis eſſent firmatae. Et hinc *ius patriae poteſtatis*, quod ex ipſius Romuli legibus eſſe, obſeruauimus, (§. VIII.) MORIBVS *eſſe receptum*, teſtatur Vlpianus *l. 8. D. de his qui ſui vel al. iur.*

§. XVI.

Hinc ius Papirianum.

Et quis, quaeſo, dubitet, quin poſt Tarquinii etiam exſilium legum regiarum vſus haud exiguus fuerit, quum iisdem temporibus eas ſingulari opere collegerit C. PAPIRIVS? * Sane ſi nullus plane earum legum ſuperfuiſſet vſus: eas colligendo maximas nugas egiſſet Papirius. IVS iſtud PAPIRIANVM, quod SEXTO potiſſimum *libro* leges *ciuiles*; reliquis *ſacras* comprehendiſſe

diſſe videtur, *l.* 2. §. 2. *D. de orig. iur.* luculento commentario illuſtrauerat GRANIVS FLACCVS, *l.* 144. *D. de verb. ſignif.*

* Huius CAII PAPIRII meminit Dionyſ. Halicarn. *Antiqu. Lib. III. p.* 178. addiditque, eum Numae leges poſt Ancum Regem in vſum reuocaſſe, tamquam pontificem maximum. Non ergo SEXTI praenomen habuit ille iuris Papiriani auctor, ſed *ſexto libro* comprehendit leges ciuiles, idque vel inde probatur, quod Cuiacius ſe in codice MSC. legiſſe teſtatur *in libro VI. Papirij:* vt facile nota numeri ſenarii in praenomen mutari potuerit. Non magis verum eſt PVBLII praenomen, quod occurrit in eadem *l.* 2. §. 36. *D. eod.* adeoque & ibi errauit Pomponius, niſi legere malis: *in primis peritus publici iuris Papirius.*

§. XVII.

GRANIVS ille FLACCVS, de cuius gente & libris quaedam non vulgaria obſeruauit Ludou. Carrio *Emendat. I,* 4. Iulio Caeſari fuit σύγχρονος, ceu ex Cenſorino *de die Nat. Cap. III.* obſeruauit V. C. Car. Andr. Duckerus *de vet. iuriſconſ. Latin. p.* 156. Laudat enim ibi Cenſorinus *Granii Flacci librum, quem ad Caeſarem de indigitamentis ſcriptum reliquit.* Idem ergo videtur, cujus exſtitit in ius Papirianum commentarius, qui tamen iam pridem haud leui iuriſprudentiae incommodo periit * Cujus interpres Granius Flaccus.

* Exſtat fragmentum bene longum, quod ex ipſo iure Papiriano citat Macrobius *Saturnal. III,* 11. ex Granii vero Flacci potius commentario eſſe obſeruauit V. C. Petrus Weſſelingius *Obſeru. I,* 4. Immo ex eodem probabile eſt,

Digitized by Google

eſt, Seruium & Feſtum depromſiſſe fragmenta legum regiarum, quae ſupra (§. VIII. * & IX. *) attulimus. Nam ne illa quidem ſtilum redolere temporis, quo Romae regnatum eſt, notauit Io. Nic. Funccius *de puerit. Lat. linguae Cap. III. §. V. p.* 224.

§. XVIII.

Quae deerant, Edictis ſupplebant Conſules.

Pauciores tamen ſuperfuiſſe leges regias, quam quae nouae reipublicae formae ſufficerent, facile eſt ad intelligendum, idque ipſe obſeruauit Dionyſius Halicarn. *Antiqu. Lib. X. p.* 627. dum ſcripſit: Τούτων δὲ τὰ μὲν πολλὰ τοῖς ἐπιτρόποις τῶν ἀρχόντων ἀρεστίνδην ἐπιδεικνυμένων ἀκόλουθα ἦν ἐπὶ τὰς ἀρχάς· κομιδῇ δὲ ὀλίγα τινὰ ἐν ἱεραῖς ἦν βίβλοις ἀποκείμενα, ἃ νόμων εἶχε δύναμιν. *Id ius maxima ex parte conſtabat virorum poteſtate praeditorum praeiudiciis, & PERPAVCA in ſacris libris habebantur, quae legum vim obtinebant.* Hinc quemadmodum initio Reges pleraque, de quibus leges ſcriptae non exſtabant, MANV. (§. III.) id eſt, propoſitis edictis, (§. IV.). GVBERNABANT: ita conſules, non minore, quam Reges, auctoritate praediti, (§. XIII.) edictis tum pleraque moderabantur. *

* Rem luculenter eodem loco probat Dionyſius vbi diſerte ait: Ὡς δὲ ἐπαύσαντο μοναρχούμενοι, τοῖς κατ᾽ ἐνιαυτὸν ὑπατεύουσιν ἀνέκειτο τά τε ἄλλα, τῶν βασιλέων ἔργα, καὶ ἡ τοῦ δικαίου διάγνωσις, καὶ τοῖς ἀμφισβητοῦσι πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ ὁτουδήτινος ἐκεῖνοι τὰ δίκαια οἱ διαιροῦντες ἦσαν. *Imperio regio ceſſante, eoque ad annuos magiſtratus translato, inter cetera regia officia iuris quoque cognitio ad eos translata eſt, atque illi, lite quacumque de cauſſa inter aliquos orta, iura reddebant.* Poſtea obſer-

uat

uat ea, quae conſtituiſſent, poſtea, tamquam translatitia ſeruata eſſe a ſucceſſoribus: vt ne dubitari quidem poſſe videatur, quin de edictis conſularibus loquatur Dionyſius.

§. XIX.

At his conſulatus luminibus non parum offecit noua poteſtas TRIBVNORVM PLEBIS, anno ab exactis Regibus decimo ſexto creatorum a plebe, per truculentiam patriciorum ad ſeditionem conſternata, quum, facta in montem ſacrum ſeceſſione patribus & id nouum libertatis praeſidium, & *leges ſacratas* * extorſiſſet. Liuius *Lib. II. Cap.* 32. Valer. Max. *Lib. VIII. Cap.* 9. *ex.* 7. Flor. *Hiſt. I*, 23. His enim creatis, initio numero quinque, poſtea decem, Liu. *Lib. III. Cap.* 30. patres non modo ſua de conſtituenda ariſtocratia conſilia valde turbata, ſed & legiſlatoriae poteſtatis partem non minimam in plebem translatam eſſe non ſine indignatione animaduerterunt.

Tribunorum plebis origo & poteſtas.

* *Sacratae* dicebantur hae leges, quia iis erat ſancitum, vt ſi quis aduerſus illas feciſſe diceretur, alicui Deorum cum familia pecuniaque ſua SACER eſſet. Feſtus *in voce Sacrata.* Hinc alibi vbi de *ſacro homine* diſſerit, adducit veterem formulam: SI QVIS EVM, QVI EO PLEBISCITO SACER SIT, OCCIDERIT, PARRICIDA NE SIT. De legibus ſacratis tum latis accurate egit Car. Sigon. *de iure ciu. Rom. I*, 6. *p.* 26. de aliis tali ſanctione poenali munitis Radulph. Forner. *Rer. quotidian. Lib. VI. Cap.* 15. *p.* 295. *ſequ. Theſaur. iur. ciu. Tom. II.* Non enim hae tantum ſed omnes ſimili ſanctione munitae leges SA-

CRATAE vocantur. Perizon. *Animadu. Hiſt. p.* 418. *ſequ.*

§. XX.

Plebiſcita ab iis rogata.

Ex eo tempore frequentiſſimi ac paene quotidiani eſſe coeperunt furores tribunicii, non modo aduerſus impotentem patrum dominationem, ſed & ad euertendam ariſtocratiam, quam Senatus adfectabat. Quin nouas iam rogationes quotannis ferebant ad plebem, quas haec, tamquam ad minuendam Patrum auctoritatem comparatas, tributim facile ratas habebat, niſi vnus vel alter tribunorum plebis reliquis collegis intercederet. Liu. *Lib. IV. Cap.* 49. *Lib. VI. Cap.* 35. Dionyſ. Halic. *Antiqu. Lib. X. p.* 658. Quaecumque vero plebs, plebeio illo rogante magiſtratu, conſtituerat, PLEBISCITA vocabantur. §. 4. *Inſt. de iure nat. gent. & ciu.* quemadmodum leges proprie dictas, id eſt, a toto populo latas POPVLISCITA eleganter vocat Cornelius Nepos *Alicibiad. Cap. V.*

§. XXI.

Lex Ateria Tarpeia.

Quo frequentius itaque plebiſcita condebantur; eo rariores erant LEGES, vt poſt illas a Iunio Bruto, primo Conſule, latas, & aliquot Valerias & Publilias non alia fere memoretur, quam ATERIA TARPEIA, anno V. C. CCC. comitiis centuriatis perlata, qua cautum, vt liceret omnibus magiſtratibus, τοὺς ἀκοσμοῦντας ἢ παρανομοῦντας εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐξουσίαν ζημιοῦν. τὰ μέντοι τίμημα οὐκ ἐπὶ αὐτοῖς ζημιοῦσιν, ὁπόσον εἶναι δοκεῖ, κατέλιπον, ἀλλ'

αὐτοὶ

αὐτοὶ τὴν ἀξίαν ὤφλισαν, μέγιστον ἀποδείξαντες ὅρον ζημίας δύο βόας καὶ τριάκοντα πρόβατα: ſuae poteſtatis laeſae reos mulctare: mulctae tamen modus non mulctantium arbitrio relictus eſſet, ſed ab ipſis praefinitus, ne ſcilicet mulcta, quantumuis grandis, duos boues & triginta oues excederet. * Dionyſ. Halic. *Lib. X. p.* 674.

* Ita hanc legem deſcribit Dionyſius: at plura tamen de illa notanda ſunt ex aliis auctoribus. Nam primo ſatis probabile eſt, pro δύο βόας καὶ τριάκοντα πρόβατα inuerſo ordine legendum eſſe δύο πρόβατα καὶ τριάκοντα βόας. Quum enim minor ouium, quam bouim prouentus eſſet: Feſtus *in voce Peculatus* diſerte ſcribit: *Ante aes aut argentum ſignatum, ob delicta poena grauiſſima erat* DVARVM OVIVM & TRIGINTA BOVM. Deinde, quum haec poena ante aes ſignatum exigi conſueuerit, aes autem Romae primum ſignauerit Seruius Tullius Rex: Plin. *Hiſt. nat. XVIII*, 2. *XXXIII*, 3. vnusquisque videt, hunc mulctae modum non primum hac lege, ſed iam inde ab antiquiſſimis temporibus fuiſſe definitum. Hinc vir doctiſſimus, Io. Koolius, Vltraiectinus, libello ſingulari *ad legem Ateriam Tarpeiam Cap. II. p.* 1507. *Theſaur. iur. Tomo V.* obſeruat, duo potiſſimum hac lege ſancita fuiſſe, primum vt omnibus magiſtratibus fas eſſet mulctare eos, qui ſibi non obtemperent: quum antea id ius ſoli conſules habuiſſent. Dionyſ. Halic. *Lib. X. p.* 674. Alterum, vt numerum ouium boumque certa pecunia, & quidem ouem aeris denis, bouem centenis redimere liceret. Gell. *Noct. Att. XI*, 1. Feſtus *in voc. Aeſtimata, Ouibus, Mulcta.* An vero & modus hic ea lege primum definitus ſit, vt mulcta duas oues & triginta boues non excederet, merito dubitat ob locum

Digitized by Google

Feſti *in Peculatus*, ex quo hunc poenarum modum iam ante aes ſignatum obtinuiſſe vidimus. Ceterum ex hac lege nata poſtea eſſe videntur edicta Praetoris: SI QVIS IVS DICENTI NON OBTEMPERAVERIT, *l. 1. D. ſi quis ius dic. non obtemp.* itemque: SI QVIS IN IVS VOCATVS NON IERIT, QVVM EVM IRE OPORTERET, VT IS IN MVLCTAM PRO IVRISDICTIONE MAGISTRATVS CONDEMNETVR. *l. 2. pr. & §. 1. D. ſi quis in ius voc. non ierit.*

§. XXII.

Lex Terentilla de legibus ſcribendis.

PLEBISCITA vero, quae ex eo tempore multo frequentius condebantur, pleraque magis ad ius publicum, quam ad priuatum, pertinebant. Quum vero conſules tantum non regiam maieſtatem adfectarent; Tribuni plebis eamdem perpetuis concionibus impugnarent; adeoque neutra pars alteri poteſtatem ferendi leges concederet: miſera fuit iuris conditio tantiſper, dum ferociſſimus Tribunorum anno V. C. CCXCIII. ad plebem ferret, *vt quinque viri crearentur legibus de imperio conſulari ſcribendis. Quod populus in ſe ius dederit, eo conſulem vſurum.* Liu. *III*, 9. Quin &, *vt iuri de omnibus negotiis publicis aeque, ac priuatis, ſcribendo decemuiri crearentur.* Dionyſ. Halic. *Antiqu. Lib. X. p. 629.*

§. XXIII.

SC. de legatis in Graeciam mittendis

Magna haec ac diuturna ſeditionum materia, nec patribus plebi, nec hac illis quidquam concedere volentibus. Denique anno

V. C.

Digitized by Google

V. C. CCC. auctore T. Romilio in legis Terentillae ſententiam factum eſt SC. vt legati mitterentur in Graeciam, qui deſcriberent Graecarum ciuitatum leges, ex quibus deinde DECEMVIRI LEGIBVS FERVNDIS, extra ordinem creandi, corpus aliquod Romanarum legum conficerent. Quod SC. deinde, rogante Sicinio, tribuno plebis, plebiſcito firmatum eſt. Dionyſ. Halicarn. *Antiqu. Lib. X. pag. 675. ſequ.* plebiſcito firmatum.

§. XXIV.

Miſſi itaque eodem anno in Graeciam legati, non decem, vti apud Pomponium in *l. 2. §. 4. D. de orig. iur.* eſt, cuius textum tamen leui verborum traiectione emendat V. A. Corn. van Bynkersh. *in Praetermiſſ. p. 21.* ſed tres, SP. ALBVS, A. MANLIVS VVLSO & SER. SVLPICIVS CAMERINVS, qui inſequente anno magnam inde retulerunt peregrinarum legum farraginem, quae poſtea praecipuus fuit fundus legum XII Tabularum. * Dionyſ. Halic. *Antiqu. Lib. X. p. 676.* Liu. *Lib. III. Cap. 31.* Ii in Graeciam miſſi leges deſcripſerunt.

* A quibusnam vero ciuitatibus petierunt leges? ATHENAS exprimit Liuius *Lib. III. Cap. 31.* attamen *& alias Graeciae ciuitates* addit. Contra *accita eſſe, quae vſquam egregia*, obſeruat Tacitus *Annal. III, 27.* quod ad *Graecas vrbes, quae erant in Italia*, id eſt, ad Magnae Graeciae ciuitates reſtringere videtur Dionyſ. Halicarn. *Lib. X. p. 676.* De Lacedaemone adhuc ſub iudice lis eſt, vnde leges quasdam petitas eſſe adfirmant Plin. *Lib. VIII. Epiſt. 24.* Athen. *Deipnoſoph. Lib. VI. Cap. 21.* & Ammian.

 Mar-

Marcell. *Lib. XVI. Cap.* 5. negant contra Auguſtinus *de ciuit. Dei Lib. II. Cap.* 16. Galuan. *de vſufr. VI*, 5. quorum ſententia vel ideo veroſimilior eſt, quod Spartae deſcribi nihil legum potuit, quum Lycurgi ῥῆτραι litteris mandatae non eſſent, ceu obſeruant Plutarch. *in Lycurgo p.* 47. & Schol. Graec. *in Lucian. Tomo I. p.* 26. Addatur V. C. Eu. Otton. *praef. Tomi III. Theſauri iur. p. VI.*

§. XXV.

Ex quibus potiſſimum compilatae leges XII. Tab.

Legatis cum illa legum farragine Romam reuerſis, creati ſunt DECEMVIRI legibus ferendis, quorum veluti anteſignanum APPIVM CLAVDIVM fuiſſe conſtat. Et hi quidem ſummum, quod acceperant, imperium initio tanta moderatione animi adminiſtrabant, vt paene populares viderentur, ſimul per ocium componebant X tabulas, interprete vſi HERMODORO, viro prudente, Epheſo tum exſule, ſtatuamque ob nauatam illam Decemuiris operam merito, teſte Plinio *Hiſt. Nat. XXXIV*, 5.*

* HERMODORUM illum Epheſium vrbe ſua expulerant cives per oſtraciſmum, non crimine vllo exſilium iſtud meritum, ſed virtute, qua ceterorum ciuium ſuorum luminibus officere videbatur. Quod conſilium adeo damnauit Heraclitus, philoſophus, vt diceret, ἄξιον Ἐφεσίοις ἡβηδὸν ἀποθανεῖν πᾶσι, καὶ τοῖς ἀνήβοις τὴν πόλιν καταλιπεῖν, ὅι τινες Ἑρμόδωρον ἑωϋτῶν ὀνήϊστον ἐξέβαλον, λέγοντες, ἡμέων μηδὲ εἷς ὀνήϊστος ἔστω· εἰ δέ τις τοιοῦτος, ἄλλῃ τε καὶ μετ᾽ ἄλλων. *Merentur Epheſii omnes adulti mori, impuberibusque urbem derelinquere, quoniam Hermodorum, ſuum benefactorem, expulerunt, dicentes: Noſtrûm nemo meritis excellat, quoniam ſi quis erit talis, alibi degat,*

&

& cum aliis. Diogen. Laërt. *Vit. Philoſ. Lib. IX. ſegm.* 2. Cic. *Tuſcul. Diſp. V*, 36. Exſtat praeterea Epiſtola, quae inter Heracliteas tertia eſt, in qua per ſomnium ſe vidiſſe ait, ad Hermodori leges vniverſi orbis diademata accedere, & ex Perſarum more, ἐγκλείοντας τὸ ςόμα προσκυνεῖν αὐτοὺς, *ore obuoluto eas adorare*. Immo addit, Sibyllam cum alia plurima, tum id quoque vaticinatam eſſe:

Ἐξ Ἰάδος γαίης ἥξειν σοφὸν Ἰταλίησιν

Venturum Ionia ſapientem ex vrbe Latinis.

Vid. Stanley *Hiſt. Philoſ. Parte VIII. Cap. III. p.* 832. Sed fungus ſit, qui fucum non videat. Non ſane ipſe has leges ſcripſit Hermodorus, quod Strabo *Lib. XIV. p.* 951. *edit. nou.* velle videtur, ſed, vt Pomponius *l.* 2. §. 4. *D. de orig. iur.* ſcribit, *auctor Decemuiris fuit ferendarum legum*, id eſt, vt ego interpretor, conſilio illos iuuit, & obſcuriora interpretatus eſt. Quamobrem illum *Decemuirorum interpretem* vocat Plinius *Hiſt. nat. XXXIV*, 5. Et quis quaeſo dubitet, quin illis opus fuerit interprete, nulla Graecae ſapientiae cognitione imbutis? Falluntur etiam, qui & Iuſtinianum verbis *l.* 2. §. 19. *C. de vet. iur. enucl. Haſce itaque leges &* ADORATE, *& obſeruate* ad illud Heracliti ſomnium adludere, & Pontificem *Cap* 5. *X. de praeſcript.* Hermodoro *Epheſini legislatoris* elogium tribuere contendunt. Maran. *de Aequit. p.* 36. *Tomo II. Op. Epheſinus* enim *legislator* ibi eſt Theodoſius Imp. qui concilium Epheſinum indixit, Ciron. *Obſeru. I*, 15. & V. C. Euer. Otto *praefat. Tom. III. Theſ. iur. p. III.* quemque praeſcriptionis tricennalis auctorem eſſe, praeclare docuit Gonzal. Tellez *Tomo II. Parte II. p.* 678. vt mirum ſit, virum doctiſſimum poſtea cum Io. Sauarone *ad Sidon. Epiſt. VIII*, 6. pro *Epheſinus* reſcribi iubere *Eugenius legislator*.

Digitized by Google

§. XXVI.

Quarum decem initio propoſitae.

Priores has tabulas anno V. C. CCCIII. promulgatas prius populo, & centuriarum ſuffragiis, more maiorum probatas, tabulis, ſiue *eboreis*, *l.* 2. §. 4. *D. de orig. iur.* ſiue *roboreis*, & paucis annis poſt *aeneis* inciderunt, Liu. *III*, 57. & pro ROSTRIS, (id eſt, eo loco, cui poſtea, circumactis plus quam centum annis nauium Antiatium roſtra ſuffixa nomen fecerunt, Plin. *Hiſt. nat. XVI.* 4. Liu. *VIII*, 14. Flor. *I*, 11.) publice propoſuerunt, Liu. *Lib. III. Cap.* 34. & 57. Dionyſ. Halic. *Lib. X. p.* 681. *l.* 2. §. 4. *D. de orig. iur.* ſparſo ſimul rumore, duas adhuc tabulas illi corpori ad perfectionem deeſſe. Liu. *Lib. III*, 34.

§. XXVII.

Poſtea, additis duabus reliquis, imperium abrogatum decemuiris.

Quum vero deinde in tyrannidem abiret illud decemuirale imperium, ac proinde populus magno duarum reliquarum tabularum deſiderio teneretur: Appii Claudii libidine & iniquitate * factum eſt, vt inſequente anno CCCIIII. magiſtratu ſe abdicare cogerentur Decemuiri, publicatis tamen prius duabus, quae deeſſe dicebantur, tabulis. Dionyſ. Halicarn. *Lib. X. p.* 683. Liu. *Lib. III. Cap.* 37. Itaque tota illa legislatio XII conſtitit Tabulis, *fonte vniuerſi publici priuatique iuris.* Liu. *ibid. III*, 34.

* Nihil maiorem Decemuiris inuidiam concitauit, quam Appii iniquitas, qui alienato in libidinem animo, vt Virginia puella quantocyus potiretur, contra ſuam ipſe legem vindicias ſe-

Digitized by Google

ſecundum ſeruitutem decernere non dubitauerat. Inde enim maxima ſeditio, inde caedes Virginiae vel potius parricidium, inde motus caſtrenſis, denique Appii carcer, omniaque ad plebis voluntatem inſtituta, quae fuſius exſequitur Liu. *Lib. III. Cap.* 43. *ſeqq.*

§. XXVIII.

In iis tamen & leges regiae moresque patrii.

Neque tamen ex ſolis peregrinis legibus nouum iſtud legum Romanarum corpus confectum eſt *, ſed & ex legibus patriis plura in illud migrarunt, ceu iam ſupra exemplo patriae poteſtatis oſtendimus. (§. XV. *) De lege, quam de patronis & clientibus tulerat Romulus, idem adfirmat Seruius *ad Virgil. Aeneid. VI. v.* 622; de quibusdam Numae inſtitutis Feſtus *in voce Murrata*. Quapropter & Dionyſ. *Lib. II. p.* 97. monet, leges regias in XII tabulis exſtitiſſe, & *Lib. X. p.* 681. generatim docet, leges illas decemuirales compoſitas eſſe ἔκ τε τῶν Ἑλληνικῶν νόμων, καὶ παρὰ τῶν σφίσιν ἀγράφων ἐθισμῶν, *tum ex Graecorum iure, tum ex patriis eorum conſuetudinibus.* Non mirum itaque eſt, Romanos, exciſa a Gallis vrbe, leges etiam regias vna cum XII Tabulis per Italiam conquiſiuiſſe. Liu. *Lib. VI. Cap.* 1.

* Non leuem quorumdam reprehenſionem incurrunt Romani, quod peregrinas leges adſciuerint, quum non omnes leges omni quadrare reipublicae ex ciuilis prudentiae principiis notiſſimum ſit. At *primo* non omnes illae leges peregrinae fuerunt: ſed plerisque iam pridem ſua Romae conſtitit auctoritas. *Deinde* non ſine delectu ex illa Graecarum legum farragine corpus quoddam informe & ſibi disſimile,

mile compoſuerunt decemuiri, ſed, prudente adhibita ἐκλογῇ ea tantum, quae concinna reipublicae ſuae videbantur, in tabulas illas retulerunt. *Tum porro* non omnes leges peregrinas ſeruabant integras, ſed eas, prout e re eſſet, emendabant, ſuaeque ciuitatis accommodabant moribus, ceu ad oculum patebit, ſi quis leges Atticas cum Romanis contulerit, quod praeter alios fecit Pard. Prateius *in Iurispr. vetere Tomo IV. Theſ. iur.* Denique in tanta patrum plebisque aemulatione ipſam neceſſitatem Romanis id conſilium extorſiſſe ſatis patet ex oratione Romilii apud Dionyſ. Halicarnaſſ. *Lib. X. p.* 676. vt iam non dicamus, & alias gentes peregrina inſtituta non adſpernatas eſſe. Lycurgum enim e Cretenſibus leges ſuas accepiſſe, docet Plato *in Minoe.* Charondae quoque & Zeleuci leges non niſi exterorum inſtitutorum συλλογὴν quamdam fuiſſe, obſeruant Diodor. Sicul. *Biblioth. XII,* 11. & Strabo *Lib. VI. p.* 398. Quin prudentiam Romanorum, quam adſcitis exterorum inſtitutis oſtenderunt, mirifice laudat Salluſt. *in Bell. Catilin. Cap. LII.*

§. XXIX.

Leges XII Tab. conſtante vſu viguerunt.

Leges illae XII Tabularum, ſcriptae quidem verbis antiquis, ac proinde poſteris paullo obſcurioribus, Horat. *Lib. II. Epiſt. I.* Seneca *Epiſt. CXIV.* Gell. *Noct. Lib. XVI. Cap.* 12. Symmach. *Lib. III. Epiſt.* 44. non tamen in metrum vel carmen vmquam redactae ſunt *. Eu. Otto *praef. Tomi III. Theſaur. iur. p. III.* Viguerunt poſtea conſtante uſu, & multis iuris noſtri capitibus dederunt originem, adeo vt Ciceronis tempore, qui iuris prudentiae dare vellent operam,

ram, ipſa verba *tamquam carmen neceſſarium* ediſcere cogerentur. Cicero *de legib: Lib. II. Cap.* 23.

* Vocantur quidem hae leges CARMEN, veluti apud Ciceronem loco paullo ante laudato. Sed *carmen* de quibusuis verbis conceptis, etiam proſaicis vſurpatur. Sic apud Liuium *Lib. III. Cap.* 64. reperimus *rogationis carmen:* & *Lib. X. Cap.* 38. *dirum exſecrationis carmen.* denique apud Ciceronem *pro Muraena Cap. XII.* formula: SVIS VTRISQVE SVPERSTITIBVS PRAESENTIBVS ISTAM VIAM DICO: INITE VIAM vocat *carmen compoſitum.* Eodem modo & Graeca vocabula μέλος, ὕμνος, ᾠδὴ de ſoluta oratione vſurpari, oſtendit Gisb. Cuper. *Obſeru. II,* 10. *p.* 219. *ſequ.*

§. XXX.

Quum tamen quaedam in illis rigidiores priſcorum mores redolerent: deterſa paullatim illa vitae auſterioris rubigine, populus capita quaedam abrogaſſe dicitur lata Lege AEBVTIA. Id enim plerique colligunt ex loco Gellii *Noct. Attic. Lib. XVI. Cap.* 10. * Videri poteſt, qui de ea lege operoſiſſime egit, V. C. Abr. Wieling. *de furto per lanc. & lic. concepto Cap. VI. p.* 94. *ſequ.* Tamen & aetas & ipſa legis iſtius ſententia incertiſſima manet. An illis derogatum per legem Aebutiam?

* Attulerat Charondas *ad Vdalr. Zaſii Catalogum legum* monimentum, ex quo, ſi genuinum eſſet, lex illa poſſet mirifice illuſtrari:

L. AEBVTIVS. TR. PL. VIR. POPVLARIS. LEGEM. TVLIT. AD. POPVLVM. VT. XII. TABB. CAPITA. QVAE. INVTILIA. ESSENT. REIP. TOLLE-

REN-

RENTVR. QVAE. LEX. MVLTIS. CONTRADICENTIBVS. TANDEM. ROGATA. EST.

Sed vereor, ne a falſaria manu ſit totum iſtud monimentum, mirorque, laudatiſſimum Wielingium id non obſeruaſſe. Locus Gellii ſatis obſcurus eſt. Ait enim auctor: *Sed enim quum proletarii, & Aſſidui, & Sanates, & vades, & ſubuades, & viginti quinque aſſes, & taliones, furtorumque quaeſtio cum lance & licio euanuerint, omnisque illa XII Tabularum antiquitas, niſi in legis actionibus centumuiralium cauſſarum, LEGE AEBVTIA lata, conſopita ſit: ſtudium ſcientiamque egi praeſtare debeo iuris & legum, vocumque earum, quibus vtimur.* Ex eo enim Gellii loco alii colligunt, centumuirale iudicium inſtitutum eſſe lege Aebutia, Siccama *de centumuiral. iudic, I,* 8. alii, legem Aebutiam tantum ad vocabula antiqua pertinuiſſe, contendunt, vti Paull. Buſius *Subtil. II,* 1. & V. C. Eu. Otto *praef. Tomi III. Theſaur. iur. p. XXV.* Sed quum de ſolis vocabulis legem latam eſſe vix ſit veroſimile: ego quidem adſentiri malim Paullo Manutio *de legib. Cap. XVI.* quaedam legum XII. Tabularum capita hac lege abrogata eſſe, exiſtimanti maxime quum Gellii verba alium ſenſum admittere vix videantur.

§. XXXI.

Commentarii in legem XII. Tab. ſcripti.

Quin perpetuo fere vſu viguiſſe has leges, vel id argumento eſt, quod eas commentariis ſuis certatim illuſtrarunt iurisconſulti veteres, SEX AELIVS, L. ACILIVS, L. AELIVS, (non *Laelium*, vti vulgo ſcribunt, Turneb. *ad Cic. de Legib. II.* 23.) MESSALLA, ANTISTIVS LABEO, SER. SVLPICIVS, CAIVS, fortasſis etiam

Digitized by Google

etiam ATEIVS CAPITO *, quem Plin. *Hiſt. Nat. XIV*, 13. cum Scaeuola & L. Aelio coniungit.

* Attamen quum Plinius nomen tantum auctorum, non librorum, exprimat: an in leges XII. Tabularum ſcripſerit Capito, aeque incertum eſt, ac quod de SER. SVLPICIO, C. AVLO OFILIO, VALERIO MESSALLA fertur. Schubart. *de fatis iurispr. Rom. Exerc. II. p.* 255. Eu. Otto *praef. Tom. III. Theſaur. iur. p. XXVIII.* & *de Seruio Sulpicio Cap. VII.* §. 3. *p.* 1598. *Tom. V. Theſaur. iur.*

§. XXXII.

Quamuis vero permultis ſaeculis caneſcerent duodecim iſtae tabulae, & Cyprianus *Epiſt. II. p.* 5. ſuo adhuc aeuo eas publice exſtitiſſe, innuat, quin ſaeculo VI integrae procul dubio ſuperfuerint in CAII *Dodecadelto*, ex quo fragmenta non pauca in Digeſta relata animadvertimus *: periere tamen illae in iſta rerum perturbatione, quam barbarorum irruptio in prouincias Romanas inuexerat, praeter pauciſſima, quae paſſim apud veteres ſcriptores ſuperſunt, fragmenta. Rittersh. *Dodecad. Proleg. Cap. V. p.* 13. Earum interitus.

* Fragmenta ex CAII δωδεκαδέλτῳ ſuperſunt tantum ſequentia: *l.* 1. *D. de orig. iur. l.* 18. *l.* 20. *l.* 22. *D. de in ius voc. l.* 6. *D. ſi quis caut. in iud. ſiſt. fact. non obtemp. l.* 2. *l.* 4. *D. arb. furt. caeſ. l.* 48. *D. de pact. l.* 43. *D. ad leg. Iul. de adult. l.* 9. *D. de incend. ruin. naufr. l. vlt. D. de colleg. l. vlt. D. fin. reg. l.* 3. *D. de litigioſ. l.* 19. *D. de vſuc. l.* 233. *l.* 234. *l.* 235. *l.* 236. *l.* 237. *l.* 238. *D. de verb. ſignif.* Quumque fragmenta iſta ex omnibus, quos CAIVS ſcripſerat, commen-

tario-

tariorum libris depromta ſint: opus illud integrum ſuperfuiſſe oportet temporibus Iuſtiniani, adeoque & leges XII Tabularum, quarum ipſa verba κατὰ πόδα iureconſultus ille interpretatus eſt.

§. XXXIII.

Et reſtitutio.

Quamobrem nihil reliqui fecerunt viri docti, vt opus inſigne, & iudice Cicerone *de Oratore I, 44. omnibus omnium philoſophorum bibliothecis anteponendum*, priſtinae integritati, quoad eius fieri poſſet, reſtituerent. Longum eorum catalogum texunt alii: * ſed notaſſe ſufficiet, omnium induſtriam ſuperaſſe ICtum eximium, IAC. GOTHOFREDVM, qui in *Fontibus quatuor iuris ciuilis*, *Tomo III. Theſauri iur.* recuſis, non modo fragmenta omnia cum cura collegit, eaque a iureconſultorum interpretamentis cum cura ſeiunxit, ſed & in qua vnumquodque tabula poſitum fuerit, oſtendit, omniaque & ex fontibus ipſis probauit, & notis illuſtrauit bonae frugis pleniſſimis.

* Congeſſerunt legum Decemuiralium fragmenta ex veterum monimentis IVSTVS LIPSIVS & FRANC. PITHOEVS. Eadem interpretati ſunt FRANC. BALDVINVS, FRANC. HOTOMANVS, IAC. RAEVARDVS, ANT. AVGVSTINVS, THEOD. MARCILIVS, PAVLVS MERVLA, PARD. PRATEIVS, CONTIVS, CHARONDAS, RITTERSHVSIVS, AYMARVS RIVALLIVS, CLAR. SYLVIVS, RIC. VITVS, BASINSTOCHIVS, VINCENT. GRAVINA & alii. Sed nemo paria fecit GOTHOFREDO, qui non con-

contentus collegiſſe fragmenta, eaque qualiſcumque ordine explicaſſe, ipſas XII Tabulas ordini integritatique ſuae reſtituere primus conatus eſt. Quamuis ne hunc quidem eximium virum omnia vidiſſe, aliquando etiam humani quid paſſum eſſe, exemplo non vno oſtenderit V. C. Euer. Otto *in praef. Tomi III. Theſ. iur.*

§. XXXIV.

Ex hoc vero IAC. GOTHOFREDI quantiuis pretii opere patet, *primam* tabulam leges de in ius vocatione, & reliquis, quae in iure fiebant: *ſecundam* de iudiciis & furtis; *tertiam* de rebus creditis & contractibus; *quartam* de iure patrio & connubiis; *quintam* de hereditatibus & tutelis; *ſextam* de dominio & poſſeſſione; *ſeptimam* de delictis & criminibus; *octauam* de iuribus praediorum; *nonam* de iure publico; *decimam* de iure ſacro; *vndecimam* & *duodecimam* reliquarum ſupplementa comprehendiſſe. * De quibus rebus ſingulis tabulis actum ſit?

* IAC. GOTHOFREDVS ſingulas leges tum ſtilo vetere, quo eas ſcriptas exiſtimat, ſiſtit, (quamuis eas, quarum ipſa verba legitima auctores veteres ſeruarunt, maiuſculis litteris diſtinguat, tum & nouam earum paraphraſin addit. Enimuero quum in repraeſentanda vetere Latinitate iuſto plus ſibi indulgeat vir doctiſſimus: non ſine fructu ſimul conſuli poterit IO. NIC. FVNCCIVS *de puerit. Lat. Linguae Cap. IV. §. 4. ſequ. p. 260.*

§. XXXV.

Poſtremo obſeruandum, harum legum fragmenta inſignem vtilitatem adferre poſſe iuris Earum vtilitas.

iuris ſtudioſis. Inde enim iurium multorum origines, inde Pandectarum & Codicis, ipſiusque Edicti perpetui ordinem, eiusque rationem, inde multarum actionum naturam atque indolem intelligent. Fuerunt ergo, qui iurisprudentiae ſtudium a XII Tabulis auſpicandum eſſe monerent. Vid. V. C. Eu. Otto *praefat. Tomi III. Theſaur. iur. p. XXV. ſequ.* Ego illis tantum, qui erectioris ingenii impetu ad interiorem ſapientiae ciuilis cognitionem adſpirant, auctor ſum, vt ſibi familiares reddant has tabulas. Reliquis enim, qui cruda ſtudia propellere in forum, & ea tantum quae πρὸς τἄλφιτα ſunt, addiſcere properant, adclamari ſatius fuerit:

Procul, o procul eſte, profani.

CAP. III.

DE STATV IVRIS ROM. POST XII. TAB. AD TEMPORA AVGVSTI.

§. XXXVI.

Cur poſt XII Tabulas tot nouae leges conditae?

Ita ſane perfectum ſuisque abſolutum numeris videri potuit illud legum Romanarum corpus. Sed laborauit respublica formae vitio, tam quippe male temperata, vt non poſſet non perpetua inter patres & plebem gliſcere aemulatio. Siue ergo interpretandae, ſiue negotiis quotidie obuenientibus adplicandae eſſent leges: eam poteſtatem ſibi vindicabant hinc patres, illinc tribuni plebis, qui nihil faciebant reliqui, vt patriciorum reg-

regnum euerterent. Quod non potuit non legum Romanarum numerum mirifice amplificare. *

* Recte ac prudenter Tacitus *Annal. III*, 27. *Corruptiſſima republica plurimae leges.* Eſt enim corruptiſſima reſpublica, quoties plurimi in ciuitate nouis rebus ſtudent. Id ſtatus praeſentis taedium, ſtudiumque nouarum rerum efficit, vt homines turbulenti quotidie de nouis ferendis legibus cogitent. Quotidie ergo nouae leges feruntur, adeoque *corruptiſſima republica plurimae leges.* Quod obſeruauit etiam Iſocrates, *Areopagit. p.* 292. negans eos eſſe εὐπολιτευμένους, qui videant τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, *porticus litteris impleri:* (ſolebant enim Graeci leges tabulis inciſas in porticibus proponere) ſed *apud quos animo inſcriptae leges circumſerantur a ciuibus.* Denique & Plato *apud* Strabonem *Lib. IV. Geogr. p.* 399. *edit. nou.* ait: ὅτι παρ' οἷς πλεῖστοι νόμοι, καὶ δίκαι παρὰ τούτους καὶ βίοι μοχθηροί· καθάπερ καὶ παρ' οἷς ἰατροὶ πολλοὶ, καὶ νόσους εἰκὸς εἶναι πολλάς. *Apud quos plurimae ſunt leges, apud hos etiam lites eſſe & malos mores: ſicut morbi ſoleant eſſe multi, vbi multi ſint medici.*

§. XXXVII.

Plebs nouis plebiſcitis pleraſque praerogatiuas patribus extorſit.

Quod vt eo rectius intelligatur, ſciendum, tribunos plebis in roſtris eſſe dominatos, eosque, quoties, patres altiora ſpirare, animaduerterint, plebem turbulentis concionibus aduerſus patres concitaſſe, & ſic fere quotannis noua PLEBISCITA de ſtatu reipublicae mutando emendandoque, & plebis commodis augendis * fuiſſe perlata. Hoc modo ſane

Tribuni plebis cum alias praerogatiuas, tum praecipue *honores*, *ſacerdotia*, *& ius connubii*, immo & maximam *agri publici* partem paullatim extorſerunt, effeceruntque vt priora iura plebi cum patribus eſſent communia, agri vero publici ſubinde inter plebeios inopes diuiderentur.

* Ius connubii inter patricios & plebeios ſancitum anno ab V. C. CCCIX. LEGE CANVLEIA, de qua Liuius *Lib. IV. Cap.* 1. *ſequ.* Auguſtin. *de ciuit. Dei III*, 17. Honorum ius plebeii cum patriciis commune habere coeperunt ab anno V. C. CCCLXXXVI. per LEGEM SEXTIAM, de qua Liu. *ſub finem Libri VI.* Val. Max. *Lib. VIII. Cap. VI. exemplo* 3. Auctor *de vir. illuſtr. Cap. XX.* Denique & pontificatum aliaque ſacerdotia promiſcue patribus & plebeiis dari plebs iuſſit LEGE OGVLNIA, condita anno ab V. C. CCCCLIV. de qua Liuius *Lib. X. Cap.* 6. At praecipua litium inter patres & plebem LEGES AGRARIAE, de quibus vere Liuius *Lib. II. Cap.* 41. ad ann. V. C. CCLXVIII. *Tum primum* LEX AGRARIA *promulgata eſt: numquam deinde vſque ad hanc memoriam ſine maximis motibus rerum agitata.* De iis accuratiſſime egit Vlr. Obrecht. *Diſſ. Acad. VI. p.* 109. *ſequ.*

§. XXXVIII.

Quibus plebiſcitis ſeſe obligari negabant patres.

Sed initio non adeo faciles erant patres in poteſtate illa legiſlatoria plebi indulgenda. Hinc noua certamina: patribus non ſe, ſed plebem plebiſcitis teneri, non ſine aequitatis ſpecie contendentibus, plebe vero, vt & patres illis ſe ſubiicerent, acriter poſtulante. Liu. *Lib. III. Cap.* 55.

§. XXXIX.

Digitized by Google

§. XXXIX.

Videbatur ei malo remedium inuentum anno ab V. C. CCCVI. plebe iterum in montem ſacrum ſecedente. Liu. *Lib. III. Cap.* 52. Creati enim tum conſules populares L. VALERIVS & M. HORATIVS legem rogarunt centuriatis comitiis, *vt, quod tributim plebs iuſſiſſet* *, *populum teneret.* Quam legem non ſine offenſione patrum perlatam eſſe, facile eſt ad exiſtimandum, quum hi, quidquid plebis commodo ſanciebatur, id ſuis decedere opibus credebant. Liu. *Lib. III. Cap.* 58. Dionyſ. Halicarn. *Lib. XI. p.* 725.

Quod tamen cautum primum lege Horatia.

* IVBERE & SCISCERE dicebatur populus vel plebs, magiſtratus vero FERRE, ROGARE & PERFERRE. Io. Fridr. Gronou. *ad Liu. X*, 13. Non ſatis ergo Latina eſt phraſis, qua tresuiri, *Inſtitutionum* auctores vſi ſunt §. 15. *Inſt. de Lege Aquill. plebem Romanam, Aquillio Tribuno rogante, hanc legem* TVLISSE, acriter ideo reprehenſi ab Hotomano ad *d.* §. 15.

§. XL.

At ne haec quidem laetitia populo admodum fuit diuturna. Patres enim noua cauillatione plebiſcitis iterum negabant obſequium, fortaſſis, quod ſe *populi* vocabulo comprehendi, negarent. Thomaſ. *Delin. Hiſt. iur.* §. *XV.* Quo factum eſt, vt anno ab V. C. CCCCXVI. Q. PVBLILIVS, Dictator, noua, eaque admodum populari lege ſanciret, *vt plebiſcita* OMNES QVIRITES * *tenerent.* Liu. *Lib. VIII. Cap.* 12.

Deinde Publilia.

* QVIRITIVM vocabulo patres non minus,

 quam

quam plebeios comprehendi, numquam dubitatum. Iidem enim *Quirites* & *Romani* §. 2. *Inſt. de iur. nat. gent. & ciu.* Liu. *Lib. I. Cap.* 13. quamuis de vocabuli origine parum inter auctores veteres conueniat. Vide praeter *d.* §. 2. & Liuium Ovid. *Faſtor. II. v.* 475. Sed quamuis domi omnes Romani communi *Quiritium* nomine venirent: ab eo tamen poſtea abhorruerunt milites, qui exauctorati cenſebantur, ſimul ac eos ita adloqueretur imperator. Sueton. *Iul. Caeſ. Cap. LXX.* Lamprid. *Alex. Cap. LIII. & ſequ.*

§. XXXXI.

Denique Hortenſia. At ne id quidem impediuit patres, quo minus plebem, legislatoriae poteſtati inhiantem, alio modo vlciſceretur, puta acerbitate iniquiſſimi foenoris. Qua calamitate plebs ad deſperationem acta anno ab V.C.CCCCLXV. in Ianiculum montem ſeceſſit, quumque ad comprimendam ſeditionem parum opis eſſe videretur in conſulibus, ad vltimum, vt in re trepida, remedium deuentum eſt, vt Dictator diceretur Q. HORTENSIVS *. Hic tempori ceſſit, & non modo plebem a foeneratorum truculentia vindicauit, ſed & inſequente anno, lata noua lege accuratius ſanxit, *vt, quod plebs iuſſiſſet, omnes* QVIRITES *teneret*. Gell. *Noct. Attic. XV*, 27. §. 4. *Inſt. de iure nat. gent. & ciu.*

* Ridicula eſt Accurſii gloſſa *ad d.* §. 4. legem Hortenſiam *a quodam Hortenſio rege latam eſſe*. Sed talia vbique in Gloſſa, vt miſereri poſſis illius ſaeculi, *quod doctores pedore & ſquallore horridos, pannis obſutos, ſemper illotos, ſemper intonſos, tamdiu perpeſſum eſt*, vti loquitur Rupertus *ad Pompon. enchirid. p.* 90.

Digitized by Google

§. XXXXII.

Et ex eo demum tempore plebiſcita perinde ac ipſae leges, iure optimo maximo valuerunt: quin & LEGVM vocabulum adſumſerunt, ceu vel ex iure noſtro patet, in quo commemorantur LEGES *Aquillia*, *Atilia*, *Falcidia*, *Atinia*, *Scribonia*, *Voconia* & aliae, quas omnes non leges, ſed plebiſcita fuiſſe, conſtat *. Ex eo tempore plebiſcita vim nomenque legum adſumſerunt.

* Characterem, quo leges & plebiſcita diſcerni poſſint, hunc nonnulli commendant, quod haec vnum nomen ferant, a Tribuno plebis, qui plebem tum rogarit, illae ab vtroque conſule, adeoque duplici nomine vocentur, veluti in iure noſtro leges AELIA SENTIA, IVNIA NORBANA, IVLIA & TITIA, PAPIA POPPAEA, ceterae. Paull. Merula *de Leg. Rom. Cap. XXIV.* Sed quamuis hoc ſe vt plurimum ita habeat: ſunt tamen & leges proprie ſic dictae, quarum non niſi ab vno conſule vel dictatore nomen eſt. Tales ſunt, quas modo recenſuimus HORATIA, PVBLILIA, HORTENSIA. Tales tot leges CORNELIAE, POMPEIAE, IVLIAE, quibus & FABIAM *de plagiariis* addimus, quod leges de iudiciis publicis raro ſolerent ab aliis, quam Coſſ. vel Dictatoribus, rogari.

§. XXXXIII.

Eadem fere LEGIS ACTIONVM fata fuiſſe deprehendimus, quae ALTERVM erant patriciorum peculium, quod veluti ſeparatum a plebis rationibus diutiſſime retinuerant. De his quoque vt dicamus accuratius: quicumque aliquid in iure rite & iure faciebant, ii LEGE AGERE dicebantur. Sigon. *de* Quid lege agere? & legis actio?

Digitized by Google

de iudic. I, 9. Hinc *lege agebant*, qui actione experiebantur *. Cic. *de Orat. I*, 10. *pro Caecina Cap. XII. in Verr. II*, 37. *l.* 2. §. 6. *D. de orig. iur.* Valer. Max. *Lib. VII. Cap.* 7. Plin. *Hiſt. Nat. VII.* 5. *lege agebant* lictores, dum colligabant manus, deligabant ad palum, virgis, ſecuri, gladio in corpus rei ſaeuiebant. Liu. *Lib. XXVI*, 15. & 16. Valer. Max. *Lib. III. Cap.* 8. Seneca *de ira I*, 16. At praecipue tamen poſtea id nomen retinuerunt actus voluntariae iurisdictionis apud magiſtratus, apud quos erat legis actio, ſollemniter explicandi. *l.* 4. *D. de adopt.*

* Fieri enim & id oportebat rite & ſollemniter, certis diebus, quibus magiſtratui fari licebat tria verba: DO, DICO, ADDICO, Cicero *pro Muraena Cap. XI.* certo ritu, qualis erat vetus ritus vindiciarum, certis denique formulis, ad quas adeo adſtricti erant actores, vt ipſae actiones FORMVLAE vocentur, vt *formula iniuriarum* apud Sueton. *Vitell. Cap. VII. damni dati formula* apud Plin. *Lib. IX. Epiſt.* 59. *formula de dolo malo* apud Cicer. de *Offic. III*, 13. Omnis ergo actio ſollemniter & rite erat inſtituenda, adeo, vt qui in formula aberraſſet, cauſſa caderet. Cic. *de Inuent. II*, 19. Sen. *Epiſt. XLIX.* Quinctilian. *Inſt. III*, 8. Hinc Pomponius noſter *l.* 2. §. 6. *D. de orig. iur. Deinde*, inquit, *ex his legibus eodem tempore fere actiones compoſitae ſunt, quibus inter ſe homines diſceptarent, quas actiones* NE POPVLVS, PROVT VELLET, INSTITVERET, *certas* SOLLEMNES*que eſſe voluerunt.*

§. XXXXIV.

Origo legis actionum.

Iam equidem, quo ritu, quibusue conceptis verbis lege agi oporteret, legibus XII Tabularum

Digitized by Google

rum non fuerat expreſſum. At patricii, qui ſibi iurisprudentiam obtentu iuris patronatus, tamquam gentilem poſſeſſionem vindicabant, (*Antiqu. noſtr. Rom. I*, 2, 29.) & pontifices, quales itidem tum ſoli patricii erant, certos commenti erant ritus, certas formulas, quibus tum voluntariae, tum contentioſae iurisdictionis actus explicarentur, quin & certi erant dies, quibus lege agere vel fas, vel nefas eſſet, quorumque faſti, a Numa Pompilio primum confecti, Liu. *Lib. I*, 9. in pontificum cuſtodia erant *. Cic. *pro Mur. Cap. XI.* Et haec omnia LEGIS ACTIONVM nomine veniebant.

* Vere ergo haec omnia comparata erant ad tuendam pontificum patriciorum in ciuitate potentiam. Hinc patres initio haec *in latenti retinere ſtudebant: l.* 2. §. 35. *D. de orig. iur. interpretandique* potiſſimum *ſcientia & actiones apud collegium Pontificum erant. l.* 2. §. 6. *D. eod.* Eoque non poterat non euenire, quod ſcribit Cicero *pro Muraena Cap. XI. Erant in magna* POTENTIA, *qui conſulebantur, a quibus etiam dies, tamquam a Chaldaeis, petebantur*: & quod ille repetit *de Orat. I*, 41. *Veteres illi, qui huic ſcientiae praefuerunt* OBTINENDAE *atque* AVGENDAE POTENTIAE SVAE *cauſſa peruulgari artem ſuam noluerunt.*

§. XXXXV.

Sunt ergo ACTIONES LEGIS quilibet actus, tum contentioſae, tum voluntariae iurisdictionis, apud magiſtratum, apud quem legis actio erat *, ſollemni ritu certisque formulis explicandi, quique & id proprium habebant, vt nec diem, nec conditionem, nec procuratorem admitterent. *l.* 77. & *l.* 123. *D. de reg. iur.* Quid per illas intelligatur?

Digitized by Google

iur. & a pupillis ſine tutorum auctoritate non poſſent explicari. *l.* 19. *D. de auctor. tut.*

* Elegans eſt coniectura Guil. Marani, qui *ad l.* 77. *D. de reg. iur. Tomo II. Op. p.* 221. LEGIS ACTIONES dictas eſſe putat, quae non niſi lege lata, adeoque apud populum explicari potuerint. Id enim ſaltim de adrogatione tradit Gell. *Noct. Attic. V*, 19. de teſtamentis Iuſtinianus *pr. Inſt. de teſtam. ord.* Poſtea tamen certis magiſtratibus eam facultatem datam eſſe ſpecialibus legibus, vt apud eos eſſet legis actio, eoque facto priſtinum nomen nihilominus manſiſſe.

§. XXXXVI.

Quid per actus legitimos?

Eaedem erant ACTVVM LEGITIMORVM adfectiones, qui tamen, ſi accuratius loqui velimus, (nam aliquando omnino promiſcue accipiuntur, vti *l.* 4. *D. de adopt.* iuncta *l.* 77. *D. de reg. iur.*) a prioribus in eo differunt, quod & ipſi ſollemniter quidem, adhibitisque certis formulis, nec tamen abſciſſe apud magiſtratum, eſſent explicandi. Et tales erant *hereditatis aditio*, *ſerui optio*, *mancipatio*, niſi cum *ceſſione in iure* eſſet coniuncta, *acceptilatio*, & ſimiles *, *l.* 77. *D. de reg. iur.*

* Errant ergo, qui haec confundunt, quum non vnum, ſed multiplex inter actiones legis & actus legitimos diſcrimen ſit, ceu oſtenderunt Franc. Hotoman. *Quaeſt. illuſtr. XXXIII. p.* 226. & Guil. Budaeus *ad l.* 4. *D. de adopt.* Omnes actiones legis erant & actus legitimi, quippe certo ritu certisque formulis explicandae: at hi non omnes erant actiones legis, quia non apud magiſtratum, ſed priuatos intra parietes, explicabantur.

Digitized by Google

§. XXXXVII.

Omnem hanc formularum, rituum, dierumque cognitionem patricii & pontifices, qui ſoli iuriſprudentiam formulariam, tamquam auitam poſſeſſionem ſibi retinebant, in latenti habebant *, vt plebs omnis a ſe penderet, ipſique rebus omnibus intereſſent. Sane neque actionem quisquam ſine periculo inſtituere, neque adoptare, emancipare, ſimilemue actum explicare poterat, niſi haec adiiſſet oracula, eique formulas, ritus, dies, tamquam ex tripode eloquuti eſſent iſti Apollines. *l.* 2. §. 6. *D. de orig. iur.* Cic. *de Orat.* *I*, 61.

Omnia haec in latenti retinebant patricii.

* Liuius *Lib. IX. Cap.* 46. diſerte ait, *in Pontificum penetralibus repoſitum fuiſſe ius ciuile, faſtosque, ex quibus, quando lege agi poſſet, ſciretur, plebi* ante Cn. Flauium *ignotos* manſiſſe. Idque & Cicero *pro Muraena Cap. XI.* teſtatur. Hinc mirae fraudes Pontificum, faſtos in gratiam vel odium quorumdam hominum pro lubitu turbantium, de quibus conqueſtus Ammianus Marcellinus *Lib. XXVI. Cap.* 1. *Haec nondum extentis fuſius regnis, diu ignorauere Romani, perque ſaecula multa obſcuris difficultatibus implicati, tunc magis errorum profunda caligine fluctuabant, quum in ſacerdotes poteſtatem tranſtuliſſent intercalandi, qui licenter gratificantes publicanorum vel litigantium commodis, ad arbitrium ſuum ſubtrahebant tempora, vel augebant. Hocque ex coepto emerſerunt alia plurima, quae fallebant, quorum meminiſſe nunc ſuperuacuum puto.* Magis perſpicua ſunt illa Cenſorini *de die nat. Cap. XX. Quod delictum vt corrigeretur, Pontificibus datum eſt negocium, eorumque arbitrio interkalandi ratio permiſſa. Sed horum plerique ob odium vel gratiam, quo quis magiſtratu citius*

abiret, diutiusue fungeretur, aut publici redemtor ex anni magnitudine in lucro damnoue eſſet, plus minusue ex libidine interkalando, rem ſibi ad corrigendum mandatam, vltro deprauarunt. Eamdem Pontificum fraudem notarunt Sueton. *Iul. Caeſ. Cap. XL.* Solin. *Cap. III.* & Macrob. *Saturn. Lib. I,* 14.

§. XXXXVIII.

Prodidit arcanum Cn. Flauius, vnde ius Flauianum.

Sed id quoque forenſe regnum euertit anno ab V. C. CCCCXLIX. CN. FLAVIVS, ſcriba, patre libertino natus, qui formulas iſtas cum faſtis, ab Appio Claudo Caeco, cui tamquam ſcriba adparuerat, in codicem collectas publicauit, eoque munere tantam a populo gratiam iniit, vt Aedilis crearetur *, *l.* 2. §. 7. *D. de orig. iur.* Liu. *Lib. IX,* 46. Cicero *pro Muraena Cap. XI.* & *Lib. VI. Epiſt. ad Attic.* 1. *de Orat. I,* 40. Plin. *Hiſt. Nat. XXXIII,* 1. Gell. *Noct. Attic. VI,* 9. Idque eſt IVS illud FLAVIANVM, de quo eo loco Pomponius.

* Ita rem referunt Pomponius & Gellius, immo & Cicero, qui Flauium quum id myſterium enarraret, ſcribam fuiſſe aiunt. Liuius contra illum *haec omnia* IN ALBO ait *propoſuiſſe*, quod quum a magiſtratibus fieri ſoleret, videri poteſt iam tum Aedilis fuiſſe, quum hoc beneficio plebem adficeret. At potuit Cn. Flauius, vti fieri ſolet, primum clanculum enunciaſſe id arcanum, & promiſſo illius mereri Aedilitatem, poſtea Aedilis creatus, & *actionum formulas*, & *faſtos*, (vtrosque enim ei tribuit Cicero,) in ALBO propoſuiſſe, maxime quum ſe contemni a patribus & nobilibus animaduerteret. Ceterum huiusmodi eſſe faſtos dixeris, quos edidit, commentarioque illuſtrauit Sibr. Siccama *apud* Graeu. *Theſaur. Antiqu. Rom. Tomo VIII.*

§. XXXXVIIII.

§. XXXXVIIII.

Et iterum Sex Aelius Catus, a quo ius Aelianum.

Quam aegre hanc iacturam tulerint patres, vel ex eo patet, quod amiſſam recuperare cupientes poſſeſſionem, nouas excogitarunt formulas, easque, ne in vulgus manarent, non litteris, ſed notis perſcripſerint *, quo nihilominus rebus omnibus intereſſent. Sed iterum circa annum ab V. C. DLII ſecretum prodidit *egregie cordatus homo*, vti ab Ennio vocatus eſt, SEX. AELIVS CATVS, de quo nos infra pluribus. Is liber IVRIS AELIANI nomine venit ** *l. 2. D. de orig. iur.* Addatur Cicero *pro Muraena Cap. XI.*

* *Notae* non ſunt *ſiglae*, ſeu litterae ſingulares tota vocabula exprimentes, veluti S. P. Q. R. pro *Senatus populusque Romanus*, ſed certa ſigna, quibus vnum pluraue vocabula inuoluebant, vti quod eadem verba ſignificabat, ceu pluribus exemplis oſtendit ὁ πάνυ Cuiac. *Obſeru. XII*, 40. Vnde qui notis excipiebant alterius verba dicebantur NOTARII, qui ſiglis, SINGVLARII vel SINGVLARES, vt in *l. 1. §. 8. C. de offic. praef. praet. Afric.* Vtrosque iungit Manil. *Aſtron. Lib. IV. v.* 197. ubi de nato ſub Virginis ſigno:

Hic & ſcriptor erit velox, cui LITTERA verbum eſt,
Quique NOTIS linguam ſuperet, curſimque loquentis
Excipiat longas noua per COMPENDIA voces.

Plura habet Scaliger *in Notis ad Manil. p.* 287. & Io. Ge. Graeuius ad Cicer. *pro Mur. Cap. XI.* Tales ergo hic intelliguntur *notae*, quales Tironis & Senecae nomina prae ſe ferentes in fine *Theſauri inſcriptionum* edidit Ian. Gruterus.

Contra

Digitized by Google

Contra quae ſub Valerii Probi, Magnonis, Petri Diaconi nominibus exſtant *Notae Romanae*, *Notae iuris*, *Notae litterarum*, editae a Dionyſ. Gothofr. *Auct. lingu. Lat. p.* 1451. *ſequ.* eae, ſi a paucis diſceſſeris, non *notas*, ſed ſiglas ſiſtunt. Ceterum ſaepe critici Tribonianum notas male expreſſiſſe putant, eoque medio emendandi ſaepe, tamquam Deo e machina, vtitur Cuiacius. Sed vanum plerumque eſſe hoc praeſidium, iam alii oſtenderunt, maxime V. A. Corn. van Bynkersh. *Obſeru. I*, 23. & *VII*, 21. *p.* 396.

** IVS AELIANVM differre non videtur a Sex. Aelii Cati *Tripertitis*, in quibus, *lege XII Tab. propoſita, iungebatur interpretatio, dein ſubtexebatur* LEGIS ACTIO *l.* 2. § 38. *D. de orig. iur.* Nec alia eſſe videtur LEX AELIA apud Ciceron. *Topic. Cap. II.* vbi librarii abſurde repoſuerunt *lex Aelia Sentia*, qualis Ciceronis tempore nulla exſtitit. Henr. Noriſ. *Cenotaph. Piſan. Diſſ. III. Cap. IX. p.* 423.

§. L.

Interpretatio Legum XII Tabularum.

TERTIVM, quod patres iuri XII. Tabulis comprehenſo adſtruxerant, quodque tamquam auitam poſſeſſionem ſibi ſolis retinere cupiuerant, eſt INTERPRETATIO & DISPVTATIO FORI, quarum meminit Pomponius *l.* 2. *§.* 5. *D. de orig. iur.* Iurisconſulti enim ex legibus illis, quas Diodor. Sic. *Biblioth. Lib. XII.* βραχέως καὶ ἀπερίττως, Gell. *Noct. XX*, 1. *eleganti atque abſoluta breuitate verborum* ſcriptas fuiſſe, ait, per interpretationem, quam extenſiuam vocant, varia eliciebant iura noua, varias actiones vtiles, aliaque, quae propalam & κατὰ τὸ ῥητὸν legibus iſtis haud comprehendebantur *. Atque inde eſt, quod paſſim non modo

modo *interpretes*, ſed & AVCTORES, & CONDITORES IVRIS vocantur. Cuiac. *Obſeru. VII*, 25. Briſſon. *de verbor. ſign. ſub voce Iuris auctores.*

* Sic patronorum tutela dicitur LEGITIMA, *non quod* NOMINATIM *de hac tutela in XII Tabulis cautum eſſet, ſed quod perinde acciperetur, ac ſi verbis legis introducta eſſet.* §. *vn. Inſt. de legit. patr. tut.* Actiones VTILES in iure noſtro vtramque faciunt paginam. Eae vero dicuntur *exemplo*, vel *ad exemplum*, & veluti *ad ſimilitudinem directarum compoſitae. l.* 5. §. 21. *D. ut in poſſeſſ. legat. l.* 1. *C. de precar. & interd. Salu. l.* 13. §. 25. *D. de action. emti.* Et videntur accepiſſe nomen VTILIVM, quaſi *vtibilium*, quia tametſi nec legum verbis, nec in albo praetoris proditae eſſent, vti tamen iis liceret ob paritatem rationis. Promiſcue veteres dixiſſe VTILE & VTIBILE patet ex locis Plauti *Moſtellar. IV*, 1, 2. Terent. *Phorm. IV*, 4, 9. Alia iura a iurisconſultis per interpretationem reperta, collegimus in *Antiqu. Rom. I*, 2, 36.

§. LI.

Iidem iurisconſulti, quum ſaepe, vt fit, de interpretando adplicandoque iure diſſentirent, vel in ipſo foro, vel, vti Scholiaſtes *Iuuenalis ad Satyr. III. v.* 128. memoriae prodidit, iuxta Apollinis templum, inter ſe diſceptabant. Cuiusmodi diſputationis forenſis exempla exſtant, non modo recentiora, *l.* 19. *D. de lib. & poſtum. l. vlt.* §. 26. *D. de muner. & honor. l.* 17. *D. de iure patron.* ſed & vetera: veluti Craſſi & Galbae apud Ciceron. *de Orat. I*, 56. nec non Scaeuolae, Manilii & Bruti apud eumdem *de Finib. I*, 4. Diſputatio fori.

Quidquid vero *poſt magnas varietates obtinuerat*, *l. vlt. D. pro legato. l. 32. D. de obligat. & act. l. 55. §. 1. D. de legat. II.* id iuris habebat auctoritatem, & ex DISPVTATIONE FORI *venire* dicebatur, Aſcon. Paedian *in Verr. III.* & IVRIS RECEPTI vel RECEPTAE SENTENTIAE nomen accipiebat *. Feſtus *in Receptum. l. 215. D. de verb. oblig. l. 41. D. de reb. cred.*

* Quum vero *recipi* dicatur, quod vſu ac conſuetudine inoleſcit: omnia illa iureconſultorum interpretamenta, & quaecumque per diſputationem fori ad liquidum perduxiſſe ſibi videbantur, tamquam conſuetudines valuerunt. Hinc vocantur *ius*, *quod* SINE SCRIPTO *venit: l. 2. §. 5. & §. 12. D. de orig. iur.* MOS, *pr. Inſt. de pupill. ſubſt.* Cic. *de Leg. II*, 24. *ius* CONSVETVDINIS, *quod voluntate omnium ſine lege vetuſtas comprobauit.* Cicero *de Inuent. II*, 54.

§. LII.

Inde natum ius ciuile ſtricte dictum.

Omnia iſta iura, interpretatione prudentum, vel diſputatione fori introducta, IVS CIVILE communi nomine vocantur. *l. 2. §. 5. D. de orig. iur.* Cicero *de Offic. III*, 16. itemque IVS CONSENSV RECEPTVM, *pr. Inſt. de adquiſ. per adrog.* nec non IVS COMMENTICIVM, vti *l. 20. D. de poen.* interpretatur V. A. Corn. van Bynkershoek *Obſ. V*, 16. *p. 82. ſequ.* Vt adeo ius ciuile, quod alioquin latius patet, ſaepe opponatur legibus, Cic. *pro Caecin. Cap. XXVI.* adeoque ſolam τὴν τῶν σοφῶν νομοθεσίαν (vti vocat Theophil. *ad §. 2. Inſt. de off. iud.*) id eſt ius a iureconſultis interpretando diſputandoque inuectum denotet.

§. LIII.

Digitized by Google

§. LIII.

Quod initio clam habitum poſtea publice profeſſus eſt Tib. Coruncanius.

Hanc quoque ſcientiam initio in penetralibus ſuis repoſitam habebant patricii generis iurisconſulti, rati, id, quod res erat, non parum ſe inde auctoritatis conſequuturos, ſi ſibi ſolis hanc poſſeſſionem retinerent. Enimuero circa annum ab V. C. D. repertus eſt, qui hos iurisconſultorum circulos turbaret, TIBERIVS CORVNCANIVS, vir conſularis, triumphalis, & primus e plebe pontifex maximus. *Epit. Liu. Lib. XVIII. Ante hunc* enim *ex omnibus, qui ſcientiam nacti ſunt, publice profeſſum neminem traditur: ceteri autem ad hunc* IN LATENTI *ius civile retinere cogitabant* *, *ſolumque conſultatoribus potius, quam diſcere volentibus ſe praeſtabant. l. 2. §. 35. & §. 38. D. de orig. iur.*

* Tales fuere vetuſtiſſimi iurisconſulti omnes PAPIRIVS, APPII CLAVDII, SEMPRONIVS SOPHVS, C. SCIPIO NASICA, OPTIMVS, Q. MVCIVS, quippe nec docendo, nec ſcribendo celebritatem conſequuti. At qui poſt Tiberium Coruncanium memorantur, partim publice profeſſi ſunt, veluti SEX & P. AELII, fratres, & P. ATILIVS *l. 2. §. 38. D. de orig. iur.* BALBVS LVCILLIVS, AQVILLIVS GALLVS, SER. SVLPICIVS: *l. 2. §. 43. 44. D. eod* partim iuris ciuilis myſteria ſcriptis diuulgarunt. Sic enim SEX. AELII *Tripartita veluti cunabula iuris continuerunt. l. 2. §. 38. D. eod.* P. MVCIVS, BRVTVS & MANILIVS *ius civile fundarunt. l. 2. §. 39. D. eod.* Q. MVCIVS *ius ciuile primus conſtituit generatim in libros decem & octo redigendo. l. 2. §. 41. D. eod.* Demum in vulgus manauit id ſecretum, vt non modo plebeii,

ſed

ſed & peregrini, ſummam ſibi ſcientiam adquirerent, vereque cecinerit Iuuenalis *Satyra VIII. v.* 47.

Tamen ima plebe Quiritem
Facundum inuenies: ſolet hic defendere cauſſas
Nobilis indocti: veniet de plebe togata,
Qui iuris nodos & legum aenigmata ſoluit.

§. LIIII.

Magiſtratus initio pauci.

Interea contigit, vt MAGISTRATVVM ROMANORVM numerus non parum amplificaretur. Quum enim initio bini tantum CONSVLES reipublicae praeeſſent, (§. XIII.) & praeter eos ac TRIBVNOS PLEBIS, (§. XVIIII.) itemque binos AEDILES PLEBIS, Tribunorum adiutores, anno ab V. C. CCLXI. ſimul cum illis creatos, Gell. *Noct. Att. XVII*, 21. Dionyſ. Halicarnaſſ. *Lib. VI. p.* 411. ac denique QVAESTORES, iam a Regibus inſtitutos, deinde a primis conſulibus reſtitutos, & poſtea ſubinde multiplicatos *, Plutarch. *in Poplicol. p.* 1031. Tacit. *Annal. XI*, 22. Vlpian. *l. vn. D. de offic. Quæſt.* nulli in vrbe magiſtratus ordinarii eſſent; poſtea multi alii, tum ordinarii, tum extraordinarii acceſſerunt. Idque tanto facilius indulgebat populus, quanto magis eo imminui videretur potentia conſulum, quippe inter plures diſtrahendam.

* Initio duo erant patricii generis, qui *vrbani* dicebantur. Eos anno ab V. C. CCCLXIII duplicari voluerat Senatus, vt praeter duos urbanos duo conſulibus ad miniſteria belli praeſto eſſent. Exigente vero plebe, vt pars ex plebe fieret, tota res de augendo quaeſtorum numero tum omiſſa eſt, Liu. *Lib.*

IV.

IV. 43. Nihilominus quatuor, & in his tres plebeii creati anno V. C. CCCXLVI. Liu. *Lib. IV. Cap*. 54. Anno CCCCLXXXVII. denuo ampliatus Quaeſtorum numerus, vt eſſent octo. *Epit. Liu. Lib. XV*. ex Cornelii Sullae porro inſtituto viginti, Tacit. *Annal. XI*, 20. ex Caeſaris quadraginta creari coeperunt. Dio Caſſ. *Lib. XXXXIII. p*. 237. At quo plures fuerunt ſub principibus: eo minus auctoritatis retinuerunt, cura aerarii primum ad praetorios viros; Dio Caſſ. *Lib. LIII. p*. 497. Sueton. *Aug. Cap. XXXVI*. poſtea ad praefectos aerarii translata: Tacit. *Annal. XIII*, 28. *Hiſt. IV*, 9. Plin. *Lib. III. Epiſt*. 4. vt demum Quaeſtura ingreſſus tantum gerendorum honorum, ſententiaeque in ſenatu dicendae eſſet. *l. vn*. §. 3. *D. de offic. Quaeſt*.

§. LV.

Poſtea his acceſſere Cenſores & Praetores.

Sic primum anno V. C. CCCXII. CENSORES cenſui agendo, luſtro condendo, legendo Senatui moderandaeque diſciplinae publicae creati ſunt. Dionyſ. Halicarn. *Lib. XI. extr*. Liu. *Lib. IIII. Cap*. 8. *l*. 2. §. 17. *D. de orig. iur*. Deinde anno CCCLXXXVIII iuri dicundo inſtitutus eſt PRAETOR *vrbanus*, cui anno ab V. C. DVII acceſſit alter, qui inter ciues & peregrinos ius diceret, & his paullatim alii, vt primum eorum numerus ad quatuor, deinde ad ſex, mox ad octo, denique ad decem, duodecim, immo & ad ſedecim excreuerit *. Dio Caſſ. *Lib. LVIII. p*. 634. *l*. 2. §. 32. *D. de orig. iur*. Lipſ. *Excurſ. D. ad Tacit. Annal. Lib. I*.

* Ex his vnus iurisdictionem *vrbanam*; alter *peregrinam*; quidam *prouincias praetorias*, reliqui *quaeſtiones publicas* ſortiebantur. Maxima

erat dignitas Praetoris vrbani, qui ideo PRAETOR MAIOR dicebatur. Feſt. *in Maior conſul.* Plutarch. *in Bruto p.* 987. Dio Caſſ. *Lib. XXXXII, p.* 195. Caeſar *de Bello ciuili III*, 20. & COLLEGA COSS. cui omnia abſentium Coſſ. officia incumbebant. Cic. *Lib. X. ad familiar. Epiſt.* 12. Plin. *Panegyr. Cap. LXXVII.* Gell. *Noct. XIII*, 15. Dio Caſſ. *Lib. LIX. p.* 659. Aliquando tamen duae coniungi ſolebant iurisdictiones, veluti *vrbana* & peregrina, Liu. *Lib. XXIV*, 44. *XXV*, 3. *XXVII*, 36. quemadmodum & apud Gruter. *Inſcr. p. DIII.* laudatur ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΑΤΑ ΠΟΛΙΝ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ. Ita & duas de criminibus quaeſtiones interdum coniungi conſueuiſſe, iam olim obſeruauit Sigon. *de Iudic. II*, 4. *p.* 400.

§. LVI.

Nec non Aediles curules.

Eodem tempore, quo primum Praetorem vrbs vidit, & duo AEDILES CVRVLES creati, qui foro rerum promercalium, ludis, viis aedibusque publicis, omnibus denique, quae ad decus & tutelam vrbis pertinere videbantur, praeeſſent. Liu. *Lib. VI. extr.* & *Lib. VII. Cap.* 1. *l.* 2. §. 26. *D. de orig. iur.* Iis Iulius Caeſar rei frumentariae cauſſa quatuor alios ex plebe, & in his binos, quos CEREALES vocauit *, adiecit. Dio Caſſ. *Lib. XLIII. extr. l.* 2. §. 32. *D. de orig. iur.*

* Alias Aedilibus plebis praecipue incubuit cura annonae & rei frumentariae, adeo vt nihil in numis frequentius ſit, quam Aedilitatis iſtius χάραγμα, puta duo modii cum ſpicis. Vaillant *de famil. Rom. Tomo II. p.* 213. Ez. Spanhem. *de vſu & praeſt. numiſm. Tomo II. p.* 153. *ſequ.* Videtur ergo Caeſar hanc annonae curam ab Ae-

Digitized by Google

Aedilibus plebeiis ad curules, (quamuis & hi ex plebe eſſent,) tranſtuliſſe. Ceterum ineptiunt Alex. ab Alexandro *Genial. dier. II*, 15. & Roſin. *Antiqu. Rom. VII*, 1. & quotquot eos ſequuntur, ac ii qui ex locis Dionis & Pomponii duos *Praetores cereales*, quales numquam Roma vidit, exſculpunt. Eos vero iam ſatis refellit Bern. Henr. Reinoldus *Varior. Cap. III. p. 26. ſequ.*

§. LVII.

Addimus magiſtratus maiores, aliquando extra ordinem creatos, veluti DICTATORES, in re trepida ab alterutro conſulum, cuius ſors exierat, noctu, ſilentio dictos: Liuius *Lib. VIII. Cap.* 23. Dio Caſſ. *Lib. XXXVI.* DECEMVIROS legibus ferendis, quos ſemel tantum creatos, diximus. (§. XXV.) TRIBVNOS MILITVM COS. POTEST. qui ab anno V. C. CCCXI. quum de Conſule alterutro ex plebe creando patribus cum plebe non conueniret, aliquamdiu loco Coſſ. faſces tenuerunt: Liu. *Lib III. Cap.* 51. *Lib. IIII. Cap.* 6. INTERREGES, ad quos abdicantibus ſe conſulibus, vel in magiſtratu exſtinctis imperium curaque comitiorum conſularium redibat: Liu. *Lib. III*, 8. *V*, 31. *VI*, 1. *VII*, 17. 21. *VIII*, 23. denique PRAEFECTOS VRBI, qui initio profectis ab vrbe regibus, deinde feriarum Latinarum cauſſa, reliquis magiſtratibus in monte Albano ſacra facientibus, vt vrbi interim praeeſſent, ex nobili iuuentute extra ordinem creabantur. * Tacit. *Annal. VI*, 10. 11. Gell. *Noct. Attic. XIIII*, *extr. Excerpta Peireſc. p.* 477. & *l.* 2. §. 33. *D. de orig. iur.*

Itemque magiſtratus maiores extra ordinem creati.

* Caue ergo hos praefectos vrbi confundas cum illis, qui poſtea ab Auguſti temporibus vrbi praeerant, & de quibus ſingularis in Pandectis exſtat titulus *de officio praefecti vrbi*. Noſtri enim, de quibus hoc loco loquimur, fuerunt magiſtratus extraordinarii, & qui vice aliorum abſentium fungebantur: ii, qui ab Auguſto conſtituti, ordinarie praeerant vrbi, & quaeuis fere iura reliquorum magiſtratuum vſurpabant, non modo ius gladii intra vrbem, ſed & iurisdictionem intra centum ab vrbe lapides ſibi vindicantes. Sed de his infra plura dicendi locus erit.

§. LVIII.

XX viri, in quo numero Decemuiri ſtlitibus iudicandis.

Sed & minores MAGISTRATVS alii *quotannis* vel ſtatis temporibus, alii interdum *extra ordinem* creabantur. Primi generis erant, qui numero rotundo XXVIRORVM nomine veniebant, quamuis eorum XXVI numerarentur. Dio Caſſ. *Lib. LIV. p.* 540. In eo numero erant DECEMVIRI STLITIBVS IVDICANDIS, * qui praetori cognoſcenti aderant in conſilio, Vlpian. *Fragm. I*, 13. & haſtae iudicioque centumuirali praeerant. Sueton. *Aug. Cap. XXXVI. l.* 2. *§.* 29. *D. de orig. iur.* Ger. Noodt *de Iurisdict. I*, 12. Siccama *de iudic. centumu. Cap. IX.*

* STLITIBVS veteres dicebant pro *litibus*, vt aſperitate quadam iuuarent litteram nimis lenem L. Sic & *locus* illis erat STLOCVS, *latus* STLATVS, Feſt. *voce Stlata.* De eo ἀρχαισμῷ plura Ian. Rutgerſ. *Var. Lect. V*, 16. Funcc. *de puerit. Lat. lingu. Cap. IV. §.* 4 *p.* 263. Ceterum poſtremis temporibus auctum hunc numerum eſſe, vel inde patet, quod & XVVIRI immo & XXVIRI STLIT. IVD. oc-

occurrunt in marmoribus apud Reineſ. *Inſcr. VI*, 42. 50. & 131.

§. LIX.

In eodem XXVIRORVM numero erant QVATVORVIRI VIARVM PVBLICARVM CVRANDARVM, * de quibus *l.* 2. §. 30. *D. de orig. iur.* Gruter. *Inſcr. p. XVI*, 10. TRIVMVIRI A. A. A. F. F. id eſt, *auro*, *argento*, *aeri flando feriundo*, Cic. *Lib. VII. ad famil. Epiſt.* 13. TRIVMVIRI CAPITALES, qui carceris cuſtodiae ſuppliciisque ſumendis praeerant, quin & de furibus ſeruis aliisque vilioribus capitibus cognoſcebant apud columnam Maeniam *l.* 2. §. 30. *D. de orig. iur.* Epit. Liu. *Lib. XI.* Valer. Max. *Lib. V. Cap.* 4. *ex.* 7. Rupert. *ad Pompon. p.* 265. *ſequ.* QVINQVEVIRI CIS & VLTRA TIBERIM, qui ſuae quisque regionis aedificiis nocturno tempore incendiorum cauſſa praeerant, *l.* 2. §. 31. *D. de orig. iur.* Liu. *Lib. XXXI*, 14. &, quorum poſtea ſuppreſſum eſt officium, IIVIRI CVRATORES VIARVM extra vrbem. *l.* 2. §. 3. *D. eod.* Dio Caſſ. *Lib. LIV. p.* 540. Eu. Otto *de tutel. viar. Part. II. Cap.* 5. *p.* 375.

Quatuoruiri viar. curand. Triumuiri A. A. A. F. F. Triumuiri capitales, Quinqueuiri cis & vltra Tiberim IIuiri curat. viar.

* Dicti etiam VIOCVRI, Varr. *Lib. IIII. de lingua Lat. p.* 6. & 28. Cuiac. *Obſ. XII*, 40. IIIIVIRI VIAR. CVRAND. IIII VIAR. CVRAND. Gruter. *Inſcr. p. XXVI*, 10. IIIIVIRI ITER. Idem *p. MLXVI*, 7. *p. MLXXVIII. n.* 14. & *p. MLXXXIII*, 11. quod exponunt *Quatuor viri iteris* pro itineris, cuius ἀρχαϊσμοῦ veſtigia paſſim ſuperſunt. De iis, vti & de reliquis magiſtratibus omnibus

Digitized by Google

viarum curatoribus accuratiſſime ſuo more egit V. C. Euerard. Otto *de tutela viar. Part. II. Cap.* 5.

§. LX.

Magiſtratus minores extraordinarii.

Denique & extra ordinem aliquando creatos animaduertimus magiſtratus quosdam minores, veluti PRAEFECTOS ANNONAE, Liu. *Lib. IV. Cap.* 12. QVINQVE VIROS MENSARIOS, Liu. *Lib. VII. Cap.* 21. DVVMVIROS NAVALES, qui orae maritimae praeerant, claſſisque ornandae reficiendaeue curam habebant. Liu. *Lib. IX. Cap.* 30. *XXXX*, 18. *&* 26. Celebratur etiam in iure noſtro PRAEFECTVS VIGILVM, qui & ipſe magiſtratus extraordinarius. * *l.* 2. §. 33. *D. de orig. iur.* ſed eum ab Auguſto demum conſtitutum, non huius eſſe epochae, patet ex *l.* 3. *pr. D. de offic. praef. vigil.*

* Praefectum vigilum magiſtratum eſſe negat Pomponius *l.* 2. §. 33. *D. de orig. iur.* Sed ſenſus eſt, eum inter magiſtratus ordinarios non fuiſſe, ceu ad eum locum recte obſeruarunt Cuiacius, Ian. Guill. *de Magiſtrat. Rom. Lit. G. p.* 1. & V. A. Corn. van Bynkersh. *Praetermiſſ. p.* 55. Quum vero ipſe Pomponius *d. l.* 2. §. 18. *eod.* Dictatorem vocet magiſtratum, qui & ipſe extra ordinem in re trepida ſolebat creari: cur, quaeſo, id nomen abiudicemus Praefecto vigilum?

§. LXI.

Illi habebant ius edicta proponendi.

Quum itaque conſulum munia poſtea per tot maiores minoresque magiſtratus ſpargerentur: non mirum profecto eſt, plerosque eam-

Digitized by Google

eamdem ſibi ſumſiſſe poteſtatem, edictis iura noui conſtituendi, qua conſules vſos eſſe diximus. (§. XVIII.) Vti enim hoc ideo faciebant conſules, quod in regum locum ſucceſſiſſent (§. XVIII. iuncto §. IIII.) ita nihil aequius videbatur, quam eadem poteſtate gaudere reliquos magiſtratus, in quos quaedam conſularis poteſtatis partes fuerant translatae. *

* Cauſſa ergo, quamobrem magiſtratus edicta poſſent proponere, non erat IMPERIVM, ceu exiſtimauit Car. Sigon. *de iure ciu. Rom. I*, 20. Nam & AEDILES CVRVLES edicta proponebant, qui nec vocationem, nec prenſionem habebant. Gell. *Noct. Att. XIII*, 13. itemque TRIBVNI PLEB. *quos* SINE IMPERIO *eſſe*, diſerte ait Appius Claudius apud Liu. *Lib. II. Cap.* 52. nec non SACERDOTES, veluti Pontifices & decemuiri ſacrorum, Liu. *Lib. XL. Cap.* 37. augures, Valer. Max. *Lib. VIII. Cap.* 2. *ex.* 4. & in primis PONTIFEX MAX. cuius de edicto perpetuo, ſub ſacerdotii auſpicium propoſito videndi Tacit. *Hiſtor. II*, 91. Gell. *Noct. Attic. II*, 28. Iac. Guther. *de iure pontif. I*, 12. Io. Andr. Boſ. *de pontif. max. Rom. IIII*, 1. Henr. Dodwell. *Adpend. praelect. Cambden. p.* 635. *ſequ.* Et tamen ſacerdotes ſine imperio & poteſtate fuiſſe, ſcribit Liuius *Lib. IIII. Cap.* 54. ipſeque fatetur Car. Sigon. *ibid. I*, 19. Fundamentum ergo genuinum iuris edicendi eſt HONOR, quo quicumque fungebantur, ii & edicta reddebant. Honoribus autem fungebantur non modo magiſtratus, nec hi ſoli dicebantur HONORATI, Liu. *Lib. XXV*, 5. Ouid. *ex Ponto IV*, 5. *v.* 2. *&* *ad Liuiam v.* 329. Salluſt. *Catilin. Cap. XXXIIII.* vel HONO-

 NO-

Digitized by Google

NORE VSI, apud Flor. *Hiſt. I*, 13. & Grutter. *Inſcr. p. CCLIII*, 6. *p. CCCLXXXVII*, 8. *p. CCCLXXXXII*, 1. verum etiam ſacerdotes, vt docent exempla apud Grut. *p. CCCLVII*, 3. & *p. CCCLXIIII*, 1. Vnde & hi aeque edicebant, ac illi. Nec alia eſt ratio, cur IVS, quod ex magiſtratuum edictis deſcendit, dicatur HONORARIVM. *l.* 52. §. 6. *D. de obligat. & act.* §. 7. *Inſt. de iur. nat. gent. & ciu.* Cuiac. *Not. prior. ad d.* §. 7. & Raeuard. *de auctor. prud. Cap. X. p.* 1008.

§. LXII.

Iisque definiendi ea, quae legibus non erant definita.

Quod itaque obſeruauit Ariſtoteles *Polit. III*, 11. *oportere leges dominas eſſe, ſi ſint recte ſcriptae, magiſtratus autem* EDICERE *de illis*, περὶ ὅσων ἐξαδυνατοῦσιν οἱ νόμοι λέγειν ἀκριβῶς, διὰ τὸ μὴ ῥᾴδιον εἶναι, καθόλου δηλῶσαι περὶ πάντων· *de quibus leges exquiſite aliquid decernere nequeant, eo, quod non facile ſit ſermone generali ſingulos caſus comprehendere:* id ſemper obſeruarunt MAGISTRATVS ROMANI plerique, vt alucinentur omnino, qui ſolos PRAETORES edicta reddidiſſe exiſtimant. *

* Eius ſententiae fuit Iaſon *in l.* 1. *pr. D. de nou. op. nunc. n.* 7. Et quamuis viro non indocto ignotum non fuerit, Proconſules etiam & Aediles curules edixiſſe, ex *gloſſa* tamen *ad* §. 7. *Inſt. de iur. nat. gent. & ciu.* notat, Praeſides quoque prouinciarum & Aediles ex Praetoribus fuiſſe. Quo nihil dici potuiſſet abſurdius. At ſi fingamus eos iure praetorio gauiſos, (quod tamen de Aedilibus curulibus nemo dixerit:) pleroſque ſane alios magiſtratus edicta propoſuiſſe, iam obſeruarunt Pomponius *l.* 2. §. 10. *D. de orig. iur.* Modeſtinus *l.* 52.

§. 6.

§. 6. *D. de obligat. & action.* Theophilus *ad* §. 7. *Inſt. de iure nat. gent. & ciu.* Guil. Maran. *in Paratitl. p.* 100. Camill. Borell. *de Edict. magiſtratuum I*, 17, 6. & alii.

§. LXIII.

Quemadmodum ergo ſupra edicta REGVM (§. IIII.) & CONSVLVM (§. XVIII.) vidimus: ita apud veteres non minus celebrantur edicta DICTATORVM, quae *pro numine olim obſeruata eſſe*, ait Liuius *Lib. VIII. Cap.* 34. CENSORVM, ea, quae ad ciuium diſciplinam pertinebant, complexa, Cornel. Nepos *Caton. Cap. I.* & ex quibus quaedam decerpſit Plin. *Hiſt. Nat. XIII*, 13. *XIIII*, 14. *VIII*, 57. *XXXVI*, 1. TRIBVNORVM PLEBIS, Cicero *in Verr. II*, 41. qui aliquando & vna cum praetoribus, & de communi vtriusque collegii ſententia, edicta proponebant, Cic. *de Offic. III*, 20. & ex edictis ſuis ius dicebant. Idem *in Verr. II*, 41. *

Quod exemplis probatur.

* Eo minus vero dubitandum de magiſtratibus, qui liberam adhuc rempublicam adminiſtrabant, quo certius conſtat, ea iam occupata plerosque magiſtratus ius edicendi ſibi more maiorum vindicaſſe. Turcii Aproniani, PRAEFECTI VRBI, (de quo aliisque Aproniis legendus Lud. Anton. Muratorius *Anecdot. Tom. I. p.* 141. *ſequ.*) bina edicta notatu digniſſima exſtant apud Gruter. *Inſcr. p. DCCXLVII*, 6. 7. Similia aliorum *praefectorum vrbi* ſuggerit Ammian. Marcellin. *Hiſtor. XXVII*, 9. *XXVIII*, 4. Auidii porro Flacci, PRAEFECTI AVGVSTALIS Aegypti edictum laudat Philo in *Flacc. p.* 966. & *p.* 972. Quin ne minores quidem ma-

giſtratus dubitaſſe edicta de rebus ad curam ſuam pertinentibus reddere, patet exemplo QVAESTORVM, de quibus Cicero *in Verr. III, 7. L. Octauio & C. Cottae Coſſ. ſenatus permiſit, vt vini & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te* QVAESTORES *in Sicilia vendere conſueſſent, Romae venderent, legemque his rebus, quae ipſis videretur*, EDICERENT. Vbi manefeſto permittitur conſulibus, quod antea ad Quaeſtorum pertinebat officium, ut edicta de venditionis legibus proponerent.

§. LXIIII.

Omnes Praetores, non ſolus vrbanus, edicta proponebant.

At celeberrima omnium ſunt edicta PRAETORVM, AEDILITIA & PROVINCIALIA, quia ex iis pleraque in ius Iuſtinianeum migrarunt. Edicebant vero non modo Praetores VRBANI, verum etiam PEREGRINI, * Valer. Max. *Lib. I. Cap.* 3. *ex.* 2. Boeth. *ad Cic. Topic.* Theophil. *ad* §. 7. *Inſt. de iur. nat. gent. & ciu.* immo & qui eorum PROVINCIAS aut QVAESTIONES PVBLICAS fuerant ſortiti. De illis paullo poſt erit dicendi locus. Horum exempla exſtant apud Ciceron. *pro P. Sextio Cap. XLI.* Varron. *de lingua Lat. Lib. V. p.* 62. Add. Fridr. Brummer. *ad leg. Cinc. Cap. VI.* §. 7. & 8.

* His a nobis adlatis teſtimoniis V. C. Eu. Otto *in Not. ad Inſtit. p.* 42. addit aliud Ciceron. *Epiſt. ad Famil. XIII*, 59. vbi Tullius Curtium Peduceanum, Praetorem tum peregrinum, *edicti & inſtituti ſui* admonet. Recte ergo id iam olim obſeruauit Bern. Henr. Reinoldus *Varior. Cap. XXXVII. p.* 267. quum ea de re dubitaſſent viri doctiſſimi, Franc. Hotomanus *de Magiſtrat. pop. Rom. p.* 396. Schubart. *de Fatis*

Digitized by Google

tis iuriſpr. Rom. p. 399. & Nic. Hieron. Gundling. *in* Πρῶτ. *Pandect. tit. de orig. iur.* §. 31. quorum prior Praetorem peregrinum ex edicto vrbano: poſteriores ex iuris naturae & gentium principiis ius dixiſſe, cenſent. Sed ubi manifeſta in promptu ſunt veterum teſtimonia, ariolari nec licet, nec decet.

§. LXV.

Edictorum praetoriorum aeque, ac aliorum magiſtratuum alia REPENTINA erant, quae, prout res inciderent, proponebantur, alia ad PERPETVAM IVRISDICTIONEM, id eſt, per totum magiſtratus tempus explicandam, pertinebant *, *l. 7. pr. D. de iuriſd.* Horum porro quaedam erant TRALATITIA, quae ex ſui quisque deceſſoris edicto in ſuum totidem paene verbis transferebat, & NOVA, quae quisque de ſuo veteri edicto quotannis adſtruebat. Quamuis enim multo maxima pars eorum, quae Praetores edicere conſueuerant, certa viderentur propter vetuſtatem: Cicero *de Inuent. II*, 22. non temere tamen quisquam auſpicabatur praeturam, quin noua quaedam adſueret capita **, vel aetatem latura, ſi laudem haberent aequitatis, vel negligenda a poſteris, ſi ambitioſa aut iniqua eſſent. Ex quo patet, cur edictum praetorium a Cicerone *in Verrem II*, 42. vocetur *lex annua, cui finem adferant Kalendae Ianuariae.*

Edicta quotuplicia?

* Equidem in *l. 7. D. de iuriſd.* verba quaedam a Triboniano explicationis cauſſa inſerta eſſe videntur viris doctis, Cuiac. *Obſeru. XXI*, 24. Iano a Coſta *ad* §. 12. *Inſt. de action.* At res ipſa tamen, puta quod edicta quaedam perpe-

tuae

Digitized by Google

tuae iurisdictionis cauſſa propoſita, alia repentina fuerint, aliunde ſatis certa eſt. De prioribus nemo dubitauerit. *Repentinorum*, vel *peculiarium*, quae *ex tempore* proponi ſolita ſint, meminit Cicero *in Verr. III*, 14. edictorum, *quae ratio temporum reddi* poſtularit Plinius *Hiſt. Nat. XXXVII*, 1.

** Atque hinc intelligitur, cur quaedam edicta auctorum ſuorum nomina retinuerint, veluti DRVSI apud Ciceron. *Lib. VII. ad Attic. Epiſt.* 2. CN. OCTAVII quod metus cauſſa. Idem *Lib. I. ad Q. fratr. Ep.* 7. C. AQVILLII de dolo malo. Id. *de Nat. Deor. III*, 30. PVBLICII de actione in rem, & reſtitutione maiorum viginti quinque annis. §. 4. *Inſt. de act. l.* 35. *D. de obl. & act. l.* 57. *D. mand.* Vt iam non dicam de actionibus SERVIANA, CALVISIANA, FABIANA, PAVLLIANA, edicto CARBONIANO, interdicto SALVIANO, quae omnia ex praetorum ſunt edictis, eaque nomina acceperunt, quod Praetores iſti primi haec edicta, tamquam noua, tralatitiis maiorum ſuorum adſtruxerunt, eaque poſtea ob aequitatem a poſteris retenta maximam paullatim auctoritatem in foro ſunt conſequuta.

§. LXVI.

Modus illa proponendi.

Ea edicta Praetores ſub auſpicia magiſtratus ſui ſolebant proponere. Inituri enim honorem in concionem adſcendebant, & pro roſtris habita more maiorum oratione, quae eſſent in iure dicundo obſeruaturi, EDICEBANT. Cicero *de Finib. II*, 22. Id eſt, edictum ſuum, domi compoſitum, non modo per praeconem recitari, (quod ex μιμήσει imperatoris hiſtrici apud Plaut. *in prolog. Poenuli v.* 11. *ſequ.* colligitur *,) verum etiam ſcriptum in ALBO pu-

publice proponi iubebant. Vnde formula edictalis: APVD. FORVM. PALAM. VNDE. DE. PLANO. RECTE. LEGI. POTEST. (vel ἀρχαϊκῶς, POTESTVR, de qua forma vid. Voſſ. *de arte grammat. Lib. V. Cap.* 36. *p.* 319. *Tomo II. Operum.*) De ea formula legi poſſunt Ioſeph. *Antiqu. Iud. XIIII*, 12. *XVIIII*, 4. Auſon. *Grat. act. ad Gratian. Imp. Cap. XXI.* Cuiac. *Obſ. VII*, 29.

* Ibi enim prologus comoediae, qui ſe *magiſtratum* vel *imperatorem hiſtrionicum* fingit, primum praeconem ita excitat:

Exſurge, praeco, fac populo audientiam:
Iamdudum exſpecto, ſi tuum officium ſcias.

Deinde recitat ipſum edictum fictitium:

BONVM FACTVM 'ST, *edicta vt ſeruetis mea.*

eoque finito ſubiicit:

Haec, imperata quae ſunt, pro imperio hiſtrico,
BONVM, *hercle*, FACTVM, *pro ſe quisque vt meminerit.*

Eſt vero haec formula: BONVM FACTVM antiqua & ſollemnis, quam edictis ſuis praemittebant magiſtratus, quamque Ioſephus *Antiqu. Iud. XVIII*, 5. *XIV*, 10. exprimere ſolet: ΚΑΛΩΣ ΕΧΕΙ, quae verba ſollemnia in *Hudſoniana* peſſime vertuntur: *Proinde aequum eſſe cenſeo*: Appianus vero *de bello ciu. Lib. IV. p.* 593. 595. & 607. & veteres lapides apud Selden. *in Marm. Arundell. p.* 130. Reineſ. *Inſcript. p.* 497. Smith. *de ſept. eccleſ. Aſiae p.* 20. *ſequ.* & Iac. Gronou. *in Memoria Coſſoniana p.* 142. 145. & 148. ΑΓΑΘΗι ΤΥΧΗι, qua formula ideo vti noluiſſe videtur Ioſephus Iudaeus, quod *Bonam Fortunam* pro Dea colerent Romani. Alex. ab Alexandr. *Genial. dier. I*, 12. Dalechamp. *ad Plin. Hiſt. Nat. I*, 7. Ceterum de for-

formula edictali: BONVM FACTVM conſuli debet Barn. Briſſon. *de Formul. pop. Rom. III. p. 274. ſequ.*

§. LXVII.

Finis edictorum.

His porro edictis Praetores non modo leges, propoſitis actionibus vel exceptionibus adiuuabant: ſed & multa, quae praeteruiderant legislatores, conſtituebant, quin & rigorem legum aequitate temperabant, ne videlicet ſummum ius in ſummam euaderet iniuriam. Quae omnia eleganter complexus Papinianus, *ius praetorium* ADIVVANDI *vel* SVPPLENDI, *vel* CORRIGENDI *iuris civilis gratia, propter vtilitatem publicam, introductum eſſe*, ait *l. 7. §. 1. D. de iuſt. & iur.*

§. LXVIII.

Iis aliquando Praetores ius ſcriptum euertebant.

Ipſum equidem ius ſcriptum directe mutare edictis ſuis non poterant Praetores, idque non modo ipſi prae ſe ferunt, quoties in edictis ſuis LEGES, SCA, EDICTA DECRETAQVE PRINCIPVM diſerte excipiunt, *l. 7. §. 7. D. de pact. l. 1. §. 5. D. de poſtul. l. 1. §. 1. D. quib. ex cauſſ. mai.* ſed & iurisconſulti paſſim profitentur. *l. 12. §. 4. D. de Public. in rem act. l. 12. §. 1. D. de bon. poſſeſſ.* Enimuero vt mali magiſtratus poteſtate, etiam legitima, facile abutuntur: ita & de Praetoribus idem obſeruat Dio Caſſ. *Hiſt. Lib. XXXVI. p. 19.* dum ſcribit: Οὐ γὰρ οἱ στρατηγοὶ πάντα τὰ δικαιώματα, ἃ περὶ τὰ συμβόλαια διετέτακτο, ἐποίουν, οὔτε ἐσάπαξ τοῦτ' ἐποίουν, οὔτε τὰ γραφέντα ἐτήρουν, ἀλλὰ πολλάκις αὐτὰ μετέγραφον. *Neque enim Praetores omnia ea iura, quae*

quae ad contractus dirigendos conſtituta erant, obſeruabant, neque id vmquam fecerant, ſed ſaepenumero ea variauerant *.

* Poteſt id per inductionem, quam vocant, probari, modo ad leges XII Tabularum reſpicere velimus. Ita ſane Praetor mutauit poenam furti manifeſti, Gell. *Noct. Attic. XI, vlt.* Theophil. *ad* §. 2. *Inſt. de perpet. & temp. act.* poenam frugis noctu demerſae, Plin. *Hiſt. Nat.* XVIII, 3. iniuriarum, Gell. *Noct. Attic.* XX, 1. actiones arborum furtim caeſarum, Plin. *Hiſt. Nat.* XVII, 1. depoſiti dolo malo abnegati, *Pariat. Moſ. & Rom. leg.* X, 6. conditionem liberorum emancipatorum, §. 9. *Inſt. de ſucceſſ. ab inteſt.* nec non cognatorum, *l.* 1. *D. vnde cogn.* Nec magis Praetor pepercit aliis legibus, veluti Aquilliae, cuius capita quaedam exſtitiſſe *de ſeruo corrupto* & *de effuſis & deiectis*, quae deinde praetor edicto ſuo excluſerit, ſuſpicatur V. A. Corn. van Bynkersh. *Obſ. I*, 13. *p.* 61. Iam obiter addo, eam veram ac genuinam eſſe rationem, cur actiones quaedam poenales, licet praetoriae, tamen ſint perpetuae, veluti actiones furti manifeſti, *pr. Inſt. de perp. & temp.* arborum furtim caeſarum, *l.* 7. §. 6. 7. *D. arb. furt. caeſ.* furti aduerſus nautas, caupones, ſtabularios, *l. vlt.* §. 6. *D. naut. caup. ſtab.* depoſiti miſerabilis, *l.* 18. *D. depoſ.* ſerui corrupti, *l.* 13. *D. de ſeru. corr.* de effuſis & deiectis, ſi non de occiſo libero homine agitur, *l.* 5. §. 5. *D. de his, qui effud. vel deiec.* Omnes enim hae actiones non ſunt origine praetoriae; ſed ciuiles, at immutatae & correctae a Praetoribus.

§. LXVIIII.

Quod ergo directe non poterant Praetores, id indirecte, adhibitisque quibusdam artibus, eos — Quibus artibus id conſequuti

Digitized by Google

ſint praetores. eos praeſtitiſſe, dudum oſtendimus. Nam & NOVIS excogitatis VOCABVLIS leges eludebant, & actiones ciuiles datis EXCEPTIONIBVS, RESTITVTIONIBVS, euertebant, & FICTIONIBVS ſuis efficiebant, vt aliam paene faciem induerent iura ciuilia *, *Antiqu. Rom. II*, 14.

* Ita NOVIS ludebant VOCABVLIS, dum iis, qui *heredes* eſſe non poterant, dabant *bonorum poſſeſſionem*, dum argentarios non *promittere*, ſed *recipere*, eosque, qui rem a ſe aliisque promiſſam iterum promittebant, *conſtituere*, dicebant, atque inde dabant actiones *receptitiam* & *conſtitutae pecuniae*: *l.* 2. *C. l.* 1. §. 1. *l* 16. §. 2. *l.* 18. §. 1. *l.* 25. *D. de conſt. pec.* quaſi inter *paciſci*, *promittere*, *recipere*, *conſtituere*, tantum intereſſet diſcriminis, vt priora non mererentur actionem, poſteriora mererentur. Deinde & variis EXCEPTIONIBVS elidebant iura, & iis quidem non tantum aequis, veluti *pacti*, *doli mali*, ſimilibus, ſed & iniquiſſimis, qualis vere fuit *exceptio lenocinii* apud Valer. Max. *Lib. VII. Cap.* 7. *exemplo* 7. Quod & de RESTITVTIONIBVS dicendum, quas ſaepe dabant Praetores mali, quando minime oportebat, ceu patet exemplo C. Verris apud Ciceron. *in Verr. I*, 16. FICTIONVM exempla omni exceptione maiora ſunt in § 4. *Inſt. de action.*

§. LXX.

De Gottl. Kortii vindiciis Praetoris & iuris honorarii.

Enimuero aduerſus omnes, qui Praetori haec exprobrant, ſtilum vindicem, quod mireris, expediuit V. C. GOTTL. KORTTE, editis Lipſiae *vindiciis Praetoris ac iuris honorarii*, vbi iis, qui talia ſcripſerunt, tam grandem dicam ſcribit, ac tam vehementer in-

Digitized by Google

indignatur, vt magis non potuiſſet, ſi coniuraſſent aduerſus rempublicam. Et tamen vir ille doctus effuſa omni bile, magno conatu maximas nugas egit.

* Primo enim mutato ipſo quaeſtionis ſtatu §. *IV*. *p*. 3. ſe non perfidorum ac malitioſorum Praetorum, ſed praeturae cauſſam acturum, minatur. Quaſi ipſam praeturam, quisquam mortalium impugnaſſet, aut alii Praetores, quam perfidi ac malitioſi, iſtis artibus abuſi ſint. Cum laruis ergo pugnat vir doctus, neminem habiturus aduerſarium. Deinde oſtenſurus, Praetores, ne ſi voluiſſent quidem, his artibus vti potuiſſe, a §. *V*. multa ex aduerſariis ſuis corradit de inſigni Romanorum cura in ſeruandis legibus, de edictis conſentiente ſenatu ſcriptis, de interceſſione tribunorum plebis, qua & aduerſus iniqua edicta Praetorum vti potuerint, denique de iureiurando, quod in leges iurarint Praetores. Enimuero, qua fronte negatur fieri potuiſſe id, quod re ipſa factum eſt? Ius Praetores edictis euertiſſe, & Dio teſtatur, & Cicero: qui ergo euerti non potuit? Cur, quaeſo, C. Verrem, talia auſum non cohibuit inſignis iſta Romanorum cura in ſeruandis legibus? cur hunc Senatus non in ordinem coegit auctoritas? cur Tribuni plebis non domuerunt? & cur hominem non ſaltim iuris iurandi religio in officio continuit? Praeterea, ſi quid aliud, falſum eſt, Praetores edicta ſua, vel de ſenatus, vel de collegii tribunicii ſententia compoſuiſſe, neque id probant adducta a viro docto teſtimonia. Praeterea ridiculum eſt, vindicem initio negare, Praetores his artibus vti potuiſſe, & poſtea tamen §. *VIII* non modo fateri, eos iura mutaſſe, ſed & iure id ab illis factum eſſe contendere: partim, quod *ſimilis legislatoriae eſſe debeat Praetorum poteſtas*, (quo neſcio an

quidquam ſcribi potuiſſet inſulſius,) partim, *quod populo potius vitio vertendum ſit, quod tamdiu vetuſtis obſcuriſque legibus inhaeſerit.* Quid ergo ſibi vult vindex? cur iis indignatur, qui Praetores iura mutaſſe cenſent? cur id fieri potuiſſe negat? Non minus abſonum eſt, quod §. *VIIII.* illam veterum querelam, in primis locum Dionis Caſſii non de ordinariis annuis, ſed de ſubitaneis Praetorum edictis accipiendum eſſe ait, veluti de citatoriis, monitoriis, ſimilibusque. Quaſi vero lex Cornelia, de qua ibi agit Dio Caſſius, ad edicta ſubitanea pertinuerit, & quaſi vlli magiſtratui lege praecipi poſſit, vt omnia edicta ſubitanea, citatoria, monitoria ſub auſpicium honoris ſui ſemel ſimulque proponat. Nugae! Denique vbi ad rem ipſam ſe accingit vindex, artes illas Praetoribus iniuria tribui oſtenſurus, multum interfuiſſe monet inter bonorum poſſeſſionem & hereditatem, vbi pleraque, quae nemo dupondiorum ignorat, quaedam & falſiſſima adfert. Deinde exceptiones aeque, ac reſtitutiones in integrum aequiſſimas eſſe contendit, quum nemo eas iniquitatis coarguerit, & veriſſimum tamen ſit, Praetores, qui aequas vel exceptiones vel reſtitutiones inuexerunt, potuiſſe etiam inuehere iniquiſſimas, easque aliquando re ipſa inuexiſſe. Poſtremo, ne quid ineptiarum deſit, fictiones fictiones eſſe negat, easque nihil aliud, quam *veritates probabiles, & interpretationes extenſiuas eſſe*, contendit. Nam veritas admodum probabilis eſt, eum, qui non vſucepit, vſucepiſſe, non vſucepiſſe autem, qui vſucepit. Hoc vero eſt, quod ignorabamus miſeri. Quae ſub finem Diſſertationis adcumulantur de abſentium praeſentia, de ſeruitute poenae, id eſt, Furiarum, & ſimilibus iuris, quod homo iſte numquam intellexit, capitibus, tam frigida ſunt, vt nolim ea recenſendo anno tam inſalubri

lubri febrim lectori excitare. Saltim ſi veterum Praetorum aliquis has Praetoris vindicias legiſſet, eum non dubito exclamaturum fuiſſe:

Non tali auxilio, nec defenſoribus iſtis
Tempus eget.

§. LXXI.

Praetores edicta ſua per annum frequenter mutabant.

Sed & id ſibi adrogauerant Praetores, vt edicta per annum, quotiescumque collibitum eſſet, mutarent, idque plerumque facerent εἰς χάριν ἢ κατ' ἔχθραν τινῶν, *in gratiam odiumque certorum hominum:* Dio Caſſ. *Lib. XXXVI. p.* 19. Aſcon. Paedian. *in argum. orat. pro C. Cornelio maieſt. reo.* * adeo, vt ad coercendam iſtam Praetorum licentiam opus eſſet edicto ipſorum Praetorum: QVOD QVISQVE IVRIS IN ALTERVM STATVIT, VT IPSE EODEM IVRE VTATVR. *l.* 1. *D. quod quisque iur. in alt. ſtat.*

* Feciſſe id animaduertimus C. Verrem. Is edicto L. Annio heredi ſecundo P. Annii Aſellii edicto condonauit hereditatem, excluſa filia vnica herede a patre inſtituta. Cic. *in Verr. I*,41. De eo edicto Cicero *ibid. Cap.* 42. *Ac ſi hoc iuris non vnius cauſſa hominis edixiſſes, cautius compoſuiſſes.* Idem *Cap.* 45. refert, ridiculum edictum propoſuiſſe Verrem in gratiam heredis Minucii, cuius teſtamentum alioquin iure nullum erat. *Componit*, inquit, *edictum, iis verbis, vt quiuis intelligere poſſit, vnius hominis cauſſa conſcriptum eſſe, tantum quod hominem non nominat.* Talia permulta ſunt in illis in Verrem orationibus.

§. LXXII.

Hinc SCo iuſſi ſunt ex edictis perpetuis ius dicere.

Id quum demum intolerabile videretur ciuitati liberae, & ius incertiſſimum redderet: anno ab V. C. DLXXXV. L. Aemilio Paullo & C. Licinio Craſſo Coſſ. V. Kal. Apr. in curia Hoſtilia factum eſt SC. VTI PRAETORES EX SVIS PERPETVIS EDICTIS * IVS DICERENT. Cuius Senatusconſulti notitiam verbaque debemus *Actis diurnis*, quorum fragmenta quaedam inſignia ediderunt Steph. Vin. Pighius *Annal. Rom. Tomo II. p.* 378. Reineſ. *Inſcript. Claſſ. IIII*, 2. & omnium accuratiſſime Henr. Dodwell. Adpend. *praelect. Cambden. p.* 665. *ſequ.*

* Neque tamen PERPETVVM dicitur hoc edictum, quaſi aeternum duraturum, quale eſſe debuit illud a Saluio Iuliano compoſitum ſub Hadriano: ſed quod illud per totum annum nullam ſubiturum eſſet mutationem. Nam *perpetuum* dicitur etiam, quod eſt continuum, vel non interruptum, quamuis non infinitum. Sic *palus* PERPETVA apud Caeſarem *de Bello Gall. VII*, 57. PERPETVA *amicitia* apud Q. Ciceron. *petit. conſul. Cap. VI. biennium* PERPETVVM apud Terent. *Hecyrae I*, 2. *v.* 12. vbi Donatus: *Vt continuationem caſus ſui oſtenderet*. PERPETVVM *dixit*. Huius notionis quum non meminiſſent Menardus *in Cicer. in Verr. I. p.* 103. Guil. Grot. *de vit. iuriſconſ. II*, 6. non mirum eſt, eos maxime caecutiiſſe circa naturam edicti perpetui, quale ante Hadrianum Imp. inualuerat.

§. LXXIII.

Poſtea etiam

At ne id quidem SC par fuit illi Praeto-

rum

rum licentiae. Nam multo poſt illa tempora C. Verres in vrbe, & in Sicilia edicta ſua in gratiam odiumque aliorum frequenter mutabat, & varie ius dicebat. Cicero *in Verr. I*, 46. Nec religioſius reliqui Praetores edicta ſua ſeruabant. Quo factum eſt, vt anno ab V. C. DCLXXXVI. C. CORNELIVS, Trib. pleb. magna cum nobilium hominum offenſione * legem ferret, VT. PRAETORES. EX. EDICTIS. SVIS. PERPETVIS. IVS. DICERENT. *Quae* LEX CORNELIA *tum gratiam ambitioſis Praetoribus, qui* VARIE *ius dicere adſueuerant, ſuſtulit*, vti obſeruat Aſcon. Paedian. *ibid.* Meminit eiusdem legis Dio Caſſ. *Lib. XXXVI. p.* 19. qui eius ſententiam ita exprimit: Κατ' ἀρχάς τε εὐθὺς στρατηγοὺς τὰ δίκαια, ὅις χρήσονται προλέγειν καὶ μηδὲν ἀπ' αὐτῶν παρατρέπειν. *Vt & ſtatim Praetores principio edicerent, quo iure eſſent vſuri, & deinde nequaquam ab eo deflecterent.*

lege Cornelia.

* Rem perſpicue expoſuit Aſcon. Paedianus in argumento orationis pro C. Cornelio, maieſtatis reo. C. Cornelius, homo non improbus vita habitus, quaeſtor Cn. Pompeii, dein Tribunus plebis, Piſone conſule, retulerat ad Senatum, *ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expenſam ferret.* Relationem repudiabat Senatus, quo ex ordine plerique hac credita pecunia permagnum & turpiſſimum lucrum faciebant. Offenſus ea re Cornelius in concionibus Senatum turpis lucri accuſat, ſimulque legem rogat, qua Senatus minueretur auctoritas: *ne quis, niſi per populum, legibus ſolueretur.* At Senatus facile mouit P. Seruilium Globulum, Tribunum pleb. vt Cornelio obſiſteret.

Et ſane orto tumultu, in quo & C. Piſonis Coſ. faſces fracti, lapideſque in conſulem ex vltima concione iacti ſunt, concilium tum dimittendum fuit. Poſtea ſine tumultu pertulit legem paullulum emendatam, *ne quis a ſenatu legibus ſolueretur, niſi ducenti adfuiſſent.* Audacior hoc ſucceſſu factus & alias leges, & hanc de Praetorum edictis promulgauit tulitque, per quas contentiones paene totus eius tribunatus peractus eſt. Sequenti deinde anno reus maieſtatis factus eſt a Cominiis fratribus, defenſusque a Cicerone, deſiſtentibus accuſatoribus, euaſit, nomenque eius de reis exemtum eſt. Plura ſciremus, ſi orationes illae Ciceronis integrae ad nos perueniſſent. Iam vix fragmenta quaedam nobis ſeruauit laudatus Aſconius.

§. LXXIIII.

Hinc ius praetorium multo, quam antea, certius factum.

Hac ergo lege effectum eſt, vt non modo paullo minus neceſſarium eſſet edictum: QVOD QVISQVE IVRIS IN ALTERVM STATVIT, niſi quis repentino aliquo edicto damnum ſenſiſſet, ſed & ipſum ius praetorium in poſterum paullo videretur certius, quod pleraque tralaticia edicta in albo legerentur, & Praetores, licet quotannis edicerent, pauca tamen noua capita veteribus adſtruerent. Hinc iuriſconſulti ex eo tempore edicta Praetoris colligere, ſuisque illuſtrare coeperunt animaduerſionibus, veluti SER. SVLPICIVS, *l. 2. §. 1. D. de orig. iur.* * A. OFILIVS, *d. l. 2. §. 44. D. eod. l. 1. D. ne quis eum qui in ius voc.* & ANTISTIVS LABEO, *l. 1. D. de fugitiu.* Gell. *Noct. Att. XIII*, 10.

* Sunt hi ipſi libri, qui alias *ad Brutum* ſcripti dicuntur. Hinc Pomponius: *Idem Ofilius edictum Praetoris primus diligenter compoſuit,*

nam

nam ante eum SERVIVS *duos libros ad Brutum perquam breuiſſimos ad Edictum ſubſcriptos reliquit.* Et *l.* 5. §. 1. *D. de inſtit. act.* laudatur SERVII *liber primus ad Brutum*: non quaſi Bruti, ICti, libros commentario illuſtrarit, ſed quod has meditationes edictales M. Bruto, Iulii Caeſaris interfectori, cui Cicero etiam libros de finibus & de natura Deorum, itemque Oratorem & paradoxa ſua nuncupauerat inſcripſiſſet. Eu. Otto *Ser. Sulpic. Cap. VII.* §. 3. *p.* 1598. *Tom. V. Theſaur. iur.* Ceterum quum vix minus neceſſariis ſcriptionibus operam dediſſe virum negotioſſimum, probabile ſit: recte ex ipſa breuitate, qua vſus dicitur, colligere mihi videor, prima hunc libellum complexum eſſe iurisprudentiae elementa, eumque adeo in gratiam auditorum prodiiſſe. Studium ſane iuris tum ab edicto auſpicatos eſſe plerosque, teſtatur Cicero *de Legib. I,* 5. *A. Praetoris edicto plerique nunc, non a XII Tabulis, vt ſuperiores, hauriendam iuris diſciplinam, putant.* Vid. Iac. Perizon. *de lege Vocon. p.* 193. & V. C. Euer. Otto *ibid. p.* 1599.

§. LXXV.

Edicta Aedilium curulium.

Eodem iure, quo Praetores, etiam AEDILES CVRVLES de rebus ad curam ſuam pertinentibus, (§. LVI.) edicta propoſuiſſe diximus, * (§. LXI.) quae & ipſa *iuris honorarii portio* erant. §. 7. *Inſt. de iur. nat. gent. & ciu.* Nec tamen, ſicuti Praetores, ſinguli videntur edixiſſe, ſed communiter. Cuiac. *Obſ. XXIIII,* 16. Vnde vix legas in *Digeſtis*: *ait Aedilis:* ſed in numero pluratiuo: AIVNT, VOLVNT, NOLVNT, PRAECIPIVNT & DENVNCIANT, LOQVVNTVR, ORDINE FECE-

 RVNT

RVNT AEDILES, cetera. *l.* 1. §. 1. *l.* 17. §. 17. *l.* 25. *pr. l.* 44. *pr. l.* 37. *l.* 38. §. 1. *l.* 25. §. 10. *D. de Aedil. edict.*

* Quod ius ab ipſa magiſtratus ſui origine videntur vſurpaſſe. Nam iam Plautus, qui centum circiter & ſeptuaginta annis poſt primos Aediles curules ſcripſit, ad edictum eorum, tamquam rem notiſſimam, ſuo more adludit *in Captiu. Act. IIII. ſcen. 2. v. 43.*

Eugepe, EDICTIONES AEDILICIAS *hic habet quidem:*
Mirumque adeo eſt, ni hunc fecere ſibi Aetoli agoranomum.

Loquitur enim de Ergaſilo paraſito, qui adcurrens in via inuehitur in *piſtores ſcrophipaſcos, qui alunt furfuri ſues, quarum odore praeterire nemo piſtrinum poſſit:* deinde in *piſcatores, qui praebeant populo piſces foetidos, qui aduehantur quadrupedanti crucianti canterio, quorum odos ſubbaſilicanos omnes abigat in forum:* tum in *lanios, qui concinnent liberis orbas oues, qui locent caedundos agnos, & duplam agninam dent, qui petroni nomen indant vervueci ſectario.* Haec omnia ad Aedilium curam pertinebant, adeoque eleganter a Plauto vocantur *edictiones aediliciae.*

§. LXXVI.

Eorum capita, quae in iure ſuperſunt.

Quamuis vero V. C. Eu. Otto *de tutel. viar. III, 2. p.* 428. contra Albericum, Fulgoſium, Zoeſium, Bockelmannum, recte obſeruauit, non vnum fuiſſe edictum Aedilicium, ſed plura, & ad varias cauſſas, de quibus eorum erat iuriſdictio, pertinentia, eaque demum in vnum collecta corpus ſuis partibus & titulis diſtincta videri: in iure tamen noſtro tria tantum ſuperſunt capita, quae

quae ſola Saluius Iulianus in Edictum perpetuum retulit, *l.* 1. §. 1. *ſequ. D. de Aedil. edict.* Vnum de mancipiorum *, *l.* 1. §. 1. *D. eod.* alterum de iumentorum venditionibus, *l.* 38. §. 1. 2. *D. eod.* tertium de cane, verre ſimilibusque animalibus ibi, vbi vulgo iter fit, non habendis, *l.* 40. *ſequ. D. eod.* Quod poſtremum erudite illuſtrauit laudatus Otto *ibid.*

* At ne id quidem caput ſatis integrum in Pandecte reperitur. Quum enim in *l.* 1. §. 1. *de Aedil. edicto.* venditores tantum iubeantur CERTIORES FACERE EMTORES, QVID MORBI VITIIQVE CVIQVE SIT, EAQVE OMNIA PALAM RECTE PRONVNCIENT: verba vetuſta & τυπικὰ apud Gell. *Noct. Attic. IIII*, 2. ita ſe habent: TITVLVS SERVORVM VTEI SCRIPTVS SIT COERATO, ITA VTEI INTELLIGI RECTE POSSIT, QVID MORBI. *cetera.* Tituli huiusmodi, quo vitia morbiue mancipiorum exprimi ſolebant, meminerunt Seneca *Epiſt. XXXXVI.* & Philoſtrat. in vit *Apollon. Tyan. Lib. III. Cap.* 25. *p.* 115. *edit. Olear.* vbi ἔπαινος τῶν ἀνδραπόδων ΤΟ ΜΗ ΚΛΕΠΤΕΙΝ ΑΥΤΑ. *titulus mancipiorum:* NON FVRANTVR.

§. LXXVII.

Paſſim tamen & aliorum huius edicti capitum exſtant veſtigia. Quum enim & funerum cura penes Aediles eſſet: permulta edixiſſe videntur de ſumtibus funerum, ritibus funebribus, & ſtructura monimentorum ſepulcralium. Ouid. *Faſtor. VI. v.* 663. — Caput de funeribus & eorum ſumtibus.

 Adde

Adde quod AEDILIS *pompam qui funeris irent,*
Artifices ſolos iuſſerat eſſe decem *.

Et Reineſ. *Inſcr. II*, 73. *p.* 291. elegans deſcribit marmor, in quo C. Ceſtii heredes profitentur, ſe monimentum feciſſe ex pecunia, quam pro ſuis partibus receperint ex venditione Attalicorum, QVAE EIS PER EDICTVM AEDILIS IN SEPVLCRVM C. CESTII INFERRE NON LICVERIT. Conf. Cicer. *ad Attic. Lib. XII. Epiſt.* 35. 36.

* Quum ex Cicerone *de Legib. II*, 23. conſtet, iam legibus XII Tabularum cautum fuiſſe: TRIBVS RICINIS ET DECEM TIBICINIBVS FORIS EFFERRE IVS ESTO: verba Ouidii ſollicitare non dubitat Iac. Gothofredus *Not. in XII Tabul. p.* 233. pro *Aedilis* reſcribens EDICTIS, & per *edicta* intelligens XII Tabulas, quae adpellatio ſine exemplo eſſe videtur. Et cur non legem XII Tabularum, luxu inſequentium ſaeculorum, vt fieri ſolet, euerſam, in vſum reuocare potuerint Aediles? Vid. V. C. Petr. Burmann. *ad Ouid. Tom. III. p.* 424. *ſequ.* Hos ſane de minuendis funerum impenſis edixiſſe, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt ob lapidem Reineſianum. Ex quo ſimul patet, quomodo ſint intelligenda verba Ciceronis *Philipp. VIIII*, 7. *Senatum cenſuiſſe, atque e republica exiſtimare, Aediles curules* EDICTVM, *quod de* FVNERIBVS *habeant, Ser. Sulpicii L. F. Lemonia Rufi funeri remittere.* Ea enim Paullus Manutius recte interpretatus eſt de ſumtibus funerum, quum contra ſatisfacere vix videantur coniecturae Iac. Gutherii *de iure Man. II*, 1. & V. C. Io.

Io. Guil. Hoffmanni *Hiſt. Triumuirat.* §. *X. p.* 31. *ſequ.*

§. LXXVIII.

Aliud edicti Aedilicii caput de caſtratoribus puerorum quadruplo puniendis, memoratur *l.* 27. §. 6. *D. ad leg. Aquill.* quod iuuenili, ſed docta commentatione illuſtrauit V. C. Euer. Otto edita *Steinuord.* 1710. Apud Macrobium porro *Saturn. II,* 6. legimus, Aediles aliquando propoſuiſſe edictum: NE QVIS ALIQVID IN SCENAM PRAETER POMVM IACERE VELLET: Caſcellium vero iurisconſultum, interrogatum, num nux pinea pomum ſit? facete reſpondiſſe: *Si in Vatinium miſſurus es, pomum eſt* *. De caſtratione puerorum, & rebus in ſcenam non proiiciendis.

* Fuiſſe & alia Edicti Aedilicii capita, & inde colligi poſſe videtur, quod *l.* 2. *D. de diuerſ. & temp. praeſcr.* Marcellus PLERASQVE *actiones* AEDILICIAS *certo tempore finiri*, ait. Quum enim hodie nullam ſciamus, quae non ſit temporalis: conſequi videtur, vt quarumdem, quae perpetuae fuerunt, ipſa memoria interciderit. At neruos huic argumento incidit V. A. Corn. van Bynkershoek. *Obſ. IIII*, 8. cuius coniectura, pro PLERAEQVE, extrita vna littera, legentis PERAEQVE tam eſt elegans & veroſimilis, vt omnibus adſenſum extorquere videatur.

§. LXXVIIII.

Denique & magiſtratus prouinciales, quales libera adhuc republica erant COSS. PRAETORES, PROCOSS. PROPRAETORES, (Car. Sigon. *de iure prouinc. II,* 1.) Edicta prouincialia.

1.) edicta in prouinciis ſuis proponebant. Habebant equidem ſingulae prouinciae ſuas leges, quae victis gentibus ab Imperatore de decem legatorum ſententia dari ſolebant, ſancte deinde ſeruandae a praeſidibus: Cicero *in Verr. II*, 13. Liu. *Lib. XXXIII. Cap.* 31. *&* 32. *& Lib. XXXXV. Cap.* 25. erant etiam quaedam in prouinciis ciuitates αὐτονόμοι, quibus ob bene merita ſuae leges permiſſae *: Ez. Spanhem. *Orb. Rom. Exerc. II. Cap.* 9. denique & ipſae leges Romanae ſaepe ad vniuerſum orbem Romanum ſingularibus ſanctionibus porrigebantur: Vlpian. *Fragm. XI*, 18. 20. *& ibi* Schulting. *l.* 5. *pr. D. de manumiſſ.* attamen his omnibus veluti auctarium & ſupplementum accedebant EDICTA PROVINCIALIA.

* Non vniuerſa prouincia easdem a victore leges accipiebat, ſed prout ſe ciuitates aduerſus victorem populum geſſerant, de eoque meriti fuerant, ita vel duriores vel mitiores leges accipiebant. Car. Sigon. *de iure prouinc. II*, 5. Aliquando humanioris ingenii Imperatores totam prouinciam ſuis vti legibus patiebantur: & tale exemplum L. Aemilii Paulli, Macedonibus αὐτονομίαν concedentis eſt apud Liuium *Lib. XLV*, 32. Si ciuitas αὐτόνομος, ſuis relictis legibus, ius Romanum ſua ſponte adoptaſſet, populus ille FVNDVS FACTVS dicebatur. Cic. *pro Balbo Cap. VIII.* Gell. *Noct. Attic. XVI*, 13. Qua de re doctiſſimae exſtant NIC. RIGALTII, ISM. BVLLIALDI & HENR. VALESII Diatribae *de populis fundis*, iunctim editae *Diuione MDCLVI.* 8. recuſae in Graeuii *Theſauro Antiq. Rom. Tomo II.*

§. LXXX.

§. LXXX.

Qui nimirum mittebantur in provincias, exemplo Praetorum, ipſi quoque ſub auſpicium magiſtratus ſui, quomodo ius dicturi eſſent de quibuslibet cauſſis, edictis denunciabant: Sigon. *de iur. prou. ibid.* idque faciebant non modo Conſules & Procoſſ. ſed & Praetores & Propraetores, vti patet exemplis L. Domitii & P. Licinii Neruae, Praetorum Siciliae, apud Valer. Max. *Lib. VI. Cap.* 3. *ex.* 6. & *in Excerpt. Peireſc. p.* 633. Totidem ergo erant edicta PROVINCIALIA, quot prouinciae, celebranturque paſſim edictum SICILIENSE, *Cicero in Verr. I*, 43. ASIATICVM, & SYRIACVM, Idem *Lib. VI. Epiſt. ad Attic.* 1. nec non CILICICVM *. Id. *Lib. III. Epiſt. ad Famil.* 8. Eorum varietas.

* Ex his locis adparet, diuerſa quidem fuiſſe haec edicta: at ſaepe praeſides prudentiores, optima quaeque ac ſaluberrima, non modo ex vrbano, ſed & ex aliarum prouinciarum edictis in ſua tranſtuliſſe. Fecit id ſane Cicero, qui *Lib. VI. Epiſt. ad Attic.* 1. de ſe ipſo refert, quaedam ſe de Bibuli, Syriae Procoſ. nonnulla ex Q. Mucii edicto Aſiatico in ſuum Cilicicum tranſtuliſſe: pleraque de iure dicundo, praeter ea, quae ſine edicto ſatis commode explicari non poſſe viſa ſint, ἄγραφα reliquiſſe, & praemonuiſſe tantum prouinciales, ſe de eo genere ſua decreta ad edicta vrbana adcommodaturum.

§. LXXXI.

Ceterum & haec prouincialia edicta vel TRALATICIA erant, vel NOVA. Pleraque Erant illa vel tralaticia vel noua.

enim

enim ex deceſſorum ſuorum edictis retinebant: at nihilominus tamen iisdem & noua quaedam adſuebant *. Cicero *Lib. III. ad Familiar. Epiſt.* 8. Quin ea in re vel maxime elucebat magiſtratuum prouincialium prudentia, ſi quid noui, quod prouinciis ſuis ſalutare eſſet, conſtituiſſent. Quo nomine L. Lucullum laudat Cic. *Acad. Quaeſt. IIII*, 1. quod *in eo tanta fuerit prudentia in conſtituendis temperandisque ciuitatibus, tanta aequitas, vt multo poſt ſteterit Aſia, Luculli inſtitutis ſeruandis, & quaſi veſtigiis perſequendis.* Similes ſunt laudes, quibus Quintum fratrem proſequitur *Lib. I. Epiſt. ad Q. fratr.* 1. *Cap.* 9.

* Ita ipſe Cicero *ad Famil. Lib. III. Epiſt.* 8. teſtatur, ſe pleraque ex Appii Pulcri edicto iisdem verbis transſcripſiſſe in ſuum, & noua quaedam addidiſſe de minuendis ciuitatum ſumtibus, quibus ipſe magnopere delectetur. Fuere ergo in illo Ciceronis edicto Cilicico quaedam TRALATICIA, alia a Cicerone de NOVO addita: idque & reliqui, qui in prouincias ibant, magiſtratus accurate obſeruabant.

§. LXXXII.

Quae in edictis ſuis cauerint boni Praeſides.

Recte porro obſeruatum eſt a Carolo Sigon. *de iure prou. II*, 5. tria potiſſimum in edictis ſuis componendis exercendisque cauere ſolitos eſſe bonos Praeſides, qui famae ſeruirent: *primum*, ne quid edicerent contra legem vel formulam prouinciae, (§. LXXVIIII.) quo nomine male audiebat C. Verres, quod in Sicilia pleraque edixiſſet contra legem Rupiliam. Cicero *in Verr. II*,

13.

13. *Alterum*, ne quod in vrbe antehac ſanxerant, edictis euerterent prouincialibus, quod eidem C. Verri exprobrat Cicero *in Verr. I*, 16. *Poſtremum*, ne quid ipſi vmquam decernerent aduerſus edictum ſuum. Cicero *ad Attic. Lib. VI. Epiſt.* 1.

§. LXXXIII.

Quandoquidem vero vix dubitandum eſt, quin idem ſibi aliquando adrogarint magiſtratus prouinciales, quod ſibi Praetores vrbanos ſumſiſſe vidimus, puta vt edicta ſua, quoties collibitum eſſet, mutarent: (§ LXXI.) nihil etiam videtur certius, quam LEGEM CORNELIAM de edictis perpetuis, ſupra deſcriptam, (§. LXXIII.) prouinciales etiam magiſtratus obſtrinxiſſe. Quin, ſi dicendum, quod res eſt, Praetorum prouincialium iniquitas occaſionem primum dediſſe videtur Senatui, de edictis magiſtratuum perpetuis cogitandi. An lex Cornelia prouinciales etiam magiſtratus obſtrinxerit?

* Diximus ſupra (§. LXXII.) L. Aemilium Paullum Conſ. anno ab V. C. DLXXXV. auctorem fuiſſe Senatui condendi SC. vt Praetores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent. Iam vero ex *Epit. Liu. Lib. XLIII.* patet, circa ea tempora Praetores nonnullos eo, quod auare & crudeliter adminiſtraſſent prouincias, damnatos eſſe, quae fuſius narrat ipſe Liuius *Lib. XLIII. Cap.* 2. & 10. De remedio ergo cogitandum fuit, quo nimia coerceretur Praetorum licentia, maxime in prouinciis, vbi Senatus populique abſentia magiſtratibus iniquis ſpem impunitatis multo maximam iniiciebat.

§. LXXXIIII.

Digitized by Google

§. LXXXIIII.

Leges intra haec tempora poſt XII tabulas conditae.

Quamuis ergo iam eſſent in vrbe leges XII Tabularum, plebiſcita, legis actiones, ius ciuile, ex interpretatione prudentum & fori diſputatione ortum, ac denique edicta magiſtratuum quam plurima: non tamen quotannis deerat occaſio nouas rogandi ferendique LEGES, nouaque PLEBISCITA, quibus permulta, antea vel plane non, vel aliter, quam e republica videretur, definita ſancirentur. Eas cum cura iam collegerunt alii. * Licebit tamen & hic earum texere catalogum; & quaedam ab aliis non obſeruata, paſſim adſpergere.

* Huc pertinet ANT. AVGVSTINI liber *de legibus* & alter *de SCtis Romanorum*, cum Fuluii Vrſini fragmentis editus *Romae* 1583, 4. & poſtea aliquoties in Gallia. PAVLLI MANVTII *de legibus*, & ſeparatim aliquoties, & cum priore inſertus *Tomo II. Theſauri Graeuiani.* Ediderunt & VDALR. ZASIVS & POMP. LAETVS & FRANC. HOTOMANVS *legum Romanarum catalogos*, ſed in quibus praeter earum nomina & obiectum vix quidquam notabile inuenias, quamuis ZASII catalogum paſſim illuſtrarit LVD. CHARONDAS, & cum aliis eiusdem argumenti ſcriptis inſeri meruerit locupletiſſimo *Antiquit. Rom. Theſauro.* Addi debent PAVLLI MERVLAE *de legibus Romanorum* libri diligentiſſime ſcripti, & cum aliis eiusdem lucubrationibus, ad antiquas Romanas pertinentibus editi *Lugd. Bat.* 1686. 4. & collegae olim coniunctiſſimi, nunc amici deſideratiſſimi CHRIST. GOTTFR. HOFFMANNI *Hiſtoria iuris Rom. Iuſtin. p.* 42.

Digitized by Google

§. LXXXV.

Nos omiſſis iis, quae ad ius Romanorum publicum pertinent, eas tantum, quae de iure priuato publiciſque iudiciis agunt, obſeruata litterarum ſerie *, paucis recenſebimus, ita tamen, vt in earum aetatem, vbicumque id fieri poterit, ſimul inquiramus, &, quid illis ſancitum ſit, paucis indicemus. Quod ſtudioſis eo gratius futurum ſperamus, quo minus in omnium manibus verſantur, quae paullo ante laudauimus, doctiſſimorum virorum opera. Earum recenſus.

* Quum plerarumque legum aetas incerta ſit; res ardua eſt, earum chronotaxin accuratam dare. Auſus hic quaedam eſt STEPH. VIN. PIGHIVS *in Annal. Rom.* ſed in eo opere permulta hariolatur auctor, pauciſſima certis ac exploratis veterum teſtimoniis probat. Nos temporis characteres vbique, quoad eius fieri poteſt, notabimus.

§. LXXXVI.

Agmen ducit LEX ACILIA CALPVRNIA *de ambitu*, lata anno ab V. C. DCLXXXXVII. M. Acilio Glabrione & C. Calpurnio Piſone Coſſ. qua cautum, *vt id crimen & mulcta coerceretur, & damnati nullum amplius magiſtratum capere nec ſenatui intereſſe poſſent, & accuſatoribus certa praemia conſtituerentur* *. Dio Caſſ. *Lib. XXXVI. p.* 18. Sigon. *de Iudic. II*, 30. *p.* 435. Nec praetermittenda LEX AEMILIA *cibaria* lata a M. Aemilio Lepido & Q. Luctatio Coſſ. anno ab V. C. DCLXXV. qua non ſumtus Leges Acilia Calpurnia de ambitu, Aemilia cibaria, & Apuleia maieſtatis.

coenarum, ſed ciborum genus & modus praefinitus eſt. Gell. *Noct. Attic. II*, 24. Macrob. *Saturn. II*, 13. Cui iungimus LEGEM APPVLEIAM *maieſtatis* conditam anno ab V. C. DCLII. C. Mario V. & M. Aquillio Coſſ. qua vis praecipue in vrbe ac ſeditio videtur vindicata. Cic. *de Orat. II*, 25. 49.

* Eſt haec lex inter eas, quam inuiti tulerunt Coſſ. Auctor enim eſt Dio Caſſius, adeo ab ambitu non alienos fuiſſe Coſſ. vt ipſi alieno ſtudio & magna contentione eum magiſtratum ſint adepti. Piſonem certe ambitus accuſatum vix euaſiſſe. A Senatu ergo coacti hanc legem rogarunt, quod C. Cornelius tribunus pl. acerbiſſimas poenas ambitus reis conſtituere cogitaret, atque id maxime populo adprobante. Et ſane in fragmentis Ciceronianae *orat. pro C. Cornelio maieſt. reo* legimus, *populum eam legem flagitaſſe*. Senatum autem exiſtimaſſe immodicarum poenarum denunciatione terrorem iniici hominibus, modicis autem poenis propoſitis nec accuſatores, nec iudices defuturos. Hinc auctorem ferendae legis Conſulibus fuiſſe.

§. LXXXVII.

Lex Aquillia.

LEX AQVILLIA *de damno iniuria dato* eſt plebiſcitum perantiquum, at incertae aetatis *. Eius capita primum & tertium ſuperſunt in *l. 2. pr. & l. 27. §. 5. D. ad L. Aquill.* Caput ſecundum in vſu eſſe negauit Iuſtinianus §. 12. *Inſt. de leg. Aquill.* Hinc plures inanem operam impenderunt quaeſtioni, quid illo capite cautum fuerit? Vid. Iac. Cuiac. *in Paratil. D. & C. ad h. t.* cui nonnulla obuertunt V. A. Corn. van Bynkersh. *Obſeru. I*, 13. & Ger. Noodt *de lege Aquill. Cap. I. p.* 176.

Digitized by Google

p. 176. & qui rem ſingulari ſcriptione dignam credidit, Claud. Chiffletius *de ſecundo capite leg. Aquill. Tomo V. Theſaur. iur. p.* 873. *ſequ.* Immo plura fuiſſe huius legis capita, quae deinde perierunt, quod ea Praetor mutaſſet, admodum eſt veroſimile. Ger. Noodt *de lege Aquill. Cap. I.* Bynkersh. *Obſ. I,* 13. Ceterum praeter laudatum NOODTIVM hanc legem illuſtrauit FRANC. BALDVINVS.

* Certum eſt, hanc legem exſtitiſſe ante Ciceronem, qui *in Bruto Cap. XXXIIII.* meminit *legis Aquilliae de iniuriis:* immo & ante Brutum & Scaeuolam, qui primi ius ciuile fundaſſe dicuntur. Nam hos legem etiam Aquilliam expoſuiſſe, conſtat. *l.* 27. §. 22. *l.* 39. *pr. D. ad leg. Aquill.* Vterque quum circa annum ab V. C. DC. floruerit: probabile eſt, auctorem huius plebiſciti fuiſſe L. Aquillium P. F. L. N. Gallum, quem anno ab V. C. DLXXII. Tribunum plebis fuiſſe, tradit Steph. Vin. Pigh. *Annal. Rom. Tom. II. p.* 330. quamuis, quem ille auctorem habeat, fatear me ſcire iuxta cum ignariſſimis. Praeturam tamen eum geſſiſſe anno ab V. C. DLXXVI. teſtis eſt Liu. *Lib. XXXXI. Cap.* 18.

§. LXXXVIII.

Lege porro ATILIA cautum eſt, vt pupillis & mulieribus Praetor cum maiore parte Tribunorum plebis tutorem daret *. *pr. Inſt. de Atilian. tut.* Addidimus mulieres, quia & Hiſpala Fecennia, libertina, tutorem a Praetore & Tribunis accepit, teſte Liuio *Lib. XXXIX. Cap.* 9. Quod quum factum ſit anno ab V. C. DLXVI. oportet Lex Atilia

Digitized by Google

hanc legem iam ante id tempus exſtitiſſe, adeoque probabile eſt, conditam illam eſſe a L. Atilio Regulo, Tribuno plebis anno ab V. C. CCCCXXXXIII. Liu. *Lib. VIIII. Cap.* 30.

* Em. Merill. *Obſeru. I,* 37. *p.* 63. ex eadem lege eſſe putat obligationem matris, intra annum a morte patris tutorem liberis impuberibus petendi. §. *penult. Inſt. de SC. Tertull.* Petendus enim eſt *ſecundum leges*, vt eſt in *Nouella Theodoſii de tutorib.* vel *ſecundum leges. l.* 10. *C. de legit. hered.* per quas probabiliter intelligi putat leges Atiliam & Iuliam & Titiam. Sed quum mater tempore conditarum harum legum nondum eſſet heres liberorum, (quod ius per SC. Tertullianum demum accepit,) adeoque & hereditate mulctari non potuerit ob petitionem tutoris omiſſam, & praeterea id ius diſerte ex conſtitutione eſſe dicatur: *l.* 2. §. 2. *l.* 4. *princ.* §. 1. §. 4. *D. qui pet. tut. vel curat.* parum veroſimilis videtur haec Merillii ſententia, malimque ego per *leges* intelligere conſtitutiones principum, quae ſaepe LEGVM nomine in iure noſtro veniunt. vti *l.* 22. *C. de admin. tut. vel curat. l.* 12. *D. de legat. praeſt.*

§. LXXXVIIII.

Lex Atinia de vſucapione rerum furtiuarum.

LEX ATINIA, ipſa quoque incertae aetatis *, rerum furtiuarum vſucapionem, antequam ad dominum reuerſae ſint, inhibuit, quamuis & legibus XII Tabularum idem cautum fuiſſe conſtet, §. 2. *Inſt. de vſucap. l.* 4. §. 6. *D. de vſurp. & vſucap. l.* 215. §. 1. *D. de verb. ſignif.* Eam legem ſingulari libello illuſtrauit Hadr. Puluaeus, nuper a Cl. Conradi cum Raeuardi Triboniano, nec non *Tomo IIII. The-*

Digitized by Google

Theſaur. iur. p. 327. edito, qui tamen magis in Cuiacium iniuriis, quam bonae frugis plenus eſt.

* Immo & ipſum nomen legis non ſatis certum eſt. Theophilus enim §. 2. *Inſt. de vſucap.* vocat Ἀτίλιον νόμον, quo nomine etiam reliquis Graecis venit, habeturque id vocabulum etiam in quibusdam *Inſtitutionum* editionibus. At plus tribuendum pandectis Florentinis, Cicero. *in Verr. I*, 4. & Gell. *Noct. Attic. XVII*, 7. quibus conſtanter dicitur ATINIA. Quare veroſimile eſt, legem hanc latam a C. Atinio Labeone Tribuno plebis anno ab V. C. DLVI. Steph. Vin. Pigh. *Annal. Rom. Tomo II. p.* 255.

§. LXXXX.

Lex Aufidia & Cornelia Baebia de ambitu.

Nec praetermittenda LEX AVFIDIA *de ambitu*, anno ab V. C. DCLXXXXI Meſſalla & Piſone Coſſ. ab Aufidio Lurcone Trib. pl. lata, in qua id de nouo ſancitum erat, *vt qui numos in tribu pronunciarit, ſi non dederit, impune eſſet; ſin dederit, ſingulis tribubus ſeſtertium XXX deberet.* Cic. *ad Attic. Lib. I. Epiſt.* 1. Eiusdem generis, at paullo antiquior, eſt LEX BAEBIA AEMILIA, vti Sigon. *de Iudic. II*, 30. vocat, vel potius BAEBIA CORNELIA, *de ambitu*, qua anno ab V. C. DLXXI. cautum, *ne ſuffragationes & coitiones fierent* *. Plura de hac lege ignoramus.

* Legis ipſius meminit Liu. *Lib. XL. Cap.* 19. ſed verbis his pauciſſimis: *Et leges de ambitu conſules auctoritate ſenatus ad populum tulerunt.* Sed ſuperſunt quaedam fragmenta ex oratione Catonis pro hac lege adlata a Nonio, quae omnia ad largitiones pertinent: ex quibus adeo

non inepte colligit Sigonius legem hanc potiſſimum largitionibus corruptionibusque tribuum ac centuriarum fuiſſe oppoſitam. Rogarunt legem eius anni Conſules, P. Cornelius Cethegus & M. Baebius Tamphilus, vt adeo neſcire me fatear, cur Sigonius hanc legem tribuerit Aemilio Paullo, tum non Conſuli, ſed longe ab vrbe aduerſus Macedonas bellum gerenti.

§. LXXXXI.

Leges Calpurnia repetundarum & Cincia de donis & muneribus.

Nec minus nota eſt CALPVRNIA *repetundarum*, lata anno ab V. C. DCIIII. a L. Calpurnio Piſone Tribuno plebis, qua cautum, vt prouinciales pecuniam, quam magiſtratus contra leges acceperint, conſtituto Romae iudicio repetere poſſent. Cic. *in Verr. IIII*, 56. In primis vero celebris LEX CINCIA *de donis & muneribus*, qua vetitum, ne quis ob cauſſam quamdam donum munusue caperet. Liu. *Lib. XXXIIII*, 4. Tacit. *Annal. XI*, 5. Latam eam nouimus a M. Cincio Alimento, Tribuno pleb. anno ab V. C. DXXXXIX. Cornelio & Sempronio Coſſ. nec quisquam ignorat eruditiſſimum de ea *Commentarium* ſcripſiſſe FRIDR. BRVMMERVM, editum *Lutet. Pariſ.* 1668. 4. recuſumque Lipſ. 1712. 8. *.

* Eo commentario Brummerus, quidquid de hac lege dici poterat, tam luculenter expoſuit, vt nemo Iliada poſt hunc Homerum ſcribere velit. Nam *Cap.* I. ſtatim de auctore & nomine legis egit, eaque occaſione de ipſa gente Cincia quaedam non vulgaria diſſerit. Deinde non modo capita huius legis expendit, quorum primum, de quo *Cap. II.* fuit, NE QVIS OB CAVS-

CAVSSAM ORANDAM DONVM MVNVSVE CAPIAT; alterum, de quo *Cap. XII.* VT NE PLVS . . . . HS. DONARE LICERET, EXTRA QVAM SI CONIVNCTIS PERSONIS DONARETVR, QVOD EO AMPLIVS DONATVM ESSET, RATVM NE ESSET: tertium, de quo *Cap. XIII.* VT IN DONATIONE QVIBVSCVMQVE PERSONIS FACTA MANCIPATIO TRADITIOVE INTERVENIRET: Sed & vbique occaſiones huius legis, relationes eiusdem, temperamenta, obſeruationem, fraudes ei factas, & totam donorum & munerum, quae vel aduocatis vel aliis data ſunt, hiſtoriam accurate exponit, vt quidem nihil, quod ad illuſtrandam hanc legem facere videatur, omiſerit. Sententiam tamen eius, quod Caput II. per *l. vlt. C. Theod. de ſponſal.* ſublatum ſit, recte refellit Ant. Schulting. *ad Vlpian. Fragm. p.* 561.

§. LXXXXII.

Sequuntur variae leges CORNELIAE, nec aetatis unius, nec eiusdem omnes auctoris. Vt enim iam non repetam, quae paullo ante de variis legibus a C. CORNELIO Tribuno plebis anno ab V. C. DCLXXXVI. latis, diximus: (§. LXXIII. *) lex CORNELIA FVLVIA *de ambitu*, qua capitale eſſe coepit, ſuffragia donis & pecuniis emere, rogata eſt anno ab V. C. DLXXXXIV. Cn. Cornelio Dolabella & M. Fuluio Nobiliore Coſſ. *Epit. Liu. Lib. XXXXVII.* Incertae aetatis eſt LEX CORNELIA *de luſu & ſponſionibus*, cuius fit mentio *l.* 3. *D. de aleator.* LEGES vero CORNELIAE *maieſtatis*, *de ſicariis*, *veneficis*, *incendiariis*, *parricidiis*, *fal-*

Plures leges Corneliae.

falſis, *iniuriis*, *limitibus* & *teſtamentis* * omnes nomina obtinuerunt a L. Cornelio Sulla Dictatore, adeoque perlatae videntur anno ab V. C. DLXIIII. vel inſequente.

* Lege *maieſtatis*, quae ante Iuliam eiusdem argumenti apud Romanos obtinebat, cautum fuerat, *vt rei maieſtatis eſſent, qui interceſſionem ſuſtulerint, aut magiſtratui, quo minus munere ſuo fungerentur, impedimento fuerint, qui exercitum e prouincia eduxerint, aut ſua ſponte bellum geſſerint, exercitum ſollicitauerint, ducibus hoſtium captis ignouerint, poteſtatem ſuam in adminiſtrando non defenderint, qui, quum ciues Rom. ſint, apud Reges externos verſati ſint. Vt porro & mulieris teſtimonium de hoc crimine acciperetur, nec vlla poena ſit calumniatoribus. Denique vt damnatis aqua & igni interdiceretur.* Cicero *in Piſon. Cap. XXI. pro Cluent. Cap. XXXV.* Aſcon. Paedian. *argum. leg. pro Cornel. maieſt. reo.* Cic. *in Verr. I, 5.* & ibi Aſcon. Paedianus *in Schol.* Legis CORNELIAE *de ſicariis* capita varia fuerunt, veluti *de iis, qui homines occiderint, quorum dolo malo incendium factum fuerit, qui hominis occidendi furtiue faciendi cauſſa cum telo ambularint, qui quum magiſtratus eſſent, publicisue iudiciis praeeſſent, dediſſent operam, quo quis falſum iudicium profiteretur, vt quis innocens conueniretur, condemnaretur, qui hominis necandi cauſſa venenum confecerint, dederint, quiue falſum teſtimonium dolo malo dixerint, quo quis iudicio publico rei capitalis condemnaretur: quiue quum magiſtratus iudicesue quaeſtionis ſub capitalem cauſſam pecuniam acceperint, vt publica lege quis reus fieret. l. 1. pr. & §. 1. D. ad leg. Cornel. de ſicar.* Paull. *Recept. Sent. V*, 23, 1. Poena erat aquae & ignis interdictio bonorumque ademtio, ſine diſcrimine, cuius eſſet conditionis, *l.* 3. §.

5.

Digitized by Google

5. *l.* 1. §. 2. *D. eod.* poſtea in honeſtioribus deportatio, in vilioribus vltimum ſupplicium. *l.* 3. §. 5. *l.* 16. *D. eod.* Paull. *ibid.* Quin & occiſi cognatis aliquid eſſe adiudicatum pro ſatisfactione, patet ex *l.* 4. §. 1. *D. eod.* & *Collat. leg. Moſ.* & *Rom. I,* 11. Cuiac. *Obſ. XIV,* 4. LEX CORNELIA *de parricidiis* paſſim memoratur *l. vlt. C. Theodoſ. ad leg. Corn. de falſ. l.* 2. §. 32. *D. de orig. iur.* immo & *l.* 1. *pr. D. ad leg. Pomp. de parricid.* Nam ibi aut legendum: *quae eſt legis Corneliae de parricidiis*, aut eamdem fuiſſe oportet legem CORNELIAM *de ſicariis* & *de parricidiis.* Vid. Schulting. *Juriſpr. vet. anteiuſtin. p.* 513. De lege CORNELIA *de falſis*, quae & *teſtamentaria*, omnia nota ſunt ex Paulli *Recept. Sentent. V*, 25, 1. *ſequ.* Et ex hac lege etiam eſſe videtur *fictio legis* CORNELIAE, qua is, qui apud hoſtes deceſſit, in ciuitate deceſſiſſe, fingitur. *l.* 18. *D. de capt.* & *poſtl. l.* 12. *D. qui teſt. fac. poſſ.* Paull. *Rec. Sent. II*, 4, 8. De lege quoque CORNELIA *de iniuriis* omnia peruulgata ſunt. Addi tamen poteſt Schulting. *ibid. p.* 440. Legis CORNELIAE *de limitibus* meminit Hyginus *de limit. p.* 152. eaque cautum fuerat, *vt per actuarios limites populo, ſicut per viam publicam iter faciendi ius eſſet.* Quamuis ab hoc an alio Cornelio lata ſit, nondum conſtet. Quin quum iungantur *leges Sempronia* & *Cornelia* & *Iulia:* fieri poteſt vt lex dicta ſit *Cornelia Iulia.* Collegas autem Cn. Cornelium Coſſum & C. Iulium Iulum, Tribunos milit. Coſ. pot. reperias anno ab V. C. CCCXXXXVII. Liu. *Lib. IV.* 58.

§. LXXXXIII.

Nec minus celebris eſt lex DIDIA *ſumtuaria*, lata anno ab V. C. DCX Appio Claudio & Q. Metello Coſſ. qua cautum, vt — Leges Didia ſumtuaria & Duillia

Maenia de foenoribus, Fabia de plagiariis.

vt vniuerſa Italia lege Fannia teneretur, vtque non modo qui ſumtuoſius epularentur, ſed & conuiuae in poenas legis inciderent. Macrob. *Saturnal. III,* 17. Cui ſubiungimus legem DVILLIAM MAENIAM, a M. Duillio & L. Maenio, Trib. pl. anno ab V. C. CCCLXXXXVIII. Marcio & Manlio Coſſ. perlatam, *ne quis foenus vnciario maius exerceret.* Liu. *Lib. VII. Cap.* 27. Noodt *de foenor. & vſur. II,* 4. FABIAM *de plagiariis* latam eſſe volunt anno ab V. C. DLXXI. Ex ea capitale crimen naſcebatur aduerſus eum, qui liberum hominem ſciens emit, ſuppreſſit, vendidit, donauit, in dotem dedit, permutauit, fugitiuum alienum ſuſcepit, celauit, inuinctum habuit, ſeruo alieno fugam perſuaſit. *l.* 1. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. §. 2. *D. ad leg. Fab. de plagiar.* Poenaque ex ea lege numaria fuiſſe dicitur *. *l. vlt. D. eod.* Paull. *Recept. Sent. Lib. V. tit.* 6. §. 14.

* Eam poenam numariam vel pecuniariam in publicatione dimidiae partis bonorum conſtitiſſe, ſuſpicatur Rittershuſius *ad Paullum ibid.* Et ſane ipſe Paullus apud *Pariat. legum Moſ. & Rom. tit. XIIII.* §. 2. ait, honeſtiores ademta dimidia parte bonorum in perpetuum relegatos, humiliores aut in metallum damnatos, aut in crucem ſublatos. At id ex ipſa lege Fabia eſſe, ex Paulli loco non liquet. Immo vero Vlpianus *ibid.* §. *III.* mentionem facit poenae ſeſtertiorum quinquaginta millium: quamuis & haec ſumma ſatis grandis, & vix probabilis videatur. Schulting. *iuriſp. vet. anteiuſtin. p.* 783. Immo ne ratio quidem excogitari poſſe videtur, cur *capitale crimen* vocetur *l.* 1. *D. ad leg.*

leg. Fab. de plagiar. ſi mere pecuniaria illa poena fuerit.

§. LXXXXIV.

Fabiae de ambitu & re agraria, Fannia ſumtuaria & Furia de modo legatorum.

Sunt & aliae leges FABIAE, veluti illa *de ambitu* vel *numero ſectatorum*. Sed eam perlatam non eſſe comperio, quippe *cui tenuiores reſtiterunt*, teſte Cicerone *pro Muraena Cap. XXXIIII.* Certior eſt lex FABIA, quamuis & ipſa incertae originis, *de re agraria & limitibus*, cuius capita quaedam exſtant inter Guil. Goeſii *rei agrariae ſcriptores p.* 339. Addimus legem FANNIAM *ſumtuariam*, latam anno ab V. C. DLXXXXII. C. Fannio & M. Meſſalla Coſſ. cuius ſanctiones * fuſius deſcribunt Plin. *Hiſt. Nat. X*, 50. Gell. *Noct. Attic. II*, 24. Athenaeus *Deipnoſ. VI. extr. p.* 274. Macrob. *Saturn. III*, 17. ac poſtremo legem FVRIAM incertae aetatis *de modo legatorum*, de qua *pr. Inſt. de lege Falc.* Cuiac. *Obſ. XX*, 3.

* Inter alia cautum ea lege fuerat, *vt ludis Romanis, plebeiis Saturnalibus & aliis quibusdam diebus centenos aeris in ſingulos dies impendere liceret: decemque aliis diebus ſingulis menſibus tricenos; ceteris autem omnibus diebus denos. Ne quid volucrum poneretur, praeter vnam gallinam, quae non eſſet altilis.* Ita legem deſcribunt Plinius, Gell. & Macrobius. Athenaeus vero addit, vetuiſſe legem, *ne praeter domeſticos conuiuae plures tribus exciperentur, aut ad ſummum* (immo potius καϑ' ἀγορὰν, *die nundinarum*, ceu docet Caſaubon. *Animadu. ad Athen. VI*, 21. *p.* 295.) *quinque & id ſingulis menſibus ter tantummodo fieret: neue pluris, quam duabus drachmis &*

& dimidia obſonarent e foro. Porro eamdem legem *carnis in fumum inueteratae in annum talenta quindecim abſumere permiſiſſe* ait, & *leguminum & olerum, quaecumque terra gignat, decocta.* Talia erant fungi, heluellae, beta, malua, & ſimiles cibi parabiles. Caſaubon. *ibid. p.* 296.

§. LXXXXV.

Leges Genucia de foenore & Hoſtilia de furtis.

Porro hac temporis periodo perlatae LEX GENVCIA *de foenore*, anno ab V. C. CCCCXIII. C. Martio IIII. & Q. Seruilio Coſſ. a L. Genucio Trib. pl. qua prohibitum, ne cui foenerare liceret. Liu. *Lib. VII. Cap.* 42. Ger. Noodt *de foenor. & uſur. Lib. II. Cap.* 4. LEX HOSTILIA *de furtis*, puta *vt furti agere liceret eorum nomine, qui apud hoſtes vel reip. cauſſa abeſſent. pr. Inſt. de iis, per quos ag. poſſ.* lata, vt videtur, ab A. Hoſtilio Mancino & A. Atilio Serrano Coſſ. anno ab V. C. DLXXXIII *.

* Legis huius nuſquam alias fit mentio, quam *d. pr. Inſt. per quos ag. poſſ.* nec aliud ſupereſt eius caput, quam quod pro iis, qui apud hoſtes aut reip. cauſſa abeſſent, furti agere permiſit, quum adhuc nulli procuratores in foro admitterentur. Quum vero vix probabile ſit de de eo ſolo legem latam: veroſimile eſt, quaedam alia hac lege de furtis conſtituta eſſe. Ceterum ſententia Ioſephi Nerii, *Analect. I,* 26. hanc legem ab *hoſtibus* nomen accepiſſe exiſtimantis, non minus abſona eſt, quam deriuatio legis Fuſiae Caniniae a *cane*, Falcidiae *a falce*, quam vix in Gloſſatoribus toleramus.

§. LXXXXVI.

Digitized by Google

§. LXXXXVI.

Sequuntur leges IVLIAE, quarum tam multae ſunt, vt vel ſolae longum tractatum poſcerent, ſi de iis agendum eſſet accuratius. Sed quum pleraeque ab Auguſto demum latae ſint: ad hanc periodum pertinet tantum lex IVLIA, *de rebus vi poſſeſſis non vſucapiendis*, quae Plautia* recentior, lata eſt a C. Iulio Caeſare, Dictatore, eaque cautum, *vt nec rerum vi poſſeſſarum vlla eſſet vſucapio*, §. 3. *Inſt. de vſucap. l.* 33. §. 2. *D. eod.* & iis, *qui vim fecerint publicam, aqua & igni interdiceretur.* Cic. *Philipp. I*, 9. Lex Iulia Caeſaris de vi.

* PLAVTIA multo antiquior eſt IVLIA, lata quippe Catulo & Lepido Coſſ. anno ab V. C. DCLXIII, auctore praecipue Q. Catulo conſule, at rogante C. Plautio, Tribuno plebis, a quo & nomen tulit. At quia & hac lege vſucapio rerum vi poſſeſſarum fuit inhibita: iunguntur a Iuſtiniano §. 3. *Inſt. de vſucap.* leges Iulia & Plautia, quum potius inuerſo ordine dicendum fuiſſet Plautia & Iulia, vt in *l.* 33. §. 2. *D. de vſurp. & vſucap.*

§. LXXXXVII.

Inter leges IVLIAS, a Iulio Caeſare latas, eſt etiam IVLIA *maieſtatis*, cuius itidem meminit Cicero *Philipp. I*, 9. Ea tamen, quae in Pandecte explicatur, non Iulii Caeſaris, ſed Auguſti, eſſe videtur, Sigon. *de Iudic. II*, 29. Quod nos quidem non ſatis expeditum eſſe, arbitramur, quum contra certiſſimum ſit, legem hanc ſaepe ſub malis potiſſimum Principibus, auctam & acrio- Leges Iuliae maieſtatis & repetundarum.

crioribus poenis firmatam eſſe. Tacit. *Annal. I*, 72. Freher. *Parerg. II*, 9. De eius legis capitibus videndi Sigon. *ibid. p.* 429. &, qui *ſingularia eius legis* expendit Nic. Hier. Gundlingius: Addimus legem IVLIAM *de repetundis*, ab eodem Iulio Caeſare in primo conſulatu anno ab V. C. DCLXXXXV. Cic. *in Vatin. Cap. XII. pro Rabir. Cap. XIV. pro Sext. Cap. LXIIII. in Piſon. Cap. XXI. in Bruto Cap. XXVII. de Offic. II*, 21. *in Verr. III*, 84. Sueton. *Iul. Cap. XXXXIII.* Legis quaedam capita ſuperſunt in ipſo *titulo D. ad leg. Iul. repetund.* Alia ex Cicerone * collegit Car. Sigon. *de Iudic. II*, 27. *p.* 425. *ſequ.*

* Fuit haec ex legibus ampliſſimis, quippe cuius plura, quam centum, capita fuiſſe obſeruat Cicero *ad familiar. Lib. VIII. Epiſt.* 7. Quum enim πολύμορφον ſit hoc crimen, & quod ſe facile in omnes formas ac ſpecies commutat: non mirum profecto eſt, oppoſitam illi legem capitibus compluribus conſtitiſſe. De poena criminis, hac lege propoſita, omnia ſatis incerta ſunt. Quae tamen de ea dici poſſunt, omnia occupauit Ant. Schulting. *Iurispr. vet. anteiuſtin. p.* 525.

§. LXXXXVIII.

Lex Iulia de nouarum tabularum exſpectatione disiicienda.

Nec omittenda LEX IVLIA Caeſaris *de foenore.* Quum enim populus nouas tabulas frequentiſſime poſtularet: improbam illam ſpem disiecit Caeſar, lata lege, *vt debitores creditoribus ſatisfacerent per aeſtimationem poſſeſſionum, quanti quasque ante ciuile bellum comparaſſent, deducto ſummae aeris alieni, ſi quid vſurae*

ſurae nomine numeratum perſcriptumue * *fuiſſet*. Qua conditione quarta fere pars crediti deperibat. Sueton. *Iul. Cap. XLII.* Iul. Caeſ. *de bello ciuil. III*, 1. Ex quo loco ſimul colligitur, legem hanc perlatam eſſe Caeſare & Seruilio Coſſ. anno ab V. C. DCVII. quum victo Pompeio in vrbem victor reuertiſſet.

* *Numeratum* dicitur, quod de domo ſolutum: *perſcriptum*, quod per argentarios. Eo ſenſu accipiendae praeſcriptiones apud Ciceron. *de Orat. I*, 58. Celeb. Burmann. ad Sueton. *Caeſ. Cap. XLII.* vbi & oſtendit, Henr. Valeſium *ad Excerpta Peireſc. p. 27. pecuniam perſcriptam* male accipere pro in tabulas rationum relata, vel nondum ſoluta. Ceterum eam legem noua alia adiuuit Caeſar. Quum enim multi plurimum pecuniae clam habere dicerentur: *ἀπηγόρευσε, μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ καὶ χρυσίῳ κεκτῆσθαι· ne quis in auro vel argento plus quam LX ſeſtertium poſſideret, vetuit.* Dio Caſſ. *Hiſt. Lib. XLI. p.* 171.

§. LXXXXVIIII.

Celeberrima porro eſt LEX LAETORIA, quam Plautus *Pſeudol. Act. I. Scen.* 3. *v.* 68. *quinamvicennariam*; alii male *Plaetoriam* vel *Plectoriam* vocant. Quum ergo Plauto fuerit antiquior, eam M. Laetorium Plancianum, Tribunum plebis circa annum ab V. C. CCCCLXXXX auctorem habuiſſe probabile eſt *. Hac quoque multo antiquior eſt LICINIA *de foenore de capite deducendo*, lata anno ab V. C. CCCLXXVI a C. Licinio Stolone, Tribuno pleb. Liu. *Lib. VI. Cap.* 35. Leges Laetoria, & Licinia de foenore.

* Mul-

* Multis capitibus conſtitit LEX LAETORIA, quae tamquam ſparſa Hippolyti membra hic iuuat colligere. Primum enim haec lex annos minorennitatis definiuit, *l. 2. C. Theod. de donat.* dicta ob hanc ipſam cauſſam *quinavicennaria.* Plaut. *Pſeud. I*, 3. *v.* 68. Deinde ex hoc ipſo Plauti loco patet, creditoribus negatam eſſe actionem aduerſus adoleſcentes, quibus crediderant pecuniam. Tertio eadem lex minoribus petentibus cauſſa cognita curatores dari iuſſit. Iul. Capitolin. *in Marco Cap. X.* Quarto adoleſcentes inſtipulari vetuit, eorumque promiſſis vim omnem obligandi detraxit. Plaut. *Rudent. V*, 3. *v.* 24. Sueton. apud *Priſcian. Lib. VIII.* Denique quinto minores in quocumque contractu dolo malo laeſos reſtitui in integrum iuſſit. Cic. *de Offic. III*, 15.

C.

Leges Licinia Cornelia ſumtuaria & Luctatia de vi.

Exſtitit etiam LEX LICINIA CORNELIA *ſumtuaria*, lata anno ab V. C. DCLVI. a P. Licinio Craſſo & Cn. Lentulo Coſſ. cuius ſanctiones recenſent Cicero *Lib. VII. ad familiar. Epiſt.* 26. Gell. *Noct. Attic. II*, 24. Macrob. *Saturnal. II*, 13. * Addimus LEGEM LVCTATIAM *de vi*, latam Q. Luctatio & C. Mario IIII Coſſ. anno ab V. C. DCL, qua in primis cautum nouimus, vt de vi diebus etiam feſtis ludisque publicis quaereretur. Cicero *pro Coel. Cap. XXVIIII.*

* Videtur hac lege antiquior, FANNIA, quam ſupra deſcripſimus, in vſum reuocata, quum gliſcente luxu, mox, vt fit, exoleuiſſet. Macrob. *Saturn. II*, 13. Saltim ipſa legis Liciniae ſanctio alteri eſt ſimillima, niſi quod paullo plus, quam Fannia, in ſingulas coenas expen-

ſum

Digitized by Google

ſum tulit. Nam & illa caueatur vt *Kalendis, Nonis, nundinis Romanis cuique in dies ſingulos centenos duntaxat aſſes edundi cauſſa conſumere liceret: nuptiis ducenos; ceteris vero diebus, qui excepti non eſſent, carnis aridae pondo tria & ſalſamentariorum pondo: quod autem e terra, vite, arboreue natum eſſet impune conſumere liceret.* Hinc *centenaria coena* Feſto eſt, in quam per legem Liciniam non plus centuſſibus, praeter terra nata, impendere licebat. Gell. *Noct. Att. II*, 24. Ceterum Macrobius memoriae prodidit, *legis iſtius ferundae probandaeque tantum ſtudium ab optimatibus impenſum eſſe, vt conſulto Senatu iuberetur, vt ea tantummodo promulgata, priusquam trinundino confirmaretur, ita ab omnibus obſeruaretur, quaſi iam populi ſententia confirmata.*

§. CI.

Proxima eſt LEX MAMILIA *de finibus agrorum*, frequentiſſime laudata a ſcriptoribus rei agrariae, in primis a Siculo Flacco *de condit. agr. p.* 8. lataque anno ab V. C. DCXXXXII. * Ei addimus LEGEM MANLIAM *de viceſima a manumiſſis aerario inferenda*, latam a Cn. Manlio & C. Martio Coſſ. anno ab V. C. CCCXCVIII. Liu. *Lib. VII. Cap.* 16. nec non LEGEM MARIAM *de ambitu*, rogatam a C. Mario, Tribuno plebis, anno ab V. C. DCXXXIV. & *vt pontes anguſtiores fierent*, praecipientem. Cic. *de legib. III*, 17.

Leges Mamilia de finibus, Manlia de viceſima manumiſſ. & Maria de ambitu.

* Quum hujus legis MAMILIAE ſanctiones, fragmentaque a Guil. Goeſio *Rei agrar. auct. p.* 339. *ſequ.* exhibita pauciſſimi intelligant: eam legem paullo accuratius expendere, operae pretium fuerit. Leges XII Tabularum quinque

Digitized by Google

pedum ſemitam inter fundos relinqui iuſſerant, quae *limitare iter* & Graecis μεθόρια dicebatur. Idem & lex MAMILIA ſanxerat, teſte Flacco Siculo *de condit. agr. p.* 8. cuius en ipſa verba: *Signantur arbores finales vtrimque, id eſt, ex vtraque poſſeſſione, intra pedes quinos, vt legis Mamiliae commemoratae rationem habeant.* Et planius Aggenus Vrbic. *Comment. in Frontin. p.* 53. *De fine*, inquit, LEX MAMILIA *quinque aut ſex pedum latitudinem praeſcribit, quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedentium occupat, vel circumactus aratri, quod vſucapi non poteſt.* Similia ſunt apud Frontinum *p.* 40. & Simplicium *p.* 83. quae hic non adſcribimus. Erat ergo hoc ſpacium inter fundos, & in ipſis finibus: non quaquauerſum circa fines, vti contra Hotomanum oſtendit Guil. Goeſ. *Not. ad Sicul. Flacc. p.* 129. Eius porro limitaris itineris nulla erat vſucapio. Aggen. Vrbic. *p.* 53. Alciat. *de quinque ped. praeſcript. Tomo III. Op. p.* 345. Goeſ. *ibid. p.* 191. Ergo ſi quando de hoc quinque pedum limitari itinere naſcebatur controuerſia, quod imminutum eſſe ab alterutro vicino diceretur, ea vocabatur *controuerſia finalis*, vel *de finibus*, ſeu *iudicium finium regundorum*, in eoque nulla habebatur praeſcriptionis ratio. Sin de ipſo agro lis intercederet: erat haec *controuerſia de loco*, quae non ad agrimenſorem, ſed ad Praetorem, pertinebat. Poſtea mos inualuit, vt ſpacium quinque pedum, non vſucapi quidem, at actioni de eo longiſſimo tempore praeſcribi poſſet. Sed id quoque mutarunt Valentinianus, Theodoſius & Arcadius Auggg. *l.* 4. *C. Theod. fin. regund.* quam accurate expoſuit, & a Iac. Gothofredi ψευδερμηνεία vindicauit Guil. Goeſ. *in Not. p.* 192. Denique quum Iuſtinianus praeſcriptionem tricennalem limitaris itineris in vſum reuocaſſet: *l.* 3. *C. fin. reg.* factum eſt, vt ſpacium quinque pedum ſenſim plane aboleretur, & fines fierent li-

Digitized by Google

lineares, quorum de confuſione quotidianas naſci querelas oportuiſſe, facile vnusquisque intelligit. Fuerunt vero & alia huius legis capita: veluti, *vt curaret ille, qui coloniam deduxerit, limites vt fiant, terminique vt conſtituantur, neue quis eiiciat locoue moueat, qui ita conſtituti fuerint: Ne limites, qui conſtituti fuerint, ſerendo occuparentur, aliaue ratione reddantur inutiles vſibus publicis: Vt terminum, qui amotus fuerit, is, cuius ager eſſet, reſtitueret.* Quorum capitum verba legitima ſuperſunt apud Guil. Goeſ. *p.* 329. *ſequ.*

§. CII.

Aeque pulcra fuit LEX OPPIA *de cultu mulierum*, lata anno ab V. C. DXXXIX. Q. Fabio & T. Sempronio, Coſſ. a C. Oppio, Tribuno plebis. Ea vetitum, *ne qua mulier plus ſemiuncia auri haberet, neu veſte verſicolori vteretur, neue iuncto vehiculo in vrbe vel oppido, aut propius inde mille paſſibus, niſi ſacrorum cauſſa, veheretur.* Liu. *Lib. XXXIV. Cap.* 1. & Tacit. *Annal. III,* 33. *ſeq.* Sed de hac lege nihil eſt, quod addamus poſt eruditiſſimam Io. Guill. Hoffmanni *de lege Oppia* Diſſertationem, quae prodiit *Francof. iuxta Viadr. anno MDCCXXXVI.* LEX ORCHIA *de numero conuiuarum* nomen tulit a C. ORCHIO, Tribuno plebis, qui anno ab V. C. DLXX. Q. Fabio & M. Claudio Coſſ. hanc legem ſumtuariam rogauit. Feſtus *in Obſonitauere.* Macrob. *Saturnal. II.* 13. Leges Oppia & Orchia.

§. CIII.

LEX PINARIA *de ambitu* ſatis antiqua eſt, Leges Pi-

naria de ambitu, & Plautia de vi.

eſt, rogata quippe anno ab V. C. CCCXXIII. a L. Pinario, Tribuno mil. Conſul. poteſt. eiusque collegis. Placuerat enim ſenatui tollendae ambitionis cauſſa tribunos legem promulgare, *ne cui album inueſtimentum addere petitionis cauſſa liceret* *. Liu. *Lib. IV. Cap.* 25. De PLAVTIA *quae vim*, *& rerum vi extortarum vſucapionem* cohibuit, iam ſupra (§. LXXXXVI.) diximus. Ea cautum fuerat, *vt aqua & igni interdiceretur iis, qui aduerſus remp. coniuraſſent, inſidias ſenatui feciſſent, magiſtratibus vim attuliſſent, qui cum telo fuiſſent in publico, aut ſeditionis cauſſa loca ſuperiora occupaſſent: qui poſſeſſorem e fundo hominibus armatis deieciſſent dolo malo, aut armatis obiectis, vt inde profugerent, cauſſam attuliſſent: denique ne praedium, vnde vi deiectus ſit poſſeſſor, vſucaperetur.* Quae legis capita ex Cicerone, Suetonio, Dione Caſſio miro ingenii acumine eruit Carol. Sigon. *de Iudic. II*, 33.

* Mos erat petitoribus honorum, togam candidam ſumere, eamque creta ita imbuere, vt plane ſplenderet. Vnde & λαμπρὰν vocat Polyb. *Lib. X. Cap.* 4. quemadmodum & ipſi petitores ab hac toga candida *candidati* dicebantur. Lipſ. *Elect. I*, 13. Bernegg. *ad Suet. Caeſ. Cap. XIX. & XXIV.* Hinc & togam candidam abiiciebant, qui abiecerant ſpem potiundi honoribus: quale exemplum Cicereii eſt apud Valer. Max. *Lib. IV. Cap.* 5. *ex.* 3. Cur vero illum morem hac lege abolitum voluerit Senatus, vix coniectura adſequimur, niſi huc trahere velis locum Plutarchi, ex *Quaeſt. Rom. p.* 276. qui petitores, quando in campum deſcenderint, tunicas poſuiſſe, refert, eiusque rei cum alias, tum hanc po-

Digitized by Google

potiſſimum rationem reddit: ἵνα μὴ δεκάζωσιν, ἀργύριον ἐν τῷ κόλπῳ κομίζοντες: *ne argentum in ſinu geſtantes ſuffragia redimerent.*

§. CIV.

Leges Poetelia de ambitu & Poetelia Papiria de obaeratis in compedibus non habendis.

Nec minus memorabilis eſt lex POETELIA *de ambitu*, lata a C. Poetelio Trib. pl. anno ab V. C. CCCLXXXXVII. C. Fabio & C. Plautio Coſſ. Liu. *Lib. VII. Cap.* 15. qua cautum fuerat, *ne, qui honores peterent, nundinas & conciliabula obirent* *. Ab ea lege diuerſa eſt POETELIA PAPIRIA, qua, rogantibus C. Poetelio & L. Papirio Coſſ. anno ab V. C. CCCCXXIX. cautum eſt, *ne quis, niſi noxam meritus, in compedibus haberetur, vtque pecuniae creditae cauſſa bona in poſterum, non corpora, obnoxia eſſent.* Liu. *Lib. VIII. Cap.* 28. Varro *de lingua Lat. VI*, 5. *p.* 85. Tertullian. *Apologet. Cap. IV.*

* Inter artes eorum, qui honores petebant, & illa erat, quod canditati nundinas, conciliabula, immo & municipia & colonias obirent, omniumque ſibi gratiam prenſando conciliare adniterentur. Quod & poſt latam hanc legem tam impudenter factum, vt ſeditiones & tumultus inde metuerentur, ac proinde C. Maenius, Dictator, anno ab V.C. CCCCXXXIX. quaeſtiones exerceret aduerſus eos, qui magiſtratuum petendorum cauſſa coitiones feciſſent: quod aduerſus rempublicam eſſent. Liu. *Lib. IX. Cap.* 26.

§. CV.

Leges Pompeiae

Sed & Cn. Pompeius, quamvis ſago, quam toga, illuſtrior, leges tamen quaſdam rei-

 pu-

Digitized by Google

de vi & ambitu.

publicae ſalutares tulit, quae ab illo POMPEIARVM nomen tulerunt, quia pleraeque anno ab V. C. DCC. quo ipſe inuſitato exemplo faſces ſolus tenuit, ab eo rogatae ſunt. Eo pertinent LEGES POMPEIAE *de vi & de ambitu*, vno eodemque die ex SC. promulgatae, quibus tam poenam exaſperauit, quam formam iudiciorum breuiorem reddere ſtatuit. Vtraque enim ſanxit, *vt, priusquam cauſſa ageretur, teſtes audirentur per triduum, eorumque dicta conſignarentur, quarta die omnes in diem poſterum adeſſe iuberentur, & fieret iudicum ſortitio: tum porro accuſatori duae, reo tres horae ad dicendum concederentur: denique, vbi cauſſa perorata eſſet & accuſatori & reo liceret quinos ex ſingulis ordinibus reiicere, vtque adeo ex LXXXI iudicibus ſorte datis quinquaginta & vnus, ſententias laturi, ſupereſſent**. Aſcon. Paedian. *in Arg. orat. pro Milone.* Cicero *Lib. X. ad Attic. Epiſt.* 4. Dio Caſſ. *Lib. XL. p.* 145. Caeſ. *de bello ciu. Lib. III. Cap.* 1.

* Fuiſſe & alia iſta lege comprehenſa, iam Dio obſeruauit, veluti *vt certus patronorum numerus eſſet, vt ne laudatores* (ἐπαινέται) *admitterentur*, de quo reorum praeſidio videndus Car. Sigon. *de Iudic. II*, 19. *vt & ii accuſatores admitterentur, qui olim ſimili de cauſſa poſtulati eſſent, eique, qui duos reos feciſſet, atque vnum damnaſſet, impunitas pro praemio daretur.* Vt adeo facile adpareat, tam intolerabilem reip. ambitum tum factum eſſe, vt res ipſa legem ſeueriſſimam poſtulare videretur.

§. CVI.

Digitized by Google

§. CVI.

Eiusdem auctoris aetatisque eſt LEX POMPEIA *de pecuniis repetundis*, de qua Appianus *de bell. ciuil. Lib. II. p.* 441. Νόμον τε ἔγραψεν, ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ τὸ πρῶτον ὑπατείας ἐς τὸ παρὸν, εὐθύνειν τὸν ἐθέλοντα, *Legem tulit, vt ex eo tempore, quo ipſe primum conſul fuiſſet, vsque in alterum conſulatum liceret a magiſtratibus rationes actorum expetere*, & quidem, vt idem paullo ante monuerat, ob δωροδοκίαν καὶ δεκασμὸν, id eſt, *munerum corruptelas & largitiones*: quod ipſum repetundarum crimen eſſe, nemo non videt. At celeberrima omnium LEX POMPEIA *de parricidiis*, quam anxia paene induſtria illuſtrauit Io. Franc. Ramos *in Triboniano ſiue de errorib. Triboniani de poena parricidii* *. *L. B. MDCCXXVIII.* 4. Leges Pompeiae repetundarum & de parricidiis.

* Errores illi Triboniani varii, veluti quod dicat, Pompeium aſperrimum crimen parricidii noua poena perſequutum, quum poena cullei ſit antiquiſſima, ſed ex lege Cornelia non niſi in parricidio proprio, locum habuerit: quod non indicarit, qua in re a lege Cornelia diſcreparit Pompeia. Diſcrimen autem in eo ſtatuit Ramos, quod quum ex lege Cornelia ii tantum inſuerentur culleo, qui parricidium proprie ſic dictum admiſiſſent: Pompeius hanc poenam & ad reliquas perſonas cognatas & adfines, quarum mentio fit *l.* 1. *D. ad Leg. Pomp. de parricid.* produxerit. Praeterea & alias parricidii poenas, quas Tribonianus omiſerit, recenſet, & vbique hominem tantum non parricidii poſtulat, vt iureconſultus ille Salamanticenſis inter Tribonianomaſtigas iure poſſit referri. Ceterum poenae cullei meminerunt poſt

legem Pompeiam Seneca *de Clement. Lib. I. Cap.* 15. & 23. Iuuenal. *Sat. VIII. v.* 214. *Satyr. XIII. v.* 155. Suet. *Auguſt. Cap. XXXIII.* ex quo loco etiam patet, poenam illam non niſi confeſſis reis infligi potuiſſe. Quamobrem non videtur admittenda Cuiacii diuinatio, cullei poenam tantum ante leges Corneliam & Pompeiam, moribus obtinuiſſe, at per legem Pompeiam in poenam legis Corneliae de ſicariis mutatam, denique a Conſtantino M. *l.* 1. *C. de his qui par. vel lib. occid.* in vſum reuocatam eſſe ſuſpicantis. Vid. Cuiac. & Schulting. *ad Paull. Rec. Sent. Lib. V. tit. XXIV. p.* 512. & *ſequ.*

§. CVII.

Leges Publicia, Publilia, Remmia.

PVBLICIA LEX *de luſu & ſponſionibus*, cuius mentio fit *l.* 3. *D. de aleat.* non modo incertae aetatis, verum etiam in ſe obſcura eſt, niſi quod ea ſponſiones de rebus honeſtis fieri permiſerit. De lege PVBLILIA *de plebiſcitis* iam ſupra, quantum ſatis eſt, diximus (§. XL.) Hic vero praetermittenda non eſt LEX REMMIA, quam alii RHEMMIAM, alii REMNIAM, REMIAM, alii MEMMIAM adpellitant, cuiusque de origine nihil conſtat, niſi quod fuerit antiquiſſima, ipſisque decemuiralibus legibus non multo recentior, ex mente V. C. Henr. Brencmanni *de lege Remm. Cap. III.* Ceterum ea cautum fuiſſe, *vt qui per calumniam innocentem accuſaſſet, eius fronti littera K. inureretur* *, patet ex Cic. *pro Sex. Roſc. Cap. XX.* Iulian. Μισοπωγ. *p.* 357.

* Sunt, qui litteram C. tamquam initialem vocabuli CALVMNIA praeferunt, alii litteram D. tamquam primam vocis DELATOR: Tur-

Turneb. *Aduerſ. VIII*, 22. Immo quidam hic ad litteram Θ confugiunt, tamquam vocis Graecae θάνατος indicem. Sed quemadmodum veteres Romani, conſentientibus omnibus pro CALVMNIA ſcribebant KALVMNIA, quemadmodum pro caput *Kaput*, pro calendae *Kalendae*; ita rem omnem conficit Iuliani locus ex Μισοπώγων. vbi Antiochenis, K. id eſt Konſtantium deſiderantibus optat duplex ΚΑΠΠΑ, tamquam calumniae poenam iuſtiſſimam. Brencmann. *Cap. V. p.* 1587. Scire autem Iulianum rem potuiſſe, nemo negauerit, quum & ſub Imperatoribus adhuc exſtitiſſe lex Remmia videatur. *l.* 13. *D. de teſtib.*

§. CVIII.

Non minus dubiae aetatis ſunt LEGES SCANTINIA *de nefanda Venere*, cui facem accenderunt V. C. Io. Fridr. Chriſtius *diſſ. de lege Scantinia*, & D. Io. Guil. Hoffmannus *in Comment ad legem Iuliam de adulter. Cap. I.* §. 26. *p.* 52. & SCRIBONIA *de vſucapione*, quam ſingulari commentatione illuſtrauit Iac. Raeuardus *. Ea lege *vſucapionem ſeruitutium ſublatam eſſe*, quam ICti diſputatione fori inuexerant, ſatis patet ex *l.* 4. §. *vlt. D. de vſurp. & vſucap.* Leges Scantinia & Scribonia.

* Ant. Auguſtin. *de legib. p.* 130. hanc legem tribuit auctori L. Scribonio Liboni, cuius meminit Cic. *in Bruto Cap. XXIII.* & *de Orat. I*, 53. Sed eam ſententiam ſolidis argumentis profligauit Galuan. *de vſufructu Diſſ. Cap. XII.* §. 4. *p.* 113. Sane Ciceronis aetate adhuc ſeruitutum vſucapionem proceſſiſſe, diſcimus ex *Orat. pro A. Caec. Cap. XXVI.* Quare probabilius eſt, legem Scriboniam ſub Auguſto latam eſſe a L. Scribonio Libone Coſ. collega

M. Antonii II. Coſ. anno DCCXIX. ceu viſum eſt Galuano *ibid.* & Herm. NOORDKERKIO *Diſquiſit. de lege Petron. III, 6. p.* 90. Saltim tardius latam eſſe, (quod putauit Iac. Raeuardus *de lege Scribon. p.* 497.) & quidem anno ab V. C. DCCLXVIII. L. Scribonio Libone & Siſenna Statilio Tauro Coſſ. eo minus crediderim, quo rarius tum leges rogari ſolebant a Conſulibus.

§. CIX.

Leges Seruiliae de adulteriis & ſtupris, nec non de repetundis.

Exſtitiſſe porro legem quamdam SERVILIAM *de adulteriis & ſtupris*, circa annum ab V. C. DCXCIV. a P. Seruilio Vatia Coſ. rogatam, fretus loco Valerii Maximi *Lib. VIII. Cap.* 1. *ex.* 8. acute coniicit V. C. Io. Guil. Hoffm. *de lege Iul. de adult. I.* 21. *p.* 33. Certius eſt, LEGEM SERVILIAM *repetundarum*, cuius fragmenta ex monimento vetuſtiſſimo extulit Sigon. *de Iudic. II*, 27. anno ab V. C. DCXLVIII. rogatam eſſe. Eam vero ita illuſtrauit laudatus Sigonius, vt ocium nobis feciſſe videatur.

§. CX.

Leges Titia de ſponſionibus, Tullia de ambitu, & Voconia.

De LEGE TITIA *de luſibus & ſponſionibus*, cuius mentio fit *l.* 3. *D. de aleat.* nihil me, quod dicam, compertum habere, fateor. At TVLLIA *de ambitu* auctorem habet M. Tullium Ciceronem, Coſ. cum C. Antonio, anno ab V. C. DCLXXXIX *. Denique celeberrima olim fuit LEX VOCONIA *de mulierum hereditatibus & de legatis*, lata a Q. Voconio Saxa, Trib. pl. anno ab V. C. DLXXXIII. Caepione & Philippo Coſſ. ſed de ea ſingularibus com-

commentationibus tam accurate egerunt FRANC. BALDVINVS & IAC. PERIZONIVS, vt plura addere nihil attineat.

* Hanc legem iam ſuperiore anno L. Iulio Caeſare & C. Marcio Figulo Coſſ. rogari iuſſerat Senatus: ſed interceſſerat Q. Mucius Oreſtinus, Trib. plebis, teſte Aſcon. Paed. *in Orat. in toga cand.* Cicero *pro Muraena Cap. XXXIV.* Poſtea legem de nouo ex SC. tulit Cicero, eaque cautum, ne mercede conducti obuiam candidatis irent, nec conducti eos ſectarentur; ne gladiatoribus locus tribueretur, ne prandia vulgo darentur. Cic. *pro Muraena Cap. XXXIII. in Vatin. Cap. XV.* Ex quibus locis etiam patet, praeter alias poenas & decennale exſilium irrogatum eſſe iis, qui contra hanc legem feciſſent. Sigon. *de Iudic. II*, 29. *p.* 436.

§. CXI.

Nihil adhuc diximus de SENATVSCONSVLTIS, quorum tamen innumera hoc temporis interuallo facta eſſe, nemo ignorat. Enimuero, quod de ſua aetate ſcribit Vlpianus *l.* 9. *D. de legib. Non ambigi, Senatum ius facere poſſe:* id ad liberae reip. tempora plane non pertinet. Erat tum Senatui ius, deliberandi de republica, adminiſtrandi aerarium, curandi opera publica, delicta extra Romam in Italia admiſſa perſequendi, gliſcentes in Italia controuerſias componendi, legationes decernendi audiendique, indicendi ferias & ſupplicationes, de prouinciis diſponendi: Polyb. *Hiſt. VI*, 11. & de his rebus etiam SCa fiebant, vel, ſi quis maiorum magiſtratuum Tribunorumue plebis interceſſiſſet, AVCTORITATES ſcri-

SCa hoc tempore non erant ſpecies iuris ſcripti.

ſcribebantur: Cic. *Lib. VIII. Epiſt. ad famil.* 8. Dio Caſſ. *Lib. LV. p.* 550. At noua iura SCis inuecta eſſe ante Caeſarum tempora, nusquam legeris. *

* Verumtamen eſt, populum nec iure rogari, nec iure ſciſcere potuiſſe, niſi Senatus fieret auctor, eamque in rem ſcriptum eſſet SCum. Liu *Lib. I. Cap.* 17. *Lib. VIII. Cap.* 12. Plutarch. *in Coriolano p.* 227. Cic. *in Bruto Cap. XIV.* Appian. *de bello ciu. Lib. I. p.* 650. Ex quo Ciceronis loco diſcimus, exſtitiſſe ea de re legem veterem MAENIAM, quam Feſtus *in voce Prorſus* MINIAM; Nonius vero Marcell. MANIAM vocat, eaque cautum fuiſſe, *vt patres in comitiorum euentum auctores fierent.* At plerumque hanc legem neglexerunt turbulenti ingenii Tribuni plebis, qui ſeditioſiſſimas rogationes inconſulto fere ac refragante Senatu rogarunt, patribusque nec quidquam diſſuadentibus, pertulerunt.

§. CXII.

Iuriſconſultorum huius aetatis recenſus.

Contra ea quum PRVDENTVM, ſeu IVRISCONSVLTORVM permagnam hoc tempore auctoritatem fuiſſe dixerimus: (§. LII. ſequ.) operae pretium fuerit, inſtituere hic illorum recenſum, & quae de iis notatu digna videbuntur, veluti per lancem ſaturam memorare, eademque opera, quae BERN. RVTILIVS, IO. BERTRANDVS, GVIL. GROTIVS, VAL. FORSTERVS, GVIDO PANCIROLVS, IAN. VINC. GRAVINA, ſimilesque ſcriptores, vel praeteruiderunt, vel perperam tradiderunt * ſupplere atque emendare.

* Nul-

Digitized by Google

* Nulla hiſtoriae litterariae pars adhuc minus exculta eſt, quam haec de vitis & ſcriptis veterum iurisconſultorum. Nec omnes hi auctores ita ea in re verſati ſunt, vt ocium fecerint poſteris. Bern. Rutilius vulgaria & incomperta ſaepe pro veris attulit. Doctior Bertrandus, at in diuinando paullo audacior, nec ab erroribus immunis. Minime omnium operae pretium fecit Val. Forſterus, qui homo ad quasuis potius operas ſordidas, quam ad ſcribendam iuris hiſtoriam erat condemnandus. Guido Pancirolus & Ian. Vinc. Grauina breuiter hanc rem exſequuntur: hic praeterea pleraque ſublegit aliis, quae deinde miro orationis flore ſolet veſtire, aliquando etiam corrumpere. Vere ergo reliquorum omnium induſtriam vicit magni Grotii frater Guil. Grotius, quamuis ne is quidem, quae eſt hominum infelicitas, omnia viderit.

§. CXIII.

Inter hos primi C. Papirius & App. Claudius Decemuir.

Apud Pomponium iureconſultorum agmen ducit PAPIRIVS, Pontifex Max. quem Caii praenomen tuliſſe & ius Papirianum, paullo poſt exactos reges, compilaſſe, iam ſupra notauimus. (§. XVI.) Excipit eum APPIVS CLAVDIVS, *vnus ex Decemuiris, cuius maximum conſilium in XII Tabulis ſcribendis fuit. l. 2. §. 36. D. de orig. iur.* Sed de eo quoque iam ſupra pleraque occupauimus *, (§. XXV. ſequ.) quibus iam id addimus, quod Appius ille impotente libidine ſua non modo ſibi, ſed & reipublicae maximum intulerit detrimentum, ac proinde coniectus in carcerem, dignum flagitiis ſuis ſupplicium morte voluntaria ante-

teuerterit, anno ab V. C. CCCVI. Liu. *Lib. III. Cap.* 58.

* CLAVDII e Regillorum oppido oriundi, gente Sabini erant. Sueton. *Tiber. Cap. I.* Vnde & Decemuiro noſtro nomen fuit APPII CLAVDII SABINI REGILLENSIS. Primus ex ea gente, quae Herculem, ſeu Deum Sancum Fidium auctorem generis ciebat, anno ab V. C. CCXLIX. Romam e Sabinis migrauerat ATTVS CLAVSVS, de quo Virgil. *Aeneid. VII. v.* 706.

Ecce Sabinorum priſco de ſanguine magnum
Agmen agens Clauſus, magnique ipſe agminis inſtar,
Claudia nunc a quo diffunditur & tribus & gens
Per Latium, poſtquam in partem data Roma Sabinis.

Agminis meminit Virgilius, quia ATTIVS ille vel ATTA domi impar aduerſae factioni, magna clientium comitatus manu ab Regillo Romam transfugerat. Potentem adeo fuiſſe oportet hominem, quem aduenientem Romani non modo ciuitate & agro donarunt, ſed & inter patres adlegerunt, non multo poſt in principum dignatione futurum, Liu. *Lib. II. Cap.* 16. immo & Conſulem anno ab V. C. CCLIX. collega P. Seruilio. Idem *Lib. II. Cap.* 21. Fuit huic filius APP. CLAVDIVS SABINVS REGELLENSIS, Conſul cum T. Quinctio anno ab V. C. CCLXXXIII. plebi exercituique inuiſus, qui quum a ſuis deſertus a Volſcis vinceretur, ſuppliciis in centuriones, ſigniferos, gregariorumque decimum quemque ſaeuiit, accuſatusque ideo, antequam damnaretur, morbo deceſſit. Liu. *Lib. II. Cap.* 58. *ſequ.* Huic filius fuit Decemuir, praecipuus iuris, quod ex XII. Tabulis proficiſcitur, auctor.

§. CXIV.

§. CXIV.

Subiungit his Pomponius alterum APPIVM CLAVDIVM *eiusdem generis*, quippe Decemuiri abnepos * quem CENTVMANI cognomen tuliſſe, maximamque ſcientiam habuiſſe ait. At quum alii eum CAECVM cognominent, mirum eſt, quantopere criticis vapulet bonus Pomponius: quum tamen nihil impediat, quo minus, qui Senex ob caſum CAECVS dictus eſt, idem antea CENTVMANI cognomen habuerit. Bynkersh. *Praetermiſſ. ad Pompon. p.* 58. Centumanorum ſaltim, vel Centumalorum cognomen non ignotum fuiſſe in gente Claudia intelligimus ex Cic. *de Offic. III*, 16. & Val. Max. *Lib. VIII. Cap.* 2. *ex.* 1. App. Claudius Caecus. Eius cognomina.

* Ne decipiatur lector ab iis, qui hic miſcent quadrata rotundis: dabimus operam, vt plures Appios diſtinguamus. En ergo ſchema genealogicum:

ATTA

ATTA vel ATTIVS CLAVSVS, qui Regillo profugus, Romam cum magna clientium manu migrauit, inter patricios adlectus, dictusque APP. CLAVDIVS. Conſul anno V. C. CCLVIII. Plutarch. *in Poplic. p.* 108. Suet. *Tiber. Cap. I.* Tacit. *Annal. IV*, 9. *XII*, 25.

APP. CLAVDIVS REGILLENSIS Coſ. anno ab V. C. CCLXXXII. Liu. *Lib. II. Cap.* 56.

C. CLAVDIVS, qui pertaeſus flagitiorum Appii fratris filii, Decemuiri Regillum remigrauit. Liu. III, 58.

APP. CLAVDIVS CRASSINVS, Decemuir, manus ſibi ipſe intulit, anno ab V. C. CCCVI. Liu. III, 58.

APP. CLAVDIVS, Tribun. mil. Coſ. pot. anno ab V. C. CCCXXXI. Liu. *Lib. IV. Cap.* 35.

APP. CLAVDIVS CRASSVS, de cuius contentione cum Tribunis pl. anno CCCLXXXVII. Liu. *Lib. VI. Cap.* 40.

C. CLAVDIVS CRASSINVS REGILLENSIS, Coſ. anno V. C. CCCCVI. in magiſtratu deceſſit. Liu. *VII*, 25.

APP. CLAVDIVS CAECVS, Pomponio CENTVMANVS, ICtus, de quo hic agimus.

§. CXV.

Eius honores, res geſtae & inuentum.

Honores inuerſo fere ordine geſſit, primum cenſor anno ab V. C. CCCCXLII. quo tempore viam Appiam ſtrauit, & aquam Claudiam in vrbem induxit: *l.* 2. §. 36. *D. de orig. iur.* Liu. *Lib. IX*, 29. Ald. Manut. *Quaeſit. per epiſt. I*, 2. *p.* 181. Deinde anno CCCCXLVI & CCCCLVI Conſul; Liu. *Lib. IX. Cap.* 42. & *Lib. X. Cap.* 18. inſequente Praetor creatus eſt: Liu. *Lib. X. Cap.* 22. Senex luminibus orbus viribusque defectus, tamen & clientibus ſe dedit, & lectica

ctica delatus in Senatum ſua potiſſimum oratione effecit, ut Pyrrhus Rex in vrbem non admitteretur. *Epit. Liu. Lib. XIII.* Plutarch. *in Pyrrho p.* 394. Poſtremo Pomponius obſeruat eum litteram caninam in quibusdam vocabulis reperiſſe *, vt quum Romani teſtibus Varrone *de lingu. Lat. VI. p.* 70. & Quinctiliano *Inſt. Orat. I*, 4. antea pronunciarent *doloſem*, *eſo*, *miſeſia*, *meſidie*, *melios*, *vapos*, poſtea *dolorem*, *ero*, *miſeria*, *meridie*, *melior*, *vapor*, pronunciare mallent.

* Pomponius hac de re tam obſcure loquitur, vt neſcias, noſterne Appius, an alius, qui ab eo proceſſit, litteram illam R. inuenerit. Sed quum Cicero *Lib. IX. Epiſt. ad famil.* 21. diſerte ſcribat, L. Papirium Craſſum circa annum V. C. CCCCXV. primum deſiiſſe vocari *Papiſium*: non alii eius inuenti laus deberi videtur, quam Appio Caeco, ſiquidem eius pater iam anno CCCCVI. deceſſerat, filius vero tum nondum eius fuit aetatis, vt ab eo tale quid proficiſci potuiſſe videatur. Ceterum non credibile eſt, Appium ipſam litteram R. inueniſſe, quam ipſa *Romuli*, *Remi*, *Romae* vocabula praeferunt, quaeque in ipſis carminibus Saliaribus frequenter occurrit. Itaque in quibusdam tantum vocabulis, in quibus ipſa euphonia R. pro S. exigere videbatur, litteram caninam inuexiſſe videtur Appius. In ipſis ſane carminibus Saliaribus, in quibus mentio fit *Marmurii*, *Veturii*, ſimiliumque, occurrunt etiam *muſes*, i. e. mures, *ruſe*, i. e. rure, *pluſima*, i. e. plurima, *melios*, i. e. melior. Add. Io. Funcc. *de puerit. Lat. lingu. Cap. I. p.* 193. & *Cap. III. p.* 243.

§. CXVI.

Fuit poſt eos, teſte eodem Pomponio, *maxi-* Sempronii Σοφȣ honores.

ximae ſcientiae SEMPRONIVS , *quem populus Romanus* σοφὸν , *id eſt* , SAPIENTEM *adpellauit* , *nec quisquam ante hunc aut poſt hunc* , *hoc nomine cognominatus eſt* *, *l.* 2. §. 37. *D. de orig. iur.*. At non fuit poſt Appium Sempronius , ſed iisdem paene temporibus floruit, quippe conſul creatus anno ab V. C. CCCCXLIX. cum P. Sulpicio , Liu. *Lib. IX. Cap.* 45. quocum etiam de Aequis eo anno triumphauit. *Faſt. Capitol. ad hunc ann.* Anno porro ab V. C. CCCCLIII Pontifex & Cenſor ; & paullo poſt M. Valerio Coruo , Dictatore , Magiſter Equitum factus eſt. Liu. *Lib. X. Cap.* 9. Et tamen vir conſularis, cenſorius ac triumphalis praeturam anno ab V. C. CCCCLVI ſuſcipere non eſt dedignatus. Liu. *Lib. X. Cap.* 21.

* Argutantur hic noui ſcriptores , obſeruantes, (1) id nomen & poſteris eius haeſiſſe: (2) non defuiſſe alias gentes, quibus inſignis ſapientiae gloria nobile ac perpetuum cognomen pepererit. Habere enim hiſtoriam *Atilium* & *Laelium* SAPIENTES , *Scipionem* CORCVLVM , *Sex.* & *P. Aelios* CATOS , denique *M. Porcium* CATONEM dictos, quae cognomina ab illo σοφῷ elogio non niſi ſono differant : adeoque fallere Pomponium, dum *nec quemquam ante hunc* , *aut poſt hunc* , *hoc nomine cognominatum eſſe* , contendat. Sed ad *prius* reſpondetur, poſteris id nomen haeſiſſe tamquam hereditarium , at neminem eorum ſibi id nomen virtute peperiſſe. Ad *poſterius*, Pomponium id obſeruaſſe de Graeco σοφῷ cognomine, quod in Graecia ſeptem tantum viris, Romae ſoli poſt hominum memoriam P. Sempronio datum ſit. Vnde & SAPIENTIAE ſimulacrum in

gen-

gentis Semproniae numis reperiri obſeruat Rupertus *ad Enchirid. Pompon. p.* 318. Quae quum ita ſint, adſentiri non poſſumus Reineſio, qui *ad Inſcript. p.* 36. ipſum *Semproniorum* nomen a ſapientia deriuat, eosque *Sempronios* dictos putat, quaſi σώφρονας, atque inde & originem cognominis σοφȣ̃ argute arceſſit, quum tamen noſter prius dictus ſit Sempronius, quam σοφȣ̃ cognomen ob ingenii praeſtantiam accepit, & iam pater P. SEMPRONIVS LONGVS; auus C. SEMPRONIVS LONGVS dicti ſint. Rupert. *ibid.*

§. CXVII.

Vulgo eum vxori miſiſſe repudium, perhibent, ob eam ſolam cauſſam, quod ludos inconſulto ſe ſpectarit. Sed Valerius Maximus, qui *Lib. I. Cap.* 3. id memoriae prodidit, diſerte ait, id diuortium fuiſſe tertium ab eo, quod fecerit Sp. Caruilius. Quum vero hic anno demum DXXI primus uxorem res ſuas ſibi habere iuſſerit, noſter autem eam aetatem non attigiſſe videatur: conſequens profecto eſt, vt alius fuerit ille Sempronius σοφὸς, qui tam ſeuera animaduerſione vxoris curioſitatem ultus eſt. Io. Guil. Hoffm. *de lege Iul. de adult. Cap. I. p.* 22. *ſequ.* Certius eſt, filium habuiſſe noſtrum eiusdem nominis, qui anno ab V. C. CCCCLXXXIV. Conſul de Picentibus triumphauit, *Faſti Capitol. ad hunc ann.* & anno ab V. C. D. Cenſor luſtrum condidit. *Epit. Liu. Lib. XVIII.*

An uxorem ludos ſpectantem repudiarit.

§. CXVIII.

Proximus aetate fuit TIBERIVS CORVN-

Tiberius Coruncanius.

RVNCANIVS, quem primum omnium iurisprudentiam publice profeſſum eſſe, diximus. (§. LIII.) Eum nihil ſcripſiſſe, ait Pomponius: addens tamen, diligenter eum de iure conſulentibus reſpondiſſe: *l.* 2. §. 38. *D. de orig. iur.* ob quam iuris ſcientiam dexteritatemque in reſpondendo eumdem laudat etiam Cicero *de Orat. III*, 15. Conſul fuit anno ab V. C. CCCCLXXII. collega P. Valerio Laeuino: poſtea creatus primus ex plebe Pontifex maximus * anno ab V. C. D. *Epit. Liu. Lib. XVIII.* obiit in extrema ſenectute (nam ſenibus qui reipublicae profuerint eum accenſet Cic. *de Seneſt. Cap. VI.*) anno ab V. C. DIX. quippe quo ei in pontificatu ſurrogatum eſſe L. Caecilium Metellum, refert *Epitomator Liuii Lib. XIX.*

* Equidem primus ex plebe pontifex anno ab V. C. CCCCLIII. creatus eſt cum P. Decio Mure, C. Marcio Rutilo & M. Liuio P. Sempronius Sophus: Liu. *Lib. X. Cap.* 9. at pontificatum maximum ad annum vſque D. tamquam propriam ſibi poſſeſſionem, retinuerant, eoque honore primus ornatus eſt Tib. Coruncanius, iuris ſcientia non minus quam aliis virtutibus eam dignitatem meritus. Nusquam ſane ſine laude eius meminit Cicero. Nam *de Nat. Deor. II*, 66. eum adnumerat *ſingularibus viris, quorum neminem, niſi iuuante Deo talem fuiſſe credendum ſit.* Libro *de Senectute Cap. IX. ab eo iura ciuibus praeſcripta, eiusque vsque ad extremum ſpiritum prouectam eſſe prudentiam* ait. In *Laelio Cap. XI* laudat M' Curium & Ti. Coruncanium, *quos ſapientes maiores iudicarint.* Alibi *de Orat. III*, 33. eum iungit P. Craſſo illi vete-

Digitized by Google

veteri, & Scipionibus, quos vocat *prudentiſſimos homines, qui omnes Pontifices maximi fuerint, vt ad eos de omnibus diuinis atque humanis rebus referretur, quique iidem & in Senatu, & apud populum, & in cauſſis amicorum, & domi, & militiae conſilium fidemque ſuam praeſtiterint.* In *Bruto* porro *Cap. XIV.* obſeruat, Coruncanium *ex Pontificum commentariis longe plurimum ingenio valuiſſe videri.* Denique *in Orat. pro domo ſua Cap. LIV.* eam vocat *peritiſſimum pontificem*: vt alia eius loca hic praetermittam.

§. CXIX.

In eumdem cenſum Guil. Grotius *de Iureconſ. Lib. I. Cap.* 2. refert L. CINCIVM ALIMENTVM *, qui quaeſturam geſſit anno DXXXIV. Praeturam Siciliae anno DXLII. & bello in primis Punico ſecundo inclaruit, quo anno DXLIII Cannenſis exercitus reliquias duxit, Liu. *Lib. XXVII. Cap.* 7. captusque ab Hannibale, quantum is exercitum adduxerit in Italiam, ex eius ore audiuit. Liu. *Lib. XXI. Cap.* 38. Scripſit librum de OFFICIO IVRISCONSVLTI, laudatum a Feſto *in voce Subiici*, & praeter illum *Annales, Faſtos, de comitiis, de Coſſ. poteſtate, myſtagogica, de verbis priſcis & de re militari*, ex quibus reliquias haud contemnendas collegit, ſuaeque Salluſtii editioni ſubiecit Cl. Waſſius, cuius exemplum & Cortius poſtea eſt ſequutus. Add. Voſſ. *de Hiſt. Gr. IV*, 13. & *Lat. I*, 4. L. Cincius Alimentus.

* Celeberrima iis temporibus fuit gens Cincia, ex qua eodem fere tempore claruit L. Cin-

cius Alimentus, Tribun. pl. anno ab V. C. DXXXIX. & L. Cincius Alimentus Aedilis plebis anno ab V. C. DXLI. niſi forte poſterior idem cum noſtro fuerit. Aſt celeberrimus omnium M. Cincius M. F. Alimentus, cuius tribunatus nobilis fuit rogata LEGE CINCIA, (§. LXXXXI.) de quo totaque gente Cincia plura Fridr. Brummer. *ad leg. Cinc. Cap. I. ſequ. p. 2. ſequ. edit. Pariſ.*

§. CXX.

P. Scipio Naſica vir optimus a ſenatu dictus.

Paullo minor natu, at eorumdem tamen temporum fuit PVBLIVS (non CAIVS, vt Pomponius vocat,) CORNELIVS SCIPIO NASICA *, qui anno ab V. C. DXLVIII. adoleſcens nondum Quaeſtorius VIR OPTIMVS a Senatu adpellatus eſt, dignusque habitus, qui matrem Deûm Oſtiam aduectam exciperet. *l.* 2. §. 37. *D. de orig. iur.* Liu. *Lib. XXIX. Cap.* 14. Valer. Max. *Lib. VIII. Cap.* 15. *Excerpt. Peireſc. p.* 606.

* Quum facillima ſit in tot Scipionum rebus geſtis errandi occaſio: praeclare ſane de republica litteraria meriti ſunt viri docti, & in his Chriſtoph. Ad. Rupert. *ad Pomp. enchirid. p.* 323. dum accuratum Scipionum ſtemma confecerunt, ex quo nos breuem hanc tabulam excerpimus:

L. COR-

L. CORNELIVS L. F. CN. N. SCIPIO Coſ. anno ab V. C. CCCCLXXXXIV. de Poenis, Sardis & Corſis triumphauit.

P. CORNELIVS L. F. L. N. SCIPIO Coſ. anno DXXXV. qui primus cum Hannibale minus proſpere ſub Alpibus conflixit. Flor. I, 6.

P. CORNELIVS P. F. L. N. SCIPIO AFRICANVS, victor Hannibalis.

CN. CORNELIVS L. F. L. N. SCIPIO CALVVS, Coſ. anno ab V. C. DXXXI. cum fratre in Hiſpania occubuit.

P. CORNELIVS CN. F. L. N. SCIPIO NASICA, iurisconſultus, *vir optimus* a Senatu cognominatus.

P. CORNELIVS P. F. CN. N. SCIPIO NASICA, CORCVLVM dictus Coſ. anno DLXXXX. & DLXXXXVII.

§. XXI.

Eius honores, res geſtae, filius.

Praetor anno DLIX. rem bene ac proſpere geſſit in Hiſpania, & inſequente anno pro Praetore Luſitanos paene perdomuit. Liu. *Lib. XXXV. Cap.* 1. Creatus deinde conſul, anno DLX Boios ad internecionem cecidit, de iisque triumphum egit pulcherrimum. Liu. *Lib. XXXVI. Cap.* 37. *ſequ.* Petenti anno ab V. C. DLXVIII. cenſuram Cato praelatus eſt. Liu. *Lib. XXXIX. Cap.* 40. Sed tanto honorificentius de eo fuit iudicium populi, quando ei publice domus in ſacra via data eſt, quo facilius conſuli poſſet. *l.* 2. §. 37. *D. de orig. iur.* Filius ipſi fuit, cum aliarum virtutum, tum iurisprudentiae laude patris ſimillimus, & ſiue ob ſapientiam, ſiue ob communem ciuium amorem COR-

CVLVM adpellatus, qui anno V. C. DXC. & DXCXVII. conſul fuit, & grauem de Carthagine non delenda ſententiam in Senatu dixit *.

* Equidem patri P. Scipioni Naſicae, quem *virum optimum* adpellatum diximus, hanc orationem tribuunt Diodor. Sic. *in Excerpt. Peireſc. p.* 382. & *Epitomator Liuii Lib. XLIX.* Sed quum haec contigerint anno ab V. C. DCII. ad id vero tempus vix aduixiſſe videatur P. Scipio Naſica, qui iam anno ab V. C. DLIX. praeturam geſſerat, filius contra hoc ipſo tempore aetate non minus, quam auctoritate, rerumque geſtarum gloria floreret: adſentiri non dubitauerim Ruperto, exiſtimanti, filium, P. Scipionem Corculum grauem illam ſententiam in Senatu dixiſſe. Vid. Rupert. *ad Pompon. Enchirid. p.* 351.

§. CXXII.

An & Q. Mucius eorum temporum ICtus?

Dubiae ſanitatis eſt locus Pomponii *l.* 2. §. 37. *D. de orig. iur.* vbi horum temporum iurisconſultis accenſet Q. MVCIVM quemdam, quem legatum ad Carthaginienſes miſſum, ex duabus teſſeris poſitis, vna pacis, altera belli, dato arbitrio, vtram vellet, Romam referret, vtramque ait ſuſtuliſſe, addita cauſſa, Carthaginienſes petere debere, vtram accipere mallent. Vt enim iam non dicam, rem ab aliis multo aliter narrari: Liu. *Lib. XXI,* 18. Florus *Lib. II. Cap.* 6. Gell. *Lib. X. Cap.* 27. Sil. Ital. *Lib. II. v.* 382. *ſequ.* nemo veterum in ea legatione Q. Mucium fuiſſe refert, ſed id vno ore tribuunt Q. FABIO MAXIMO, qui deinde *Cuncta-*

toris

toris nomen meruit. Eum vero Fabium iurisprudentiam reliquis laudibus ſuis adiunxiſſe, ego quidem nusquam reperio. *

* Probabile tamen eſt, Pomponium ſcripſiſſe *Q. Maximum*, idque poſtea librarios perperam mutaſſe in *Q. Mucium*. Rupertus *ibid.* Q. vero Fabium iuris peritum fuiſſe idem Rupertus probat loco Ciceronis *de Senectute Cap. IV.* vbi Cato de Fabio: *Nec vero ille*, inquit, *in luce modo, atque in oculis ciuium magnus, ſed intus domique praeſtantior. Qui ſermo? quae praecepta? quanta notitia antiquitatis? quae* SCIENTIA IVRIS? *augurii?* At male interpungere videtur Rupertus. Cato enim non laudat Fabii *ſcientiam iuris*, ſed *ſcientiam iuris augurii*, vel auguralis, quae & in iuris imperitum cadebat.

§. CXXIII.

Iisdem paene temporibus iurisprudentiae laude floruerunt duo fratres celeberrimi, P. & SEX. AELII PAETI CATI, quorum alterum iuris Aeliani auctorem fuiſſe, ſupra vidimus. (§. XLIX.) PVBLIVS anno V. C. DXLVIII. Aedilis plebis, ac inſequente anno Praetor, Liu. *Lib. XXIX. Cap.* 38. anno DL. Magiſter Equitum C. Seruilii Gemini Dictatoris, Id. *Lib. XXX. Cap.* 39. ſequente Conſul, Liu. *Lib. XXX. Cap.* 40. biennio poſt Cenſor creatus, Idem *Lib. XXXII. Cap.* 7. peſtilentia periit anno ab V. C. DLXXVIII. Liu. *Lib. XLI. Cap.* 26. P. Aelius Paetus.

§. CXXIV.

SEX. AELIVS PAETVS CATVS per eosdem fere honorum gradus decurrens itidem Sex. Aelius Catus.

dem ad conſulatum & cenſuram peruenit, quorum illum anno DLIV. hanc anno DLVIII. ab V. C. geſſit cum collega C. Cornelio Cethego *. Liu. *Lib. XXXI. Cap.* 7. *Lib. XXXIV. Cap.* 44. & *Lib. XXXV. Cap.* 9. De eius *Tripartitis* ſupra diximus. (§. XLIX.) Addit Pomponius *l.* 2. §. 38. *D. de orig. iur.* ei & alios libros, ſed dubiae auctoritatis, tribui. Eruditorum manibus vel maxime trita videntur *Tripartita*, tamquam inſigne iuris vniuerſi ſyſtema, quo & Cicero vſus videtur, dum *Lib. VII. ad famil. Epiſt.* 22. tractat quaeſtionem iuris, *poſſetne heres, quod furtum antea factum eſſet, recte furti agere?*

* Refert Plin. *Hiſt. Nat. Lib. XXXIII. Cap.* 1. Aelium Catum L. Aemilii Paulli, qui Perſeum, Macedoniae regem vicerit, generum fuiſſe, eumque quum legati Aetolorum, in conſulatu prandentem in fictilibus adiiſſent, oblata ab his vaſa argentea non accepiſſe, neque aliud habuiſſe argenti ad ſupremum vitae diem, quam duo pocula, quae L. Paullus, ſocer, ei ob virtutem donaſſet. Sed L. Paulli gener *Q. Aelius Tubero* fuit, non *Sex. Aelius Catus.* Illum ob virtutem nauatamque in bello Macedonico operam generum ſibi delegerat Aemilius. Plutarch. *in Paull. p.* 257. At Aelius iſte, Paulli gener, nec Cati cognomen tulit, nec vmquam Conſul fuit, ſed vir optimus ac continentiſſimus, καὶ μεγαλοπρεπέστατα Ῥωμαίων πενίᾳ χρησάμενος, *& qui omnium Romanorum magnificentiſſime paupertatem tulit*, ceu loquitur Plutarhus. Recte id monuit Rupertus, quum Coraſius, Hotomanus & Io. Bertrandus, Plinii ſequu-

ſequuti auctoritatem, perperam haec omnia ad Sex. Aelium Catum referant.

§. CXXV.

Iungit Pomponius Aeliis fratribus P. ATILIVM, quem primum SAPIENTEM a populo cognominatum ſcribit *d. l.* 2. §. 38. *D. de orig. iur.* Quamuis vero celeberrima Romae fuerit *Atiliorum* familia, multisque imaginibus illuſtris, de qua praeclare meritus eſt V. C. Iac. Perizonius *Animadu. Hiſt. Cap. I. p.* 26. vbi & ſtemma Atiliorum dedit: Ruperto tamen hic parum accuratus videtur Pomponius, quippe qui *P. Atilium* nobis obtrudat pro L. ACILIO. De hoc ſane Cicero *de Amicit. Cap. II. Scimus L. Acilium*, (ita enim habent libri optimi,) *apud patres noſtros adpellatum* SAPIENTEM, *quia prudens eſſe in iure ciuili putabatur.* Et *Lib. II. de Legib. Cap.* 23. iterum vocat *L. Acilium*, eumque iungit *Sex. Aelio.* Attamen res & etiamnum incerta eſt, & iam olim inter has gentes de hoc iurisconſulto certamen fuiſſe videtur *. Quaedam ad XII. Tabulas ſcripſiſſe hunc ſiue Atilium, ſiue Acilium iam ſupra obſeruauimus. (§. XXXI.)

L. Acilius an P. Atilius, Sapiens.

* In *Aciliae* gentis denariis Ianus bifrons, prudentiae ſapientiaeque ſignum, conſpicitur apud Patin. *de famil. Rom. p.* 3. At idem χάραγμα & in *Atiliae* gentis numis *p.* 42. reperimus. Si ergo verum eſt, hoc eſſe ſignum ſapientiae vel prudentiae, a quo maiorum quis cognomen tulerit: facile eſt ad exiſtimandum, de eo gentium ſuarum decore inter vtramque certatum eſſe.

§. CXXVI.

Digitized by Google

§. CXXVI.

Ser. Fabius Pictor & Q. Fabius Labeo.

Eorumdem temporum iuriſconſultis Grotius *de Iuriſconſ. Lib. I. Cap.* 4. adnumerat SER. FABIVM PICTOREM, quem *iuris, & litterarum, & antiquitatis peritiſſimum* fuiſſe teſtatur Cicero *in Bruto Cap. XXI.* Vnde exiſtimari poſſet, Ciceronem haec ſcribentem in animo habuiſſe *Q. Fabium Pictorem*, Annalium ſcriptorem, cuius fragmenta in Cl. Waſſii *Sylloge* primum ſtatim locum obtinent. Enimuero, quum non Quintum illum vocet, ſed Seruium, & hunc M. Porcio Catone natu paullo minorem fuiſſe, obſeruet: magis eſt, vt ex filiis eius aliquem intelligamus, de quo tamen altum alioquin in hiſtoria Romana ſilentium eſt. Celebrior Q. FABIVS LABEO, Quaeſtor anno ab V. C. DLVI. Liu. *Lib. XXXIII. Cap.* 42. ſeptimo poſt anno Praetor, Liu. *Lib. XXXVII. Cap.* 47. *&* 50. anno porro DLXIX. Conſul, Liu. *Lib. XXXIX. Cap.* 45. demum triennio poſt Pontifex. Id. *Lib. XL. Cap.* 42. Eum iisdem paene laudibus, ac Ser. Fabium Pictorem, exornat Cicero *in Bruto Cap. XXI.*

§. CXXVII.

T. Manlius Torquatus.

T. MANLIVM, A. F. T. N. TORQVATVM *iuris ciuilis & ſacrorum pontificalium*, teſte Valerio Maximo *V*, 8, 3. *peritiſſimum*, conſulem cum Cn. Octavio anno ab V. C. DLXXXVII fuiſſe, obſeruat Cicero *de Finib. I*, 7. * ſimulque refert, eum filium compertum repetundarum iudicio domeſtico

meſtico damnaſſe, & in conſpectum ſuum venire vetuiſſe. Addit Valerius, quum filius tam triſti perculſus ſententia ſuſpendio vitam finiiſſet, eum ne exſequiis quidem adoleſcentis interfuiſſe, ſed tum maxime, quum funus efferretur, conſulentibus vacuas aures commodaſſe. *Epi. Liu. Lib. LIV.*

* Gentilitium id fuit genti Manliae, ſaeuire in ſuos, iisque nullius delicti gratiam facere. Hinc *Manliana imperia* illo etiam tempore horrenda, exempli ſemper triſtis in poſterum fuerunt. Liu. *Lib. VIII. Cap.* 7. & *IV*, 29. De acerbitate L. Manlii in filium, nullius probri compertum, vnde Imperioſi nomen tulit, idem videndus Liu. *Lib. VII. Cap.* 4. Noſter ergo Titus tertium dedit tam inuſitatae ſeueritatis exemplum. *Titus*, inquam, nam mendum in praenomine eſt apud Ciceronem. Quem enim exemplaria Ciceronis omnia *Lucium* vocant, ei *Faſti Capitolini*, his in rebus accuratiſſimi aeque, ac Valer. Maximus & Liuii Epitomator, *Titi* praenomen tribuunt. Grauiore multo errore Colerus *in Notis ad Valer. Max. Manlium* hunc confundit cum *Manilio*, iuriſconſulto, de quo paullo poſt. Quem errorem errat etiam Bernard. Rutil. *in vit. ICt. XV*, 21. ideo iure notatus a Guil. Grotio *de vit. ICt. I*, 4.

§. CXXVIII.

Eidem Valerio Maximo debemus notitiam C. MARCII FIGVLI, qui circa annum DCXX *iuris ciuilis ſtudio celeberrimus fuit.* At iſtius profeſſionis, tamquam infructuoſae eum pertaeſum eſt, quum petens conſulatum repulſam tuliſſet. Nam iſtius ignominiae dolorem non ferens, quum ad eum po- C. Marcius Figulus.

ſtero

ſtero comitiorum die multi conſulendi cauſſa confluxiſſent, omnes rerum ſuarum incertos dimiſit, praefatus: *At vos conſulere ſcitis, conſulem facere neſcitis*, Valer. Max. *Lib. IX. Cap. 3. ex.* 2. qui auctor hoc ſubiungit iudicium: *Dictum grauiter & merito: ſed tamen aliquanto melius non dictum.*

§. CXXIX.

M. Porcius Cato, Cenſorius, pater.

Qui iisdem temporibus floruit, totumque paene ſaeculum doctrina prudentiaque illuſtrauit M. PORCIVS CATO. Quaeſturam geſſit anno ab V. C. DXLVIII, Liu. *Lib. XXIX. Cap.* 25. Praeturam anno V. C. DLIV. Liu. *Lib. XXXII. Cap.*7. Conſulatum triennio poſt, Liu. *XXXIII*, 42. a quo tempore bellum in Hiſpania proſperrime geſſit, cenſuraque anno DLXVIII ſeueriſſime acta, Liu. *XXXIX*, 41. *ſequ.* anno demum ab V. C. DCIV. L. Marcio & M. Manilio Coſſ. octuagenario maior deceſſit. Cic. *in Bruto Cap. XV. Ei tam verſatile ingenium pariter ad omnia fuit, vt natum ad id vnum dixiſſes, quodcumque ageret. In bello enim manu fortiſſimus, multisque inſignibus clarus pugnis, idem, poſtquam ad magnos honores peruenit, ſummus imperator, idem in pace, ſi quis ius conſuleret, peritiſſimus, ſi cauſſa agenda eſſet, eloquentiſſimus fuit.* Quales laudes in eum tamquam ex compacto congerunt Liu. *Lib. XXXIX. Cap.* 40. Cic. *de Orat. I*, 37. *III*, 15. Cornel. Nep. *Caton. Cap. III.* Quinctilian. *Inſt. Orat. XII*, 3. Valer. Max. *VIII*, 7. *ex.* 1. *

* Raro ſane inter mortales exemplo M. ille Porcius

cius Cato in omni artium ſcientiarumque genere eminuit, bonus Imperator, bonus Cenſor Conſul, Praetor, optimus ac fere eximius Iureconſultus, Orator facundiſſimus, hiſtoriae omnisque antiquitatis, ſi quis alius, peritiſſimus, agricola inſignis. Senex & Graecas litteras didicit, tanto ardore animi, vt diuturnam ſitim explere velle videretur. Cic. *de Senectute Cap. I. Lib. IV. Acad. Quaeſt. Cap.* 2. Idque eo magis mirandum, quod nullo ſubſidio adſpirauit ad rempublicam, ſolaque virtute ad ſumma enixus eſt. Vnde Plutarch. *in Cat. Mai. p.* 353: Ὁ δὲ Κάτων ἐκ πολίχνης τε μικρᾶς καὶ διαίτης ἀγροίκου δοκούσης φέρων ἀφῆκεν ἑαυτὸν ὥσπερ εἰς πέλαγος ἀχανές, τὴν ἐν Ῥώμῃ πολιτείαν. *Cato vero ex oppidulo exiguo & vitae genere, quod ruſticanum videbatur, in rempublicam Romanam ſeſe, tamquam in vaſtum pelagus praecipitauit.* Addit, non tum fuiſſe ea tempora, quae Curios, Fabricios, Hoſtilios, aliosque ab aratro pauperes, ad magiſtratus & roſtra admiſerit, ſed Romam iam claritati familiarum, diuitiis, largitionibus & prenſationibus adſuefactam honores petentibus nouis hominibus inſultaſſe. Denique & id miratur Plutarchus, quod Cato, quum omnes paene ciuitatis potentiſſimos & primos haberet aduerſarios, & ad ſenectutem vſque inſtar athletae decertarit, conſeruauerit ſe incolumem, non alio tutus praeſidio, quam τῷ λόγῳ id eſt, eloquentia, ᾧ δικαιότερον ἄν τις, ἢ τύχῃ καὶ δαίμονι τοῦ ἀνδρὸς, τὸ μηδὲν παθεῖν παρ' ἀξίαν, ἀνατιθείη. *Cui verius, quam caſui vel fortunae eius, quod illaeſa ſemper permanſerit dignitate, acceptum referas.* Meretur tota Catonis vita a Plutarcho ſcripta, eiusque in primis & Ariſtidis comparatio legi, quippe qua Catonem omnes magni viri partes impleuiſſe, & Ariſtidem longo poſt ſe interuallo reliquiſſe, luculentiſſimis argumentis demonſtratur.

§. CXXX.

§. CXXX.

Eius opera.

Opera varii argumenti, ab eo ſcripta, veteres laudant quam plurima *, ex quibus & hodie integrum exſtare creditur illud *de re ruſtica*. Ex eius vero *Originibus*, librisque *de re militari*, *de liberis educandis*, *de moribus*, *praeceptis ad filium*, *epiſtolis*, *orationibus*, fragmenta, quae ſuperſunt, cum cura collegit laudatus Waſſius. Laudantur & eius COMMENTARII IVRIS CIVILIS a Feſto; liber de DOTE a Gellio *Noct. Att. X*, 23. Denique cum & RESPONSA nouo more, expreſſis perſonarum nominibus, ediſſe, obſeruat Cicero de *Orat. II*, 33.

* De operibus vero iuridicis Catonis, vt & aliis, quae Catoni tribuuntur, veluti regula Catoniana, non ſatis exploratum eſt, patri, an filio, ſint attribuenda. Nec mirum, quum eadem vtriusque ſint nomina, & eadem vterque iurisprudentiae laude floruerit. Quamuis etiam veteres omnes, & in his Plutarchus *in Catone Mai. p.* 351. eum *de re ruſtica*, ſcripſiſſe, teſtentur; de eo tamen, quod hodie exſtat ſub Catonis nomine, opuſculo, ſitne vere M. Porcii Catonis, an alterius, non ſine ratione ambigitur. Vid. V. C. Matth. Geſneri *praeſat. ſcriptoribus rei ruſt. praemiſſ. p. I. ſequ.*

§. CXXXI.

M. Porcius Cato filius.

Filium Cato ſuſtulerat ſibi ὁμώνυμον, M. PORCIVM CATONEM, iisdemque virtutibus in toga ſagoque inſignem *. Rei militaris ſpecimina bello Macedonico tam praeclara dederat, vt L. Aemilius Paullus eum ſibi generum

vltro

Digitized by Google

M. PORCIVS
anno 518. Q
Conſul 557. C
C. 604. ſexto

M. PORCIVS M.
iureconſultus, Praet
ſignatus deceſſit viuo
no ab V. C. 600. n
buit *Liciniam.*

M. PORCIVS M.
CATO, inſignis or
anno 634. cum Q. M
fricam ſortitus, in m
deceſſit.

M. PORCIVS M.
CATO, Aedilis, i
in Africa deceſſit.

Q. Seruilio
Quaeſtori,
occiſo bel-
lo Sociali
663.

L. Lucullus

Seruilia
ſoror
Catonis
vterina,
impudi-
ca a
Caeſare
amata.

M. Bru-
tus a
Pompeio
interfe-
ctus.
Plutarch.

L. Luc

M. Porcius Cato.
in acie ad Philippos
occubuit. Plutarch.

Filius
alter
Plutarc.

Bruto
Caeſaris
interfectori.

Digitized by Google

vltro deligeret. Iuris vero ciuilis ſcientia omnes eius aetatis viros doctiſſimos ſuperauit, egregiosque de iuris diſciplina libros reliquit. Gell. *Noct. Att. XIII*, 18. *l.* 2. §. 38. *D. de orig. iur.* Exſtinctus eſt viuo patre, & Praetor iam deſignatus anno ab V. C. DC. Et is vnus caſus concuſſiſſe dicitur intrepidum animum Catonis patris, Cic. *de Senect. Cap. XXIII.* quem ideo huius filii ſui ſaepe in ſcriptis ſuis cum laude meminiſſe refert Plutarch. *in Cat. mai. p.* 351.

* Quum plures Catones in hiſtória Romana occurrant, quorum facilis eſt confuſio: non ingratum lectori fuerit, totam illam gentem in ſchemate contemplari. Et quamuis illud concinnare iam coeperit Gell. *Noct. Attic. XIII*, 19. & inde ſua ſumſerit Guido Pancirol. *de clar. Leg. interp. I*, 8. *p.* 27. licebit tamen illud hoc modo ſupplere. (‡)

§. CXXXII.

Quamuis vero patris filiique ſcripta ſaepe confundi videantur: filio tamen, quae Catoni in iure noſtro tribuuntur *, pleraque deberi exiſtimamus, veluti REGVLAM CATONIANAM, *l.* 1. *D. de reg. Cat.* & quae ex Catonis libris proferuntur de adoptione ſeruorum, §. 12. *Inſt. de adopt.* de ſeruo mutilo morboſo, *l.* 10. §. 1. *D. de Aedil. edict.* de ſocero a genero inſtituto herede, *l.* 44. *pr. D. ſolut. matrim.* de poena certae pecuniae promiſſa, ſi quid aliter factum ſit, *l.* 4. §. 1. *D. de verb. obl.* de die intercalari, *l.* 98. §. 1. *D. de verb. ſignif.* Eius ſcripta.

* Lau-

* Laudatur Cato ſaepius, ſed ita, vt eius libri Vlpiani & Paulli temporibus non amplius videantur exſtitiſſe. Hinc formulae: *Apud Catonem bene ſcriptum*, REFERT ANTIQVITAS: §. 12. *Inſt. de adopt. Catonem ſcribere* LEGO. *l.* 10. §. 1. *D. de Aedil. edict. Nerua & Cato reſponderunt, vt eſt* RELATVM *apud Sextum ab Ariſtone.* Sic aliena fide citant Catonem. Semel Paullus *l.* 4. §. 1. *D. de verb. oblig.* citat *Catonis librum XV.* ſua, an aliena fide, non facile dixerim.

§. CXXXIII.

C. Liuius Mamilianus Druſus. C. LIVIVS M. F. MAMILIANVS DRVSVS Conſul anno ab V. C. DCVI. collega P. Cornelio Scipione eo potiſſimum nomine laudatur, quod ſenex, oculis captus, viribusque defectus, conſulentibus non minus de iure reſponderit, quum, quorum res eſſet, ſua ipſi non videntes, caecum adhibere ducem non dubitarent. Cic. *Tuſc. Quaeſt. V*, 38. Valer. Max. *VIII*, 7. Addit Valerius, eum vtiliſſima monimenta, oculorum licet acie deſtitutum, compoſuiſſe, quae ſaltim in P. Iuuentii Celſi manus videntur incidiſſe. Nam Druſum hic laudat *l.* 38. §. 1. *D. de act. emt. vend.*

§. CXXXIV.

P. Mucius Scaeuola. Venio nunc ad triumuiros, qui *ius ciuile fundaſſe* dicuntur a Pomponio *l.* 2. §. 39. *D. de orig. iur.* Horum princeps P. MVCIVS P. F. Q. N. SCAEVOLA ex ea gente ortus eſt, quae iurisprudentiam pro gentilitio bono habuit, pluresque patriae dedit iuris-

con-

Digitized by Google

conſultos eximios *. Noſter anno ab V. C. DCXX Conſul fuit, collega L. Calpurnio Piſone Frugi, Vell. Paterc. *Hiſt. II*, 2. Gruter. *Inſcripi. p.* 202. *& ſequ.* biennioque poſt, quum Craſſus occubuiſſet, pontificatum maximum eſt adeptus. Cic. *Lib. XII. ad Attic. Epiſt.* 4. *de Orat. II*, 12. *de Nat. Deor. III*, 2. *pro domo Cap. LIII.* Denique eum phthiriaſi exſtinctum eſſe, tradit Plutarch. *in Sulla p.* 475.

* Magnam ergo gratiam ab hiſtoriae ſtudioſis iniit Rupert. *ad Enchir. p.* 389. quod plures Mucios, quos iuris ſcientia nobilitauit, accurate diſtinxit. Nos ex eius ſchemate pauca haec decerpimus:

P. MVCIVS SCAEVOLA

- Q. MVCIVS P. F. SCAEVOLA praetor anno 538. Sardiniam ſortitus eſt. Liu. XXIII, 24. 30.
  - Q. MVCIVS. Q. F. P. N. SCAEVOLA praetor anno V. C. 574. Liu. XL, 44. Coſ. anno 579. cum Sp. Poſtumio.
    - Q. MVCIVS. Q. F. Q. N. SCAEVOLA, Augur, Coſ. anno ab V. C. 636. cum L. Metello. Grut. *Inſcr. p. CCIV.* Vixit adhuc L. Luculli temporibus. Val. Max. III, 8. ICtus egregius, quem Cicero audiuit.
      - Mucia uxor L. Licinii Craſſi, oratoris.
        - Licinia nupta P. Cornelio Scipioni Naſicae Cic. *in Bruto Cap. LVIII.*
      - Mucia, de qua Cicero *in Bruto Cap. LVIII.*
  - P. MVCIVS Q. F. P. N. SCAEVOLA praetor 574. Liu. XL, 44. Coſ. 578. cum M. Aemilio Lepido. Liu. XLI, 19. eodem anno triumphauit de Liguribus.
    - P. MVCIVS. P. F. Q. N. SCAEVOLA Pontifex Max. IC. de quo Pomponius *l.* 2. §. 39. *D. de Orig. iur.*
      - Q. MVCIVS P. F. P. N. SCAEVOLA Conſul anno 675. Aſiae proconſulatu geſto celeberrimus, ob quem Mucia feſtum diem inſtituerunt Aſiatici. Cic. *Verr. II*, 21. ICtus celeberrimus, de quo *l.* 2. §. 41. *D. de orig. iur.*
    - P. LICINIVS P. F. P. N. adoptatus a P. Licinio Craſſo, ac proinde dictus MVCIANVS ab origine, LICINIVS CRASSVS a patre adoptiuo. Conſul anno 522. Pontifex Max. & ICtus celeberrimus, de quo *l.* 2. §. 40. *D. de orig. iur.*

§. CXXXV.

§. CXXXV.

Reliquiſſe a Pomponio dicitur DECEM LIBELLOS, *l.* 2. §. 39. *D. de orig. iur.* ex quibus dubio procul decerpta ſunt, quae ex huius Scaeuolae monimentis adferunt non modo Cicero *Topic. Cap. IV.* & *Lib. VII. ad familiar. Epiſt.* 21. ſed & iurisconſulti noſtri *l. 66. D. ſolut. matr. l.* 17. *D. de legation. l.* 4. *D. de capt. & poſtlim.* * Eius ſcripta.

* Neque tamen crediderim, P. Scaeuolae opera adhuc exſtitiſſe tempore ICtorum, qui illa laudant. Nam Iauolenus *l. 66. pr. D. ſol. matr.* quae de P. Scaeuolae ſententia memorat, vel ex Labeone, vel ex Seruio, quem ibi teſtem citat, videtur exſcripſiſſe. Pomponius *l.* 17. *D. de legation.* Q. Mucium ſequutus eſt, Modeſtinus denique *l.* 4. *D. de capt.* quae ibi de P. Scaeuola habet, ex Pomponio haurire potuit.

§. CXXXVI.

Alter ex hac triga M. IVNIVS BRVTVS, vir praetorius, *l.* 2. §. 39. *D. de orig. iur.* quem Cicero *in Bruto Cap. XLVII. in iure ante alios ſummum euaſiſſe* ait, *ibidemque Cap. XXXV.* vocat *virum optimum & iurisperitiſſimum*, in eo tamen paullo infeliciorem, quod filium reliquerit gentis ſuae dedecus, vulturem togatum, accuſatorem vehementem & moleſtum, & qui opes paternas turpiter diſperdiderat. Cic. *ibid.* & *de Orat. II,* 55. Reliqua fere ignoramus, niſi quod eum temporibus Gracchanis floruiſſe conſtat. M. Iunius Brutus.

Digitized by Google

§. CXXXVII.

Eius libri. Librorum de iure ciuili a Bruto ſcriptorum ſeptem numerat POMPONIVS, *d. l.* 2. §. 39. *D. de orig. iur.* quamuis Ciceronis aeuo tres tantum DE IVRE CIVILI libri pro genuinis habita videantur *. Cic. *de Orat. II*, 55. Ex iis quaedam, quae ad edictum potiſſimum pertinuerunt, notis vel ſtricturis ſuis illuſtraſſe videtur SER. SVLPICIVS: *l.* 2. §. 44. *D. de orig. iur. l.* 5. §. 1. *D. de inſtit. actione*, niſi forte, quod alii ſuſpicantur, eos libros Bruto potius cuidam nuncuparit. (§. LXXIV. *) Bruto vero noſtro, tamquam eximio iuris auctori, teſtimonium frequenter denunciant Cicero *de Finib. I*, 4. *Lib. VII. ad famil. Epiſt.* 22. Gell. *Noct. Attic. VII*, 15. & iurisconſulti noſtri, *l.* 68. *D. de vſufr. l.* 27. §. 21. *D. ad leg. Aquill. l.* 13. *pr. D. de in diem addict. l.* 3. §. 3. *D. de adqu. vel amitt. poſſeſſ. l.* 4. *D. de capt. & poſtl.*

* Veroſimile eſt, mendum irrepſiſſe in Pomponii *enchiridion*, & acute ſuſpicatur V. A. Corn. van Bynkersh. *in Praetermiſſ. p.* 67. transpoſitis vocabulis legendum eſſe: *Brutus tres, Manilius ſeptem:* quale quid in mentem venit etiam Ioanni Bertrando *de Iurisperit. II*, 6. Ceterum Brutum quoque his libris ſuis intexere ſolitum eſſe reſponſa, & quidem expreſſis perſonarum nominibus, (§. CXXX.) obſeruat Cicero *de Orat. II*, 33. Quod inſtitutum probandum, an reprehendendum ſit, diſquirit Guil. Grot. *de Vit. iuriſc. I*, 5.

§. CXXXVIII.

M' Manilius. Tertius M' MANILIVS P. F. P. N. (ita enim

enim ſcribendum id nomen, non littera duodecima MAMILIVS, vti hoc nomen vbique emendari iubet Petr. Victor. *ad Varron. de re ruſtic. II*, 3, 5. *) P. F. P. N. vir conſularis, quippe qui faſces anno ab V. C. DCIII. collega L. Marcio Cenſorino tenuit. *Faſt. Conſul. ad h. ann.* quum antea Praetor cum Luſitanis bellum parum proſpere geſſiſſet. Appian. *Iberic. p.* 286. ac ne Conſul quidem Carthaginem felicius oppugnaſſet. *Epit. Liu. Lib. XLIX.* At tanto illuſtrior toga, non modo conſulentibus totum ſe dedit, eorumque commodo transuerſo foro quotidie obambulauit, vt ſui conſulendi copia eſſet omnibus: verum etiam domi ſuae, quam mediocrem in Carinis habebat, omnes & de iure ciuili, & de filiabus elocandis, fundis emendis, agro colendo, deque omni officio negotioque conſulturos admiſit: Cic. *de Orat. III*, 33. pauperem tamen fuiſſe, teſtatur Cicero *Paradox. VI*, 3.

* Hoc audacior Val. Forſterus in *Hiſt. iur. II*, 21. eum vocat *M. Manlium*, quum *Marci* praenomen in gente *Manlia*, ob M. Manlii Capitolini ſupplicium, lege familiae quaſi proſcriptum eſſet, Liu. *Lib. VI. Cap.* 20. immo ſub finem iſtius capitis illum confundit cum *T. Manlio Torquato*, de quo ſupra diſſeruimus: (§. CXXVII.) accurate refutatus a Ruperto *ad Pompon. Enchirid. III*, 5.

§. CXXXIX.

Reliquit DE IVRE CIVILI libros, ſi vulgarem ſcripturam in Pomponio ſeruandam credimus, *tres*, ſin Ampliſſimi Bynkershoekii Eius opera.

 con-

coniecturam (§. CXXXVII.) ſequimur *ſeptem*, ac praeterea *volumina inſcripta* MANILII MONIMENTA, *l.* 2. §. 39. *D. de orig. iur.* quae, qualia fuerint, nos hodie ſcimus iuxta cum ignariſſimis. Praeterea MANILIANARVM VENALIVM VENDVNDORVM LEGVM * mentionem faciunt Cicero *de Orat. I*, 58. & Varro *de re ruſtica II*, 5. quas a monimentis illis diuerſas non eſſe, exiſtimat Ant. Auguſtin. *de nomin. propr. Pandect. p.* 211. *Theſ. iur. Tom. I.* Et ea quidem Manilii opera paſſim laudari animaduertimus a Varrone *de Lingu. Lat. Lib. IV. p.* 13. & *Lib. VI. p.* 68. *de re ruſt. II*, 5. Cicerone *Lib. VII. ad familiar. Epiſt.* 22. Gell. *Noct. Attic. Lib. XVII. Cap.* 7. denique a Paullo iurisconſulto *l.* 3. §. 3. *D. de adquir. vel amitt. poſſeſſ.*

* Pertinuerunt *Manilianae* iſtae *venalium vendundorum leges* ad iurisprudentiam formulariam. Auctor enim eſt Plin. *Hiſt. Nat. XVIII*, 3. obſeruationem earum tam ſcrupuloſam fuiſſe, vt ne carnes quidem & ſues, niſi conceptis verbis a laniis emerentur, neque mulctae dictio aliter iuſta eſſet, niſi in qua OVIS maſculino genere efferretur, & niſi bubus ouibusque ſimul expreſſis, oues prius, quam boues nominarentur. Eu. Otto *Iuriſpr. ſymbol. Exerc. I*, 15. *p.* 92. Exſtant tales venalium vendundorum formulae apud Varron. *de re ruſt. II*, 3.

§. CXL.

Q. Mucius Scaeuola Augur.

Subiungimus illuſtri illi iurisconſultorum trigae Q. MVCIVM, Q. F. Q. N. SCAEVOLAM, vulgo *Augurem*, Coſ. anno ab V. C.

V. C. DCXXXVI. collega L. Caecilio Metello, qui ſenex admodum deceſſit, neque ſe adduci paſſus eſt a L. Sulla, vt C. Marium hoſtem reip. iudicaret. Val. Max. *III*, 8. Quantus in reſpondendo fuerit, vel ex eo patet, quod Cicero *in Bruto Cap. XXXIX. ſequ.* & *de Orat. I*, 45. eum iuris ciuilis intelligentia atque omnis prudentiae genere praeſtitiſſe, eiusque ianuam & veſtibulum in infirmiſſima valetudine adfectaque iam aetate maxima quotidie frequentia ciuium ac ſummorum hominum ſplendore *celebratam eſſe*, teſtatur. Auditores habuit illuſtres quam plurimos, & in his Ciceronem, ceu ipſe teſtatur *in Bruto Cap. LXXXIX.* quamuis poſtea, eo mortuo, ad Q. Mucium Scaeuolam, Pontificem, de quo paullo poſt, ſeſe contulerit. Cic. *de Leg. I*, 4. An quidquam ſcripſerit, hodie ignoramus. Arbitrium tamen eius in cauſſa finium regundorum inter Gennates & Veturios exſtat apud Gruter. *Inſcript. p. CCIV.*

§. CXLI.

Antipater, Virginius, Pompeius, Tubero, Rutilius Rufus.

Quos his Pomponius ſubiungit, CAELIVS ANTIPATER, PAVLLVS VIRGINIVS, SEX. POMPEIVS, Q. AELIVS TVBERO, quamuis iuris non imperiti, aliis tamen potius artibus adpuliſſe animum videntur *. Quare dicendum potius erit de P. RVTILIO RVFO, qui P. Mucium Scaeuolam, pontificem maximum audiuit, Cic. *de Offic. II*, 13. ſimulque philoſophiae Stoicae, duce Panaetio, totum ſe dedit. Idem *de Offic. III*, 2. in *Bruto Cap. XXX.* Functus

conſulatu anno ab V. C. DCXLVIII, collega Cn. Manlio Maximo, iniquiſſimo repetundarum iudicio opprimitur & exſul Smyrnae conſeneſcit, honoratus ab omnibus Aſiae ciuitatibus. Ouid. *ex Ponto I*, 3. *v*. 6. *ſequ*. Cic. *de Orat. I*, 53. Valer Max. *Lib. VI. Cap*. 4. *ex*. 4. Vellei. Paterc. *Lib. II. Cap*. 13.

* L. CAELIVM ANTIPATRVM ipſe Pomponius *l*. 2. §. 40. *D. de orig. iur. plus eloquentiae, quam ſcientiae iuris, operae dediſſe*, teſtatur: quamuis & de eius eloquentia non adeo magnifice ſentiat Cicero *de Orat. II*, 13. Scripſit *annales* aliaque, quorum oſſa, vt ita dicam, legit Clariſſimus Waſſius. De PAVLLO VIRGINIO veteres veluti ex compacto ſilent, niſi ſit ille *A. Virginius*, (ex Aullo enim facile Paullus naſci potuit,) cuius ſe amicitia delectari ait Laelius apud Ciceronem *de Amicit. Cap. XXVII*. SEX. POMPEIVS, Cn. Pompeii patruus, & Q. Aelius Tubero a iuris peritia quidem laudantur a Ciceron. *in Bruto Cap. XXXXVII*. & *de Offic. I*, 6. nec non a Gellio *Noct. Attic. I*, 22. ſed ita, vt Stoicos magis profeſſi videantur, quam Iuriſconſultos.

§. CXLII.

Rutilii Rufi ſcripta.

Praeter libros HISTORIARVM, DE VITA SVA, HANNIBALICORVM, & aliquot orationes, ex quibus ſcriptis, quae ſuperſunt, fragmenta clariſſimus Waſſius collegit, Rutilius Rufus etiam de iure quaedam elucubrauit, ex quibus quaedam proferuntur *l*. 10. §. 3. *D. de vſu & habit. l*. 3. §. 9. *D. de penu leg. l*. 1. §. 1. *D. arb. furt. caeſ*. Edicti ab eo in praetura praepoſiti mentio fit *l*. 1. §. 1. *D. de bon. libert*.

Digitized by Google

§. CXLIII.

C. Cornelius Maximus & P. Licinius Craſſus Mucianus.

C. CORNELIVS MAXIMVS ſolo Trebatio auditore, cuius ille formauit ingenium, celebris, nulla alia re ſui memoriam ad poſteritatem propagauit. Cic. *Lib. VII. ad familiar. Epiſt.* 8. *&* 17. At tanto ſerenioris famae eſt P. LICINIVS CRASSVS, a patre naturali P. Mucio Scaeuola MVCIANVS, anno ab V. C. DCXII in adoptionem P. Licinio Craſſo datus. Per omnes honorum gradus anno ab V. C. DCLVII ad conſulatum, & quadriennio poſt ad cenſuram adſpirauit, in magiſtratibus fere omnibus, praeterquam in cenſura, collegam nactus Q. Mucium Scaeuolam. Denique & Pontifex maximus deceſſit ex vehemente laterum dolore, quem ſibi altercatione cum L. Philippo in Senatu contraxerat. Cic. *de Oratore III*, 2. Auctor eſt Pomponius, *l.* 2. §. 40. *D. de orig. iur.* a Cicerone hunc Craſſum dictum eſſe *iuriſconſultorum diſertiſſimum* *.) Fuit enim incredibili eloquentia, quamuis parum faueret Rhetorum ſcholis, quos in cenſura ſua, propoſito edicto, vrbe exeſſe iuſſerat. Gell. *Noct. Att. XV*, 11. *Sueton. de clar. rhetor. Cap. I.*

* Plerique tamen id ideo vocant in dubium, quod Cicero eo elogio non ſemel ornet Q. Mucium Scaeuolam, veluti *de Orat. I*, 39. & *Brut. Cap. XXXIX. & XXXX.* quum de Craſſo tale nihil in eius operibus reperiamus. Rupertus *ad Enchirid. p.* 383. vt erroris abſoluat Pomponium, elogium hoc a librariis alieno loco poſitum, in §. ſequentem transferri oportere ſta-

ſtatuit. Alii aliter rem expediunt. Sed quid prohibet, quo minus Cicero alicubi eamdem laudem attribuerit Craſſo, Pomponiusque id elogium vere legerit in opere eius aliquo, nunc deperdito, quod nos hodie non legimus? Vid. V. A. Corn. van Bynkershoek *Praetermiſſ. ad d. l. 2. §. 40. D. de Orig. iur.*

§. CXLIV.

Q. Mucius Scaeuola Pontifex max.

Paullo iunior fuit Q. MVCIVS SCAEVOLA, Pontifex maximus, cum Q. Mucio Scaeuola, Augure, non confundendus. De eius eloquentia Ciceronis teſtimonia paullo ante vidimus. Eumdem Valer. Max. *Lib. VIII. Cap.* 12. *legum clariſſimum ac certiſſimum vatem*; Diodorus Siculus *in Excerpt. Peireſc. p.* 405. ἐπιφανέστατον τῶν Ῥωμαίων, *Romanorum illuſtriſſimum* adpellat. Eum fere in omnibus honoribus Craſſo collegam fuiſſe diximus. Praecipuam vero laudem ſibi geſto ſanctiſſime Aſiae proconſulatu peperit, adeo vt eum prouinciales diuinis paene honoribus proſequerentur. Aſcon. Paedian. *in Verr. II*, 21. Denique in Mariano tumultu anno ab V. C. DCLXVI. C. Fimbriae ſcelere nefarie interemtus, maximum bonis omnibus ſui deſiderium reliquit. Cic. *de Orat. III*, 3. *Excerpt. Peireſc. p.* 410. Appian. *de Bello ciu. Lib. I. p.* 404. Vellei. Paterc. *Hiſt. II*, 26. Lucan. *Pharſal. II. v.* 126. *ſequ.*

§. CXLV.

Eius ſcripta.

Multa huic Mucio Scaeuolae debet iurisprudentia, veluti CAVTIONEM MVCIANAM, aliaque eius generis plura, quae ſin-

ſingulari commentario ſub *iurisprudentiae Mucianae* titulo illuſtrauit Franc. Balduinus. Mucii *liber* ΟΡΩΝ vel DEFINITIONVM antiquiſſimus eſt eorum, ex quo quaedam in Pandecten retulit Tribonianus, *l.* 64. *D. de adqur. rer. domin. l.* 8. *D. de aqua quotid. & aeſtiu. l.* 241. *D. de verb. ſignif. l.* 73. *D. de reg. iur.* * Libros etiam IVRIS CIVILIS duodeuiginti laudat Gell. *Noct. Attic. VII*, 15. in eos vero notas ſcripſerunt Pomponius, Laelius Felix, apud Gell. *Noct. XV*, 27. Modeſtinus, *l.* 53. & *l.* 54. *D. de adquir. rer. dom.* & acerrimus aemulus Ser. Sulpicius, noſtro tam parum aequus, vt eius ſtricturae non *Notae*, ſed reprehenſa Mucii capita adpellentur. *l.* 3. §. 6. *D. de penu leg.* Gell. *Noct. Attic. IV*, 1.

* Mireris, quum hic liber ὁρῶν ſingularis adhuc Triboniani temporibus exſtiterit, fueritque eorum, quos illa aetas ſuperſtites habebat, antiquiſſimus, cur non plura, quam quatuor illa fragmenta ex iis in *Pandectas* retulerit Tribonianus. Enimuero eum vel ipſa huius iurisconſulti aetas, qua floruit, excuſat. Quis enim dubitet, quin pleraque, quae de ſui temporis iurisprudentia ſcripſerat Mucius, ſexto, quo Tribonianus vixit ſaeculo adeo vel ab vſu receſſerint, vel mutata ſint, vt locum amplius non habuerint in opere, quod ius eorum temporum, reciſis antiquis fabulis, ex Iuſtiniani inſtituto, complecti debebat? *Conſt. Deo auctore.* §. 7. *de concept. Dig. ad Tribonian.*

§. CXLVI.

Progredimur ad C. AQVILLIVM GALLVM, cuius vitam ſingulari oratione illuſtrauimus C. Aquillius Gallus.

uimus *Francoſ. iuxta Viadr.* 1731. Patrem habuit M' Aquillium Gallum, virum conſularem & triumphalem *. *Faſt. Capitolin. ad ann. ab V. C.* 652. Praeturam geſſit anno ab V. C. DCLXXXVII. collega inter alios M. Tullio Cicerone, inque ea illi quaeſtio de ambitu ſorte obuenit. Cic. *pro A. Cluent. Cap. LIII.* Conſulatum ob temporum perturbationem regnumque illud forenſe, teſte Cicerone *Lib. I. ad Attic. Epiſt.* 1. ne petere quidem voluit. Vixiſſe videtur ſaltim ad annum DCCVIII. quo eum adhuc *Gallum ſuum* vocat idem Cicero *Lib. IV. ad famil. Epiſt.* 6.

* Celeberrima ab ipſa vrbis origine fuit gens AQVILLIA, ex qua tamen & viri fato ſuo infeliciſſimi prodierunt. M. Aquillium IIII virum vel IIvirum potius ſacris faciundis, a Tarquinio Rege ob euulgatas ſortes Sibyllinas inſui culleo iuſſum eſſe, tradit Dionyſ. Halicarn. *Lib. IV. Anquit. p.* 260. Ἀκύλιον enim ibi legendum pro Ἀτύλιον, recte obſeruarunt viri doctiſſimi. Notum quoque eſt, quod, exacto Tarquinio ab Aquilliis adoleſcentibus coniurationis reis a L. Iunio Bruto, primo Coſ. ſumtum eſt ſupplicium, de quo idem Dionyſ. Halic. *Lib. V. p.* 283. Plutarch. *in Poplic. p.* 98. Liu. *Lib. II. Cap.* 4. In *Faſtis* celebrantur anno ab V. C. CCLXVI. *C. Aquillius Tuſcus*, anno ab V. C. CCCCLXXXXIV. *C. Aquillius M. F. C. N.* anno DCLII. *M' Aquillius Gallus*, conſules, & partim triumphis, partim ouatione inſignes. At poſtremus, cuius de rebus geſtis inſigne monimentum occurrit apud Gruter. *Inſcr. p. CL*, 7. repetundarum poſtea poſtulatus, cicatricum oſtentatione euaſit. Denique legatus miſſus in Aſiam ad Mithridatem, bellumque ibi adminiſtrans anno ab V. C. DCLXIV. a Mitylenaeis hoſti

hoſti traditur, a quo aſino circumuectus omneſque cruciatus perpeſſus, infuſo demum in os auro liquefacto, miſere periit. Cic. *pro lege Manil. Cap. V.* Appian. *in Mithridatic. p.* 184. Plin. *Hiſt. Nat. XXXIII,* 3. Arnob. *adverſ. gent. Lib. I. p.* 23. Et hunc ipſum ſane C. noſtri Aquillii patrem fuiſſe, veroſimile eſt. Bertrand. *de Iurisperit. II,* 9. *p.* 184. Ceterum iurisconſulti noſtri mentio fieri videtur in marmore apud Gruter. *p. DCLII,* 6.

L. AQVILLIVS
IVRECONSVLTI L.
GEMELLVS
SEXTIA Ɔ. L. FLORA
L. AQVILLIVS L. L.
RVFIO.

Vbi ſane non laudatur *Aquillius Florus*, iurisconſultus, vti coniecit Vrſinus *in Not. ad Cicer. Philipp. II.* ſed L. Aquillius Gemellus, iureconſulti libertus.

§. CXLVII.

Iuuenis Q. Mucium Scaeuolam, Pontificem maximum audiuit, & *inter condiſcipulos*, quorum in numero L. Lucillius Balbus, Sex. Papirius, Iuuentius, quin & M. Tullius Cicero & Atticus fuerunt, Cic. *de Legib. I,* 4. *maximae auctoritatis apud populum fuit. l.* 2. §. 42. *D. de orig. iur.* Poſtea mira dexteritate de iure reſpondit, Cic. *pro A. Caecin. Cap. XXVII.* multasque cautiones & formulas, ad iuriſprudentiam potiſſimum heurematicam pertinentes, quin & noua quaedam iuris interpretamenta, inuenit, veluti ſtipulationem Aquillianam, §. 2. *Inſt. quib. mod. obl. toll.* formulam doli mali, Cic. *de Nat. deor. III,*

Eius ſtudium iuridicum.

Digitized by Google

III, 30. *de Offic. III*, 13. *l.* 1. §. 1. *D. de dol. mal.* poſtumos Aquillianos, *l.* 29. *pr. D. de ſuis & poſtum.* ius accreſcendi, *l.* 74. *D. de hered. inſtit.* ius poſtumi ad patrui hereditatem admittendi, *l.* 127. *D. de legat.* 1. & ſimilia. *

* Abſonum vero eſt, quod ſtatuit Ian. Vinc. Grauina *de Orig. iur. ciu.* §. *LX. p.* 97. iurisconſulto noſtro deberi LEGEM AQVILLIAM, quippe quam ſupra non modo ante Ciceronis, ſed & ante Bruti tempora exſtitiſſe nouimus. (§. LXXXVII. *) At non magis ſolidum eſt Franc. Balduini iudicium, qui ne ex gente quidem Aquillia, ex qua iureconſultus noſter prodierit legis Aquilliae auctorem prodire potuiſſe exiſtimat, quia gens haec patricia, legis vero Aquilliae lator tribunus plebis fuerit. Balduin. *de lege Aquill. p.* 218. *ſequ.* Sane nec iurisconſultum noſtrum patricium fuiſſe adeo certum: nec admodum nouum eſt, eamdem gentem patricias plebeiasque habuiſſe familias.

§. CXLVIII.

Eiusdem ſcripta.

Pomponius auctor eſt, C. Aquillium magnam anni partem in *Cercinna*, Africae inſula, ſiue vt Muretus, Coraſius & Rupertus malunt, *Caecinae*, Hetruriae oppido exegiſſe, ibique & auditoribus, & libris ſcribendis vacaſſe. *l.* 2. §. 42. *D. de orig. iur.* Sed librorum eius ne tituli quidem hodie noti ſunt, * iisque multum nocuiſſe videtur Ser. Sulpicii diligentia, qui quum pleraſque & Aquillii & aliorum Mucii auditorum ſententias in libros ſuos tranſtuliſſet, eo ipſo effecerat, vt ipſi fontes minus aeſtimarentur. *d. l.* 2. §. 42.

Digitized by Google

* Auctoritate tamen C. Aquillii, diſſimulatis librorum titulis, vtuntur Dionyſ. Halicarn. *Lib. III. Antiq. Rom. p.* 200. Labeo, *l.* 29. §. 1. *D. de legat. III.* Priſcus Iauolenus, *l.* 39. *pr. D. de ſtatulib.* Africanus, *l.* 33. §. 1. *D. de vulg. & pup. ſubſt.* Vlpianus, *l.* 6. §. 2. *D. ſi ſeru. vindic. l.* 17. §. 6. *D. de act. emt. l.* 30. *D. de legat. I. l.* 7. §. 4. *D. quod vi aut clam.* Iulius Paullus, *l.* 127. *D. de legat. I. l.* 32. §. 1. *D. de auro arg. l.* 77. *D. de verb. ſignif.* Ceruidius Scaeuola, *l.* 29. *pr. D. de lib. & poſtum.* Licinius Rufus, *l.* 74. *D. de hered. inſt.* denique Florentinus, *l.* 18. *D. de acceptilat.*

§. CXLIX.

Sequuntur reliqui Q. Mucii auditores, veluti L. LVCILLIVS BALBVS, SEX. PAPIRIVS, & C. IVVENTIVS, quibus & M. TVLLIVM CICERONEM adderem, ſi, quod alicubi minatus eſt, iurisconſultum umquam profiteri voluiſſet. * Attamen eos omnes Aquillio nulla ex parte fuiſſe comparandos, nec eorum opera inter hominum manus verſata eſſe, haud obſcure fatetur Pomponius, *l.* 2. §. 42. *D. de orig. iur.* LVCILLIVS BALBVS, philoſophiae Stoicae, teſte Cicerone *de Orat. I,* 6. addictiſſimus, in reſpondendo paullo tardior fuit. Cic. *Brut. Cap. XLII.* De SEX. vero PAPIRIO & C. IVVENTIO nihil ex antiquitate compertum habemus, niſi ad poſteriorem referre velis, quae de T. IVVENTIO refert Cicero *in Bruto Cap. XLVIII.* L. Lucillius Balbus, Sex. Papirius, C. Iuuentius, M. Tullius Cicero.

* Notum eſt, CICERONEM non expertem fuiſſe iurisprudentiae. Non modo Q. Mucium audiuerat, ſed & tantum fiduciae ponebat in

 ſcien-

ſcientia ſua, vt *in orat. pro Muraena Cap. XIII.* ſcribere non vereretur: *Si mihi, homini vehementer occupato, ſtomachum moueritis, triduo me iuriſconſultum eſſe profitebor.* Quin librum eius DE IVRE CIVILI IN ARTEM REDIGENDO, qui hodie non exſtat, laudat Gellius *Noct. Attic. I,* 22. ex eoque ſatis patet, eum de conficiendo ſyſtemate iuris cogitaſſe. At quum ICtum ſe numquam ſit profeſſus, neque vel de iure reſpondiſſe, vel docendo ſcribendoque illuſtraſſe legatur iurisprudentiam: facile patet cur tam parum eruditis conveniat de Ciceronis iurisprudentia. Vid. V. C. Ant. Schultingii *Orat. de iurisprud. Ciceronis.* & V. A. Corn. van Bynkersh. *Praetermiſſ. p.* 83. *ſequ.*

§. CL.

Ser. Sulpicii ſtudium iuridicum.

Sed omnibus ante ſe iuriſconſultis veluti caliginem induxit SER. SVLPICIVS, *Lemonia* RVFVS, cuius vitam ſingulari oratione, Vltraiecti habita, poſteaque in iuſti libri formam redacta & *Tomo V. Theſauri iur. civ.* inſerta illuſtrauit V. C. Eu. Otto. An obiurgatione Q. Mucii veluti a puluere & radio excitatus animum ad iurisprudentiam adpulerit, ceu refert Pomponius *l.* 2. §. 43. *D. de orig. iur.* non adeo expeditum eſt, nec temporis id admittere videntur rationes *. Certius eſt, C. Aquillio Gallo & L. Lucillio Balbo illum nauaſſe operam, Cic. *Brut. Cap. XLII. d. l.* 2. §. 43. ab iisque tantum profeciſſe, vt *iuris ciuilis magnum vſum & apud Scaeuolam, & apud alios; artem in vno Sulpicio fuiſſe*, indicet Cicero *in Brut. Cap. XLI.*

* Du-

* Dubiam hanc narrationem primus reddidit Ant. Auguſtinus, *Not. ad librum de nomin. propr. Pandect. p.* 20. partim quod Tullii & Seruii adoleſcentia vetent, quo minus eos, viuo Q. Mucio Scaeuola, primum locum in cauſſis orandis tenuiſſe dicamus: partim quod Seruius demum ex Rhodo reuerſus, id eſt, anno V. C. DCLXXVI. quum iam ante quinquennium occiſus eſſet Scaeuola, ad iurisprudentiam adiecerit animum, adeoque obiurgatione Mucii ad id ſtudium excitari non potuerit. Quem quidem nodum ſoluere non adeo facile eſſe, fatetur V. C Eu. Otto *in praefat. Tomi I. Theſauri iur.*

§. CLI.

Eius honores.

Honores omnes geſſit ad conſulatum vsque, quem, repulſam antea paſſus competitore L. Muraena, demum anno ab V. C. DCCIII. collega M. Marcello geſſit. Inter ciuiles tumultus adeo ſemper pacis & ocii auctor fuerat, vt Caeſaris victoris retineret gratiam, eiusque beneficio Achaiam prouinciam regeret. Cic. *Lib. IV. ad famil. Epiſt.* 3. *&* 4. *& Lib. XIII. Epiſt.* 26. Oborta poſt Caeſaris caedem noua tempeſtate, pacis conciliandae cauſſa legatus ad Antonium miſſus, in legatione illa deceſſit anno V. C. DCCX. ſtatua pedeſtri ex SCto honoratus. Cic. *Philipp. IX*, 7. Reineſ. *Inſcript. Claſſ. VII*, 30.

§. CLII.

Scripta eiusdem.

Libros eum prope centum & octoginta reliquiſſe auctor eſt Pomponius. Inter hos ſunt REPREHENSA SCAEVOLAE CAPITA, de quibus iam ſupra: (§. CXLV.)

liber ſingularis DE DOTIBVS, laudatus a Gellio *Noct. Attic. IV*, 3. & 4. & a Neratio, *l.* 8. *D. de condict. cauſſ. dat.* Eiusdem libros duos, ſiue DE TESTAMENTIS, ſiue, ut alii malunt, DE DETESTANDIS SACRIS citat idem Gellius *Noct. Attic. VI*, 12. Meminimus etiam ſupra librorum duorum EDICTI AD BRVTVM. (§. LXXIV.) Reliqua, quae ſcripſit, videntur ex parte ad amoeniores litteras pertinuiſſe *, quippe *quarum maximam quaſi lucem ad artem hanc, omnium artium maximam, attuliſſe*, dicitur Ciceroni *in Bruto Cap. XLI.*

* Eidem Seruio Vdalr. Zaſius tribuit librum *de claris iurisconſultis* ex male intellecta *l.* 2. §. 42. *D. de orig. iur.* Steph. Vin. Pigh. *Annal. Rom. Lib. IV. ad ann.* 387. ab eodem elucubrata eſſe contendit *Commentaria in Edictum Aedilicium*, ex male accepto loco Gellii *Noct. Attic. IV*, 2. Denique eum *ad Alfenum Varum* notaſſe, obſeruaſſe ſibi viſus eſt Perennon. *Animadu. II*, 23. ex *l.* 65. §. 8. *D. pro ſoc. l.* 67. *D. de ſolut. l.* 77. *D. de verb. ſignif.* Sed alucinatos eſſe hos omnes, ſolide demonſtrauit V. C. Eu. Otto *de vita Ser. Sulpicii Cap. VII.* §. 7. *p.* 1608. & *Cap. VIII.* §. 6. *p.* 1614. *ſequ.*

§. CLIII.

Ser. Sulpicii auditores.

Sequitur apud Pomponium magna iurisconſultorum turba, quae ex Ser. Sulpicii ſchola, tamquam ex equo Troiano, exiit: ſed in illa pauci famam ſibi eximia quadam iuris peritia pepererunt: veluti ALFENVS VARVS & CAIVS AVLVS OFILIVS *. Minoris contra exiſtimationis & obſcurioris famae

mae ſunt, TI. CAESIVS, AVFIDIVS TVCCA, AVFIDIVS NAMVSA, FLAVIVS PRISCVS, C. ATEIVS, PACVVIVS, LABEO ANTISTIVS, Labeonis Antiſtii pater, CINNA, PVBLICIVS GELLIVS. *l.* 2. §. 44. *D. de orig. iur.* Sed quum horum plerique ipſius Auguſti aetatem videantur attigiſſe: de iis ad proxime ſequentem iurisprudentiae epocham erit dicendum.

* In quibusdam editionibus CAIVS, & A. OFILIVS, tamquam duo diuerſi iurisconſulti, diſtinguuntur. At quum decem a Pomponio numerentur Ser. Sulpicii auditores, & diſtincte numerato *Caio*, undecim prodirent: veroſimillimum eſt, vnum eumdemque hominem fuiſſe *C. Aulum Ofilium.* Eſt haec obſeruatio Ant. Auguſtini *Not. ad nom. propr. Pand. p.* 21. & V. A. Corn. van Bynkersh. *Praetermiſſ. ad l.* 2. §. 44. *D. de orig. iur.*

§. CLIV.

Antequam huic capiti finem imponamus, paucis, qualis tum ordo ratioque ſtudiorum iuridicorum fuerit, videtur exponendum. A bellorum Punicorum temporibus, quibus primum Roma elegantioribus litteris optimarumque artium ſtudiis honorem habere coepit, adoleſcentes primos annos dabant Graecis litteris, adeoque grammaticos, rhetores, philoſophos audiebant. Cic. *in Bruto Cap. LXXXX. de Offic. I,* 1. Sueton. *de clar. rhet. Cap. I. & II.* Hinc, ſumta virili toga, ſeſe ad forenſem praeparabant eloquentiam, & a viro quodam illuſtri in forum de-

Studia Romanorum iuuenilia.

ducebantur *: aliquando & Athenas, Rhodum, Mitylenen, Maſſiliam ſtudiorum cauſſa ſecedebant, ne vrbanis diſtraherentur negotiis. Cic. *Brut. Cap. XCI. Lib. IV. ad famil. Epiſt.* 7. & *Lib. VII. Epiſt.* 3. Vellei. Paterc. *Lib. II. Cap.* 59. Tacit. *Agric. Cap. IV.* Quin, ſi vel maxime ſtipendia facerent, ne in caſtris quidem ſeſe ab honeſtioribus ſtudiis diuelli patiebantur. Vellei. Paterc. *Lib. I. Cap.* 13. Sueton. *Caeſ. Cap. LVI. Auguſt. Cap. LXXXIV.* Plin. *Lib. I. Epiſt.* 10. & *Lib. III. Epiſt.* 11.

* Fiebat hoc non ſine ſollemnitate, & vt deducendi in forum officium frequens haberent tirones, dies potiſſimum eligebatur togae purae dandae, ſimul aduocabatur clientium turba, quae adoleſcentem frequens comitaretur. Et ita intelligendus Ouid. *Lib. III. Faſtor.* v. 787.

Ergo vt tironem celebrare frequentia poſſet:
Viſa dies dandae non aliena togae.

Vid. Io. Fridr. Gronou. *Obſeru. II*, 21. *p.* 398. *ſequ.*

§. CXXV.

ICti plerique Stoici.

Qui ſe conſecrauerant iurisprudentiae, id in primis dabant operam, ne illotis manibus, id eſt, a philoſophiae deſtituti praeſidiis, haec ſacra attingerent. Et quidem quum alias plures eſſent, quae philoſophorum animos diſtrahebant, ſectae: ICti Stoicam reliquis tantum non omnibus antehabebant, quippe quam turbidos & negotiorum adpetentiores efficere homines exiſtimabant. Tacit. *Annal. XIV*, 57. Hinc non mirum, philoſophiam Stoicam

Stoicam *ſummam ſapientiam* dici a iuriſconſulto, *l. 2. D. de legib.* ſiquidem eam iuriſconſultis prae reliquis ſectis in deliciis fuiſſe, obſeruauit Cuiac. *XXVI.* 40. ex inſtituto demonſtrarunt Em. Merill. *Obſeru. I,* 8. *ſequ.* Schilter. *Manuduct. philoſ. mor. ad iuriſp. I,* 5. *ſequ.* & Eu. Otto *ſingulari orat. de Stoica ICtor. philoſophia.* *

* In ea oratione, quae *Diſſertationum iuris publici & priuati Parti I. p.* 562. inſerta eſt, Paganini Gaudentii diſſertationem *de philoſophia apud Romanos* refellit, vbi *Cap. XLIII.* falli eos omnes exiſtimat, qui iurisprudentes e Stoa ſapuiſſe credant. Contra illum ergo magna facundia initio oſtendit, primos quosque & maximos Romanorum philoſophos e porticu prodiiſſe: deinde non aliam magis, quam Stoicam diſciplinam ICtorum ſtudiis fuiſſe accommodatam; denique plerorumque horum reſponſa Stoicae familiae placitis reſpondere.

§. CLVI.

Ab his porro inſtructi praeſidiis iuriſconſulto cuidam celebriori ſeſe adiungebant. Vbi tamen non exiſtimandum, hos ita ſcholas aperuiſſe iuridicas, vt auditores, poſitis ſubſelliis e cathedra docerent iurisprudentiae principia: (tales enim ſcholas a ſaeculo demum tertio Romae, Conſtantinopoli & Beryti floruiſſe nouimus:) ſed viri illuſtres in reſpondendo, cauendo, agendo, exercitati, domi aeque ac in foro admittebant cupidos diſcendi adoleſcentes, vt, quid reſponderent, quas cautiones, actiones, exceptiones, interdicta, in quauis cauſſa commendarent, quibus rationibus conſilia ſua firmarent, audirent

Methodus docendi iura.

rent coram, eaque ſibi omnia in futuros vſus enotarent *. Cicero *Bruto Cap. LXXXIX.* & *in Oratore Cap. XLI.*

* Hinc eſt, quod ICtorum diſcipuli vulgo vocentur AVDITORES. Proprium ſane id vocabulum fuiſſe iurisconſultorum diſcipulis, obſeruauit Cuiac. *Obſeru. XXVII*, 4. Quamuis enim M. Seneca *Controu. Lib. IV.* ſcribat, id nomen primum in Porcii Latronis ſchola eſſe natum, eiusque diſcipulos ideo irriſionis cauſſa dictos eſſe AVDITORES, quod ſemper audiuerint, neque vmquam ipſi dicendo inclareſcere ſtuduerint, poſtea vero id vocabulum in vſu eſſe, & promiſcue pro diſcipulo *auditorem* poni coepiſſe, referat: illum tamen, niſi de oratoriae ſtudioſis eſt loquutus, procul dubio fugit ratio. Vt enim de philoſophorum *auditoribus* iam nihil dicam, quorum meminit Cicero *de Nat. Deor. I*, 15. *de Finib. V*, 19. *de Diuinat. II*, 42. ante Auguſti tempora, quibus Porcius Latro, teſte Euſebio *in Chron. n. MMXIII.* floruit, in iure noſtro celebrantur MVCII AVDITORES, *inter quos praecipuae auctoritatis fuerint Aquillius Gallus, Balbus Lucillius, Sex. Papirius, C. Iuuentius. l. 2. §. 42. D. de orig. iur.* nec non Alfenus Varus, & Caius Aulus Aufidius, *qui inter* SER. SVLPICII AVDITORES *plurimum auctoritatis habuerunt: l. 2. §. 44. D. eod. l. 6. §. 1. D. de dote prael. l. 1. §. 6. D. de aqu. & aqu. pluu. arc. l. 12. pr. D. de inſtr. & inſtrum leg.* item Trebatius CORNELII MAXIMI AVDITOR, Q. Mucius VOLVSII AVDITOR, *l. 2. §. 45. D. eod.* Antiſtius Labeo, *qui omnes hos* AVDIVIT, *l. 2. §. 47. D. eod.* Maſſurius Sabinus, *qui, quum ei non adeo amplae eſſent facultates, plurimum a ſuis* AVDITORIBVS *ſuſtentatus eſt. l. 2. §. 47. D. eod.* Vt adeo in ſcholis iuridicis potius, quam rhetori-

Digitized by Google

toricis, natum videatur hoc AVDITORVM vocabulum.

§. CLVII.

Ita denique perpolitos exercitatosque iuuenes nihil prohibebat, quo minus reſpondendi de iure facerent periculum, ſimul ac ſtudiorum haberent fiduciam, neque adhuc ea reſpondendi facultas a Senatu populoque impetranda videbatur. *l.* 2. §. 47. *D. de orig. iur.* Profeſſi vero iuriſconſultos & in foro obambulabant, vt conſulturis eſſet ſui copia, & ſi eximia quaedam prudentiae conſultatoriae ſpecimina dediſſent, limina ſua ſub ipſum galli cantum obſideri videbant a clientibus, quibus ipſi reſponſa ex ſolio, tamquam ex tripode oracula, fundebant *. Cic. *de Legib. I*, 3. *de Orat. I*, 45. Horat. *Serm. I*, 1. *v.* 9. *ſequ.* & *Lib. II. Epiſt.* 1. *v.* 103.

Vnicuique erat facultas de iure reſpondendi.

* Neque tamen tunc in ſcriptis reſpondebant, vel, vti ſub Imperatoribus mos erat, *reſcribebant:* ſed viua voce monebant, quid facto opus eſſet, & hinc eos cum teſtibus fere adibant conſultores. Menag. *Amoen. iur. ciuil. Cap. XX. p.* 103. Ceterum & quoties de iure ambigebant, adibant iuriſconſultos, & quoties vel teſtamentum condere, vel cautionis libellum ſcribere, vel ſponſionem facere decreuerant: Arrian. *Diſſ. Epictet. II*, 13. *p.* 180. immo & ſi filias elocare, fundos emere, agros rite colere vellent, ceu ſupra (§. CXXXVIII.) exemplo Marci Manilii oſtendimus. Cic. *de Orat. III*, 33. Qui tamen artis ſuae fines regebant accuratius, ii illos, a quibus de facto conſulebantur, ad oratores remittebant. De C. Aquillio ſane Cicero *Topic. ad Trebat. Cap. XII. Nihil hoc ad ius: ad*

Ciceronem, inquiebat Gallus noſter, ſi quis ad eum tale quid retulerat, vt de facto quaereretur.

§. CLVIII.

Nec tamen eorum reſponſa iudices obligabant.

At iſtorum reſponſorum tum nondum erat tanta auctoritas, vt vel iudices obſtringerent, vel dicendo non ſaepe euerterentur ab oratoribus. Cic. *pro Muraena Cap. XIII* & *pro A. Caecin. Cap. XXIV*. Hinc nec rationes decidendi addebant reſponſis ſuis, Sen. *Epiſt. LXXXXIV*. nec ea ſignabant, quippe viua tantum voce prolata. (§. CLVII. *) *l.* 2. §. 47. *D. de orig. iur.* Quae omnia aliter ſe coeperunt habere, ex quo certis tantum iurisprudentibus facultas ab Auguſto data de iure reſpondendi, impoſitaque eſt iudicibus neceſſitas, vt non recederent ab eorum ſententiis. Qua de re infra erit plura dicendi locus.

CAP. IV.

DE STATV IVR. ROM. A CAESARE AVGVSTO AD CONSTANTINVM M. IMP.

§. CLIX.

Epochae huius initium.

Respublica Romana, nec ſub C. IVLII CAESARIS dictatura, quam non admodum diuturnam fuiſſe notum eſt, nec ſtatim eo interfecto, nouam monarchiae faciem induit: ſed anno demum ab V. C. DCCXXII Caeſare Octauiano IV. & M. Licinio Craſſo, Coſſ. * Tunc enim *poſtquam Bru-*

Digitized by Google

Bruto & Caſſio caeſis, nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppreſſus, exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus dux, niſi Caeſar, reliquus: hic, poſito triumuiri nomine, Conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio iure contentum, vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine ocii pellexit, inſurgere paullatim, munia Senatus, magiſtratuum, legum, in ſe trahere coepit, nullo aduerſante. Tacit. *Annal. I,* 1.

* Equidem ipſe Tacitus *Annal. III,* 28. Auguſtum *ſexto demum conſulatu, potentiae ſecurum, quae triumviratu iuſſerit, aboleuiſſe,* obſeruat: is vero incidit in annum ab V. C. DCCXXVI. Et ſane eo anno de nouo imperium, rogatu Senatus, ſuſcepit, prouincias cum eo partitus eſt, Auguſti nomen tulit, legibus ſolutus eſt, adeoque paullo liberius principem egit, ceu Dio Caſſ. *toto Lib. LIII. p.* 495. *ſequ.* accuratius prodidit memoriae. At quemadmodum non ſemel & ſimul ad ἀκμὴν peruenire ſolent noua imperia: ita quadriennio illo, quod inter quartum ſextumque Auguſti conſulatum interceſſit, magis magiſque eum rem ſuam ſtabiliuiſſe, votique ſui demum ſub ſexto conſulatu participem factum eſſe, facile crediderim. Ante id quadriennium Triumuiratum viguiſſe, omniaque ſuo arbitrio egiſſe Auguſtum, Antonium & Lepidum, in vulgus notum eſt. Quam miſera vero tum fuerit publici priuatique iuris conditio, elegante diſſertatione, quam *ſingularia capita ex hiſtoria triumuiratus* inſcripſit, oſtendit V. C. Io. Guil. Hoffmannus, *Francof. iuxta Viadr. MDCCXXXIII.*

§. CLX.

Digitized by Google

§. CLX.

Auguſtus de immutando iure cogitauit.

Quum vero hoc tempus aliam vitam, alios mores poſtulare videretur; neque omnes antiquae leges nouo ſtatui monarchico conuenirent: fieri profecto non poterat, quin AVGVSTVS, princeps πολιτικώτατος, de iure Romano, ad illum reip. ſtatum paullatim inflectendo, cum cura cogitaret, vel, vt eleganter rem exprimit Tacit. *Annal. III*, 28. *iura daret, quibus pace & principe vterentur* *

* Ceperat iam id conſilii C. IVLIVS CAESAR, quem *ius ciuile ad certum modum redigere, atque ex immenſa diffuſaque legum copia optima quaeque ac neceſſaria in pauciſſimos conferre libros voluiſſe*, teſtatur Sueton. *Caeſ. Cap. XLIV*. Sed conatum illum irritum reddiderunt Caeſaris fata. Iterum ergo idem egit AVGVSTVS, ſed minus aperte, ne quid populo ſuboleret. Quare recte hinc nouam iurisprudentiae periodum inchoat Pomponius, *quando per partes euenerat, vt neceſſe eſſet reipublicae per vnum conſuli. l.* 2. §. 11. *D. de orig. iur.* quae verba ſubtiliter interpretatur Rupert. *ad Pompon. Enchirid. p.* 135. *ſequ.*

§. CLXI.

Id tamen fecit occultius.

Quandoquidem vero regiae poteſtatis adfectatio male ceſſerat C. IVLIO CAESARI, qui cruento interitu ſuo documento fuerat poſteris, quam infidum ſit vi & armis occupatum in libera ciuitate imperium: AVGVSTVS princeps prudentiſſimus cautius componebat rationes ſuas, regioque ita vtebatur imperio, vt vulgus, regnari ſe, non animaduerteret, tot priſtinae libertatis ſimulacris

lacris quotidie deluſum. Hinc Dio Caſſ. *Lib. LIII. p.* 519. τά τε ἄλλα, καὶ τοῦτο ὡς ἐλευθέροις Ῥωμαίοις προσεφέρετο. *Cum in* aliis pleriſque, *tum in hoc quoque cum Romanis, tamquam cum hominibus liberis, agebat.* Addatur *praefatio noſtra ad Commentar. in leg. Iul. & Papiam Popp.*

§. CLXII.

Eadem ergo in ſpeciem Senatus, quae olim, auctoritas: eadem magiſtratuum vocabula: eadem poteſtatum inſignia. Procedebant, ſicuti libera republica *conſules*, eumque honorem ipſe Auguſtus non ſemel ſuſcipiebat. Erant in vrbe, non ſecus ac olim, *Praetores*, *Aediles*, *Tribuni plebis*, *Quaeſtores*, *XXuiri*, vt plebi plane vetus reſpublica ob oculos verſaretur. At pleraque ac potiora eorum magiſtratuum munia in ſe traxerat princeps, vt vere ſcripſerit Tacitus *Annal. I*, 4. *eadem fuiſſe magiſtratuum vocabula, nihil vſquam priſci atque integri moris.* *

Eadem magiſtratuum vocabula: nihil priſci atque integri moris.

* Communis erat principi cum priuatis conſulatus honor, ſed ita vt hi illum acciperent ὡς ἄθλον καὶ γέρας ἀρετῆς ἢ πίστεως ἢ τινὸς εὐνοίας καὶ ὑπηρεσίας περὶ τοὺς τῶν ὅλων ἄρχοντας, ἢ πράξεως λαμπρᾶς, *tamquam praemium ac mercedem virtutis aut fidei beneuolentiaeque erga Principes, rerumque praeclare geſtarum*; illi vero πρὸς οἷς ἔχουσιν ἀγαθοῖς ἄγαλμα καὶ κόσμον, *tamquam acceſſionem bonorum, quae iam poſſiderent.* Iulian. *Orat. III. p.* 201. Tituli porro ipſi, quos admittebat Auguſtus, nihil, quod monarchiam redoleret, in ſe habere videbantur. Vocabulum PRINCIPIS, *quo nomine cuncta diſcordiis feſſa ſub imperium acceperat*, teſte Tacito *Annal. I*, 1. libera etiam

Digitized by Google

etiam republica non inauditum fuerat, quum ſingulis luſtris PRINCEPS SENATVS legeretur. Hinc de Tiberio Dio Caſſ. *Lib. LVII. p.* 607. πρόκριτός τε τῆς γερουσίας κατὰ τὸ ἀρχαῖον ὠνομάζετο· *Princeps autem Senatus ritu priſco dicebatur.* Eadem erat ratio titulorum IMPERATORIS, PONTIFICIS MAX. TRIBVNICIAE POTESTATIS, PROCONSVLIS, quibus omnes Romanorum aures iam pridem adſueuerant. Ezech. Spanhem. *de vſu & praeſt. numiſm. Tomo II. p.* 392. *ſequ. p.* 413. *ſequ. p.* 424. *ſequ. p.* 463. *ſequ.* Et tamen e. g. tribunicia illa poteſtas erat *ſummi faſtigii vocabulum, quod Auguſtus repererat, ne regis aut dictatoris nomen adſumeret, & tamen adpellatione aliqua cetera imperia praeemineret.* Tacit. *Annal. III,* 56. Sed & reliquis adſumtis vocabulis, rebus ipſe omnibus ſolus praeerat, & quidquid collibitum eſſet ſanciebat liberrime, vti iam obſeruauit Dio Caſſ. *Lib. LIII. p.* 594.

§. CLXIII.

Leges veteri ritu latae.

Quin vt ciues mutatam eſſe rempublicam, eo minus animaduerteret: prudenter initio Auguſtus non conſtitutionibus iura noua condebat, ſed laturus leges populum mittebat in ſuffragia, vt quod populus per centurias vel tributim ſciuiſſet, id pro lege eſſet. Auctor illi fuerat Macaenas apud Dion. Caſſ. *Lib. LII. p.* 477. vt ita inſtrueret ſcenam, ne populus protinus immutari ſtatum reip. ſentiret *. Cuius conſilio obſequutus Auguſtus, οὐ μὲν τοι πάντα ἐθελογνωμόνων ἐνομοθέτει, ἀλλ᾽ ἤ, ἃ καὶ ἐς τὸ δημόσιον προετίθει, ὅπως ἄν τι μὴ ἀρέσει, ἐπανορθώσῃ, καὶ προετρέπετο πάντας συμβουλεύειν αὐτῷ, εἴ τι ἄμεινον γνοίη αὐτῷ. *non omnia ſuo arbitrio ſanciebat, ſed plura etiam populo promulgabat,*

gabat, *vt is*, *ſi quid minus placeret*, *emendaret*, *hortatus omnes*, *vt*, *ſi quid melius haberent*, *conſulerent in medium.* Dio Caſſ. *Lib. LIII. p.* 585. Zonar. *Annal. Tomo I. Lib. X. p.* 533.

* Equidem idem Mecaenas *ibid. p.* 484. Auguſto ſuaſerat, οὐδὲ τὸν δῆμον οὔτε ἐς δικαστήριον, οὔτε ἐς ἀρχαιρεσίας, οὔτε ἐς ἄλλον τινὰ τοιοῦτον σύλλογον, ἐν ᾧ τὶ καὶ χρηματισθῆναι δεῖ συνιέναι χρῆναι, *populo non concedendum*, *vt ad indicia*, *comitia aliaue huiusmodi concilia conueniret.* Sed fuit id conſilium inter illa, quae Auguſtus, teſte eodem Dione Caſſio *p.* 493. in aliud tempus diſtulit, βοφηθεὶς μὴ καὶ σφαλῇ τι ἀθρόως μεταρρυθμίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐθελήσας· *veritus*, *ne ſi ſubito homines in alium deducere ſtatum cuperet*, *res ea ſibi parum eſſet ſucceſſura.*

§. CLXIV.

Leges Iulia & Titia & Iulia de adulteriis.

Hoc vetere ritu iam anno ab V. C. DCCXXII. Caeſare Aug. III. & ex Kal. Maiis M. Titio Rufo Coſſ. lata eſt LEX IVLIA & TITIA *, cautumque, *vt*, *quemadmodum in vrbe a praetore cum maiore parte tribunorum plebis*; *ita in prouinciis a Praeſidibus pupillis tutores darentur. pr. Inſt. de Atil. tut.* Henr. Valeſ. *ad Excerpt. Peireſc. p.* 61. Anno V. C. DCCXXXVII. C. Furnio & C. Iunio Silano Coſſ. lata lex IVLIA *de adulteriis*, ex rationibus V. C. Io. Guil. Hoffmanni *de lege Iul. de adult. Cap. II. p.* 50. *ſequ.* & quidem *ex roſtris*, *& in foro*, vti refert Seneca *de Beneſic. VI*, 32.

* Deſeruit nuper Henr. Valeſii ſententiam V. C. Aug. Chriſt. Marche edita ſingulari diſſertatio-

ne *de tutoribus ex lege Iulia & Titia datis*, *Lipſ. MDCCXXXVI.* Potius non vnam eſſe legem ſtatuit, ſed duas, quarum *Titia* antiquior, lata ſit anno ab V. C. vel CCCCLXXXVIII. vel DXXVI. ſiue a C. Titio, ſiue a Q. Titio, Tribunis plebis: *Iulia* contra a Caeſare Auguſto anno DCCXXVI. Et ſunt ſane eius argumenta non nullius momenti. Vrget enim teſtimonium Theophili *Paraphr. pr. Inſt. de Atil. tut.* vbi diſerte memorat β. νόμυς, Ἰύλιον ϗ Τιτιανόν, *duas leges*, *Iuliam & Titiam.* Vrget copulam ET, quae interiici non ſoleat inter collegarum nomina, a quibus lex aliqua cognominetur. Enimuero quemadmodum non adeo claſſicum videtur Theophili de re tam antiqua teſtimonium: ita exemplo non caret copulatiua ET, etiam vnius legis auctorum nominibus interiecta. Quod vt vno probem exemplo, notiſſima eſt LEX LICINIA ET MVCIA, conſtanter ita vocata a Cicerone *pro Balbo Cap. XXI. in Bruto Cap. XVI.* & in fragmentis *orationis pro C. Cornelio perduellionis.*

§. CLXV.

Lex Quinctia de aquaeductibus.

Porro anno V. C. DCCXLV. T. Quinctio Criſpino & Caeſare Germ. Coſſ. inſignis perlata eſt LEX QVINCTIA *) *de poenis eorum, qui riuos, fiſtulas, caſtella, lacus aquarum publicarum violarint, vel corruperint.* Quod integrum exſtat apud Frontin. *de Aquaeduct.* & Reineſ. *Inſcript. VII*, 10.

* Reineſius id vocat PLEBISCITVM, eoque vocabulo & ipſi in prima editione vſi ſumus. Sed ipſa verba initialia: T. QVINTIVS CRISPINVS COS. POPVLVM IVRE ROGAVIT, POPVLVSQ. IVRE SCIVIT IN FORO PRO ROSTRIS ſatis oſtendunt, eſſe hanc legem potius quam plebiſcitum, quippe

pe cui definitio legis §. 4. *Inſt. de iur. nat. gent. & ciu.* perfecte quadrat. Equidem ſub Auguſto, vel potius ſub Triumuiratu, anno ab V. C. DCCXIV. Cn. Domitio M. F. Caluino & C. Aſinio Pollione Coſſ. rogatum eſt plebiſcitum, quod LEGIS FALCIDIAE nomine venit, eaque cautum, *vt ne liceat vltra dodrantem hereditatis legatis exhaurire. l. 1. pr. D. ad leg. Falcid.* Dio Caſſ. *Lib. XLVIII. p.* 377. Sed id plebiſcitum, quod Franc. Balduinus ſingulari libello illuſtrauit, non tam ad hanc, quam ſuperiorem Epocham pertinet.

§. CLXVI.

Leges Fuſia Caninia, Aelia Sentia, Iulia de marit. ordin. & Papia Poppaea,

Sic & anno DCCLII. lata videtur LEX FVSIA CANINIA *de numero ſeruorum teſtamento manumittendorum*, quam accuratius deſcribunt Vlpian. *Fragm. tit. I.* §. 24. Paull. *Sent. Recept. IV,* 15. & Cai. *Inſtit. II,* 2. 1. Eam ſane hoc anno latam eſſe, non inepte coniicit Ephr. Gerardus *de lege Fuſia Caninia* §. *VII.* * Certius eſt anno DCCLVI, Sex. Aelio Cato & C. Sentio Saturnino Coſſ. latam eſſe LEGEM AELIAM SENTIAM de manumiſſionibus & conditione manumiſſorum, cuius varia capita ex antiquitatis parietinis eruta dedimus *Antiqu. Rom. Tomo I. p.* 115. *edit. nou.* Eiusdem aetatis eſt LEX IVLIA *de maritandis ordinibus*, eleganter Horatio lex marita dicta, de qua nos in *Comm. ad L. Iuliam & Papiam Popp. Lib. I.* §. 3. *p.* 48. Haec ſeuerius emendata eſt perlata a. V. C. DCCLXII. M. Papio Mutilo & Q. Poppaeo ſecundo Coſſ. ſuffectis LEGE PAPIA POPPAEA *nuptiali & caducaria*, de qua

Digitized by Google

nos eodem COMMENTARIO egimus accuratius.

* Obſcura eſt huius legis aetas, niſi quod eam ſub Auguſto latam eſſe, conſtat ex Sueton. *Aug. Cap. XL.* Iam anno DCCLII. conſules ordinarii fuerunt Caeſar Octauianus Aug. XIII. & M. Plautius Siluanus. Atqui eodem anno ex Kal. Iul. ſuffectus fuit C. Caninius Gallus, & Kal. Octob. conſules memorantur L. Caninius Gallus & Q. Fabricius in *Marmore Ancyr. p.* 62. edit. Iac. Gron. *in Mem. Coſſon.* Reineſ. *Epiſt. ad Hoffm. p.* 415. Noriſ. *Cenotaph. Piſan. p.* 180. & 183. Quum ergo, quis Caeſari Auguſto ex Kal. Iuliis fuerit ſuffectus, non conſtet: non ſine veroſimilitudinis ſpecie colligunt, C. Caninio Gallo collegam datum eſſe M. Furium Camillum, qui & anno DCCLXI. cum Sex. Nonio Quinctiliano conſul fuit, teſte Dione Caſſ. *Lib. LV. p.* 570.

§. CLXVII.

Leges Iulia de caede & veneficio, Scribonia, Viſellia & Iunia Velleia.

Eiusdem fere aetatis fuit LEX IVLIA *de caede & veneficio*, cuius meminit Sueton. *Neron. Cap. XXXIII.* vbi conferri meretur Schubartus *de fatis iurisp. Exerc. III. §. 52. p.* 595. *ſequ.* V. C. Hermannus Noordkerkius *Diſquiſit. de lege Petron. p.* 89. eorumdem etiam temporum eſſe putat LEGES SCRIBONIAM *de vſucapione ſeruitutum*, VISELLIAM *de libertinis* *, & IVNIAM VELLEIAM *de heredum inſtitutionibus.* Enimuero vti veroſimilia ſunt, quae de legis Scriboniae & Iuniae Velleiae origine diſſerit: ita ſuffragari non poſſum viro doctiſſimo, exiſtimanti, poſt Auguſti tempora nullam amplius latam eſſe legem proprie ſic dictam,

Digitized by Google

ac proinde ipſam legem Iuniam Norbanam, certiſſime latam ſub Tiberio, *ibid. p.* 91. ad tempora liberae reip. referenti.

* Legem VISELLIAM probabilius eſt, latam eſſe poſt Auguſti tempora, immo poſt legem Iuniam Norbanam, quia in ea Latinorum libertinorum facta eſt mentio. Vlpian. *Fragm. III*, 5. Quum ergo anno ab V. C. DCCLXXVI. faſces fuerint penes L. Viſellium Varronem & Ser. Cornelium Cethegum, Coſſ. eo ipſo anno latam eſſe hanc legem, ſuſpicatur V. C. Andr. Flor. Riuinus *de lege Viſellia Cap. II.* vbi & Cl. Noordkerkii refellit ſententiam, & ipſa legis iſtius capita quaedam erudite illuſtrat. Prodiit haec diſſertatio *Lipſiae MDCCXXXVI.*

§. CLXVIII.

Sed Auguſto paullatim liberius regnare permiſſum.

Quemadmodum vero hanc ciuilitatem Auguſto initio ipſa neceſſitas extorſerat: ita Senatus paullatim ſe ad ſeruile demittere obſequium, populusque, congiariis, ludis, muneribus gladiatoriis, venationibus, ipſaque ocii dulcedine delinitus, iugum pati coepit. Hinc non modo Tacit. *Annal. III*, 28. obſeruat, Auguſtum *iam a ſexto conſulatu, potentiae ſecurum, iura dediſſe, quibus pace & principe vterentur:* ſed & Pomponius & Vlpianus, *populum ei & in eum omne ſuum imperium poteſtatemque contuliſſe, teſtantur,* adeo, *vt ratum eſſet, quod conſtitueret. l. 2. §. 11. D. de orig. iur. l. 1. pr. D. de conſt. princ.* Suffragatur his Dio Caſſ. *Lib. LIII. p.* 516. qui anno ab V. C. DCCXXIX. Senatum, ait, in Auguſti acta iuraſſe, eumque ſoluiſſe legibus, decreuiſſe denique, ἵνα καὶ αὐτοτελὴς

ὅτως ᾗ αὐτοκράτωρ ᾗ ἑαυτῦ, ᾗ τῶν νόμων, πάντα τε, ὅσα βὅλοιτο, ποιοίη, ᾗ πάνθ᾽, ὅσα ἂν μὴ βὅλοιτο, μὴ πράτῆη· vt ſummo cum iure, omninoque & ſui, & legum potens, quae vellet, faceret, & eorum, quae nollet, faceret nihil.

§. CLXIX.

Vnde nata lex Regia.

Habes ergo LEGEM illam REGIAM, de qua *l. 1. pr. D. de conſt. princ. §. 6. Inſt. de iure nat. gent & ciu.* AVGVSTVM PRIVILEGIVM, *l. vn. §. 14. C. de caduc. toll.* LEGEM AVGVSTI, *l. 14. D. de manumiſſ.* qua regimenta reipublicae ad Imperatores perpetuos translata, *l. vn. pr. D. de offic. praef. praet.* LEGEM denique IMPERII, ad quam prouocatur *l. 3. C. de teſtam.* De ea quanta a renatis litteris fuerint ſententiarum diuortia, alibi docuimus, oſtendimusque ſimul, eam nihil eſſe aliud, quam congeriem variorum SCtorum, in honorem Auguſti deque eius imperio factorum, & renouatorum ſubinde atque amplificatorum ſub auſpicia imperii inſequentium Principum *. *Antiqu. Rom. I, 2. 62. p. 85. ſequ.*

* Poteſt hoc demonſtrari exemplis. Tacit. *Hiſt. I, 47. Adcurrunt patres, decernitur Othoni tribunicia poteſtas, & nomen Auguſti, & omnes principum honores.* Idem de Vitellio *Hiſt. II, 55. In Senatu cuncta longis aliorum principatibus compoſita ſtatim decernuntur.* Denique de Veſpaſiano *Hiſt. IV, 3. At Romae Senatus cuncta* PRINCIPIBVS SOLITA, *Veſpaſiano decernit, laetus & ſpei certus.* Hinc Dio Caſſ. *Lib. LIII. p. 519.* diſerte refert, honores ac poteſtatem, quam Auguſto primum decreuerit Senatus, poſtea

poſtea & ſucceſſoribus lege quadam dari conſueuiſſe: idque etiam patet ex inſigni monimento apud Gruter. *Inſcr. p. CCXLII.* in quo Flauio Veſpaſiano eadem decernitur poteſtas, quae antea Auguſto, Tiberio, Claudio Imperatoribus decreta fuerit: maxime vero VTI, QVAECVMQVE EX VSV REIP. MAIESTATE DIVINARVM, HVMANARVM, PVBLICARVM PRIVATARVMQVE RERVM ESSE CENSVERIT, EI AGERE FACERE IVS POTESTASQVE ESSET, ITA, VTI DIVO AVG. TIBERIOQVE IVLIO CAESARI AVG. TIBERIOQVE CLAVDIO CAESARI AVG. GERMANICO FVERIT.

§. CLXX.

Fretus hac poteſtate Auguſtus, adulto iam imperio coepit quaedam ſine centuriarum ſuffragiis conſtituere, eaque in re duplici arte vſus eſt. Nam primo quum iam adſuetus populus eſſet Senatus auctoritati, eumque SCta feciſſe, libera republica, nemo ignoraret: Auguſtus permulta per Senatum ſanciuit, etiam de iis rebus, quae libera adhuc republica non pertinuerant ad curam ordinis iſtius ampliſſimi *. Deinde & propoſitis edictis ea, quae fieri vellet praecipere, eaque ratione iura noua quam plurima conſtituere coepit.

Ea fretus permulta SCtis & edictis conſtituit.

* Ea quoque in re ſequutus Auguſtus eſt Mecaenatis conſilium, qui in oratione prudentiſſima apud Dionem Caſſium *Lib. LII. p.* 485. monet principem, primum, vt legatos ab exteris miſſos in Senatum introducat, addita ratione; τά τε γὰρ ἄλλα, καὶ σεμνὸν καὶ ἀξιόλογόν ἐστι τό, τε τὴν βουλὴν πάντων κυρίαν δοκεῖν εἶναι, καὶ τὸ πολλοὺς

Digitized by Google

τοὺς ἀντιπάλους τοῖς ἀγνωμονοῦσιν αὐτῶν φαίνεσθαι. *Eſſe enim e dignitate reipublicae omnia in poteſtate Senatus eſſe videri, plurimosque eſſe eorum aduerſarios, qui ſe contumaces in eum gerant.* Deinde addit, oportere Auguſtum ἅπαντα τὰ νομοτεθούμενα δι' αὐτῶν ποιεῖν, καὶ μηδὲν τὸ παράπαν ἄλλο ἐπὶ πάντας ὁμοίως φέρειν πλὴν τῶν ἐκείνης δογμάτων, *per Senatum facere omnia, quae decernenda ſint, quia non omnino quidquam aeque ad omnes pertineat, ac Senatusconſulta.* Eadem iterum inculcat *p.* 487. vbi & hanc reddit rationem, quod & par ſit, κοινὰ κοινῶς διοικεῖσθαι, *publica publico conſilio adminiſtrari:* & homines ſuapte natura gaudeant iis, quae tamquam conditione aequales a maiore adipiſcantur, omniaque, quae is cum ipſorum conſilio decernat, laudent, & tamquam vltro a ſe ipſis ſtatuta diligant.

§. CLXXI.

Talia SCta Silanianum & Statilianum.

Hinc SCta non pauca iam ſub Auguſto prodiiſſe comperio, quae poſtea pro legibus fuerunt. Tale eſt SC. SILANIANVM, quo cautum, *vt ſi dominus a familia occiſus diceretur, de ea, antequam heres adeat, publica quaeſtio haberetur, & de ſontibus ſumeretur ſupplicium, neque prius tabulae teſtamenti aperirentur* *, *vel, ſi quid contra factum fuerit, hereditatem fiſcus occuparet.* Quod SC. anno ab V. C. DCCLXIII. P. Cornelio Dolabella & C. Iunio Silano Coſſ. factum eſſe, recte exiſtimat Franc. Hotomanus, immo & ante eum Cuiac. *Obſeru. I,* 18. Idque verum eſſe, vel inde patet, quod inſequente ſtatim anno, T. Statilio Tauro & M. Aemilio Lepido Coſſ. nouo SC. ſancitum eſt, *vt quaeſtioni iſti quinquennio praeſcriberetur, niſi*

niſi plane quaereretur de parricidio. l. 13. D. de SC. Silan.

* Hoc ipſum eſt, quod eo SC. primum cautum fuiſſe videtur. Nam quod, domino domi ſuae occiſo, familia omnis diris quaeſtionibus ſubiici ſoleret, id ſemper Romae obtinuit, etiam libera adhuc republica. Tacit. *Annal. XIV*, 42. *Ceterum quum* VETERE *ex* MORE *familiam omnem, quae ſub eodem tecto manſitauerat, ad ſupplicium agi oporteret: concurſu plebis, quae tot innoxios protegebat, vſque ad ſeditionem ventum eſt.* Ad quae verba Iuſt. Lipſius: *Bene,* inquit, *vetere ex more. Nam etiam libera republica id obtinuit, ex epiſtola Ser. Sulpicii de caede Marcelli*: Ego tamen ad tabernaculum eius perrexi: inueni duos libertos, & pauculos ſeruulos: reliquos aiebant profugiſſe, metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus eſſet. *Hunc priſtinae ſeueritatis ritum firmauit poſtea SC. Silanianum ſub Auguſto.* Ceterum laudata a Lipſio Seruii Sulpicii Epiſtola eſt inter Ciceronianas *Lib. IV. ad familiar. Epiſt.* 12.

§. CLXXII.

Nec aliorum temporum ego eſſe arbitror SC. VELLEIANVM, quod mulierum interceſſit interceſſionibus, easque irritas eſſe iuſſit. *l.* 2. §. 1. *D. de SC. Vellei.* Mouet me, quod iam Auguſtus hoc dicatur edixiſſe. *l.* 2. *pr. D. eod.* edicta vero principum Senatusconſulta, vti mox oſtendemus, vel praecedebant, vel mox ſequebantur. Deinde SC. hoc *ibidem* factum dicitur M. SILANO & VELLEIO TVTORE Coſſ. Atqui non quidem M. ſed L. SILANVS FLAM. MART. & G. VELLAEVS TVTOR COSS. anno V.C. — Itemque Velleianum.

V. C. DCCLXIII. reperiuntur apud Gruter. *Inſcr. p. CCCCLXX*, 1. 2. neque aliud eiusdem nominis par conſulum alibi in *Faſtis* occurrit *.

* Obſeruaueram hoc in *Elem. Iur. ſec. ord. Pandect. Parte III.* § *CLXXXXVI* *, addideramque, iisdem conſulibus latam videri legem IVNIAM VELLEIAM. Poſterius etiam V. C. Herm. Noordkerkio *in Diſquiſit. de lege Petron. p.* 94. probari, video: non autem prius. Ait enim vir doctiſſimus: *Sed nollem, vir egregius iisdem etiam auctoribus Velleianum SC. acceptum retuliſſet: quam opinionem vel Vlpianus damnat, qui l. 2. D. d. t. diſerte teſtatur*, POST *Claudii edictum fuiſſe conditum.* Ego vero quum haec ſcriberem, non ignorabam, Vlpianum primum Edicti Auguſti & Claudii meminiſſe, & deinde ſubiicere: POSTEA *factum eſt SC. quo pleniſſime feminis omnibus ſubuentum eſt.* Ipſe enim eo modo ratiocinatus fueram in *Antiqu. Rom. III*, 21, 12. Sed non ignorabam etiam, *poſtea* illud etiam referri poſtea ad ſolum Edictum Auguſti, quod praeceſſit, neque ſemper tam accurate his ſimilibusque vocabulis vſos eſſe ICtos veteres, vt iis tuto ſuperſtruere poſſis rationes chronologicas: immo ea aduerbia illos promiſcue plerumque adhibere, pro *praeterea.* Ita Pomponius *l.* 2. §. 8. *D. de orig. iur.* vbi de XII. Tab. diſputatione fori, legisque actionibus egerat, ſtatim ſubiicit: DEINDE *quum eſſet in ciuitate lex XII Tab. & ius ciuile, eſſent & legis actiones: euenit, vt plebs in diſcordiam cum patribus perueniret, & ſecederet* Atqui id ante conditas XII Tabulas eueniſſe nouimus. Similia licet obſeruare *d. l.* 2. §. 18. 20. 22. Haec ſi reperias apud iurisconſultum, qui ex inſtituto texit hiſtoriam: quid ſperandum de chronologica iurisconſultorum ἀκριβείᾳ, vbi id ex in-

ſtituto non agunt? Sed ſufficit nobis, alium annum adhuc oſtendi non potuiſſe, quo collegae in Conſulatu fuerint *Silanus* & *Velleius Tutor*, nos vero eos anno DCCLXIII. inter ſuffectos feliciter reperiſſe.

§. CLXXIII.

Quo colore edicta propoſuerit Auguſtus?

Sed & EDICTIS Auguſtus vti ſenſim coepit ad iura noua conſtituenda, idque ſe iure facere, plebi facillime perſuaſit. Quum enim, magiſtratus tantum non omnes edicta de rebus curationi ſuae demandatis propoſuiſſe, ſupra oſtenderimus: (§. LXI. ſeq.) Auguſtus, qui omnium magiſtratuum munia in ſe traxerat, nullo aduerſante, iure ſuo vti poterat, quoties id videretur e republica futurum. Si quid ergo ediceret in prouinciis, id faciebat tamquam PROCONSVL *; ſin in vrbe, vi TRIBVNICIAE POTESTATIS; ſi apud exercitum, tamquam IMPERATOR, ſi denique circa ſacra, tamquam PONTIFEX MAXIMVS id iure facere videbatur. (§. CLXII. *)

* Et tale procul dubio fuit δόγμα, ὃ ἐξῆλθε παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, EDICTVM, *editum a Caeſare Auguſto, vt deſcriberetur totus orbis Romanus. Luc. II*, 1. Ita enim potius vertendum, quam per *decretum* vel *ſententiam*. Alia eius edicta memorantur apud Sueton. *Aug. Cap. XXVIII. XXXI. LIII. LXXXIX.* Dion. Caſſ. *Lib. XLIX. p.* 401. Ioſeph. *Lib. XVI. Ant. Iud. Cap.* 6. *l.* 2. *princ. D. ad SC. Velleian. l.* 26. *D. de lib. & poſtum. l.* 8. *D. de quaeſtion.*

Digitized by Google

§. CLXXIV.

Iura iis introducta.

Et plura ſane ſub Auguſto inualuerunt iura noua, de quibus nec leges ullae, nec SCta, quod quidem hodie extiterunt. Ita ſane tunc ſenſim imminutum eſt domeſticum in ſeruos imperium, data his facultate, apud Praefectum vrbi de dominorum ſaeuitia conquerendi. Iuſt. Lipſ. *ad Sen. de Beneſ. III*, 21. Inualuiſſe etiam tunc videtur, vt parentes liberos aut inſtituere, aut nominatim exheredare tenerentur *. Alia edicta quibus quaedam noua iura inuecta ſunt, iam diximus ſupereſſe in *l*. 2. *pr*. *D*. *ad SC*. *Vellei*. *l*. 8. *pr*. *D*. *de quaeſtion*. *l*. 26. *D*. *de lib*. *&* *poſtum*.

* Si tamen dicendum, quod res eſt, pleraeque de inſtitutione & exheredatione liberorum ſanctiones, quae initio edictis inuectae ſunt, quando quibusdam extra ordinem ſubuenire placuit, veluti Tettio infanti, a patre iniuſtiſſime exheredato, Valer. Max. *VII*, 7. Reineſ. *ad Inſcript*. *p*. 24. poſtea migraſſe videntur in legem quamdam. In quam vero, niſi in IVNIAM VELLEIAM, quae ad heredum, liberorumque inprimis inſtitutionem paene tota pertinuit? Eius legis capita quaedam recenſentur *l*. 10. §. 2. *D*. *de teſtam*. *tut*. *l*. 13. *D*. *de iniuſt*. *rupt*. *irrit*. *fact*. *teſt*. *l*. 39. *D*. *de lib*. *&* *poſtum*.

§. CLXXV.

Noui magiſtratus ab Auguſto inſtituti.

Idem princeps, inſtitutis aliquot nouis poteſtatibus, ius vel maxime ad nouum reip. ſtatum adcommodauit. Primo enim, inſtituta PRAEFECTVRA VRBANA *, regnum

Digitized by Google

num Praetorum forenſe haud parum concuſſit, multaque, quae in ciuitate monarchica obſeruari oportebat, adiutore Praefecto vrbi facile introduxit. Deinde & PRAEFECTVRA PRAETORIANA, quamuis militaris initio poteſtas, teſte Dione *Lib. LII. p.* 480. & *Lib. LV. p.* 555. adeo paullatim inualuit, vt inſequente tempore ἀρχὴ δευτέρα μετὰ τὰ σκῆπτρα, *magiſtratus, a principatu ſecundus* videretur. Herodian. *Hiſt. Lib. V. Cap.* 1. Vt iam de PRAEFECTVRA VIGILVM, coercendis incendiis, cuſtodiendaeque nocturnis temporibus vrbi ab eodem principe inſtituta, *l.* 2. §. 33. *D. de orig. iur. l.* 3. *pr. D. de offic. praef. vigil.* ſimilibusque nouis dignitatibus, nihil dicamus.

* Hoc quoque inuentum non deſtituebatur colore. Nam & ſub Regibus, & libera republica *praefectos vrbi*, quoties reges magiſtratusque reliqui vrbe abeſſe oportebat, creatos eſſe, iam ſupra (§. LVII.) obſeruauimus, Liu. *Lib. III. Cap.* 29. Tacit. *Annal. VI*, 10. 11. *l.* 2. §. 33. *D. de orig. iur.* Gruter. *Inſcr. p. CCCXIII*, 9. *p. CCCLVI*, 1. Non ergo tam noui quid introducere, quam magiſtratum veterem retinere videbatur, niſi quod pro extraordinario illum in poſterum ordinarium eſſe vellet. Et obtentus quidem admodum honeſtus videbatur, *vt eſſet, qui coerceret ſeruitia, & quod ciuium audacia turbidum, niſi vim metueret*: Tacit. *Annal. VI*, 11. Vere tamen id agebat Princeps, vt pleraque Praetoris aliorumque magiſtratuum munera paullatim in illum praefectum transferret, eoque modo eorum poteſtatem euerteret. Quod adeo verum eſt, vt M. Valerius Meſſalla, quem Auguſtus primum Praefectum vrbi creauerat, ſexto die eo-

Digitized by Google

eo magiſtratu ſe abdicaret, INCIVILEM eſſe POTESTATEM, conteſtatus Euſeb. *Chron. n. MDCCCCXCI.* id eſt, ciuitati liberae, qualem tum adhuc plebs ſomniabat, minus conuenientem. Ita intelligendus Euſebius, neque tunc opus eſt emendatione Iuſti Ioſephi Scaligeri.

§. CLXXVI.

Mutatio circa prouincias.

Maximi quoque momenti erat mutatio circa PROVINCIAS, quas cum Senatu ita partiebatur Auguſtus, vt illi pacatas atque inermes relinqueret, ſibi bello turbidas, in quibus legiones erant, ſeponeret. Strabo *Geogr. XVII. extr.* Suet. *Aug. Cap. XLVII.* Dio Caſſ. *Lib. LIII. p.* 503. Illis Senatus PROCOSS. his ipſe LEGATOS AVG. PRO COSS. vel PRO PRAETORIBVS cum iure gladii & imperio militari praeficiebat. Dio Caſſ. *Lib. LIII. p.* 504. Lipſ. *Excurſ. M. ad Tacit. Annal. I.* Iam vero per tot praeſides ſibi obnoxios Auguſtum, quidquid collibitum eſſet, in orbe Romano inſtituere potuiſſe, nemo non animaduertit.

§. CLXXVII.

Praefectus Auguſtalis Aegypti & Iuridicus Alexandrinae ciuitatis cur inſtituti?

Quum de Aegypto in fatis eſſe diceretur, eam, ſimul ac faſces Rom. ibi viſi eſſent priſtinam libertatem recuperaturam: Cic. *Lib. I. Epiſt. ad famil.* 7. Trebell. Pollio *in Aemilian. Cap. XXIII.* id in rem ſuam callide vertit Auguſtus, prouinciamque illam rei annonariae cauſſa vnice neceſſariam, tamquam peculiarem ſibi vindicauit, excluſisque eius aditu Senatoribus, in illam miſit virum eque-

equeſtrem ſine faſcibus, qui PRAEFECTVS AVGVSTALIS vocabatur: Tacit. *Annal. II*, 59. *XII*, 60. *Hiſtor. I*, 11. Dio Caſſ. *Lib. LIII. p.* 554. Arrian. *Expedit. Alexandri M. III*, 6. Sueton. *Tiber. Cap. LII.* cuique adiungebatur IVRIDICVS ALEXANDRINAE CIVITATIS, cuius de officio ſingularis in Pandecte titulus exſtat. *

* Falluntur, qui IVRIDICVM hunc ſoli Alexandriae ius dixiſſe, exiſtimant. Erant enim *Iuridici* praeſides prouinciarum, quales in Italia loco *Conſularium* conſtituerat Marcus Antoninus Imp. Iul. Capitol. *in Marco Cap. XI.* Hinc paſſim memorantur *Iuridici per Flaminiam & Picenum* apud Gruter. *Inſcr. p. MLXXXXIII*, 3. itemque *per Apuliam & Picenum*: *Ibid. p. CCCCLXV.* 5. 6. denique & *Iuridici Aſturiae & Gallacciae. Ibid. p. CCCCLXIII.* Ita & *Iuridicus Alexandrinae ciuitatis*, non ſoli huic ciuitati ius dicebat, ſed vniuerſae Aegypto vna cum Praefecto Auguſtali praeerat, Cuiac. *Obſeru. XX*, 31. & hinc IVRIDICVS PER AEGYPTVM vocatur apud Gruter. *Inſcr. p. CCCLXXII*, 14. nec multo minor eius erat, quam Praefecti Auguſtalis auctoritas, vt plane huic tamquam ſpeculator adiunctus videatur, ne quid rerum nouarum poſſet moliri. Reineſ. *ad Inſcr. Claſſ. II*, 26. *p.* 271. Erat ſane apud Iuridicum legis actio, *l.* 1. *D. de offic. Iurid.* aeque ac apud Praefectum Auguſtalem: Tacit. *Ann. XII*, 60. Non minus ac ille tutores dabat, quamuis ea facultas illis demum conſtitutione D. Marci data ſit. *l.* 2. *D. eod.* §. 5. *Inſt. de Atil. tut.* Denique & contentioſa eos iurisdictione eſſe gauiſos, vel ipſa argumento ſunt vocabula *Iuridici*, *δικαιοδότου*, *Romani iudicis*, & ſimilia, quibus in iure noſtro, nec non apud Strabonem & Sex. Rufum deſignantur.

§. CLXXVIII.

§. CLXXVIII.

Auguſtus certis tantum ICtis dedit facultatem reſpondendi.

Non ignorabat porro princeps prudentiſſimus, quam multum vtilitatis capere poſſet ex opera atque interpretatione IVRISCONSVLTORVM. Vt ergo & hos ſibi haberet obnoxios, eorumque ope in euertendo Praetoris regno & iure per nouas interpretationes ad ſtatum monarchicum inflectendo vteretur *: primus facultatem de iure reſpondendi, olim omnibus communem, (§. CLVII.) certis tantum exploratae fidei viris beneficii loco dedit, ſimulque neceſſitatem impoſuit iudicibus, ne ab eorum ſententia vmquam recederent. § 8. *Inſt. de iure nat. gent. & ciu. l.* 2. §. 47. *D. de orig. iur.*

* Genuinam hanc eſſe huius inſtituti cauſſam, & Vlricus Huber. *Auſpic. domeſt. p.* 178. ex parte vidit, & nos cum cura demonſtrauimus in *Antiqu. Rom. I*, 2, 39. *p.* 67. Vnde veram huius inſtituti cauſſam vel non peruidit, vel diſſimulauit Pomponius, dum id ab Auguſto factum eſſe ſcribit, *vt maior* eſſet iuris auctoritas. *l.* 2. §. 47. *D. de orig. iur.* Solere ſane Pomponium blandiri principibus, eorumque obtentus pro veris rerum cauſſis obtrudere patet ex *d. l.* 2. §. 9. 11. 27. *D. de orig. iur.*

§. CLXXIX.

Cur Labeonem ſibi conciliare non potuerit?

Quum vero iis temporibus duo illuxiſſent ingenia eximia, M. ANTISTII LABEONIS, & C. ATEII CAPITONIS, quos duo pacis decora vocat Tacit. *Annal. III*, 75. vtrumque quidem ſibi conciliare ſtudebat Auguſtus, ſed laterem lauabat in LABEONE, Q. Labeonis, C. Iulio Caeſari olim in-

Digitized by Google

inſenſiſſimi, filio, *incorruptae libertatis viro*, vt idem Tacitus *ibid.* eum vocat, *quique nihil ratum penſumque habebat, niſi quod iuſtum ſanctumque eſſe, in Romanis antiquitatibus legiſſet.* Gell. *Noct. Attic. XIII*, 12. Quum ergo huic viro atrox inſideret priſtinae libertatis memoria: nullam elabi patiebatur occaſionem, odium aduerſus principatum prodendi, eiusque παῤῥησίας exempla ſuperſunt apud Sueton. *Aug. Cap. LIV.* & Dion. Caſſ. *Lib. LIV. p.* 531. vt mirum non ſit, hominem ne conſulatus quidem auctoramento adduci ſe paſſum, vt ſe Auguſto addiceret. * *l.* 2. §. 47. *D. de orig. iur.*

* Ait Pomponius, *noluiſſe Labeonem, quum offerretur ei ab Auguſto conſulatus, quo ſuffectus fieret, eum honorem ſuſcipere.* At Tacitus *Annal. III*, 75. refert, *Auguſtum acceleraſſe Ateio conſulatum, vt Labeonem Antiſtium iisdem artibus praecellentem, dignatione eius magiſtratus anteiret.* Ex illo ergo colligas, Labeonem honorem adſpernatum eſſe, quod inter ſuffectos tantum eſſet deſignatus: ex hoc, Auguſtum illum neglexiſſe, vt Ateius illum dignitate anteiret: & hinc ſtatim ſubiicit: *Labeoni, quod praeturam intra ſtetit, commendatio ex iniuria; huic, quod conſulatum adeptus eſt, odium ex inuidia oriebatur.* Quae vero iniuria facta eſſet Labeoni, ſi ipſe oblatam dignitatem vltro reieciſſet? Rem ita concipio. Auguſtus, vt vtrumque ſibi conciliaret, vtrique videtur obtuliſſe conſulatum: quum vero Ateio, cuius obſequium ei magis probabatur, illum honorem acceleraſſet, id male habuit Labeonem, virum praetorium, ac proinde quum ille paullo poſt conſul ſuffectus deſignaretur, illum honorem repudiauit, iniuriam interpretatus, quod Ateio eſſet poſthabitus,

Digitized by Google

tus, neque mora illa ac dilatio ſaltim conſulatu ordinario compenſaretur. Ita intelligo Pomponium & Tacitum, quamuis nec improbabilis ſit coniectura V. A. Corn. van Bynkerſh. in *Praeterm. ad h. l.* pro *quo ſuffectus fieret*, legentis: *quo ſuſpectus fieret*.

§. CLXXX.

Cur Ateium ſibi facilius habuerit obnoxium?

At tanto facilius ſibi ad omne obſequium deuinxit C. ATEIVM CAPITONEM, *cuius obſequium*, ex Taciti iudicio non poterat non *dominantibus magis probari*: quum ſe ad ſeruilem paene adulationem demitteret, ceu patet ex Tacito *Annal. III*, 70. & Sueton. *de illuſtr. gramm. Cap. XXII.* Eo ingenio conſulatum meruit, quo tamquam ſuffectus anno V. C. DCCLVIII. collega C. Vibio Poſtumo functus eſt. Gruter. *Inſcr. p. MLXXXII*, 2. Huic ergo ſimilibusque Auguſtus reſpondendi de iure facultatem dedit: ex eoque tempore reſponſa ſua & ſcripta dare, & ſignare coeperunt, Seneca *de Beneſ. VII*, 16. quum antea neutrum fieri ſoleret. * *l. 2. §. 47. D. de orig. iur.*

* Vtroque opus erat, vt iudices, & quid ſibi reſponſum eſſet, & reſponſum illud a iuriſconſulto, cui reſpondendi ius ſit, profectum eſſe, intelligerent. Ceterum libera republica iudices adeo non adſtricti erant reſponſis prudentum, vt ea ſaepe ab Oratoribus dicendo euerterentur, teſte Cicerone *pro Muraena Cap. XIII.* qui & alibi id exemplo Craſſi confirmat *pro A. Caecin. Cap. XVIII.*

§. CLXXXI.

§. CLXXXI.

LABEONEM quam plurimos ad iuriſprudentiam inſtituiſſe, & *totum annum ita diuiſiſſe, vt Romae ſex menſibus cum ſtudioſis eſſet, ſex menſibus ſecederet, & conſcribendis libris operam daret*, refert Pomponius, *l.* 2. §. 47. *D. de orig. iur.* qui & quadringenta eum volumina reliquiſſe teſtatur. In his erant *Libri octo* ΠΕΙΘΑΝΩΝ, ex quibus octo tantum fragmenta in Pandecte ſuperſunt. Scripſit & *libros* XL POSTERIORVM, Gell. *Noct. Attic. XIII*, 10. quamuis in indice Florentino *decem* tantum laudentur, ex iisque vnicum ἀποσπασμάτιον exſtet in *l.* 42. *D. de liberali cauſſ.* * Memorantur etiam *liber primus* PRAETORIS VRBANI, *l.* 19. *D. de verb. ſignif.* & *liber triceſimus* PRAETORIS PEREGRINI, *l.* 9. §. 4. *D. de dolo malo.* nec non liber EPISTOLARVM, *l.* 30. §. 1. *D. de vſurp. & vſucap.* de quo Menag. *Amoenit. iur. ciu. Cap. XX.* denique RESPONSA, quorum *librum XV.* laudat Vlpianus apud *Pariatorem leg. Moſaic. & Roman. tit. XII.* §. 7. Scripta Labeonis.

* Libros πειθανῶν in compendium redegit IVLIVS PAVLLVS, Perrenon. *Animadu. Iur. II*, 16. van Bynkershoek *Obſ. III*, 6. Eamdem operam libris *Poſteriorum* nauauit IAVOLENVS, qui & libros *ex Poſterioribus Labeonis* ſcripſit, qui libri, quomodo diſtinguendi ſint, diſquirunt Merill. *Obſ. V*, 38. Maſcou. *de Sect. Procul. & Sabin. p.* 50. *ſequ.* & V. C. Gottlob. Aug. Ienichen *de Priſco Iauoleno* §. *XVII. p.* 32. *ſequ.* Praeterea ad LABEONEM notarunt QVINTVS, *l.* 7. §. 7. *D. de dolo malo.* AVLVS,

M for-

fortaſſis Caſcellius, *l.* 17. §. 5. *D. de hered. inſt.* PROCVLVS, *l.* 10. §. 1. *D. de negot. geſt.* & ARISTO, *l.* 17. §. 5. *D. de hered. inſtit.* Maſcou. *de Sect. Cap. I. p.* 18. *ſequ.*

§. CLXXXII.

Eius bonarum artium ſtudium.

Tantum vero abeſt, vt vir eximius vltra Praetoris edictum ſapere notuerit, vt & per reliquas ſapientiae diſciplinas bonasque artes viuidam circumtulerit indolem. Teſtem habemus non modo Pomponium, qui eum *& in ceteris operam ſapientiae dediſſe*, obſeruat, verum etiam Gellium, qui *Noct. Attic. XIII,* 10. *Labeo Antiſtius*, inquit, *iuris quidem ciuilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & conſulentibus de iure publice reſponſitauit, ceterarum quoque bonarum artium non expers fuit, & in grammaticam ſeſe, atque dialecticam, litterasque antiquiores altioresque penetrauerat.* Nihil ergo prohibere exiſtimo, quo minus *libros XV.* DE IVRE PONTIFICALI apud Feſtum *in Siſtere. libros* DE DIIS ANIMALIBVS apud Seruium *in Virgil. Aeneid. III. v.* 168. eidem Labeoni noſtro tribuamus, quamuis alii diſtinguendos exiſtiment Labeones IC. & theologum. *

* Pro eodem vtrumque habent Bertrandus in vita, & Menag. *Amoen. iur. ciu. Cap. XX.* Eosdem diſtinguendos putat V. A. Corn. van Bynkershoek *in Praeterm. ad l.* 2. §. 47. *D. de orig. iur.* Et ſane memoratur a Macrobio CORNELIVS quidam LABEO, quem *libros Faſtorum* & *librum de oraculo Apollinis Clarii* ſcripſiſſe ait: & hic fortaſſis poſſet dici Labeo theologus. Sed quum non ſint libri hi iidem, quos a Feſto & Seruio laudari animaduertimus: nihil obſtat,

ſtat, quo minus & noſter talia ſcripſerit, aemulatus fortaſſis aemulum, Ateium Capitonem, cuius de libris eiusdem argumenti paullo poſt erit dicendi locus. Vid. Chriſtfr. Waechtler *litt. de V. A. Corn. van Bynkersh. Praetermiſſ. p.* 304. *ſequ. edit: Vblii.*

§. CLXXXIII.

Nec C. ATEIVS CAPITO, quamuis magis immerſus negotiis ciuilibus, calamo pepercit. Scripſit enim libros de IVRE PONTIFICIO, quorum quintum laudat Gell. *Noct. Attic. IV*, 6. *libros* CONIECTANEORVM quam plurimos, quippe quorum ducenteſimum quinquageſimum nonum laudat Gell. *Noct. Att. XIV*, 7. librum de IVRE SACRIFICIORVM apud Macrob. *Saturn. III*, 10. nec non EPISTOLAS, ex quibus quaedam deſcripſit Gell. *Noct. Attic. XIII*, 12. Addimus, ex tot libris iurisconſulti maximi, & *principem in ciuitate locum*, teſte Tacito *Ann. III*, 75. *ciuilibus ſtudiis adſequuti*, ne vnum quidem fragmentum in Pandecten relatum eſſe, * ipſumque Ateium inter viuos eſſe deſiiſſe anno V. C. DCCLXXV. Tacit. *ibid.* Scripta Ateii Capitonis.

* Videntur ergo Ateii Capitonis libri iam ante Triboniani tempora intercidiſſe. Nec inter iurisconſultos, qui illi denunciant teſtimonium, alii ſunt, quam ei σύγχρονος Labeo, *l.* 79. §. 1. *D. de iure dot. l.* 30 §. 6. *D. de legat. III.* Proculus, *l.* 13. §. 1. *D. de ſeru. praed. vrban.* Iauolenus, *l.* 39. §. 2. *D. de aur. arg. mund.* Vlpianus, *l.* 29. *D. de rit. nuptiar.* denique Paullus, *l.* 2. §. 4. *D. de aqu. & aqu. pluu. arc.* Poſtremi, qui eius libros laudant, fuere

Feſtus & Macrobius, vt adeo Ateii opera ſaltim ad ſaeculum vſque quintum inter hominum manus verſata eſſe adpareat.

§. CLXXXIV.

Alſenus Varus, ICtus.

Progredimur ad reliquos, qui ſub Auguſto floruerunt, iuriſconſultos. Quamuis vero huc tota pertineat Ser. Sulpicii familia, de qua Pomponius *l.* 2. §. 44. *D. de orig. iur.* in ea tamen in primis eminuit C. vel, vt in Dionis Caſſii *Laterculo Coſſ.* ad ann. DCCLV. vocatur, P. ALFENVS, (in numis ALFINIVS) VARVS, elegantis ingenii & facundiae vere Auguſteae ſcriptor. Eum vulgo ferunt Cremonae, Publio patre natum, diu exercuiſſe ſutrinam, poſtremo, clauſa ſutrina, ſe Romam contuliſſe, & audito Ser. Sulpicio, maximos in iure profectus feciſſe. Acron ad illa Horat. *Serm. I. Sat.* 3. *v.* 130.

Optimus eſt modulator, ut ALFENVS *faber*, *omni*
Abiecto inſtrumento artis, *clauſaque taberna*,
Sutor erat. *

Noſtrum conſularem fuiſſe, & Pomponius obſeruat: dubium tamen, quo anno. Qui enim anno ab V. C. DCCLIV. cum P. Vinicio collega conſul fuit, quique fato functus, obſeruante eodem Acrone, publico funere elatus eſt, vix noſter eſſe potuit, niſi eum ſenem capularem faſces ſuſcepiſſe, exiſtimemus.

* Ob ὁμωνυμίαν tota prope ALFENI vita perquam incerta ac perplexa eſt. Hinc an noſter ſutor ille conſularis ſit, merito ambigitur.

Noſtro

Noſtro ſane illa Horatiana & Acroniana vix quadrare, pluribus iisque ſatis luculentis rationibus euicerunt Cl. Waechtl. *in Act. Erud. Lipſ. anno MDCCXI.* & V. C. Eu. Otto *praefat. Tom. I. Theſ. iur.* & poſtea *in Publ. Alfeno Varo ab iniuriis veterum & recentiorum liberato*, inſerto *Tomo V. Theſaur. Iur. ciu. p. 1629. ſeqn.* Ceterum quum Alfenus noſter Ser. Sulpicium, qui iam anno DCCX deceſſit, audiuerit, eum, qui anno DCCLIV conſul fuit, ſi Sulpicium decennio ante eius mortem audiuerit, & tunc ſaltim triginta annorum fuerit, (neque enim tum erant tempora, quibus cruda ſtudia in forum propellebantur,) octoginta quatuor annorum fuiſſe oporteret.

§. CLXXXV.

Scripſit ALFENVS *libros* XL DIGESTORVM, quos Iulius Paullus in epitomen contraxit: & COLLECTANEA, vel, vt aliae Gellii editiones habent CONIECTANEA, quorum liber ſecundus laudatur *Noct. Attic. VI, 5.* vbi & auctor, *iurisconſultus, Seruii Sulpicii diſcipulus, rerumque antiquarum non incurioſus* vocatur. Sed de his *coniectaneis* mox plura. Neque enim adeo certum eſt, ea eſſe ALFENI noſtri opus. Ceterum de iurisconſulto hoc eximio praeclare meriti ſunt Henr. Brenkmannus libro elegante, quem *Pandectas iuris ciuilis auctoribus ſuis & libris reſtitutos* inſcripſit. *Amſt. MDCCIX.* 8. & Eu. Otto *in P. Alfeno Varo ab iniuriis veterum & recentiorum liberato. Tomo V. Theſ. iur. p. 1629. ſequ.* Eius ſcripta.

§. CLXXXVI.

C. Aulus Ofilius.

Eorumdem temporum iuriſconſultus, C. AVLVS OFILIVS iam Ciceronis aeuo inclaruit, qui eius meminit *Lib. VII. ad Familiar. Epiſt.* 21. Συμφιλολογοῦντα habuiſſe videtur T. Pomponium Atticum, *l.* 234. *D. de verb. ſignif.* Eius exemplo non ambiuit honores, ſed in equeſtri ordine conſenuit, quamuis Iulio Caeſari familiariſſimus. *l.* 2. §. 44. *D. de orig. iur.* Scripſit de LEGIBVS VICESIMAE, nec non de IVRISDICTIONE, & AD EDICTVM PRAETORIS *, quae omnia laudantur a Pomponio. His adiiciendi *libri* ACTIONVM, *l.* 3. §. 5. *D. de penu leg.* & *libri* IVRIS PARTITI, *l.* 55. §. 3. *D. de legat. III.* Vxorem eius CLODIAM, quindecies enixam, CXV. annos vixiſſe, obſeruat Plin. *Hiſt. Nat. VII*, 48. quocum iungendus Valerius Max. *VIII*, 13. Menag. *Amoen. iur. ciu. Cap. XLII.*

* Henr. Dodwellus *Append. Praelect. Cambden.* p. 780. Ofilium edictum perpetuum Iulii Caeſaris auſpiciis ſcripſiſſe, illudque opus poſtea decreto Caeſaris firmatum eſſe, exiſtimat. Sed id vix veroſimile eſſe, quilibet animaduertit. Si enim vel maxime fieri potuerit, vt Caeſar id negotii dederit Ofilio, (quum de iure in ordinem redigendo eum cogitaſſe, ſatis conſtet,) omnia tamen illa conſilia eius fata turbaſſe, teſtis eſt Sueton. *Caeſ. Cap XXXXIV.* Si ergo edictum compoſuit: priuatis id factum eſt auſpiciis: at inſcriptio AD EDICTVM argumento eſt, eum magis notas vel ſcholia

ad

Digitized by Google

ad edictum ſcripſiſſe, quam edictum compoſuiſſe tale, quale poſtea iuſſu Hadriani edidiſſe nouimus Saluium Iulianum.

§. CLXXXVII.

Hi ſunt celebriores eorum temporum iuriſconſulti. Nam non niſi nominibus noti ſunt T. CAESIVS, AVFIDIVS TVCCA, AVFIDIVS NAMVSA, cuius tamen ſcripta aliquoties in Pandecte laudantur, * *l.* 40. §. 3. *D. de condit. & demonſtr. l.* 5. §. 7. *D. commod. l.* 2. §. 6. *D. de aqua & aqu. pluu.* FLAVIVS PRISCVS, C. ATEIVS PACVVIVS, CINNA, qui citatur *l.* 6. *D. de ritu nupt. & l.* 40. §. 1. *D. de condit. & demonſtr.* & PVBLICIVS GELLIVS, qui omnes a Pomponio inter Ser. Sulpicii auditores recenſentur. Addimus his, vti videtur σύγχρονον, CARTILIVM, bis laudatum in iure noſtro, *l.* 9. §. 13. *D. de pign. act.* & *l.* 69. *D. de hered. inſt.* cuius memoriam primus reſtituit Ant. Auguſtin. *Emend. III,* 6. laudatus ideo a Cuiac. *Obſ. I,* 9. Reliqui Ser. Sulpicii auditores & Cartilius.

* Refert Pomponius *l.* 2. §. 44. *D. de orig. iur.* Aufidium Namuſam octo illuſtriorum Ser. Sulpicii auditorum libros digeſſiſſe in centum quadraginta libros. Hos ipſos vero eſſe libros COLLECTANEORVM vel CONIECTANEORVM, quos ob locum Gellii *Noct. Attic. VI,* 5. Alfeno Varo tribuunt, (§. CLXXXV.) acute coniicit V. A. Corn. van Bynkerſh. *Obſeru. VIII,* 1. vbi etiam oſtendit, idem opus coniectaneorum laudari, quoties in Pandecte citentur Ser. Sulpicii auditores vel auctores, veluti ab Vlpiano *l.* 1. §. 6. *D. de aqua & aqu. pluu. arc.*

Digitized by Google

l. 6. D. de dote praeleg. l. 12. pr. D. de inſtruct. vel inſtrum. leg.

§. CLXXXVIII.

C. Trebatius Teſta.

Multo celebrior tamen his omnibus, C. TREBATIVS TESTA, C. Iulio Caeſari, M. Tullio Ciceroni & poſtea Caeſari Auguſto amiciſſimus, a Q. Cornelio Maximo in iure profecerat. Cic. *Lib. VII. ad Famil. Epiſt.* 8. In philoſophia primum vel Stoicos, vel academicos; poſtea Epicureos ſectatus eſt, niſi potius Ciceronem *ibid. VII*, 12. ſuo more potius iocatum eſſe dixeris *. Ceterum eum magnopere laudat Cicero *ibid. VII*, 5. *eoque probiorem hominem, meliorem virum, prudentioremque eſſe neminem, quin familiam illum ducere in iure ciuili, & ſingularem eius memoriam, ſummam ſcientiam eſſe*, teſtatur.

* Neſcio tamen, an non Epicureum quodammodo prodat honorum neglectus, quem veritus Cicero *Lib. VII. ad Famil. Epiſt.* 12. iocoſe ſcribit: *Quid porro fiet populo Vlubrano, ſi tu ſtatueris, πολιτεύεσθαι non oportere?* Nuſquam ſane legitur vel praeturam, vel conſulatum geſſiſſe: quum tamen ei in tanta Caeſaris vtriusque gratia deeſſe non potuiſſet occaſio capeſſendi rempublicam. Quare vix aliam excogitare licet rationem, quamobrem nullos ad honores peruenerit, quam quod ex ſectae ſuae formula nollet πολιτεύεσθαι.

§. CLXXXIX.

De eo iudicium, eiusque ſcripta.

Hic ſerio &, vt ipſe ait, more Romano loquitur Cicero. Quare merito mireris, ex iocis,

iocis, quibus ille cum Trebatio, vt cum amico, paullo liberius familiariusque vſus eſt, collegiſſe Dan. Heinſium *Diſſ. de Satyra Horatiana*, Trebatium illum obtuſioris ingenii, ac paene dubiae ſanitatis hominem fuiſſe: cuius ſententiam refellit Nic. Hieron. Gundling. *diſſertatione de C. Trebatio Teſta.* Inſcripſit ei *Topica* ſua Cicero; Horatius *vero Satyram I. Libri II. Sermonum*, eiusque conſilio in rebus ad ius pertinentibus vſus eſt Caeſar Auguſtus, ceu patet ex *pr. Inſt. de codicill.* Ipſe reliquit tum libros aliquot DE IVRE CIVILI, tum *libros IX.* DE RELIGIONIBVS, laudatos a Porphyrione, Horatii Scholiaſte, & Macrobio *Saturn. III*, 3.

§. CXC.

Iungimus huic A. CASCELLIVM, Q. Mucii & Volcatii auditorem, beneficiorum tam memorem, vt prioris nepotem P. Mucium, in aui honorem iudicio ſupremo heredem reliquerit. *l. 2. §. 45. D. de orig. iur.* Laudem is ſibi pepererat iurisconſulti eximii, ipſoque Trebatio eloquentioris, & iuris inprimis praediatorii tam periti * vt ipſe Q. Mucius, ſi quando de eo conſuleretur, clientes ad hunc diſcipulum ſuum remitteret. Cic. *pro Balbo Cap. XX.* Valer. Max. *Lib. VIII. Cap.* 12. Obiit Quaeſtorius, ſenex & orbus, quas duas res ſibi, natura dicaciori, & faceto, magnam licentiam praebere loquendi, fatebatur. Val. Max. *Lib. VI. Cap.* 2. *ex.* 12. A. Caſcellius.

 * *Iu-*

* *Iuris praediatorii*, cuius mentionem paſſim faciunt veteres, & de quo ſingulare caput olim in Edicto exſtitit, *l.* 54. *D. de iure dot.* hodie nec vola, nec veſtigium exſtat in iure noſtro. Rem tamen expediuit Claud. Salmaſ. *de modo vſur. p.* 739. *ſeq.* PRAES, teſte Feſto, erat, *qui populo ſe obligabat, interrogatusque a magiſtratu, ſi praes eſſet, reſpondebat: praes.* Si plures pro eadem re, e. g. pro eiusdem vectigalis conductoribus ſeſe obligaſſent, ii COMPRAEDES dicebantur. Ii, quorum bona publico fuerant obligata PRAEDIATI; ipſa bona publico obligata PRAEDIA; qui ea bona commiſſa emebant PRAEDIATORES adpellabantur. Ergo IVS PRAEDIATORIVM erat, quo, quid iuſtum ſit circa praediatos, eorumque bona, tradebatur, LEX vero PRAEDIATORIA, vel titulus edicti *de praediatoribus*, quem Caius iurisconſultus ſingulari commentario illuſtrauerat, vel pactum illud, quod magiſtratus publico nomine cum praedibus inierant. Addantur viri docti ad Sueton. *Claud. Cap. IX.*

§. CLXXXXI.

Eius facetiae & Benedicta.

De facetiis eius, quarum ſupra exemplum vidimus, (§. LXXVIII.) conſuli poſſunt Macrob. *Saturn. II*, 6. Quinctilian. *Inſtit. Orat. VI*, 4. & Scip. Gentil. *Parerg. I*, 38. Scripſit quaedam, ſed ex quibus iam Pomponii aetate *nihil exſtitit* *, *niſi vnus liber* BENEDICTORVM. *l.* 2. §. 45. *D. de orig. iur.* per quae nihil aliud intelligi videtur, quam dicta cata faceta acutaque, quibus ille reſponſa ſua paſſim diſtinxit. Menag. *Amoenit. iur. ciu. Cap. VIII.* Corn. van Bynkersh. *Praeterm. ad l.* 2. §. 45. *D. de orig. iur.* Ita enim *benedicta*

acce-

Digitized by Google

acceperunt rhetores, Seneca *Lib. I. Controu.* 4. *Auct. de corrupt. eloqu. Cap. XXXIV.* Quinctilian. *VI*, 4.

* Saepe tamen Caſcellio denunciatur teſtimonium a Labeone, *l. 29. D. de legat. III. l. 6. §. 1. D. de dote praeleg. l. 7. pr. D. de trit. vin. ol.* Celſo, *l. 158. D. de verb. ſign.* Iauoleno, *l. 39. pr. §. 2. D. de vulg. & pupill. ſubſt. l. 100. D. de legat. III. l. 7. pr. D. de trit. vin. ol. l. 26. §. 1. D. de inſtr. & inſtr. leg. l. 10. D. de ſupell. leg. l. 39. §. 1. D. de aur. arg. l. 40. §. 1. D. de condit. & dem.* denique ab Vlpiano, *l. 1. §. 17. D. de aqu. & aqu. pluu.* & *l. 1. §. 7. D. quod vi aut clam.*

§. CLXXXXII.

Nec praetereundus denique eſt Q. AELIVS TVBERO, Q. Ligarii apud Iulium Caeſarem accuſator, qui ab A. Ofilio profeciſſe dicitur. De gente Aelia, ex qua ille oriundus fuit, accuratius egit Rupertus *in Enchirid. Pomponii p. 346.* In matrimonio habuit Seruii Sulpicii filiam, ipſe poſtea auus maternus Caſſii Longini futurus *, *l. 2. §. 47. D. de orig. iur.* Praeter filiam illam ſuſtuliſſe etiam videtur filium, Conſulem anno DCCXLII. Hunc enim Dio Caſſius *in laterculo Coſſ.* quem *libro LIV. p. 520.* praemiſit, vocat Κ. Αἴλιον, Κ. υἱ. Τ8βέρωνα, *Q. Aelium, Q. F. Tuberonem*, quod ad noſtrum, quippe *L. Filium* pertinere non poteſt. Q. Aelius Tubero.

* Cicero *pro Q. Ligario Cap. I.* & poſtea ſaepius hunc Q. Tuberonem vocat *propinquum ſuum.* Quem locum interpretaturus *Scholiaſtes*: *Dicebatur*, inquit, *Tubero ſororem Ciceronis habuiſſe in matrimonio.* Aut ergo, fama deceptus, haec

ſcripſit

ſcripſit Scholiaſtes, aut bis vxorem duxiſſe oportet Tuberonem.

§. CLXXXXIII.

Eius ſcripta. Habitus eſt doctiſſimus publici priuatique iuris, librosque reliquit DE OFFICIO IVDICIS, Gell. *Noct. Attic. XIV*, 2. item AD OPPIVM, Gell. *Noct. Att. VII*, 9. At *hiſtoriarum libros XIV*, quos eidem Tuberoni noſtro tribuit Guil. Grotius *vit. ICtor. I*, 12, 5. L. potius Tuberoni, patri, tribuendos eſſe exiſtimat Voſſ. *de Hiſtoric. Lat. Lib. I. Cap.* 12. idque ſatis luculenter probat ex Cicer. *Lib. I. ad Q. fratr. Epiſt.* 1. vbi ad fratrem ſcribens: *Quamquam*, inquit, *legatos habeas eos, qui ipſi per ſe habituri ſint rationem dignitatis ſuae: de quibus honore, & dignitate, & aetate praeſtat* TVBERO: *quem ego arbitror, (praeſertim quum ſcribat* HISTORIAM,) *multos ex ſuis annalibus deligere, quos poſſit & velit imitari.* * Ceterum, quamuis obſeruatum ſit a Pomponio, ſcripta Tuberonis noſtri non adeo magnum plauſum tuliſſe ob ſermonem antiquum & obſoletum, quem tamquam cum Euandri matre loquuturus vbique adfectarit: *l.* 2. §. 46. *D. de orig. iur.* ſaepe tamen eum teſtem laudari animaduertimus a Labeone, *l.* 29. §. 4. *D. de legat. III. l.* 7. *D. de trit. vin. ol.* Celſo, *l.* 6. *D. de pecul. l.* 43. *D. de legat. III. l.* 7. §. 1. 2. *D. de ſupell. leg.* Iauoleno, *l.* 77. *D. de contrah. emt. l.* 25. *D. de inſtr. & inſtr. leg.* Vlpiano, *l.* 2. *D. de vſu & hab. l.* 5. §. 3. 7. *D. de pecul. l.* 13. §. 30. *D. de act. emt. l.* 1. *pr. D. de aqu. & aqu. pluu. l.* 72. *pr.*

D.

Digitized by Google

D. de verb. obl. denique a Paullo, *l.* 32. §. 1. *D. de aur. arg.*

* Quum tam frequenter a viris doctis confundantur Aelii Tuberones, eiusdem quidem gentis cum Catis & Paetis, at diuerſae plane familiae: licebit eos breui ſchemati includere, eademque opera ſupplere illud, quod dedit Chriſt. Ad. Rupertus *ad Enchir. Pompon. Lib. III. Cap.* 4.

L. AE-

Digitized by Google

L. AELIVS PAETVS TVBERO primus ita cognominatus, Praetor vrbanus. De quo Val. Max. V, 6, 4. Plin. *Hiſt. Nat.* X, 18.

P. AELIVS TVBERO Aedil. anno 551. Liu. XXX, 29. Praetor anno 552. Siciliam ſortitus. Id. *cap.* 40. legatus anno 563. Idem XXXVII, 55.

Q. AELIVS TVBERO tribunus pl. anno 559. Liu. XXXIV, 52. Triumuir anno 560. Liu. XXXV, 9.

Q. AELIVS TVBERO, L. Aemilii Paulli gener, de quo Plutarch. in L. Aemilio Paullo.

Q. AELIVS TVBERO, Stoicus & IC. de quo Val. Max. VII, 5. Cic. *pro Muraena Cap.* 36. *de Orat. Lib. III*, 23.

P. AELIVS TVBERO, de quo Cic. *de Oratore II*, 84.

L. AELIVS TVBERO hiſtoricus, Q. Ciceronis legatus in Aſia, poſtea propraetore Africam ſortitus littore prohibitus a Q. Ligario & P. Atio Varo.

Q. AELIVS L. F. TVBERO ICtus, de quo hic agimus. Vxores Ciceronis ſoror & Ser. Sulpicii filia.

Q. AELIVS Q. F. TVBERO Coſ. cum P. Fabio Maximo anno V. C. 742. Dio Caſſ.

filia nupta Caſſio.

CASSIVS LONGINVS ICtus, de quo infra.

§. CLXXXXIV.

§. CLXXXXIIII.

Quum ergo tum Roma tantum ingeniorum praeſtantiſſimorum prouentum viderit, ex his vero quibusdam, veluti LABEONI, atrox inſediſſet veteris reipublicae liberae memoria, alii cum ATEIO CAPITONE ſcenae ſeruirent, fructusque huius obſequii ſui caperent vberrimos: non potuit non inter diuerſarum partium iurisconſultos aemulatio naſci, ex qua & diſcrepantia in interpretando iure reſpondendoque principia, & inde diuerſas SECTAS pullulare omnino oportuit. Sectarum origo.

§. CLXXXXV.

Hinc de M. ANTISTIO LABEONE & C. ATEIO CAPITONE Pomponius: *Hi duo*, inquit, *primum veluti diuerſas* SECTAS *fecerunt. Nam Ateius Capito in his, quae ei tradita fuerant, perſeuerabat: Labeo ingenii qualitate, & fiducia doctrinae, qui & ceteris operis ſapientiae operam dederat, plura innouare inſtituit.* * *l.* 2. §. 47. *D. de orig. iur.* De his vero iurisconſultorum ſectis cum cura egerunt Em. Merill. *Obſ. I,* 2. *ſequ.* & V. C. Gottfrid. Maſcouius *de ſectis Sabin. & Proculian.* qui inprimis *Cap. IX.* veſtigia ſectarum praecipua per vniuerſum ius ſagaci ingenio inueſtigauit. Earum deſcriptio.

* Mirum profecto eſt, hos iurisconſultos tam non modo inter ſe, ſed & a ſe ipſis diſſenſiſſe, vt alia principia in republica; alia in iurisprudentiae ſtudio ſequerentur. In republica LABEO tantum abeſt, vt noua probaret, *vt nihil*

hil ratum penſumque haberet, niſi quod iuſtum ſanctumque eſſe, in Romanis antiquitatibus legiſſet. Gell. *Noct. Attic. XIII*, 12. Contra ATEIVS CAPITO accommodato dominantibus ingenio facile omnia, quae Auguſtus de nouo inſtituebat, probabat. (§. CLXXIX. ſequ.) At in iurisprudentia LABEO nouator erat, ATEIVS ea, quae a maioribus tradita acceperat, mordicus tenebat. Sic ſaepe maximos etiam viros alio ingenio domi, alio in republica, eſſe animaduertimus.

§. CLXXXXVI.

Qualis Auguſti ſucceſſor Tiberius?

Talis ſub Auguſto fuit iurisprudentiae facies. Eius ſucceſſor, TIBERIVS, calidiſſimus princeps, non modo iisdem Auguſti actibus, ſuſcepto imperio, ſollerter vſus eſt, ſed & noua quaedam reperit, ad ſtabiliendam μοναρχίαν vel maxime comparata. Nam vt inter initia principatus *ciuilem admodum, ac paullo minus, quam priuatum, egit.* Sueton. *Tiber. Cap. XXVI.* adeo, vt *cuncta per conſules inciperet, tamquam vetere republica, & ambiguus imperandi, ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, niſi tribuniciae poteſtatis praeſcriptione, proponeret:* Tacit. *Annal. I*, 7. Ita *paullatim principem exercuit praeſtititque* *. Sueton. *Tiber. Cap. XXXIII.*

* Mutationem hanc omnes hiſtorici obſeruant: at ipſum tempus, quo Tiberius, veluti Circeo poculo inebriatus, ſemel ſimulque ſui diſſimillimus factus eſt, ſimulque cauſſam iſtius μεταμορφώσεως accuratius, quam alius quisquam, notauit Dio Caſſius *Lib. LVII. p.* 615. Poſtquam enim Germanici caſum narrauit, ſtatim pergit hiſtoricus πολιτικώτατος: Τιβέριος δὲ, ἐπεὶ τὸ

ἰφε-

ἐφεδρεῦον οὐκέτ' εἶχεν, ἐς πᾶν τοὐναντίον τῶν πρόσθεν εἰργασμένων αὐτῷ, πολλῶν ὄντων καὶ καλῶν, περιέστη· τά τε γὰρ ἄλλα, ἀγρίως ἦρξε, καὶ ταῖς τῆς ἀσεβείας δίκαις, εἴ τις οὐχ ὅσον ἐς τὸν Αὔγουστον, ἀλλὰ καὶ ἐς αὐτὸν ἐκεῖνον, τήν τε μητέρα αὐτοῦ πράξας τι ἢ καὶ εἰπὼν ἀνεπιτήδειον ἐπεκλήθη, δεινῶς ἐπεξῄει. *Enimuero Tiberius, vbi iam nemo eſſet, qui principatui imminens, vitam eius obſeruaret, quum antehac plurima egregie feciſſet, tum in contraria omnia mutatus eſt. Imperauit crudeliter, violati numinis poſtulari iuſſit, non modo qui contra Auguſtum, ſed etiam qui contra ipſum aut matrem quidquam egiſſent, loquutique eſſent incommodius.* Itaque tum demum ſuo omnia arbitrio agere coepit, quum remoto aemuli, Germanici, metu, ſe ſolum ex familia Auguſta ſupereſſe animaduerteret, id eſt anno ab V. C. DCCLXXII.

§. CLXXXXVII.

Et ſane exemplo Auguſti aliquamdiu leges vetere ritu, miſſisque in ſuffragium centuriis vel tribubus, ferri paſſus eſt. Talis enim omnino eſt LEX IVNIA NORBANA de libertinis, minus ſollemniter manumiſſis, Latinorum coloniariorum numero habendis, Vlpian. *Fragm. I*, 10. Cai. *Inſt. I.* 1, 2. non libera adhuc republica anno ab V. C. DCLXXI. C. Iunio Norbano Balbo & L. Cornelio Coſſ. (quod in mentem nuper venit V. C. Hermanno Noordkerkio *Diſquiſ. de lege Petron. p.* 91. *) Sed centum annis poſt, puta anno ab V. C. DCCLXXI. M. Iunio Silano & L. Iunio Norbano Coſſ. lata, ceu contra Noordkerkium oſtendit Io. Guill. Hofmannus *de lege Iul. de adulter. Cap. V. p.* 107.

Vetere ritu ſub eo lata Lex Iunia Norbana.

 * Ni-

* Nimirum primo vir doctus ſibi procul dubio perſuaſerat, poſt Auguſtum nullas amplius leges vetere ritu rogatas eſſe. Deinde fauorem libertatis, quem haec lex eo ipſo prodiderit, dum eos, qui domini voluntate in libertate morarentur, Latinos ſaltim eſſe voluerit, temporibus illis minus conuenire, exiſtimauit. Denique ciues Romanos in Latinas colonias miſſos, temporibus Auguſti & Tiberii iam ciuitate donatos eſſe, obſeruat, ex eoque colligit, legem Iuniam, ſi libertinos minus ſollemniter manumiſſos Latinis coloniariis exaequaſſet, eo ipſo illos declaraſſe ciues Romanos. Quod quum abſonum videatur, potius hanc legem multo antiquiorem, & libera adhuc republica latam eſſe cenſuit. Sed quod feciſſe Auguſtum vidimus: quidni & fecerit Tiberius, maxime quum ad hunc ipſum ciuilem admodum, & vix principem ageret? Sane ſub eodem principe & legem VISELLIAM vetere ritu latam eſſe probabile eſt. (§. CLXVII. *) Deinde potuit legiſlator fauere libertati, quamuis libertinos ad iura ciuitatis promiſcue non admitteret. Denique falſum eſt, quod vir clariſſimus pro certo ponit, Latinos coloniarios iam ſub Auguſto & Tiberio ciues fuiſſe. Ius enim Latii, certis coloniis, immo totis prouinciis datum, multo poſt Tiberii tempora a iure ciuitatis Romanae diuerſum fuiſſe, luculenter docuit Ez. Spanhem. *Orb. Rom. Exerc. I. Cap.* 8. *p.* 47. ipſe tamen lapſus memoria, dum *p.* 46. legem noſtram a Iunio Norbano ſub Auguſto latam eſſe ſtatuit.

§. CLXXXXVIII.

Tiberius & reliqua Auguſti inſtituta ſeruat.

Sed & reliqua Auguſti inſtituta ſeruauit Tiberius. Nam & praefectorum vrbi & praetorio auxit potentiam *: & in prouin-

clis

ciis ſuo omnia arbitrio diſpoſuit: & iuriſconſultorum celeberrimis, inter quos MASVRIVM SABINVM nominat Pomponius, *l. 2. §. ult. D. de orig. iur.* facultatem de iure repondendi pro beneficio dedit.

* Patet hoc exemplo L. Aelii Seiani, quem ad annum DCCLXXXV. Praefectum praetorio habuit, quem Dio Caſſ. *Lib. LVIII. p.* 630. vocat μέγιστον τῶν τε πρὸ αὐτοῦ, καὶ τῶν μετ' αὐτῶν (πλὴν Πλαυτιανοῦ) τὴν ἡγεμονείαν ταύτην λαβόντων, ἰσχύσαντα, *inter omnes, qui ante aut poſt illum, (excepto Plautiano,) illam poteſtatem conſequuti ſint, ad ſummam potentiam euectum.* Et Tacit. *Annal. IV*, 2. Seianum non modo *vim praefecturae modicam antea intendiſſe*, obſeruat, ſed & id factum eſſe, monet, *facili Tiberio, atque ita prono, vt ſocium laborum non modo in ſermonibus, ſed apud patres & populum, celebraret, colique per theatra & fora effigies eius, interque principia legionum, ſineret.* Conf. Sueton. *Tiber. Cap. LXV.*

§. CLXXXIX.

Dominatum tamen non alia arte magis ſtabiliuit, quam comitiis primo ſtatim imperii ſui anno, Sex. Pompeio & Sex. Appuleio Coſſ. a populo ad patres translatis. Tacit. *Annal. I*, 15. Nam ad eum diem etſi potiſſima arbitrio principis, quaedam tamen etiam ſtudiis tribuum facta fuerant. Ex eo vero tempore & honores decernebantur a Senatu, praeter conſulatum, quem ipſe princeps ſuo arbitrio dabat, Dio Caſſ. *Lib. LVIII.* Lipſ. *Excurſ. E. ad Tacit. Lib. I. Annal.* neque dubitabatur amplius, Senatum ius facere poſſe. *l. 9. D. de legib.* Senatum vero adeo ſibi

Comitia tamen a populo ad patres transtulit.

 ob-

obnoxium habebat princeps, vt non temere quisquam in alia ire auderet, quam qua ire animaduerteret principem, maxime quum in curia non, vti in campo Martio, vel in foro, tabellis ſuffragia ferrentur, ſed patres viua voce & diſceſſione, vidente atque audiente principe, ſententiam animi denudare cogerentur. Ita quaecumque vellet, ſtatuebat Tiberius: quamuis ad minuendam inuidiam ea a Senatu decerni fingeret. *

* Et haec erat vera huius conſilii ratio. Nam quam Pomponius *l.* 2. §. 9. *D. de orig. iur.* reddit, *quod difficile fuerit, tantam populi multitudinem in vnum conuenire*, ad obtentum pertinet, quo nouum hoc inſtitutum excuſabat princeps aſtutiſſimus. Ceterum quamuis initio illa mutatio circa comitia potiſſimum ad magiſtratus creandos pertineret, non ad leges, quippe quas Tiberium adhuc aliquando populi ſuffragiis tuliſſe, diximus: facile tamen eſt ad animaduertendum, expertem ſemel iuris ſuffragii populum aequo animo pati debuiſſe, vt & iura noua per Senatum, quotiescumque collibitum fuiſſet principi, ſtatuerentur. Quod obſeruans Tacit. *Annal. III*, 60. *Tiberium vim principatus ſibi firmantem antiquitatis imaginem Senatui praebuiſſe*, ait.

§. CC.

Hinc iura noua SCtis conſtituta.

Ex eo tempore iam rarius leges priſco more rogabantur. Pleraque enim, quae pro legibus valere volebant principes, habita, aut per Quaeſtores candidatos recitata oratione, vel libello praelecto, patribus commendabant. * Tacit. *Annal.* XI, 25. Quo facto aliquot Senatores dicebant ſententiam, reli-

reliquis aut verbo adſentientibus, aut pedibus euntibus in partem alterutram. Quod pluribus placuerat, id pro lege erat, & SENATVSCONSVLTVM dicebatur. Tac. *Annal. VI*, 12. Placere vero ſolebat tantum non omnibus, quod principi placuiſſet.

* LIBELLI SCto praemiſſi mentio fit *l.* 20. §. 6. *D. de hered. petit.* Multo frequentius tamen ORATIONIS, quam vel ipſe habebat princeps, vel per Quaeſtorem candidatum recitabat. *l.* 1. *D. de offic. quaeſt.* Tacit. *Annal. XVI*, 27. Sueton. *Aug. Cap. LXV. Neron. Cap. XV. Tit. Cap. VI.* Quod Quaeſtoris officium tanti videbatur, vt Caſſiodorus *Var. V*, 4. & *VI*, 5. magiſtratum illum vocare non dubitet *imaginem principis & linguae regiae vocem.* Quum vero *orationem principis* plerumque *patrum conſultum ſequeretur:* Tacit. *Annal. XI*, 25. non mirum eſt, iura inuecta SCtis, orationibus principum ſancita dici. *l. pen. D. ad SC. Tertull. l.* 8. *pr. D. de transact. l.* 10. *D. pro ſoc. l.* 60. *pr. D. de rit. nupt. l.* 32. *pr.* §. 1. *ſequ. D. de donat. int. vir. & vxor. l.* 1. *l.* 7. *C. de praed. min. non alien. l. vn. C. Theod. de cretione.* Vopiſc. *Prob. Cap. XIII.* Talis oratio Claudii Imperatoris, qua Galliae ius ciuitatis dedit, quamque & Tacit. *Annal. XI*, 24. recenſuit, integra exſtat Lugduni, quam ex tabula antiqua primus extulit Lipſ. *Excurſ. A. ad Tacit. Annal. Lib. XI.* poſtea accuratius deſcripſit expoſuitque Iac. Sponius *dans la recherche des Antiquités & curioſités de la ville de Lyon Cap. VIII. p.* 170. *ſequ.* Addi poſſunt de principum orationibus Chriſt. Otto a Boekeln. *Diſſ. de orat. princip. in Senatu*, & Schubart. *de fatis iurisp. Rom. Exerc. III. p.* 575.

§. CCI.

SC. Libonianum.

Hoc modo anno ab V. C. DCCLXIX. T. Statilio Tauro & L. Scribonio Libone, (non *Statilio* & *Tauro*) Coſſ. factum eſt SC. LIBONIANVM, quo poena legis Corneliae de falſis irrogatur & ei, *qui quid aliud, quam teſtamentum falſum ſciens ſignarit, ſignariue curarit, falſas teſtationes faciendas, teſtamentaque falſa inuicem dicenda aut conſignanda dolo malo curauerit.* * *Pariat. Leg. Moſ. & Rom. VIII. 7. l. 9. §. 3. D. ad leg. Corn. de falſ.* Iac. Cuiac. *Parat. C. ad leg. Corn. de falſis.* Petrus Fab. *Semeſt. I, 25. p.* 143. Claud. Salmaſ. *ad ius Attic. XXX. p.* 877.

* Poſtrema Pariatoris verba admodum obſcura, dubiaeque lectionis ſunt, adeo, vt ne Baſilica quidem hic verba Graece verſa exhibeant, ſed eorum auctores ſenſum qualemcumque inde exſculpere contenti fuerint. Quidquid inter viros doctos ea de re diſputatum eſt, reperies apud V. A. Corn. van Bynkersh. *Obſeru. III*, 18. & Schulting. *Iurisp. vet. anteiuſtin. p.* 763.

§. CCII.

SCta Aurelianum & Claudianum.

Deinde anno ab V. C. DCCLXXIII. M. Aurelio Cotta & M. Valerio Meſſalla Coſſ. Senatus cenſuit, *vt, ſi qui coierint ad occiſionem innocentum, lege Cornelia de falſis tenerentur. Pariat. Leg. Moſ. & Rom. ibid.* Inſequente anno DCCLXXIV. Tiberio Aug. IV. & Druſo Nerone iterum Coſſ. SCto cautum, *vt damnatis vitae ſpacium ad diem decimum propagaretur.* Tacit. *Annal. III*, 51. Sue-

Sueton. *Tiber. Cap. LXXV.* Dio Caſſ. *Lib. LVII. p.* 617. Seneca *de Tranquil. Lib. I. Cap.* 45.

* Occaſionem huic SC. praebuit C. Lutorii Priſci Equitis Romani fatum, qui ab accuſatoribus impietatis accuſatus ob carmen, quod in Germanici mortem conſcripſerat, & ob quod pecunia donatus fuerat a Tiberio, quaſi id aegro Druſo ſpe maioris praemii compoſuerit, a Senatu capitis fuerat damnatus. Factum ergo SC. vrgente Tiberio, *ne decreta patrum ante diem decimum ad aerarium deferrentur, eoque vitae ſpacium damnatis prorogaretur.* Tacit. *Ann. III,* 51. Aegre enim id tulerat Tiberius, οὐχ ὅτι ἐκεῖνος ἐκολάσθη, ἀλλ᾽ ὅτι τις ὑπο τῶν βουλευτῶν τῶν ἄνευ τοῦ ἑαυτοῦ γνώμης ἐθανατώθη· *non quod is ſupplicio eſſet adfectus, ſed quod Senatus aliquem ſine ſua ſententia damnaſſet.* Dio Caſſ. *Lib. LVII. p.* 617.

§. CCIII.

Porro anno ab V. C. DCCLXXX. M. Licinio quintum & L. Calpurnio Coſſ. (non Licinio & Tauro Coſſ.) a Senatu decretum, *vt ex lege Cornelia de falſis condemnarentur, qui ob ſtruendam aduocationem, teſtimoniaue, pecuniam acceperint pactiue fuerint, ſocietatem coierint, aut aliquam delationem interpoſuerint.* Ita enim ſententiam ampliſſimi ordinis exprimit *Pariator leg. Moſ. & Rom. tit. VIII.* §. 7. qui ibidem etiam alterius meminit SCti, biennio poſt duobus Geminis Coſſ. facti, quo Senatus eiusdem legis Corneliae poenae ſubiicit & illos, *qui ob venumdandum, vel denunciandum vel non denunciandum remittendumue teſtimonium pecuniam acceperint.* * SCta Licinianum & Rubellianum.

 * In

* In textu Pariatoris ſine ſenſu legitur: *ob venundandum vel denudandum non remittendumue teſtimonium.* Hinc de ſanando loco admodum ſolliciti ſunt viri doctiſſimi, Heraldus *de rer. iudicat. auctor. I*, 6. Salmaſ. *ad ius Att. Cap. XXX.* Hugo Grot. *Flor. ſparſ. ad l. ult. C. de concuſſ.* & V. A. Cornel. van Bynkersh. *Obſeru. III*, 19. Nobis commodiſſimum ſenſum habere viſa eſt, quam hic ſequuti ſumus, lectio.

§. CCIV.

SC. Perſicianum vel Pernicianum.

Eiusdem aetatis eſt SC. PERNICIANVM, vti vocat Vlpianus *Fragm. XVI*, 3. vel PERSICIANVM potius ex ſententia Perizonii *de lege Vocon. p.* 156. conditum ſub Tiberio anno V. C. DCCLXXXVII. Paullo Fabio Perſico & L. Vitellio Nepote Coſſ. Eſt hoc caput illud, *quod Papiae legi a Tiberio additum, cuique a Claudio Imp. obrogatum eſſe*, ſcribit Sueton. *Claud. Cap. XXIII.* Eo SCto cautum fuerat, *vt ſexagenariorum & quinquagenariarum nuptiae ne eſſent, ac proinde vir & vxor caelibatus poenis perpetuo tenerentur.**. Qua de re plura diximus *in Commentar. ad Legem Iul. & Pap. Popp. Lib. II. Cap.* 3. §. 5. *p.* 159.

* Sunt qui iam lege Iulia & Papia Poppaea, ſexagenariis maſculis, feminisque quinquagenariis, nuptiis interdictum fuiſſe, exiſtimant: Ant. Auguſtin. *de Legib. & SC. p.* 1213. *Tom. II. Theſauri Graeu.* Iuſt. Lipſ. *Excurſ. C. ad Tacit. Annal. Lib. III.* Barn. Briſſon. *de iure connub. p.* 160. & ipſe Iac. Gothofredus *Leg. Pap. Popp. Cap. II.* & quidem ob locum Lactantii *Inſtit. diuin. I*, 16. & *l.* 27. *C. de nupt.* Sed ex Vlpiani *Fragm. XVI*, 3. patet, legem Iuliam ſenes potius

tius poenis caelibatus liberaſſe, ſub Tiberio vero additum eſſe per SC. Perſicianum, vt perpetuis caelibatus poenis ſubiacerent, donec per Claudianum SC. & huic obrogatum, cautumque eſt, *vt qui maior ſexagenaria minorem quinquagenaria duxerit, perinde haberetur, ac ſi minor ſexaginta annorum vxorem duxiſſet.* Apud Lactantium ergo & in *d. l.* 27. *C. de nupt.* SC. Pernicianum, quia ad legem Papiam factum eſt, cum lege ipſa confunditur. Quod ſaepe fieri, alibi pluribus exemplis oſtendimus.

§. CCV.

Quaedam Tiberius etiam edictis conſtituit.

Quemadmodum vero iam ſub Auguſto, qui maxime ciuilis videri cupiebat, non pauca reſcriptis edictisque conſtituta eſſe, vidimus: (§. CLXX.) ita multo minus dubitandum videtur, quin & TIBERIVS eadem vſus ſit poteſtate. Eius ſane conſtitutionum reſcriptorumque mentio fit *l.* 28. *D. de hered. inſt.* & *l.* 38. §. 10. *D. ad leg. Iul. de adult.* Neque tamen edicto, vti quibusdam viſum, ſed SCtis, in municipiis vel aboleuit vel ad modum redegit ius moremque aſylorum * Sueton. *Tiber. Cap. XXXVII.* & Tacit. *Annal. III,* 60.

* Suetonius Tiberium *omnem vim moremque aſylorum, quae vſquam fuerint, aboleuiſſe ſtatuit.* Sed eum erroris, praeter commentatores arguunt Marsham *in Can. chronic. p.* 356. & Spanhem. *de vſu & praeſt. numiſm. Diſſ. IX. p.* 661. Et ſane rem expedit Tacitus, pluribus referens, crebreſcente per Graecas vrbes licentia atque impunitate aſyla ſtatuendi, completa fuiſſe templa peſſimis ſeruitiorum, eodemque ſubſidio obaeratos aduerſum creditores, ſuſpectosque

capi-

Digitized by Google

capitalium criminum receptalatos. Addit, principem retuliſſe rem omnem ad Senatum, ciuitatesque, quae id ius vſurparent, legatos mittere iuſſas. Auditis legatis, aliis populi Rom. beneficium, aliis ſociorum pacta, aliis regum, qui ante vim Romanam valuerint, decreta allegantibus facta eſſe SCta, *quibus multo cum honore, modus tamen praeſcriptus ſit, iusſumque, vt in templis aera figerentur, ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie religiones in ambitionem delaberentur*. Tacit. *Annal. III*, 63.

CCVI.

Inter iurisconſultos, ſub Tiberio floruit Maſurius Sabinus.

Ceterum ſub Tiberio quoque floruerunt iurisconſulti celeberrimi, inter quos primum locum ſibi ſuo quodam iure vindicat MASVRIVS SABINVS, non ille apud Athenaeum *, quem cum noſtro plerique confundunt, ſed laudatus ab Arriano *Diſſert. Epictet. IV*. 3. & Perſio *Satyra V*. Praeceptore ille vſus eſt Atcio Capitone, cuius ipſe praecepta tam religioſe tenuit, vt ab eo potiſſimum SABINIANORVM ſectam nomen accepiſſe contendant **.

* Quamuis enim inter deipnoſophiſtas & colloquutores apud Athenaeum fuerit *Maſſurius* quidam, isque iurisconſultus, eumque hunc noſtrum fuiſſe exiſtiment viri doctiſſimi: Guil. Grot. *de vit. iurisc. II*, 1. & Rupertus *ad Pompon. Enchirid. p.* 435. ratio tamen temporis, quo id conuiuium praebitum fingitur, vix patitur, vt calculum huic ſententiae adiiciamus, niſi fingere velimus, Athenaeum tam fuiſſe abſonum, vt inter homines diuerſorum ſaeculorum conuiuium celebratum finxiſſe, id eſt, data opera nugari voluiſſe. Vid. Gerard. Io. Voſſ. *de Hiſtor. Lat. I*, 21. & V. C. Car. Andr. Duc-

Ducker. *de Latinit. vet. iuriſconſult. p.* 158.

** Ita plerique, quos & ipſi aliquando ſequuti ſumus. Solus Iac. Gothofredus *in Manual. iur. p.* 29. SABINIANORVM nomen a Coelio Sabino, quem ſub Veſpaſiano floruiſſe conſtat, arceſſere maluit. Et ſane quum ſectatores nomina adſumere ſoleant a doctoribus, eodem tempore florentibus: probabile eſt, opponendos ſibi eſſe PROCVLVM & CASSIVM, qui ſub Claudio & Nerone potiſſimum inclaruerunt, nec non PEGASVM & COEL. SABINVM, qui ſub Veſpaſianis floruerunt. Immo huic ſententiae ipſe fauere videtur Pomponius, dum *l.* 2. §. *vlt. D. de orig. iur.* ſcribit: *Adpellatique ſunt partim* CASSIANI, *partim* PROCVLEIANI, *quae origo a Capitone & Labeone coeperat.* Vbi ſane *Proculeianos* non *Sabinianis*, ſed *Caſſianis* opponit.

§. CCVII.

Facultatem de iure reſpondendi acceperat a Tiberio, nec tamen multum rei fecerat, tam curtae ſupellectilis, vt fere ab auditoribus eſſet alendus. *l.* 2. §. *ult. D. de orig. iur.* Occurrit apud Gruter. *Inſcript. p. DXXXV,* 5. MASVRIA M. F. MARCELLA, nupta veterano, quam filiam noſtri fuiſſe putat Reineſ. *ad Inſcript. p.* 259. Quod ſi verum eſſet, & praenomen iuriſconſulti noſtri inde poſſet reſtitui, & videretur hoc forte argumentum paupertatis admodum firmum, quod filiam militi gregario nuptum dare non dubitauerit. Sed coniecturam hanc non adeo probabilem eſſe, facile vnusquisque intelligit. Eius modicae facultates.

Digitized by Google

§. CCVIII.

Libri tres iuris ciuilis ab eo ſcripti.

Reliquit SABINVS noſter opera praeſtantiſſima, inter quae *libri tres* IVRIS CIVILIS tantae admirationi fuerunt veteribus, vt non modo iurisconſulti, veluti ARISTO, *l. 6. D. de vſu & habit.* POMPONIVS, VLPIANVS & PAVLLVS eos commentariis illuſtrarint, ſed & plerique, qui ab eo tempore ad Hadrianum vsque floruerunt, librorum Sabinianorum ordinem, a Iac. Gothofredo in *Quatuor fontibus iuris ciuilis* inueſtigatum, in operibus ſuis ſint ſequuti *. Hub. Giphan. *Oeconom. iur. p.* 120. Quin hi ipſi ſunt libri, quos Arrian. *Diſſ. Epictet. IV*, 3. τὰς Μασουρίου νόμους, *Maſurii leges*; Perſius vero *Sat. V. MaſurI rubricam* adpellant.

* Non potuit ſane poſteros, praeter Sabini auctoritatem, quidquam mouere, vt eius ordinem ſequerentur, quippe parum profecto concinnum. Oſtendit enim Iac. Gothofredus *in Sabinianor. libr. ſerie & continentibus. Theſaur. iur. ciu. Tom. III. p.* 250. eum *primo libro* egiſſe de ſucceſſione teſtamentaria, adeoque de teſtamentis ordinandis, de heredum inſtitutionibus, & ſubſtitutionibus, hereditatis diuiſione, adquiſitione & ſimilibus quaeſtionibus, quae *libris Pandect. XXVIII. & ſequ.* tractantur: *libro ſecundo* de bonorum poſſeſſionibus, de legatis tum generatim, tum de variis eorum ſpeciebus, de patria & dominica poteſtate, de contractibus, de nuptiis, dotibus, repudiis, de tutelis & delictis, denique de adquirendo rerum dominio, adquirenda amittendaue poſſeſſione, ſolutionibus & donationibus: *libro tertio* & poſtremo de obligationibus contrahendis, de ſtipulationibus, nouationibus, fideiuſſionibus,

ac-

Digitized by Google

acceptilatione, de interdictis, actione ad exhibendum, ſeruitutibus & rei vindicatione, & poſtremo de iudiciis, iure publico, captiuis & poſtliminio reuerſis egit Nulla hic reddi poteſt ordinis ratio, nullus in hac rerum iuridicarum farragine materiarum nexus deprehenditur, & tamen haec materiarum ſeries placuit poſteris, puta Sabinianis, quibus merito adclames illud poetae: *O imitatores ſeruum pecus!*

§. CCIX.

Ab A. Gellio *Noct. Attic. III*, 9. laudatur eius *liber* de INDIGENIS, vel potius, (quod ipſius loci inde adducti materia indicat, DE INDIGITAMENTIS Lipſ. *Elect. I*, 7. *) FASTORVM libros laudat Macrob. *Saturn. I*, 4. vt & libros MEMORIALIVM vel MEMORABILIVM, opus hiſtoricum Gellius *Noct. Attic. IV*, 20. *V*, 6. *VI*, 7. Macrob. *Saturn. III*, 6. & Paullus *l.* 144. *D. de verb. ſignif.* Scripſit & quaedam AD EDICTVM *l.* 18. *D. de operis libert. libros* ADSESSORIORVM *l.* 12. *D. de pact. l.* 5. §. 8. *D. de iniur.* AD VITELLIVM, *l.* 45. *D. de legat. III.* denique RESPONSA, *l.* 4. *D. ad leg. Rhod. de iactu.* Plura tanti ingenii monimenta non reperio. Quem enim Gell. *Noct. Attic. XI.* 18. memorat, librum de FVRTIS, eum non tam ſingulare opus, quam titulum librorum iuris ciuilis fuiſſe, arbitramur. Reliqua eius opera.

* INDIGITAMENTA erant βιβλία ἱερατικά, libri ſacri, quibus Deorum nomina & ſacrorum ritus veluti in indice comprehendebantur. Huiusmodi libros & alii ſcripſerunt, veluti GRANIVS FLACCVS ICtus, Iulio Caeſa-

ri

ri σύγχεϱγος, de quo ſupra (§. XVII.) plura diximus. Eius enim *indigitamenta* laudat Cenſorin. *de die natali Cap. III.* ex quibus permulta *in librum III. aduerſ. gentes* retuliſſe Arnobium, obſeruat Lud. Carrio *Emendat. I*, 4.

§. CCX.

M. Cocceius Nerua ICtus, Labeonis auditor.

Eorumdem temporum, at diuerſae ſectae, fuit M. COCCEIVS NERVA *, quem Labeonis fuiſſe auditorem diſſenſionesque auxiſſe, teſtatur Pomponius *l.* 2. §. *vlt. D. de orig. iur.* Tiberio fuit familiariſſimus, quocum ſolus fere Senatorum ſeptem fere annos familiariſſime vixit in Campania. Tacit. *Annal. IV*, 58. *VI*, 26. Functus eſt aquarum curatione, Frontin. *de aquaeduct. Lib. II.* & conſul fuit anno ab V. C. DCCLXXV. collega C. Vibio Rufino. Gruter. *Inſcript. p. CLXXXVII*, 13. *p. DCII*, 4. Anno demum DCCLXXXVI. vitam inedia finiit, tanta animi obſtinatione, vt ne a Tiberio quidem ſe a propoſito reuocari pateretur. Tacit. *Annal. VI*, 26. Reliquiſſe eum quaedam ingenii monimenta, ſatis conſtat: *l.* 2. §. 28. *D. ne quid in loc. publ.* quamquam ne inſcriptio quidem librorum hodie nota eſt.

* Vt tot Neruae, cum in vniuerſa hiſtoria Romana, tum in hiſtoria iuris, celebrati recte diſtinguantur: eos in ſchemate quodam hic lectoribus ob oculos ponere iuuabit.

M. COC-

M. COCCEIVS NERVA.

M. COCCEIVS M. F. NERVA Golz. *Faſt.* p 206. Conſul anno 717. cum L. Gellio Poplicola. ab Appiano perperam L. Cocceius vocatus.

M. COCCEIVS M. F. M. N. NERVA ICtus noſter, Coſ. anno 775. vitam anno 786. inedia finiuit.

M. COCCEIVS M. F. M. N. M. P. NERVA ipſe quoque ICtus, qui de vſucapionibus ſcripſit, Conſul ſuffectus anno ab V. C. 793. = SERGIA LAENATISA PLAVTILLA mater Imp. Neruae Caeſ. Aug. memoratur in lapide apud Spon. *Miſcell. erud. antiqu.* p. 268.

Imp. NERVA CAES. AVG. GERMANICVS caeſo Domitiano ad imperium peruenit anno ab V. C. 848. deceſſit, adoptato M. Vlpio Traiano anno 850. VI. Kal. Febr.

§. CCXI.

Statius iuris ſub. C. Caligula Caeſare.

Qui Tiberio ſucceſſit, C. CALIGVLA, nihil fere, praeter externam ſpeciem humani habuit: neque monſtro illi & dedecori humani generis quidquam debet iurisprudentia. Tentauerat, reuocato more comitiorum

rum ſuffragia reddere populo, Sueton. *Calig. Cap. XVI.* immo reddiderat, mox crepturus: Dio Caſſ. *Lib. LIX. p.* 647. ſed iuriſconſultis infenſiſſimus, non modo C. Caſſio Longino ſtruxit inſidias, Caſſium cauere ſortibus Antianis iuſſus, Sueton. *Cai. Cap. LVII.* Dio Caſſ. *Lib. LIX. extr. p.* 612. verum etiam toti iuriſperitorum ordini exitium minatus eſt, ſi recte intelligimus verba Suetonii *in vita Cap. XXXIV. De iuris quoque conſultis, quaſi ſcientiae eorum omnem vſum aboliturus, ſaepe iactauit, ſe mehercle effecturum, ne quid reſpondere poſſint praeter eum.* *

* Vexatiſſimus locus, & a criticis non minus, quam librariis male habitus. Alii omitti iubent verba: *praeter eum*, alii legi iubent *praeter aequum*, alii *praeter eccum*, alii *praeterea*, alii *praeter verum*, alii *praeter Deum*, alii *praeter: Te reum*? nullo fere ſenſu. Qui viros doctos ad hunc locum legerit, affatim ineptiarum reperiet. Nobis adhuc placet Ioſ. Scaligeri interpretatio adlata a Caſaubono: *In Caligula lege indubitate:* Ne quis reſpondere poſſit, praeter eum. *Vox tyrannica, ſed ſatis acuta: ſe ſublaturum iuriſconſultos, ita vt ipſius voluntas ſit pro iure: nemoque ſuperſit, qui conſulatur, praeter eum, hoc eſt, Caligulam. Quemadmodum enim in animo habebat Caligula omnia exemplaria Liuiana & Virgiliana abolere: ita etiam omnes iuriſconſultos, vt nemo ſupereſſet, qui de iure conſuli & reſpondere poſſet, praeter eum, nempe Caligulam. Propterea ſubiicit Suetonius, quaſi ſcientiae eorum omnem vſum aboliturus.*

§. CCXII.

Cur nuſquam eius in iure fiat mentio?

Enimuero & breue fuit Caii iſtius imperium, nec illi tantum ocii fuit in quotidiana in-

ingluuie, vt de vlla re ſeria cogitaret. Praeterea acta illius omnia reſcidit eius ſucceſſor Claudius, teſte Suet. *in Claud. Cap. XI.* adeoque ſi quid forte conſtituerit noui, id poſtea ratum non fuit. Et hinc facile reddideris rationem, cur in vniuerſo iure noſtro nihil omnino, quod Caligulae debeat originem, vſquam occurrat. *

* Si enim acta reſcinderentur alicuius tyranni, plerumque ſimul eius memoria damnabatur, & tunc omnia, quae vel a damnato habebant nomen, vel ad conſeruandam eius memoriam pertinebant, ſolebant aboleri. Detrahebantur ergo eorum ſtatuae, & vel conflabantur, vel reuellebantur, vel capite ſaltim truncabantur. Hinc Iuuenal. *Sat. X. v.* 62.

Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
Seianus, deinde ex facie toto orbe ſecunda
Fiunt vrceoli, pelues, ſartago, patellae.

Exempla paſſim exſtant apud Tacit. *Hiſt. III,* 13. Herodian. *Hiſt. I,* 14. *VII,* 7. *VIII,* 5. Iul. Capitolin. *Maximin. Cap. XXIII. Gordian. Cap. IX.* Euſeb. *Hiſt. Eccl. VIII,* 13. Lactant. *de mortib. perſequ. Cap. XLII.* de quo more pluribus egerunt Iuſt. Lipſ. *Excurſ. ad Tacit. Annal. Lib. VI.* Rad. Forner. *Quotid. II,* 17. & 18. Sed & reliquae imagines & picturae damnati memoriam conſeruaturae corrumpebantur, Herodian. *Hiſt. VII,* 2. adeo, vt ne cuſi quidem ab illis numi valorem ſuum retinerent. Arrian. *Diſſ. Epictet. Cap. V.* Quare non mirum, ſi tam diri monſtri nec leges, nec SCta, nec vlla alia inſtituta rata fuerint.

§. CCXIII.

Multa contra noua reperit, multa emendauit non incallidus iuris, nec peſſimis prin- cipi- Sub Claudio primum inſti-

tuti Praetores fideicommiſſarii.

cipibus adnumerandus TI. CLAVDIVS CAESAR. Primo enim quaedam circa magiſtratus mutauit, & *iurisdictionem de fideicommiſſis, quotannis & tantum in vrbe delegari magiſtratibus ſolitam, in perpetuum atque etiam per prouincias, poteſtatibus delegauit.* Sueton. *Claud. Cap. XXIV.* Et in vrbe quidem de fideicommiſſis ius dicebant duo Praetores *, *l.* 2. §. 32. *D. de orig. iur.* (non vnus, vti eſt in §. 1. *Inſt. de fideic. hered.* ſiquidem vnum Traianus demum detraxit. *l.* 2. §. 32. *D. de Orig. iur.*) qui PRAETORES DE FIDEICOMMISS. vocantur apud Gruter. *Inſcr. p. CCCLXXXXIII*, 6. In prouinciis Claudius eam iurisdictionem Praeſidibus in perpetuum delegarat. Vlpian. *Fragm. tit. XXV*, 12.

* Nec ſoli tamen. Ipſe enim Vlpianus *ibid.* ait *Romae cognitionem* de fideicommiſſis *eſſe Conſulum, aut Praetoris, qui fideicommiſſarius vocetur.* Quod recte interpretatus Cuiacius *Obſ. XXI*, 34. oſtendit, Conſules de maioribus, Praetorem de minoribus ſummis ius dixiſſe, eoque refert locum Vlpiani *l.* 19. §. 1. *D. de iurisd.* Res ipſa certa eſt ex Quinctiliano *Inſt. Orat. III*, 6. vbi ille: *Non debes*, inquit, *apud Praetorem petere fideicommiſſum, ſed apud Conſules. Maior enim Praetoria cognitione ſumma eſt.* Add. Schulting. *Iurispr. vet. anteiuſtin. p.* 662.

§. CCXIV.

Tutorum datio ab eo Coſſ. delegata.

Deinde ſatis notum eſt, eumdem Imperatorem ſanxiſſe, *vt pupilli extra ordinem * tutores a conſulibus darentur.* Sueton. *Claud. Cap. XXIII.* Quum enim antea ex lege Atilia

lia in vrbe tutores dediſſent Praetores cum maiore parte tribunorum plebis, animaduertens Claudius, id minus diligenter fieri, eam curam delegauit Conſulibus, tutores in poſterum cum inquiſitione daturis. §. 5. *Inſt. de Atil. tut.* Id quod adhuc Plinii Secundi temporibus obtinuiſſe, ex *Libr. IX. Epiſt.* 13. intelligimus.

* Quidquid alicui magiſtratuum praeter munia ordinaria, demandabatur, quum alias id ex lege vel more maiorum ad eorum curationem non pertinet, id EXTRA ORDINEM, vel vt alibi *in Claud. Cap. XIV.* loquitur Suetonius, EXTRA HONOREM dari peragique dicebatur. Sic prouincia aliquando dabatur, *extra ordinem.* Sueton. *Iul. Cap. IX.* bellum alicui decernebatur *extra ordinem.* Id. *Aug. Cap. III.* itemque iudicia. Sueton. *Veſp. Cap. X.* animalia rariora aduecta publicabantur *extra ordinem.* Sueton. *Aug. Cap. XLIII.* artium magiſtri, ſi quando etiam horis non conſuetis differerent, id *extra ordinem* facere dicebantur. Suet. *Claud. VI.* Hinc & Coſſ. extra ordinem data eſt poteſtas tutores dandi, quod id alias ad Coſſ. non pertineret.

§. CCXV.

SC. Claudianum de ſexagenariorum nuptiis.

Permulta porro ſub Claudio SCtis conſtituta ſunt, quorum pleraque, quia in eius inciderunt conſulatus, ab ipſo CLAVDIANORVM nomen acceperunt. * De iis ex inſtituto egit Petr. Faber *Semeſtr. I,* 25. In eo numero eſt SC. CLAVDIANVM, quo SCto Perniciano obrogatum, teſte Sueton. *Claud. Cap. XXIII.* cautumque eſt, vt qui maior ſexaginta annis minorem quinquagena-

ria duxiſſet, perinde haberetur, ac ſi minor ſexagenario duxiſſet uxorem. Vlpian. *Fragm. XVI*, 3. Id SC. illuſtrauimus in *Comment. noſtro ad Leg. Iul. & Pap. Popp. Lib. II. Cap.* 3. §. 6. *p.* 162.

* Neque tamen omnia SCta *Claudiana* Claudio Imp. tribuenda ſunt. *Claudianum* enim etiam vocatur edictum, ad legem Corneliam de falſis factum, *l.* 14. §. 2. *l.* 15. *D. ad Leg. Corn. de falſ.* quod tamen a Tiberio eſſe, eleganter demonſtrauit Petr. Faber *Semeſtr. I*, 25. *p.* 143. Aliud eiusdem nominis SC. memoratur in *rubr. tit. D. de SC. Silan. & Claud.* quod tamen non ſub Claudio noſtro, ſed Nerone Imp. iterum & Calpurnio Piſone Coſſ. factum eſſe, & ideo *Piſonianum* quoque vocari in *l.* 8. *D. eod.* ex Tacit. *Annal. XIII*, 32. diſcimus.

§. CCXVI.

SC. Claudianum de re nautica.

Eſt & aliud SC. CLAVDIANVM, quod ad rem nauticam pertinuit, cuius varia capita paſſim occurrunt, veluti, *vt ſi quis ex naufragio clauos, vel vnum ex his abſtuliſſet, omnium rerum nomine teneretur.* Vlpianus *l.* 3. §. 8. *D. de incend. ruin. naufr.* itemque, *vt negotiatoribus certa lucra proponerentur, ſuſcepto damno, ſi quid per tempeſtates accidiſſet: vt naves mercaturae cauſſa fabricantibus magna commoda conſtituerentur pro conditione cuiusque, ciuibus vacatio legis Papiae Poppaeae*, Latinis ius Quiritium, feminis ius quatuor liberorum.* Sueton. *Claud. Cap. XVIII. & XIX.* Vlpian. *Fragm. III*, 1, 6. *l.* 3. *D. de vacat. & excuſ. mun. l.* 5. §. 3. *D. de iur. immunit.*

* Neque tamen eo priuilegio fruebantur Senato-

res

res nauem fabricantes, *quod nec habere illis nauem ex lege Iulia repetundarum liceret. l. 3. D. de vacat. & excuſ. mun.* At multo ante legem Iuliam repetundarum lege publica prohibitum fuerat Senatoribus, quo minus nauem aedificarent. Nam iam anno V. C. DLXXXIV. P. Cornelio & Ti. Sempronio Coſſ. Q. Claudius, tribunus pl. ſuaſore legis C. Flaminio ad plebem tulerat, *ne quis Senator, quiue Senatoris pater fuiſſet, maritimam nauem, quae plus, quam trecentarum amphorarum eſſet, haberet.* Id enim ſatis habitum ad fructus ex agris vectandos, quaeſtus omnis patribus indecorus viſus. Rem per ſummam contentionem actam memoriae prodidit Liuius *Lib. XXI. Cap.* 63. Et ad hanc legem reſpicere videtur Cicero *in Verr. V,* 18. *Noli metuere, Hortenſi, ne quaeram qui licuerit aedificare nauem Senatori? Antiquae ſunt iſtae leges, & mortuae, quemadmodum tu ſoles dicere, quae vetant.* Sed antiquam illam & mortuam legem in vitam veluti reuocauit lex Iulia repetundarum.

§. CCXVII.

Porro nota eſt LEX CLAVDIA, id eſt, vt ego interpretor SC. CLAVDIANVM, quo *tutela mulierum legitima ſuſtinebatur.* Vlpian. *Fragm. XI,* 8. de quo nos plura in *Comment. ad Leg. Iul. & Pap. Popp. II,* 11, 3. *p.* 237. Denique celeberrimum etiam fuit SC. CLAVDIANVM de muliere ſerui alieni bacchante, a domino ſerui in ſeruitutem vindicanda, quod Iuſtinianus ſuſtulit. *pr. Inſt. de ſucceſſ. ſubl. l. vn. C. de SC. Claud. toll.* Vid. Paull. *Recept. Sent. II,* 21, 1. & Tertullian. *ad vxor. II,* 8. Conditum illud eſt anno V. C. DCCCV. Tacit. *Annal. XII,* 53. Cur vero illud

SCta Claudiana de tutela mulierum & feminis ſeruili amore bacchantibus.

Digitized by Google

illud Veſpaſiano tribuatur a Suetonio *Veſpaſ. Cap. XI.* diſquirit Petr. Faber *Semeſtr. I, 25* *

* Exiſtimat enim vir doctiſſimus, Veſpaſianum huius SCti auctorem eſſe, ſed conſulem ſub Claudio, non principem, ac proinde illud recte & Claudio & Veſpaſiano adſcribi poſſe. Enimuero quum Suetonius eam ſanctionem Veſpaſiano non tamquam priuato, ſed tamquam principi tribuere videatur: plerique hoc ius ſub Claudio conſtitutum a Veſpaſiano in vſum reuocatum eſſe contendunt. Et ſane non raro auctores rem & ius ante iam ab aliis conſtitutum ei ſolent tribuere, qui obſoletum renouauit, pluribus exemplis probauit Frid. Brummer. *de lege Cincia Cap. VII.* Ceterum *huius relationis repertor* ſub Claudio fuerat libertus famoſiſſimus, Pallas, cui ideo Senatus praetoria inſignia & centies quinquagies ſeſtertium decreuit, fixo aere SC. quo libertinus ſeſtertii ter millies poſſeſſor antiquae parcimoniae laudibus cumulabatur. Tacit. *Annal. XII, 53.* Exſtat & hodie fragmentum SCti, quod pro merito axagitant Plin. maior *Hiſt. Nat. XXXV. cap. penult.* & Plin. minor *Lib. VIII. Epiſt. 5.*

§. CCXVIII.

SCta Largianum, aliaque ſub Claudio facta.

Alia fuerunt SCta, quae tametſi Claudio imperante condita ſint, nomen tamen ab eo non adſciuerunt. Sic primo ſtatim imperii anno Claudio & L. Licinio Caecina Largo Coſſ. factum eſt SC. LARGIANVM, quo cautum, *vt liberi manumiſſoris, non nominatim exheredes ſcripti, extraneis heredibus in bonis Latinorum praeferrentur. l. vn. §. ult. C. de Lat. lib. toll.* Sic & Velleio Rufo & Oſterio Scapula, Coſſ. id eſt anno ab V. C. DCCXCVIII.

Digitized by Google

DCCXCVIII. factum SC. de adſignandis libertis, cuius ipſa verba legitima ſuperſunt *l. 1. pr. D. de adſign. libert.* Duo porro SCta de aedificiis negotiationis cauſſa non diruendis integra exſtant apud Iul. Capacium *Hiſt. Neapol. II*, 9. & Reineſ. *Inſcr. VII*, 11. quorum alterum Cn. Hoſidio Geta & L. Vagellio Coſſ. ſuffectis, anno ab V. C. DCCXCIX; alterum nouennio poſt ſub Nerone conditum eſt, ex quo verba quaedam recitantur a Paullo *l. 52. D. de contrah. emt.*

§. CCXIX.

Sed celeberrimum omnium eſt SC. MACEDONIANVM, Claudianis temporibus factum * anno ab V. C. DCCC. Tacit. *Annal. XI*, 13. Claudius *lege lata*, (ita hic SC. vocatur, vti ſupra (§. CCXVII.) *lex Claudia*) *ſaeuitiam creditorum coercuit, ne in mortem parentum pecunias filiisfamilias foenori darent.* Nomen hoc SC. tulit non ab auctore, ſed a Macedone, filiofamilias, *qui inter ceteras ſceleris cauſſas, quas ei natura adminiſtrabat, etiam aes alienum adhibuerat:* eoque cautum eſt, *vt ne foeneratoribus, qui pecuniam filio fam. credidiſſent, etiam poſt mortem patris actio petitioque daretur. l. 1. D. ad SC. Macedon.* Theophil. *Paraphr.* §. 7. *Inſt. quod cum eo, qui in al. pot. eſt, negot. geſt. eſſ. dic.* SC. Macedonianum.

* Hoc quoque SC. Veſpaſiano attribuit Sueton. *in Veſpaſ. Cap. XI. Auctor Senatui fuit, decernendi, ne filiorum familias foeneratoribus exigendi crediti ius vmquam eſſet, hoc eſt, ne poſt patrum quidem mortem.* Sed poteſt Veſpaſianus adhuc

Senator ſub Claudio auctor fuiſſe Senatui, vt improborum foeneratorum incertis nominibus credentium rapacitatem coerceret. Poteſt etiam ius, diris Neronis temporibus obſoletum, in vſum reuocaſſe. Quae enim legum vincula non perfringit foeneratorum audacia? Sane & poſt Veſpaſiani tempora, legem, licet vix reſtitutam, violare auſos eſſe homines improbos, colligi poteſt ex verbis Iuuenalis *Sat. III. v.* 43.

Funus promittere patris
Nec volo, nec poſſum.

§. CCXX.

Quaedam Claudius edictis conſtituit.

Quaedam porro CLAVDIVS, deceſſorum exemplo, etiam EDICTIS & RESCRIPTIS conſtituit. Ita enim ſanxit, *vt expoſita a dominis mancipia aegra & adfecta libera eſſent, nec redirent in ditionem domini, ſi conualuiſſent. Quod ſi quis necare mallet, quam exponere, caedis crimine teneretur.* Sueton. *Claud. Cap. XXV.* Itemque, *vt curatoris auctoritas in adrogationibus intercederet* *: *l.* 8. *D. de adopt.* necnon, *vt bonis paternis a fiſco propter debita occupatis, peculium filiifam. profectitium ſepararetur. l.* 3. §. 4. *D. de minor.* Porro, *vt, ſi per quaeſtionem numariam praeiudicium ſtatui videatur fieri, quaeſtio ceſſaret: l.* 4. §. 1. *D. ne de ſtatu defunct.* denique, *ne feminae pro viris intercederent. l.* 2. *pr. D. ad SC. Vellei.*

* Obſeruat hoc Modeſtinus, *d. l.* 8. Nimirum ante Claudii tempora homines puberes, quamuis minorennes recte ſe adrogandos dabant ſuo arbitrio, neque opus erat conſenſu curatorum, quia curator potiſſimum rei dabatur, ad-

Digitized by Google

adrogatio vero ad perſonam potius, quam eius res pertinere videbatur. Attamen quum adrogatio ſimul eſſet modus adquirendi vniuerſalis, adeo vt & liberi, & bona omnia cum adrogato in poteſtatem ac dominium adrogatoris tranſirent: *pr. Inſt. de adquiſ. per adrogat. l.* 11. §. 2. *D. de bon. poſſeſſ. ſec. tab. l.* 15. *D. de adopt.* ipſa iuris analogia id exigere videbatur Claudio, vt curatoris accederet conſenſus, vel, vti Modeſtinus loquitur, *auctoritas*.

§. CCXXI.

Progredimur iam ad NERONEM CLAVDIVM CAESAREM, qui ſicuti primo quinquennio humaniſſimi principis exemplum praebuerat, ita procedente tempore tam ſui factus eſt diſſimilis, vt in generis humani exitium natus videretur. De nouis quibusdam eius inſtitutis Sueton. *Neron. Cap. XVII. Aduerſus falſarios*, inquit, *tum primum repertum, ne tabulae, niſi ter pertuſae, ac ter lino per foramina traiectae, obſignarentur. Cautum, vt in teſtamentis primae duae cerae, teſtatorum modo nomine inſcripto, vacuae ſignaturis oſtenderentur: ac ne quis alieni teſtamenti ſcriptor legatum ſibi adſcriberet. Idem, vt litigatores pro patrociniis certam iuſtamque mercedem, pro ſubſelliis nullam omnino darent, præbente aerario gratuita: vtque rerum actu ab aerario cauſſae ad forum ac recuperatores transferrentur: & vt omnes adpellationes a iudicibus ad Senatum fierent.* * Status iuris ſub Nerone.

* De tabulas ſignandi modo litem inter Salmaſium & Deſ. Heraldum interceſſiſſe, nemo ignorat.

norat. Prior praeter ea, quae ea de re ad ius Atticum diſſeruit, ſingularem edidit diatriben *de modo ſubſcribendi & ſignandi teſtamenta, & de veterum & hodiernorum ſigillorum differentia, contra Deſid. Heraldum. Lugd. Batau. MDCLIII.*
8. Inprimis notandum, Neronem noluiſſe, vt primum ſtatim τετράδιον, ſeu prima cera nomen heredis contineret, quum antea moris fuiſſet, vt primae ſtatim cerae linea prima teſtatoris; altera nomen heredis contineret. Vnde Horat. *Lib. II. Sat.* 5.

Quid prima ſecundo
Cera velit verſu, ſolus multisne coheres.

id eſt, quis heres ſit inſtitutus. Acron & Porphyrio *ad h. l.* Quae de certa iuſtaque mercede aduocatorum a Nerone conſtituta eſſe dicuntur, potius Tiberio ſunt tribuenda. Is enim *capiendis pecuniis poſuit modum, vſque ad dena ſeſtertia,* Tacit. *Annal. XI,* 7. quum contra Nero legis Cinciae ſanctione in vſum reuocata, conſtituerit, *ne quis ad cauſſam orandam mercede aut donis emeretur.* Idem *Annal. XIII,* 5. Memoria ergo hic lapſum Suetonium, ex inſtituto oſtendit Brummer. *de lege Cinc. Cap. IV. & V.* eiusque ſententiae ſubſcripſit Io. Ge. Graeu. *ad Sueton. Ner. Cap. XVII.* De pecunia pro ſubſelliis exigi ſolita, hodie omnia ignota ſunt: reliqua notiſſima. De adpellationibus ad Senatum magis perſpicue Tacit. *Annal. XIV,* 28. *Auxitque patrum honorem, ſtatuendo, vt, qui a priuatis iudicibus ad Senatum prouocaſſent, eiusdem pecuniae periculum facerent, cuius hi, qui Imperatorem adpellauere, nam antea vacuum id, ſolutumque poena fuerat.* Licebat ergo adpellare Senatum, ſed ita, vt certa pecunia ab adpellante deponeretur, quam amitteret, ſi in lite ſuccubuiſſet.

§. CCXXII.

Digitized by Google

§. CCXXII.

Quae his verbis deſcribit Suetonius, iura noua, ea iura pleraque SCtis videntur inuecta. Quae enim de tabulis certo modo ſignandis refert, ea *ab ampliſſimo ordine decreta eſſe*, docet Paull. *Rec. Sent. V*, 25, 6.* quamuis id SC. ad Tiberii tempora referendum putet Petr. Faber *Semeſtr. I*, 25. Certius eſt, alteram ſanctionem, ne quis ipſe ſibi legatum adſcriberet, ſub Tiberio prodiiſſe. Eſt enim illa ex SC. LIBONIANO, de quo iam ſupra diximus. (§. CCI.) Quum ergo & tertium Suetonii ἁμάρτημα μνημονικὸν de certa mercede aduocatorum paullo ante obſeruauimus (§. CCXXI. *) ex illo loco nos non adeo multum proficere poſſe, facile intelligimus.

SCta tamen quibus haec conſtituta, pleraque ad alia tempora pertinent.

* Paullus quidem hoc SC. non ad tabulas teſtamentorum, ſed ad *tabulas, quae publici priuatique contractus ſcripturam continent*, refert. Sed nec Suetonius in ſpecie teſtamentorum, ſed generatim tabularum meminit. Itaque non opus eſt, vt ſub contractuum vocabulo & teſtamenta intelligamus, vti iubet Salmaſ. *de modo vſur. Cap. XI.* ſiquidem eam vocabuli notionem iura non admittunt, *l. 20. D. de verbor. ſign.* ſed probabilius eſt SC. generatim hunc modum praeſcripſiſſe, in omnibus tabulis ſiue ſuper negotiis inter viuos, ſiue ſuper vltimis voluntatibus conficerentur, obſeruandum. Guil. Goeſ. Not. *ad Sueton. ibid: Suetonius*, inquit, *de teſtamentis*, (immo generatim de tabulis,) *Paullus de contractibus loquitur: veruntamen quin vno eodemque SCto de his cautum ſit, non ambigo: vt vni quod deeſt auctori, ex altero ſit ſupplendum.*

Digitized by Google

§. CCXXIII.

SC. Caluitianum vel Caluiſianum.

Magis certum eſt ſub Nerone conditum eſſe SC. CALVITIANVM, vel, vti Perizon. *de lege Vocon. p.* 63. legendum exiſtimat, CALVISIANVM, cuius de auctore annoque natali omnia incerta ſunt. * Eo cautum, *vt, quae quinquagenaria maior minori ſexagenario nupſerit, quique minor ſexagenario maiorem quinquagenaria duxerit, iis impar illud matrimonium ad accipiendas hereditates dotesque legatas non proficeret, ſed dos, mortua muliere, caduca fieret*. Vlpian. *Fragm. XVI*, 4. Quae ad illuſtrandum hoc SC. pertinent, iam occupauimus in *Comment. ad leg. Iul. & Pap. Popp. II*, 3. *p.* 163.

* Probabilius eſt, hoc SC. CALVISIANVM dictum eſſe, quam quod *Caluitianum* adpellatum ſit, quia noti Caluiſii, Caluitii vix in Romanorum ſcriptoribus ac monimentis occurrunt. Et ſane ſub Nerone reperio *Caluiſium*, Agrippinae accuſatorem apud Tacit. *Annal. XIII*, 19. paullo poſt relegatum a Nerone, teſte eodem, *ibid. Cap. XXII.* & denique reſtitutum ex decreto Caeſaris. Tac. *Annal. XIV*, 12. Sed hunc honores geſſiſſe, vt ab eo SC. hoc nomen habere potuerit, non reperio. Sane anno ab V. C. DCCL. in *Faſtis* celebrantur C. Caluiſius Sabinus, & L. Paſſienus Rufus. Monim. Ancyran. apud Gronou. *in memor. Coſſon. p.* 132. Viginti & nouem annis poſt, anno DCCLXXIX. conſulatus honore fulſit C. Caluiſius cum Cn. Cornelio Lentulo Getulico. Tacit. *Annal. IV*, 46. ex quorum ſane liberis vel nepotibus aliquis ſub Nerone inter Coſſ. ſuffectos eſſe potuit, immo reuera fuit. *P.* enim *Caluiſius* Coſ. anno DCCCXIII. laudatur apud Grut. *Inſcript. p. LXIV*, 9.

§. CCXXIV.

§. CCXXIV.

SC. Memmianum & Piſonianum vel Neronianum.

Certioris aetatis eſt SC. Memmianum, C. Memmio Regulo & Verginio Rufo Coſſ. factum anno V. C. DCCCXV. quo cautum, *ne ſimulata adoptio in vlla parte muneris publici iuuaret, & ne vſurpandis quidem hereditatibus prodeſſet.* * *l. 51. §. 1. D. de legat. II. l. 76. D. de condit. & demonſtr.* Tacit. *Annal. XV*, 19. Quam ſanctionem illuſtraui in *Comment. ad leg. Iul. & Pap. Popp. II*, 7. *p.* 204. De PISONIANO quoque, quod ad illuſtrandum Silanianum factum, iam ſupra diximus. (§. CCXV. *) Eo cautum fuerat, *vt, ſi quis a ſuis ſeruis interfectus eſſet, ii quoque qui teſtamento manumiſſi ſub eodem tecto manſiſſent, inter ſeruos ſupplicia penderent:* Tacit. *Annal. XIII*, 32. *l.* 3. §. 16. *D. de SC. Silan. & Claud.* itemque, *vt ſi ſeruus obnoxius poenae veniſſet, quandocumque in eum animaduerti oporteret, venditor pretium praeſtaret. l.* 8. *pr. D. eod.* Denique *vt occiſa vxore etiam de familia viri quaeſtio haberetur, idemque & iuxta uxoris familiam obſeruaretur, ſi vir diceretur occiſus.* Paull. *Recept. Sent. III*, 5, 5. vbi hoc SC. NERONIANVM adpellatur.

* Poſtquam Romani certa nuptiarum ac foecunditatis praemia, itemque poenas caelibatus orbitatisque ſtatuerant: ſaepe orbi adoptionibus has leges eludere ſolebant. Quam fraudem legibus factam iam pridem grauiter notauerat P. Scipio, de quo Gellius *Noct. Att. V*, 19. *Animaduertimus in oratione P. Scipionis, quam Cenſor habuit ad populum de moribus, inter ea, quae re-*

reprehendebat, quod contra maiorum inſtituta fierent, id etiam eum culpauiſſe, quod filius adoptiuus patri adoptatori inter praemia patrum prodeſſet. Sed non videtur cenſorum ſeueritas par fuiſſe abolendae huic fraudi, nec alia ex eo tempore lex prodiiſſe, qua illa coerceretur. Saltim de Neronis temporibus Tacit. *Annal. XV*, 19. *Percrebuerat*, inquit, *ea tempeſtate prauiſſimus mos, quum propinquis comitiis, aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios, praeturasque & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu, quos adoptauerant.* De quo quum magna cum inuidia conquererentur ii, qui, quum liberorum parentes eſſent, orbis poſthabebantur: factum hoc eſt SC. ad quod ſaepius remittimur in iure noſtro. Vid. Vertran. Maur. *de iure liberor. Cap. XLIII.*

§. CCXXV.

SCta Turpillianum & Voluſianum.

Sed & SC. TVRPILLIANVM *de abolitionibus & tergiuerſationibus in iudiciis publicis*, de quo *l. 2. D. & l. 2. C. ad SC. Turpill. l. 3. §. ult. D. de praeuaricat.* iisdem temporibus factum eſt, anno ab V. C. DCCCXIII. C. Caeſonio Paeto & C. Petronio Turpilliano Coſſ. Denique VOLVSIANVM factum anno DCCCVIII. Q. Voluſio Saturnino & P. Cornelio Scipione Coſſ. * quorum mentio fit apud Tacit. *Annal. XIII*, 25. Reineſ. *Inſcript. VII*, 11. *p.* 476. Gruter. *p. IX*, 4. de aedificiis negotiationis cauſſa non diruendis, marmoribusque non detrahendis, integrum exſtat in marmore apud Capacium & Reineſium, (§. CCXVIII.) ex eoque verba quaedam laudantur *l. 52. D. de contr. emt.*

* Quum-

Digitized by Google

* Quumque circa ea tempora vix alius Voluſius Conſul notus ſit: vix dubitandum videtur, quin eiusdem aetatis ſit, ab eodemque Q. Voluſio Saturnino Coſ. nomen acceperit SC. VOLVSIANVM alterum, quo cautum fuerat, *vt qui improbe in alienam litem coiiſſent, ea lege, vt quod inde in rem alicuius redactum eſſet, inter eos communicaretur, lege Iulia de vi priuata tenerentur. l. 6. D. ad leg. Iul. de vi priu.* Id SC. quo tempore factum ſit, ignorare ſe, fatetur Ant. Auguſtin. *de Nomin. propr. pandect. Cap. IV. p.* 330.

§. CCXXVI.

Neque tamen vllum eſt SC. eius temporis celebrius TREBELLIANO, quod L. Annaeo Seneca & Trebellio Maximo Coſſ. ſuffectis, id eſt anno ab V. C. DCCCXIV. die VIII. Kal. Sept. factum eſſe nouimus. * *§. 6. Inſt. de fideicomm. hered. l. 1. §. 2. D. ad SC. Trebell.* Nec minus ex ipſis *Pandectis* atque *Inſtitutionibus* notum eſt, eo SC. decreuiſſe ampliſſimum ordinem, *vt actiones, quae in heredem heredibusue dari ſoleant, eae neque in eos, neque his darentur, qui fideicommiſſum, ſicuti rogati eſſent, reſtituiſſent: ſed his & in eos, quibus ex teſtamento fideicommiſſum reſtitutum fuiſſet, quo magis in reliquum confirmarentur ſupremae defunctorum voluntates. l. 1. D. ad SC. Trebell.* SC. Trebellianum.

* Equidem Senecam Coſ. fuiſſe, negat Auſonius *in gratiar. act. Cap.* ſed ideo, vti obſeruauit Vinetus, quod non fuiſſet Coſ. ordinarius. Alioquin enim hodie ſatis certum eſt, conſulatum eius incidere in annum ab V. C. DCCCXIV. Lipſ. *Vit. Senecae Cap. IV.* Ceterum

Digitized by Google

terum SC. hoc dictum initio eſſe *Annaeanum*, & Seneca demum capitis damnato, ob damnatam ſimul eius memoriam, *Trebelliani* nomen adſumſiſſe, ſuſpicatur Theod. Marcil. *ad* §. *6. Inſt. de fideic. hered.* Sed coniectura ea parum probabilis eſt, partim quod nusquam hoc SC. Annaeanum dictum eſſe, comperio, partim, quod non ſemper SCta a Conſule maiore, ſed ab eo potiſſimum, qui ad Senatum retulerat, denominabantur.

§. CCXXVII.

ICti ſub Caio Claudio & Nerone, Sempronius Proculus.

Vt iam porro & ad IVRISCONSVLTOS, qui a Tiberii exceſſu ad Neronis interitum floruerunt, progrediamur: inter eos ſibi primum merito locum vindicat SEMPRONIVS PROCVLVS *, quem Neruae ſucceſſiſſe maximaeque fuiſſe auctoritatis, & plurimum potuiſſe, refert Pomponius, *l.* 2. §. *vlt. D. de orig. iur.* addens, ab eo Labeonis familiam PROCVLEIANORVM nomen adſumſiſſe, quod poſt annum ab V. C. DCCLXXXVI. quo viuere Nerua deſiit, factum eſſe oportet. Scripſerat EPISTOLARVM *libros* non octo, quot in Indice Florentino memorantur, ſed multo plures, quum ex *vndecimo* quoque nonnulla decerpta videamus *l. 69. D. de contrah. emt. l.* 12. *D. praeſcript. verb. l.* 17. *D. de pact. dotal.* nec non NOTAS AD LABEONEM, quibus procul dubio doctrinas doctoris ſui ab aduerſariorum ſtricturis vindicauit. *l.* 10. §. 1. *D. de negot. geſt. l. 69. D. de condit. & dem.*

* Sunt qui PROCVLVM noſtrum ex gente *Iu-*

lia

lia fuiſſe exiſtimant, ob marmor in ruderibus aedium Proculi cuiusdam repertum, quod tamen Reineſ. *Inſcr. VI*, 122. *p.* 459. non ad hunc iurisconſultum noſtrum, ſed ad *L. Aradium Proculum*, pertinere cenſet, eaque occaſione noſtrum ex gente *Licinia* fuiſſe ſibi videri, docet. At veroſimilius eſt, eum nec *Licinium*, nec *Iulium*, ſed SEMPRONIVM vocatum. Id enim nomen ei diſerte tribuitur *l.* 47. *D. de legat. II.* Grot. *de vit. IC. II*, 2, 1. Euer. Otto *praefat. Theſaur. iur. Tom. I.* Et aliunde conſtat, *Proculorum* cognomine vſos eſſe Sempronios. Grut. *Inſcr. p. DLX*, 9. De aetate etiam Proculi non eadem omnes ſentiunt. Haud leuis ſane error eſt Perrenonii *Animadu. II*, 23. qui eum ſub Iulio Caeſare floruiſſe exiſtimat. Nec minus errant, qui ad Proculum noſtrum referunt, quae de Licinio Proculo, Praefecto praetorio ſub Othone paſſim narrat Tacit. *Hiſtor. I*, 46. 82. 87. *II*, 39. 40. 44. 60. itemque, qui Martialem *Epigramm. I*, 71. de iurisconſulto noſtro ceciniſſe putant:

Vade ſalutatum, pro me, liber: ire iuberis
Ad PROCVLI *nitidos, officioſe, Lares.*

Si enim Proculo, anno ab V.C.DCCLXXXVI. Neruae ſuccedenti XXX tantum annos tribuamus, (nec enim probabile eſt prius eum ad tantam celebritatem peruenire potuiſſe, vt ſectae caput haberetur,) ſub Domitiano, ſub quo Martialis ſcripſit, fuiſſet ſenex decrepitus, & alibi *Lib. XI. Epigr.* 37. *v.* 8. eum diſerte vocat *C. Iulium Proculum*, adeoque non magis noſter eſt, quam qui a Tacito memoratur *Licinius Proculus.* Denique minime omnium ad noſtrum pertinent reſcripta Alexandri Imp. *l.* 9. *C. ad Leg. Iul. de adult.* & Gordiani, *l.* 7. *C. de accuſat.* quamuis eum errorem errauerit Guido Pancirol. *Var. lect. I*, 79, 10.

Digitized by Google

§. CCXXVIII.

C. Caſſius Longinus. Huic merito iungimus aequalem & aemulum, C. CASSIVM LONGINVM, Q. Aelii Tuberonis ex filia nepotem, Ser. Sulpicii pronepotem. (§. CXCI.) Conſulem illum cum Quartino temporibus Tiberii fuiſſe obſeruat Pomponius *l. 2. §. vlt. D. de orig. iur.* ſed Quartino L. Naeuium Surdinum ſubſtituit Rupertus *in Pompon. Enchirid. p.* 443. *ſequ.* quod hoc par Coſſ. occurrit in lapide apud Gruter. *Inſcr. p. MLXXXVII*, 4. * Praefecerat eum Aſiae C. Caligula Imp. mox occidi iuſſerat, ſed fruſtra. (§. CCXI.) Sub Claudio Syriae praefuit, & ad Euphratem caſtra habuit. Tacit. *Annal. XII*, 11. eaque occaſione illi & cum Iudaeis fuit negotium. Ioſeph. *Antiqu. Iud. XX*, 1. Sub Nerone in Senatu liberrime dixit ſententiam: Tacit. *Annal. XIII*, 11. at poſtremo ſuſpectus principi ſaeuiſſimo in Sardinia exſulauit. Tac. *Annal. XVI*, 7. *&* 9. Sueton. *Neron. Cap. XXXVII.* inde tamen poſtea a Veſpaſiano reuocatus. *l. 2. §. vlt. D. de orig. iur.* Menag. *Amoen. iur. Cap. XLIII. p.* 417.

* Pro Quartino Coſ. quem in *Faſtis* non reperiunt, alii reſcribunt *Q. Haterius*, alii *Surdinus*. Nam C. Caſſius Longinus & L. Naeuius Surdinus Coſſ. laudantur apud Gruterum *Inſcr. p. MLXXXVII*, 1. Sed quum notiſſimus ſit *M. Vinicii* ſub Tiberio conſulatus, ſub eoque Coſ. ſuffectus fuerit *C. Caſſius Longinus*, eique collega tribuatur *L. Naeuius Surdinus*, quis, quaeſo, dubitet, quin ex *Surdino* facile fingi potuerit *Quartinus*, maxime quum huc vſque nondum probatum ſit, Vinicios *Quartinorum* cognomen

nomen tuliſſe? Maior ſane lapidis Gruteriani, quam Pomponii hic merito eſt auctoritas. Ceterum M. Vinicii, adeoque & Caſſii noſtri, conſulatum incidere in annum V. C. erae Varron. DCCLXXXIII. ann. Chriſti XXX. luculenter oſtendit Henr. Dodwell. *in Annal. Velleian.* §. *XXIX. p.* 703. *ſequ. edit. Burm.*

§. CCXXIX.

Reliquerat *libros X.* aut plures IVRIS CIVILIS, *l.* 70. *pr. D. de vſufr.* NOTAS AD VITELLIVM, *l.* 12. §. 27. *D. de inſtruct. & inſtrum.* immo & AD VRSEIVM FEROCEM, *l.* 10. §. 5. *D. quib. mod. vſusfr. vel vſ. amitt.* * In Caſſium deinde notarunt ARISTO, *l.* 17. §. 1. *D. de vſufr.* & PRISCVS IAVOLENVS, *l.* 28. §. 1. *D. de ſtatulib.* At multo maiorem ſibi famam peperit propagatis ad poſteritatem & magis magisque perpolitis Maſurii Sabini, praeceptoris, principiis. Vnde Maſurium & Caſſium coniungit Arrian. *Diſſert. Epict. IV,* 3. Fuit enim *Scholae Caſſianae princeps & parens*, vti vocatur a Plin. *Lib. VII. Epiſt.* 24. nouamque adeo lucem Ateii Capitonis familiae intulit, quae inde CASSIANORVM nomen adſciuit. *l.* 35. §. 3. *D. de mort. cauſſ. don. l.* 18. *D. de furt.* Eius ſcripta & ſchola.

* Io. Bertrandum & Eberlinum, qui CASSIVM ad VRSEIVM notaſſe ſcribunt, refellere non dubitarunt Guil. Grot. *in vit. ICtor. II,* 4. & Menag. *Amoen. iur. ciu. Cap. XLIII. p.* 429. Vrſeium potius ad Caſſium notaſſe, exiſtimantes. At neminem ignorare arbitramur, quid veteribus ICtis fuerit *notare apud Caſſium.* Res eo redit, vter fuerit aetate prior. Prior vero

 ſine

Digitized by Google

ſine dubio fuit *Vrſeius Ferox*, quem ipſe Caſſius, cuius ex libris Caſſium quaedam retuliſſe, teſtatur Vlpianus *l.* 1. §. 10. *D. quar. rer. act. non detur.* Quidni ad eumdem notas ſcribere potuerit?

§. CCXXX.

Atilicinus & Caſſius Longinus iunior.

Obſcurioris famae ſunt ATILICINVS & CASSIVS LONGINVS alter, cuius meminit Pomponius *l.* 2. §. *vlt. D. de orig. iur.* vbi, eum equeſtris ordinis fuiſſe & ad praeturam peruěniſſe, ſcribit. ATILICINVS Proculo fuit aequalis, quippe quo cum litterarum commercium habuit. *l.* 17. *D. de pact. dotal.* Hinc & Proculi partibus eum fuiſſe addictum colligunt, maxime quum plerumque vel Proculo, vel Neruae, adſenſus dicatur. *l.* 27. *pr. D. de pact. l.* 21. §. 9. *D. de recept. arbitr. l.* 5. §. 1. *D. de ſeruit. praed. ruſt. l.* 17. *D. de pecul. l.* 7. *pr. D. de condict. cauſſ. dat. l.* 19. *D. mandati. l.* 19. *D. de legat. III. l.* 16. *D. de liberat. leg. l.* 49. *pr. D. ad leg. Falcid. l.* 4. §. 8. *D. de doli mal. & met. except.*

§. CCXXXI.

Nerua filius.

M. COCCEIVS NERVA, Marci illius, quem ſupra (§. CCX.) deſcripſimus, filius, Imp. Nervae pater, ingenii praecociſſimi fuit, quippe qui XVII. annorum adoleſcens, aut non multo maior, de iure reſponſitauit. * *l.* 1. §. 3. *D. de poſtul.* Ad hunc procul dubio referendum, quod Tacit. *Annal. XV*, 72. refert, Cocceium Neruam, Praetorem deſignatum tanti fuiſſe apud Neronem, vt ſupra triumphalem in foro imaginem

nem apud palatium quoque eius effigiem ſtatui iuberet. Libri eius DE VSVCAPIONIBVS laudantur a Papiniano *l.* 47. *D. de adqu. vel amitt. poſſeſſ.* Saepiſſime vero, diſſimulato librorum titulo, citatur a Caio, Pomponio, Venuleio, Vlpiano, Paullo, & quidem plerumque ſub *Neruae filii* nomine. Proculeianum fuiſſe, & familia argumento eſt, & ex *l.* 3. §. 17. *D. de adqu. vel amitt. poſſeſſ.* & *l.* 2. *D. de his, qui not. infam.* colligitur.

* Quum adoleſcens non *reſpondiſſe*, ſed *reſponſitaſſe* de iure dicatur Nerua: Guil. Maranus & Mornacius ſuſpicati ſunt, *reſponſitare* minus eſſe, quam reſpondere, quos exinde Choartius & Dionyſ. Gothofredus ſunt ſequuti. Sed quis ignorauit, hoc naturae verborum frequentatiuorum refragari, quae notionem verbi augent potius & intendunt, quam minuunt? Merito ergo hunc virorum doctorum errorem notauit Menag. *Amoen. iur. ciu. Cap. II. p.* 4. Sane & Antiſtium Labeonem *conſulentibus de iure publice* RESPONSITASSE, ait Gellius *Noct. Attic. XIII*, 10. Et Cicero *de Legib. I*, 4. *ſummos fuiſſe*, ait, *in ciuitate viros, qui ius interpretari populo & RESPONSITARE ſoliti ſint.* Eſt ergo reſponſitare potius frequenter & adſidue reſpondere, eoque verbo procul dubio vſus eſt Vlpianus, vt Neruam adhuc adoleſcentem iam frequentiſſime de iure reſpondiſſe oſtenderet.

§. CCXXXII.

Qui Neroni ſucceſſerunt, principes tragici ac veluti intercalares, GALBA, OTHO & VITELLIVS inter fluctus ciuiles perpetues Status iuris Rom. ſub Galba, Othone & Vitellio.

Digitized by Google

tuos & in tanta imperii breuitate vix quidquam noui iuris conſtituere potuerunt. * DE VITELLIO tamen hic non praetermittendum, quod memoriae prodidit Tacit. *Hiſtor. II*, 9. *funeſti ominis loco acceptum eſſe, quod, maximum pontificatum adeptus, de caerimoniis publicis XV. Kal. Aug.* EDIXISSET, *antiquitus infauſto die Cremerenſi Allienſique cladibus.* Ex eo enim patet, Pontifices max. etiam ſub ſacerdotii ſui auſpicia edicta propoſuiſſe de ſacris & caerimoniis (§. LXI. *) eumque vetuſtiſſimum morem ne his quidem temporibus exoleuiſſe. Iac. Guther. *de iure Pontific. I*, 12. Io. Andr. Boſ. *de pontif. max. Rom. IV*, 1.

* Idem Tacitus *Hiſt. II*, 62. refert, VITELLIVM *praemiſſo in vrbem edicto, mathematicos omnes Italia expuliſſe*, vel, vti Sueton. *Vitell. Cap. XIV.* rem refert, *ſanxiſſe, vt intra Kal. Octobres vrbe Italiaque mathematici excederent*: aſtrologos vero proxima nocte aliud oppoſuiſſe edictum: BONVM FACTVM, *vt Vitellius Germanicus intra eumdem Kalendarum diem nusquam ne eſſet.* Verumne fuerit iſtud augurium, illudque comprobarit exitus, diſquirit Sauil. *Not. ad Tacit. ibid.* Sane enim Vitellium non ante Octobrem, ſed die XXI. Decembr. interiiſſe, luculenter demonſtrauit Anton. Pagi *Critic. Baron. ad ann. Chriſti* 69. *n. VIII. p.* 62. *ſequ. Tomo I.*

§. CCXXXIII.

Veſpaſianus multa iura conſtitutionibus inuexit.

Stabilius fuit VESPASIANORVM imperium, qui proinde & plurima noua in iurisprudentiam inuexerunt. Sane enim T. FLAVIVS

VIVS VESPASIANVS, cui ad hoc faſtigium euecto Senatus omnem poteſtatem, qua olim Auguſtus; Tiberius & Claudius vſi eſſent, ſanctione honorificentiſſima decreuerat, Tacit. *Hiſtor. IV*,3. Gruter. *Inſcr. p. CCXLII.* plura conſtituit EDICTIS, veluti, *ne plures, quam tres, legati a ciuitatibus mitterentur: l.* 4. §. 6. *D. de legation.* plura DECREVIT, ceu docet exemplum *l. 7. pr. D. de iur. patron.* plura RESCRIPTIS praecepit, veluti vt grammatici, medici, oratores, philoſophi, a recipiendis hoſpitibus immunes eſſent. *l.* 8. §. 30. *D. de mun. & hon.* *

* Reſcriptum Veſpaſiani ad IIII viros & Decuriones Saborenſes, adeoque ſanctionem pragmaticam apud ſe exſtare, ſcribit Ant. Auguſtin. *de nom. propr. Pandect. Cap. III. p.* 264. quae an vmquam lucem viderit, neſcio. Non ſolum autem noua iura conſtituit hic Imperator, ſed & vetera pleraque reſtituit. Auctor enim eſt Sueton. *Veſpaſ. Cap. VIII.* eum *aerearum tabularum tria millia, quae ſimul conflagrauerant, reſtituenda ſuſcepiſſe, & vndique inueſtigatis exemplaribus, inſtrumentum imperii pulcherrimum & vetuſtiſſimum confeciſſe, quo contenta fuerint paene ab exordio vrbis SCta, plebiſcita*, & ſimilia.

§. CCXXXIV.

Idem tamen Imperator veteris moris, de rebus alicuius momenti ad Senatum referendi fuit ſeruantiſſimus. Hinc ſub eo tot condita SENATVSCONSVLTA, inter quae eminet PEGASIANVM, Pegaſo & Puſione Coſſ. ſuffectis, incertum, quo anno, factum. Cenſuerat enim his Coſſ. ordo ampliſ- SCta iis temporibus facta Pegaſianum, & Plancianum.

 pliſ-

pliſſimus, *vt ei, qui rogatus eſſet hereditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem retinere, atque ex lege Falcidia ex legatis retinere liceret.* Vlpian. *Fragment. XXV*, 14. Paull. *recept. Sent. IV*, 3. §. 5. *Inſt. de fideic. hered.* Notum quoque eſt duplex SC. PLANCIANVM, * alterum de fideicommiſſis, quae perſonis incapacibus relinquerentur. *l.* 59. §. 1. *D. ad leg. Falcid.* alterum de agnoſcendo partu. *l.* 3. *D. de agnoſc. partu.*

* A quo Plancio haec SCta acceperint nomen, non adeo certum eſt. Teſtem tamen habeo Tacitum *Hiſt. II*, 63. M. PLANCIVM VARVM praetura functum eſſe ſub Veſpaſiano. Idem procul dubio poſtea & conſul factus. Proconſulem enim paullo poſt fuiſſe docet numus apud Spon. *in Itinerar. ſub fin.* in cuius antica caput Veſpaſiani cum eius nomine, additis litteris ΚΛΑΥΔΙΟΠΟΛ. in poſtica faſciſculus ſex ſpicarum, cum epigraphe: ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. Fuit ergo hic M. Plancius Varus Procoſ. Ciliciae ſub Veſpaſiano, ad quam dignitatem tum vix alii, quam viri conſulares & praetorii adſpirabant. Dio Caſſ. *Lib. LIII. p.* 504.

§. CCXXXV.

SC. de aedificiis non diruendis negotiationis cauſſa, & Vitraſianum.

Memoratur etiam SC. his temporibus, at incertum, quo anno factum, de aedificiis negotiationis cauſſa non diruendis, marmoribusque non detrahendis, *l.* 2. *C. de aedif. priuat.* quale & ſub Nerone factum eſſe ſupra vidimus. (§. CCXXV.) Nec minus ad Veſpaſiani tempora pertinet SC. VITRASIANVM,

NVM*, *de manumiſſis & pretio manumiſſionis*, de quo *l.* 30. §. 6. *D. de fideicommiſſar. libert.*

* Eſt & hoc SC. incerti anni, cum Vitraſii Conſulis ſiue ordinarii, ſiue ſuffecti, ſub Veſpaſiano nusquam vel vola, vel veſtigium occurrat. Sub Hadriano celebris fuit *Vitraſius Pollio*, Legatus prouinciae Lugdunenſis, ad quem reſcripſit Princeps *l.* 15. *D. de excuſat. tut.* cuiusque mentio fit apud Reineſ. *Inſcript. VIII*, 52. *p.* 532. Sub Antoninis porro annis DCCCCXIX. & DCCCCXXIX. bis conſul fuit *T. Vitraſius Pollio*, primum cum Q. Seruilio Pudente, deinde cum M. Flauio Apro. Spon. *Inſcript. p.* 34. Gruter. *Inſcr. p. XXX*, 4. *p. XXXI*, 3. Maluaſ. *Marmor. Felſin. p.* 253. Quare parum abeſt, vt hoc SC. potius ſub M. Aurelio Antonino Imp. quam ſub Veſpaſiano factum, exiſtimem.

§. CCXXXVI.

Ab eodem Veſpaſiano V. Conſule anno c ae Dionyſiacae LXXIV. vltimum luſtrum eſſe conditum, neque vmquam poſtea cenſum actum, obſeruat Cenſorin. *de die natali Cap. XVIII.* Longo tamen interuallo repetitum cenſum egiſſe dicitur Decius Imperator. Trebell. Pollio *in Valerian. I. & II.* Ex quo conſequitur, vt & manumiſſio per cenſum luſtralem, de qua Cic. *de Orat. I*, 40. Vlpian. *Fragm. I*, 8. *Fragment. regul. vet. IC. §. XVII.* tunc exoleuerit. * Eumdem Veſpaſianum de contrahendis litibus conſilia agitaſſe, refert Sueton. *Veſpaſ. Cap. X.* Alia ſub Veſpaſiano circa ius mutata.

* Quamuis vero in locum huius manumiſſionis ſurrogatus dicatur ritus manumittendi in ſacro-

ſanctis eccleſiis: id tamen multo poſt, ſaeculo puta quarto, factum eſt a Conſtantino M. Sozom. *Hiſt. eccleſ. I*, 9. *l.* 1. & *l.* 2. *C. de his qui in eccleſ. manumitt.* Neque enim ad haec tempora pertinent manumiſſiones factae ἐπὶ τῶ βώμυ *ſuper aras*, Graecis vſitatae, Suid. *in voce* Κράτης, neque raſio libertinorum in templo Feroniae, de qua plura Briſſon. *Antiqu. Sel. I*, 11. Taubmann. *ad Plaut. Amphitr. Act. I. ſcen.* 1. *extr.* Alex. ab Alexandro *Genial. dier. IV*, 20. denique manumiſſiones ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, *in comitiis*, quas Conſtantino, hanc manumiſſionem introducenti ob oculos fuiſſe, exiſtimat Iac. Gothofred. *ad Cod. Theodoſ. Tomo I. p.* 355.

§. CCXXXVII.

Status iuris ſub Tito Imp.

Non adeo multa ſunt, quae TITO, Imperatori, debeat iurisprudentia *, quippe inter ipſa imperii auſpicia properantibus fatis exſtincto. Notari tamen meretur primum, eum de binis PRAETORIBVS FIDEICOMMISSARIIS vnum detraxiſſe: *l.* 2. §. 32. *D. de orig. iur.* deinde eumdem grauiſſimas leges oppoſuiſſe delatoribus, qui tum impune in corpora & bona innocentum graſſabantur: Plin. *Panegyr. Cap. XXXV.* Sueton. *in Tito Cap. VIII.* V. A. Henr. Brenkmann. *de lege Remm. Cap. XVIII. p.* 1622. tum porro, Titum Imp. eſſe auctorem praecipuum privilegii, quod militibus teſtamentum conditurjs datum eſt. *l.* 1. *pr. D. de teſtam. milit.* Denique & conſtitutionis Titi Imp. mentio fit *l.* 1. §. 3. *D. de iure fiſci.*

* Immo iacturam haut leuem tunc fecit iurisprudentia, templo Capitolino cum vicinis templis iterum igne, quem terra erupiſſe ferunt, denuo

nuo conſumtis. Dio Caſſ. vel potius Xiphilin. *Lib. LXVI. p.* 756. Neque enim dubitandum, quin ſimul incendio illo perierint illa SCta, plebiſcita, foedera, quae Veſpaſianus poſt prius incendium tanta induſtria reſtituit. (§. CCXXXIII.) Sueton. *Veſpaſ. Cap. VIII.*

§. CCXXXVIII.

Sed & T. FLAVIVS DOMITIANVS Imp. initio principatus ſui non pauca ſatis praeclare conſtituit. Ex quibus vt hic pauca veluti per lancem ſaturam proferamus, ipſe Sueton. *in Domit. Cap. VII.* eum edixiſſe, ait, *ne mares caſtrarentur* *: & ſequente *Cap. VIII. vt probroſis feminis nec lecticae vſus, necius capiendi legata hereditatesue eſſet:* porro, quod *Cap. IX.* pluribus refert, *vt fiſcales calumniae calumniantium poenis reprimerentur: vt rei, qui ante quinquennium proximum apud aerarium pependiſſent, vniuerſi diſcrimine liberarentur, nec repeterentur, niſi ante annum, eaque occaſione, vt accuſatori, qui cauſſam non teneret, exſilii poena eſſet.* Denique & EDICTI Domitiani, *vt abolitiones ex SCto Turpilliano factae ad ſeruos, capitalis criminis poſtulatos, non pertinerent*, mentio fit *l. 2. §. 1. D. de cuſtod. & exhibit. reor.* quamuis id RESCRIPTVM vocet Paullus *l. 16. D. ad SC. Turpill.* Itemque ſub Domitiano.

* Quamuis hoc a Domitiano non tam amore iuſti & aequi, quam odio Titi, fratris, qui ſemiuiris iſtis magnopere delectatus fuerat, conſtitutum eſſet. Xiphilin. *in Domitian. Lib. LXVII. p.* 759. Philoſtrat. *Vit. Apollon. Tyan. VI*, 17. magno tamen omnium cum plauſu excepta eſt illa Domitiani ſanctio. Vt enim omittam laudes,

des, quibus ideo Principem proſequuntur Martial. *Lib. VI. Epigr.* 2. & *Lib. IX. Epigr.* 7. nec non Ammian. Marcellin. *Lib. XVIII. Cap.* 4. eam Domitiani legem ita eleganter deſcribit Papinius Statius *Lib. III. ſilua* 4.

Nunc frangere ſexum,
Atque hominem mutilare, nefas: gauiſaque ſolos,
Quos genuit, natura videt.

At paullo poſt, ſub Antoninis, iam iterum mos inoleuerat, vt in prouinciis impune exſcinderentur mares, modo id Praeſidum praeſcitu fieret. Iuſtin. Martyr. *Apol. II. p.* 71. Hinc tam frequenter in vſum reuocata eſt haec prohibitio conſtitutionibus Neruae, Hadriani, Antonini Pii, Conſtantini M. Leonis Sapientis, vt facile adpareat impares huic vitio leges fuiſſe. Lindenbrog. *ad Ammian. Marcellin. p.* 150. *edit. Gronou.*

§. CCXXXIX.

SCta ſub eo principe facta.

SENATVSCONSVLTA quoque nonnulla ſub Domitiano facta commemorantur. Tale eſt IVNIANVM, quo anno ab V. C. DCCCXXXVI. Domitiano X & Appio Iunio Sabino Coſſ. cautum eſt, *vt qui per domini & ſerui, aut patroni & liberti colluſionem, factum probaſſet, vt vel ſeruus ad libertatem, vel libertus ad ingenuitatem proclamaret, liberque aut ingenuus pronunciaretur, is ſeruum quidem in poteſtate ac dominio ſuo, libertum autem in patronatu ſuo haberet. l. 1. D. de colluſ. deteg. l. 2. C. eod.* vbi hoc SC. vitioſe pro *Iuniano Numianum* dicitur, & *l.* 8. *D. de in ius voc.* Sed vti adhuc principem egit haec conſtituens Domitianus: ita tyrannidem redolet SC. Aſprenate & Laterano Coſſ. anno

L. IVNIVS
apud Gruter.

vxor II. vxor I.

POMPONIA GRATILLA uxor II. Aruleni Ruſtici, cui vidua nupſit. Relegata a Domitiano. Plin. *Epiſt. III*, 11.

Aſſudius Curianus, Gratillae ex priore matrimonio filius, a matre exheredatus, Plinio herede inſtuto. Plin. *Epiſt. V*, 11.

= N. = IVNIA = Vettius Bolanus, legionis ductor. Tacit. *Ann. XV*, 3. rexit Britanniam anno 821. Tac. *Hiſt. II*, 65. *Agric. Cap.* 8. & 16.

IVNIA NV r. Phil a D emt *mit.*

Q. IVNIVS RVSTICVS cui rhetorem quaerit patruus, Iunius Mauricus. Plin. *Epiſt. II*, 15. Coſ. anno 872.

q n q n P *I* q t *I*

IVNIVS RVST Marci Antonini tol. *in Marco Ca* Gruter. *Inſcr. p.* amicus *Imperator* 1. §. 3. *D. de a* Iuſtinum Martyr *Iuſtini philoſophi* nart. *Act. marty*

M. Vettius Ruſticus Bolanus Coſ. anno 863. Gruter. *Inſcr. p. CXXVIII*, 5. & *CLXIX*. 7.

Digitized by Google

anno ab V. C. DCCCXLVI factum, quo *omnes philoſophi vrbe in Italia exeſſe iuſſi ſunt.* * Gell. *Noct. Attic. XV.* 11.

* Occaſionem ſeueriſſimae ſanctioni praebuerat Iunius Ruſticus, qui Paeti Thraſeae & Heluidii Priſci laudes ſcribens, eos *ſanctiſſimos viros* vocauerat. Adeo iis temporibus & virtutem laudare periculoſum fuit. Sueton. *Domit. Cap. X.* Pertinuit id periculum ad plurimos, non modo Romanos, ſed & Graecos, veluti Dionem Chryſoſtomum, qui hanc calamitatem ſuam commemorat *orat. XL.* Epictetum, Muſonium, Demetrium, Peregrinum, in primis vero ad Iunii Ruſtici propinquos & amicos, quam vere philoſophicam familiam breui ſchemati incluſam dabo ex Reineſ. *Epiſt. ad Rupert. XXXIV. p.* 216. *Epiſt. XXXV. p.* 251. ſed a nobis hinc inde ſuppleto. Subiungam etiam alteram Heluidiorum & Paetorum Thraſearum gentem, vt tot vtriusque ſexus perſonae illuſtres, & incredibilem ſapientiae famam conſequutae ſemel ſimulque oculis obuerſentur. Et Iuniorum quidem Ruſticorum ſtemma tale eſt: (†)

Alteram vero Heluidiorum & Paetorum familiam hoc ſchemate complectimur:

PAE-

PAETVS CAECINA, qui cum Scriboniano contra Claudium Imp. fecerat. Plin. *Epiſt. III*, 16. = ARRIA, virilis animi femina, maritum in exſilium ſequuta, cuius facta & mortem miratur. Plin. *ibid.*

- Filius mira pulcritudine & pari verecundia, qui viuo & ſimul aegrotante patre deceſſit. Plin. *Epiſt. III*, 16.
- ARRIA minor ob mariti fatum, mori cupide voluit, in filiae Fanniae ſolatium precibus mariti a propoſito reuocata. Tacit. *Ann. XVI*, 34. = PAETVS THRASEA, a Nerone mori coactus. Tacit. *Ann. XVI*, 34.

Heluidius, qui inuito Veſpaſiano periit. Suet. *Veſpaſ. Cap. XV.*

HELVIDIVS PRISCVS a Domitiano interemtus, de quo Tacit. *Agric. Cap. II.* Sueton. *Domitian. Cap. X.* Plin. *Epiſt. I*, 5. *IX*, 13. = FANNIA, nouerca Heluidii. Plin. *Epiſt. IX*, 13. cum Arria & Gratilla relegata a Domitiano. Plin. *Epiſt. III*, 11.

- HELVIDIVS filius, qui tempore Plinii ſolus ſupererat domumque fulciebat. Plin. *Ep. IV*, 21.
- Duae filiae, quas ambas vno tempore a partu deceſſiſſe, refert Plin. *Epiſt. VII*, 21.

§. CCXL.

§. CCXL.

Subiungimus more noſtro ſeriem IVRISCONSVLTORVM, qui ſub Veſpaſianis potiſſimum floruerunt. Horum veluti familiam duxit COELIVS SABINVS, aliis perperam CAECILIVS, qui ab Othone Imp. Coſ. deſignatus in Kal. Iul. anni ab V. C. DCCCXXI. eum honorem & volente Vitellio geſſit. Tacit. *Hiſt. I*, 77. Plurimum potuit ſub Veſpaſiano, *l.* 2. §. *vlt. D. de orig. iur.* eodem die auſpicante imperium, quo ipſe magiſtratum inierat. Scripſit *librum* DE EDICTO AEDILIVM CVRVLIVM: Gell. *Noct. Attic. IV*, 2. ex quo & illa, quae *Lib. VII*, 4. de ſeruis pileatis venum proſtantibus ex Coelio Sabino profert, decerpta videntur. Sabinianum eum fuiſſe, nemo dubitat: immo potius ab hoc ipſo demum Coelio Sabino *Sabinianorum* nomen ortum videri, iam ſupra monuimus. (§. CCVI. **) ICti ſub Veſpaſianis, Coelius Sabinus.

§. CCXLI.

De CELSO patre, nihil fere memoriae proditum reperimus, quam quod in Ducennii Veri, Conſulis, conſilio fuerit. *l.* 29. *D. de legat. II.* At quis fuerit ille Ducennius, plerique ſe ſcire fatentur iuxta cum ignariſſimis. Et ſane ne probabilis quidem videtur coniectura Ant. Auguſtini, qui libro *de Nom. propr. pandect. Cap. III. p.* 259. C. Iuuentium Verum Coſ. vel Guil. Grotii, qui *Lib. II. de vit. ICt. Cap.* 2. L. Ceionium Commodum; vel denique V. C. Abr. Wielin- Celſus pater.

lingii, qui *in Iuriſpr. reſtituta p.* 194. L. Ceionium Verum ſub eo nomine latitare exiſtimant *. Neque, an quidquam hic Celſus noſter ſcripſerit, hodie notum eſt, quia raro, & non niſi omiſſa libri inſcriptione, citatur in iure noſtro, ita tamen, vt eum inter Proculi ſectatores fuiſſe, non obſcurum videatur. *l.* 20. *D. de legat. II. l.* 39. *D. mandat.*

* C. Iuuentius Verus Coſ. fuit anno ab V. C. DCCCLXXXVII. ad quem vix Celſus pater aetatem produxiſſe potuit. Reliqui quoque Coſſ. a Grotio & Wielingio laudati Celſo patre iuniores videntur. Nos ergo intelligimus DVCENNIVM GEMINVM, Conſulem, cum Pompeio Paullino ſuffectum ex Kal. Iul. anni ab V. C. DCCCIX. De his conſulibus videndi Lydiat. *in ſerie ſumm. magiſtr. p.* 62. & Spon. *Miſcell. erud. antiqu. p.* 278. Is ſane & Veri cognomen habere potuit. Vid. *diſſ. noſtra de P. Iuuentio Celſo. p.* 10. De eius praefectura vrbis Tacit. *Hiſt. I*, 14.

§. CCXLII.

Pegaſus. De PEGASO, iuriſconſulto celeberrimo, erudite differit Aegid. Menag. *Amoen. iur. ciu. Cap. XVII. p.* 88. *ſequ.* Patrem habuit trierarchum, cuius ex liburnae paraſemo, quod Pegaſus erat, ipſe nomen accepit, vt refert Scholiaſtes Iuuenalis *ad Satyr. IV.* vbi & id addit, *eum iuris ſtudiis tantam memoriae gloriam meruiſſe, vt* LIBER *vulgo, non homo diceretur.* Eumdem porro *omni bonore functum eſſe*, refert, *quum & prouinciis plurimis praefuerit, & vrbis curam adminiſtrarit.*

rit. Et ſane de eius conſulatu teſtem habemus Iuſtinianum §. 5. *Inſt. de fideic. hered.* de praefectura vrbis Pomponium *l.* 2. §. *vlt. D. de orig. iur.* & Iuuenalem *Sat. IV. v.* 76. ex quibus teſtimoniis colligimus, eum ſemel ſub Veſpaſiano, atque iterum ſub Domitiano, vrbi praefuiſſe.

§. CCXLIII.

Proculeianos ab eximio hoc iurisconſulto PEGASIANORVM nomen adſumſiſſe, in vulgus notum eſt, quamuis id vocabulum in iure non occurrat. Videtur tamen ad illud adludere Scholiaſtes Iuuenalis, dum *ibidem* ſcribit: *Hinc eſt* PEGASIANVM *ſcilicet* IVS, *quod iurisperitus fuerit.* * Ex eius libris, ſi quos ſcripſit, nihil in *Pandectas* relatum eſt. At citatur tamen paſſim, taleſque eius recenſentur ſententiae, vt eum cum Labeone, Proculo, Nerua plerumque ſenſiſſe, & diſſenſiſſe a Sabino, adpareat. *l.* 12. §. 3. *D. de inſtruct. & inſtr. l.* 7. §. 1. *D. de Senator. l.* 30. *D. de pecul. l.* 27. *fin. D. de adqu. rer. dom. l.* 2. §. 4. *D. de his, qui not. infam. l.* 116. *D. de verb. ſignif.* Eius ſchola & ſcripta.

* Non praetermittenda hic ingenioſa, at mira tamen viri doctiſſimi, Iac. Haſaei, ſententia, qui in ſingulari *de Berytenſi iurisconſultorum academia* diatribe *Cap. III.* §. 5. Pegaſi placita iam a Veſpaſiani temporibus Beryti doceri ſolita eſſe, exiſtimat, idque probat teſtimonio Iuuenalis *Sat. III. v.* 117.

Ripa nutritus in illa,
Ad quam Gorgonii delapſa eſt pinna caballi.

Quae poetae verba ille hac παραφράσει explicat:

In illa ripa, ad quam Gorgonii caballi pinna, id eſt, Pegaſiani iuris diſciplina, quaſi pinna pegaſi, delapſa eſt, quia ius ex placitis ſectae Pegaſianae ibi docebatur. Sed loqui ibi poetam de Egnatio Celere, Beryti nato, res ipſa docet, cauſſamque iam perorauit V. C. Gottfridus Maſcou. *de Sectis Sabin. & Proculeian. Cap. III. §. 5. n. 2. p. 68. ſequ.*

§. CCXLIV.

Vrſeius Ferox. Circa eadem tempora floruiſſe, anteriores tamen aetate anteceſſiſſe videtur VRSEIVS FEROX, cuius permagnam & ſereniorem fuiſſe famam, vel ex eo colligas, quod eius libros notis illuſtrarunt C. CASSIVS LONGINVS, (§. CCXXIX. *) & IVLIANVS. Proculo tamen poſterior fuit, cui aliquoties denunciat teſtimonium. *l. 27. §. 1. D. ad leg. Aquill. l. 11. §. 2. D. de aqu. & aqu. pluu.* Ipſe non modo a Iuliano, ſed & a Caſſio laudatur, ex eoque manifeſto conſequitur, vt eum ſub Nerone & Veſpaſianis floruiſſe dicamus. Proculeianorum ſua aetate acerrimus fuiſſe videtur, dignus quippe viſus, in quem ſtricturas conficerent duo ſcholae Sabinianae decora, C. Caſſius & Saluius Iulianus. *

* Quid ſcripſerit, non minus hodie ignoramus. Opus tamen eius non exiguum fuiſſe videtur. Quamuis enim Index Florentinus Iuliani *libros* tantum *quatuor ad Vrſeium* recenſeat: ipſius tamen *Vrſeii Librum X.* laudat Vlpianus apud *Pariatorem legum Moſ. & Rom. tit. XI, §. 7.*

§. CCXLV.

Fufidius. FVFIDIVM, ignotum antehac iuriſconſultum, primus ab obliuione vindicauit Iac. Cu-

Digitized by Google

Cuiac. *Obſ. I*, 9. in eo tamen falſus, quod illum, libera adhuc republica, floruiſſe exiſtimauit, * quum Atilicinum, Proculo σύγχρονον, (§. CCXXX.) laudet, *l.* 5. *D. de aur arg. mund. leg.* recte id obſeruante Grotio *de vit. iuriſconſ. II*, 4. Ceterum pauciſſimis *Pandectes* locis mentio fit huius Fufidii, ex iisque adparet, eum ſcripſiſſe libros QVAESTIONVM, quorum ſecundus laudatur *d. l.* 5. *D. de aur. arg. mund.* Addantur *l.* 25. *D. de manumiſſ. vind.* & *l.* 29. *D. de rebus auctor. iud. poſſid.*

* Nec magis ſolida eſt Ant. Auguſtini diuinatio, qui eumdem fuiſſe hunc Fufidium exiſtimat cum illo L. Fufidio, ad quem M. Scaurum tres libros de vita ſua ſcripſiſſe, quemque in aliquo patronorum numero fuiſſe, refert Cicero *in Bruto Cap. XXIX.* Plin. *Hiſtor. Nat. XXX*, 1. Ita Ant. Auguſtin. *de nom. propr. Pand. p.* 244. ſed eodem Grotii argumento refutandus. Celebris fuit Fufidiorum familia, a qua & *lex Fufidia* nomen habuit. Paſſim etiam Fufidiorum fit mentio a Cicerone *in Piſonem Cap. XXXV.* Horatio *in Satyris* & ab aliis.

§. CCXLVI.

Sed & PLAVTII magnum inter iuriſconſultos eorum temporum nomen fuiſſe, vel ex eo patet, quod ad eius libros certatim notas ſcripſerunt NERATIVS, IAVOLENVS, POMPONIVS, & PAVLLVS. Quum vero ipſe CASSIVM & PROCVLVM laudet, *l.* 8. *D. de auro arg. mund. leg. l.* 43. *D. de condit. & demonſtr.* & Plautius.

viciſſim laudetur a NERATIO, *l. 5. D. de ſeruit. praed. ruſtic.* certiſſimum profecto eſt, eum Veſpaſianorum temporibus vixiſſe. *

* *Plautii* celeberrimi fuerunt ſub Claudio & Nerone Auguſtis, in primis *A. Plautius*, qui primus e conſularibus Britanniae praefuit, Tacit. *Agric. Cap. XIV.* atque inde ouans rediit. Tac. *Annal. XIII*, 32. Nec magis notus *Plautius*, qui inter Meſſalinae adulteros nominatus ob patrui, Auli procul dubio, merita id flagitium impune tulit. Tac. *Annal. XI*, 30. & 36. Denique omnium celeberrimus Plautius Lateranus, qui a Nerone mori iuſſus, incredibile conſtantis atque intrepidi animi ſpecimen edidit, laudatus ideo a Tacito *Annal. XV*, 60. & Arriano *Diſſ. Epictet. Lib. I. Cap.* 1. Poſtremo huic liberi fuerunt ſuperſtites, quos ne complecti quidem patri ante mortem licuit, teſte Tacito *ibid.* Sed eodem tempore & alii celebrantur Plautii, quorum accuratius ſtemma confecit Reineſ. *ad Rupert. XXXII. p.* 106. Veroſimile itaque eſt, virorum iſtorum aliquem Plautii noſtri vel parentem vel, fratrem fuiſſe.

§. CCXLVII.

Octauenus. Proximus eſt OCTAVENVS, de quo, quod dicamus, fere nihil eſt, niſi quod illi a Valente, Terentio Clemente, Pomponio, Marciano & Vlpiano ſaepius teſtimonium denuncietur, * adeoque & ipſe ſub Veſpaſianis videatur floruiſſe. Grot. *de vit. iurisconſ. II*, 5. Idem ſuſpicatur, eum quaedam AD EDICTVM, nec non AD LEGEM IVLIAM ET PAPIAM, in quibus illuſtrandis eo tempore iurisconſulti praecipue exercebant ingenia, ſcripſiſſe. Quod poſterius

ex

Digitized by Google

ex *l.* 32. *D. qui, & a quib. manum. lib. non fiunt* colligit: quamuis rem non adeo expeditam eſſe, obſeruauerim *in Commentar. ad leg. Iul. & Pap. I,* 1, 4. *p.* 15.

* Laudatur hic iuriſconſultus etiam ab auctore *fragmenti veteris iuriſconſulti*, quod a Petro Pithoeo primum in lucem protractum, poſtea Ant. Schultingius *Iuriſprudentiae ſuae veteri & anteiuſtinianeae* inſeruit, & quidem §. *XII. p.* 806. vbi tamen falſo vocatur OCTAVIANVS. Ceterum ex hoc ipſo fragmento ſaltim id diſcimus, quod Octauenus hic meminerit legis Iuniae Norbanae, adeoque eum poſt Tiberii tempora vixiſſe oporteat.

§. CCXLVIII.

Denique & VALERII SEVERI ſcripta memorantur a Iuliano, *l.* 30. *D. de negot. geſt.* adeoque ſatis certum eſt, iuriſconſultum iſtum ante Hadriani imperium vixiſſe. Fallitur tamen, niſi ipſe fallor, Guil. Grotius *de vit. Iuriſconſ. II,* 5, dum Hadrianum Imp. *l.* 3. §. 2. *D. de teſtam.* ad hunc ipſum VALERIVM reſcripſiſſe, exiſtimat, quum ibi non *Seuerus*, ſed *Verus Valerius* nominetur, & nominis iſtius emendatio nullius fide MSCti nitatur. Neque magis certum eſt, quod idem coniicit Grotius, *Valerium* hunc eſſe illum *Seuerum*, quocum Plinio Secundo litterarum commercium interceſſerit: Vid. *Lib. III. Epiſt.* 6. 18. *Lib. IV.* 28. *Lib. V. Epiſt.* 1. *Lib. VI. Epiſt.* 27. *Lib. IX. Epiſt.* 22. Nam nec Valerii nomen exſtat apud Plinium, &, ſi exſtaret, illud eo

Valerius Seuerus.

tempore tam multis commune fuit, vt nihil certi ex eo colligere liceret. *

* Plures eo tempore paſſim occurrunt VALERII SEVERI, & quidem milites aeque, ac aliorum ordinum homines, maxime in marmoribus. Vid. Gruter. *Inſcript. p. XLIX.* 4. *p. DLXVI*, 6. *p. DCCXLV*, 6. *p. MLXXVII*, 7. Periculoſum ergo eſt, in tanta *Valeriorum* & *Seuerorum* ὁμωνυμία certi quid ſtatuere velle.

§. CCXLIX.

Status iuris ſub Nerua.

Haec de Veſpaſianorum temporibus. Eorum ſucceſſor M. COCCEIVS NERVA, Imp. iurisconſulti filius & nepos, licet breue habuerit imperium, non tamen omnino nihil ad augendam iurisprudentiam contulit. Primus PRAETOREM FISCALEM, qui inter fiſcum & priuatos ius diceret, conſtituit, *l.* 2. §. 32. *D. de orig. iur.* & militibus, teſtamenta condituris, pleniſſimam indulgentiam dedit * *l.* 1. *D. de teſtam. milit.* Primus deinde quaeſtionem de ſtatu defunctorum, elapſo a morte quinquennio, vetuit. *l.* 4. *pr. D. ne de ſtatu def.* quin & primus ciuitatibus omnibus, quae ſub imperio Romano eſſent, legata relinqui permiſit. Vlpian. *Fragm. XXIV*, 8. LEGIS quoque AGRARIAE a D. Nerua latae mentio fit *l.* 1. *D. de term. mot.* ſed ea procul dubio SC. tantum fuit. Vlr. Obrecht. *de legib. agrar. Cap. V.*

* Idem & filiisfamilias militantibus teſtandi dedit facultatem, de iis ſaltim rebus, quas in expeditione adquiſiuiſſent. Id Traianus poſtea firmauit, militibusque, licet in patria poteſtate conſtitutis, eam poteſtatem ratam eſſe voluit.

Ha-

Digitized by Google

Hadrianus vero eam vlterius produxit etiam ad veteranos. *pr. Inſt. quib. non eſt perm. fac. teſt.*

§. CCL.

Neruae ſucceſſit TRAIANVS, *Optimi* cognomine ornatus a Senatu, laudatusque tantum non ab omnibus eorum temporum ſcriptoribus. Quemadmodum ciuilitatis laudem in omnibus rebus adfectauit: ita ſeruauit id inſtitutum, vt de praecipuis ad Senatum referret. Argumento ſunt tot SCta, ſub eius imperio condita, inter quae primum eſt RVBRIANVM, factum anno DCCCLIII Rubrio Gallo & C. Coelio Hiſpone Coſſ. ex Kal. Iul. ſuffectis. Grut. *Inſcr. p. CCCCLXIV*, 1. quo cautum, *vt, ſi hi a quibus libertatem praeſtari oporteret, euocati a Praetore non adeſſent, neque vlla iuſta cauſſa impedirentur; Praetor vero, cauſſa cognita, libertatem deberi, pronunciaſſet, eorum ſtatus eodem iure ſeruaretur, ac ſi directo manumiſſi eſſent.* * Ita enim hoc SC. deſcribitur *l.* 26. §. 7. *ſequ. l.* 28. *l.* 33. *l.* 36. *D. de fideicomm. libert. l.* 3. §. 3. *D. de legit. tut.*

Status iuris ſub Traiano. SC. Rubrianum.

* In *l.* 29. *D. de fideicomm. libert.* Paullus addit: *Si quis, poſteaquam in ea cauſſa eſſe coeperit, vt ex fideicommiſſo manumitti deberet, alienatus ſit, eum quidem, cuius interim ſeruus fuerit, manumittere cogi. neque hic diſtingui, iuſta an non iuſta cauſſa abſit: omnino enim* LIBERTATEM EI SERVARI. Poſtrema verba Merill. *Obſeru. VI*, 24. mutanda cenſet, reſcribendumque putat: *Omnimodo enim &* LIBERTVS *ſeruatur.* Qua in re ſequitur Graecos, praefatus, *non temere quidem ſe adſentiri Grae-*

 corum

Digitized by Google

eorum interpretationibus, quibus vis Latini ſermonis, & potiſſimum verborum ad ius ciuile pertinentium haud ſatis perſpecta fuerit: hic tamen rationem facere, vt eorum lectionem tueri malit. At quae ratio? Quod in ipſo SCto ita exprimitur: *eorum ſtatus ſeruatur*, id Paullus reddit: *ei libertas ſeruatur*. Et quis ita loquitur: *libertus ſeruatur?*

§. CCLII.

SC. Daſumianum.

Paullo poſt prodiit SC. DASVMIANVM. Illud enim non multo poſt *Rubrianum* & *Articuleianum* factum eſſe, obſeruauit Ant. Auguſtin. *de nom. propr. Pandect. Cap. IV. p.* 325. Eo cautum *, vt ſi ex iuſta *etiam cauſſa abeſſet, qui fideicommiſſariam libertatem deberet, & hoc pronunciatum eſſet, perinde libertas competeret, atque, ſi, vt oportebat, ex cauſſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet.* Ita Marcianus *l.* 51. §. 4. *D. de fideic. libert.* Itemque, *vt, quemcumque fideicommiſſam libertatem ex quacumque cauſſa debere pronunciatum fuerit, & eum eosue abeſſe contigerit, perinde haberetur, atque ſi, vt oportebat, ex cauſſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet. l.* 51. §. 6. *D. eod.*

* Noui ergo quid Rubriano adſtructum eſt per SC. Daſumianum. Ex Rubriano enim ob verba, *Si adeſſe noluerit*, quaerebatur, quaenam ſit cauſſa abſentiae, iuſtane an iniuſta? ſi iniuſta, ſeruus manumittebatur, ſed fiduciarius iura patronatus amittebat. Sin iuſta, libertas ſeruabatur, ſed iura patronatus ſalua eſſe iubebat SC. Daſumianum. *l.* 36. *D. de fideic. libert.* Merill. *Obſeru. VI*, 24.

§. CCLIII.

§. CCLIII.

SC. Articuleianum & lex Vectibulici.

SC. ARTICVLEIANO Traiano IV. & Sex. Articuleio Paeto Coſſ. anno ab V. C. DCCCLI. facto cautum eſt, *vt quacumque in prouincia libertas ſeruo relicta teſtamento fuerit, Praeſes eius prouinciae ea de re cognoſceret, quamuis heres non eſſet eius prouinciae. l. 51. §. 7. D. de fideicomm. libert.* Inter SCta procul dubio etiam fuit illa LEX VECTIBVLICI, quae libertis municipiorum iura ciuitatis conceſſit, *l. ult. C. de ſeru. reip. manum.* quamque ego iisdem temporibus conditam fuiſſe arbitror. *

* Municipia olim ſeruos manumittere plane non poterant, quia actio legis non poterat per procuratorem explicari. *l. 123. pr. D. de regul. iur. l. 3. C. de vind. lib.* Poſtea id permiſſum quidem eſt municipiis: at manumiſſi non ciues erant, ſed ex lege Aelia Sentia tantum in libertate morari dicebantur. Vlpian. *Fragm. I*, 12. Quum porro lex Iunia Norbana omnes, quos lex Aelia Sentia in libertate morari patiebatur, Latinae conditionis eſſe iuberet: idem ius & municipiorum libertis competebat: donec hac lege Vectibulici participes fierent iurium ciuitatis. Quamobrem parum ſolida eſt V. C. Hermanni Noordkerkii obſeruatio, legem illam Vectibulici multo antiquiorem eſſe temporibus Tiberii, exiſtimantis, *in Diſquiſ. de lege Petron. p.* 98. Potius hanc legem, quodcumque verum eius nomen fuerit, latam eſſe oportet inter annum DCCLXXI. quo lex Iunia Norbana lata eſt, & annum V. C. DCCCLXXXI. quo lex Vectibulici etiam ad prouincias prolata eſt. *l. vlt. C. de ſeru. reip. manumitt.* Quum vero monſtrum nominis ſit illud Vectibulici, anno vero V. C. DCCCLXIII. Conſul cum L. Cal-

Calpurnio Piſone fuerit VETTIVS RVSTICVS BOLANVS, Gruter. *Inſcr. p. LXVI*, 2. *p. CXXVIII*, 5. *p. CLXIII*, 7. non dubitamus, quin ſcribendum ſit: *lex Vettia vel Vectia Bolani.*

§. CCLIV.

SC. ἀνώνυμον de actione ſubſidiaria aduerſus magiſtratus.

Denique SCti, quo *actio ſubſidiaria aduerſus magiſtratus municipales, tutorum nominatores, ſi adminiſtrationis tempore non fuerint ſoluendo, nec ex cautione fideiuſſoris ſolidum exigi poſſit, indemnitatis nomine introducta eſt*, mentio fit in conſtitutione DIOCLETIANI & MAXIMIANI AVG. *l. 5. C. de magiſtr. conuen.* Id vero auctore Traiano factum eſſe, & hac ipſa lege exprimitur, & aliunde ſatis notum eſt.

§. CCLV.

Reſcripta & edicta Traiani.

Multa tamen etiam Traianus non adhibito in conſilium Senatu, RESCRIPTIS atque EDICTIS conſtituit. Et illorum quidem quam plurima memorantur in iure noſtro: magis tamen notatu digna ſunt EDICTA, veluti *de iis, qui ſe ipſi detulerint, parte quadam eorum, quae contra leges ceperint, donandis.* * *l. 13. pr. §. 1. l. 15. l. 16. l. 42. l. 49. D. de iure fiſci. l. 5. §. 10. D. de his, quae vt indign.* Quod BENEFICIVM D. TRAIANI, quod in iure noſtro vocatur, caput tantum fuiſſe videtur EDICTI ſeueriſſimi, *quo delatorum calumnias compeſcuit.* Plin. *Panegyr. Cap. XXXIV.* Sed & de ſtateris adulterinis, *l. 6. §. 1. D. de extr. cogn.* nec non de pol-

pollicitationibus, quaedam edixiſſe dicitur princeps optimus. *l.* 14. *D. de pollicitat.*

* Haec ſui ipſius delatio ad caduca, quae fiſcus capiebat, pertinebat. Quum enim lege Iulia caducaria praemia conſtituta eſſent delatoribus, quae deinde Nero ad quartas redegerat, Suet. *Ner. Cap. X.* id vero lucrum plures moueret, vt per calumniam bona quaeuis, tamquam caduca deferrent: demum delatorum calumniis ita interceſſit Traianus, vt ipſis poſſeſſoribus liceret, ſe ipſos deferre, illudque tunc lucrum maius caperent, quam alioquin delatoribus vel quadruplatoribus cedebat, nempe dimidiam. *l.* 13. *pr. D. de iure fiſci.* Quumque alias non omnibus promiſcue liceret deferre: ſe ipſos deferre poterant etiam feminae, & adoleſcentuli in pupillari aetate conſtituti, *l.* 16. *D. eod.* modo ſe ipſos tantum deferrent, non alios. Id enim tam rigide exigebant interpretes, vt ne illud quidem, quod ſeruo fuerat relictum, a domino deferri paterentur. *l.* 13. §. 8. *D. eod.* Dubitatum etiam legimus, an heres eius, qui contra leges ceperit, deferre poſſet. At DD. Fratres reſcripſerunt, ita demum heredes deferre poſſe, ſi is, cui plus iuſto datum fuerit, conſtituerit ſe ipſum deferre, idque morte praeuentus non potuerit. *l.* 13. §. 5. 6. *D. eod.* Plura, quae ad hoc edictum illuſtrandum pertinent, obſeruauimus *in Commentar. ad leg. Iul. & Pap. Lib. III. Cap.* 10. §. 3. *p.* 446. *ſequ.*

§. CCLVII.

Proximum eſt, vt & IVRISCONSVLTORVM, qui ſub Nerua & Traiano potiſſimum floruerunt, breuem recenſum inſtituamus. Horum princeps, P. IVVENTIVS CELSVS, qui ex rationibus noſtris anno

Iuriſconſulti ſub Nerua & Traiano. P. Iuuentius Celſus.

anno ab V. C. DCCCXX aut non multo poſt natus *, & puer artibus elegantioribus ac philoſophia Stoica probe excultus, iurisprudentiam a patre edoctus eſt, *l.* 20. *D. de legat. III.* cuius exemplo & Proculi ſectae ſe addixit. Cuiac. *Obſ. VIII,* 35. *XXVII,* 12. Maſcou. *de ſect. Sabin. & Proculei. Cap. III. §. 7. p. 75.* Attamen veritatis, quam ſectae, ſtudioſior, aliquando a Labeone, Nerua, ipſoque patre diſſenſit, *l. 25. pr. D. de furt. l. 29. D. de euict. l. 3. §. 6. D. de condict. cauſſ. dat.* ac Sabino & Caſſio adſentiri non dubitauit. *l. 65. §. 3. D. de legat. III. l. 6. D. de condict. ob turp. cauſſ.*

* Rationes autem ita ſubducimus. Iuuentii noſtri praetura incidit in aetatem Plinii. Et hic quidem refert, eum Praetorem grauiter altercatum eſſe cum Licinio Nepote, de ſententia, quam hic in cauſſa Pomponii Rufi Vareni, repetundarum a Bithynis poſtulati, in Senatu dixerat. Plin. *Lib. VI. Epiſt.* 5. Ea cauſſa acta eſt anno ab V. C. DCCCLIV. quia tunc *M' Acilium Rufum*, Coſ. deſignatum, primum ſententiam dixiſſe, alibi obſeruat Plin. *Lib. V. Epiſt.* 20. qui eo anno conſul ſuffectus fuit. Quumque ex eodem conſtet Plinio, *Lib. VII. Epiſt.* 16. leges annarias tunc adhuc religioſe fuiſſe obſeruatas, annum vero praeturae legitimum eo tempore fuiſſe aetatis trigeſimum quartum, nemo ignoret, natum eſſe oportet Celſum noſtrum circa annum DCCCXX, vel aliquot annis prius aut poſterius, quia aliquot anni aliquando vel iure liberorum, vel beneficio Principis remittebantur. Tacit. *Annal. II,* 51. *l.* 2. *D. de minorib. Comment. noſt. in Leg. Iul. & Pap. II,* 6. §. 3. *p.* 201.

§. CCLVII.

§. CCLVII.

Cum Nerua, qui imperio poſtea potitus eſt, aliiſque coniurauerat aduerſus Domitianum, ſed nominatus inter coniuratos, eo periculo ſe callide expediuerat, dum perſuaſerat principi, ſe expertem eſſe eius criminis, & liberaliter ei fuerat pollicitus, ſe ipſum indagaturos ſceleris ſocios, argumentoque coniurationis perſpicuo ſuggeſturum: ita vero dimiſſus, rem ad caedem vſque Domitiani extraxerat. Dio Caſſ. *Lib. LXVII. p.* 765. Philoſtr. *Vit. Apoll. Tyan. VII*, 3. Hoc facinus illi, caeſo Domitiano, magno procul dubio adiumento fuit ad honores conſequendos. Praeturam enim anno ab V. C. DCCC LIV. Plin. *Lib. VI. Epiſt.* 5. Conſulatum priorem neſcio quo anno; poſteriorem anno ab V. C. DCCCLXXXI. collega Marcello geſſit. Noriſ. *de Epoch. Syro-Macedon. p.* 498. quin & inter Hadriani amicos & conſiliarios fuit, Spartian. *Hadrian. Cap. XVIII.* extremis eius annis, vti videtur, fato functus. * Vid. *Diſſ. noſtr. de P. Iuuentio Celſo p.* 21. Eius honores.

* Non ergo confundendus eſt noſter cum filio eiusdem nominis, qui ſub Antoninis Imperatoribus tamquam PROMAGISTER, libello liberti Auguſt. quo petierat vt coniugis & filii reliquias feretro fictili liceret inferre III. Non. Nouembres Antio & Opimiano Coſſ. ordinariis, id eſt, anno ab V. C. DCCCCVII. ſubſcripſit. Is libellus cum P. IVVENTII PROMAGISTRI ſubſcriptione integer exſtat in lapide apud Gruter. *p. DCVII*, eumque perperam ad iuriſconſultum noſtrum retulerunt Grot. *de vitis iuriſc. II*, 3. & Menag. *Amoenit. iur. ciu.*

Cap.

Cap. XX. p. 98. quum eum, tunc fere nonagenarium, Promagiſtri negotioſiſſimum officium obiiſſe, ne veroſimile quidem videatur.

§. CCLVIII.

Necnon ſcripta.

Scripſit EPISTOLAS, quarum *librum XI.* laudat Vlpianus, *l.* 3. *D. de minorib.* nec non QVAESTIONVM *libros* ſaltim XIX.* *l.* 1. *D. de reb. cred. l.* 9. §. 2. *D. de hered. inſtit. l.* 19. *D. de aur. arg. leg.* itemque COMMENTARIOS, quorum *liber VII.* laudatur *l.* 19. §. 6. *D. de aur. arg. mund.* Ex nullo vero alio opere Tribonianus fragmenta in *Pandectas* retulit, quam ex DIGESTORVM *libris XXXIX.* vt illi ſoli ea aetate adhuc exſtitiſſe videantur. Somniare dixeris Bern. Rutil. *in Vit. iurisconſ. Cap. LVIII.* qui Celſo noſtro INSTITVTIONVM *libros XX.* nec non IAN. VINC. GRAVINA, qui ei librum DE VSVCAPIONIBVS tribuit, in eoque illum crebram patris ſui mentionem facere addit, quum CELSI *patris* vix ſemel ac iterum mentio fiat in toto *Pandectarum* opere.

* Quales fuerint ſcripti a veteribus iurisconſultis QVAESTIONVM libri, (tales enim praeter noſtrum & Africanus, Maecianus, Ceruidius Scaeuola, Tertullianus, Papinianus, Calliſtratus & Iulius Paullus reliquerunt,) oſtenderunt Iac. Cuiac. *in Tract. I. in African.* V. A. Corn. van Bynkershoek *ad l. tecta Cap. I. p.* 6. & Hu. Otto *in Papiniano Cap. XII. p.* 234. Nimirum quum ſaepe ICti inciderent in problemata iuris; ea, publice tractata, editis quaeſtionum libris euulgabant iurisconſulti, rationesque, cur eae deciſiones placuerint, diligentius atque exquiſitius,

ſitius, quam in *Reſponſorum libris*, explicabant. Ex quo ſimul intelligitur, cur inſcriptionem QVAESTIONVM PVBLICE TRACTATARVM operi ſuo praefixerit Ceruidius Scaeuola.

§. CCLIX.

Σύγχρονος P. Iuuentio Celſo, eiusque condiſcipulus, (ſiquidem vterque Celſo patri in ſchola Proculeiana ſucceſſit, *l.* 2. §. *vlt. D. de orig. iur.*) fuit NERATIVS PRISCVS*, vir omnibus probatiſſimus & doctrina moribusque eximius, & tam carus Traiano Imperatori, vt hic non modo conſiliis eius vteretur, *l.* 5. *D. ſi a parent. quis manumiſſ.* ſed & ex multorum ſententia eum ſucceſſorem deſignaret, eique aliquando diceret: *Commendo tibi prouincias, ſi quid mihi fatale acciderit.* Spartian. *Hadr. Cap. IV.* Conſul fuit, collega Annio Vero, *l.* 6. *D. ad leg. Cornel. de ſicar.* poſteaque & inter Hadriani conſiliarios locum habuit, Spartian. *Hadr. Cap. XVIII.* ſub quo principe & deceſſiſſe illum, opinor. Neratius Priſcus.

* In veteris ICti *fragmento Regularum* apud Schulting. vocatur NERATIVS PROCLVS, Sed aut *Priſcus* reſcribendum, quod Pithoeo placuit, aut *&* PROCVLVS, quod ego malim. Ceterum, quum apud Vlpian. *Fragm. tit. XI.* §. 28. PRISCVS dicatur inter Proculeianos & Caſſianos in quaeſtione de pubertate ita ſe medium geſſiſſe, vt amborum ſententiam coniungeret, incertum eſt, noſterne ſit intelligendus, an Iauolenus, quia vterque & eiusdem cognominis, & maximae auctoritatis fuerit. Schulting. *Iurisp. vet. anteiuſtin. p.* 604.

§. CCLX.

Digitized by Google

§. CCLX.

Eius ſcripta.

Plura reliquerat ingenii monimenta, veluti REGVLARVM *libros XV*, MEMBRANARVM *libros VII*, RESPONSORVM *libros III*, quae ſola in Indice Florentino memorantur. At praeter haec opera laudantur etiam *libri* EPISTOLARVM *, *l.* 12. §. 35. *D. de inſtr. & inſtr. leg. libri* EX PLAVTIO, *l.* 5. *D. de ſeru. praed. ruſtic. libri* DE NVPTIIS apud Gell. *Noct. Attic. IV*, 4. Edidit etiam NOTAS AD FVLCINIVM, *l.* 43. *D. de mort. cauſſ. donat.* quemadmodum & AD NERATIVM *Notarum libros IV*. reliquerat Iulius Paullus. Ceterum & Neratium feciſſe cum Proculo, vel ſchola, ex qua prodierat, ſatis ſuperque demonſtrat Maſcou. *de Sect. Sabin. & Procul. III*, 8. *p.* 76.

* Videtur Neratius litterarum commercium habuiſſe cum viris, qui tum floruerunt, doctiſſimis. Nam & Plinius, quas *Lib. II. Epiſt.* 13. *Lib. VI. Epiſt.* 8. & *Lib. VII. Epiſt.* 8. & 19. ad Priſcum dedit, epiſtolas, ad Neratium noſtrum videtur ſcripſiſſe. At EPISTOLAE tamen, quales Proculus, Celſus, Neratius, aliique veteres iurisconſulti reliquerunt, non tam ad familiares amoris cauſſa & de negotiis priuatis, quam ad iurisconſultos de quaeſtionibus iuris dubiis, vel ad conſulentes, de ſpeciebus ambiguis ſcriptae videntur.

*. CCLXI.

T. Ariſto.

Iisdem temporibus inclaruit T. ARISTO, aequalis Celſo & Neratio, quibuscum illi & littera-

terarum commercium interceſſit. *l.* 19. §. 2. *D. locat. l.* 3. *pr. D. quae res pign. vel hypoth. l.* 29. §. 1. *D. de ſtatulib.* Ex quo tamen non conſequitur, eum Proculeianis eſſe adnumerandum, & Pegaſi ſane opinione ſuam ſeiungit ſententiam. *l.* 19. *D. de hered. inſtit.* Amiciſſimus fuit Plinio, qui *Lib. I. Epiſt.* 22. illi, pertinaciter aegrotanti, tamquam iam mortuo, tanta facundia parentauit, vt ſimul veram perfecti iurisconſulti imaginem, qualem illo tempore animo concipiebant viri docti, ob oculos ponere voluiſſe videatur. *

* Primo generatim laudat eius grauitatem, ſanctitatem, doctrinam, quam tam variam ac diffuſam eſſe ait, *vt ſibi non vnus homo, ſed litterae ipſae, omnesque bonae artes, in vno homine ſummum periculum adire videantur.* Deinde inprimis eruditionis iuridicae ambitum ita circumſcribit: *Quam peritus ille & priuati iuris & publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet? nihil eſt, quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit. Mihi certe, quoties aliquid abditum quaero, ille theſaurus eſt.* Laudat porro eius in ſermonibus fidem, in reſpondendo circumſpectam tarditatem, frugalitatem in victu & cultu, magnitudinem animi, quae nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam referat. Denique eum tamquam genuinum Stoae alumnum deſcribit, quamuis enim non ſectetur gymnaſia & porticus, nec diſputationibus longis aliorum ocium ſuumque delectet, ſed in toga negotiisque verſetur, multosque aduocatione, plures conſilio iuuet: non tamen facile quemquam eorum, qui ſapientiae ſtudium habitu corporis praeferant, huic viro videri comparandum. Addit, nemini illum caſtitate, pietate, iuſtitia, fortitudine, patien-

Digitized by Google

tia in morbo pertinaciſſimo, etiam primo loco cedere: quin iam ſibi paucisque aliis aperuiſſe eum conſilium, ſponte exeundi e vita, ſi medici morbum inſuperabilem eſſe renunciarent. Quae omnia argumento ſunt, Ariſtonem more ſaeculi philoſophiam Stoicam cum accuratiore iurisperitia omniumque bonarum artium ſcientia coniunxiſſe.

§. CCLXII.

Eius ſcripta.

De ſcriptis Ariſtonis, quod mireris, nihil Plinius. Ex iure tamen noſtro patet, illum notaſſe AD CASSIVM, *l.* 7. §. 3. *l.* 17. *D. de vſufr.* AD SABINVM, *l.* 6. *D. de vſu & habitat. l.* 3. §. 1. *D. de penu leg.* nec non AD LIBROS POSTERIORVM LABEONIS, *l.* 17. §. *vlt. D. de hered. inſtit.* Librum porro illius DE FVRTIS laudat Gell. *Noct. Att. XI*, 18. & collectionem DECRETORVM FRONTINIANORVM* Pomponius *l. vlt. D. de adquir. vel amitt. poſſeſſ.* An & RESPONSA, & DIGESTA ſcripſerit, (quod ex *l.* 8. §. 5. *D. ſi ſeru. vind.* & *l.* 44. *D. ſolut. matr.* colligunt,) alii viderint.

* At quid DECRETA FRONTINIANA? Id hodie nemo facile dixerit. Videtur tamen quidam vel *Frontinus*, vel *Fronto* in iurisdictione ſua multa ſeuere ac prudenter decreuiſſe, quae deinde digna viſa Ariſtoni, quae animaduerſionibus ſuis illuſtraret. Ceterum ad *Frontonem* quemdam reſcribit Traianus, *l.* 5. *D. de poen.* & M. Cornelius Fronto Conſul fuit anno ab V. C. DCCCLII. idem fortaſſis cum priore. Sed alii quoque circa eadem tempora paſſim memorantur *Frontones* & *Frontini*, quos recenſet

Ant.

Digitized by Google

Ant. Auguſtin. *de nom. propr. Pand. p.* 272. 353. 361. 377. 379. & 399.

§. CCLXIII.

Minus celebres ea aetate fuerunt ARRIANVS, SERVILIVS & VIVIANVS. *Arrianum* Guil. Grotius eumdem eſſe ſuſpicatur cum illo, ad quem litteras dedit Plin. *Lib. I. Epiſt.* 2. *Lib. II. Epiſt.* 11. & 12. *Lib. IV. Epiſt.* 8. & alibi. Sed id incertum. Certius multo eſt, eum ſcripſiſſe libros DE INTERDICTIS, qui citantur *l.* 11. *D. de hered. petit.* *Seruilius* a ſolo Terentio Clemente laudatur, & ita quidem, vt eum Proculo poſteriorem fuiſſe adpareat, * *l.* 10. *D. de iure patron.* Poſtremus Viuianus, laudatus ſubinde a Ceruidio Scaeuola, Pomponio, Vlpiano, Paullo, ipſe aliquando Sabino, Caſſio & Proculo teſtimonium denunciat. Quaedam ſcripſiſſe videtur AD EDICTVM, ad quae deinde notas edidit Pomponius. *l.* 17. §. 4. *D. commodati.* Arrianus, Seruilius, Viuianus.

* Ex quo manifeſtum eſt, quamuis pro *Seruilius* plerique codices MSSC. habeant SERVIVS, hic tamen intelligi non poſſe Seruium Sulpicium. Quandoquidem tamen iuriſconſulti veteres raro citarunt obſcurioris famae homines: elegans profecto eſt coniectura V. A. Corn. van Bynkersh. *Obſeru. V*, 23. *p.* 125. pro *Seruilio* reſcribentis *Ceruidium*, puta Scaeuolam, & qui per aetatem & laudari a Terentio Clemente, & laudare Proculum potuit.

§. CCLXIV.

De ſerenioris famae iuriſconſulti, MINVCII Minucius Natalis.

NVCII NATALIS, aetate eo minus dubitare licet, quod ad eum reſcripſiſſe dicitur Traianus, *l. 9. D. de feriis.* Cuiac. *Obſeru. VII*, 2. & ita quidem, vt eum tunc Proconſulem fuiſſe adpareat, quippe cuius de officio ibi Vlpianus diſſeruit. Firmant hanc coniecturam marmora apud Gruter. *Inſcr. p. LIX*, 8. *& p. XLIX*, 6. in quorum altero PROCOS. LIBYAE; in altero LEG. AVG. PRO PR. PROVINCIAE MOESIAE INFERIORIS vocatur. * Sabinianum ſe ſuo indicio prodit. *l. 61. D. de rei vindic. l. 22. D. de reb. cred. l. 6. §. 4. D. de act. emti.* Cuiac. *Obſerv. X*, 4. Quid vero ſcripſerit, hodie fere neſcimus, quamuis eius libros, qualescumque fuerint, notis a IVLIANO illuſtratos eſſe, ſatis conſtet.

* Ex eadem inſcriptione patet, Minucio huic praenomen fuiſſe *Lucio*, itemque eum & Conſulem & Augurem fuiſſe. Tota enim ita ſe habet:

HERCVLI
TIBVRT. VICT.
ET CETERIS DIS
PRAET † TIBVRT.
L. MINVCIVS
COS. AVGVR
LEG. AVG. PR. PR.
PROVINCIAE
MOESIAE INFER.
VOTIS SVSCE.

† Apianus rectius legit PENAT.

In quem vero annum hic conſulatus L. Minucii Natalis incidat, nullo indicio deprehenditur.

§. CCLXV.

§. CCLXV.

CALVISII cuiusdam nomen iurisconſultorum catalogo ideo inſeruit Guil. Grot. *de vit. ICt. II*, 5. quod Plinius Secundus *Lib. V. Epiſt.* 7. Caluiſio cuidam dat negotium, Decurionum Comenſium ordinem docendi, quid iuſtum ſit circa legata municipio relicta. Sed quum talia, vt non dicam cuius ex triuio, ſaltim mediocriter prudenti diligentique homini mandare potuerit Plinius: ego ideo Comenſem illum non dixerim iurisconſultum, multo minus illum auctorem crediderim ACTIONIS CALVISIANAE, cuius originem ad eumdem referre non dubitet Grotius. An & Caluiſius?

§. CCLXVI.

Meliore iure hic locum damus LAELIO FELICI, quem ad Hadriani tempora vitam produxiſſe, patet ex *l.* 3. *D. ſi pars hered. pet.* Scripſit AD MVCIVM, ex quo libro quaedam decerpſit Gell. *Noct. Attic. XV*, 27. Nec aliunde eſſe videntur, quae ab eo αὐτόπτῃ ſcripta eſſe dicuntur de muliere Alexandrina, quinque ſimul vtero geſtante. * *d. l.* 3. *D. ſi pars hered. pet.* Ceterum Laelii Felicis teſtimonio vtitur etiam Paullus *l.* 43. *D. de hered. pet.* Laelius Felix.

* Eamdem hiſtoriam narrant etiam Caius *l.* 7. *D. de reb. dub.* Iulianus *l.* 36. *D. de ſolut.* Phlegon *de Mirabilib. Cap. XXIX.* & Iul. Capitolin. *in Antonino Pio Cap. IX.* ſed circumſtantiis tam diſcrepantibus, vt ambiguus haereas, idemne, an diuerſa narrent. Totam

 rem

Digitized by Google

rem cum cura expenderunt Rigalt. *ad Tertullian. de Anima Cap. XVII. p.* 81 & Car. Hannibal Fabrott. *Exercit. Select. II.*

§. CCLXVII.

Sub Hadriano maximam mutationem ſubiit iurisprudentia.

Progredimur ad HADRIANVM IMP. ſub quo nouam veluti faciem induiſſe iurisprudentiam, inter omnes conſtat. Iuuenis adhuc, quum futuri ſollicitus Virgilianas ſortes conſuleret, ſors exiit illud *Æneid. Lib. VI. v.* 809.

Quis procul ille autem, ramis inſignis oliuae
Sacra ferens? Noſco crines, incanaque menta
Regis Romani, primam qui LEGIBVS vrbem
Fundabit.

teſte Spartiano *in Hadr. Cap. II.* Quam ſortem probante euentu, Hadrianus in publica priuataque vita Numam imitari ſtuduit. Aurel. Victor *Schotti Cap. XIV.* Dodwell. *Praelect. Cambden. VII. p.* 295. *ſequ.* In eo tamen praecipue ſe ad Numae exemplum compoſuit, quod legibus armauit rempublicam, quod in eo laudant Latin. Pacat. *Panegyr. Cap. XI.* Oroſ. *Lib. VII. Cap.* 13. Io. Sarisber. *Nugar. curial. Lib. VIII. Cap.* 19.

§. CCLXVIII.

Eius auſpiciis conditum edictum perpetuum.

Sic primus condi iuſſit Edictum perpetuum, quum Praetores ad eius vſque tempora edicto ſingulis fere annis noui quid adſtruxiſſent. * Falluntur enim, qui Paullo Diacono credentes, eam laudem Antonino Pio tribuunt, vel decepti loco Aurelii Victoris

ctoris male ſano, Didio Iuliano edictum illud deberi, contendunt, veluti Garro *ad l. 2. §. vlt. D. de orig. iur.* & Hugo Grot. *Flor. ſparſ. p.* 87. Hadriani vero auſpiciis hunc laborem ſuſcepiſſe SALVIVM IVLIANVM, teſtantur Eutrop. *VIII*, 9. & ipſe Iuſtinianus, *Conſtit. Graec. de confirmat. Digeſtor.* §. 18.

* Duraſſe hunc morem ad Hadriani vſque tempora, probari poteſt luculento loco *l. 6. §. 1. D. de cuſtod. & exhibit. reor.* vbi Marcianus: *Sed & caput*, inquit, *mandatorum exſtat, quo D. Pius, quum prouinciae Aſiae praeerat*, SVB EDICTO PROPOSVIT, *vt irenarchae, quum adprehenderint latrones, interrogent eos de ſociis & receptatoribus*, cetera. Aſiam autem eum multo ante, quam ab Hadriano eſſet adoptatus, rexiſſe ſub Hadriano, patet ex Iulio Capitol. *in Anton. Pio Cap. III.* Si ergo Procoſ. tunc adhuc edicta ſub auſpicia magiſtratus ſui propoſuerunt: quidni & Praetores?

§. CCLXIX.

Auctor eſt Euſebius *Chron. n. MMCXLVII.* illo Abraami anno in lucem prodiiſſe Edictum perpetuum: qui annus inchoandus eſt a Kal. Octobr. anni ab V. C. DCCC LXXXIV. erae Dionyſ. CXXX. Quum vero ſequente demum anno Hadrianus celebrarit Quindecennalia, quae vt plurimum illuſtrium legum promulgatione ſolebant celebrari: Ant. Pagi *Differt. hypat. Part. II. Cap. 4. §. 3. p.* 123. genuina publicati edicti perpetui era incidere videtur in annum erae Dionyſ. CXXXI. quo Ser. Octauius Laenas Pontia- Quo anno?

 nus

nus & M. Anton. Rufinus Conſules fuerunt. * Ant. Pagi *Critic. Baron. Tomo I. p.* 127. Tillemont *Hiſt. Imp. Tomo II. Parte* 2. *p.* 408

* Errant ergo tum Baronius, qui Edictum anno erae Dionyſ. CXXXIV. conditum putat, tum Ren. Bottereau, qui *in Hadriano legislat. p.* 189. eram illam figit in anno CXXXII. Nos Euſebium eo tutius ſequi videmur, quo certius conſtat, illum antiquiora pleraque ex Iulio Africano exſcripſiſſe: hunc vero Chronologiam ſuam perduxiſſe ad annum erae Dionyſ. CCXXI. adeoque nonaginta circiter annis abfuiſſe ab illis Hadriani temporibus. Georg. Syncell. *Chron. p.* 212. Quis vero dubitet, quin tum adhuc exſtiterint incorrupta monimenta, ex quibus genuinum publicati edicti perpetui annum eruere potuerit ſcriptor diligentiſſimus?

§. CCLXX.

Auctor eius Saluius Julianus.

Compoſuiſſe illud Edictum perpetuum SALVIVM IVLIANVM, iuriſconſultum celeberrimum, non modo Euſebius & Eutropius obſeruant, verum etiam Iuſtinianus *l.* 2. §. 18. *C. de vet. iur. enucl.* & *l.* 10 *C. de condict. indeb.* vbi *ſummae auctoritatis homo*, *&* EDICTI PERPETVI ORDINATOR adpellatur. Quum vero & alii tum floruerint iuriſconſulti eximii, & Iuliano nihilo deteriores: ratio, cur ei potiſſimum id negotii datum ſit, vix alia reddi poterit, quam quod ille tum praeturam geſſerit, eumque adeo in edicto ſcribendo laborare oportuerit. * Idque & inde colligimus, quod Iulia-

lianus tralatitiis edictis quaedam noua, veluti *de coniungendis cum emancipato liberis eius*, addidit: *l* 3. *D. de coni. cum emanc. lib.* quod non niſi a Praetore fieri potuiſſe, nouimus.

* Ipſe ſane praeturae ſuae meminit Iulianus, *l.* 5. *D. de manum. vind.* Ea vero per temporis rationes commode incidere potuit in hunc annum erae Dionyſ. CXXXI. Vix credibile eſt, ſine aemulatione ICtorum, maxime diuerſae ſectae deditorum, huic Sabiniano dari id negotium potuiſſe, quum facile praeuidere potuerint illi, hominem pleraque ſectae ſuae placita edicto inſerturum. Commodiſſima vero ratio componendi hanc litem haec eſſe potuit, vt negotium id delegaretur ei, qui eſſet Praetor in hunc annum deſignatus. Ita enim non erat quod Proculeiani iraſcerentur Iuliano, qui forte magis, quam Principis iudicio, Spartam hanc nactus videbatur.

§. CCLXXI.

Quamuis autem in eo potiſſimum conſtiterit Saluii Iuliani opera, vt ius, *quod varie inconditeque a Praetoribus* adhuc *promebatur*, IN ORDINEM COMPONERET, Aurel. Victor *Schotti C. XIX. l.* 10. *C. de condict. indeb.* & COMPONERET*: *l.* 2. §. 18. *C. de vet. iur. enucl.* certiſſimum tamen eſt, eumdem non modo quaedam de nouo adiecisse, *l.* 3. *D. de coni. cum emanc. lib.* vel omiſiſſe, tamquam quae vſu iam exoleuiſſent, e. g. edictum *de fluminibus retandis* apud Gell. *Noct. Attic. XI*, 17. ſed & aliqua immutaſſe, vti obſeruatur ab Edicti interpretibus, *l.* 1. *D. quod met. cauſſ. l.* 1. §. 1. *D. commod.* quin In quonam conſtiterit Iuliani opera?

& ſectae ſuae ſeruientem, quaedam Sabinianorum placita edicto inſeruiſſe, & Proculeianorum hoc modo exploſiſſe ſententias. *l.* 1. §. 1. *D. de iure fiſci.*

* Talia veterum Praetorum edicta eo tempore adhuc permulta exſtabant, maxime in bibliotheca Vlpia, in qua integrum eorum volumen reperit euoluitque paullo poſt Gellius, ceu ipſe teſtatur *Lib. XI. Cap.* 17. Bibliotheca iſta, collecta a Traiano, & legum, SCtorum, edictorum, aliorumque monimentorum collectionibus refertiſſima, initio in templo Traiani ſtetit, & poſtea in thermas Diocletianas translata eſt, vbi ſe illa vſum eſſe teſtatur Vopiſc. *in vita Taciti Cap. VIII.* & *in vita Aureliani Cap. VIII.* Vocatam eſſe hanc Bibliothecam *Athenaica*, ex codice Palatino Trebellii Pollionis *de triginta tyrann. Cap. X.* obſeruat Claud. Salmaſ. *ad Script. Hiſt. Aug. p.* 302. Sed impreſſi plerique ibi pro *athenaicis* habent *archiua.*

§. CCLXXII.

Edictum perpetuum oratione principis & SCto firmatum.

Ceterum hoc edictum adeo ſe probauit & Hadriano Imp. & Senatui, vt ille ORATIONE, quae in *conſtit. Graeca de confirm. Digeſt.* §. 18. λόγος τοῦ Ἀδριανοῦ ἐν κοινῷ διεξελθὼν ἐπὶ τῆς πρεσβυτέρης Ῥώμης, *oratio Hadriani in Senatu veteris Romae recitata* adpellatur *; hic SCto in principis ſententiam facto iſtud ratum haberet. Id SC. poſtea ipſi edicto loco praefationis praemiſſum eſſe, ex *l.* 102. *pr. D. de reg. iur.* luculenter coniecit Iac. Gothofred. *in Commentar. ad Reg. Iur. p.* 449.

* Ex hac oratione principis integram ſententiam ſeruauit Iuſtinianus *d.* §. 18. quae & ab ipſo Iuliano repetitur in *l.* 12. *D. de legib.* & ab eo aliisque

Digitized by Google

que quoque Iuriſconſultis, mutatis tantum verbis, ſaepe inculcata eſt, in *l.* 10. *l.* 11. & *l.* 13. *D. eod.* puta, vt *ſi quid praeter id, quod iam ordinatum ſit, emerſerit, conueniens ſit, eos, qui in magiſtratu ſint, conari decidere, & remedium imponere ſecundum eorum, quae iam ordinata ſint, conſequentiam.*

§. CCLXXIII.

Ex eo ergo tempore edictum illud, a Iuliano conditum, pro norma iurisdictionis perpetua atque immutabili fuit, dictumque eſt κατ' ἐξοχὴν EDICTVM, *l.* 1. *l.* 2. *C. de ſucceſſ. edict.* EDICTVM PERPETVVM, Gell. *Noct. Attic,* X, 15. Eutrop. VIII, 9. ΔΙΗΝΕΚΕΣ ΔΙΑΤΑΓΜΑ, Paean. *Metaphr. Eutrop. ibid.* EDICTI FORMA, *l.* 8. *D. de calumn.* EDICTI PERPETVI AVCTORITAS, *l.* 3. *C. de edendo.* IVRIS AVCTORITAS, *l.* 10. *C. Gregor. de pact.* EDICTI PERPETVI CVRSVS, *l.* 6. *C. qui adm. ad bon. poſſeſſ.* FORMA CONSTITVTA, *l.* 1. *C. de inoffic. teſt.* FORMA IVRIS, *l.* 1. *C. ſi tut. vel curat. interu.* FORMA IVRISDICTIONIS *, *l.* 5. §. 1. *D. vt legat. ſeu fideic. cauſſ.* IVRISDICTIONIS TENOR, *l.* 5. *C. de his quae vi metusu. cauſſ.* PERPETVA IVRISDICTIO, *l.* 2. *C. de reſtit. mil.* INDVBITATVM IVS, *l.* 2. *C. Gregor. de pact. & tranſact.* IVRIS RATIO, *l.* 7. *C. Greg. eod.* LEX, *l.* 1. §. 2. *D. unde cogn.* denique IVS PERPETVVM, *l.* 5. *C. de adpellat.* Eius auctoritas.

* Apud Graecos primum inualuerat, vt edicta qualiacumque τύποι vocarentur, hinc τύπ☉ ἐπαρ-

παρχικὸς ediſtum praefectorium. *Nou. CLXVI. in rubr. Nou. CLXVII. ſequ. in rubric.* *θεῖος τύπος, edictum Imperatoris. Nou. CLXVI. γενικὸς τύπος, generale edictum.* Id poſtea Latino FORMA expreſſerunt, cui adeo adſueuerunt iuriſconſulti, vt *formas* vel *τύπους* vocarent quaslibet leges, ſanctiones, conſtitutiones principum, *l.* 31. *D. de adminiſtr. l.* 10. *D. de pact. l.* 14. *D. de alim. & cibar. leg. l.* 1. *C. de iure domin. l.* 23. *C. de excuſat.* Sic & *formam oraculi ſui* Principes vocabant conſtitutionem ſuam. *l.* 1. *C. Theod. de rei vind.* Immo & ſententia ad legis vel conſtitutionis praeſcriptum lata *forma* vocabatur, *l.* 11. *C. Theod. de bon. proſcript.* & *τέλειον ἐπιτιθέναι τύπον* eſt *ſententiam definitiuam ferre. Nou. XXIV. Cap.* 5.

§. CCLXXIV.

Edicto ne principes quidem derogare audebant.

Immo tantum abeſt, vt magiſtratibus, publicato iam edicto perpetuo, noui quid edictis ſuis ſancire liceret, vt ipſi Principes paſſim profiterentur, non eſſe vlli permittendum, iuriſdictionis formam mutare, vel iuri publico derogare, *l.* 13. *C. de teſtam.* abſurdum eſſe, edicti perpetui negligi formam, *l.* 2. *C. de condit. inſert.* eoque nomine fruſtra ſupplicari, *l.* 2. *C. de ſucceſſ. edict.* & temere deſiderari poenam, edicto perpetuo praeſtitutam vlli concedi, *l.* 2. *C. de in ius voc.* fruſtra denique remedium a principe quaeri, vbi ſupplicem ratio iuris impugnet. *l.* 1. *C. Hermog. de calumn.* Si quid etiam ex edicto perpetuo fuerat decretum: ne adpellationi quidem locum fuiſſe, docet Paullus *l.* 7. §. 1. *D. de adpellat. recip. vel non* * Donell. *Commentar. in Lib. XXVIII. Cap.* 6. *p.* 437.

Digitized by Google

* Id tamen cum grano ſalis accipiendum. Poteſt in edicto ad factum adplicando non minus labi iudex, ac in adplicando alio iure. Et ſi ex tali adplicatione peruerſa oritur grauamen, ob quod ſuperiorem iudicem adpellare licet: quidni etiam, ſi edictum perperam facto ſit adplicatum? Verba Paulli *d. l. 7. §. 1. D. de adpellat. recip. vel non.* ita ſe habent: *Item ſi ex perpetuo edicto aliquid decernatur*, ID QVO MINVS FIAT, *non permittitur adpellare.* Senſus ergo eſt, ſi quis adpellatione ſua impedire velit, quo minus ſecundum edictum decernatur, eo fortaſſis obtentu, quod illud edicti caput exoleverit, eius non recipiendam eſſe adpellationem, quum perpetua ſit atque indubia edicti auctoritas.

§. CCLXXV.

Memoratur etiam in iure noſtro EDICTVM PROVINCIALE perpetuum, quod Henr. Dodwellus ab eodem Hadriano; Ezech. Spanhemius ſub Antonino quodam conditum putat. Sed illud vere cum Praetorio vnum idemque fuit, idque nomen tulit in prouinciis, quum in vrbe *praetorium*, *vrbanum*, itemque *vrbicum* adpellaretur.* Sane & ſeriem vel ordinem eumdum fuiſſe in edictis vrbano & prouinciali, obſeruauit Iac. Gothofredus *in Serie edicti perpet.* & Caius, qui edictum prouinciale luculento commentario illuſtrauit, promiſcue vtitur formulis: AIT PROCOS. & AIT PRAETOR. *l. 4. D. quod quisque iur. l. 1. §. 2. D. quod cuiusc. vniuerſ. nom.*

Edictum prouinciale idem cum vrbano.

* Quum iam libera republica Praeſides pleraque edicti vrbani capita in ſua edicta prouincialia transferrent: (§. LXXX. *) ad quid opus fuiſſet ſingulari edicto prouinciali ſub Imperato-

ri-

Digitized by Google

ribus? Accedit, quod Ariſtides *Orat. in Romam p*. 395. *edit. Guil. Canteri*, quum paullo ante *p*. 390. meminiſſet θεσμῶν κ͵ τάξεων ἀφύκτων ἅπασιν ἐπισαθέντων, *legum* & ORDINIS PERPETVI *omnibus traditi*, ſtatim pergit: ὐδὲ γὰρ δεῖ νῦν περιήγησιν γῆς γράφειν, ὐδ᾽ ὡς ἕκαστοι χρῶνται νόμοις ἀπαριθμεῖν· ἀλλ᾽ ὑμεῖς ἅπασι περιηγηταὶ κοινοὶ γεγόνατε, ἀναπετάσαντες ἁπάσης τῆς οἰκυμένης τὰς πύλας κ͵ παρασχόντες ἐξυσίαν αὐτόπτας πάντων τὺς θέλοντας γίνεσθαι, ΝΟΜΟΥΣ ΚΟΙΝΟΥΣ ἅπασι τάξαντες. *Nulla nunc terrae deſcriptione opus eſt, nec ſingulorum leges recenſere quidquam attinet, poſtquam vos communes omnium orbis exploratores extitiſtis, totiusque terrae portis apertis, vnicuique, quod vellet inſpiciendi facultatem dediſtis*, COMMVNESque OMNIBVS LEGES *tuliſtis*. Qui νόμοι ἅπασι κοινοὶ non alii ſunt, quam edictum perpetuum, prouinciis cum vrbe commune, ceu ipſe haec verba accepit Ez. Spanhem. *Orb. Rom Exerc. II. Cap*. 7. *p*. 285. Recte ergo Ant. Pagi *Critic. Baron. Tomo I. p*. 127. ſcribit: Edicto perpetuo omnes ciuitates Romanae vrbis leges ſequi iuſſae ſunt: quamuis vir doctiſſimus, dum iſtud edictum & hodie exſtare, exiſtimat, illa opinione ſua omnino fallatur.

§. CCLXXVI.

Qui reſtituere conati ſint edictum perpetuum?

Quum vero praeclarus ille Romanae iurisprudentiae fundus temporum iniuria iam pridem perierit: de reſtituendo illo iam inde a renatis litteris cogitarunt viri doctiſſimi, quamuis non eodem omnes ſucceſſu. EGVINARIVS BARO *in Manualibus iuris*, nec ordinis, a Iuliano obſeruati, vllam rationem habuit, &, iudice Iac. Gothofredo *in Manual. iur. p*. 47. *ſciens ſaepe ea edicta confinxit, quae numquam fuerunt, ſed quae ſunt*

ex

Digitized by Google

ex iuriſconſultorum placitis, *moribus Romanorum*, *antiquis legibus*, *vel etiam nouis principum conſtitutionibus.* Maiore religione edicti perpetui reliquias collegit GVIL. RANCHINVS, quamuis & ipſe non ad genuinum, qui Praetori placuerat, ordinem, ſed ſecundum ſeriem titulorum Pandectarum, capita edicti diſpoſuerit.

§. CCLXXVII.

Quandoquidem tamen haud parum intereſt ſtudioſi iuris, ordinem ſeriemque edicti perpetui non ignotum eſſe: primum HVB. GIPHANIVS *in Oeconomia iuris* illum non infeliciter oſtendit: deinde & PETR. PITENIVS IC. Florentinus ſcripſit librum *de oeconomia edicti perpetui.*, mihi adhuc nondum viſum, at laudatum a V. C. Io. Alb. Fabricio *Biblioth. Lat. Vol. III. p.* 788. Denique omnium induſtriam ſuperauit Iac. Gothofredus, edita & quatuor fontibus iuris ciuilis inſerta tabula, quam *ſeriem edicti perpetui* inſcripſit. * Qui eiusdem oeconomiam vel ordinem oſtenderint?

* At hi omnes tamen ſpicilegium ſatis magnum reliquerunt aliorum induſtriae. Nos ipſi in ſchedis habemus EDICTVM PERPETVVM, multorum annorum adfectum magis, qua perfectum opus, in quo tria potiſſimum nobis propoſuimis: *primum*, vt hiſtoriam edictorum & edicti perpetui demus quam accuratiſſimam: *alteram*, vt ipſum edictum non modo ordini atque integritati ſuae, quoad eius fieri poteſt, reſtituamus, ſed & omnia probationibus luculentiſſimis firmemus: *tertium*, vt fragmenta veterum iuriſconſultorum, qui edictum perpetuum commentariis ſuis illuſtrarunt, omnia ſuis

quae-

quaeque locis aptemus, eoque modo genuinam eorum ſpeciem in clariſſima luce collocemus. Vtinam demum colophonem imponere liceret laborioſo operi! Sperarem, iurisprudentiae haud parum lucis ex his vigiliis meis acceſſurum. Sed haec Deo curae erunt.

§. CCLXXVIII.

Quam mutationem edictum perpetuum in iurisprudentiae ſtudio attulerit?

Neque hic praetermittendum videtur, edictum perpetuum in ipſo etiam iuris ſtudio mutationem haud exiguam attuliſſe. Quum enim antea a legibus XII. Tabularum auſpicarentur iurisprudentiam: iam eam ab edicto exordiebantur, ſi credimus *Gothofredo Man. iur. p. 9.* quod tamen iam Ciceronis temporibus fieri coepiſſe, iam ſupra a nobis obſeruatum eſt. (§. LXXIV. *.) Deinde quum antea in libris Sabini, aliorumque iurisconſultorum illuſtrandis potiſſimum exercerent ingenium: ex eo tempore ad Edictum plerique ſcripſerunt, eiusque ordinem in operibus ſuis tantum non omnibus ſunt ſequuti.* Hub. Giphan. *Oecon. iur. p.* 120. Eu. Otto *in Papiniano XII, 6. p. 259.*

* Sunt, qui & ſectas, condito edicto perpetuo, paullatim interiiſſe exiſtimant. Godefr. Maſcou. *de Sect. Sabin. & Procul. Cap. VII.* Sed id non adeo liquido probatur. Quaedam Iulianum ex Sabinianorum ſententia edixiſſe, ipſi ſupra ex *l.* 1. §. 1. *D. de iur. fiſci* oſtendimus (§. CCLXXI.) Sed pauciora haec fortaſſis fuerunt, quam vt inde ſectis immineret periculum. Et fuerunt ſane etiam poſt Hadriani tempora iurisconſulti, alterutri ſectae addictiores: adeoque probabilius eſt, principum interpretationibus ac deciſionibus paullatim factum

eſſe,

eſſe, vt Iuriſconſulti ſecum inuicem in gratiam redirent.

§. CCLXXIX.

Iisdem temporibus etiam EDICTVM AEDILITIVM perpetuum conditum eſſe, ſuſpicatur Henr. Dodwellus, ſed ſine auctore: nec admodum probabilis eſt haec viri doctiſſimi diuinatio. Primo enim quaedam Edicti Aedilitii capita translata fuerant in edictum perpetuum. *Conſt. tanta.* §. 5. *de confirm. Digeſt. Conſt. omnem reip.* §. 4. *ad Anteceſſ.* Cur vero, quaeſo, id factum fuiſſet, ſi ſingulare exſtitiſſet, aut ex Hadriani ſententia conficiendum fuiſſet edictum Aedilitium perpetuum? * Deinde iam eo tempore euiluerat Aedilium curulium iurisdictio, vt de eorum officio nec titulus ſingularis exſtet in *Pandectis*, nec liber ſingularis iuriſconſulti vllius exſtiterit, quum tamen de multo minoribus magiſtratibus iuſtis libris egerint. Papiniani enim librum ἀϛυνομικῶν ad Aediles municipales pertinuiſſe, obſeruauit V. C. Eu. Otto *in Papinian. Cap. XII.* §. 5. *p.* 253. *ſequ.*

An & Aedilitium edictum perpetuum exſtiterit?

* Pleraque veteris Edicti Aedilitii capita, quorum ſupra quaedam ex antiquitatis parietinis eruimus, (§. LXXVII. ſequ.) iam illo tempore ab vſu receſſerant. Tria vero, quae adhuc in foro vſum aliquem habebant, (§. LXXVI.) tanti non viſa ſunt, vt inde nouum ſyſtema vel edictum Aedilitium perpetuum contexeret, ſed ea edicto praetorio inſeri iuſſit. Hinc quamuis inſequentis ſaeculi ſcriptores, CAIVS, VLPIANVS & PAVLLVS *binos* quisque *libros* AD EDICTVM AEDILIVM CVRVLIVM ſcripſerint: in iis tamen non a-

Digitized by Google

lia, quam quae in *Pandectis* memorantur, capita interpretati ſunt, vt facile adpareat, eos non tam ad ſingulare aliquod edictum aedilitium perpetuum, quam ad titulum edicti perpetui *de Aedilitio edicto*, qui inter poſtremos edicti erat, ſcripſiſſe. Eu. Otto *de tutel. viar. Lib. III. Cap.* 2. *p.* 429.

§. CCLXXX.

Aduocatus fiſci inſtitutus, reſtitutaque iuris conſultis facultas reſpondendi.

In eo etiam noui quid inuexit Hadrianus, quod primus ille FISCO ADVOCATVM dedit. Spartian. *in Hadrian. Cap. XX.* Idem iurisconſultis priſtinam libertatem de iure reſpondendi reſtituit. Qua de re Pomponius: *Optimus*, inquit, *princeps, Hadrianus, quum ab eo viri praetorii peterent, vt ſibi liceret reſpondere, reſcripſit iis: hoc non* PETI, *ſed* PRAESTARI *ſolere* *, & *ideo, ſi quis fiduciam ſui haberet, delectari ſe, populo ad reſpondendum ſe praepararet. l.* 2. *§. ult. D. de orig. iur.*

* Ex his verbis patet, iam paullo ante Hadrianum paullatim exoleuiſſe illud Auguſti inſtitutum. de quo ſupra plura diximus. (§. CLXXVIII. ſequ) At ex interuallo tamen illud multo poſt Hadrianum in vſum coepiſſe reuocari, patet exemplo Innocentii, iurisconſulti, apud Eunapium *in vita Chryſanthi p.* 286. qui reſpondendi de iure facultatem a principe impetraſſe dicitur. A. Seueri Imp. temporibus id fieri iterum coepiſſe, ſuſpicatur Henr. Dodwellus *Praelect. Cambden. IX.* §. 11. *p.* 350.

§. CCLXXXI.

Quid circa conſtitutiones innouatum?

Frequentius etiam multo, quam antea, CONSTITVTIONIBVS noua iura dabat Ha-

Digitized by Google

Hadrianus. Quum enim ante eum pleraque principum edicta vel SCtis firmarentur, veluti edictum Auguſti de interceſſionibus mulierum, *l.* 2. *D. ad SC. Velleian.* Tiberii, de iis, qui ſibi legatum ipſi adſcripſerint, Petr. Faber *Semeſtr. I,* 25. *p.* 143. Claudii de nauiculariis apud Sueton. *Claud. Cap. XVIII. ſequ. l.* 3. §. 3. *D. de iure immunit. l.* 3. *D. de vacat. & excuſ. mun.* iuncta *l.* 3. §. 8. *D. de incend. ruin. naufr.* vel ea, quae decreuerat Senatus, principum edictis confirmarentur & publicarentur: Tacit. *Annal. VI,* 12. Symmach. *Lib. X. Epiſt.* 21. Maran. *Paratitl. p.* 114. Ant. Dadin. Alteſerra *Recitat. quotid. p.* 182. & V. C. Petr. Burmannus *de vectigal. pop. Rom. Cap. VI. p.* 113. ab Hadriani temporibus principes, nullo adhibito colore, quidquid collibitum, edictis ſuis conſtituere coeperunt. *

* Hadrianus id eo faciebat frequentius, quo rarius toto fere imperii ſui tempore Romae erat, quippe per vniuerſum terrarum orbem peregrinatus. Spartian. *Hadr. Cap. XII.* Hinc & rarius conſulebat Senatum, & ſuo pleraque arbitrio reſcriptis conſtituebat, adeo, vt ab eius potiſſimum temporibus increbuiſſe videatur paroemia: *ἐκεῖ τε ἡ Ῥώμη, ὅπου ποτ᾽ ἂν ὁ βασιλεὺς ᾖ· Roma eſt, vbi Imperator eſt.* Herodian. *Lib. I. Hiſtor. Cap.* 6.

§. CCLXXXII.

Noua iura ab Hadriano conſtituta.

Itaque Hadrianus non modo, vt vtamur verbis Tertulliani *Apologet. Cap. IV.* quotidie *totam illam veterem ac ſquallentem ſiluam legum nouis principalium reſcriptorum & edictorum*

Digitized by Google

torum ſecuribus ruſtabat, *caedebatque:* ſed & noua conſtituebat iura, veluti de adquiſitione theſauri, Spartian. *Hadr. Cap. XVIII.* §. 39. *Inſt. de rer. diuiſ.* de bonis damnatorum, Spartian. *ibid.* & *l.* 2. *l.* 6. *l.* 7. §. 2. *D. de bon. damnat.* de alimentis legatis, *l.* 14. *D. de alim. & cib. leg.* Em. Merill. *Obſ. III*, 16. de tempore luctus, Gell. *Noct. Attic. III*, 16. de beneficio diuiſionis inter plures confideiuſſores *, *l. 26. ſequ. D. de fideiuſſ.* de muliere vulgari & quaeſtuaria a milite herede non inſtituenda, *l.* 41. §. 1. *D. de teſt. mil.* de iis, qui teſtari aliquem prohibuerint, hereditate a fiſco priuandis, *l.* 1. *pr. D. ſi quis aliqu. teſt. prob.* de poſſeſſione ventri danda, *l.* 3. §. 3. *D. de ventr. in poſſ. mitt.* de funeribus & ſepulcris, *l.* 3. §. 5. *D. de ſepulcr. viol.* de poena perpetui carceris non irroganda, *l.* 35. *D. de poen.* de iis, qui ſpadones, vel thlibias faciunt, puniendis, *l.* 4. §. 2. *l.* 5. *D. ad legem Cornel. de ſicar.* de parricidiis, *l.* 9. *pr. D. ad leg. Pompei. de parricid.* de termino moto, *l.* 2. *D. de term. mot.* aliisque iuris capitibus, de quibus accuratius Ren. Bottereau *in Hadriano legislatore.*

* Hoc ius epiſtola D. Hadriani inuectum eſſe, ſatis patet ex §. 4. *Inſt. de fideiuſſ. l.* 26. *D. eod. & l. vlt. C. de conſtit. pec.* Vix autem prodierat illa Epiſtola, quum in edictum perpetuum referretur a Iuliano. Paull. *Recept. Sent. I*, 20, 1. Vt mirum non ſit beneficium hoc diuiſionis ex edicto repeti a Paullo, quod alioquin ex Epiſtola Hadriani profectum dicitur. Miramur ergo, Cuiacium eius auctorem facere Antoninum Pium, quum fieri non poſſit,

vt

vt ab Antonino ſit, quod iam in Edicto perpetuo locum inuenit. Neque Cuiacio ſuffragatur *l.* 49. §. 1. *D. de fideiuſſ.* vbi Antoninus non ius nouum conſtituit, ſed iam conſtitutum certae ſpeciei adplicat.

§. CCLXXXIII.

Sed & DECRETORVM Hadriani paſſim fit mentio: *l.* 28. *D. de inoffic. teſt. l.* 23. §. 2. *D. de liberal. cauſſ.* & INTERLOQVVTIONES eiusdem plures complectitur Doſithei, grammatici Graeci elegans *Sententiarum & Epiſtolarum* libellus, editus a Melch. Goldaſto, ac deinde ab Ant. Schultingio *Iurisprudentiae veteri anteiuſtinianeae* inſertus *p.* 855. *ſequ.* EDICTA denique notanda ſunt complura, veluti illud, quod ſingulari conſtitutione aboleuit Iuſtinianus *l.* 3. *C. de edicto D. Hadr. toll.* de quo accurate Iac. Cuiacius *in Paratitl. Cod. h. t.* nec non de direptione nauium, *l.* 7. *D. de incend. ruin. naufr.* & de poena eorum, qui relegati vel ante tempus redierint, vel exceſſerint inſula, vel deportati euaſerint *: *l.* 28. §. 13. *D. de poen.* denique de maſculorum feminarumque lauacris ſeparandis. Spartian. *in Hadrian. Cap. XVIII.* Eius decreta, interloquutiones, edicta.

* Deportati in inſulam fuerant ſuſpecti de imperio Laberius Maximus & Frugi Craſſus. Et quamuis Hadrianus primis ſtatim imperii diebus per epiſtolas eſſet admonitus a Tatiano, vt homines occideret: tantum tamen erat clementiae ſtudium, vt neutrum eorum laederet. Craſſum tamen poſtea egreſſum inſula, Caeſaris procurator, dubium an iuſſu domini, occiderat. Spartian. *Hadr. Cap. V.* Id occaſionem dediſſe huic edicto, quo relegatus, ſi inſula ex-

exceſſerit, deportari, deportatus capitis damnari iubetur, coniicit Ren. Bottereau *in Hadriano legiſlat. p.* 138. qui hoc edictum anno ab V. C. DCCCLXX. T. Vipſanio & Aproniano Coſſ. prodiiſſe exiſtimat. Vbi obiter monemus, Coſſ. eo anno non fuiſſe *T. Vipſanium* & *Apronianum*, ſed *T. Vipſanium Apronianum* & *Quinctium Nigrum*. Gruter. *inſcr. p. DLXXVIII*, 1. *p. MVIII*, 7. *MIX*, 2.

§. CCLXXXIV.

Senatusconſulta ſub Hadriano facta.

Neque tamen nulla ſub Hadriano facta ſunt SENATVSCONSVLTA. Vt enim iam non dicam de illo, quo anno V. C. DCCCLXXXV. edictum perpetuum firmatum eſſe, monuimus: (§. CCLXXII.) paſſim commemorantur & alia, veluti factum anno V. C. DCCCLXXIX. Neratio Fuſco & Annio Vero Coſſ. de eo, qui ſeruum caſtrandum dederit: *l. 6. D. ad leg. Cornel. de ſicar.* nec non aliud de agnoſcendo partu: *l. 3. §. 1. D. de agnoſc. & al. lib.* itemque de legatis vel fideicommiſſis ciuitatibus relictis, Vlpian. *Fragm. XXIV*, 28. quod non videtur ab Aproniano diuerſum *: Schulting. *Iurispr. vet. anteiuſtin. p.* 635. porro de fideicommiſſo quod ſeruo cum libertate relinquitur: *l. 83. D. de hered. inſtit.* de adpellatione a Senatu non recipienda: *l. 1. §. 2. D. a quib. adpell. non lic.* denique de parte dimidia, iis, qui ſe ipſi detuliſſent, ex beneficio Traiani relinquenda. *l. 15. §. 1. D. de iure fiſci.*

* Sub Hadriano prodiiſſe hoc SC. vel inde patet, quod eius notitiam habuit Iulianus. *l. 27. pr.*

Digitized by Google

pr. D. ad SC. Trebell. Et ſane ſub Hadriano, anno ab V. C. DCCCLXIX. conſul fuit T. Vipſanius Apronianus, cuius paullo ante (§. CCLXXXIII. *) meminimus, & anno DCCCLXXV. C. Ventidius Apronianus, cuius mentio fit in lapidibus apud Gruter. *Inſcr. p. MLXXIX*, 10. *p. MLXXXII*, 16. a quorum alterutro nomen accipere potuit hoc SC. Nulla ſaltim ratio eſt, cur cum τῷ πάνυ Cuiacio, *in Not. ad Vlpian. Fragm. XXIV*, 28. & *in Iulianum ad l. 27. D. ad SC. Trebell.* SC. Apronianum ſub Marco demum Imp. conditum eſſe, exiſtimare malimus, quum *l. 20. D. de reb. dub.* non de legatis ciuitatibus, ſed collegiis relictis agat, & his a Marco Imp. concedi potuerit, quod antea ab Hadriano conceſſum fuerat municipiis.

§. CCLXXXV.

At omnium celeberrima ſunt quatuor SCta, quorum duo IVVENTIANA anno ab V. C. DCCCLXXXI. P. Iuuentio Celſo & Iulio Balbo Coſſ. facta ſunt, alterum de acceſſionibus fructibusque hereditatis, & pecunia, ex hereditate redacta, quod integrum ſupereſt *l. 20. §. 6. ſequ. l. 25. D. de hered. petit*, * alterum, quo lex Vectibulici, de qua ſupra, (§. CCLIII.) ad prouincias eſt prolata, memoratur *l. vlt. C. de ſeru. reip. manumitt.* Nec praetermittendum SC. quo uxoris, ciuis Romanae partus ciuis Rom. declaratur, apud Vlpian. *Fragm. III*, 8. & TERTVLLIANVM, quo mater ingenua, trium; libertina quatuor liberorum ius habens, ad bona liberorum ab inteſtato vocatur. Id enim ſub Hadriano factum eſſe, do-

SCta Iuuentiana, ἀνώνυμον & Tertullianum.

Digitized by Google

cemur §. 2. *Inſt. de SC. Tertull.* Cuiacii vero diſſentientis ſententiam diſcuſſimus in *Antiqu. Rom. III*, 3. *p.* 25.

* Quantiuis pretii eſt hoc SC. ex quo adparet, qualis eorum forma ſub Hadriano fuerit. Sed quaedam tamen in mendo videntur cubare, in primis Imperatoris titulus, quem iam emendare coepit Petrus Pithoeus *Aduerſ. II*, 15. De conſulibus, qui ibi memorantur, vid. Henr. Noriſ. *de Epoch. Syro-Maced. p.* 498. Libelli, ſeu orationis huic SC. praemiſſae pars quaedam ſupereſt in *l.* 22. & *l.* 40. *D. de hered. petit.* Denique notandum, IVNII RVSTICI, cuius diſtracta hereditas huic SC. occaſionem dedit, integrum ſtemma genealogicum nos ſupra (§. CCXXXIX. *) exhibuiſſe. Non poteſt autem ille eſſe alius, quam aliquis fratrum quibus rhetorem inuenire rogatus eſt Plinius *Lib. II. Epiſt.* 15.

§. CCLXXXVI.

Iuriſconſulti ſub Hadriano, Priſcus Iauolenus.

Progredimur ad illorum temporum IVRISCONSVLTOS, inter quos PRISCVS IAVOLENVS * primum omnino locum meretur, in eo felix, quod laudum ſuarum praeconem, ſimulque vindicem reperit V. C. Gottl. Aug. Ienichen, cuius *de Priſco Iauoleno* Diſſertatio prodiit *Lipſ. MDCCXXXIV.* Fuit Coelii Sabini auditor, dignusque in ſchola Sabiniana ſucceſſor, *l.* 2. §. 47. *D. de orig. iur.* quamuis & ipſe aliquando a Caſſio Longino diſſentiat, *l.* 54. *D. de condit. & demonſtr. l.* 39. *D. de ſtatulib.* & aliquando Labeonis & Proculi ſententiam amplectatur. *l.* 57. *D. loc. cond. l.* 32. *D. de pact. dot. l.* 90. *D. de furt. l.* 11. *D. de hered. inſtit. l.* 64. *D. de donat. inter*

vir.

Digitized by Google

vir. & vx. l. 62. D. de adquir. vel amitt. hered. Quanto cum plauſu docuerit iurisprudentiam, vel id argumento eſt, quod tria eximia ingenia Saluii Iuliani, Aburni Valentis & Tuſciani ſe ab illo potiſſimum formata perpolitaque eſſe gloriarentur. *l. 2. §. vlt. D. de orig. iur.*

* *Priſci* cognomen noſter cum Neratiis, Fulciniis, Flauiis, Aeliis, Corneliis, Lutoriis, aliisque commune habuit, pluresque Priſcos ea, qua eſt diligentia, ex vetuſtis monimentis collegit laudatus Ienichen §. *II. p.* 7. 8. Non aeque obuium *Iauolenorum*, vel, vt in Pandectis Florentinis ſcribitur, *Iabolenorum* nomen. Aliquorum tamen notitiam ex Gruteri *Inſcr. p. XLVIII, 9. p. LIII, 15. p. DCCXC,* 1. & Thom. Reineſ. *Inſcript. Claſſ. XIV,* 194. dedit idem §. *III. p.* 9. Dicti ſunt, ſi quid video, ἀπο τοῦ ἰαύειν, a *commorando*, vnde ἰαυθμὸς, *diuerſorium, commoratio.* Potuit inde formari *Iauolus*, & ex hoc *Iauolenus*, quemadmodum ex Octauio *Octauenus.*

§. CCLXXXVII.

Eius honores & aetas.

Honores eum geſſiſſe, dubitare nos non patitur Iulianus, qui eum ex praetura Africam & Syriam rexiſſe, & ſeruos apud ſe ipſum manumiſiſſe teſtatur. *l. 5. D. de manum. vind.* Poſtea & de iure reſpondit diligentiſſime, & conſiliis adhibitus eſt, ipſo fatente Plinio *Lib. VI. Epiſt.* 15. qui tamen illi iniquior, eum ſenem dubiae ſanitatis fuiſſe, ſcribit. * Deceſſit vel extremis Traiani, vel primis Hadriani annis. Saltim non veroſimile eſt, eum ad Antonini tempora vitam produxiſſe, quod tamen decepto loco

Digitized by Google

corrupto Iulii Capitolini *in Antonino Pio Cap. XII.* colligunt Rutil. *in vit. iuriſc. Cap. LVII.* §. 1. Bertrand. *in vit. Lib. II. Cap.* 9. §. 1. Rupertus *ad Enchirid. Pomp. Lib. III. Cap.* 13. *ſect.* 4.

* Ab hac iniuria Iauolenum erudite vindicauit V. C. Gottl. Aug. Ienichen, *Diſſ. de Iauoleno Priſco* §. *XII. p.* 23. *ſequ.* vbi miratur vir mei amantiſſimus, me hanc calumniam in hiſtoria iuris paullo timidius profligaſſe. Sed id feceram apertius, antequam illa hiſtoria iuris prodiiſſet in *Diſſ. de Saluio Iuliano*, vbi *p.* 801. *Sylloges opuſc.* ita ſcripſeramus: *Plinius refert, Paſſienum Paullum, elegos recitaturum, adhibuiſſe etiam Priſcum Iauolenum. Hunc vero honori cauſſa interrogatum*: PRISCE, IVBES? *reſpondiſſe:* EGO VERO NON IVBEO. *Male id habuit Plinium, qui ideo in Iauolenum inuectus*: Cogita, *inquit*, qui riſus hominum? qui ioci? Eſt omnino Priſcus dubiae ſanitatis. Intereſt tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam ius ciuile publice reſpondet, quo magis, quod tum fecit, ridiculum & notabile fuit. *Ob id parum abeſt, quin bonum Iauolenum pro inſano traducant. At quid, quaeſo, ſtoliditatis ineſt illi Iauoleni dicto? Et quid mirum ſi ſenex occupatiſſimus, pertaeſus moleſtiſſimi iſtius officii, recitationes frigidiſſimas audiendi, Paſſieni inſaniam ſenili dicacitate perſtrinxerit, quam non minore libertate multo ante perſtrinxerat* Iuuenalis *Sat. I. v.* 2. *ſequ. III, v.* 8. Magnam ergo gratiam a nobis iniit doctiſſimus βιόγραφος, quod hanc ſententiam noſtram pluribus argumentis ſtabiliuit, cauſſamque, cur Plinio acuto hoc dicto bilem mouerit Iauolenus noſter, perſpicue oſtendit.

§. CCLXXXVIII.

§. CCLXXXVIII.

Scripſit EX CASSIO *libros XV.* in quibus pleraſque magni huius ſcholae ſuae auctoris ſententias partim maſcule defendit, partim mitigauit, *l.* 21. §. 2. *D. de adquir. vel amitt. poſſ. l.* 36. §. 2. *D. mand.* vel, quo erat candore animi, refellit. *l.* 54. *D. de condit. & demonſtr.* EPISTOLARVM *libros XIV.* AD PLAVTIVM *libros V.* in quibus eum verba Plautii fere integra retuliſſe, & raro, praeterquam in *l.* 34. *D. de ſtipul. ſeruor.* iudicium ſuum interpoſuiſſe, obſeruant. Denique *libros* EX POSTERIORIBVS LABEONIS & LIBRORVM LABEONIS epitomen, quae opera quomodo diſtinguenda ſint, oſtendit iam Em. Merill. *Obſeru. V*, 38. Eiusdem ſcripta.

§. CCLXXXIX.

De SALVIO IVLIANO, celeberrimo horum temporum iuriſconſulto nuper ſingulari diſſertatione egimus. Fuit is non Mediolanenſis, Inſuber, ſed Hadrumetinus Afer: Spartian. *Iulian. Cap. I.* Floruit ſub Hadriano, Pio & Diuis, quos vocant, fratribus, a quibus amicus vocatur, *l.* 17. *D. de iure patron.* & Sabinianorum poſt Iauolenum duxit familiam. Non modo praeturam, ſed & bis conſulatum & praeterea praefecturam vrbi geſſit, Spartian. *ibid. l.* 5. *D. de manum. vind.* & in omnium, ſub quibus floruit, principum conſilio fuit. Spartian. *Hadrian. Cap. XVIII.* Iul. Capitolin. *Antonin. Cap. XII. l.* 17. *D. de iure patron.* Poſteros eius, inter quos Saluius Iulianus.

quos & Didius Iulianus, Auguſtus, in tabula genealogica * exhibuimus *in Diſſ. de Saluio Iuliano. p.* 794.

* Tale ſchema genealogicum primus confecit Iſaac. Caſaubonus *Not. ad Hiſtor. Aug. p.* 110. poſtea id lapidum auxilio emendauit Thom. Reineſ. *Var. Lect. Lib. III. Cap.* 2. *p.* 34. ab eoque acceptum *Adnotationibus ſuis ad Pompon. Enchirid. p.* 473. inſeruit Rupertus. Quum vero & in hoc permulta vel perperam dicta, vel omiſſa eſſe, in eadem *diſſertatione p.* 793. oſtenderimus: pleniorem & accuratiorem tabulam & nos concinnare auſi ſumus, quam hoc loco etiam exſtare operae pretium fuerit: (✠)

§. CCXC.

Eius ſcripta.

Praeter edictum perpetuum, cuius illum conditorem fuiſſe, paullo ante diximus, ſcripſit *libros XC.* * DIGESTORVM, ad Edicti perpetui ſeriem compoſitos, & notis illuſtratos ab Vlpio Marcello, Ceruidio Scaeuola, Iulio Paullo, & Iunio Mauriciano, quibus Africanum, licet parum accurate, iunxit Guil. Grot. *de vit. iuriſc. II,* 6. deinde *libros VI.* AD MINVCIVM, *libros IV.* AD VRSEIVM FEROCEM, *librum ſingularem* DE AMBIGVITATIBVS, Stoicorum exemplo ſcriptum, quorum multos exſtitiſſe libros περὶ τῶν ἀπόρων & περὶ ἀμφιβολιῶν, patet ex Diog. Laërt. *VII,* 178. *&* 193. Quos vero Bertrandus addidit libros AD EDICTVM & DE DOTALI PRAEDIO, eos numquam exſtitiſſe probauimus in *Diſſ. de Saluio Iuliano p.* 808.

* Equidem librum XCIV. DIGESTORVM lau-

DIDIVS S‑NVS Hadrume-
RVS Inſube‑s Coſ. & Praef.
diolanenſis. ‑ii conditor.

DIDIVS S‑IANVS, Dioni
RVS ‑anno V. C. 927.
, occiſus a Com-
C. 941.

L. VIBIVS VARVS.

NVMIVS.

VIBIA SALVIA VARA, de qua Gruter. *p.* 459, 2.

PETRO‑ DIDIV‑

‑ALVIVS IVLIANVS cuius pudicitiae inſidias ſtruxit Commodus, cui deſponſata fuerat Taruntei Paterni, IC. & Praef. praetorio filia.

M. NVMIVS ALBINVS bis Conſul anno 998. & 1015. Praef. vrbi 1009.

NVMIA VARA.

L. DIDIVS CVLVS ob a‑ onem ROS‑ Gruter. p. 45‑

NVMIVS SECVNDVS. Reineſ. *Inſcr. Claſſ. VI*, 132.

PROCVLVS ROSCIVS IVLIANVS, de quo Grut. *p. XVIII*, 10.

Filii, de quibus idem marmor.

BA‑ de ma‑ apu‑ Gr‑ *p.* X‑ 2.

Fi‑ qu‑ de‑ ma‑

Digitized by Google

Digitized by Google

laudari videmus *l.* 32. *D. de legib.* Sed in Codice Florentino ſcriptum fuiſſe *libr. LXXXIV.* quartumque X ab alia manu acceſſiſſe, αὐτόπτης teſtatur V. C. Theodor. Laur. Gronouius *de Emendat. pandect. Cap. XXV. p.* 70. 71. Errant igitur, qui cum Haloandro, Bertrando, & Angelo Politiano opus hoc libris vel XCIX. vel C. conſtitiſſe putant: quod & Hub. Giphanium *in Oecon. iur. p.* 128. ſuſpicatum eſſe animaduerto.

§. CCXCI.

ABVRNVS (non ALBVRNIVS, ABVRBINVS, EBVRNIVS Bynkersh. *Praetermiſſ. p.* 96.) VALENS, Iuliano σύγχρονος, & cum illo in Antonini Pii conſilio fuit. Iulius Capitolin. *in Antonino Cap. XII.* ex quo loco ſimul colligimus eum Iuliano paullo fuiſſe iuniorem, quippe cuius etiam auctoritate vtitur. *l.* 33. *D. de minor.* Scripſit *libros VII.* FIDEICOMMISSORVM, totidemque ſaltim, ſi non plures, ACTIONVM. Sabinianis eum accenſet Maſcou. *de Sect. Sabin. & Proculei. II,* 5, 3. *p.* 53. quippe Iauoleni diſcipulum. Iungimus illi condiſcipulum TVSCIANVM, de quo omnia incerta ſunt, quia eius praeter Pomponium *l.* 2. §. *vlt. D. de orig. iur.* veterum nemo omnino meminit. * Aburnus Valens & Tuſcianus.

* Refertur a Pomponio inter Iauoleni ſucceſſores, adeoque procul dubio Sabinianus fuit. Quum vero nec *Tuſciani*, nec librorum eius vsquam fiat mentio: fuerunt qui nomen ei mutarent, & pro *Tuſciano* modo *Fuſcianum*, modo *Maecianum*, modo *Viuianum* vocarent. At probum eſt nomen, & vere Romanum, ceu

patet

patet ex *l.* 18. *D. mand.* Si quid mutandum eſſe exiſtimarem, latere ſub hoc nomine crederem *Fuſcium Fuſcianum*, Numidiae Legatum, cui reſcripſit Antoninus Imp. *l.* 7. *D. de legat. praeſt.*

§. CCXCII.

Status iuris ſub Antonino Pio. Eius conſtitutiones.

Progredimur ad ANTONINVM Imp. ſub quo eadem omnia, ac ſub Hadriano, obſeruamus. RESCRIPTA eius in *Pandectis* aeque, ac *Codice* tam multa laudantur, vt eorum recenſum inſtituere, taediosum videretur. DECRETORVM exempla ſunt in *l.* 3. *D. de his, quae in teſtam. del. l.* 11. *pr. D. de legat. II. l.* 35. *D. ad SC. Trebell. l.* 1. §. 3. *D. de liber. exhib.* quorum primum vel ideo maxime notabile eſt, quod in eo ipſa ſententiae verba ſeruata animaduertimus. Denique nec EDICTA deſunt, quippe quorum veſtigia exſtant in *l.* 6. §. 2. *D. ad leg. Iul. peculat. l.* 11. *D. de mun. & hon.*

§. CCLXXXXIII.

An & SCta ſub eo condita?

Quumque, *imperatorium faſtigium eum ad ſummam ciuilitatem deduxiſſe*, teſtetur Iul. Capitolin. *in Antonino Cap. VI.* non dubitamus, quin & Senatum conſuluerit de rebus praecipuis, adeoque & SCta ſub eo condita ſint, quamuis eorum hodie vix exſtet memoria. TERTVLLIANVM enim & APRONIANVM, quae ſub Antonino Pio condita eſſe putat Cuiacius, * ad Hadriani potius tempora referenda eſſe oſtendimus. Quid? quod iam paullo rarius Imperatores iura noua hoc ritu conſtituere coepiſſe videantur, facilius id

Digitized by Google

id per edicta fieri, experientia iam pridem edocti.

* Multa, quae Hadriano debent originem, Antonino Pio tribuere ſolet Cuiacius, eo obtentu, quod & Pius adoptionis iure Hadriani nomen tulerit. Id quod quidem veriſſimum eſt, quum in vetuſtis monimentis ſaepe legamus: IMP. CAES. D. HADRIANI F. T. AELIVS HADRIANVS ANTONINVS PIVS AVG. Reineſ. *Inſcript. II*, 9. 10. 11. 75. *III*, 21. *ſequ.* Sed vix tamen reperies exemplum, vt ſimplex Hadriani nomen Antonino detur: adeoque vix huic obſeruationi locus eſſe videtur, ſicubi aliquid Hadriano ſine addito tribuitur.

§. CCLXXXXIV.

Ceterum multa Antoninum de iure ſanxiſſe, obſeruat Iul. Capitolin. *in Antonino Cap. XII.* eoque refert, *quod mortuos intra vrbem ſepeliri vetuerit*, quod tamen iam Hadrianum ſanxiſſe nouimus: *l.* 3. §. 5. *D. de ſepulcr. violat.* Adde, quod primus adoptionem impuberum certis conditionibus conceſſit. Vlpian. *Fragm. VIII*, 5. §. 3. *Inſt. l.* 17. *D. l.* 7. *C. de adopt.* quod actionem ſubſidiariam ab Hadriano aduerſus magiſtratus datam, & aduerſus eorum heredes dedit: *l.* 6. *D. de magiſtr. conuen.* quod inter perſonas coniunctas donationem & ſine mancipatione valere voluit, quam alioquin lex Cincia requirebat: *l.* 4. *C. Theod. de donat.* Paull. *Recept. Sent. IV*, 1, 11. Brummer. *de lege Cinc. XV*, 2. *ſequ. p.* 251. *ſequ.* quod donatorem vltra vetuit conueniri, quam quantum facere poſſet: *l.* 20. *l.* 41. §. *vlt. D. de re iudic. l.* 28. *D. de reg. iur.* denique quod dona-

Iura noua ab eo inuecta.

na-

Digitized by Google

nationes inter virum & vxorem, conſtante matrimonio honoris cauſſa factas, ſuſtinuerit. * *l.* 42. *D. de donat. inter vir. & vxor.* & huius generis alia.

* Quamuis enim alioquin certum ſit, SC. de donationibus inter virum & vxorem prohibendis demum ſub Antonino Caracalla factum eſſe: *l.* 3. *D. de donat. inter vir. & vx.* aetas tamen Caii, cuius eſt fragmentum iſtud *l.* 42. *D. eod.* vix patitur, vt in ea Antoninum Caracallam intelligamus. Sed ſalua res eſt. Et ante Caracallam irritas viſas eſſe donationes iſtas, ex ipſa huius principis oratione intelligimus. *l.* 3. *pr. D. eod.*

§. CCLXXXXV.

Eius reſcriptum de lege Rhodia.

Addo, Antonini Pii temporibus, LEGEM RHODIAM in orbe Romano tantae fuiſſe auctoritatis, vt Eudaemoni Nicomedienſi, direptum fe a publicanis, querenti reſcripſerit princeps: Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης· τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, ἐν οἷς μή τις ἡμετέρων ἀυτῷ νόμος ἐναντιοῦται: *Ego quidem mundi dominus: lex autem maris. Lege id Rhodia, quae de rebus nauticis praeſcripta eſt, iudicetur, quatenus nulla noſtrarum legum aduerſatur. l. 9. D. de lege Rhod. de iactu.* ad quam legem multa egregia ſcripſerunt cum alii, tum FRANC. BALDVINVS, IAC. GOTHOFREDVS & CORN. VAN BYNKERSHOEK.

§. CCLXXXXVI.

Quid de legibus Rhodiis

Exſtat eo pertinens Graeca legum nauticarum farrago, apud Leunclau. *Iur. Graeco-*

Rom.

Rom. Tomo II. p. 265. Ex eius praefatione vel *auctoritate*, vti ibi vocatur, Iac. Gothofredus *Diſſert. de imperio mar. Cap. VIII. p.* 45. probare nititur, legem Rhodiam primum ſub Claudio, anno V. C. DCCCV. Q. Aterio Antonino & D. Iunio Silano Coſſ. receptam; deinde a Veſpaſiano, Traiano, Antonino Pio, quin & poſtea a Pertinace & Seuero, Imperatoribus firmatam eſſe. Enimuero vt ipſam congeriem illam, quae legum Rhodiarum nomine ſuperbit, eſurientis cuiusdam Graeculi commentum eſſe praeclare demonſtrauit V. A. Corn. van Bynkersh. *ad l. ἀξίωσις Cap. V.* ita & nullius fidei eſt, quae illi praemittitur, auctoritas. * hodie exſtantibus ſit ſentiendum.

* Primum ei hiſtoria refragatur. Auctoritatis enim illius auctor legem Rhodiam receptam eſſe ſcribit ſub Tiberio Claudio δημαρχικῆς ἐξουσίας λβ. *Tribuniciae poteſtatis anno XXXII.* At ſiue Tiberium Imp. intelligas, ſub eo nullum reperies Antoninum Coſ. ſiue Claudium, hic vix ad annum XIV. tribuniciae poteſtatis vitam produxit. Deinde manifeſtum eſt, auctorem iſtius auctoritatis, quisquis fuerit, pleraque exſcripſiſſe ex *l. 9. D. ad leg. Rhod.* idque tam imprudenter feciſſe, vt ne gloſſema quidem illud: τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ θειότατος Αὔγουστος ἔκρινεν· *Hoc ipſum & D. Auguſtus conſtituit.* omiſerit. Fucum ergo fecit viris doctis, quisquis illas leges nauticas in lucem protruſit, mirumque eſt, Iac. Gothofredum, cui alioquin naſus rhinocerotis erat, id non olfeciſſe.

§. CCLXXXVII.

Quidquid ergo de lege RHODIA pro certo adfirmari poteſt, eo redit. Rhodii, *populus* Lex Rhodia quae & quo

tempore a Romanis recepta? *lus nauticus*, teſte Floro *II*, 7. & diu θαλασσοκρατῶν, ſeu *maris dominus*, vti obſeruat Euſebius *in Chron. n. MC.* leges de rebus nauticis tulerat aequiſſimas, adeo, vt & Cic. *pro lege Manil. Cap. XVIII.* eas mirifice laudet, & θαυμαστὴν εὐνομίαν περὶ τὰ ναυτικὰ, *admirandam legum optimarum circa rem nauticam conſtitutionem*, maxime miretur Strabo *Geogr. Lib. XIV. p.* 448. Ex his Rhodiorum legibus non omnia, ſed caput de iactu *, receperant Romani, & quidem non demum ſub Claudio, ſed ante ipſius Auguſti imperium, ſiquidem non modo OFILIVS, LABEO & SABINVS, ſed & SER. SVLPICIVS, qui libertati patriae non fuit ſuperſtes, ſecundum legem Rhodiam de iactu reſponderunt, eamque ſuo more illuſtrarunt. *l.* 2. *pr.* §. 3. *l.* 4. *pr.* & §. 1. *D. ad leg. Rhod. de iact.*

* Hinc nec in *Pandectis* fragmenta vlla, niſi quae ad hoc caput pertinent, occurrunt: nec Paullus *Recept. Sent. II*, 6. vbi ex inſtituto legem Rhodiam interpretatur, de re alia, quam de iactu diſputat. Attamen & de exercitoria actione quaedam ex lege Rhodia in *Pandectas* translata & a Romanis adoptata eſſe ſuſpicatur Nic. Rigalt *Obſeru. ad Tertull. adu. Marcion. Lib. III. Cap. 6. p.* 99. Cuius tamen coniecturae ſuae, quas ille rationes habuerit, ſcire me fateor iuxta cum ignariſſimis.

§. CCXCVIII.

Status iuris ſub Marco Aurelio Antonino Imp. Ab Antonini Pii exceſſu primum MARCVS & LVCIVS Caeſares, qui in iure noſtro DIVI FRATRES adpellantur, poſtea ſuperſtes M. AVRELIVS ANTONINVS

ob

Digitized by Google

ob philoſophiae ſtudium celeberrimus, * ſolus, ac demum idem cum COMMODO filio imperauit. Hoc quoque tempore conſtitutiones fere innumerae prodierunt, in *Pandectis* aeque ac *Codice* vel ſuperſtites, vel laudatae, quas illuſtrauit vir clariſſimus, cui ego olim in cathedra Franequerana ſucceſſi, IO. ORTW. WESTENBERGIVS in Commentario, quem *D. Marcum* inſcripſit, ediditque *Lugd. Bat. MDCCXXXVI.* 4. Nos quae tunc in iuriſprudentia nouata ſunt, paucis conſectabimur.

* Non minus tamen iuriſprudentiam, quam philoſophiam excoluerat princeps optimus, de quo Iulius Capitolinus *in Marco Cap. III. Studuit & iuri, audiens L. Voluſium Maecianum, tantumque laboris & operis ſtudiis impendit, vt corpus adficeret, atque in eo ſolo pueritia eius reprehenderetur.* Et hunc Maecianum, praeceptorem, (non Marcianum,) ipſe celebrare videtur *libro I. ad ſeipſ.* §. 6. Non mirum ergo, principem in iure conſtituendo, emendando dicundoque ſagaciſſimum fuiſſe, quum non ab vnius alteriusue conſilio penderet, ſed ipſe ciuilem illam ſapientiam probe a puero imbibiſſet. Hinc Ariſtides *Orat. in Regem p.* 109. *Tomo I. edit. Canteri*: Ὁ δὲ τὸ μὲν δίκαιον ἀκριβῶς οἶδεν, ὡς αὐτὸς νομοθέτης ὢν, καὶ εὑρετὴς αὐτοῦ. *Ipſe ius exacte nouit, quippe qui eius auctor ſit, & legis lator.* Et paucis interiectis, laudans iuſtitiae ſtudium, ſumma humanitate temperatum: Τοῦτο δὲ αἴτιον, inquit, ὅτι οὐκ εἰς ἑτέρους ὁρῶν ἑρμηνέας, οὕτω λαμβάνει τὸ δίκαιον, ἀλλ᾽ αὐτὸς ἔχων ἐκ παιδείας τῶν ὡς ἀληθῶς καλῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐπιστήμην τὴν ἀπὸ τῶν νόμων ἐμπειρίαν προσειληφώς· ὥστε μήτι τῶν γεγραμμένων διαφεύγειν αὐτόν· οὕτω τὰς κρίσεις ποιεῖται περὶ πάντων. *Cuius eſt rei cauſſa, quod ille non ab aliis interpre-*

pretibus iuris cognitionem accipiat, ſed ad eam, in qua inſtitutus eſt, rerum praeclariſſimarum ſcientiam adiuncta legum experientia, ſic, vt nihil eum ſcripti iuris effugiat, ita demum de rebus omnibus iudicat.

§. CCXCIX.

Orationes vel SCta DD. fratrum & Marci Antonini.

Primum ergo multa hi quoque Imperatores SCtis vel ORATIONIBVS ſuis conſtituerunt. Exſtitit enim Diuorum Fratrum oratio, qua & cum inquiſitione datus tutor ſatisdare iubebatur, ſi vnus adminiſtrare vellet. *l.* 19. §. 1. *D. de teſtam. tutel.* Celebrantur etiam Diui Marci orationes de feriis & dilationibus: *l.* 1. §. 2. *l.* 7. *D. de fer.* Iul. Capitolin. *in Marco Cap. X.* de transactione ſuper alimentis *: *l.* 8. *D. de transact.* de fugitiuis, etiam per Caeſaris, Senatorum & paganorum praedia inueſtigandis: *l.* 3. *D. de fugit.* de quatuor menſium vſuris ſocio ſoluendis, qui ceſſantibus ſociis inſulam reſtituerit: *l.* 52. §. 10. *D. pro ſoc.* de Senatoris filia, libertino nupta: *l.* 16. *D. de ritu nupt.* de libertinis libertinorum tutoribus: *l.* 1. §. 4. *D. de excuſat. tut. l.* 44. *pr. D. eod.* Iulius Capitolin. *in Marco Cap. XI.* denique de teſtamento eius, qui damnatus prouocauit. *l.* 6. §. 9. *D. de iniuſto rupt. irr.*

* Iulius Capitolinus *in Marco Cap. XI.* generatim: *De alimentis*, inquit, *publicis multa prudenter inuenit.* Annon & de priuatis? Celeberrima ſane illa oratio principis de alimentis *l.* 8. *D. de transact.* non ad alimenta publica, ſed teſtamento relicta, adeoque priuata, pertinet. Et hinc IC. Caſaubonus *in Notis ad ſcript. hiſt. Aug.*

Digitized by Google

Aug. p. 66. reſcribendum exiſtimat: *de alimentis publicis priuatisque.* Ceterum ad publica alimenta recte referas, quae idem Iulius Capitolinus *in Marco Cap. VII.* refert: *Filiam ſuam Lucillam fratri deſpondit. Ob hanc coniunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariae perceptioni adſcribi praeceperunt.*

§. CCC.

Eiusdem MARCI ſunt orationes & SCta de tacita hypotheca eius, qui quid ad reficiendas aedes credidit: *l.* 1. *D. in quib. cauſſ. pign.* de quaeſtione ſtatus, morte finienda: *l.* 1. §. 3. *D. ne de ſtatu defunct.* de colluſione intra quinquennium detecta: *l.* 2. *pr.* §. 4. *D. de colluſ. deteg.* Iul. Capitolin. *in Marco Cap. X.* de confeſſis & iudicatis: *l.* 56. *D. de re iud. l.* 6. §. 2. *D. de confeſſ.* de expilatoribus hereditatum: *l.* 1. *D. expil. hered.* denique de temporibus interponendae adpellationis: *l.* 1. §. 7. *D. quando adpell.* Alia eorumdem SCta.

§. CCCI.

Quin & MARCI cum COMMODO filio imperantis orationes, & SCta eas conſequuta paſſim occurrunt, veluti de nuptiis Senatorum: * *l.* 16. *D. de ſponſal.* nec non de pupilla vxore a tutore eiusue filio non ducenda. *l.* 20. *l.* 60. *D. de ritu nupt.* Omnium tamen celeberrima ſunt SCta duo, quorum altero SC. APRONIANVM (§. CCLXXXIII. *ſequ.*) ad collegia & corpora prolatum eſt; altero ORPHITIANO liberi ad maternam admiſſi ſunt hereditatem. *l.* 1. *l. pen. D. de SC. Tertull. & Orphit.* Conditum illud eſt anno Nec non ad Marci & Commodi orationes condita.

 ab

Digitized by Google

ab V. C. DCCCCXXX Vettio Rufo & Cornelio Scipione Orphito Coſſ. de quibus Henr. Noriſ. *in Epiſt. conſular. p.* 462. Praemiſſae vero huic SCto Marci & Commodi Imperatorum orationis meminit Vlpianus *Fragm. XXVI*, 7.

* In *l.* 20. *D. de ritu nupt.* inſcriptio legis talis eſt: PAVLLVS *libro ſingulari ad orationem D. Seueri & Commodi.* Sed haec nihili eſſe, facile vnusquisque animaduertit. Numquam enim cum Seuero imperauit Commodus, ſed cum M. Antonino patre, cuius hic nomen reponendum eſſe, recte obſeruat Ant. Auguſtin. *de nom. propr. Pandect. p.* 289. Nam hoc nomen habet etiam inſcriptio *l.* 60. *D. de ritu nupt.*

§. CCCII.

Noua a Marco reperta.

Quamuis vero a Iulio Capitol: *in Marco Cap. XI.* obſeruatum ſit, Marcum Imp. *ius magis vetus reſtituiſſe, quam nouum feciſſe:* plurima tamen etiam noua ab eo profecta animaduertimus, veluti, quod PRAETOREM TVTELAREM primus fecit. §. 3. *Inſt. de Atil. tut.* Iul. Capitol. *in Marco Cap. X.* Ioſ. Caſtalio *Var. Lect. VI*, 4. itemque, quod quum antea non niſi ex lege Laetoria, vel propter laſciuiam, vel propter dementiam curatores darentur: * adultos omnes curatores accipere iuſſerit, non redditis cauſſis. Iul. Capitolin. *in Marco Cap. X.* nec non, quod calumniis quadruplatorum intercesſerit, adpoſita falſis delatoribus nota, viceſimamque hereditatum temperarit. Iul. Capitolin. *ibid. Cap. XI.*

* Hunc

* Hunc locum a pleriſque ita intelligi animaduertimus, ac ſi ex lege Laetoria adoleſcentibus tantum laſciuis ac dementibus curatores dati ſint. Sed hi auctoris verba male intelligunt. Aliunde enim conſtat, legem illam omnibus adoleſcentibus petentibus curatores dari iuſſiſſe, cauſſa cognita. Senſus ergo potius eſt: quum antea non niſi tria curatorum genera nota eſſent, vnum eorum, qui adoleſcentibus petentibus ex lege Laetoria dabantur, alterum eorum, quos prodigi, tertium eorum, quos furioſi ex legibus XII tabularum accipiebant: Marcum Imp. haec eatenus mutaſſe, vt adulti omnes curatores acciperent, etiam cauſſa non cognita. Vid. *Elementa noſtra ſec. ordin. Inſt.* §. *CCLXXI. ſequ.*

§. CCCIII.

Peſſimis omnino principibus adnumerandus eſt M. ANTONINVS COMMODVS: tamen & is, vbi ſolus rerum potitus eſt, quaedam ad iurisprudentiam contuliſſe legitur. RESCRIPTA enim eius laudantur *l.* 10. *D. de in lit. iur. l.* 2. *D. ad SC. Silan. l.* 6. *D. ſi cui plus, quam per leg. Falc. l.* 31. *D. de iure fiſci.* DECRETI mentio fit *l.* 26. *D. de probat. & praeſ.* EDICTORVM denique *l.* 6. §. 1. *D. de agnoſc. & alendis lib.* Notum quoque eſt SC. IVNCIANVM, ſub eodem Imp. factum anno ab V. C. DCCCCXXXV. Aemilio Iunco & Iulio Seuero Coſſ. * de fideicommiſſariis libertatibus, de quo *l.* 28. §. 4. *l.* 51. §. 8. *D. de fideic. libert.* Status iur. Rom. ſub Commodo Imp.

* Varie admodum hi Coſſ. ſuffecti nominantur. Aemilius Lampridio *in Commodo Cap. IV.* vocatur *Iunctus*, eiusque collega *Atilius Seuerus*, quos

Digitized by Google

quos a Commodo in exſilium actos refert. At Coſ. alter in *l.* 28. §. 4. *D. de fideic. libert. Iulius Seuerus*, in aliis Faſtis *A. Hibius Seuerus* dicitur. Sed facile ex *Atilius* ſcribarum oſcitatione fieri potuit *A. Hibius*, vel *Iulius*.

§. CCCIV.

Status iuris Rom. ſub Pertinace & Iuliano.

Occiſo Commodo HELVIVS PERTINAX, & huic mox nefarie obtruncato DIDIVS IVLIANVS, Saluii Iuliani pronepos, (§. CCLXXXIX *) ſucceſſit. Vtrique in tam breui imperio vix licuit multa de iure conſtituere. Memorantur tamen quaedam Heluii Pertinacis CONSTITVTIONES, veluti vna de fideicommiſſariis libertatibus, occupata a fiſco hereditate, dandis: *l.* 12. §. 2. *D. de fideicomm. libert.* nec non Graeca altera, de immunitate ob XVI. liberorum numerum aliasque cauſſas concedenda. *l.* 5. §. 2. & §. 13. *D. de iure immunit.*

§. CCCV.

Quaedam Pertinacis conſtitutiones & orationes.

In Codicem quoque repetitae praelectionis relatas eſſe video eius CONSTITVTIONES de filio, qui patremfamilias mentitus mutuam ſumſit pecuniam. *l.* 1. *C. de SC. Macedon.* & de ſeruo oppignorato, ac deinde herede inſtituto. *l.* 2. *C. de ſeruo neceſſ. her. inſt.* Sed & ORATIONIS D. Pertinacis de teſtamentis mentio fit §. 7. 8. *Inſt. quibus mod. teſt. infirm.* Iul. Capitolin. *in Pertin. Cap. VII.* IVLIANI, quamuis iurisconſultiſſimi principis, * nihil quod ſciam in iure noſtro occurrit, niſi quod ei, nondum principi, reſcri-

ſcripſiſſe dicitur Marcus Imperator. *l.* 20. §. 9. *D. qui teſtam. fac. poſſ.*

* Imperatorem hunc *Iulianum iuriſperitum* vocat Euſeb. *in Chronic. n. MMCCIX.* immo & aliis Graecis ſcriptoribus νομοθέτης eſt: ſed vereor, ne hi aeque ac Aurelius Victor, eum cum Saluio Iuliano proauo confundant. De Euſebio tamen id ſuſpicari vix licet, quia ipſe alibi in *Chronico* meminit Saluii Iuliani, qui ſub Hadriano compoſuerit edictum perpetuum, adeoque hunc cum Didio Iuliano confundere non potuit.

§. CCCVI.

Sed omittendi etiam non ſunt IVRISCONSVLTI, qui ſub Antoninis ad haec vſque tempora floruerunt. Eorum agmen ducit SEX. CAECILIVS AFRICANVS. Eumdem enim cum Africano eſſe *Sex.* illum *Caecilium*, qui *l.* 3. §. 4. *D. de agnoſc. & al. lib.* memoratur, & quem Gell. *Noct. Attic. XI*, 15. cum Fauorino de XII Tabularum legibus diſputaſſe refert, contra Ant. Auguſtinum, Labittum, Menagium oſtenderunt Cuiac. *Tractat. I. in African. init.* Idem *Obſeru. VII*, 2. & Reinold. *ad l.* 23. *D. de reg. iur. p.* 9.*

ICti qui ſub Antoninis huc vſque floruerunt. Sex. Caecilius Africanus.

* Fundus rei eſt *l.* 3. §. 4. *D. de agnoſc. & al. lib.* vbi Iulianus *Sex. Caecilio Africano* reſpondiſſe dicitur. Quum ergo & tempus conueniat, nec inauditum, ſed frequentiſſimum ſit, iurisconſultum iurisconſulto reſpondere, maxime ſeniorem & ſerenioris famae iuniori, praeceptorem diſcipulo: nulla profecto ratio eſt, cur elegantem illam coniecturam Cuiacii reiicere velimus, quamuis eam pro certa obtrudere, ne ipſe quidem fortaſſis Cuiacius voluerit.

§. CCCVII.

Eius aetas, ſecta, ſcripta.

Fuit Africanus Iuliano σύγχρονος, ſed eo paullo aetate minor, quippe qui ſub Antoninis potiſſimum floruit. Saltim ante Seueri & Antonini Caracallae tempora eum vixiſſe ex *l.* 109. *D. de legat. I.* acute, ſuo more collegit Cuiac. *Recitat. ad African. Tractat. I.* Sabinianum eum fuiſſe, & eius quidem ſectae ſubtiliſſimum, nemo negauerit. At apud eumdem Iuliani, vti apud Pythogoracos Pythagorae, auctoritatem ſine ratione valuiſſe, quod eidem Cuiacio, Menagio & Guil. Grotio viſum eſt, nullo idoneo argumento probatur. Maſcou. *de Sect. Cap. IV.* §. 3. *p.* 81. Scripſit *libros nouem* QVAESTIONVM*, & fortaſſis *libros ſaltim XX* EPISTOLARVM, quae laudari videntur *l.* 39. *pr. D. de legat. I.*

* In his QVAESTIONVM libris tam ſubtiliter de difficillimis iuris quaeſtionibus diſputauit Africanus, vt iam olim in prouerbium iuerit quotidianum interpretum dicterium: *Africani lex, id eſt, difficilis.* At nodos illos ſe vindice digniſſimos exiſtimauit ὁ πάνυ Cuiacius, qui ſcriptis in Africani fragmenta recitationibus, non alios tantum, ſed & ſe ipſum longe ſuperauit.

§. CCCVIII.

Terentius Clemens & Vinidius Verus.

Minus celebres ſunt TERENTIVS CLEMENS & VINIDIVS VERVS. Et ille quidem diſcipulus, vti videtur, & ſectator Iuliani fuit, quippe quem ipſe *ſuum* vocat *l.* 6. *D. de vulg. & pupill. ſubſt.* auctorque fuit

libro-

librorum XX AD LEGES IVLIAM ET PAPIAM POPPAEAM, ex quibus plurima in *Digeſtis* fragmenta, alibi a nobis curatius expoſita, ſuperſunt. Hic inter Antonini Pii conſiliarios fuit, Iul. Capitolin. *in Antonin. Cap. XII.* & a Maeciano, Vlpiano & Paullo aliquoties, quamuis non expreſſis librorum titulis, laudatur. *l.* 32. §. 4. *D. ad leg. Falcid. l.* 7. §. 18. *D. de pact. l.* 2. *D. ſi ex nox. cauſſ. ag.*

§. CCCIX.

IVNIVS MAVRICIANVS, qui aetatem ſuam ipſe perſpicue indicat, *l.* 57. *D. de legat. II.* auctor fuit *librorum ſex* AD LEGEM IVLIAM ET PAPIAM & ſaltim *duorum* DE POENIS. *l.* 3. *D. de edendo.* TARVNTENVS PATERNVS ſub Commodo Imp. praefectus praetorio occubuit. *Excerpta Peireſc. p.* 724. Lamprid. *in Commodo Cap. IV.* relictis *libris IV.* DE RE MILITARI. * Denique PAPIRIVS IVSTVS, collector *librorum XX.* CONSTITVTIONVM, vti fragmenta eius operis pleraque oſtendunt, ſub Marco potiſſimum Antonino & Commodo ſcripſiſſe videtur. Vid. *l.* 60. *D. de pact.*

Iunius Mauricianus, Taruntenus Paternus & Papirius Iuſtus.

* Sunt duo priores iuriſconſulti omnino notabiles. IVNIVS MAVRICIANVS procul dubio adoptiuus fuit *Iunii Maurici*, fratris *Iunii Aruleni Ruſtici*, quorum ſtemma ſupra (§. CCXXXIX. *) dedimus. Quum enim Plinius *Lib. II. Epiſt.* 15. mentionem faciat plurium filiorum iſtius Iunii Aruleni Ruſtici; vnus eorum a patruo, *Iunio Maurico* adoptatus, Iunii Mauriciani nomen videtur adſciuiſſe. TA-

RVN-

RVNTENVM PATERNVM ſub Alexandro demum Seuero Imp. vixiſſe exiſtimat Guido Panciroll. *Var. Lect. I*, 79. non alio motus argumento, quam quod hic Imperator *Paterno* cuidam reſcribit *l. 2. C. de magiſtrat. conuen.* Sed quum & iis temporibus & multo poſt permulti floruerint Paterni, quorum aliquos recenſet Reineſ. *Inſcript. p.* 38. nulla ratio eſt, cur ibi Taruntenum Paternum noſtrum intelligamus. Accedit, quod iam illo tempore homines iuris rerumque militarium periti ad praefecturam praetorianam adſpirarent. Noſtrum vero tamquam *diligentiſſimum iuris militaris adſectorem*, laudat Veget. *de re milit. Lib. I. Cap.* 8.

§. CCCX.

Sex. Pomponii aetas.

SEX. POMPONIVS vnus, non duo, in iure noſtro celebrari videtur, * de eoque nos ex inſtituto egimus in *praefatione* Io. Lud. Vhlii *Opuſculis ad Hiſtoriam iuris, & maxime ad Pomponii Enchiridion pertinentibus*, praemiſſa, *Halae MDCCXXXV*. Vixiſſe eum Iuliani temporibus, vel inde patet, quod & a Iuliano laudatur, *l. 6. §. 6. 7. 8. D. de negot. geſt. l. 63. §. 9. D. pro ſoc.* & ipſe Iulianum & Aburnum Valentem laudat. *l. 2. §. 8. D. de orig. iur.* Vitam ſaltim ad Diuorum Fratrum, quos vocant, tempora produxit, quippe qui alicubi *Antoninum Pium* Diuum vocat. *l. pen. D. de pollicit.* Contra nusquam meminit vel Marci Antonini, vel Commodi, immo ne *Vlpii Marcelli* quidem, ceu quidam ex *l. 10. D. de caſtr. pecul.* colligunt. Verba enim illa non Pomponii eſſe, ſed Triboniani, quamdam Vlpii Marcelli notam ad Pomponium referentis, obſeruauit Ant. Auguſtin. *de nom.*

propr.

propr. pandect. p. 121. Erroris ergo manifeſti rei ſunt, qui eum ſub Alexandro demum vixiſſe contendunt, veluti Bernard. Rutil. *de vit. iurisc. Cap. LXXIII.* & Io. Bertrandus *de iurisp. Lib. I. Cap.* II. Vterque enim deceptus eſt loco Lampridii *in Alex. Cap. XLVIII.* quem ab aliena manu eſſe, luculenter oſtendit Salmaſ. *ad Hiſt. Aug. Script. p.* 242.

* Duos fuiſſe Sex. Pomponios, primus ſuſpicatus eſt Ant. Auguſtin. *de nom. propr. pandect. p.* 92 *&* 255. quem deinde cum alii, tum & Guil. Grot. *de vit. ICtor. Lib. II. Cap.* 5. ſequuti ſunt. Immo nec ſe ab hac ſententia admodum alienum eſſe profitetur V. C. Eu. Otto *praefat. Tomi I. Theſaur. iur. ciuil.* At rationes omnes, quas diligenter collegit Grotius, *in praefatione ad Vhlii Opuſcula p.* 10. *ſequ.* excusſimus. Vrgent praecipue, Pomponium in *l.* 41. *D. de hered. inſt.* ipſum videri alium Sex. Pomponium citare, & in *l.* 32. *D. de legat. I.* legi: *Quod ita verum eſſe, tam Sex. quam Pomponius, negant.* Sed vti in poſteriore textu SEXTVS ille alius eſſe poteſt IC. quam Pomponius, & ille ipſe fortaſſis, qui *l.* 44. *pr. D. ſolut. matr. l.* 30. §. 6. *D. de adqu. hered. & l.* 1. §. 27. *D. ad SC. Silan.* ita admodum dubium eſt, an *l.* 41. *D. de hered. inſt.* ſit Pomponii, ac non potius Iuliani, & *liber XII. Var. Lect.* Pomponii non in margine tantum fuerit adſcriptus. Reinold. *Orat. de Pompon. p.* 12. *ſequ.*

§. CCCXI.

Eius philoſophia & ſecta.

Praeter iurisprudentiam eorum temporum more & philoſophiam videtur excoluiſſe, cuius veſtigia deprehendimus in *l.* 121. *D. de verb. ſignif.* iuncto Seneca *de Benef. Lib. VII. Cap.* 10.

Digitized by Google

10. & *l.* 30. *pr. D. de vſurp. & vſucap.* vbi diuiſio corporum interiorem philoſophiam redolet, ceu obſeruarunt Cuiac. *Obſ. XV*, 33. & Guil. Forner. *Select. II*, 27. De ſecta inter viros doctos non ſatis conuenit, aliis eum iurisconſultis neutrarum partium, quos erciſcundos adpellitant, adnumerantibus, Maſcou. *de Sectis Sabin. & Procul. Cap. VIII.* §. 4. *p.* 130. aliis eum inter Proculeianos referentibus. Chriſt. Otto a Boekelen *de diverſ. famil. vet. iurisc. Cap. VI.* *

* *Proculeianum* ideo fuiſſe contendunt, quod Labeonis definitionem probet: *l.* 22. §. 1. *D. quando dies leg. ced.* eiusque ſententiam tueatur aduerſus Trebatium: *l.* 21. *pr. D. de hered. inſtit.* Proculo teſtimonium denunciet, *l.* 16. §. 2. *D. de euict. l.* 12. *pr. D. de legat. II.* itemque eius & Pegaſi, Celſi, Atilicini, Ariſtonis & Neratii ſententias probet: *l.* 28. *D. de adquir. rer. dom. l.* 43. §. 2. *D. de legat. II. l.* 29. *D. de euict. l.* 14. *D. de verb. obl. l.* 48. *pr. D. de legat. I. l. vlt. D. de adqu. vel omitt. her. l.* 21. *l.* 72. *D. ad SC. Trebell. l.* 8. §. 2. *D. de liberat. leg. l.* 3. *D. pro ſuo. l.* 45. *D. de legat. I.* At idem Pomponius non modo Sabino & Casſio aliquando ſuffragatur, *l.* 6. *D. de condit. & dem. l.* 6. *D. de ſtipul. ſeru.* & eorum dicta benigniore interpretatione iuuat, *l.* 3. §. 1. *D. de iur. & facti ign.* ſed & paſſim eorum auctoritate vtitur, *l.* 34. §. 2. *D. de fideic. libert.* & id plerumque agit, vt diſſidentes iurisconſultos ad concordiam reducat, veluti Proculum & Sabinum, *l.* 14. *D. de condit. & demonſtr.* nec non Proculeianos & Sabinianos *l.* 26. §. 2. *D. de legat. II.* Qui vero ita rationes componit, iurisconſultus, eum ſi quis ſectarium

eſſe

eſſe clamet: nae is, quid ſit ſectae ſtudium, mihi omnino videtur ignorare.

§. CCCXII.

Scripſit hic iuriſconſultus, inter πολυγϱάφυς iure referendus ENCHIRIDION duplex, quorum vnum *ſingularis* fuit *liber*, *l. 2. D. de orig. iur. l. 2. D. de iuſt. & iur. l. 239. D. de verb. ſign.* alterum ex *duobus libris* conſtitit: *l. 5. D. de grad. & adfin. l. 13. D. de tutela. l. 107. D. de ſolut. & liberat.* EPISTOLARVM *libros XX.* FIDEICOMMISSORVM *libros V.* LECTIONVM AD Q. MVCIVM *libros XXXIX.* AD PLAVTIVM *libros VII.* REGVLARVM *librum ſingularem.* AD SABINVM *libros XXXV.* SENATVSCONSVLTORVM *libros V.* VARIARVM LECTIONVM *libros* non XV, vt eſt in indice Florentino, ſed ſaltim *vltra XL.* * *l. 8. §. 6. D. ſi ſeru. vind.* DIGESTORVM *libros V.* DE STIPVLATIONIBVS *libros VIII.* denique AD EDICTVM *libros LXXXIII.* ex quibus fragmenta in *Pandectis* quam plurima ſuperſunt. Eius ſcripta.

* Hunc titulum inter *inſcriptionum feſtiuitates, quas plerique vtriusque linguae ſcriptores in libris ſuis feciſſe ait*, refert Gell. *Noct. Att. praefat.* Ait enim, *alios libros ſuos* MVSARVM *inſcripſiſſe*, *alios* SILVARVM, *illum* ΠΕΠΛΟΥ, *hunc* ΚΕΡΑΤΟΣ ΑΜΑΘΕΙΑΣ, *alium* ΚΗΡΙ *partim* ΛΕΙΜΩΝ, *quemdam* LECTIONIS SVAE, *alium* ANTIQVARVM LECTIONVM. Vbi Gellius manifeſto ridere voluit titulos librorum argutiores atque exquiſitiores. Sed iam Salmaſius recte monuit, multos titulos eo referre Gellium, qui nihil habeant, quod ad *feſtiui-*

tiuitates inſcriptionum iure referri poſſit. Quid enim feſtiuitatis ineſt inſcriptionibus *antiquarum lectionum*, *Epiſtolarum moralium*, *Epiſtolicarum quaeſtionum*, *Hiſtoriae naturalis*, quas omnes Gellius in hanc claſſem retulit? Quis non titulum NOCTIVM ATTICARVM, quem ſe Gellius tamquam ſimpliciſſimum libro ſuo praeſcripſiſſe, ait, facilius facetis nugis comparet, quam titulum *antiquarum* vel *variarum lectionum*? Sed videtur Gellius hic ſine iudicio imitatus Plinium *in praefat. Hiſt. Natural.*

§. CCCXIII.

Caius iurisconſultus.

CAIVS, elegantis ingenii iuriſconſultus, vulgo GAIVS, certiſſime vixit ſub Hadriano, ceu patet ex *l. 7. pr. D. de reb. dub.* certiſſime etiam ſuperſtes fuit Antonino Pio, quia M. Antoninum Imperatorem *ſacratiſſimum principem ſuum* vocat *l. 9. D. ad SC. Tertull.* An vero ad Antonini Caracallae tempora aduixerit, quod Iac. Raeuardo *Coniect. III*, 19. & nuper V. C. Franc. Car. Conradi (vid. *Act. erud. Lipſ. ann. MDCCXXVII. menſe. Februar.*) viſum eſt, merito in medio relinquimus, tanto certiores, falli eos opinione ſua, qui Caium noſtrum, quem familiaritatis iure ſuum vocat Pomponius, *l. 39. D. de ſtip. ſeru.* vel ad Diocletiani, vel ad ipſius Iuſtiniani tempora vitam produxiſſe exiſtimant, quum ab Hadriani exceſſu ad Diocletiani imperium centum & quadraginta ſeptem; ad Iuſtinianei imperii auſpicia trecenti octoginta nouem anni ſint circumacti. *.

* Caium Diocletiani tempora attigiſſe, ſuſpicatus eſt Marcilius *ad* §. 6. *prooem. Inſtit.* Eumdem Iuſtiniano σύγχρονον & Chriſtianum fuiſſe, ex

d. §.

d. §. 6. *prooem. Inſt.* §. 5. *Inſt. de publ. iudic.* & *Conſtit. omnem reip.* §. 1. *ad Anteceſſ.* collegerunt Ant. Vacca & Hotomanus. non alio perſuaſi argumento, quam quod eum *Caium ſuum* vocare non dubitarit Iuſtinianus. At praeterquam quod nihil Chriſtiani praeferunt Caii fragmenta, quodque vtrique huic ſententiae rationes chronologicae manifeſto refragantur: aliae rationes eſſe potuerunt Triboniano, (nam Iuſtinianum ibi ſtilo ſuo vſum, vix credibile eſt,) cur Caium *ſuum* vocare non dubitarit, quoniam nimirum eum potiſſimum exſcripſit in conſcribendis Inſtitutionibus. Vid. Eu. Otto *Praef. Tomi I. Theſaur. iur.*

§. CCCXIV.

Ceterum CAIVS quoque a ſectae ſtudio ſatis alienus iure erciſcundis accenſetur, Maſcou. *de Sect. Sabin. & Procul. Cap. VIII.* §. 3. *p.* 127. modeſtiam eius ſatis ſuperque demonſtrantibus tot eius fragmentis, quae in *Digeſta* retulit Tribonianus. Scripta reliquit tam multa, vt lectorem merito remittamus ad indicem Florentinum & Menag. *Amoen. iur. ciu. Cap. XLIII.* id modo obſeruantes, eum quaedam ſcripſiſſe, in quibus reliquorum iuriſconſultorum vix quiſquam exercuerat ingenium, veluti DOTALITIORVM *librum ſingularem*: AD EDICTVM AEDILIVM CVRVLIVM *libros II.* AD EDICTVM PROVINCIALE *libros XXXII.* AD LEGES XII. TAB. *libros VI.* & ſimilia. INSTITVTIONVM & extra *Pandectas* exſtare fragmenta bene longa, ſed ab Aniano paſſim interpolata, nemo ignorat. * Eius ſcripta.

* Ex iis duo fragmenta inſignia de ritu mancipationis, & in iure ceſſione, qui in Anianea editione hodie non exſtant, ſeruauit Boeth. *Lib. III. Commentar. in Topic. Ciceron.* quae tota exhibet Ant. Schulting. *in vet. iurispr. anteiuſtin. p. 50. ſequ. & p. 84. ſequ.* Sed eadem in Cyri *Commentario ad tit. C. de vſuc. transform.* multo integriora reperit V. A. Corn. van Bynkersh. *de reb. mancipi Cap. I. p.* 107. Is vero haec deſcripta eſſe ait a Petro Iacobo de Rauani, qui dicat *ſe ea vidiſſe in libro Inſtitutionum Caii.* * Quae ſi vera ſunt, (fidem autem Petri Iacobi de Rauani in dubium cur vocare velimus, nullam omnino rationem video,) Caii Inſtitutiones ſaeculo XIV. quo ille Rauani vixit, adhuc integriores, quam eſt Aniani editio, exſtitiſſe oportet.

§. CCCXV.

L. Voluſius Maecianus.

L. VOLVSIVM MAECIANVM ſub Antonino Pio & Divis fratribus vixiſſe, & in eorum principum conſilio fuiſſe, ex Iul. Capitolin. *in Pio Cap. XII. l.* 42. *& l.* 47. *D. de fideic. libert.* denique ex *l.* 17. *D. de iure patron.* patet. Marcum Imp. inſtituerat in iurisprudentia, teſte eodem Iulio Capitol. *in Marco Cap. III.* Vid. Menag. *Amoenit. iur. ciu. Cap. V. p.* 31. Vitam etiam ad Marci imperium produxit, ſub quo tamquam Alexandrinae ciuitatis Iuridicus, in Auidii Caſſii tumultu periit, & quidem ſeditionis Caſſianae conſcius, teſte Volcat. Gallic. *in Auid. Caſſio Cap. VII.* id eſt anno erae Dionyſiacae CLXXV. in quem hunc tumultum incidere oſtendit Ant. Pagi *Critic. Baron. Tomo I. p.* 168. *ſequ.*

§. CCCXVI.

§. CCCXVI.

Sabinianum eum fuiſſe, & Iuliani adſeclam, ipſe in fragmentis ſuis ſatis prodidit. Scripſit FIDEICOMMISSORVM ſeu QVAESTIONVM DE FIDEICOMMISSIS *libros ſedecim*. Menag. *Amoenit. iur. ciu. Cap. V.* PVBLICORVM *libros XIV*. a quibus diuerſum fuiſſe librum EX LEGE RHODIA, vel AD LEGEM RHODIAM * ſuſpicamur, quamuis aliud viſum ſit Iac. Gothofredo *de Imper. mar. Cap. II.* Vid. V. A. Corn. van Bynkershoek *ad l. 9. D. ad L. Rhod. Cap. I.* Porro *libri* QVAESTIONVM meminit Papinianus, *l. 86. D. de adqu. vel omitt. hered.* qui tamen an a *libris quaeſtionum de fideicommiſſis* diuerſus ſit, alii viderint. Denique notus eſt *libellus* Maeciani DE ASSE, a Io. Fridr. Gronouio poſt opus *de pecunia veterum*, & a Io. Ge. Graeuio *Theſaur. Antiqu. Rom. Tomo XI.* editus, & iuris ſtudioſis etiam atque etiam commendatus a Iac. Cuiacio *ad l. 21. §. 2. D. de ann. legat.* Eius ſecta & ſcripta.

* In Florentina eſt: *ex lege Rhodia*, apud Haloandrum: *ad legem Rhodiam*. Sed non erat, quod hic aliquid mutaret Haloander. Ita enim, notante V. A. Corn. van Bynkershoek, & aliae in iure noſtro librorum inſcriptiones ſe habent. Nec abſurdus eſt titulus, ex quo colligitur, Maeciani librum fuiſſe collectionem quarumdam legum Rhodiarum, fortaſſis quae magis in vſu erant, & ad iactum pertinebant, quasque hoc libro Voluſius vel collegerit tan-

Digitized by Google

tum, vel notis ſuis illuſtrarit. Vid. Laudatiſſimi Bynkersh. *Opuſc. min. p. 269. edit. nou.*

§. CCCXVII.

Q. Ceruidius Scaeuola.

Proximus eſt Q. CERVIDIVS SCAEVOLA, *auctor iuriſconſultorum prudentiſſimus, l. 3. C. Theod. de teſtam.* & Marco Antonino a conſiliis, Iul. Capitol. *in Marco Cap. II.* vel hoc ipſo maximam laudem conſequutus, quod Seuerum Imp. & Papinianum iuriſconſultum formauit. Iul. Capitolin. *in Caracalla Cap. VIII.* Miſcellionibus vel erciſcundis eum adnumerat Maſcou. *de Sect. Sabin. & Proc. Cap. VIII.* §. 5. quippe adeo fluctuantem inter diuerſas ſcholae vtriusque ſententias, vt Bertrando Proculeianus; Ottoni a Boekelen *de famil. ICtor. Cap. V.* Sabinianus videatur. Notum quoque eſt, eum apud quosdam non modo obſcuritatis & variationis, ſed & προσωποληψίας cauſſa male audire. *

* Nam in *l.* 14. *D. de tranſact.* eum ingenuitatis & candoris laudem non ſeruaſſe, & in gratiam alicuius vel odium a iure receſſiſſe ſtatuit Ger. Noodt *Probabil. II,* 2. *p.* 36. & *de Pact. & tranſact. Cap. XXII. p.* 546. Variationes quoque eiusdem notant Cuiac. *Obſ. IV,* 1. Merill. *Obſeru. I,* 9. & Noodt. *Obſ. II,* 18. vbi & ſtilum eius abruptum & hiulcum, ac proinde maxime obſcurum notari animaduertimus, de quo etiam conqueruntur Guil. Budaeus *Adnot. ad Pandect. p.* 76. *ſequ.* Franc. Duaren. *Diſput. anniuerſ. I,* 50. Petr. de Toullieu *Diſſ. de anantapodotis in iure occurrentibus*, & Eu. Otto *in Papiniano Cap. XI.* §. 2. *p.* 212. Sed vt de ſtilo Scaeuolae facile tranſegerim: ita reliqua,

Digitized by Google

qua, quae Scaeuolae exprobrantur, iam ab aliis ſatis profligata ſunt.

§. CCCXVIII.

Scripſit DIGESTORVM *libros XL.* & quidem poſt exceſſum Marci Antonini Imperatoris, ceu ex *l.* 39. *D. de legat. III.* obſeruauit Ger. Noodt *de Foenor. & vſur. Lib. III. Cap.* 6. *p.* 244. DE QVAESTIONE FAMILIAE *librum ſingularem:* QVAESTIONVM *libros XX:* QVAESTIONVM PVBLICE TRACTATARVM *librum ſingularem:* REGVLARVM *libros IV.* RESPONSORVM *libros VI*, in quibus eum ſaepe repetere, quae iam dixerat in Quaeſtionibus, obſeruat Cuiac. *Obſ. XII*, 10. ΟΡΩΝ *librum ſingularem:* denique *Notas* IN IVLIANVM & MARCELLVM. Eius ſcripta.

§. CCCXIX.

Supereſt VLPIVS MARCELLVS, vir toga ſagoque celeberrimus, quem in conſilio Antonini Pii fuiſſe, teſtatur Iul. Capitolin. *in Antonin. Pio Cap. XII.* Floruit & ſub Marco, *l.* 19. *D. de teſtam. tut.* ſub quo non quidem Praefectus praetorio, vti exiſtimat Bertrandus *de Iurisperit. I*, 17. ſed Legatus pro Praetore Pannoniae inferioris fuit. Ita enim intelligendus vetus titulus apud Grut. *Inſcr. p.* C, 4. Vlpius Marcellus.

Digitized by Google

VIRTVTI.
ET.
HONORI. L.
VLPIVS. MARCELLVS.
LEG. AVG.
PR. PR.
PANNON. INF.
V. S.

Sub Commodo in Britanniam cum imperio miſſus, non modo incredibilia continentiae, frugalitatis & vigilantiae ſpecimina edidit, * ſed & rem ibi praeclare geſſit, vt parum abeſſet, quin a ſaeuiſſimo principe virtutis cauſſa occideretur. Dio Caſſ. *Lib. LXXII. p.* 820. & *in Excerpt. Peireſc. p.* 724.

* Meretur ille Dionis locus, qualis in primis in *Excerptis Peireſcianis* legitur excerpi. Ait, Legatum illum in Britannia tam alienum fuiſſe a ſordibus & corruptione, quantum ab humanitate ac benignitate: tam autem vigilantem, vt per totam noctem vigilare videretur. Vt vero & ceteros comites ſomno arceret, eum duodecim tabellas, quales ex philyra fieri ſolebant, quotidie veſperi perſcripſiſſe, & mandaſſe ſuis vt alias aliis, atque aliis horis perferret ad diuerſos. Quamquam etiam a natura ad domandum ſomnum fuerit factus, tamen vigilantiam illam adiuuiſſe abſtinentia, modico tantum vſum cibo, &, vt pane ventrem ne impleret, eum Roma in Britanniam aduehi curaſſe, non quod pane eius regionis veſci non poſſet, ſed vt eo minus ob vetuſtatem panis comederet, gingiuis ob eius ſiccitatem ſaepe cruentatis. Hinc apud Xiphilinum Vlpius noſter vocatur ἀνὴρ μέτριος καὶ εὐτελὴς ὢν, *vir modeſtus & frugi*, ὅτε ἐπολέμει ὑψηλόφρων καὶ φρονηματώδης, χρημάτων τε δια-

διαφανῶς ἀδωρότατος ὤν. ſublimis & elati animi, quoties bellum gereret, & pecunia non corruptibilis. Habes ergo priſcae diſciplinae ac continentiae hominem, dignumque, qui non ſub Commodo, ſed melioribus reipublicae temporibus vixiſſet.

§. CCCXX.

Proculeianorum ſuo tempore fuit acerrimus, Merill. *Obſeru. I,* 28. *VIII,* 18. Maſcou. *de Sect. Sabin. & Proculei. Cap. V.* §. 4. *p.* 90. vt Vlpiano aliisque id haud leue veritatis argumentum eſſet, ſi Iuliano adſtipularetur Vlpius Marcellus. Cuiac. *Obſ. XIV,* 35. Menag. *Amoenit. iur. Cap. XXIV.* Mireris, homini negotioſo, & saepius in caſtris, quam in muſeo, moranti tantum fuiſſe ocii, vt aliquid de iure ſcriberet. Et tamen praeter NOTAS AD IVLIANVN & POMPONIVM reliquit DIGESTORVM *libros XXXI.* AD LEGES Iuliam & Papiam *libros VI:* DE OFFICIO PRAESIDIS *librum ſingularem:* DE OFFICIO CONSVLIS *libros* ſaltim *V.* PVBLICORVM *libros II. & librum ſingularem* RESPONSORVM. * Eius ſecta & ſcripta.

* Addit Iac Curtius *Lib. I.* Εἰκαστῶν *Cap.* 38. NOTAS AD PAPINIANVM, quarum mentionem fieri ait *l.* 7. *D. ad leg. Iul. de adult.* Marcellum ſaltim laudaſſe ait Papinianum *l.* 1. *D. ad SC. Turpillian.* Quum vero multo antiquiorem Papiniano Scaeuolam ad Marcellum notaſſe conſtet: *l.* 11. §. 6. *D. de donat. int. vir. & vxor.* laudatus Curtius duos floruiſſe *Marcellos* iurisconſultos, exiſtimat: *Vlpium* alterum, de quo hic agimus, alterum C. *Quinctillium.* Sed potuiſſet Curtius non errare. Qui enim ad Papinia-

nianum ſcripſit, eumque laudauit, non eſt MARCELLVS, ſed AEL. MARCIANVS, Vlpiani aequalis. Adeoque ad illorum temporum iurisconſultos non pertinet ille *C. Quinctillius.*

§. CCCXXI.

Status iuris ſub Septimio Seuero.

Redimus ad Imperatores Romanos, inter quos obtruncato Didio Iuliano, aemulisque, C. Peſcennio Nigro, & D. Clodio Septimio Albino, remotis imperium arripuit L. SEPTIMIVS SEVERVS, Africanus, princeps non ſolum Graecis Latinisque litteris eruditiſſimus, ſed & iuris Romani peritiſſimus, auditor quippe Q. Ceruidii Scaeuolae, & Papiniani condiſcipulus (§. CCCXVII.) & hinc fiſci aduocatione ante imperium functus. Spartian. *in Sept. Seu. Cap. I. & II.* Huius potiſſimum condiſcipuli ſui, Papiniani, vſus conſilio iura conſtituit, aequitatis, moderationis clementiaeque pleniſſima, vt ab Aurelio Victore *legum conditor longe aequabilium* adpelletur. Eu. Otto *Papinian. Cap. XIV.* §. 3. Odio tamen deceſſoris, Didii Iuliani, *Saluii Iuliani decreta iuſſit aboleri, neque obtinuit.* Spartian. *Seu. Cap. XVII.* Quod nos de edicto Iuliani perpetuo intelligendum eſſe arbitramur. *

* Sunt, qui haec de Didii Iuliani decretis intelligunt, quia & hic intercalaris veluti princeps Saluii nomen tulerit. Thomaſ. *Naeu. iurispr. anteiuſtin. p.* 85. Sed *de Saluii ſcriptis*, non de Imperatoris alicuius actis loqui Spartianum, ex Aurelio Victore, eamdem rem plenius narrante, intelligimus. Is enim, vbi de Septimio

noſtro

noſtro agit: *Saluii*, inquit, *nomen*, *atque eius* SCRIPTA *factaque aboleri iubet*, *quod vnum effici nequiuit*. Iam quid, quaeſo, Didium ſcripſiſſe nouimus Didium, tam exiguum, vt id perire nollet Senatus? Et quid intererat Senatus, Didii principis ſibi exoſi & hoſtis a ſe iudicati, memoriam & acta non aboleri, vt in hoc vno principi aſperrimo dicto minus audiens eſſe auderet? Denique ſi de Saluii Iuliani ſcriptis priuatim editis accipiamus Spartianum & Aurelium Victorem, vix comminiſci licebit rationem, cur Senatus voluntati principis ſeueri, & accuratum a ſuis obſequium exigentis, refragari voluerit. Veroſimillimum itaque eſt, Seuerum, exſecratum Iulianorum nomen, conditum a Saluio Iuliano edictum perpetuum voluiſſe abolere, Senatu tamen ob eximiam eius operis praeſtantiam auctoritatemque grauiter obnitente.

§. CCCXXII.

Inter Seueri inſtituta & ſequentia fuerunt: quod praefecturam vrbanam, data ad Fabium Chilonem epiſtola, ad ſummam euexit potentiam: *l.* 1. *D. de offic. praef. vrb. l.* 8. *§.* 5. *D. de poen. l.* 6. *§.* 1. *D. de interd. & releg.* quod oratione ſua anno ab V. C. DCCCXLVIII. Q. Flauio Tertullo & Flauio Clemente Coſſ. res immobiles eorum, qui ſub tutela vel cura ſunt, ſine decreto alienari vel ſupponi vetuit: *l.* 1. §. 1. *D. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt.* quod legem Iuliam de adulteriis in vſum reuocauit *: Dio Caſſ. *apud* Xiphil. *Lib. LXXVI. p.* 869. quod quaedam circa leges Iuliam & Papiam Poppaeam mutauit: Tertull. *Apologet. Cap. IV.* quod cum Antonino Caracal- Iura a Seuero conſtituta.

 racal-

racalla, filio, imperii ſocio, SCto anno ab V. C. DCCCCLIX. M. Numio Albino & Fuluio Aemiliano Coſſ. facto, donationes inter virum & vxorem de nouo prohibuit: *l. 32. pr. D. de don. int. vir. & uxor.* Recenſum vero tot conſtitutionum, quae in *Pandecte* aeque ac *Codice*, vtramque paginam faciunt, hic a nobis inſtitui, chartae anguſtia vix patitur.

* Debemus hanc notitiam Dioni, qui de Seuero Imp. refert, eum criminari ſolitum incontinentes, ὡς ϗ περὶ τῆς μοιχείας νομοθετῆσαι τινα. *ob eamque cauſſam & de moechis leges tuliſſe*, ex quibus deinde quam plurimi in ius rapti ſint. Addit: Τρισχιλίας γοῦν ὑπατεύων εὗρον ἐν τῷ πίνακι ἐγγεγραμμένας, innuens, *ſe conſulem tria millia moechorum in tabulis accuſatorum reperiſſe.* Incidit vero Caſſii illius conſulatus in annum Chriſti CCLXXXXI. quo iam paene ante centum annos leges illas ſeueriſſimas tulerat Seuerus, ex eoque iam ſatis patet, quam late patuerit hoc flagitium, quum Seuerus eam legem ferret. Ceterum ex eo ſimul reddi poterit ratio, cur *de adulteriis* & ad legem Iuliam de illis eo tempore certatim ſcripſerint PAPINIANVS, VLPIANVS, PAVLLVS, & alii.

§. CCCXXIII.

Status iuris ſub Caracalla.

Qui exſtincto patre, & Geta fratre occiſo, ſolus imperauit, ANTONINVS CARACALLA, non minus, quam pater, ius variis nouis inſtitutis locupletauit. Nam vt iam non dicam de celeberrima conſtitutione *l. 17. D. de ſtatu hom.* qua ius ciuitatis cum omnibus ingenuis, in orbe Romano habitantibus, communicauit, * quam Antonino noſtro auctori-

ctoritate Dionis Caſſii *in Excerpt. Peireſc. p.* 744. vindicat Ezech. Spanhem. *in Orbe Romano:* tot aliae eius conſtitutiones in *Codice* & *Pandectis*, immo & in *Codicis Gregoriani* & Paulli *Receptarum ſententiarum* reliquiis ſuperſunt, vt reliquorum Imperatorum paene omnium conſtitutiones numero ſuperare videantur.

* Origo ergo huius iuris hodie extra omnem dubitationis aleam poſita eſt, quamuis & noſtris temporibus non deſint viri eruditiſſimi, qui & Antonini Pii hac in re partes aliquas fuiſſe, adeoque vel conſtitutionem antiquam ab Antonino Pio primum editam, in vſum reuocatam eſſe, vel diſtinctione inter ius ciuitatis *indultum* & *imperatum* rem expediri poſſe exiſtimant. Illuſt. Cancell. a Ludewig in *diſſ. de peregrinitate, albinagio & wildſangiatu Cap. IX.* §. 3. *p.* 98. *ſequ.* Et ſane fauent huic ſententiae partim locus inſignis *Nouellae LXXVIII. Cap.* 5. partim numus Antonini Pii Imp. apud Mediobarbi Biragi, cuius in poſtica coronae inſcriptum: S. P. Q. R. AMPLIATORI CIVIVM. At ſi dicendum quod res eſt, nec Iuſtiniani eſt tanta in rebus hiſtoricis auctoritas, vt ea in re errare non potuiſſe videatur: & elogium iſtud tribui poſſe Antonino Pio, ſi vel maxime auctor non ſit conſtitutionis famoſiſſimae, quam *l.* 17. *D. de ſtat. hom.* laudari animaduertimus, iam ipſe oſtendit Spanhem. *Orb. Rom. Exerc. II. Cap.* 1. *p.* 208. quippe qui non modo viros bene de republica meritos frequentius iure ciuitatis donarit, ſed & cum Carnis Catalisque, adeoque cum totis gentibus, eximium iſtud beneficium communicarit. Gruter. *Inſcr. p. CCCCVIII*, 1.

§. CCCXXIV.

Digitized by Google

§. CCCXXIV.

Itemque ſub Opilio Macrino.

ELAGABALVS, monſtrum illud hominis, qui, occiſo Caracalla, victoque aemulo *M. Opilio Aurelio Seuero Macrino*, imperio potitus eſt, non plus ad iurisprudentiam amplificandam contulit, quam hic Opilius, vt ſcribit Iul. Capitol. *in Macrino Cap. XIII. iuris non incallidus*, & teſte Herodiano *Hiſt. IV*, 12. peritus νόμων ἐπιςήμης. Equidem Opilium iſtum *omnia reſcripta veterum principum tollere ſtatuiſſe*, refert *eodem loco* Iulius Capitolinus, *nefas eſſe dicentem, leges videri Commodi & Caracallae, hominum imperitorum voluntates, quum Traianus numquam libellis reſponderit, ne ad alias cauſſas facta* * *proferrentur, quae viderentur ad gratiam compoſita*. Sed breuitas imperii vix bimeſtris vetuit illum ſpes inchoare longas.

* FACTA hic ſunt reſcripta, vti Graecis πραγματικὴ vel πραγματικοὶ τύποι. Iac. Gothofred. *ad Codic. Theodoſ. Tomo I. p. 25.* Hinc PAVLLI *libri Sententiarum* & FACTORVM *ſex.* Ceterum quamuis id conſilium Macrini plerique damnent: tantum tamen abeſt, vt videatur reprehendendum, vt prudentiſſimo inſtituto reſcriptis tantum in aliquorum gratiam vel odium editis vim legum detrahere voluerit. Id vero non magis improbandum eſt, quam quod & Valentinianus Senior Imperator talia reſcripta caſſa eſſe iuſſit. *l. 6. C. de vectigal.*

§. CCCXXV.

Nec non ſub Elagabalo.

ELAGABALI vero ne nomen quidem in *Pandecte* occurrit, quamuis quaedam eius conſtitutiones exſtent *l. un. C. Gregor. de patr. poteſt.*

Digitized by Google

poteſt. & *l*. 8. *C. de negot. geſt*. quas Elagabali eſſe, ex ſubſcriptionibus docent Henricus Cardinalis Noriſius *Epiſt. conſular. p*. 471. & Ant. Pagi *Crit. Baron. Tomo I. p*. 203. Obiter tamen monemus, Elagabali origines & familiam ex *Pandectis* non modo illuſtrari, verum etiam ſuppleri poſſe. *

* Fuiſſe ELAGABALVM filium Varii Marcelli & Iuliae Soaemidis, ex eorum temporum hiſtoricis ſatis notum eſt. Sed in iure noſtro paſſim memorantur alii eius cognati, quos hac tabula repraeſentare iuuabit, maxime quum quaedam videantur emendanda, quae parum accurate tradidit Reineſ. *Epiſt. ad Rupert. LXIX. p*. 611.

Digitized by Google

N. e familia IVLIORVM.

IVLIVS AGRIPPA primipilaris, de quo *l.* 38. *D. de legat. III.* patruus magnus Iuliae Domnae, quam legem non intellexere Cuiac. *Obſ. III*, 18. & Menagius. *Amoen. iur. Cap. XXV. p.* 142.

- N. filia, de qua *l.* 38. *D. de leg. III.*
  - N. Neptis, de qua eadem *l.* 38.
- IVLIVS AGRIPPINVS, cui reſcripſit Antoninus Imp. anno 961. P*ariator L L. Moſ. & Rom. Tit. X.* §. 4.

N. Iulii Agrippae frater

BASSIANVS, ſacerdos Dei ſolis. Sex. Aurel. Victor. *in Caracalla & Elagab.*

- IVLIA DOMNA Aug. nupta Septimio Seuero Imperatori.
  - ANTONINVS BASSIANVS CARACALLA, Imp.
    - *Filiolus* vna cum matre in Liparam inſulam relegatus teſte Dione.
  - P. SEPTIMIVS GETA, a fratre occiſus.
- IVLIA MOESA ex Apamea Syriae, teſte Dione, vel ex Emeſa, vti exiſtimat Herodian. *Hiſtor. V*, 4.
  - IVLIA SOOEMIS, nupta *Vario Marcello.*
    - ELAGABALVS Imp.
  - IVLIA MAMMAEA, nupta *Geneſio Marciano.*
    - ALEXANDER Imperator.

§. CCCXXVI.

§. CCCXXVI.

Succeſſit his M. AVRELIVS SEVERVS ALEXANDER, Elagabali conſobrinus, continentiſſimae diſciplinae princeps, & qui non pauca conſtitutionibus ſuis emendauit. Praefectorum vrbi & praetorio potentiam maxime auxit, & illis quatuordecim ROMAE CVRATORES addidit ex conſularibus, quos audire negotia cum praefecto vrbis iuſſit, ita, vt omnes, aut magna pars, adeſſent, quando acta fierent. Lamprid *in Alex. Cap. XXXIII.* His ſenatoriam addidit dignitatem, vt VIRI CLARISSIMI eſſent, & dicerentur, idque ideo, ne quis, qui Senator non eſſet, de Senatore Romano iudicaret. Lamprid. *ibid. Cap. XXI.* Quin & edicta eorum, condito licet iam pridem edicto perpetuo, ſeruari voluit. *l. 2. C. de offic. praef. praet. Orient. & Illyr.*

Et ſub Alexandro Imp.

§. CCCXXVII.

MAXIMINVS porro, Alexandri percuſſor, quod a ſcelere auſpicatus fuerat, imperium tam breue habuit, vt non multum potuerit de iure nouo conſtituendo cogitare. Habemus tamen duas eius conſtitutiones: *l. 13. C. de pact.* & *l. 6. C. de iure dot.* quum oppoſitorum illi principum, MAXIMI & BALBINI nullae omnino exſtent. Plurimae contra ſuperſunt GORDIANI tertii, ſub quo reuireſcere potuiſſet imperium, ſi vixiſſet diutius: nec non percuſſoris eius PHILIPPI, Arabis, quamuis pleriſque horum

Denique ſub Maximino, Maximo & Balbino, Gordiano & Philippo.

rum

rum omnium epiſtolis vetera magis iura ſpeciebus obuenientibus adplicari, quam noui quid ſanciri, animaduertamus. *

* Et hoc ipſum argumento eſt, Philippum illum Imp. ſceleratiſſimum hominem, non fuiſſe Chriſtianum. Fieri enim non potuiſſet, quin de emendando iure, abolendisque, quae paganam ſuperſtitionem ſapiebant, ſerio cogitaſſet, eiusque rei veſtigia in eius conſtitutionibus exſtarent, ſi pio Chriſtianorum caetui ſeſe adiunxiſſet. Praeterea ludi ſaeculares, publice editi, ſacraque ſollennia & ſuperſtitioſiſſima eo anno curata, cum religione Chriſtiana minime omnium congruunt. Sed illam de Philippi Chriſtianiſmo ſententiam iam pridem profligarunt viri doctiſſimi, in quorum numero ſunt Sam. Schurzfl. *Diſſ. de Philippis Augg.* §. *III. ſequ.* Cellar. *de primo principe Chriſt.*

§. CCCXXVIII.

Iurisconſulti huc vſque florentes. Papiniani origo.

Supereſt, vt & IVRISCONSVLTOS, qui a Commodi exceſſu ad haec vſque tempora floruerunt, paucis perſequamur. Eorum facile princeps fuit AEMILIVS PAPINIANVS, quem vulgo Italum, Hoſtilii Papiniani & Eugeniae Gracilis filium fingunt, ob lapidem, deſcriptum a Grut. *Inſcr. p. CCCXLVIII*, 8. Sed nihil veri ei lapidi ineſſe, ad quem tot viri docti offenderunt, praeclare oſtendit V. C. Eu. Otto *in Papin. Cap. III.* qui eumdem potius Syrophoenicem, & Iuliae Domnae cognatum fuiſſe ſuſpicatur. *

* Fundamentum huius coniecturae eſt locus Spartiani *in Caracall. Cap. VIII.* vbi Papinianum *amiciſſimum fuiſſe*, ait, *Seuero Imperatori, & vt*

alii

alii loquantur, adfinem etiam per ſecundam vxorem. At ſecunda Seueri vxor erat Iulia Domna, cuius ſchema genealogicum ſupra (§. CCCXXV. *) exhibuimus, ac proinde eius cognatum fuiſſe oportet Papinianum. Ceterum fuit illa familia litterarum ſtudioſiſſima, adeo vt Philoſtratus *in vit. Sophiſt. II*, 30. *p.* 622. Iuliam Domnam vocet τὴν φιλόσοφον, & Antoninum Caracallam τὸν τῆς φιλοσόφου παῖδα Ἰουλίας *philoſophae Iuliae filium.* Eam enim lectionem contra Ioſ. Scaligeri emendationem tuentur Thom. Reineſ. *Var. II*, 12. & Gottfrid. Olear. *in not. ad Philoſtr. p.* 622. De doctrina Iuliae Domnae videndus etiam Aegid. Menag. *de mulier. philoſ. Cap. XVI.*

§. CCCXXIX.

Eius doctrina.

In iurisprudentia praeceptorem habuit Ceruidium Scaeuolam: Spartian. *Caracall. Cap. VIII.* in eaque arte adeo profecit, vt omnes longo poſt ſe intervallo reliquerit. Zoſim. *Hiſt. I*, 9. Hinc paſſim vocatur *iuris aſylum & doctrinae legalis theſaurus*, Spartian. *in Seuero Cap. XXI.* ὁ ἄριστος τῶν νομικῶν, *iurisconſultorum excellentiſſimus*, Theophil. §. 7. *Inſt. de fideic. hered. legum armarium*, Caſſiodor. *Var. VI*, 5. *acutiſſimi ingenii vir*, & merito ante alios excellens, *l.* 30. *C. de fideicomm.* & vix vmquam a veteribus ſine elogio nominatus: * tanto maior profecto, quanto minus in aliorum verba iurauerat, inter erciſcundos, quos vocant, praecipuus. V. C. Eu. Otto *in Papin. Cap. XI.* §. 6.

* Eius vero auctoritas tum in ſcholis iuridicis, tum in foro maxima fuit. In illis tertio curſus iuridici anno ſtudioſi PAPINIANISTA-

RVM nomen non ſine caerimoniarum adparatu adſumebant. *Conſt. omnem reip.* §. 1. 4. *ad anteceſſor.* In hoc inter ICtos, quorum ſcriptis Theodoſius iunior vim iuris ſcripti attribuerat, Papiniano non ſolum primus locus datus, ſed & id conceſſum eſt, vt paribus iuriſconſultorum ſuffragiis, ea pars vinceret, cui ſuffragaretur Papinianus. *l. vn. C. Theod. de reſponſ. prud.* & ibi Iac. Gothofredus.

§. CCCXXX.

Honores & ſcripta illius.

Quamuis vero vir ingenii eminentiſſimi innumeris paene negotiis diſtringeretur, quippe ſub Marco Imp. aduocatus fiſci, Spartian. *in Caracall. Cap. VIII.* ſub Seuero libellorum magiſter, *l.* 12. *D. de diſtract. pign.* ac paullo poſt praefectus praetorio, Xiphilin. *lib. LXXVI. p.* 865. & Caracallae ac Getae, fratrum, totiusque imperii tutor: Zoſim. *Hiſtor. I*, 9. non tamen impediri ſe paſſus eſt, quo minus libros praeſtantiſſimos ſcriberet, veluti *libros XXXVII* QVAESTIONVM, *libros XIX* RESPONSORVM, *libros II* DEFINITIONVM, porro DE ADVLTERIIS tum *libros II.* in quibus ſingula legis Iuliae capita ordine expoſuit, tum alium *ſingularem*, de exercitione huius publici iudicii. *l.* 11. *D. ad leg. Iul. de adult.* Eu. Otto *in Papinian. Cap. XII. p.* 249. denique *librum* ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ, quo Aedilium municipalium officia Graece explicauit. *l. un. D. de via publ.* Otto *Papin. Cap. IV.* §. 3. Maſcou. *de ſect. Procul. & Sabin. Cap. VIII.* §. 6. *n.* 2. *

* Papinianum in libris ſuis aliquando variaſſe, eiusque

iusque variationis veſtigia paſſim in *Pandectis* exſtare, oſtendunt Iac. Cuiac. *Obſ. II*, 37. Merill. *Obſ. I*, 9. Idem Cuiac. *Obſ. XII*, 10. notat, Papinianum, Scaeuolae praeceptoris exemplo ſaepe repetere in libris RESPONSORVM, quae iam in libris QVAESTIONIS ſcripſerit. Sed non ſane nouum eſt, in vno libro auctorem accuratius exſequi illa, quae ſtrictius in alio expoſuerat.

§. CCCXXXI.

Sed tantum ſidus exſtinxit Antonini Caracallae furor, qui quum Papiniani virtutem ferre non poſſet, ipſe flagitiis omnibus contaminatus, eum non modo dignitate mouit, ſimul ac peruenit ad imperium, Xiphilin. *Lib. LXXVII. pr.* ſed & paullo poſt, parricidium, in Geta admiſſum, defendere recuſantem, vna cum filio, Quaeſtorio viro, nefarie interemit: quamuis ea de re non parum diſcrepent veterum hiſtoricorum ſententiae. Saltim Papinianum tum non triginta ſex, ſed ſeptuaginta aut plures annos natum fuiſſe, oſtendit celeberrimus Otto *in Papinian. Cap. XVI.* §. 9. * Mors Papiniani.

* Ex quo patet, quam abſonum ſit, quod Gruter. *Inſcr. p. CCCXXXXVIII. n.* 8. exhibet Papiniani monimentum:

AEMILIO. PAVLLO. PAPINIANO.
PRAEF. PRAET. IVR. CONS.
QVI. VIX. ANN. XXXVI. M. IIII. D. X.
HOSTILIVS. PAPINIANVS.
EVGENIA. GRACILIS.
TVRBATO. ORDINE. IN SENIO.
HEV. PARENT. INFELICISS.
FILIO. OPTIMO. P. M.
FECERVNT.

Sed impoſtura haec aeque manifeſta eſt, ac illud, quod vrnae argenteae inſcriptum eſt, elogium apud Boldon. *in Diſſ. praelim. Epigr. fol.* 2. illi Gruteriano ſimillimum, niſi quod in hoc EVGENIA GRACILII VXOR vocatur. Sed cauſſam iam perorarunt M. Aurel. Galuan. *de vſufr. Cap. XIII n.* 11. Reineſ. *praef. Inſcr. p.* 5. & celeb. Otto *in Papin. Cap. XVI.* §. 9 *p.* 397.

§. CCCXXXII.

Tertullianus.

Progredimur ad TERTVLLIANVM, de quo praecipue quaeritur, ſitne idem cum Q. SEPTIMIO FLORENTE TERTVLLIANO, qui inter Latinos eccleſiae patres primum locum tenet? Nam & hunc Euſebius *Hiſt. eccl. II.* 2. τὺς Ῥωμαίων νόμυς ἠκριβωκότα ἄνδρα, *virum ius Romanum adcurate doctum* adpellat, & ipſa patris iſtius opera magnam vbique iuris peritiam produnt. Hinc eumdem eſſe iuriſconſultum noſtrum & Tertullianum patrem, adfirmant Ant. Auguſtin. de *nom. propr. Pand. p.* 139. Cuiac. *Obſeru. VII*, 2. Radulph. Forner. *rer. quotid. VI*, 5. Guil. Grot. *vit. iuriſc. II*, 9. Sed ſi nihil aliud huic ſententiae opponi poſſet: ipſum dicendi genus, a tumore patris eccleſiaſtici diverſiſſimum, ſatis euinceret, diuerſos hos fuiſſe Tertullianos, quamuis & iurisprudentiae laude, & ipſa aetate ſuppares.* Menag. *Amoen. iur. ciu. Cap. XII. p.* 71.

* Fatetur id & Guil. Caue *Antiqu. Patr. Tomo I. p.* 396. Sed ſubleſtum eſt, quo vtitur argumentum, a diuerſitate nominum deſumptum. Iuriſconſultum enim noſtrum TERTYLLIANVM; patrem eccleſiaſticum TERTVLLIA-

LIANVM dictum eſſe, ait: quaſi non eadem eſſent haec nomina, nec ſexcenta exſtarent exempla permutationis litterarum. Sane quum Graeci dixerint *Sylla* pro *Sulla*, *Tyllius* pro *Tullius*, Latini *Suria* pro *Syria*: quidni & eodem iure ſcripſerint *Tertyllianus* & *Tertullianus*? Immo & pater eccleſiae Τερτυλλιανὸς vocatur ab Euſebio *Hiſt. eccl. II*, 2.

§. CCCXXXIII.

Vterque tamen, vt dixi, eodem tempore floruit. Vlpiano certe noſter anterior eſt, quippe a quo citatur *l.* 30. §. *6. D. de adqu. vel amitt. poſſeſſ.* poſterior vero SC. Tertulliano, quod ſub Hadriano factum eſſe, diximus, ceu colligi poteſt ex *l.* 2 §. 44. *D. ad SC. Tertull.* Scripſit *libros VIII.* QVAESTIONVM, & DE PECVLIO CASTRENSI *librum ſingularem*, ex quo tria fragmenta ſuperſunt in *Pandecte*, *l.* 23. *D. de teſt. mil. l.* 33. *D. eod.* & *l.* 44. *D. de caſtr. pecul.* Eius aetas & ſcripta.

§. CCCXXXIV.

Minus celebres ſunt CLAVDIVS TRYPHONINVS, Papiniani aequalis, quocum & cum MESSIO neſcio quo in Seueri & Antonini conſilio fuit, * *l.* 50. *D. de iure fiſci.* & praeter NOTAS AD SCAEVOLAM, ab Ant. Dadino Alteſerra illuſtratas, *Toloſ.* 1679. *libros* non XXVI, vti putat Grot. *in vit. iuriſc. II*, 9. ſed. XXI. tantum, DISPVTATIONVM ſcripſit: nec non ARRIVS MENANDER, Antonino Caracallae a conſiliis, & hinc a tutela excuſatus, *l.* 11. §. 2. *D. de minor.* quem libros IV. Claudius Tryphoninus & Arrius Menander.

MILITARIVM, ſex de RE MILITARI reliquiſſe nouimus.

* Eſt haec obſeruatio Cuiacii *Obſ. VII*, 2. eaque firmatur ex *l.* 78. §. 4. *fin. D. de iure dot.* vbi ipſe Tryphoninus ſe *in auditorio* aliquid *dixiſſe* refert, procul dubio in auditorio Papiniani, quod toties in iure celebratur. *l.* 40. *D. de reb. cred. l.* 97. *D. de adqu. vel omitt. hered.* Praeterea ad Claudium Tryphoninum anno erae Dionyſ. CCXIII. reſcripſit Antoninus Caracalla *l.* 1. *C. de Iudaeis & caelic.* ex quo loco eum Syriae tum Praeſidem fuiſſe colligit Guido Panciro̊l. *Var. lect. I*, 79.

§. CCCXXXV.

Sex. Pedius Puteolanus, Pactumeius, Fronto & alii.

Incertae aetatis ſunt SEX. PEDIVS, qui AD EDICTVM, tum PRAETORIVM, tum AEDILICIVM notaſſe, *librumque* DE STIPVLATIONIBVS ſcripſiſſe videtur: *l.* 2. §. 6. *D. de bon. poſſeſſ. l.* 6. *D. de reb. cred.* nec non PVTEOLANVS, auctor ADVERSARIORVM, *l.* 12. *D. de pact.* PACTVMEIVS CLEMENS, citatus a Pomponio *l.* 21. §. 1. *D. de ſtatulib.* PAPIRIVS FRONTO, cuius RESPONSA laudat Calliſtratus, *l.* 4. *fin. D. ad leg. Rhod. de iact. l.* 220. §. 1. *D. de verb. ſignif.* FVRIVS ANTHIANVS, auctor *librorum V.* AD EDICTVM *: denique CLAVDIVS & Q. SATVRNINI, & RVTILIVS MAXIMVS, de quibus tantum non omnia incerta ſunt.

* Hic FVRII ANTHIANI Commentarius ne Triboniani quidem aetate integer videtur exſtitiſſe. Ex ſolo enim *libro I.* fragmenta non niſi

Digitized by Google

ſi tria in *Pandecten* relata ſunt. *l.* 62. *D. de pact. l.* 40. *D. de dolo mal. l.* 80. *D. de rei vind.* Praeterea auctorem habeo Laur. Theod. Gronouium *de Emend. Pandect. Cap. XXV. p.* 81. in Indice Florentino non, ſicut in Taurelliana, legi μερος ἐδίκτȣ βιβλία πέντε, ſed μέρος ἐδίκτȣ βιβλίων πέντε.

§. CCCXXXVI.

A Papiniani celebritate parum abfuit DOMITIVS VLPIANVS, Tyrius Syrophoenix *, *l.* 1. *pr. D. de cenſ.* qui Romae iam ſub Seuero & Antonino inclareſcere coepit, quo tempore inter Papiniani adſeſſores, ſcriniorumque magiſter, poſtea ab Elagabalo vel dignitatibus priuatus vel in exſilium miſſus, Lamprid. *Elagab. Cap. XVI.* hinc inter Alexandri conſiliarios & Praefectus annonae fuit. Lamprid. *in Alex. Cap. XXVI. l.* 4. *C. C. de contr. ſtipulat.* Denique ſub eodem principe ad ſummum praefecturae praetorianae faſtigium adſpirauit., ἐπιγνώμων καὶ ὥσπερ κοινωνὸς τῆς ἀρχῆς, *inſpector & quaſi particeps imperii*, vti vocatur a Zoſimo *Hiſt. I*, 11. Domitii Vlpiani natales & honores.

* Sunt, qui ideo Hebraiſmos quosdam in Vlpiani ſtilo deprehendere ſibi videntur. Sed quamuis loquutiones quasdam ſibi peculiares habuerit, ceu recte obſeruauit V. C. Car. Andr. Duckerus *de Latinitat. vet. iuriſc. p.* 322. & 392. nihil tamen in eius *Fragmentis* occurrere, quod Hebraiſmum redoleat, ſingulari programmate de Hebraiſmis Vlpiani oſtendimus. *Francof.* 1730. Multo certius eſt, plurimos Hellenismos magnamque ſtribiliginem eius ſtilo ineſſe: quod non mirandum in homine ſemigraeco, & qui cadente iam Latinitate ſcripſit. Erudite de eius ſtilo diſſerit V. A. Corn.

Digitized by Google

van Bynkersh. *Obſ. VIII*, 15. vbi & *l.* 22. §. 7. 8. *D. ſolut. matr.* quam Cuiac. *ad l.* 1. *C. de dignit.* & Donellus *Comment. iur. ciu. VIII*, 2. ob impuriſſimam Latinitatem non ab Vlpiani, ſed Triboniani, manu eſſe exiſtimant, accuratius expendit.

§. CCCXXXVII.

Eius mors. Quamuis vero tanta cum prudentia ampliſſimis muneribus fungeretur, vt dicere non vereatur Lamprid. *in Alex. Cap. LI. ideo Alexandrum ſummum imperatorem fuiſſe, quod Vlpiani potiſſimum conſiliis rexerit rempublicam*, ac proinde principi ſuo eſſet cariſſimus, a quo non modo vt amicus, ſed & parentis fere loco honorabatur: *l.* 4. *C. de contrah. ſtipul.* & *l.* 24. *C. locat. cond.* a militibus tamen praetorianis, eius ſeueritatem peroſis, in ipſo paene Imperatoris gremio eſt interemtus. * Zoſim. *Hiſt. I*, 11. Xiphilin. *Lib. LXXX. p.* 917.

* Auctor eſt Lamprid. *in Alex. Cap. LI.* Alexandrum *Vlpianum pro tutore habuiſſe, primum repugnante matre, deinde gratias agente, eumque ſaepe a militum ira obiecto purpurae ſummae defendiſſe.* Purpura enim ſacroſancta habebatur & inuiolabilis. Et hinc patet, cur & poſtrema vice, quum vrgeretur a militibus, in palatium, & veluti in gremium principis, tanquam in portum confugerit. Ceterum cauſſa odii a Xiphilino memoratur reformatio morum, ſub Elagabalo corruptiſſimorum, quam Vlpianus vrgebat, occiſis ſimul Flauiano & Chreſto, & quidem ἵνα αὐτὺς διαδέξηται, *vt illis ſuccederet.* Male id habuit Epagathum hominem libertinum, ſed potentem, qui non deſiit ſollicitare praetorianos ad ſeditionem, donec obtruncata

magna

magna ciuium parte, iniectoque vrbi igne, Vlpianum etiam occiderent. At non impune id facinus tulit Epagathus, primum in Aegyptum ſub honoris ſpecie miſſus, quia periculum erat, ne a praeſente ſumtum ſupplicium milites ad nouum tumultum incitaret, inde vero mox in Cretam reuocatus, capitisque ibi, prout meruerat, damnatus. Refert haec omnia auctor σύγχρονος, Dio, a Xiphilino excerptus *Lib. LXXX. p.* 917. quum reliqui ſcriptores paene omnia confundant, immo quidam ſub Elagabalo obtruncatum eſſe Vlpianum perperam ſcribant.

§. CCCXXXVIII.

In iurisprudentia id, quod ſummum eſt, erat adſequutus, νομοθέτης ἄριστος, καὶ τὸ παρὸν εὖ διαθῆναι καὶ τὸ μέλλον εὐστόχως συνιδεῖν δύνατος, *iurisconſultus praeſtantiſſimus, qui & res praeſentes recte diſponere, & futura callide proſpicere poterat:* Zoſim. *Hiſt. I,* 11. Nulli ſectae mancipatus, modo Sabino, & Caſſio, modo Labeoni & reliquis Proculeianis ſuffragatur, ideoque erciſcundis accenſendus, ex ſententia Maſcouii *de Sectis Sabin. & Procul. Cap. VIII. §. 7. n.* 2. quamuis eum paullo addictiorem Proculo fuiſſe exiſtimet V. C. Eu. Otto *in Papiniano Cap. XIII. §. 9. p.* 297. qui & §. 7. *p.* 288. obſeruaſſe ſibi viſus eſt, cum ſaepe perſtringere Papinianum, etiam vbi id minime mereatur, & §. 8. eumdem argutari aliquando, * & cauillis vti, thermis Neronianis frigidioribus. Id quod tamen me nondum fateor deprehendiſſe. Eiusdem iurisprudentia.

* Eumdem Vlpianum verborum nouatorem eſſe, obſer-

obſeruat Iac. Gothofredus *Animadu. Cap. VIII.* Sed fallitur vir doctus, dum ſequutus Cuiacium *Obſeru. XXIV*, 39. iuriſconſultum noſtrum confundit cum Vlpiano, Sophiſta, quem κειτούκειτον vel κειταιπούκειτον ob familiarem illi interrogationem: ποῦ κεῖται, *vbi hoc habetur?* dictum, & ob κενοφωνίαν ſaepe irriſum eſſe, refert Athenaeus *Deipnoſoph. III*, 18. Diuerſus vero hic non minus eſt a noſtro, quam Vlpianus, Demoſthenis ſcholiaſtes, quamuis & ipſe Tyrius Syrophoenix fuerit. Io. Alb. Fabric. *Biblioth. Graec. IV*, 20, 6. *p.* 632.

§. CCCXXXIX.

Opera VLPIANI maiora.

Fragmenta ex ſcriptis Vlpiani plura, quam ex vllius veteris iuriſconſulti, in *Pandectis* ſuperſunt. Scripſit enim plurima, partim maiora opera, partim mole exigua. In illorum numero ſunt DIGESTORVM *libri* ſaltim *XL*. AD EDICTVM *libri LXXXIII.* AD LEGES IVLIAM ET PAPIAM POPPAEAM *libri XX.* AD SABINVM *libri LI.* AD LEGEM IVLIAM DE ADVLTERIIS *libri V.* DE ADPELLATIONIBVS *libri IV.* DE CENSIBVS *libri VI.* DISPVTATIONVM *libri X.* FIDEICOMMISSORVM *libri VI.* OPINIONVM *libri VI.* INSTITVTIONVM *libri II.* AD LEGEM AELIAM SENTIAM *libri ſaltim IV.* PANDECTARVM *libri X.* REGVLARVM *libri VII.* RESPONSORVM *libri II.* PROTRIBVNALIVM *libri X.* quorum de argumento videndus Cuiac. *Obſ. VII*, 23. DE OFFICIO COS. *libri III.* DE OFFICIO

PRO-

Digitized by Google

PROCOS. *libri X.* denique AD EDICTVM AEDILIVM CVRVLIVM *libri II.*

* Hos libros ſaepenumero in *Gloſſis* Philoxeni, non adſcripto Vlpiani nomine, citari, obſeruat Cuiac. *Obſ. X,* 34. Quumque Lactant. *Inſt. diu. V.* 15. referat, *Domitium libro VII. de officio procos.* (ita enim legendum eſt, non *libris VII.* Cuiac. *Obſ. X,* 34. Menag. *Amoenit. iur. ciu. Cap. XII. p.* 69.) multa principum reſcripta contra Chriſtianos collegiſſe: quaerunt eruditi, an de Vlpiano noſtro loquatur Lactantius? Negant id multi, & nuper ex inſtituto V. C. Petrus de Toullieu, ſed ſine idoneo argumento. Chriſtianis noſtrum parum aequum fuiſſe, & aliunde patet. *l.* 1. §. 3. *D. de extraord. cognit.* Et ſcripſit Vlpianus hos libros ſub Antonino Caracalla, ceu patet ex *l.* 4. *pr. l.* 6. §. 3. *D. de offic. procoſ. l.* 6. *D. de legation.* aliisque quamplurimis: ſub quo principe durius actum eſſe cum Chriſtianis, nemo ignorat. Et quis, quaeſo, in pagano odium aduerſus Chriſtianos ſuſceptum miretur? Conf. V. A. Cornel. van Bynkersh. *Obſ. V,* 23. *p.* 127. & *de relig. peregr. Diſſ. I. p.* 241.

§. CCCXL.

Inter minora Vlpiani opuſcula ſunt DE OFFICIO QVAESTORIS *libri ſiue II. ſiue vnus.* Merill. *Obſeru. II,* 30. nec non libri ſingulares DE OFFICIO CONSVLARIVM, CVRATORIS REIP. PRAEFECTI VIGILVM, PRAEFECTI VRBI, PRAETORIS TVTELARIS, itemque DE EXCVSATIONIBVS & DE SPONSALIBVS. Accedunt NOTAE, quibus varia veterum iurisconſultorum, veluti ARISTO- Et minora.

NIS,

NIS, PAPINIANI & MARCELLI opera vel illuſtrauit vel reprehendit. *

* Notas Vlpiani ad Papinianum ſaepe fuiſſe κα-ͅτασκευαστικὰς, fuiſſe obſeruat V. C. Eu. Otto *in Papinian. Cap. XIII.* §. 6. *ſequ.* Idem de Notis in Marcellum ſtatuit Merill. *Obſeru. I*, 28. Quum enim Marcellus notas ſcripſiſſet ad Iulianum, in quibus eius ſententias quacumque ratione cauillauerat ac reprehenderat, Merillius credit, Vlpianum, Marcello indignatum, par pari retuliſſe. Sed coniectura haec eſt, quam in *l.* 14. *D. de reb. cred.* quam Merillius ad partes vocat, parum praeſidii reperire facile vnusquisque animaduertet.

§. CCCXLI.

Iulii Paulli patria & honores.

Suppar aetate eiusdemque vir dignitatis fuit IVLIVS PAVLLVS, quem Bartachinus & alii Patauinum; Io. Bertrandus Tyrium; Hotomanus & Marcilius Graeculum; Laur. Pignorius *opuſculo ſingulari* & *Epiſt. ſymbolic. I*, 41. Romanum fuiſſe contendunt, argumentis parum idoneis ſubnixi. Eosdem fere, ac Vlpianus, honores geſſit, quippe Seueri conſiliarius, *l. vlt. D. de iure fiſci. l. 97. D. de adquir. hered.* nec non Antonini Caracallae, *l.* 38. *D. de minor.* ab Elagabalo in exſilium actus *, patriaeque redditus ab Alexandro Imp. Aurel. Victor *Cap. XXIV.* Fuit etiam inter Papiniani adſeſſores, *l.* 40. *D. de reb. cred.* demum ſub Alexandro praefectus praetorio. Lamprid. *Alex. Cap. XXVI.*

* Eius rei non meminit Lamprid. *in Elagabal. Cap. XVI.* ſed Vlpianum tantum ab Imperatore, vt virum bonum, remotum eſſe, refert. Hinc

Hinc vereor, ne hic duos ICtos, confuderit Aurelius Victor. Sane Elagabalum Imp. generum habuiſſe videtur Paullus noſter, data ei in matrimonium parum auſpicatum filia, IVLIA CORNELIA PAVLLA, quam γυναῖκα ἐυγενεςάτην, *illuſtriſſimam feminam* vocat Herodian. *Hiſtor. V*, 6. cuiusque numos exhibet Vaillant. *de numiſm. Imp. p.* 137. & 263.

§. CCCXLII.

Hic quoque *iurisperitiſſimus* a Lampridio *in Alex. Cap. LXVIII.* & cum Scaeuola & Vlpiano *legum peritorum coryphaeus* a Modeſtino, *l.* 13. §. 2. *D. de excuſat.* adpellatur. Sabinianum eum fuiſſe, credit Eu. Otto *in Papinian. Cap. XIII.* §. 9. erciſcundis accenſet Maſcou. *de ſectis Sabin. & Procul. Cap. VIII.* §. 8. *n.* 2. Id vero omnes fere obſeruant, eum carpendi ſtudio maximorum virorum doctrinas non ſine acerbitate perſtringere, Balduin. *Iuriſpr. Muc. p.* 299. Petr. Faber *ad l.* 145. *D. de reg. iur.* Eu. Otto *ibid. p.* 294. *ſequ.* Maſcou. *ibid. p.* 144. & ab Vlpiano inprimis & Papiniano frequenter diſſentire: Merill. *Obſeru. I.* 33. quamuis, quae de Vlpiani & Paulli aemulatione vulgo iactantur, non adeo certa videantur V. A. Corn. van Bynkersh. *ad l. lecta Cap. XIII. p.* 89. Denique ſubtilitatum ſtudioſiſſimum, vt ſubinde σκοτεινὸν & obſcurum eum vocat Duaren. *ad l.* 132. *D. de verb. ſign.* ſuſcipiente & hic eius patrocinium laudatiſſimo Bynkershoekio *ibid. p.* 55. Eius iurisprudentia.

§. CCCXLIII.

Digitized by Google

§. CCCXLIII.

Eius opera. Indicem operum bene longum texit index Florentinus, quem hic exſcribere taedet. * Fuit enim noſter iuriſconſultorum πολυγραφώτατος. Obſeruaſſe ergo hic tantum iuuabit, ne omnes quidem Paulli libros in indice iſto reperiri, ſed in eo deſiderari *libros II.* AD EDICTVM AEDILIVM CVRVLIVM, *libros* ſaltim *quinque* EPITOMARVM, ſeu EPITOMATORVM ALFENI DIGESTORVM, DE IVRE FISCI tum *libros II.* tum *librum ſingularem*, DE CENSIBVS *libros IV*, *libellos* item *ſingulares* DE LIBERALI CAVSSA, DE ARTICVLIS LIBERALIS CAVSSAE, nec non DE ASSIGNATIONE LIBERTORVM, DE COGNITIONIBVS, DE CONCEPTIONE FORMVLARVM, DE DOTIS REPETITIONE, DE FORMA TESTAMENTI, AD LEGEM FVSIAM CANINIAM, DE OFFICIO ADSESSORVM, DE OFFICIO COS. AD ORATIONEM D. ANTONINI ET COMMODI, AD SC. LIBONIANVM, & DE VARIIS LECTIONIBVS. Denique NOTAS ad IVLIANVM, SCAEVOLAM, & PAPINIANI tum *Quaeſtiones*, tum *Reſponſa*.

* Exſtiterunt PAVLLI opera & opuſcula vltra nonaginta, quorum tamen quaedam breuiſſima fuiſſe videntur. Habuit ſane vir doctus *librum* PAVLLI *de gradibus*, quem non multo prolixiorem fuiſſe, quam *l.* 10. *D. de grad. & adfin.* teſtatur Cuiac. *Obſ. VI*, 40. Quales fuerint PAVL-

PAVLLI *libri Decretorum*, diſquirunt Cuiac. *Obſ. II*, 26. & Merill. *Obſ. II*, 26. quales *libri ad Plautium* & *ad Labeonis libros πιθανῶν*, Corn. van Bynkershoek *Obſ. II*, 18. *III*, 6. & 12. qui alibi & *de libris Quaeſtionum* differit *ad l. lecta Cap. I.* §. 3. Ad Paulli *libros Manualium* librum Differentiarum ſingularem edidit Em. Merillius *Pariſ.* 1638. 8. Denique Paullum non *de ſeptemuiralibus*, ſed *de centumuiralibus iudiciis* ſcripſiſſe, iam alii obſeruarunt. Io. Frid. Gronou. *Obſ. IV*, 2. Ita plura monere liceret de PAVLLI libris, niſi admoneret promiſſae breuitatis fides, quando omnia transcurſu dicenda ſint.

§. CCCXLIV.

Iisdem temporibus & CALLISTRATVS floruit, quippe qui Seuerum & Antoninum Caracallam Imperatores ſuos vocat, *l. 2. D. de iure fiſci. l. 38. D. de legib. l. 3. §. vlt. D. de offic. Proc. Caeſ.* Plura de eo fere ignoramus. Nam locus Lampridii, in quo Papiniani diſcipulis & conſiliariis Alexandri Seueri adnumeratur, tam corruptus eſt, vt ei fidem habere non liceat. Scripſit COGNITIONVM vel de COGNITIONIBVS *libros ſex*, EDICTI MONITORII *libros totidem*, quos ego ad ordinem edicti perpetui compoſitos fuiſſe, obſeruaui, INSTITVTIONVM *libros tres*, DE IVRIBVS FISCI ET POPVLI *libros quatuor*, denique *libros II.* QVAESTIONVM. Calliſtratus.

§. CCCXLV.

Sed & AELIVS MARCIANVS Alexandri Seueri tempora attigit *, Iac. Gothofr. *de Cenotaph. p.* 330. quippe qui Antoni- Aelius Marcianus.

ninum Caracallam Diuum vocat, *l.* 11. §. 3. 4. *D. de muner. & honor.* & ab Alexandro Imp. reſcripto videtur honoratus. *l.* 4. *C. ne de ſtatu def.* Fuit & ipſe adſeſſor, ſiue Papiniani, ſiue Vlpiani, *l.* 1. *fin. D. ne de ſtatu def.* & quod ad iurisprudentiae ſtudia attinet, inter ICtos erciſcundos* refertur a V. C. Eu. Ottone *in Papiniano Cap. XIII.* §. 9. *p.* 298.

* Diuerſus itaque eſt ab eo *Aelio Marciano*, non *Aurelio*, vti eſt apud *Pariatorem legum Moſaic. & Rom. tit. III.* §. 3. qui ſub D. Pio Baeticae proconſul fuit, & ad quem huius principis reſcriptum exſtat §. 2. *Inſt. & l.* 2. *D. de his qui ſunt ſui vel al. iur.* Quum ergo & iurisconſultus noſter AELIVS vocetur §. 1. *Inſt. de L. Aquil.* probabile eſt, hunc illius filium fuiſſe. Ad eumdem iurisconſultum noſtrum pertinere videtur reſcriptum Alexandri Seueri, *l.* 6. *C. de procurat.* immo & Gordiani fortaſſis, *l.* 4. *C. de fide inſtrum.*

§. CCCXLVI.

Eius ſcripta.

Scripſit DE ADPELLATIONIBVS *libros II.* INSTITVTIONVM *libros XVI.* in quibus, obſeruante Iac. Gothofredo *de Cenotaph. p.* 330. *Tomo III. Theſaur. iur. ciu.* id potiſſimum, quod in ipſis obtinuit rerum argumentis, diligentius propoſuit: REGVLARVM *libros V.* PVBLICORVM *libros II.* DIGESTORVM *libros VII.* porro *libros ſingulares* DE DELATORIBVS, AD HYPOTHECARIAM FORMVLAM, & ad SC. TVRPILLIANVM: denique NOTAS AD PAPINIANI *libros de adulteriis*, quas cum non interpretationis, ſed reprehen-

ſionis

Digitized by Google

ſionis cauſſa ſcripſiſſe, poſt Franc. Raguellum *ad l. 1. C. de vet. iur. enucl.* obſeruat V. C. Eu. Otto *in Papiniano Cap. XIII. §. 6. & 9. p. 285. & 298.*

§. CCCXLVII.

Florentinus, Venuleius Saturninus, & Licinius Rufinus.

Nullum quoque dubium eſt, quin eiusdem aetatis fuerit FLORENTINVS, cuius exſtiterunt INSTITVTIONVM *libri XII.* ſtilo non vulgari ſcripti. Videtur hic idem eſſe Florentinus, cui reſcripſit Alexander Imp. *L. 8. C. de inoffic. teſt.* Nec aliorum temporum fuit VENVLEIVS SATVRNINVS, cui reſcripſiſſe videmus & Caracallam, *l. 1. C. quib. non obiic. long. temp. praeſcr.* & Alexandrum *l. 1. C. de excuſat. veteran.* Reliquit is ACTIONVM *libros X.* DISPVTATIONVM *libros VII.* INTERDICTORVM *libros VI.* DE OFFICIO PROCOS. *libros IV.* DE POENIS PAGANORVM *librum ſingularem.* PVBLICORVM *libros II.* & STIPVLATIONVM *libros XIX.* Σύγχρονον his fuiſſe LICINIVM RVFINVM, vel id argumento eſt; quod cum Paullo inſtituit litterarum commercium. *l. 4. D. quib. ad libert. procl. non lic.* Scripſit REGVLARVM *libros ſaltim XIII.* ſi recte ſe habet inſcriptio *l. 34. D. de re iud.* De aliis eius operibus nihil compertum habemus. *

* Eidem Licinio Rufino vulgo tribuunt COLLATIONEM LEGVM MOSAICARVM ET ROMANARVM a Petro Pithoeo primum editam *anno MDLXXII.* & poſtea ſaepius, &

 prae-

praecipue in V. C. Antonii Schultingii *Iuriſprud. vet. anteiuſtin. p.* 727 *ſequ.* recuſam: ſed non alio argumento, quam quod Io. Tilius narrare ſolitus ſit Petro Pithoeo, habuiſſe ſe aliquando eius operis fragmenta pauca, quae ipſe LICINIO RVFINO tribuerit. Quamuis vero ipſe Pithoeus neſcire ſe fateatur, cur ita ſenſerit Tilius: aliis tamen illa Tilii coniectura tam viſa eſt probabilis, vt ideo Licinium Chriſtianum fuiſſe cenſerent, non modo Io Bertrandus, ſed & ipſe Cuiac. *Obſeru. VII*, 2. Vid. Menag. *Amoen. iur. ciu. Cap. VII. p.* 37. Enimuero quum hic *Pariator legum Moſ. & Roman.* non modo ex *Codice Hermogeniano* & *Gregoriano*, verum etiam ex ipſo *Theodoſiano* conſtitutiones quasdam deſcripſerit: *Tit. V.* §. 3. oportuit illum ſaltim non ante Theodoſii iunioris tempora, & annum CCCCXXXV. quo *Codex Theodoſianus* prodiit, vixiſſe. Immo ſunt argumenta, quae auctorem illum ſaeculo demum ſexto animum ad ſcribendum adpuliſſe perſuadent. Vid. Iac. Gothofr. *proleg. Cod. Theod. Cap. III.* & *Manual. Iur. II*, 10. Manifeſtum itaque eſt, operis iſtius fragmenta Licinio Ruſo, ſaeculi tertii iurisconſulto abſurdiſſime tribui.

§. CCCXLVIII.

Aemilius Macer.

Eamdem aetatem prodidit AEMILIVS MACER, dum non modo Vlpianum & Paullum ſaepius citat, *l.* 68. *D. ad leg. Falcid. l.* 13. *D. de re milit.* ſed & Alexandrum Seuerum ſuum Imp. vocat. *l.* 1. *D. ſi pendent. adpellat.* Accedit, quod ad eum reſcripſiſſe videtur Alexander *l.* 3. *C. de calumn.* Guid. Pancirol. *Var. Lect. I*, 79. Reliquit *libros II.* MILITARIVM, totidemque PV-

BLI-

Digitized by Google

BLICORVM*, *libros* item DE OFFICIO PRAESIDIS, ΕΙΚΟΣΤΩΝ ſeu DE VICESIMA HEREDITATIS & DE ADPELLATIONIBVS. Perperam ipſi tribuitur opus ΟΡΝΙΘΟΓΟΝΙΑΣ, cuius Diomed. *Lib. I.* meminit. Illud enim alii Aemilio Macro, aeui Auguſtei poetae deberi, oſtendit Broukhuſ. *ad Tibull. II,* 6.

* PVBLICORVM *libros* praeter Aemilium Macrum noſtrum ſcripſerunt Marcianus, Venuleius & Voluſius Maecianus. Ea vero inſcriptio nihil aliud ſignificat, quam illa PAVLLI *de publicis iudiciis*, ex quo libello decerptae ſunt *l.* 6. *D. de praeuaricat. l.* 8. *D. de publ. iud. l.* 7. *D. ad leg. Corn. de ſicar. l.* 9. *D. ad leg. Iul. peculat.* Sane, ſi inter ſe contendas omnia fragmenta, quae ex tot auctorum *libris publicorum* in *Pandectas* relata ſunt, ne vnum quidem, quod non ad crimina publicaque iudicia pertineat, reperies.

§. CCCXLIX.

HERENNIVM MODESTINVM ab Vlpiano eſſe eruditum, ſatis conſtat ex *l.* 52. §. 20. *D. de furt.* quamuis ex eo loco vix probetur, eum gente Dalmatam fuiſſe. Sub Alexandro Imp. anno V. C. DCCCCXCVI. cum Faltone Reſtitutiano controuerſiam, decem & octo annos inter magiſtros fontium & fullones agitatam, decidit* Fabrett. *Inſcript. p.* 278. Poſt Alexandri exceſſum Maximinum iuniorem in iuriſprudentia inſtituit. Iul. Capitolin. *Maximin. Iun. Cap. I.* Porro de iure eum reſpondiſſe comperio ſub Gordiano, a quo *non contemnendae auctoritatis iuriſconſultus*

Herennius Modeſtinus.

vo-

vocatur. *l. 5. C. ad exhib.* Legalia ſe Graecorum voce enarraſſe, ipſe profitetur in *l. 1. D. de excuſ.* At in Latinis quoque eius operibus Graeciſmos paſſim reperit Merill. *Obſ. III,* 33. Aequitatem, modeſtiam, prudentiamque Modeſtini pro meritis laudat V. A. Brenkmann. *in Modeſtin. Heuremat. Cap. I.* §. 18.

* Prolixum eſt illud marmor, ad aggerem Seruii pone eccleſiam S. Antonii Abbatis in Exquiliis repertum, ex quo patet, fullones, quum aquae vſum ſine penſione exigerent, Aelium Florianum Magiſtrum exiſtimaſſe, debere fullones probare, *hoc ex ſacra auctoritate deſcendere, vt penſiones non dependerentur.* Replicaſſe porro fullones, *ſe quibuscumque rationibus poſſe oſtendere, hoc ex ſacra auctoritate obſeruari, & hodie; & ex eo tempore, ex quo Auguſtus rempublicam obtinere coeperit, vſque in hodiernum diem numquam haec loca penſiones penſitaſſe.* Demum ſententia pro fullonibus lata, & penſiones exigi prohibitum eſt. ACTVM IIII IDVS MAR. ANN . . . VO. VICTORIAM PERCEPIMVS. LITIGATVM EST EX ALEXANDRI AVG. II ET MARCELLI II COS. IN PEREGRINI ET AEMILIANI COS DIES. id eſt, ab anno Chriſti CCXXVI ad ann. CCXLIV.

§. CCCL.

Eius ſcripta.

Scripſit Modeſtinus praeter HEVREMATICA, a Ioanne Schiltero & Henr. Brenckmanno illuſtrata, de quorum materia praeter laudatos ſcriptores Iac. Cuiac. *Obſ. XII,* 32. & Merill. *Obſ. VII,* 34. DIFFERENTIARVM *libros IX.* EXCVSATIONVM *libros VI.* Graece adornatos, quorum fragmenta erudite expoſuit Ant. Auguſtinus: porro REGV-

GVLARVM *libros X*, RESPONSORVM *libros XIX*, PANDECTARVM *libros XII*, quos definitiones tantum complexos eſſe putat Merill. *Obſ. VIII*, 32. DE POENIS *libros IV*. AD Q. MVCIVM *libros ſaltim XXXI.* denique & *libros ſingulares* DE DOTIS DIFFERENTIA, DE CASIBVS ENVCLEATIS, quos de nouo enucleauit V. C. Io. Florens Riuinus, *Diſſ. edita Lipſ.* 1727. DE INOFFICIOSO TESTAMENTO, DE LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS, DE MANVMISSIONIBVS, DE PRAESCRIPTIONIBVS, DE RITV NVPTIARVM, & DE TESTAMENTIS. *

* Eidem Modeſtino periochas, Virgilii Maronis libris praemiſſas tribuunt Scip. Gentil. *Parerg. II*, 31. ipſeque Io. Alb. Fabricius *Biblioth. Lat. I*, 12. *p.* 207. Sed eas grammatici cuiusdam inferioris aeui eſſe, cum ipſae illae periochae produnt, tum praefatio, in qua ſe Naſonem vocat ille Modeſtinus. Vid. *Catalecta Virgil. p.* 143. *edit. Scalig.*

§. CCCLI.

Ex eo tempore fere obmutuerunt iuriſconſultorum oracula, ceſſim & retro paullatim collabente iurisprudentia. Qui enim deinceps inclaruerunt, cuiusmodi haud pauci memorantur, nudam docendi profitendique prouinciam Beryti, Romae ac Conſtantinopoli pro virili ornarunt, non acceſſione vlla locupletarunt iurisprudentiam. Iac. Gothofred. *Manual. iur. p.* 26. *ſequ.* Illuxerunt quidem multo poſt HERMOGENIANI, AVRE-

Ex eo obmutuerunt iuriſconſultorum oracula.

LII ARCADII CHARISII, &c, vti quibusdam videtur, IVLII AQVILAE ingenia, quae & lucubrationibus ſuis ſibi famam pepererunt: ſed vel ipſa operum fragmenta oſtendunt, eos viros doctos non adſpiraſſe ad veterum gloriam, nec cum his vlla ex parte eſſe comparandos.

§. CCCLII.

Status iuris Rom. ſub inſequentibus Imp.

Sed &, qui Gordianum & Philippos ſequuti ſunt, Imperatores vel breue habuerunt imperium, vel inter arma & perpetuas turbas vix cogitare de legibus potuerunt. Exſtant tamen conſtitutiones CN. MESSII TRAIANI DECII, C. VIBII TREBONIANI GALLI & C. VALENTIS HOSTILIANI VOLVSIANI, P. LICINII VALERIANI & P. LICINII GALLIENI, M. AVRELII CLAVDII, L. DOMITII AVRELIANI, M. AVRELII PROBI, M. AVRELII CARI & M. AVRELII CARINI, qui ab anno erae Dionyſ. CCXLIX. ad ann. CCLXXXIV. imperarunt: * ſed earum plerisque non tam noui quid conſtitui, quam iura conſtituta ſpeciebus obuenientibus adplicari, animaduertimus.

* Has conſtitutiones ordine chronologico diſpoſuit, & ad ſuos quamque annos & Coſſ. retulit Petr. Reland. *in Faſt. Conſular. p.* 210. *ſequ.* Et DECII quidem conſtitutiones reperies *l.* 2. *C. de hered. act. l.* 2. *C. vbi cauſſ. ſtat. l.* 3. *C. de adquir. vel amitt. poſſ. l.* 9. *C. de iur. dot. l.* 4. *C. de iure delib. l.* 3. *C. de legitim. her. l.* 3. *C. de donat.* reſcriptum GALLI & VOLVSIANI;

SIANI, *l.* 16. *C. de negot. geſt.* VALERIANI & GALLIENI, *l.* 2. *C. de aduoc. fiſc. l.* 6. *C. de reſtit. mil. l.* 3. *C. de teſtib. l.* 13. *C. de teſtam. mil. l.* 5. *C. de teſtam. l.* 14. *C. de fideicomm. l.* 11. *C. de tranſact. l.* 2. *C. de inoff. teſt. l.* 2. *C. quemadm. teſt. aperiantur. l.* 15. *C. de fideic. l.* 16. *C. ad leg. Iul. de adult.* & alias plurimas. CLAVDII, *l.* 6. *C. de ſeru. & aqu. l.* 2. *C. de diuerſ. reſcript.* AVRELIANI, *l.* 1. *C. de his qui ven. aet. impetr.* PROBI, *l.* 2. *C. de reuoc. don. l.* 1. *C. vt nem. lic. ſine iud. auct. ſign. reb. l.* 4. *C. de donat.* CARI denique & CARINI, *l.* 9. *C. de rei vind. l.* 4. *C. de teſt. l.* 6. *l.* 7. *C. de praed. & al. reb. min. non al. l.* 16. *D. de fideic. l.* 4. *C. in quib. cauſſ. pign. vel hypoth. tac. l.* 4. *C. de calumniat. l.* 2. *C. de recept. arb. l.* 6. *C. de ſent. & interlocu. l.* 5. *C. quand. prou. non eſt neceſſ.* CARINI & NVMERIANI, *l.* 19. *C. ex quib. cauſſ. infam. irrog. l.* 17. *C. de inoff. teſt. l.* 2. *C. de diuid. tutel. l.* 5. *C. de donat. l.* 3. *C. de reuoc. donat. l.* 9. *C. ad leg. Corn. de falſ.*

§. CCCLIII.

In primis ſub Diocletiano & collegis ac ſucceſſoribus.

Soli ergo DIOCLETIANVS, MAXIMIANVS, & reliqui imperii conſortes plures ediderunt conſtitutiones, quibus & emendarunt veterem iuriſprudentiam, & noua non pauca ſanxerunt. Quamuis enim vtriusque vita multis dicatur polluta flagitiis, neque illis parcant ſcriptores Chriſtiani, quos deteſtanda illa laniena offenderant: fatendum tamen eſt, DIOCLETIANVM ſaltim, ſi ab illa truculentia aduerſus Chriſtianos diſceſſeris, non male meritum eſſe de republica, & multis eam inſtitutis praeclaris ornaſſe. At eius veſtigiis non inſtiterunt GALERIVS, MAXIMIA-

MIANVS, & reliqui collegae, quorum ſub principatu *exſtinctam eſſe eloquentiam*, *cauſſidicos ſublatos*, *iurisconſultos aut necatos*, *aut relegatos*, conqueritur Lactantius *de mort. perſequut. Cap. XXII.*

CAP. V.

DE STATV IVRIS ROM. A CONSTANT. M. AD IVSTINIANVM IMP.

§. CCCLIV.

Conſtantinus M. plurima in iure innouauit.

EX quo Chriſtianae veritatis lumen in orbe Romano reſplenduit, eoque collustratus CONSTANTINVS M. paganam ſuperſtitionem deſeruit: (quod initio ſaeculi quarti factum eſſe nouimus,) hi dies aliam vitam, alios mores poſtulare viſi ſunt. Hinc permulta in iurisprudentia mutauit Conſtantinus M. * quae accurate ac erudite expoſuit Franc. Balduinus *in Conſtantino M.* tum *Halae anno MDCCXXVII*, tum nuper *Tomo I. Iurispr. Romanae & Atticae p. 569. ſequ.* recuſo, quocum iungendus Iac. Gothofred. *in Commentar. ad Codic. Theodoſ.* in quo Conſtantini leges vtramque facere paginam nouimus.

* Iure ergo inter praecipuos legislatores locum ſibi vindicat CONSTANTINVS, quem ideo maxime laudat Nazarius *in Panegyr. Cap. XXXVIII. quod nouas leges regendis moribus, & frangendis vitiis conſtituerit, veterum calumnioſas*

Digitized by Google

nioſas ambages reſciderit, haeque captandae ſimplicitatis laqueos perdiderint. Similia obſeruant Euſeb. *in vit. Conſtant. M. Lib. II. Cap.* 30. & *auctor incertus panegyrici, Conſtantino Aug. dicti. Cap. IV.* Laurentius Patarolus *in Notis ad veterum auct. orat. panegyr. p.* 299. huc refert elegantem Conſtantini numum, in quo ſiſtitur ara, cui inſidet noctua, ex transuerſo hastile quoddam, e cuius vna parte clypeus, ex altera caſſis propendet, cum lemmate: SAPIENTIA PRINCIPIS. Sunt enim haec ſymbola Mineruae, adeoque ſapientiae, in primis legislatoriae.

§. CCCLV.

Exempla nouorum iurium a Conſtantino M. repertorum.

Ad haec iura noua, Conſtantini M. edictis inuecta, merito retuleris, quod eccleſiis per ultimam voluntatem, quantumcumque cuique libuerit, relinqui permiſit: *l.* 1. *C. de ſacroſanct. eccl.* quod ludos gladiatorios ſuſtulit: *l. vn. C. de gladiat.* quod artium profeſſores immunitate donauit: *l.* 6. *C. de profeſſ. & medic.* quod diem ſolis rite, nec tamen tam ſuperſtitioſe celebrari voluit, vt agricolis non indulgerentur operae neceſſariae: *l.* 3. *C. de feriis.* quod ſeruos bouesque aratores pignori capi; *l.* 7. *C. quae res pign. obl. poſſ.* concubinasque plures vna haberi vetuit: * *l. vn. C. de concubin.* denique quod liberos non niſi ſanguinolentos ob famem diſtrahi paſſus eſt, *l.* 1. *C. de patr. qui lib. diſtrax.* quamuis & eam facultatem poſtea, conſtitutis e publico alimentis, parentibus ademerit. *l.* 1. *& l.* 2. *C. Theod. de alim. quae par. ex publ. pet. deb.*

 * Sunt,

Digitized by Google

* Sunt, qui mirantur, concubinatum non plane ſublatum eſſe a Conſtantino M. principe Chriſtiano, & qui plures leges ſaluberrimas de re matrimoniali promulgarat. Sed impares adhuc fuiſſe leges communi huic vitio, & ſatis tamen multa ſanxiſſe Conſtantinum, quibus concubinatus indirecte ſubrueretur, oſtendimus in *Comment. ad leg. Iul. & Pap. Popp. Lib. II. Cap. 4. pag.* 173.

§. CCCLVI.

Alia eius generis exempla.

Idem Conſtantinus bona liberorum materna ita eſſe in poteſtate patrum voluit, vt fruendi tantum haberent facultatem, dominio eorum ad liberos pertinente: *l.* 1. *C. de bon. matern.* quamuis ideo peculium aduentitium non inuexiſſe Conſtantinus, ſed multo prius Imperatores liberis tale ius conceſſiſſe videantur. * Sed & equis conſuluit, curſui publico deſtinatis, quos fuſtibus contundi vetuit. *l.* 1. *C. de curſ. publ.* Denique & tacitam hypothecam pupillis in bonis tutorum conceſſiſſe legitur. *l.* 20. *C. de adminiſtr. tut.*

* Eſt haec obſeruatio iuriſconſulti eximii M. Aurel. Galuani *de Vſuſr. Cap. VII. p.* 57. Hic enim docet, primum ICtos introduxiſſe differentiam dotis profectitiae & aduentitiae: *l.* 5. *D. de iure dot.* Vlpian. *Fragm. VI*, 3. Sic primum coepiſſe filiamfamilias aliquid proprium habere, nempe dotem aduentitiam. Deinde Hadrianum Imp. filio conceſſiſſe facultatem ſtatim repetendi a patre fideicommiſſum, quod ipſe diſſipare coepiſſet, *l.* 50. *D. ad SC. Trebellian.* quod denuo fuerit aduentitium, quia profectitium non videretur, quod a patre inuito & coacto proueniret. *l.* 5. §. 9. *D. de iure dot.*

Mox

Digitized by Google

Mox ICtos, argumento huius conſtitutionis induxiſſe, vt ſi pater inſtitutus, & rogatus filio reſtituere nolit, filius poſſit per magiſtratum cogere patrem, ad aditionem & reſtitutionem. *l.* 16. §. 11. *D. ad SC. Trebellian.* Sed & Antoninum Pium reſcripſiſſe, vt filius furioſi delatam ſibi ſucceſſionem haberet, non obſtante patria poteſtate. *l.* 52. *D. de adqu. vel omitt. hered.* Denique Conſtantinum M. hoc ius filii ad bona materna; *l.* 1. *C. de bon. mat.* Theodoſium & Valentinianum ad lucra nuptialia; *l.* 1. *C. de bon. quae lib.* Leonem & Anthenium ad lucra ſponſalitia; *l.* 5. *C. eod.* denique Iuſtinianum ad omnia aduentitia porrexiſſe. *l.* 6. *C. eod.*

§. CCCLVII.

Praeterea Conſtantinus M. SC. de rebus minorum ſine decreto non alienandis ad vrbana etiam praedia produxit: * *l.* 22. *C. de adm. tut.* & nouas edidit conſtitutiones de actione ex donatione danda, *l.* 25. *C. de donat.* de diuiſione paterna a liberis ſeruanda, *l. vlt. C. famil. erciſc.* de querela inofficioſi teſtamenti fratribus & ſororibus germanis & conſanguineis non concedenda, niſi inſtituta turpi perſona, *l.* 27. *C. de inoffic. teſt.* de teſtibus iure iurando obſtringendis, nec fide aliter iis habenda, *l.* 9. *C. de teſtib.* de carcere in poenam non habendo, *l.* 1. *C. de cuſtod. reor.* pluresque eiusdem generis alias. Iterum alia.

* Quin ſingularem eam ob rem conſtituiſſe videtur PRAETOREM, qui ideo CONSTANTINIANVS vocatur in *l. vlt. C. de praed. & al. reb. min.* cuiusque in eo conſtitit officium, vt in diſtractione rerum minorum decretum cauſſa cogui.

cognita interponeret. Immo tunc quoque partes ſuas interponere hunc Praetorem iuſſit, ſi propter debita fiſcalia pupillorum vel minorum res immobiles diſtrahendae ſint, quamuis neceſſaria eſſet haec diſtractio. Vid. Balduin. *in Conſtant. M. p.* 177.

§. CCCLVIII.

Sub eo floruit Hermogenianus iureconſultus.

Reuixit ergo quodammodo ſub Conſtantino M. Romana iuriſprudentia: & hinc poſt tantum temporis interuallum & iurisconſulti quidam tunc doctrinae laude florere coeperunt, quorum veluti coryphaeus fuit HERMOGENIANVS. Celeberrima iis temporibus fuit Hermogenianorum familia potentiſſimae Aniciorum genti arcto cognationis vinculo coniuncta, de qua docte diſſerit Reineſ. *ad Inſcr. p.*70. Iuriſconſultum noſtrum & poſt Conſtantinum, & ſub eius liberis floruiſſe, ex eo intelligimus, quod *l.* 17. *D. de min.* meminit praefectorum praetorio, a quibus adpellari non poſſit: quod priuilegium de non adpellando praefectis anno demum Chriſti CCCXXXI. datum eſt. *l.* 16. *C. Theod. de adpellat.* Itaque non mirandum eum non ſemel nouis ac parum Latinis vocabulis vſum eſſe. Iac. Gothofred. *Prolegom. Cod. Theodoſ. Cap. I.* V. A. Corn. van Bynkersh. *Obſ. VI*, 21. Eumdem adhuc immerſum fuiſſe paganis ſuperſtitionibus, nos ex ea ipſa *l.* 60. *D. de donat. int. vir. & ux.* ex qua eum Chriſtianum fuiſſe, probare voluit Bertrandus, probamus. Scripſit EPITOMATORVM IVRIS *li-*

bros

Digitized by Google

bros VI, * quorum ordinem ipſe indicat, *l.* 2. *D. de ſtatu hom.*

* Alii eidem HERMOGENIANO tribuunt *libros* FIDEICOMMISSORVM, ob inſcriptionem *l.* 14. *D. ad. SC. Trebell.* Sed mendoſam eſſe illam inſcriptionem, & prima tantum legis verba ex Hermogeniani *Epitomatis iuris*, reliqua ex Vlpiani *libris fideicommiſſorum* eſſe deſumta, oſtendit Cuiac. *Obſeru. II*, 27. vbi etiam docet, Hermogeniani *libros Epitomatorum iuris* non fuiſſe IVLIANI *Digeſtorum* epitomen, ſed inſtitutiones vel compendium iuris.

§. CCCLIX.

Eiusdem aetatis fuiſſe AVRELIVM ARCADIVM CHARISIVM, ex *l. vn.* §. 1. *D. de offic. praef. praet.* colligimus, vbi itidem praefectorum praetorio, a quibus prouocare non liceat, meminit: quod ius ſub Conſtantino demum inductum eſſe, paullo ante monuimus. Vnde perperam Guido Pancirol. *Var. Lect. I.* 79. *p.* 161. eum ſub Caro, Carino, & Numeriano, nec non ſub Diocletiano floruiſſe, contendit. * Chriſtianum illum fuiſſe, cenſet Cuiac. *Obſ. VII*, 2. ſed non reddita vlla, qua in hanc opinionem adductus ſit, ratione. Sex ſane fragmenta, quae in *Pandectis* ex eius libris ſuperſunt, nihil omnino, quod Chriſtianiſmum redoleat, continent. Ceterum ex eorum inſcriptionibus diſcimus, eum Magiſtri libellorum officio eſſe functum, & reliquiſſe *libros ſingulares* DE TESTIBVS, *l.* 1. *l.* 21. *l.* 25. *D. de teſt.* *l.* 10. *D. de quaeſt.* DE OFFICIO PRAE-

Et Aurelius Arcadius Chariſius.

PRAEFECTI PRAETORIO, *l. vn. D. de offic. praef. praet.* & denique DE MVNERIBVS CIVILIBVS, *l.* 18. *D. de muner. & honor.*

* Ad Chariſium enim noſtrum Pancirolus directas eſſe putat conſtitutiones Cari, Carini & Numeriani, *l.* 4. *C. de calumniat.* nec non binas Diocletiani & Maximiani, Auguſtorum, *l.* 1. *C. ne ruſtic. ad vll. obſ.* & *l.* 27. *C. de pact.* Sed Carus & Carinus in *d. l.* 4. *C. de calumn.* ad ARCADIVM quemdam reſcribunt, quo nomine iis temporibus plures vſos eſſe, conſtat. Is vero, ad quem *l.* 27. *C. de pact.* miſſa eſt, ARCADIVS non CHARISIVS, ſed CHRESIMVS adpellatur, nec facile quis audiuerit Pancirolum, *de clar. leg. interpr. I,* 2. *p.* 12. pro *Chreſimo*, nullo addicente codice MSC. reſcribentem *Chariſio*. In *l.* 1. *C. ne ruſtic. ad vll. obſ.* ne *Arcadii* quidem vllius fit mentio.

§. CCCLX.

An & Iulius Aquila?

Quod ad IVLIVM AQVILAM iurisconſultum attinet, eius familiam iam Elagabali temporibus floruiſſe, arbitror, ſiquidem hic Imp. in matrimonio habuit IVLIAM AQVILIAM SEVERAM, antea virginem Veſtalem, cuius numi exſtant apud Patinum *Numiſm. Imp. p.* 270. De iurisconſulti noſtri aetate multa diſputant eruditi, quae veluti in nucleo exhibet V. C. Eu. Otto *in Praefat. Theſaur. iur. Tomi I.* Id vnum certum eſt, eum reliquiſſe *librum* RESPONSORVM, ex quo bina ſuperſunt fragmenta, *l.* 34. *D.* de

de adminiſtr. & peric. tut. & *l.* 12. *D. de ſuſpect. tut. & cur.*

§. CCCLXI.

Lacertos tum mouere coepiſſe Romanam iurisprudentiam, argumento eſt SCHOLA IVRIDICA, quae tum non quidem inſtitui primum, ſed inclareſcere in orbe Romano coepit, puta BERYTENSIS. Ea & inſequentibus ſaeculis adeo in deliciis fuit Imperatoribus, vt aliis locis, quam Beryti, Romae & Conſtantinopoli ius publice docere prohiberent, &, quum Alexandriae * & Caeſareae nonnulli ſcholas iuridicas aperirent, eas claudi iuberet Iuſtinianus Imp. *Conſt. omnem reip.* §. 7. *ad Anteceſſ.* Schola iuridica Berytenſis.

* At tanto plus celebritatis conſequuta eſt ſchola Alexandrinorum medica, adeo vt olim ad commendationem artis ſufficere videretur, ſi quis ſe Alexandriae vixiſſe diceret. Ammian. Marcell. *Lib. XXII. Cap.* 16. *Medicinae autem, cuius in hac vita noſtra nec parca, nec ſobria, deſiderantur adminicula crebra, ita ſtudia augentur in dies, vt, licet opus ipſum redoleat, pro omni tamen experimento ſufficiat medico ad commendandam artis auctoritatem, ſi Alexandriae ſe dixerit eruditum.* Alexandrini autem medici quanto in pretio fuerint, indicat etiam Galenus *libro de Anatomia.* & Iulianus Aug. *Epiſt. XLVI.* Hinc Fulgentius Planciades *Lib. I. Mythol.* Alexandriae in cunctis fere angiportis fuiſſe medicorum domicilia, ſcribit. Alios porro medicos, qui ad perfectam artis ſuae ſcientiam adſpirarint, relictis patriis ſcholis Alexandriam nauigaſſe, vt a profeſſore aliquo magno medicinam diſcerent, patet ex Liban. *Lib.*

Lib. IV. Epiſt. LXXXXV. & Theodorit. *Epiſt. CCXXIV.* Zach. Mitylen. *p.* 179. Vid. Valeſ. *ad Aminian. Marcell. p.* 267. Noluit ergo Iuſtinianus Alexandrinos & ſcholam iuridicam habere, qui iam ex medica multum celebritatis fuerint conſequuti. Neque tamen Alexandrini ſtatim paruiſſe videntur illi Iuſtiniani edicto. Quum enim Conſtitutio illa prodierit anno Chriſt. DXXXIII. quindecim annis poſt, anno DXXXXVIII. de ſe ſcribit Agathias *Lib. II. p.* 48. ἐτύγχανον γὰρ αὐτοῦ διατρίβων παιδείας ἕνεκα τῆς περὶ τῶν νόμων. *Commorabar enim ibi*, (Alexandriae) *tum temporis legalium ſtudiorum cauſſa.*

§. CCCLXII.

Eius laudes & fata ſaeculis tertio & quarto.

Scholam iſtam iam ſaeculo tertio coepiſſe, ſupra monuimus. Vt vero paullo accuratius inquiramus in eius origines, hic obſeruaſſe iuuabit, non ſub Diocletiano demum (vti Strauchius *de Beryto Cap. IV.* §. 15. cenſuit,) ſed haud paullo prius, illam iuris Romani ſtudiis floruiſſe. Nam Gregorius Thaumaturgus, iam anno CCXLVIII ad Epiſcopatum Neocaeſarienſem euectus, in *Orat. panegyr. p.* 186. *ſequ.* Berytum vocat πόλιν Ῥωμαϊκωτέραν πως, καὶ τῶν νόμων τούτων πιστευθεῖσαν παιδευτήριον, *vrbem plane Romanam, & legum Romanarum ſchola ornatam.* Nec minus, eodem ſaeculo, huius ſcholae cum laude meminerunt Diocletianus & Maximianus Auguſti, *l.* 1. *C. qui aet. vel profeſſ. excuſ.* Saeculo inſequente quarto tantus Berytum fiebat ingenuorum iuuenum concurſus, vt Libanius *Orat. XXVI.* inuidiae percitus oeſtro adoleſcentes, abdicato eloquentiae ſtudio Berytum,

rytum, ad hauriendam iuris diſciplinam contendere queratur. Enimuero hoc ipſo ſaeculo IV. triſte huic ſcholae fatum incubuit, vrbe horribili terrae motu concuſſa, maximamque partem ſubuerſa, anno erae Chriſtianae CCCXLIX. Cedren. *Annal. p.* 246.

§. CCCLXIII.

Nec non ſaeculis quinto & ſexto.

Sed mox tamen reuiruit ſchola celeberrima. Nam inſequente ſaéculo Nonus *in Dionyſ. Lib. XXXXI. extr.* mirifice laudat legum ſtudium, quod Beryti ferucat: & Zacharias Mitylen. *de opific. mundi p.* 164. eamdem vrbem vocat μητέρα τῶν νόμων, *matrem legum*, quemadmodum ſaeculo ſexto a Iuſtiniano *ciuitas legum veneranda & ſplendida metropolis*, nec non *legum nutrix* adpellatur *Conſt. tanta.* §. 9. *de conf. Dig.* & *Conſt. omnem reip.* §. 7. *ad Anteceſſ.* Auditorum magnificentiam laudant *Geographus a Iac. Gothofredo primum editus p.* 256. *edit. Gronou.* & Zachar. Mitylen. *ibid. p.* 166. * Legum profeſſores tempore Iuſtiniani ibi celebrabantur DOROTHEVS, ANATOLIVS, SALAMINIVS & THEOPHILVS, quorum opera princeps in componendo corpore iuris vſus eſt. Denique de petulantia ſtudioſorum in nouitiis initiandis videnda *Conſtit. omnem reip.* §. 9. *ad Anteceſſ.* & Strauch. *de Beryto. Cap. V.* §. 1. *ſequ.*

* Quia hi ſcriptores non omnium in manibus ſunt: gratiam nos inituros a ſtudioſis, ſperamus, ſi loca eorum integra huc referamus.

Et Noni quidem de Beryto haec verba ſunt: *Lib. XLI. v. 389. ſequ.*

> Σκῆπτρον ὅλης Αὔγουστος ὅτε χθονὸς ἡνιοχεύσει
> Ῥώμῃ μὲν ζαθέῃ δωρήσεται αὐσόνιος ζεὺς,
> Κοιρανίην, Βερόῃ δὲ χαρίζεται ἡνία θεσμῶν.
> *Sceptrum totius Auguſtus quando terrae gubernabit,*
> *Romae quidem diuinae dabit Auſonius Iupiter*
> *Imperium: Beroae vero indulget fraena legum.*

Geographus a Gothofredo editus *p.* 256. *Tam Berytus ciuitas valde delicioſa, & auditoria legum habens, per quam omnia iudicia Romanorum. Inde enim viri docti in omnem orbem terrarum adſedent iudicibus, & ſcientes leges cuſtodiunt prouincias, quibus mittuntur legum ordinationes.* At prolixiſſimus eſt Zacharias, qui fingit, ſe hoſpitem in auditorium Berytenſe, quod ipſe *p.* 165. τὸ τέμενος τοῦ θεοῦ *fanum Dei* adpellitat, inductum, qui, conſpecto illa auguſta baſilica, exclamarit: *O peritiam artificis, mi anime! O praeclarum ſpectaculum! Quae forma! quam apta quamque elegans coagmentatio auguſtae Dei domus! vtque tanta magnitudo decem columnis ſuſtinetur! Vtque vna ex materia politae omnes! Vt eumdem inter ſe adſpectum formamque retinent! Candidae omnes & leues, candore & laeuitate valde admodum praenitent renidentque, figuram eamdem & ſpeciem oſtendunt! At pictoris lineas vt admiror! & varia, & perincunda ſpectacula! omnis generis picturae lumina, colorum gratiam & venuſtatem & inſignem nitorem!* Vbi Caſp. Barth. *in Not. p.* 250. *Videtur*, inquit, *templum intelligere, dicatum auditoriis legalibus, vbi ſcholae iuridicae, ex quibus auditoriis viros doctos in omnem terrarum orbem depromtos ſcribit Chorographus incertus:* παιδευτήριον τῶν νόμων *Gregorio Thaumaturgo.*

§. CCCLXIV.

§. CCCLXIV.

At vrbem florentem, & ad inuidiam vſque felicem, anno Iuſtiniani XX. terrae motus ſubruit, & magnam ſtudioſorum multitudinem vna ruina inuoluit, vt praeter vrbis pauimenta nihil ſupereſſet. Et quamuis anteceſſores ſuperſtites ſcholam Sidonem transferrent, & ciues interim nihil facerent reliqui, vt vrbem inſtaurarent: eam tamene ruinis prodeuntem noua excepit calamitas, incendium maximum, quo vrbs antiquiſſima, Phoeniciae poſt Tyrum metropolis & colonia iuris Italici ſplendidiſſima tota in cineres conſedit. Quae fuſius narrat Agathias *Hiſt. Iuſtin. Lib. II. p.* 47. vbi vrbem illam vocat τὴν καλίστην, τὸ Φοινίκων τέως ἐγκαλλώπισμα, *pulcherrimam, & totius Phoeniciae ocellum*, ᾗ τοῦτο πάτριον καὶ, ὥσπερ γέρας τι μέγιστον τὸ, νόμων αὐτῇ ἀνεῖται διδασκαλεῖα. *cui hoc patrium, & veluti maxima honoris praerogatiua fuerit, quod ſcholae iuridicae ei eſſent dicatae.* * Interitus huius ſcholae miſerabilis

* Exſtant in hanc Beryti ἅλωσιν elegantia Epigrammata Graeca in *Antholog. Lib. I. Cap.* 68. *ep.* 19. quorum primum adſcribere iuuabit:

Ἁδ' ἐγὼ ἁ τλάμων ἄπολις πόλις, ἄμμιγα νεκροῖς
Ἐνναέταις κεῖμαι ἁ παναποτμοτάτα.
Ἥφαιστός μ' ἐδάμασσε μετὰ κλόνον ἐννοσιγάιου.
Φεῦ, ἀπὸ τοσσατίου κάλλεος εἰμὶ κόνις.
Ἀλλὰ παραστείχοντες ἐμὰν στοναχήσατε μοῖραν,
Σπήσατε Βηρυτῷ δάκρυα καὶ φθιμένα.

Heu nimium infelix vrbs, non vrbs, lumine caſſis
Fuſa ſolo, en iaceo mixta cadaueribus.
Nec ſat erat me Neptuni ſenſiſſe tridentem:
Mulciberis cladem hanc addidit ira nouam.

Digitized by Google

Haec, mihi quae pridem fuerat pulcherrima forma,
Eheu iam tenui puluere verſa iacet.
Vos, quibus hac iter eſt, noſtrae miſereſcite ſortis:
Beryto & lacrymas poſt ſua fata date.

§. CCCLXV.

Conſtantinus quaedam & in republica innouauit.

Sed vt ad Conſtantinum M. reuertamur, is non modo in iurisprudentia, vt ſupra diximus plura innouauit, verum etiam in republica, toto orbe Romano nouo inſtituto in quatuor dioeceſes vel praefecturas praetorianas deſcripto, Zoſim. *Hiſt. Lib. II. Cap.* 33. de quibus eruditiſſime poſt Auctorem *Notitiae Imperii Orientis & Occidentis*, a Guidone Pancirolo perpetuis commentariis illuſtratae, erudite egit Philippus Bereter. *libris* Πειθανῶν, in *Theſaur. iur. ciu. Tom. IV. p.* 789. *ſequ.* recuſis, *Diatribe I.* Quin translata Conſtantinopolin ſede imperii, & Epiſcoporum Romanorum ambitioni viam, qua ad ſummum in eccleſia imperium ſenſim progrederentur, muniuit, & barbaris occaſionem dedit, occidentem ſuis incurſibus lacerandi, nouaque ſibi imperia quaerendi in praeſtantiſſimis Romanorum prouinciis.* Zoſim. *Hiſt. II,* 34.

* Sunt tamen, quae pro excuſando Conſtantino M. adferri poſſent. Semel enim electa Chriſtiana religione, ſatis animaduertebat, ſe nusquam ſecurius acturum, quam in ea imperii parte, quam plurimi incolerent Chriſtiani. Quum ergo in maxima occidentis parte altiſſimas radices egiſſet pagana ſuperſtitio, & Ro-

mae

mae plerique potentiores eam adhuc mordicus tenerent: quis vitio vertat Conſtantino, dum in oriente, quam in occidente, ſedem imperii conſtituere maluit. Et quod commodius imperii domicilium eligere potuiſſet, quam Byzantium, ſpeculam Europae, Aſiae & Africae tutiſſimam? Si conſiliis non reſpondit euentus: id magis receptae iam imperii diuiſioni, quam translationi ſedis imperii, videtur tribuendum.

§. CCCLXVI.

Iudicium de Conſtantino M.

Eſt hoc fatum Conſtantini M, vt plerasque eius actiones perſtringant Zoſimus, Iulianus, ὁ παραβάτης, immo & recentiorum ſcriptorum Chriſtianorum quam plurimi. Contra eum laudibus in caelum euehunt Euſebius *in vita*, & ſcriptores Chriſtiani eorum temporum alii. Sed quemadmodum adfectus migrare ſoleat in calamum, & paganos Conſtantino ob ſacrorum ſuorum euerſionem infenſos; Chriſtianos eumdem ob munificentiam & patrocinium ſibi praeſtitum admiratos eſſe, veroſimile eſt: ita ii demum Ioue aequo iudicare videntur de hoc principe, qui nec naeuos eius diſſimulant, & iuſtum pretium ſtatuunt eius virtutibus, meritisque in rem Chriſtianam plane eximiis.

§. CCCLXVII.

Codices cur fieri tum coeperint?

Iuriſconſultis eorum temporum, quorum plerique Deorum cultui adhuc dediti fuiſſe videntur, nihil magis in Conſtantino M. diſplicuit, quam quod iuriſprudentiam, cui adſueti fuerant, innumeris quotidie conſtitutionibus emendaret, nouamque ei veluti

faciem daret. Hinc metuentes conſtitutionum, quae ab Hadriani temporibus prodierant, ruinam: operam dederunt, vt illae colligerentur in certos CODICES *, & ſic earum memoria ad poſteros conſeruaretur. Iac. Gothofred. *Prolegom. Cod. Theodoſ. Cap. I.*

* Ita κατ' ἐξοχὴν vocabantur libri, in quibus conſtitutiones principum colligebantur, eosque quadratae formae fuiſſe, oſtendit Schulting. *Iuriſp. vet. anteiuſtin. p.* 377. Huiusmodi collectiones iam pridem plures exſtabant, veluti IVLII PAVLLI *Imperialium conſtitutionum libri ſex*, *l.* 113. *D. de condit. & demonſtr.* PAPIRII IVSTI *Conſtitutionum libri viginti*, ex quibus codices ſuos facile locupletare potuerunt GREGORIVS & HERMOGENIANVS, de quibus mox.

§. CCCLXVIII.

Codex Gregorianus qualis fuerit?

Prior tale opus confeciſſe videtur ſiue GREGORIVS, ſiue GREGORIANVS * neſcio quis, qui Principum anteriorum ab Hadriano ad Conſtantinum M. reſcripta collegit, & ſub certos redegit titulos. Sane, quae ſuperſunt fragmenta licet pauciſſima, conſiſtunt in conſtitutionibus Antoninorum, Seueri & Caracallae, Alexandri, Gordiani, Philippi, Valeriani & Gallieni, Cari, Carini & Numeriani, denique Diocletiani & collegarum, vt male Cuiac. *princ. paratitl. Cod.* exiſtimet, Gregorium vltra Valeriani & Gallieni tempora non proceſſiſſe.

* De

Digitized by Google

* De auctore huius Codicis fere omnia incerta ſunt, adeo, vt dubium ſit, GREGORIVS, an GREGORIANVS fuerit adpellatus. Poſteriore enim ſub nomine citari videtur ab Auguſtino *ad Pallent. II*, 8. & a *Pariat. leg. Moſ. & Rom. I*, 8. *ſequ. III*, 4. *VI*, 4. *X*, 8. *XV*, 3. At quum tamen vbique ſubaudire liceat ſubſtantiuum *Codex*, & ſub Conſtantino M. quidam floruerit GREGORIVS, praefectus praetorio circa annum Chriſti CCCXXXVI: *l*. 3. *C. Theod. de ann. & tribut. l*. 2. *C. Theod. de contrah. emt. l*. 1. *C. Iuſtin. de natural. lib.* non poenitenda ſane eſt coniectura Iac. Gothofredi *Proleg. Cod. Theodoſ. Cap. I.* hunc ipſum Gregorium huius codicis auctorem fuiſſe. Panciroli enim ſententia, qui Gregorium hunc ſub Valente & Gratiano Imp. ſcripſiſſe, cenſuit *de clar. leg. interpretib. Lib. I. Cap.* 66. nullo idoneo fundamento nititur.

§. CCCLXIX.

Eius codicis auctoritas & fragmenta.

Quamuis vero priuato GREGORII conſilio inſtituta primum fuerit haec collectio, magnam tamen & in foro eius fuiſſe auctoritatem, patet ex interpretamento *legi unicae C. Theod. de reſponſ. prud.* ſubiecto*, vbi interpres, ſiue is ANIANVS, ſiue alius ſit: *Gregorianum vero*, inquit, *& Hermogenianum ideo lex iſta praeteriit, quia ſuis auctoritatibus confirmantur ex lege priore ſub titulo de conſtitutionibus principum & Edictis.* Reliquias huius Codicis, quas Aniano debemus, poſt Sichardum & Cuiacium nobis exhibuit V. C. Ant. Schulting. *Iurisp. vet. anteiuſt. p.* 682. *ſequ.*

* Nec minus idem probari poteſt ex *Conſt. ſumma reip.* §. 3. *de Iuſt. Cod. confirm.* vbi Imperator: *Vt ſciant omnes tam litigatores, quam diſertiſſimi aduocati, nullatenus eis licere de cetero conſtitutiones ex veteribus* TRIBVS CODICIBVS, *quorum iam mentio facta eſt, vel ex iis, quae Nouellae conſtitutiones ad praeſens tempus vocabantur*, (ſunt hae Nouellae Cod. Theodoſiano a Iac. Gothofredo ſubiectae,) *in cognitialibus recitare certaminibus, ſed ſolum eidem noſtro Codici inſertis conſtitutionibus neceſſe eſt vti, falſi crimini ſubdendis his, qui contra hoc facere auſi fuerint.* Quid vero attinebat vſum & horum Codicum in foro ſub poena falſi inhibere, ſi numquam auctoritatem in foro habuiſſent?

§. CCCLXX.

Codicis Hermogeniani auctor.

Gregoriano Codice non multo poſterior fuiſſe videtur HERMOGENIANVS. Reineſius *ad Inſcript. p.* 70. qui notiſſimo Lampridii loco deceptus, HERMOGENIANVM iurisconſultum inter Alexandri Seueri conſiliarios fuiſſe exiſtimabat, non poterat ſane, quin hunc codicem ſcriptum eſſe, negaret: ac proinde illum tribuere malebat Q. CLODIO HERMOGENIANO OLYBRIO, Praefecto vrbi anno Chriſti CCCLXV. vel eius certe patri, vel patruo. At, quum HERMOGENIANI, ICti aetatem in Conſtantini M. tempora omnino incidere, iam ſupra oſtenderimus (§. CCCLVIII.) nihil ſane impedit, quo minus eum huius Codicis auctorem eſſe potuiſſe ſtatuamus cum Ant. Auguſtino & Iac. Gothofredo. *

* Dicimus, illum auctorem eſſe potuiſſe, fuiſſe, pro certo non adfirmamus. Floruerunt enim per

per ea tempora plures Hermogenes & Hermogeniani: quorum poſteri ſunt *Hermogenes Ponticus*, Praef. praet. orient. anno 358 defunctus. Ammian. Marcell. *Lib. XIX. Cap.* 12. & *Lib. XXI. Cap.* 7. *Q. Clodius Hermogenianus Olybrius*, Praef. praet. & vrb. anno 365. Coſ. anno 379. *l.* 2. *C. de haeret. l.* 1. *C. de ſport. & ſumt. l.* 4. *C. quemadm. teſt. aper.* Grut. *Inſcr. p. CCCLIII*, 2. Reineſ. *Claſſ XX*, 371. *Anicius Hermogenianus Olybrius* Coſ. anno 395. *l.* 24. *&* 25. *C. de nauicul. l.* 41. *C. de tranſact.* Gruter. *Inſcr. p. CCCLII*, 5. 6. *CCCLIII*, 1. *CCCCL*, 2. *&* 3. *Clodius Hermog. Caeſarius*, Coſ. anno 397. & Praef. praet. *l.* 2. *C. de alluu. C. Clodius Hermog. Olybrius*, Grut. *Inſcr. p. CCCLXXXXII*, 5. Conſularis Tuſciae & Valeriae. *l.* 72. *C. Theod. de decur.* Horum, eorumque maiorum quum nullus fere ſit, qui talem codicem facere non potuerit: quam difficile hic ſit diuinare, & quam paene ἐκ τῶν ἀδυνάτων, verum Codicis huius auctorem eruere, nemo non intelligit.

§. CCCLXXI.

Tres eius codicis editiones ab ipſo auctore factas eſſe, vulgo colligunt ex verbis Sedulii presbyteri *in praefat. oper. paſchalis.* Is enim excuſaturus, quod poſt editos libros V. Carminis paſchalis, eorum textum metricum in proſam transferre non dubitarit: *Cognoſcant*, inquit, *Hermogenianum, doctiſſimum iuris latorem, tres editiones ſui operis confeciſſe.* Sed locus hic non minus de HERMOGENIANI *Epitomatis iuris*, quam de codice Hermogeniano poteſt intelligi. Nec ratio reddi poſſe videtur, cur plures Codicis ſui editiones conficere voluerit Hermo- An tres eius editiones?

 mo-

mogenianus, niſi forte eum poſtea aliquas conſtitutiones, quae antea eius diligentiam fugerint, reliquis addidiſſe, dicamus.

§. CCCLXXII.

Eius materia & fragmenta.

Ceterum maxima diligentia hic auctor, quisquis ſit, collegiſſe videtur conſtitutiones Diocletiani & collegarum eius, adeoque ſpicilegium inſtituiſſe poſt Gregorii meſſem. Fragmenta ſane, quae ſuperſunt, Diocletiani & collegarum nomina praeferunt, * quamuis quaedam horum conſtitutiones iam fuerint in Codice Gregoriano, ſed paullulum diuerſae. Huius quoque codicis reliquias nouiſſime debemus V. C. Ant. Schultingio, qui eas cum doctiſſimis adnotatiunculis ſuis edidit *in Iuriſpr. vet. anteiuſtin. p. 709. ſequ.* Aliam tamen conſtitutionem, quae in his fragmentis non habetur, ſeruarunt Graeci iuris interpretes, de qua Cuiacius *Obſ. XII, 35.*

* Tres tantum primae conſtitutiones nomen AVRELII Aug. praeferunt. Iam plures, tum tyranni, tum legitimi principes ante & poſt Diocletianum *Aurelii* dicti, veluti M. AVRELIVS VICTORINVS & L. AVRELIVS VICTORINVS, M. AVRELIVS MARIVS, M. AVRELIVS CLAVDIVS, M. AVRELIVS QVINCTILLVS, M. AVRELIVS TACITVS, M. AVRELIVS PROBVS, M. AVRELIVS CARVS, M. AVRELIVS CARINVS, M. AVRELIVS NVMERIANVS: ſed laudatiſſimus Schultingius oſtendit, has quoque conſtitutiones eſſe Diocletiani & Maximiani, Auguſtorum, quod ambo

ambo apud Gruter. *Inſcr. p. CCLXXIX.* & alibi paſſim, vocentur AVRELII.

§. CCCLXXIII.

Status iuris ſub Conſtantini M. liberis.

Sub Conſtantini liberis, immo & poſt illos ad THEODOSIVM iuniorem, eadem per omnia, quae ſub Conſtantino M. fuit, iurisprudentiae facies. Nam & ſequentes Imperatores Chriſtiani id fere agebant conſtitutionibus ſuis, vt ius Romanum non modo ad maiorem ſimplicitatem, ſed &, quod Euſebius *vit. Conſtantin. IV*, 26. de Conſtantino M. praedicat, ἐπὶ τὸ ὁσιώτερον, *ad maiorem ſanctitatem* traducerent. Sic exempli gratia Conſtantinus iunior iuris formulas, aucupatione ſyllabarum inſidiantes cunctorum actibus radicitus amputauit: *l. 1. C. de form. & impetr. act. ſubl.* idemque cum fratribus permulta ſanxit, ad euertendas paganorum ſuperſtitiones, coercendos Iudaeos & prouehendam religionem Chriſtianam comparata. *

* Tales ſunt ſanctiones Conſtantii, Iudacis alioquin parum aequi, ne Iudaei mulieres e gynaeceo Principis in turpitudinis ſuae conſortium ducerent: *l. 6. C. Theod. de Iud.* vt ex Chriſtiano Iudaei effecti bona fiſco vindicarentur: *l. 7. C. Theod. eod.* Iudaeus ne Chriſtianum haberet mancipium: *l. 2. C. Theod. l. 1. C. Iuſt. ne Chriſt. mancip.* Sozom. *Lib. III. Hiſt. eccl. Cap.* 16. Conſtantis porro & Conſtantii conſtitutiones, vt ceſſaret ſuperſtitio, templa occluderentur, & ſacrificiorum aboleretur inſania, *l. 2. & 4. 5. 6. C. Theod. de pagan.* templis tamen extra moenia parceretur, *l. 3. C. Th.*

Th. eod. vt epiſcopi, clerici, eorumque mancipia ab extraordinariis collationibus, metatis & luſtrali collatione immunes eſſent. *l.* 8. *C. Theod. l.* 1. *Cod. Iuſtin. de Epiſc. l.* 9. *l.* 10. *l.* 11. 14. 15. *ſequ. C. Theod. eod.* vt a foro ſaeculari ſint exemti. *l.* 12. *C. Theod. de Epiſc.*

§ CCCLXXIV

Sub Iuliano Imp.

Qui viuo Conſtantio imperium extorſit, IVLIANVS, ad priſtinam ſuperſtitionem relapſus, non pauca in Chriſtianorum odium conſtituit. Nam & templa Deorum aperuit, & profanos ritus vbique inſtaurauit: Ammian. Marcell. *Lib. XXII. Cap.* 7. Chriſtianis quoque honorum aditum intercluſit, Sozom. *Hiſt. eccl. Lib. V. Cap.* 15. Greg. Nazianz. *Orat. I.* & eosdem bonis artibus erudiri vetuit, Socrat. *Hiſt. Eccl. III,* 16. quod ipſi Ammiano Marcellino *Lib. XXV. Cap.* 15. inclemens viſum. Cetera princeps grauis & eruditus, permulta praeclare conſtituit. Petr. Cunaei *praefat. ad Iuliani Caeſares*, vt pleraſque eius conſtitutiones in codicem ſuum recipere non dubitarit Theodoſius Iunior. *

* Aliquando tamen merito deſideres compilatorum iudicium, qui plures Iuliani leges, Chriſtianorum principum conſtitutionibus contrarias, immo & manifeſto impias in codicem illum receperunt. Iac. Gothofr. *Prolegom. Cod. Theodoſ. Cap. II. p.* 188. Et ſane quis in Codice, fori Chriſtiani vſibus deſtinato, ferat, *l.* 4. *& l.* 5. *C. Theodoſ. de ſepulcr. viol.* quae omnem paene veterum ſuperſtitionem de religione Deorum manium, reliquiis non contrectandis, agge-

aggeribus conſecratis, de funeribus oculos hominum infauſtis adſpectibus inceſſantibus, vt ad Deos & templa venire puri nequeant, complectuntur? Sed qui religioni ſibi non duxerunt, Conſtantini M. & Valentiniani conſtitutiones de licito haruſpicinae vſu illi iuris corpori inſerere: *l. 1. C. Theod. de pagan. l. 2. l. 3. l. 9. C. Theod. de malef. & mathem.* quid eos prohibuiſſet, Iuliani ſanctiones eiusdem furfuris in opus ſuum referre?

§. CCCLXXV.

Ceterum quam miſera ſub hoc principe fuerit iurisprudentiae conditio, vel inde colligere licet, quod nullus plane iurisconſultus alicuius nominis illud tempus illuſtrauit, abhorrentibus fere ingenuis ab illo legum ſtudio, & illud libertinis & infimae plebi relinquentibus. Saltim de anterioribus proxime temporibus Cl. Mamertin. *Panegyr. XI. Cap.* 20. *Iuris*, inquit, *ciuilis ſcientia*, *quae Manlios*, *Scaeuolas*, *Seruios in ampliſſimum gradum dignitatis euexerat*, LIBERTORVM *artificium dicebatur.* Nec probabile eſt, intra paucos annos, quibus rerum potitus eſt Iulianus, ita refloruiſſe iurisprudentiam, vt aliter ſeſe res habere coeperit. Miſera iurisprudentiae conditio.

§. CCCLXXVI.

Cito transiit haec nubecula, quod praedixerat Athanaſius apud Socrat. *Hiſt. eccleſ. III*, 14. ac proinde Conſtantini M. veſtigiis poſtea ſtrenue inſtiterunt IOVIANVS, VALENTINIANVS, VALENS, GRATIANVS, & THEODOSIVS M, quorum plurimae ex- Status iuris ſub Iuliani ſucceſſoribus ad Theodoſium M.

exſtant conſtitutiones, ad eumdem finem comparatae, quem Conſtantino M. ob oculos fuiſſe, paullo ante obſeruauimus. Singularis fuit VALENTIS ferocia, τὸν τῶν πραγμάτων ὄγκον οὐ φέροντος, *rerum molem non ſuſtinentis*, vti de eo iudicat Zoſimus *Hiſtor. IV*, 4. qui, vt Arianis conſuleret, libertatem omnibus dedit, ſuum in colenda religione iudicium ſequi *: quod edictum ſingulari *oratione de Religionibus*, quae Latine tantum exſtat, collaudauit Themiſtius, *p.* 155. *Oper. edit. Harduini.* THEODOSIVS M. quantum dederit operae, vt omnes antiqui iuris ambages, ſi quae ſupereſſent, tolleret, boniſque legibus armaret rempublicam, patet ex Socrate *Hiſt. eccl. V*, 18. ipſaeque eius conſtitutiones, quas ſe ſingulari commentario illuſtraturum promiſerat FRANC BALDVINVS, ſatis euincunt.

* Neque enim, quod conſcientiae libertati faueret, huiuſmodi propoſuerat edictum, ſed vt Ariani ſui tanto ſecurius in orbe Romano agerent. Vnde ipſe poſtea Valens grauis fuit catholicis. Io. Antiochen. *in Excerpt. Peireſc. p.* 847. Ὁ δὲ Οὐάλης τῆς Ἀρείου δόξης μεταποιούμενος μέγιστον ἐκίνει κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμόν, ὡς πολλοὺς μὲν ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀναιρεῖσθαι, πολλοὺς δὲ καὶ ἐξορίαις ὑποβάλλεσθαι, καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς κατὰ τὴν ἔρημον ἐμφωλεύοντας τῶν ἰδίων σηκῶν ἀπελαύνεσθαι. *Sed Valens, Ariana infectus labe, grauiſſimam in Chriſtianos perſequutionem excitauit, adeo, vt multi iudicum ſententia damnati interirent, multi in exſilium traderentur: nec pauci ex iis, qui in eremo abditi erant, e caſis ſuis pellerentur.* Res ad ſaeuiorem ſpectabat lanienam, niſi Chriſtianorum patrocinium ſuſcepiſſet paganus ille Themiſtius. So-

Digitized by Google

Socrat. *Hiſt. eccl. Lib. IV. Cap.* 3. Sozomen. *Hiſt. eccl. Lib. VI. Cap.* 36. Orationem tamen, quam tunc habuit Themiſtius, intercidiſſe, aduerſus Antonium Pagi oſtendit Fabric. *Biblioth. Graec. V*, 18. *Tomo VIII. p.* 10. Similes Valentiniani conſtitutiones de libertate conſcientiae exſtant *l.* 2. *l.* 3. *l.* 9. *C. Theod. de malef. & mathem.*

§. CCCLXXVII.

Interim nimia illa Imperatorum diligentia factum eſt, vt in immenſam paene molem excreſceret iurisprudentia. Nam praeter tot iurisconſultorum opera, quorum haut exigua erat in foro auctoritas, quorumque duo paene millia ſua adhuc aetate exſtitiſſe, teſtatur Iuſtinianus, *l.* 2. §. 1. *C. de vet. iure enucl.* tam immenſa erat conſtitutionum veterum nouarumque ſilua, vt Eunapius *in vita Aedeſii p.* 72. ius ciuile ἄχθος καμήλων πολλῶν, *multorum camelorum onus* vocaret, & nullum paene erectius ingenium iſti ſe labyrintho committere auderet. Iurisprudentiae moles & miſera facies.

* Egregiis veterum teſtimoniis hoc probauit Iac. Gothofred. *Prolegom. Cod. Theodoſ. Cap. I. p.* 185. Mamertini querelam, quae ad tempora Iuliani & anteriora pertinet, iam ſupra audiuimus (§. CCCLXXV.) Sub finem ſaeculi quarti, Aſterius, Epiſc. Amaſen. *homil. VII.* apud Phot. *Biblioth. Cod. CCLXXI.* meminit ſerui Scythae, a ciue Antiocheno emti, qui ius profeſſus ſit, (αὐτὸς νόμων ὤφθη διδάσκαλος,) quem ſe ipſum ius docentem audiuiſſe, profitetur. At nemo eorum temporum iurisperitos, illorumque ignorantiam, faſtum, & caninum optimos quosque adlatrandi ſtudium elegantius deſcripſit Ammiano Marcellino *Lib. XXX. Cap.*

Digitized by Google

Cap. 4. qui locus prolixior eſt, quam vt hic locum inueniat.

§. CCCLXXVIII.

Theodoſii II. & Valentiniani Conſtitutio de reſponſis prudentum.

Remedium huic malo reperiſſe ſibi videbantur THEODOSIVS iunior & VALENTINIANVS, edita anno CCCCXXVI. conſtitutione, qua Papiniani, Paulli, Caii, Vlpiani ac Modeſtini opera, quaeque hi quinque viri ex aliorum veterum iurisconſultorum libris in ſuos tranſtuliſſent, exceptis Vlpiani & Paulli notis ad Papinianum, nec non ſecundo loco Scaeuolae Sabini, Iuliani & Marcelli ſcripta, ſi prius ad fidem antiquorum codicum fuerint recognita, ſola in foro citari permiſerant, ita vt plurium ſententiae vincerent pauciorum, & ſi par ſit ita ſentientium numerus, eorum praeferretur ſententia, cui adſtipuletur Papinianus. *l. vn. C. Theodoſ. de reſponſ. prud.* Sed quum parum prudentiae legislatoriae prae ſe ferat haec ſanctio: * eam ex codice ſuo merito exſulare iuſſit Iuſtinianus.

* At ita non iuſti ac aequi habebatur ratio, ſed auctoritatis, & plurium diſſentientium non ponderabantur, ſed numerabantur ſententiae. Quum ergo prudenter obſeruauerit Ammian. Marcellin. *Lib. XXX. Cap.* 4. *iuris ſcientiam repugnantium ſibi legum aboleuiſſe diſſidia:* actum proculdubio fuit de iurisprudentia publicata hac conſtitutione. Et hinc ad priſtinam perfectionem neminem eorum temporum peruenisse animaduertimus, quamuis in conſtituendis iurisperitis, qui ius ciuile enarrarent, nihil reliqui faceret Theodoſius ille iunior. *l. vlt. C. Theod. de ſtud. liber. vrb. Rom. & Conſtantinop. l. vn. C. Th.*

Th. de profeſſor. qui in V. C. docentes ex lege meruer. comitiu.

§. CCCLXXIX.

Idem THEODOSIVS iunior anno CCCCXXXVIII. conſtitutiones principum ad certum modum redigere ſtuduit: & hinc, quotquot a Conſtantino M. ad id vſque tempus prodierant, ſanctiones * per octo viros, quorum ANTIOCHVS, eunuchus, Expraefectus & Conſul, demum inter presbyteros relatus, de quo *l. 6. C. Theodoſ. de collation. donatar. l. 5. C. Th. de his qui ad eccleſ. confug.* Marcellin. *Com. in Chron. ad ann.* 448. *p.* 41. *edit. Scalig.* Suid. *Tomo I. p.* 227. *p.* 899. *Tomo II. p* 175. *Tom. III. p.* 135. *edit. Kuſter.* familiam duxit, digeſſit in codicem, qui ab ipſo THEODOSIANVS adpellatur. Iſidor. Hiſpal. *Orig. V,* 1. cumque poſtea ſingulari nouella Conſtitutione, quae inter Theodoſianas prima eſt, confirmauit. Iac. Gothofr. *Proleg. Cod. Theodoſ. Cap. III. p.* 189. Hunc Codicem luculentis Iac. Gothofredi Commentariis illuſtratum poſt eximii huius ICti obitum edidit Ant. Maruillius *Lugd. MDCLXVIII. fol. Tom. VI.* quae editio Lipſiae nuper repetita, collato Wurzburgenſi codice antiquiſſimo, emendatior prodire coepit. Codex Theodoſianus.

* Proſper Aquitanic. *in Chronico Parte I.* hunc Codicem vocat *leges legitimorum principum:* quod Iac. Gothofredus *Prolegom. Cap. I. p.* 184. interpretatur de principibus Chriſtianis, quia ipſa Chriſtiana religio illis temporibus lex catholica, *l.* 1. *C. Theod. de haeret.* lex Chriſtiana, *l.* 16. *C. Theod. de Epiſc.* lex ſanctiſſima, *l.* 5. *C. Theod.*

Digitized by Google

eod. lex ſuperna, *l.* 49. *fin. C. Theod. de decurion.* lex venerabilis vel veneranda, *l.* 7. *l.* 13. *C. Theod. de Iudaeis*, vocata ſit. Sed quis hoc ſenſu *legitimum principem* vocet Iulianum, cuius tamen conſtitutiones vtramque in hoc codice paginam faciunt? Potius ergo *principes legitimi* opponuntur tyrannis, quorum tum plurimi imperium per bina ſaecula adfectarunt, veluti ſub Conſtantino M. *Maxentius*, *Licinius*, *Valens*, *Martinianus*, *Calocaerus*: ſub eius filiis *Magnentius* Francus, *Vetranio*, *Decentius*, *Nepotianus*, *Silvanus*: ſub Valentiniano & Valente *Procopius*, *Marcellus* Protector, *Valentinianus*, *Firmus* Maurus: ſub Theodoſio M. *Theodorus*, *Maximus*, *Victor*, *Eugenius*: ſub eius filiis *Stilicho*, *Eucherius*, *Marcus*, *Gratianus*, *Conſtantinus & Conſtans*, *Gerontius*, *Maximus*, *Iouinus*, *Sebaſtianus*, *Sarus*, *Fl. Priſcus Attalus*, *Heraclianus*, *Sabinus*, *Gildo*, *Plinto*, *Iouinianus* & *Salluſtius*; de quibus ceteris ſcriptoribus accuratius egit Chriſt. Ad. Rupert. *Obſeru. in Synopſ. Beſoldi Cap. XV. p.* 388. 390. *ſequ. p.* 403. *ſequ. p.* 410. *ſequ. p.* 415. *ſequ.* Quum ergo conſtitutionum ab his hominibus editarum in hoc codice non habeatur ratio: ille leges *legitimorum* duntaxat *principum* ſinu ſuo complecti dicebatur.

§. CCCLXXX.

Nouellae Theodoſii II. & ſucceſſorum.

Quum vero perfecto hoc codice ſubinde nouellae prodirent conſtitutiones non modo ipſius THEODOSII II. ſed & VALENTINIANI III. MARTIANI, MAIORIANI, SEVERI, LEONIS & ANTHEMII. Eas Nouellas primum edidit Petr. Pithoeus *Pariſ. MDLXXI.* vnde in eius opera *anno MDCIX.* edita migrarunt, ſub titulo *Nouellae conſtitutiones Imperatorum Iuſtiniano anteriorum, nunc primum in vnum corpus collectae,*

Digitized by Google

lectae, & iunctim editae, cum notulis marginalibus publici iuris fecit Conr. Rittershuſius IC. Altorphinus, *Francof. MDCXV*. 8. poſtea easdem codici ſuo Theodoſiano, veluti mantiſſam, ſubiecit Iac. Gothofredus. *

* Promiſerat Leonardus Adami, Volſinenſis, auctor, ſcripta *Hiſtoria Arcadica*, ſeu Academiae Arcadum, cuius ipſe ſocius erat, famam conſequutus, ſe has Nouellas nec non Papiani reſponſa multo auctiora atque emendatiora ex vetuſtiſſimo Codice MSC. Ottoboniano editurum, ſimulque in lucem protracturum quinque nouellas adhuc ineditas. Sed mors, quae virum doctiſſimum anno MDCCXIX. die IX. Ianuarii reipublicae litterariae eripuit, omnia eius conſilia, in primis, quae de edendo Libanio & Iornande ceperat, turbauit.

§. CCCLXXXI.

Maximi porro iure meritoque faciendum eſt THEODOSII II. ſtudium, quo bonas litteras, & in his iurisprudentiam quoque, prouehere conabatur. Huic enim praecipue originem ac natales debent SCHOLAE *Romana* & *Conſtantinopolitana*, in quibus praeter tres oratores, decem Grammaticos, quinque ſophiſtas, & vnum philoſophum duo conſtituti fuerant profeſſores, *qui iuris & legum voluntatem panderent. l. vn. C. de ſtud. lib. Romae & Conſt.* quosque poſt viginti annorum ſtipendia Comitiua primi ordinis ornatos voluit, initio facto a LEONTIO iurisperito. * *l. vnic. C. Theod. de profeſſ. qui in V. C. docent. ex leg. mer. comit.* Add. Herm. Conringii ſingularem, qui *l. vn. C. de ſtud. liberal.* il- Scholae iuridicae Romana & Conſtantinop.

 luſtra-

Digitized by Google

luſtrauit, Commentarium. Ceterum quantus ex eo tempore concurſus cupidae legum iuuentutis factus ſit Romam, quam Sidonius Apollin. *Lib. I. Epiſt.* 6. *legum domicilium* vocat, inſequente exemplo pluribus exemplis docebimus. Vid. Sauaro *ad Sidon. ibid.* Franc. Iuret. *ad Symmach. Lib. IX. Epiſt.* 83. Alteſerr. *Rer. Aquitann. III*, 5.

* Mentionem haec lex facit quorumdam eius temporis profeſſorum, qui ob merita viginti annorum ſtipendia codicillis primi ordinis comitiuae ornantur, veluti *Helladii*, grammatici, de quo Suid. *in* Ἑλλάδιος, Socrates *Hiſt. eccleſ. V*, 16. *Syriani*, Grammatici Latini, *Theophili*, Sophiſtae, *Martini* & *Maximi*, praecipue iurisperiti LEONTII, cuius alibi nusquam, quod ſciamus, fit mentio, niſi quod ex *l.* 3. *C. Theod. de frum. vrb. Conſtant. l.* 8. *C Theod. de princ. agent.* & *l. vlt. C. Theod. de haeret.* conſtet, decennio poſt editam *l. un. C. Theod. de profeſſor. qui in V. C. docent. Leontium* quemdam praefectum vrbi Conſtantinopoli fuiſſe. Poteſt hic ſane noſter fuiſſe, quia *Themiſtium*, Sophiſtam, & alios artium profeſſores, ad hanc dignitatem adſpiraſſe, nouimus. Gothofr. *Comment. ad Cod. Theod. Tom. II. p.* 114.

§. CCCLXXXII.

Status iuris Rom. ſub Theodoſii II. ſucceſſoribus ad Iuſtinianum.

Et talis quidem fuit iurisprudentiae facies ſub Imperatoribus Chriſtianis etiam inſequentibus uſque ad magnum illum iuris Romani reſtitutorem, IVSTINIANVM. Quae enim in *Codice* noſtro exſtant, conſtitutiones MARTIANI, LEONIS, ZENONIS, Iſaurici, ANASTASII & IVSTI-

NI,

NI, Thracis, ita ſunt comparatae, vt multa a maioribus conſtituta iis aboleantur. Nam & tutelam mulierum perpetuam iisdem fere ceſſaſſe temporibus, nouimus. Vid. Eu. Otto *diſſert. de perp. mul. tut.* Attamen & quaedam prudenter immutata eſſe, fatendum eſt, veluti dum *ab Anaſtaſio* emancipationis veteris neceſſitas ſublata, & a Leone vetus rigor aduerſus plus iuſto petentes mitigatus eſt. §. 33. *Inſt. de act.*

CAP. VI.

DE COMPOSITIONE IVRIS IVSTINIANEI EIVSQVE IN ORIENTE ET OCCIDENTE VSV ET FATIS AD NOSTRA TEMPORA.

§. CCCLXXXIII.

Progredimur ad poſtremam iurisprudentiae Romanae periodum, quam a IVSTINIANI Imperatoris temporibus inchoamus. Hic princeps, humili genere ortus, Sabbatii, Taurisini, & Biglenizae filius *, antea *Vprauda* dictus, per Iuſtinum auunculum peruenit ad imperium, iam miſere a barbaris laceratum. Et tamen iſte, vt vere ac iure gloriatur, *princ. proem. Inſtit.* & armis condecorauit, & legibus armauit rempublicam. Nam & Perſas compeſcuit, &, victis Vandalis, Africam iterum fecit prouinciam, & Iuſtiniani Imp. res praeclare geſtae.

Gothorum in Italia & Sicilia regnum deſtruxit, tantasque res geſſit, quantas vix Imperator ab Auguſto alius. Procop. *de bell. Perſ. de bell. Vandol. de bell. Goth.* Theophan. *in vita Iuſtin.* & Illuſt. Cancell. a Ludewig *in Iuſtiniano Cap. VIII.*

* Quum lecturis IVSTINIANI hiſtoriam, non poſſint non omnia quodammodo obſcura eſſe, niſi perſpectam habeant vniuerſam Imperatoris familiam: licebit eius agnatos, cognatos, adfines, vna tabula comprehendere, ne operam ſupra tot iurisconſultis nauatam tanto Imperatori denegare velle videamur: (¶)

Talis fuit IVSTINIANI familia, barbara & modica origine, ſed per integrum fere ſaeculum magno hominum illuſtrium prouentu inſignis. Stemmata iam exhibuerunt Alemann. *ad Procop. p.* 67. Car. du Freſne *in Byzantin. p.* 97. 98. 99. perilluſtris a Ludewig *in Iuſtiniano Cap. VIII. p.* 131. Sed ſpero, noſtrum paullo plenius viſum iri. Ne tamen diſſimulem, vnde profecerim, fateor me hic potiſſimum ſequutum eſſe Chriſt. Adam. Rupertum, de vniuerſa Iuſtiniani familia praeclare meritum in *Obſeru. in Synopſ. Beſoldi min. Cap. XV. p.* 467. *ſequ.*

§. CCCLXXXIV.

Anceps eius fama ob libros Procopii.

Et tamen iunctis veluti phalangibus impetum in principem, tot rebus geſtis clarum faciunt permulti, eiusque vitia & naeuos cum cura colligunt, nihilque faciunt libentius, quam vt & ipſum, & Theodoram vxorem, & Tribonianum, adminiſtrum, & totam eius aulam turpiter traducant. Quin vel ſolo hoc nomine iis mirifice placent PRO-

Acacius Byzantii vrſarius Procop. *A-nec. p. 4*

IVSTINVS Imperator anno DXVIII. Vx. Euphemia.

Arabs quidam

THEOD

Biglenіza vel Vigilantia, nupta Dulciſſimo.

Ioannes Iuſtiniani priuignus. Procop. *p.* 76.

Sophia, nupta Iuſtino Iuniori, Imp.

is. Germanus.

Iuſtina.

Germanus poſtumus.

Proiecta, vxor Ariobindi, Praef. Praet. Orient. & Afr. & poſtea Ioannis, Anaſtaſii Imp. pronepotis.

Digitized by Google

Digitized by Google

PROCOPII ἀνέκδοτα, primum a Nic. Alemanno *Lugd. MDCXXIII. edita*, quod ex hac pharetra depromere poſſint tela, quibus IVSTINIANVM confodiant. Sed quam multum ſcriptor iſte odio tum aduerſus Iuſtinianum *, tum aduerſus ipſam religionem Chriſtianam ſuſcepto indulgeat, iam oſtenderunt cum GABR. TRIVORIVS in *Obſeruatione apologetica*, & IO. CHIFLETIVS *in diſſertatione apologetica de iuris vtriusque architectis*, quos libellos *Tomo I. Theſauri iuris* inſertos animaduertimus, tum THOM. RIVIVS in *Defenſione Iuſtiniani*, edita *Francof. MDCXXVIII.* 8. IO. EICHELIVS in *Animaduerſionibus ad Procopium. Helmſt. MDCLIV.* 4. CHRISTOPH. AD. RVPERTVS *in Obſeru. ad Beſoldum p. 465. ſequ.* & nouiſſime Illuſtris a LVDEWIG in *Iuſtiniano*, reconditae doctrinae opere, & ſuum apud poſteros quoque pretium habituro, excuſo *Halae MDCCXXXI.* 4.

* Quid tuto credas homini, in reliquis libris Iuſtinianum laudibus velut in caelum euehenti, in anecdotis vero eumdem traducenti tamquam hominem fatuum, & omnibus flagitiis coopertum, ac proinde aut inſigni adulatori, ſi priora falſa ſunt, aut, ſi poſteriora, calumniatori turpiſſimo? Quid tuto credas homini, qui eas ſaepe criminationes profert, quas ipſe procul dubio falſiſſimas eſſe non ignorauit? Tales ſane ſunt fabulae, quas de artibus Theodorae daemoniacis, & *p.* 57. de Iuſtiniano ex incubo daemone concepto narrat. Et tamen non haec tantum facile credunt viri docti, ſed & illas maledicentiſſimi ſcriptoris calumnias augent

calumniis , veluti quod fuerit ἀναλφάβητος, quod a pietate Chriſtiana alienum ſe oſtenderit, quae aliaque ἐγκλήματα ſolide a principe illo depulit Conr. Sam. Schurzfl. *Diſſ. de Iuſtiniano orthodoxo.*

§. CCCLXXXV.

Eius patria. Natus eſt IVSTINIANVS , ſi Zonarae fides, anno erae Dionyſ. CCCCLXXXII. V. Id. Maiis. Patriam habuit Tauriſium , quod oppidum deinde muro circumdedit quadrangula figura , & a quatuor turribus, quibus totidem angulos clauſerat, Quadriturritam vocauit. Quum vero Archidae, propinquo Tauriſio oppido, eſſet educatus, & illi, baſilicis palatiisque ornatae, & nouo vocabulo *Iuſtinianae primae*, ad metropoleos dignitatem euectae, nutricationis officium altrici patriae rependit. Procop. *de aedific. Iuſtin. p.* 167. *ſequ.* Facile vero in gratiam reducentur cum Procopio, qui ei *Bederinam* patriam tribuunt cum Agathia *, *Lib. V. Hiſt. p.* 307.

* *Bederinam* regionis nomen eſſe, in qua Tauriſium ſitum erat; ſuſpicatur perilluſtris a Ludewig *in Iuſtin. Cap. VIII.* §. 1. *p.* 127. cuius & elegans illa coniectura eſt, idem eſſe *Tauriſii* & *Ochridae* vel *Achridae* nomen, illud Latinum a tauris, hoc Germanicum vel Scythicum, quaſi *Ochſenried.* Enimuero Procopius Bederinam praeſidium vocat, quod prope Tauriſium fuerit, poteſtque adeo credi, locum Iuſtiniani natalem promiſcue modo ab arce *Bederinam*, modo ab oppido, quod prima eius incunabula vidit, *Tauriſium* dictum eſſe.

§. CCCLXXXVI.

Digitized by Google

§. CCCLXXXVI.

Iuſtini Imp. auunculi ope primum anno DXXI ad conſulatum; deinde ad patriciatum & comitiuam domeſticorum; hinc porro ad Nobiliſſimatum, ac demum ad Auguſtum faſtigium peruenit, viuo adhuc auunculo, anno Chriſti DXXVII. Kal. Apr. Zonar. *Annal. Lib. XIV. p. 60.* Euagr. *Hiſt. eccl. IV*, 9. Procop. *Anecdot. p. 37.* Mortuo quatuor menſibus poſt Iuſtino, ipſe ſolus rerum potitus annos imperauit XXXVIII, caeſisque hoſtibus, pacata, quoad licebat, eccleſia, conditis exornatisque vrbibus, & legibus Romanis reſtitutis, immortalem gloriam meritus, ſenex admodum deceſſit, anno DLXV. die XIV. Nouembr. *Chron. Alexandr. ad h. ann.* dignus profecto, cuius aetas in meliora tempora incidiſſet.

Quomodo & quando ad imperium peruenerit?

§. CCCLXXXVII.

Quum animaduerteret princeps, miſerrimam eſſe iurisprudentiae faciem, de vniuerſo iure Romano in concinniorem ordinem, ſimulque ad certum modum redigendo ſerio cogitauit. Quod quum ſine virorum doctorum opera fieri non poſſet: magnis profecto ſumtibus in palatio aluit viros iuris peritia illis temporibus celeberrimos, & partim ſummis dignitatibus fulgentes, quales erant IOANNES, qui excellentiſſimus, Exquaeſtor ſacri palatii, conſularis atque patricius, PHOCAS, vir eminentiſſimus, magiſter militum, conſularis atque patricius, BASILIDES, vir excellentiſſimus, expraefectus praetorio

Conſilium eius de iure in ordinem digerendo.

Quos viros ad id adhibuerit.

Digitized by Google

torio orientis ac patricius, THOMAS, vir glorioſiſſimus, Quaeſtor ſacri palatii & exconſul, LEONTIVS, expraefectus praetorio, partim anteceſſores ſcholae Conſtantinopolitanae & Berytenſis celeberrimos, quales erant THEOPHILVS, CRATINVS, DOROTHEVS, ANATOLIVS, THEODORVS, ISIDORVS, THALELAEVS, SALAMINIVS, CONSTANTINVS, partim cauſſarum patronos diſertiſſimos, veluti STEPHANVM, MENNAM, PROSDOCIVM, EVTOLMIVM, TIMOTHEVM, LEONIDEM, LEONTIVM, PLATONEM, IACOBVM, IOANNEM, DIOSCVRVM & PRAESENTINVM. Hi enim omnes recenſentur * *l.* 2. §. 9. 11. *l.* 3. §. 9. *C. de vet. iur. enucl. Conſt. haec quae neceſſario.* §. 1. *de nouo cod. fac. Conſt. ſumma reip.* §. 2. *de Iuſtin. cod. confirm. Conſt. cordi nobis.* §. 2. *de emend. Cod. Iuſtin.* & §. 3. *prooem. Inſtit.*

* Sunt in his quidam viri docti, aliunde quoque noti. PHOCAM maxime laudat ipſe Procop. *Anecdot. p.* 111. vbi eum vocat ἄνδρα δικαίου ἐς τὸ ἀκριβὲς ταλον ἐπιμελητὸν γεγονότα, κέρδους δὲ ἐν τῷ ἀξιώματι καθαρὸν, *virum aequi iuſtique obſeruantiſſimum, in eoque munere ab omni quaeſtu purum & vacuum.* BASILIDEM idem *Lib. I. de bello Perſ.* vocat *virum manſuetudine & aequitate inter patricios clarum.* In primis de ANATOLIO ipſe Iuſtinianus *Conſt. Tanta.* §. 9. *de confirm. Dig.* non id modo obſeruat, *eum virum illuſtrem, magiſtrum, & apud Berutienſes iuris interpretem conſtitutum eſſe*, ſed & addit, *eumdem ab* ANTIQVA STIRPE LEGITIMA

MA *procedere, quum pater eius* LEONTIVS, *& auus* EVDOXIVS, *poſt* PATRICIVM, *inclytae recordationis Quaeſtorium, & Anteceſſorem, &* LEONTIVM *virum glorioſiſſimum, praefectorium, conſularem, atque* PATRICIVM, *filium eius, optimam ſui memoriam in legibus reliquerint.* Ex quo loco patet, ſimilem hanc familiam fuiſſe genti Muciae, quam iurisprudentiam, tamquam gentilitium bonum ſibi retinuiſſe, ſupra obſeruauimus.

§. CCCLXXXVIII.

Sed horum omnium non modo ἐργοδιώκτης, ſed & anteſignanus fuit TRIBONIANVS, vel, vti plerique codices eum vocant, TRIBVNIANVS, gente Pamphylius, patre vſus Macedoniano, Procop. *de bello Perſ. p.* 263. qui poſtea virtute & doctrina viam ſibi ad ſummos in palatio & republica honores muniuit, quippe *vir magnificus, magiſter*, ſcilicet officiorum, (Guther. *de offic. dom. Aug. Lib. II. Cap.* 20. *Lib. III. Cap.* 10. Caſſiodor. *Var. I*, 12. 13. *VI*, 6.) *exquaeſtor ſacri palatii*, §. 3. *Inſt. prooem.* itemque *exconſul, Conſt. omnem reip.* §. 2. *ad Anteceſſor.* & *Conſt. Tanta.* §. 9. *de confirm. Digeſt.* Quos titulos Triboniani egregie illuſtrat V. C. Chriſt. Gottl. Schwarz. *in Schol. philol. ad prooem. Iuſtin. Cap. II. p.* 37. *ſequ.* * Iis praeficit Tribonianum virum honoribus variis functum.

* Certum eſt, Tribonianum ob ſeditionem Victorianorum Quaeſtura S. Palatii in gratiam plebis exutum eam tamen mox recepiſſe: Procop. *Lib. I. de bello Perſ. Cap.* 24. Nam ei vita demum functo in Quaeſtura ſucceſſiſſe Iunilium Afrum, tradit Procop. *in Anecdot. Cap. XX.* Aldobrandinus tamen & doctiſſimus Schwarzius,

zius, Exquaeſtorem tunc dictum eſſe quaeſtorem primarium, exiſtimant: quemadmodum ὁ ἀπὸ ὑπάτων *Exconſul*, vel *Ex conſule* non fuerit, qui antea conſulatum geſſerit, ſed omnibus Coſſ. tum ordinariis, tum ſuffectis, tum honorariis eminentior. Vid. Schwarz. *ibid. p.* 39. *& p.* 40.

§. CCCLXXXIX.

Varia de eo iudicia.

Huius quoque viri vita, non minus, ac ipſius IVSTINIANI, varie extollitur, arguitur. Heſychius Illuſtrius *de vit. philoſoph. p.* 63. illum vocat ἕλληνα καὶ ἄθεον, *paganum & atheum*: Suidas *in* Τριβωνιανὸς, ἕλληνα, καὶ ἄθεον, ἀλλότριον κατὰ πάντα τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως· *paganum & impium, & a Chriſtianorum fide prorſus alienum*, immo & κόλακά τε καὶ ἀπατεόντα, *adulatorem & impoſtorem*, quippe quem perſuaſiſſe aiunt Iuſtiniano, cum non moriturum, ſed viuum in coelum raptum iri. Procop. Ἀνεκδότ. *p.* 63. Addunt alii auarum fuiſſe hominem, & ius venale habuiſſe. Sed vti ipſae dignitates viri eum Chriſtianum fuiſſe arguunt, via quippe ad honores paganis prorſus tum praecluſa, calumnia vero de adulatione iſta tamen abſurda eſt, vt nemo eam vel probabilem ſaltim ſit habiturus: ita Procopio, de Triboniani fama tam proterue detrahenti, neminem rectius oppoſueris, quam ipſum Procopium. *

* Tantum ſane abeſt, vt Tribonianus, ſi gentilis vel atheus fuiſſet, potuiſſet ad tantas dignitates in palatio Iuſtiniani peruenire, vt diſerte teſtetur Cedrenus *Annal. p.* 366. illum διωγμὸν κατὰ ἑλλήνων καὶ πάσης αἱρέσεως, *perſequutionem paga-*

ga-

ganiſmi & omnium haereſeon mouiſſe, θεσπίσαντα, μόνους ὀρθοδόξους πολιτεύεσθαι, *lege lata, vt ſoli orthodoxi rempublicam gererent.* Mendacium porro de Iuſtiniano in caelum rapiendo tam eſt putidum, vt aut fronte Tribonianum, aut cerebro caruiſſe Iuſtinianum oporteret, ſi vel ille auſus eſſet tam proterue illudere principi, vel hic ſe eo modo ludibrio haberi paſſus eſſet. Denique ſi largiamur, opum adpetentiorem fuiſſe Tribonianum, eumque id vitium cum aliis pluribus commune habuiſſe: an inde ſequitur, vt ei & iura venalia fuiſſe dicamus? Sane ipſe Procop. *de bello Perſico Lib. I* Tribonianum vocat *virum moribus & diſciplina omnium artium nulli ſecundum*, & paullo poſt ei, iam fatis functo, hoc perhibet teſtimonium: *eum virum multis poſt magiſtratum viuentem annis morbo deceſſiſſe, nihilque a quoquam ingratum eſſe paſſum, quum natura mitis & humanus fuerit, iisque moribus ſimul & doctrina ſingulari vnicum auaritiae morbum obſcurarit.* An vero ea elogia cadere dicamus in hominem paganum, impium, & qui virtutem poſt numos habuit?

§. CCCXC.

Capto ſemel illo conſilio iuris in meliorem ordinem redigendi, IVSTINIANVS primum anno erae Chriſtianae DXXVIII. decem viris, inter quos & TRIBONIANVS fuit, id dedit negotii, ut ex tribus, qui tum exſtabant, codicibus conſtitutiones utiliores ſeligerent, easque, reſectis praefationibus, & mutatis, quae eorum temporum foro minus concinna viderentur, vna cum iis, quae ipſe adhuc edidiſſet, in XII. libros; & ſub certis titulis digererent. *Conſt. Haec, quae neceſſario. de nou. cod. fac.* Eum inſequente anno

Primo confectus Codex Iuſtinianeus.

anno abſolutum IVSTINIANEVM vocauit *, *Paull. Diac. *Hiſt. Langob. Lib. I. Cap.* 25. Ioann. Antiochen. *p.* 183. editaque anno DXXIX. d. VII. Id. Apr. conſtitutione, publicauit, & ſuppreſſis tribus iſtis codicibus, ſolum iſtum in foro pro norma haberi iuſſit. *Conſt. ſummam reip.* §. 3. *&* 5. *de Iuſtin. cod. fac.*

* Eſt & hoc inter ea, quae in Iuſtiniano reprehendit Procop. Ἀνεκδότ. *p.* 46. quod omnia a ſuo nomine dici voluerit. Ἀρχάς τε μενούσας ἀνῄρει· τὰς δὲ οὐκ οὔσας ἐφίστη τοῖς πράγμασι, τούς τε νόμους, καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς καταλόγους· ταυτὸ τοῦτο ἐποίει, οὐ τῷ δικαίῳ εἴκων, οὐδὲ τῷ ξυμφόρῳ ἐς τοῦτο ἠγμένος, ἀλλ᾽ ὅπως δὴ ἅπαντα νεώτερά τε, καὶ αὐτοῦ ἐπώνυμα εἴη. ἦν δέ τι καὶ μεταβαλεῖν ἐν τῷ παραυτίκα ἥκιστα ἴσχυσεν, ἀλλὰ τούτῳ γε τὴν ἐπωνυμίαν τὴν αὐτοῦ ἔθετο. *Nam ſtatis magiſtratuum formis* LEGVMQVE *& militarium ordinum abrogatis, alias inuexit, non iure, non publico commodo adductus, ſed vt omnia noua, & de* SVO NOMINE *dicerentur. Rei cuius ſtatim abolendae copia nonfuiſſet, ſaltim* SVVM *indidit* VOCABVLVM. Et ſunt ſane magiſtratus noui, quos a ſe inſtitutos *Iuſtinianeos* vocauit, veluti Piſidiae praetor Iuſtinianeus, *Nouell. XXIV. Cap.* 4. Comes Phrygiae Pacatianae Iuſtinianeus, *ibid.* Comes primae Galatiae Iuſtinianeus, *ibid.* Comes Lycaoniae Iuſtinianeus, *Nouell. XXV. Cap. I.* Praetor Thraciae Iuſtinianeus, *Nouell. XXVI. Cap.* 2. Comes Iuſtinianeus Iſauriae, *Nou. XXVII. Cap.* 1. Immo & Moderatores & Proconſ. & Quaeſtores Iuſtinianei paſſim occurrunt in *Nouellis XXVIII. CII. XXX. XLI.* Ita & verum eſt, eum ex Vandalis legiſſe milites, quos *Iuſtinianeos ſtationarios* vocauit. Procop. *de bell. Vandal. Lib. II.* Denique recte obſeruarunt Alemannus & alii, Iuſti-

Iuſtinianum vrbes, oppida, portus, litteras, libros, ſcholares, & diadema de ſuo nomine vocari voluiſſe. Sed quid his omnibus ineſt criminis? An minus licuerit Iuſtiniano Magiſtratus quosdam vocare *Iuſtinianeos*, quam Auguſto *legatos Auguſti* & *praefectos auguſtales*? An fas fuerit Traiano, Hadriano, Conſtantino, Gratiano condere Traianopolin, Hadrianopolin, Conſtantinopolin, Gratianopolin, Iuſtiniano id nefas fuerit? Et quis quaeſo ignorat baſilicam Iuliam, menſes Iulium & Auguſtum, thermas Diocletianas, bibliothecam Vlpiam, & ſimilia, quae ab Imperatoribus nomen tuliſſe, nemo vmquam ſanus reprehendit?

§. CCCXCI.

Deinde quum maximum ſolidioris iurisprudentiae theſaurum in veterum iuriſconſultorum ſcriptis reconditum eſſe, non ignoraret, & haec tamen etiam manibus hominum fere excidiſſent: anno erae Chriſtianae DXXX, die XVIII. Kal. Ian. illa, maxime ex Triboniani bibliotheca, (vid. *Conſt. Tanta.* §. 17. *de confirm. Dig.*) conquiri, & periochas, quae in foro vſum praeſtarent, inde decerptas, & aliquando, ſi ita videretur, interpolatas mutatasque in quinquaginta libros, certosque titulos colligi iuſſit. Perfecerunt id opus TRIBONIANVS aliique XVII viri, quos ei adiunxerat Iuſtinianus, intra triennium, quum initio illis decennium ad hunc laborem indulſiſſet: idque opus deinde Iuſtinianus DIGESTA vel PANDECTAS, veterum exemplo *, adpellauit, *quod omnes diſputationes & deciſiones in ſe haberet legitimas, &, quod vndique eſſet collectum,*

Deinde Pandectae vel Digeſta.

lectum, *in ſinus ſuos recepiſſet. l.* 2. *§.* 1. *C. de vet. iur. enucl.* Paull. Diac. *Hiſt. Langob. Lib. I. Cap.* 25.

* Familiares admodum veteribus hos titulos fuiſſe, exemplis IVLIANI, ALPHENI, CELSI, MARCELLI & CERVIDII SCAEVOLAE, qui libros ſuos DIGESTA inſcripſerunt, nec non VLPIANI & MODESTINI, qui PANDECTAS reliquerunt, ſatis conſtat. Erat *pandecte*, vti ex Apicio *de re culin. Lib. IV. p.* 103. patet repoſitorium, quo varia condimenta & bellaria coenis inferebantur. Vnde & totum artis ſuae librum *pandecten* inſcripſit. ICtis huiusmodi inſcriptiones in deliciis fuiſſe, oſtendit Merill. *Obſeru. Lib. VII. Cap.* 34. immo & Gell. *in praefat.* Imitati hanc figuram Hebraeorum Magiſtri, libros quosdam ſuos inſcripſerunt כלבו, *Colbo*, quod omnia ſcitu digna ſinu ſuo complectantur. Huber. *Praelect. ad Pandect. prooem. §. II.*

§. CCCXCII.

Ordo in Pandectis obſeruatus.

Hoc opus, quod ipſe Iuſtinianus in ſeptem partes diuiſerat, maxime ad edicti perpetui ordinem diſpoſitum eſſe animaduertimus: nec tamen per omnia. Nam & praemiſſa quaedam ſunt de iure in genere, de ſtatu hominum, de rerum diuiſionibus & de magiſtratibus, quae in Edicto locum non habuerunt: & quaedam, quae primo ſtatim loco in edicto tractata erant, veluti de magiſtratibus municipalibus in poſtremum locum *Pandectarum* reiecta, & quaedam interiecta de hypothecis, de euictionibus, de eo, quod falſo tutore auctore geſtum

ſtum fuerit, quae vel omnino non, vel alio loco edicti occurrerunt: & denique ſub finem *Pandectarum* permulta occurrunt de criminibus, adpellationibus, iure publico, quorum nullum in edicto veſtigium notamus. Ceterum ne denuo corrumperetur opus, magno ſtudio elaboratum, Iuſtinianus & illud per notas ſcribi vetuit *, *l. 2. §. 22. C. de vet. iur. enucl.* & a iureconſultis non alios libros in illud ſcribi voluit, quam PARATITLA, *l. 2. §. 21. C. de vet. iur. enucl.* quae fuerint, docet Aeg. Menag. *Amoen. iur. ciu. Cap. XV.* & Ian. a Coſta *Praef. Summar. Lib. I. Decretal.*

* In exemplari Florentino, obſeruante id Ant. Auguſtino *Emend. Lib. I. Cap.* 1. talia paſſim occurrunt. Quamuis enim id negarit Ang. Politian. *Epiſt. X*, 4. & *Miſcellan. XLI.* αὐτόπτης tamen V. A. Henr. Brenkmannus obſeruauit, reperiri ibi ϗ pro καὶ, I. pro *primo*, EDM pro *edictum*, ū pro *quinto*, UIIIO pro *octano*, ú pro *us*, vt iam non dicamus de variis monogrammatibus & contignationibus litterarum, quae typis tam facile, quam calamo exprimi non poſſunt: de quibus conſuli debet laudatiſſimus Brenkmannus *Hiſtor. pandect. Lib. II. Cap. 3. p. 117. ſequ.* Viderint ergo, qui hunc librum ipſius Iuſtiniani temporibus ſcriptum exiſtimant, an ſententiam ſatis probabilem tueantur.

§. CCCXCIII.

Perfecto *Pandectes* corpore, at nondum promulgato, tribus viris, TRIBONIANO, THEOPHILO & DOROTHEO, negotium dedit Imperator, vt INSTITVTIO- Inſtitutiones confectae.

NVM *libros quatuor* ex veterum iureconſultorum compendiis *, & CAII potiſſimum Inſtitutionibus adornarent, vt illae eſſent totius legitimae ſcientiae prima elementa. *prooem. Inſt.* §. 2. & 6. Eum libellum, quamuis poſt *Pandectas*, vti diximus conditum, prius tamen, quam illas, Iuſtinianus publicauit XI. Kal. Dec. anno erae Dionyſ. DXXXIII. eique pleniſſimum conſtitutionum ſuarum robur accommodauit. §. 6. *prooem. Inſtit.*

* Sic multa *Inſtitutionum* loca totidem paene verbis decerpta videmus ex *Inſtitutionibus* VLPIANI, FLORENTINI, MAECIANI, ex *Epitomis* HERMOGENIANI, immo & ex maioribus libris veterum ICtorum, veluti VLPIANI *regulis* & *libris ad Sabinum*, PAVLLI *libris ad Edictum*, PAPINIANI *reſponſis* & ſimilibus. Vnde optime meriti ſunt de ſtudioſa iuuentute, qui in editionibus ſingulis paragraphis adſcripſerunt loca *Digeſtorum*, ex quibus expreſſi ſunt. Id quod nouiſſime praeſtitum animaduertimus a V. C. Euerardo Ottone.

§. CCCXCIV.

Publicatio totius corporis iuris.

Paullo poſt, XVII. Kal. Ian. anni DXXXIII. totum hoc corpus iuris, adeoque & DIGESTA, conſtitutionibus binis, Latina altera, altera Graeca, confirmatum, & a III. Kal. Ian. in foro valere, & in ſcholis Romana, Conſtantinopolitana & Berytenſi praelegi iuſſum eſt, praeſcripta ſimul Anteceſſoribus methodo, qua per quinque iſtos annos, quos iuris diſciplinae dare ſolebant iuuenes, vterentur, quin & nominibus paullo honeſtio-

neſtioribus, quibus ſingulis annis iuris ſtudioſi vocarentur, inuentis. * *Conſt. omnem reip.* §. 1. & 2. *ad Anteceſſ.*

* Primo anno, quo *Inſtitutiones* & *πρῶτα Digeſtorum* audiebant, pro DVPONDIIS vocabantur IVSTINIANI NOVI, vel, vti ex codice ſuo MSC. eleganter emendat V. C. Chriſt. Gotl. Schwarz. *diſſ. an omnia Pandect. exempl. e Florentinis manauerint?* §. *XVI. p.* 46. IVSTINIANISTAE: Secundo, audientes vel alteram vel tertiam *Digeſtorum* partem, vna cum doctrinis de tutela, legatis, fideicommiſſis, EDICTALIVM nomen adſumebant. Tertio anno, percepta altera vel tertia *Digeſtorum* parte, (has enim Iuſtinianus alternis vicibus praelegi iuſſerat,) nec non deguſtatis doctrinis de hypothecis, vſuris, edicto Aedilitio, lectis denique Papiniani fragmentis per totum *Digeſtorum* opus diſperſis, PAPINIANISTARVM nomen non ſine ſollemnitate accipiebant. His vbi quarto anno acceſſerant reliquae *Pandectarum* partes, non HIRCI, vti in Accurſiano exemplari abſurde legitur, ſed LYTAE: denique quinto anno, poſtquam & *Codicem* ſibi familiarem reddiderant, non LORITAE, nec COLORITAE, vti denuo apud Accurſium eſt, nec COLOBITAE, vti Conſtant. Landus *in Exercit. p.* 1391. *Tomo III. Theſaur. iur. ciu.* emendat, ſed PROLYTAE vocabantur.

§. CCCXCV.

Obſeruauerat interea Iuſtinianus, quaſdam diſſenſiones veterum iurisconſultorum, ortas ex diuerſis ſectarum principiis, ſupereſſe. Itaque illas veterum altercationes, Lampadio & Oreſte Conſulibus, & duobus inſe- Quinquaginta deciſiones editae.

Digitized by Google

quentibus annis, id eſt anno DXXX & ſequentibus, editis QVINQVAGINTA DECISIONIBVS compoſuit, quas Deciſiones poſtea in varias particulas diſcerptas, Codici repetitae praelectionis, de quo mox dicendi erit locus, inſeruit *. *Conſtit. Cordi nobis.* §. 1. *de cod. emend.*

* *De Faſtorum Romanorum formula:* POST CONSVLATVM, quam permultae deciſiones Iuſtinianeae praeferunt, ſingulari. eaque pereruditα diſſertatione egit V. C. Chriſt. Gotl. Schwarzius, edita *Altorfi MDCCXXXV.* Plures, quam quinquaginta, in *Codice* noſtro occurrunt Deciſiones, his ipſis annis editae. Sed Em. Merillius, qui has Deciſiones, cum cura collectas, luculento commentario illuſtrauit, in *Prolegomenis* oſtendit, vnam ſaepe deciſionem in plures particulas diſſectam eſſe a noui Codicis architectis. Praeter Emundum Merillium ſimilis labor excercuit Io. Strauchium, iuriſconſultum Ienenſem, qui tamen, quod dolendum, colophonem operi non impoſuit. Praeterea legi merentur Petri Franc. Linglois *Deciſiones L. a ſecundo ad nonum librum Codicis. Antu. MDCLXI. fol.* & Dominici Baſſi *rediuiuus ingenii partus, ſeu quinquaginta Deciſiones D. Iuſtiniani. Vienn. MDCCVIII.* 4.

§. CCCXCVI.

Itemque Codex repetitae praelectionis.

Sed paullo poſt idem deprehendit Imperator, primo, *nouellas ſuas tam deciſiones, quam conſtitutiones, quae poſt priorem codicem latae fuerant, extra corpus codicis diuagari:* deinde, *quasdam earum ex emerſis poſtea factis aliquam meliore conſilio permutationem vel emendationem deſiderare. Conſt. Cordi nobis.* §. 2. *de emend.*

Digitized by Google

mend. codic. Itaque Triboniano aliisque quatuor viris id dedit negotii, vt Codicem Iuſtinianeum refingerent, & praeter quinquaginta deciſiones etiam nouas conſtitutiones, quotquot adhuc prodierant, illi insererent, quasdam etiam ad rem non facientes, omitterent. * Hunc CODICEM REPETITAE PRAELECTIONIS, id eſt, recognitum, ſuppreſſo priore Codice edidit publicauitque XVI. Kal. Dec. anno DXXXIV. *Ead. Conſt.* §. 4. *de emend. cod.*

* Plures ſane conſtitutiones, quas in codice ſuo fulgere ait Iuſtinianus, in nouo illo ac recognito codice deſiderantur. Exempla exſtant in §. 27. *Inſt. de legat.* §. 7. *Inſt. de legit. ſucc. agnat.* §. 24. & 27. *Inſt. de action.* Fieri tamen potuit, vt conſtitutiones quaedam codici quidem inſertae fuerint, at nihilominus tamen poſtea, quia Graece ſcriptae erant, interciderint. Plures ſane, quae in Baſilicis ſuperſunt, paſſim reſtituit Cuiacius.

§. CCCXCVII.

Quum porro Iuſtinianus, condito corpore iuris, diu adhuc imperaret, non mirum eſt, eum, nouis ſubinde emergentibus quaeſtionibus, plures promulgaſſe nouellas conſtitutiones, quarum pleraſque Graece ſcriptas eſſe, nouimus. Has ſe ipſum in aliam congregationem, quae Nouellarum nomine conſtitutionum ſignificetur, relaturum, promiſerat Iuſtinianus. *Conſt. Cordi nobis.* §. 4. *de emend. cod.* quin & praeſtitiſſe eum, quod promiſerat, teſtantur Io. Antiochen. *in Iuſtiniano.*

Nouellae conſtitutiones poſtea editae.

no. p. 168. Agath. *Lib. V. p.* 140. & Paull. Diac. *Hiſt. Langob. Lib. I. Cap.* 25. quippe qui Iuſtinianum *nouas quoque leges, quas ipſe ſtatuerat, in vnum volumen redactas*, CODICEM NOVELLARVM *vocari ſanxiſſe*, ſcribit.

§. CCCXCVIII.

Earum collectio & verſio Latina.

Et volumen ſane iſtud, ipſius Iuſtiniani collectum auſpiciis, non diuerſum videtur ab illo, quod hodie pars corporis iuris eſt, quodque in NOVEM COLLATIONES diſtinctum eſſe, animaduertimus, quamuis alicubi laciniis quibusdam auctum, veluti ſub finem, vbi eparchica quaedam ſub nomine Nouellarum occurrunt. Pro textu authentico habemus hodie verſionem Latinam, antiquam illam quidem, quippe qua iam Gregorius M. Papa vſus videtur *Lib. XI. Epiſt.* 53. aliquando & ſatis accuratam: obſeruante Cuiacio *VIII. Obſ.* 40. ſed barbaram tamen, & hinc inde obſcuriſſimam. *

* At quum ipſas conſtitutiones Graecas iam editas habeamus ab Haloandro, Heruagio, Scrimgero, Ruſſardo: Graecarum litterarum non imperiti inde facile genuinum ſenſum haurient. Quin notum eſt, *nouam e Graeco textu verſionem* adornaſſe V. C. Io. Fridr. Homberch zu Vach, quae prodiit *Marp.* MDCCXVII. 4. Sed textum tamen in foro non alium, quam illum ſemibarbarum, receptum eſſe, recte obſeruant Alb. Gentil. *de libr. Iur. Ciuil. Cap. VII.* & Arthur. Duck *de auctoritate Iur. ciu. I*, 4, 16.

§. CCCXCIX.

§. CCCXCIX.

Naeui, quos in hoc corpore Iuſtinianeo obſeruant.

Hoc eſt praeclarum illud iuris ciuilis corpus, quod per tot ſaecula gentibus ſagaciſſimis admirationi fuit. Et tamen in illud etiam imperitiſſimus quisque hodie calamum impune ſtringit, dum alii ipſorum auctorum imperitiam ac ſtupiditatem accuſant, alii meras antinomias & contradictiones ſomniant, alii in methodum, ſtilum, & librorum ordinem ac numerum inuehuntur: alii ipſum ius Romanum iniquitatis arguunt. Quin ſunt, qui & minima in Iuſtiniano non ferunt, veluti quod de perfecto hoc opere gloriatus ſit, *l.* 1. §. 2. *C. de vet. iur. enucl.* quod *Codicem* a ſuo nomine IVSTINIANEVM dixerit, quod *Pandectas* in ſeptem ac non plures pauciores ue partes, *Inſtitutiones* in quatuor libros, ac non potius in tres, diſtinxerit: quod nobis reliquerit ius iniquum, incertum, & male cohaerens, & quae ſunt huius generis alia. Longa enim eſt ea fabula, quam mira induſtria perpolire ſtuduerunt FRANC. HOTOMANVS in *Antitriboniano*, FRANC. BALDVINVS in *Iuſtiniano*, FRANC. MAESTERTIVS *de iuſtitia legum Romanarum*, BERN. AVTVMNVS in *Cenſura Gallica iuris Rom.* vt non dicamus de ANT. FABRO, ANT. MATTHAEO, IO. IAC. WISSENBACHIO *, & recentioribus, qui in hoc muſtaceo laureolam quaerunt, quam plurimis.

* Iuuenis hic ſcripſit *Emblemata Triboniani*, a praeceptore, Antonio Matthaeo, incredibili

 Tri-

Digitized by Google

Triboniani odio imbutus: eumque libellum homini pauperi & peregrino in Belgio viam ad famam & fortunam muniuiſſe aiunt. Sed recte V. A. Corn. van Bynkersh. *praef. ad Obſeru. Tomum II. Quum & ipſe olim in hunc librum incidiſſem, & miratus, & indignatus ſum, quod eo opuſculo dicatur auctor ſibi viam paraſſe ad famam: nam nihil quidquam ibi videtur praeſtitiſſe, quam, quod, vt eſt in prouerbio, hircum mulgentibus cribrum ſuppoſuerit. Exhibuit ſesquicentum fere emblemata, ſed ex aliis maximam partem deſcripta, quae enim ex ſuo ipſius ingenio profecta ſunt, vix numerum faciunt. Saepe etiam in libello inſeruit πάρεργα ἔργῳ μείζονα, vt ſolent, qui primum quid ſcriptitant eruditionis oſtentandae gratia: ſed & ea πάρεργα non minus aliis auctoribus debentur, quam ipſa emblemata, vt obſeruabis, ſi vel eos ipſos locos excutias, quos ipſe adducit.* Vnde laudandus Io. Wybo IC. Belga, qui ſingulari libello, hic recuſo, cauſſam Triboniani aduerſus hunc emblematum conſarcinatorem erudite egit, *Vltrai. MDCCXXI.*

§. CCCC.

Indicium de illis.

Sed, qui ipſe olim in ea haereſi fui, quo magis in iure profeci, eo magis ab illa abhorrere coepi. Credo equidem, ipſum Iuſtinianum hominem ſe agnouiſſe, nihilque humani a ſe putaſſe alienum. Fateor, non incidiſſe eum in tempora, quae opus quoddam Daedaleum & quouis Phidiae ſigno perfectius producere potuerint. Pleraque tamen, quae tanto ſupercilio notant cenſores quidam, vitio creati, proba eſſe, expertus ſum. Criminationes vero tantum non omnes a viris harum rerum intelligentibus tam praeclare dilutas eſſe animaduerti, ut cauſſa perorata videatur. *

Digitized by Google

* Prae ceteris commendari merentur VLR. HVBERI *Eunomia Romana*, opus poſtumum, editum a filio ampliſſimo, mihique amiciſſimo, ZACHARIA HVBERO, & recuſum Amſt. MDCCXXIV, 4. nec non virorum illuſtrium HENR. & SAM. DE COCCEIIS opera pleraque, in quibus haec calumnia non verbis, ſed re ipſa, depellitur, dum, quae aliis deſperata viſa ſunt, feliciſſima induſtria explicarunt, &, quae pugnantia habita, ita reuocarunt in concordiam, vt immortalem inierint gratiam ab omnibus, quibus ſolidior iuriſprudentia cordi eſt.

§. CCCCI.

Iam vero porro quaeritur, quae fata iuris huius Iuſtinianei tum in Oriente, tum in Occidente fuerint? Et dubitari quidem nequit, quin in Oriente vbique ſtatim receptum ſit, tum in foro, tum in ſcholis iuridicis. Quum vero iudices & anteceſſores plerique parum gnari eſſent linguae Latinae *: ipſis Iuſtiniani temporibus libri iuris in Graecam linguam transferri paullatim coeperunt. Graece verſi libri iuris.

* Rem praeclare expoſuit Car. du Freſne *in praef. Gloſſar. Lat.* §. *XII. p.* 10. vbi oſtendit, Conſtantinum M. translata Byzantium imperii ſede, Latinam etiam linguam nouae Romae ſeruari voluiſſe, hinc eum locis ac regionibus vrbis Latina impoſuiſſe nomina, inſcriptiones ſtatuarum, aedificiorum, monetarum Latinas fuiſſe, conſtitutiones eius ac ſucceſſorum diu eodem conſcriptas eſſe idiomate: quin in ſchola Byzantina ideo eloquentiam Rom. oratores tres, grammaticos decem docuiſſe, vt lingua iſta in ſede imperii Rom. tanto diligentius excoleretur. *l.* 3. *C. de ſtud. liber.* Vſum ergo illius linguae in Oriente manſiſſe aliquem, ſed curia-

rialem fere & palatinum, immo & forenſem, douec a Theodoſii temporibus contingeret, vt Graeculi, dum vtrumque colerent ſermonem, neutro recte vterentur, quod deinde exemplo praefatiunculae & verſiculorum Theodoſii M. temporibus ſcriptorum, & Antonini *Itinerario* in Codice Regio praemiſſorum, nec non pentaſtichi Latini obeliſco Conſtantinopolitano inſcripti, in quibus mera barbaries. Et ſane ſi iam ſub Theodoſio M. gliſcere coepit barbaries, quis de Latinitate Orientalium ſub Iuſtiniano meliora ſperaret?

§. CCCCII.

In primis Inſtitutiones.

Et INSTITVTIONVM quidem elegantem Paraphraſin debemus THEOPHILO, quem Iuſtiniani temporibus floruiſſe, docent loca, vbi de Iuſtiniano vtitur verbis: ἡμετέρον βασιλέα: *Imperatorem noſtrum*, §. 1. *Inſt. de vſuc.* θειοτάτου ἡμῶν δεσπότου, *religioſiſſimi Imperatoris noſtri*, §. 12. *Inſt. eod.* ἐφοίτησε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, ἣν ἔναγχος ἐξεφώνησε· *Exſtat & principis noſtri conſtitutio, quam nuper emiſit:* itemque εὐσεβεστάτη ἡμῶν δεσποίνη, *religioſiſſima Domina noſtra*, §. *vlt. Inſt. eod.* Quae quum ex Latino *Inſtitutionum* textu non ſint, manifeſto probant, auctorem Iuſtiniani temporibus ſcripſiſſe. * Gundlingian. *P. II. Obſ.* 2. Nec obſcure aetatem ſuam ipſe indicare videtur Theophilus in *Paraphraſi* §. 4. 5. *Inſt. de SC. Tertull.* & §. 10. *Inſt. de except.* vid. Io. Henr. Mylii *Hiſtoria Theophili Cap. III.* §. 4. Vnde nihil prohibet, quo minus eumdem dicamus, cum Theophilo, Anteceſſore Conſtantinopolitano, cuius in com-

componendo corpore iuris opera vſus eſt Iuſtinianus. Prodiit haec *Paraphraſis* poſt editionem VIGLII ZVICHEMI *Baſil.* 1534. *fol.* & *Lou.* 1536. 4. & IAC. CVRTII *Lugd.* 1581. cum animaduerſionibus CAR. ANNIB. FABROTTI *Pariſ.* 1638. & 1657. 4.

* Fallitur ergo Cuiacius, qui Theophilitzen vocat hunc Paraphraſten, & eum Accurſio iuniorem facit, in *Recit. ad tit. Inſt. de act.* Falluntur, qui ei multos errores adfingunt, quum pleraque recte ſe habeant. Illud vnum mirandum, viuo Iuſtiniano id ſibi ſumſiſſe Theophilum, vt vberiorem ſcriberet *Inſtitutionum paraphraſin*, quum Iuſtinianus verſiones tantum *κατὰ πόδα* permiſerit. *l.* 2. §. 21. *C. de vet. iur. enucl.*

§. CCCCIII.

Itemque Digeſta & Codex.

Eamdem operam *Pandectis* praeſtitit THALELAEVS, & ipſe Iuſtiniano, vt videtur, *σύγχρονος*, cuius verſio Graeca *Pandectarum* ſaepiſſime in libris *βασιλικῶν* laudatur. Quin & verſiones STEPHANI *εἰς πλάτος*, CYRILLI *κατ' ἐπιτομὴν*, DOROTHEI *κατὰ μέσην τάξιν* laudat Matth. Blaſtares *p.* 370. apud Fabric. *Bibl. Graec. Tom. XII. p.* 370. & Ioſ. Mar. Suareſ. *Notit. Baſil.* §. *XIX.* ſed & *Codicem* Graece ſiue a Thalelaeo, ſiue ab aliis, verſum exſtitiſſe ferunt, eumque ſibi viſum eſſe adfirmabat Marqu. Freherus. Suareſ. *ibid.* §. *XX.*

§. CCCCIV.

Iuliani patricii verſio Latina Nouellarum.

Denique vice verſa Conſtitutiones Nouellas, CXX. iam tum Graece maximam partem ſcri-

ſcriptas, circa annum DLXX. reſectis praefationibus, in epitomen contraxit, & elegante Latinitate donauit IVLIANVS Patricius, Exconſul & Anteceſſor Conſtantinopolitanus. Quam epitomen cum ſaepius, tum cura Franciſci Pithoei, editam nouimus *Baſil.* 1567. *fol.*

§. CCCCV.

Baſilicῶn origo.

Et verſionibus quidem illis Graecis, Nouellisque, eadem lingua ſcriptis, in foris ſcholisque vtebantur ſaeculis inſequentibus ſeptimo & octavo, donec de eo in compendium mittendo ſaeculo nono cogitare inciperent Imperatores Byzantini. Ex his primum BASILIVS MACEDO anno DCCC XXXVIII. ediderat πρόχειρον τῶν νόμων, quod conſtabat titulis quadraginta. Suareſ. *Notit. Baſilic.* §. *III.* Deinde LEO, σοφὸς, patri Baſilio ſuccedens, collectionem illam paternam perfecit, eamque ſub titulo διατάξεων βασιλικῶν promulgauit anno Chriſti DCCC LXXXVI. * Suareſ. *ibid.* §. *X.* Denique ſubſequutus Leonem CONSTANTINVS, cognomento Porphyrogeneta, paternum opus ſub incudem reuocauit, & libros illos ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ publicauit ſub initium ſaeculi decimi. Suareſ. *ibid.* §. *XII. ſequ.*

* Eiusdem LEONIS Imp. ſunt Nouellae CXIII. quas primum Graece ex Stephaniana edidit Henr. Scrimgerus, *Pariſ. MDLVIII. fol.* poſtea Latine Henr. Agylaeus, *Pariſ.* 1560. 8. Vnde poſtea permultis iuris Iuſtinianei editionibus ſubiectae ſunt. Harum nec apud nos vllam eſſe

eſſe auctoritatem, nec olim in ipſa Graecia fuiſſe, exiſtimauit Cuiac. *Obſ. XVII*, 31. Contra easdem, & olim valuiſſe in Graecia, & ne hodie quidem ibi extra vſum eſſe, ex Chriſtoph. Angel. *de ſtatu eccl. Graecae p.* 112. *&* 115. docet V. A. Corn. van Bynkersh. *Obſ. IV*, 1. *p.* 385.

§. CCCCVI.

Et hi quidem ſunt libri illi ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ, ex Graeca Inſtitutionum, Pandectarum, Codicis verſione, Iuſtiniani Nouellis & edictis tredecim, nec non ex ICtorum quorumdam Orientalium Paratitlis aliisque libris, quin & patribus & conciliis collecti, ita tamen, vt multa omiſſa videamus, quae fortaſſis tum ab vſu receſſerant, multas etiam leges in compendium contractas, multa denique ex poſteriorum principum legibus & conſtitutionibus addita, animaduertamus. V. A. Corn. van Bynkersh. *Obſ. VIII*, 17. *p.* 519. Opus iſtud in ſexaginta libros diuiſum, praeter pauca, quae nondum integra reperiri potuerunt, cum gloſſis Graece & Latine editum eſt a CAR. ANNIB. FABROTTO. *Pariſ.* 1647. *fol. Vol. VII.* Quales hi libri.

§. CCCCVII.

Inſequentibus etiam ſaeculis ius Romanum, quale in Baſilicῶn libris reperitur, in Oriente floruiſſe, euincunt tot opera Graecorum iuridica, quae partim ſeparatim prodierunt, partim ENIMVNDI BONEFIDII *iuri Orientali*, edito *Pariſ.* 1573. 8. & IO. LEVNCLAVII *iuri Graeco Romano*, a Marqu. Vſus huius iuris ſaeculo XI. quo Mich. Ataliota & Mich. Pſellus floruere.

Fre-

Frehero locupletato editoque *Francof.* 1596. *fol. Tom. II.* inſerta ſunt. Sic ſaeculo vndecimo MICH. ATALIOTA, Iudex & Procoſ. ſcripſit πόνημα ſeu πραγματικὴν, a Leunclauio ſub titulo σύνοψις ὡσανεὶ συνόψεων editam, *Tom. II. p.* 1. iisdemque temporibus MICH. PSELLVS iunior, vir πολυγραφώτατος, primum ad Conſtantinum Ducam, deinde & Alexium, ac demum ad Nicephorum, Impp. verſibus politicis edidit Σύνοψιν νόμων: Leo Allat. *de Pſellis eorumque ſcript.* §. *XLVIII.* quam Graece & Latine edidit Bosquetus *Pariſ. MDCXXXII.* 8. *

* Saeculo quoque XII. in Oriente, & Conſtantinopoli maxime iuris Romani ſtudia floruiſſe, vel inde patet, quod Irnerium ius Conſtantinopoli didiciſſe, neſcio quo auctore, docet Innoc. Ciron. *Obſ. iur. Can.* V, 5.

§. CCCCVIII.

Item ſaec. XIII. & XIV. quibus ſcripſere Balſamon & Harmenopulus.

Sequente ſaeculo XIII. floruit THEODORVS BALSAMON, qui PHOTII *Nomocanonem* ſuis commentariis illuſtrauit, in quibus permulta exſtant iuris Romani, ex Baſilicis depromti, veſtigia. Ediderunt eum Guil. Voellus & Henr. Iuſtellus *in Bibliotheca Graeco Latina Iur. Can. Tom. II. p.* 1312. *ſequ.* Saeculo XIV. non duodecimo, vt Suareſio aliisque viſum, floruit CONSTANTINVS HARMENOPVLVS, ediditque πρόχειρον τῶν νόμων, ſeu *Promtuarium iuris*, quod poſt Adami Suallenbergii Graecam, aliasque Bernardi Rey & Merceri Latinas editiones Graece & Latine cum adnotationibus

Digitized by Google

bus ſuis edidit Dionyſ. Gothofredus. MDLXXXVII. 4.

§. CCCCIX.

Constantinopoli capta, & Turcae & Graeci vſum aliquem iuris Rom. conſeruarunt.

Saeculum decimum quintum finem attulit orientali Graecorum imperio, capta anno MCCCCLIII. a Turcis Conſtantinopoli, & toto illo Orientis tractu ab iisdem barbaris oppreſſo. Iisdem ergo temporibus & ius Romanum in Oriente procul dubio exoleuit, at non penitus tamen, ſi recentioribus quibusdam fides habenda eſt, quippe qui & apud Turcas, & apud Graecos, aliquem iuris Romani vſum hodienum ſupereſſe, referunt. *

* Turcas enim Codicem Iuſtinianeum in ſua lingua habere, eoque in foris ſuis vti, primus teſtis αὐτόπτης ϗ αὐτήκοος adfirmauit Leunclau. *in Praef. ad libros III. Paratitl.* Ex Iſm. Bullialdo quoque ſaepe audiuiſſe ſe refert Menag. *Amoen. Jur. Ciu. Cap. XXVI. Turcos pleraque ex legibus Romanorum in ſuas transfudiſſe, & praecipue quae ad materiam ſeruitutium ſpectent.* De vſu Nouellarum Leonis apud hodiernos Graecos iam ſupra diximus. (§. CCCCV. *)

§. CCCCX.

In Occidente maior erat Codicis Theodoſiani auctoritas.

Ex Oriente in OCCIDENTEM reuertimur. In eo quaedam prouinciae Francis, Burgundionibus, Gothis ceſſerant, quaedam a Iuſtiniano barbaris felici Marte ereptae erant, veluti Italia, Sicilia & Africa. In illis quidem iuris Romani vſus ſuperfuit, at non Iuſtinianei, verum Theodoſiani, quocum Caii *Inſtitutiones*, Paulli *Sententias*, & alia quaedam veterum ICtorum fragmenta coniun-

iungere ſolebant. * Demonſtrarunt hoc ex inſtituto Herm. Conring. *de Orig. iur. Germ. Cap. IV. & V.* Io. Selden. *in diſſ. ad Fletam V*, 2. *ſeq.* Iac. Gothofr. *in Prol. Cod. Theod. Cap. III.* Innoc. Ciron. *Obſ. Iur. Can. V*, 2. Sed & nos *Lib. II.* ea de re pluribus agemus.

* Et haec collectio medio aeuo κατ' ἐξοχὴν LEGIS ROMANAE nomine veniebat. Pluribus adductis veterum teſtimoniis, ipſisque codicum MSS. titulis id demonſtrauit Car. du Freſne *Gloſſ. Lat. Tom. II. p.* 269.

§. CCCCXI.

Ius tamen Iuſtinianeum in Italia & Africa floruit.

Aſt in Italia, & in Africa quoque, vſus iuris Iuſtinianei fuit quotidianus. Ipſe enim Iuſtinianus illud vbique in orbe Romano obſeruari, ſolumque in academia etiam Romana doceri iuſſerat. *l.* 2. §. 23. & *l.* 3. § 21. *C. de vet. iur. enucl.* Et hoc ſibi velle arbitror auctorem Epigrammatis, Pandectis Florentinis praemiſſi, Iuſtiniano aut parem aetate, aut non multo iuniorem, dum inter alia cecinit:

Ἄνθρωποι δ' Ἀσίης τε δορυκτήτου τε Λιβύσσης,
Εὐρώπης τε πίθωνται ὅλου σημάντορι κόσμου.

Europae vero, atque Aſiae, Libyaeque ſubactae,
Vnum omnes populi Regem dominumque tuentur.

Ait enim poeta, *Pandectarum* opus non modo in Oriente, & Africa nuper recepta, ſed & in Europa, (Italia nimirum Gothis extorta,)

ta,) vna cum auctore eius Iuſtiniano regnare. Coler. *Parerg. II*, 22. *Tom. I. Theſ. iur.*

§. CCCCXII.

Et quamuis paullo poſt circa annum DLXVIII. Italiam inuaderent Langobardi, regnumque ibi conſtituerent potentiſſimum: tamen non modo in Exarchatu Rauennatenſi iuri Iuſtinianeo pretium ſuum manſit, ſed & ipſi Langobardi Italis ſua cuique lege viuendi facultatem dederunt, ceu ex ipſa *lege Langobardica I*, 29, 2. *II*, 2, 1. adparet. Sane ſaeculo VII. Nouellam CXIII. citat Gregor. *Epiſt. XI*, 53. & alibi tum ad Codicem, tum ad Nouellas prouocat *Lib. XII. Epiſt.* 53. Item ſaeculo IX. quo iſtud Langobardorum regnum iam deſtruxerat Carolus M. ſaepe ius Romanorum ad partes vocant Hincmarus *XVI*, 5. *XLIV*, 32. *LI. p.* 587. *LV. p.* 440. 509. *Tom. II.* & Ioannes PP. VIII. apud Iuon. *III*, 98.

Etiam ſub Langobardis & Francis.

§. CCCCXIII.

Quamuis vero his temporibus *Codex* magis & *Nouellae*, quam *Pandectae*, in manibus hominum fuiſſe videantur: non tamen ideo exiſtimandum eſt, eas plane intercidiſſe. Vulgo equidem referunt, *Pandectarum* codicem aliquem primum iterum repertum eſſe a Lothario III. Imp. in Amalphi vrbe, anno MCXXXVII. expugnata, eumque Imperatorem donaſſe Piſanis, qui illum claſſe inſtructiſſima adiuuerint. *Pandectas* vero illas Piſanas, quae iam Florentiae non ſine veneratione

Vulgaris hiſtoria de reſtitutione iuris Rom. ſub Lothario III.

quadam oſtenduntur, occaſionem dediſſe & Irnerio, praelectiones in hunc librum inſtituendi Bononiae *, & Lothario, ius Romanum in ſcholas & fora introducendi. Sigon. *de regn. Ital. Lib. IX. p.* 270. Conf. Henr. Brenckm. *de Amalphi a Piſanis direptæ* §. *XXIV. p. 65. & Hiſt. Pandect. Lib. I. Cap.* 5. *& ſequ.*

* Addunt, Irnerium initio Latinas litteras docuiſſe Bononiae, quumque explicaturo illi, quid ſit AS, aqua haeſiſſet, *Pandectas* adiiſſe, eumque deinde librum publice interpretatum eſſe Bononiae. Nota ſunt illa Cardinalis Hoſtienſis in *c. 1. pr. X. de teſt. n.* 2. *As, id eſt, duodecim vnciae. As ergo quandoque ponitur pro obolo, propter quod verbum venit Bononiam ſtudium ciuile, ſicut audiui a Domino meo* (Azone). Atqui Azo ille Bulgari tempora attigit, isque ipſius Irnerii diſcipulus fuit, vt rem non diu antea geſtam ſcire omnino potuerit.

§. CCCCXIV.

Quid de ea ſentiendum.

Enimuero vt poſterius falſum eſſe aduerſus Nihuſii & Bononienſium clamores ſolide demonſtrauit Herm. Conringius: ita & tota illa hiſtoria de repertis Amalphi *Pandectis*, & reſtituto ea occaſione iuris Romani ſtudio, admodum ſuſpecta eſt. Primo enim id veterum nemo tradit, & vir doctiſſimus, Lud. Ant. Murator. *Script. Rer. Ital. Tom. XI.* ad Fr. Raynerii de Grancis Piſani *Poema de praeliis Tuſciae*, quod e ſaeculo demum XIV. eſt, obſeruat, hunc primum fuiſſe, qui *Lib. IV. Pandectas* memoret in depopulatione vrbis Amalphitanae repertas, Piſasque translatas. Deinde

Deinde neſcio, quid Piſanos mouere potuerit, vt librum hunc pro nauatae operae pretio accipere voluerint, niſi ei iam tum aliquis apud Italos honor fuiſſet. Denique & IRNERIVS ante repertum illum codicem ius ciuile Bononiae docuit anno MCXXVIII. ceu ipſi Bononienſes in epiſtola ad Nihuſium fatentur, & ante eum, teſte Odofredo *ad l.* 1. *D. de iuſt. & iure.* PEPO leges priuata auctoritate profeſſus eſt.

§. CCCCXV.

Res itaque, niſi me omnia fallunt, ita ſe habet. Iuris ciuilis in foris Italiae iam a Iuſtiniani temporibus magna fuerat auctoritas. At quum in ſcholis, rudibus iſtis ſaeculis, vix quisquam reperiretur, qui cupidae legum iuuentuti viam ad ius ciuile monſtraret: Bononiae eam artem profiteri coepit primum PEPO * ac deinde IRNERIVS, Germanus, quem Conſtantinopoli ius didiciſſe, ſcribit Innoc. Ciron. *Obſ. Iur. Can. V*, 5. Ex eo quum plures profeciſſent, iique & ipſi ſcholas iuridicas aperirent: tantus vndique Bononiam factus eſt concurſus, vt ius ciuile plerisque tum primum renaſci videretur. Inde & in Gallia PLACENTINVS, in Anglia ROGERIVS, poſteaque ACCVRSIVS, alibi alii ius Romanum profeſſi ſunt, vt breui in vniuerſa Europa id ſtudium propagaretur.

Quomodo iuris ſtudium Bononiae florere coeperit.

* Hunc PEPONEM plerique magnis conuiciis proſcindunt, ſequuti auctoritatem Odofredi *ad l. ius ciuile 6. D. de iuſt. & iure. Hic* PEPO,

 in-

Digitized by Google

inquit Clar. Brenckmannus, *quem merito peponem dixeris aut fungum, plane nullius nominis fuit. Vnde etiam paſſim, miſſo eo, primus Irnerius auditorium iuris aperuiſſe dicitur.* Vid. *Hiſt. pandect. Lib. I. Cap. 9. p. 52.*

§. CCCCXVI.

Primi, qui ibi poſt Irnerium ſub Friderico I. ius docuerunt.

Hinc iam ſub Friderico I. Imp. clari fuerunt primi Irnerii diſcipuli MARTINVS GROSIAS, Cremonenſis, BVLGARVS, HVGO DE PORTA RAVENNATE, & IACOBVS HVGOLINVS, quos Imperator, quum anno Chriſti MCLVIII. comitia haberet in campis Roncalienſibus, in conſilium adhibuit. Radeuic. *de Geſt. Fridr. Imp. II*, 5. Otto & Andr. Moren. *de Reb. Laud.* apud Leibnit. *Script. Rer. Brunſuic. Tom. I. p.* 818. quibus Bononiae ius docentibus, adeo ibi floruit ſchola, vt idem laudatiſſimus princeps, antequam expeditionem in Palaeſtinam ſuſciperet, peregrinos, Bononiam ſtudiorum cauſſa confluentes, pulcherrimo ornaret priuilegio, poſtea inſerto Codici Iuſtinianeo in *Auth. Habita. C. ne fil. pro patre.*

§. CCCCXVII.

Eorum ſucceſſores.

Praeter quatuor iſtos inter primos ICtos Bononienſes celebrantur ROGERIVS VACARIVS, qui in Angliam ius ciuile intulit, Io. Sarisb. *Policrat. VIII*, 22. Selden. *Diſſ. ad Flet. VII*, 2. *ſequ.* OTTO PLACENTINVS, qui primus Montiſpeſſuli iura interpretatus eſt, PYLEVS, qui Bononiae & Mutinae docuit, ALBERICVS

Digitized by Google

A PORTA RAVENNATE, AZO, ICtorum ſua aetate princeps, & non minor hoc praeceptore ſuo ACCVRSIVS, Florentinus, cuius in illis tenebris doctrinam admirabilem ipſi laudant Iac. Cuiac. *Obſ. XII*, 16. & Franc. Duaren. apud Mornac. *ad l. 2. §. hoc autem* 21. *C. de vet. iur. enucl.* * quod eo magis mirandum, quo tardius eum, quippe iam quadragenario maiorem, ad ſtudia ſe contuliſſe, ſcribunt. Obiit anno MCCXXIX. aetatis LXXVIII. Vid. Guid. Pancirol. *de Clar. Leg. Interpret. II*, 29.

* Et recte quidem laudatur ACCVRSIVS, qui omnes ante ſe interpretes Graecos & Latinos longe ſuperauit, nullum omnino etiam e poſteris parem habiturus, niſi ei ſaeculum humaniorum litterarum antiquitatisque lumen denegaſſes. Recte Ian. Vinc. Grauina *de ortu & progr. iur. ciu. §. CLV. In ſenſibus veſtigandis adeo fuit acutus, & ſollers, perſpicuus autem in verbis, & ſobrius, felixque in abditis ſententiis eruendis, vt niſi temporum barbaries antiquitatis ei lucem & ſermonis elegantiam ademiſſet, nullam fortaſſe laboris partem reliquiſſet eruditis recentioribus.* Vnde merito viro docto ſtomachum faceſſit eorum non dicam inſolentia, ſed immanitas, qui quum ex ACCVRSIO ſapiant, tamen ſicubi quid nubeculae occurrit, ſtatim perſtrepunt & cachinnos tollunt, nec naeuos condonant homini, qui illi non iuris inſcitia, ſed temporum iniuriis haeſerunt, neque cogitant, tanto magis admirandum eſſe ACCVRSII ingenium, quod & iſtis praeſidiis deſtitutum, acutius nonnumquam vidit, quam quisquam poſterorum, quibus nihil, quod ad elegantiores litteras & antiquitatem pertinet, defuiſſe, crederes.

§. CCCCXVIII.

§. CCCCXVIII.

Summae & gloſſae ab illis ſcriptae.

Hi & eorum auditores, a Guid. Panciro-lo & Grauina recenſiti, non modo viua voce iura publice docuerunt, ſed & ſcriptis ſuis iſta illuſtrare conati ſunt. Eorum vero ſcri-bendi labor in eo conſtitit, vt quidam ius in breuiores veluti poſitiones, vel, vti ipſi vo-cabant, SVMMAS contraherent, alii in par-tiendo augendoque corpore iuris deſudarent, alii Graecorum exemplo breuiores GLOS-SAS, ſeu Scholia, ſingulis iuris partibus ad-iicerent. Inter Summiſtas, quos vocant, praecipui ſunt ROGERIVS & AZO, cu-ius *Summa aurea* prodiit *Lugd.* 1596. 4. Gloſ-ſas vero aliorum, & maxime AZONIS collegit, ſuasque adiecit ACCVRSIVS, atque ita anno MCCXX. perfecta eſt illa GLOSSA, quae deinde corpori iuris addita, non minorem fere in foro auctoritatem, quam ipſae leges obtinuit. *

* Nota ſunt illa Raphaelis Fulgoſii in *l. ſi ſolutum 6. C. de obl. & act. Noſtis, quanta ſit auctoritas Gloſſatoris. Nam heri dixit Cynus, Gloſſam ti-mendam, propter praeſcriptam idololatriam per ad-uocatos, ſignificans, quod ſicut antiqui adorabant idola pro Diis, ita aduocati adorent Gloſſatores pro Euangeliſtis. Volo enim pro me potius Gloſſato-rem, quam textum. Nam ſi allego textum, di-cunt aduocati diuerſae partis, & etiam iudices: Credis tu, quod Gloſſa non ita viderit illum textum, ſicut tu, & non ita bene intellexerit, ſicut tu? Ego recordor, & ſit iſtud pro nono, quod dum eſſem ſcholaris, eram ſatis acutus, & dum ſemel eſſemus ſocii multi in vna collatione, auſus fui vnum textum allegare contra ſententiam doctoris*

mei:

mei: tantam audaciam habui. Dixit vnus ſocius, tu loqueris contra gloſſam, quae dicit ſic. Et ego reſpondi, etſi gloſſa dicit ſic, ego dico ſic, ignarus auctoritatis gloſſatorum. Credebam enim, quod eſſent ſpeciales apoſtillae, quae ſunt in libris Grammaticae, ſicut ſuper Virgilio & Ouidio. Sed tamen non ita eſt. Fuerunt enim Gloſſatores maximae ſcientiae viri & auctoritatis.

§. CCCCXIX.

Quid in Iuſtiniani libris innouarint.

Ad partiendum augendumque corpus iuris pertinet labor eorum, qui Pandectas in DIGESTVM VETVS, INFORTIATVM & NOVVM diuiſerunt, quam ineptam partitionem tribuunt BVLGARO. Paullo magis operae pretium fecit ſiue BVLGARVSO, ſiue, vt alii malunt, BVRGVNDIO, vel BERGVNTIO, qui Graecos in *Pandectis* & *Codice* textus Latinitate donauit. Pancirol. *de Clar. Leg. Interpr. II*, 15. Laurent. Pignor. *Epiſt. Symb. XXXIX*. quamuis, vitiis haud carere illam verſionem, oſtenderit Menag. *Amoen. iur. Cap. XXXIII.* Contra minus concinna eſt partitio *Nouellarum* in nouem partes, quas *nouem authenticarum collationes* barbare vocauit idem BVRGVNDIO.

§. CCCCXX.

Authenticae Codici inſertae.

Sed omnium maxime notabiles ſunt additiones AVTHENTICARVM, quas vocant, & librorum FEVDALIVM. Confecerant cum Irnerius, tum alii quidam, ex *Nouellis* certas poſitiones iuris nouiſſimi, quibus ipſis *Codicis* legibus derogatum eſſe obſeruarant. Addiderant alii ſimiles quasdam periochas,

 ex

ex legibus potiſſimum vtriusque Fridrici Imp. decerptas. Has omnes ſub titulo AVTHENTICARVM *Codici* inſeruit neſcio quis, vt eo facilius reperirent ſtudioſi, quid nouis legibus mutatum ſit: quamuis nonnumquam a *Nouellarum* ſenſu aberraſſe earum auctores, res ipſa loquatur. De Authenticarum auctoribus & erroribus videndus eſt IO. STRAVCHIVS in *Irnerio non errante*, & inter quos acris ea de re contentio fuit AL. ARN. PAGENSTECHERVS *Sicilim. Manip. III. & in Irnerio iniuria vapulante*, ac V. A. CORN. van BYNKERSHOEK *de auctore auctoribusque Authenticarum*, quod cum aliis opuſculis prioribus nuper recuſum eſt *Lugd. MDCCXXX.* 4.

§. CCCCXXI.

Libri feudorum Nouellis adiuncti.

Quum vero multae in foro quaeſtiones etiam de feudis inciderent, de quibus nihil ſancit ius Iuſtinianeum, & in Italia ſcriptae circumferrentur conſuetudines feudorum Langobardicae, a PHILIBERTO Epiſcopo, GERARDO NIGRO, & OB. AB ORTO, Coſſ. Mediolanenſibus, qui ab Ottone Friſing. *de geſt. Fridr. II*, 13. memorantur, & ab aliis fortaſſis collectae: eas vna cum conſtitutionibus Conradi III. & Fridricorum Impp. ſub titulo, DECIMAE COLLATIONIS *Nouellis* ſubiunxit HVGOLINVS, ICtus Bononienſis. Odofred. *Comment. in Auth. Caſſa. C. de SS. Eccleſ.* Schilter. *praeſ. ad Mincucc. §. IV.* Quod poſtea Fridricum II. Imp. ratum habuiſſe, ferunt. Engelhuſ.

Chron.

Chron. p. 1115. Pancirol. *Variar. Lect. I,* 90. Iis poſtea acceſſere CAPITVLA EXTRAORDINARIA, quae vocant, ab ARDIZONE, & ALVAROTO collecta, nec non conſtitutiones quaedam Principum, quae EXTRAVAGANTIVM nomine veniunt. Horn. *Iur. Feud. I,* 35.

§. CCCCXXII.

ICtorum ſaeculi XIV. prolixiores Commentarii.

Hic primae iſtius ICtorum ſcholae labor fuit, qui per ſaecula XII. & XIII. ferbuit. Sequente enim XIV. vixerunt BARTOLVS DE SAXOFERRATO, & qui ab eo profecit BALDVS, Peruſinus, ALEXANDER TARTAGNVS, BART. SALICETVS, PAVLLVS CASTRENSIS, IASON MAYNVS, CYNVS, RAPHAEL FVLGOSIVS, HIPPOLYTVS RIMINALDVS & reliqui, quorum vitas Pancirolus aliique deſcripſerunt, qui non breuibus gloſſis & ſcholiis, ſed COMMENTARIIS ampliſſimis corpus iuris illuſtrarunt. Sunt ſane in his aeque, ac in Gloſſa, quae admireris: ſed plura etiam inepte & ſtolide ſcripta, qualia proficiſci oportuit a viris in illa caligine educatis, omnique litterarum, hiſtoriae ac philoſophiae lumine deſtitutis. *

* Nemo Commentarios horum hominum elegantius deſcripſit M. Ant. Mureto *Orat. I,* 17. *Primo* enim oſtendit, quam ſaepe boni illi viri ignoratione antiquitatis & peruerſo quodam contradicendi ſtudio peccarint. *Deinde*, quam multa vbique tractarint ad rem nihil pertinentia, veluti dum quaerunt, quae ſit poteſtas ab-

 latiui,

latiui, gerundii, relatiui, qui, quae, quod, & ſimilia. De ordine *porro: At noſtri*, inquit, *qualem nobis cuiasque generis farraginem reliquerunt? vt ſi quis ruſticus hordeum, triticum, viciam, legumina in vnum aceruum conferat, non illis aceruum horum commentariis exiſtimem perturbatiorem fore.* Et quibusdam interiectis: *Apud hos enim, vbi v. c. de auctoritate magiſtratuum agitur, dicetur etiam aliquid de teſtamentis, vbi de emtione venditione diſſeritur, aliquid de poenis, aut de auctoritate tutorum inſeretur: nihil eſt denique, quod certam ſedem ac domicilium habeat, nihil quod non alieniſſimo aeque facile, ac ſuo loco pertractatum reperiatur. Inde illae crebrae ex vno in alium locum reiectiones, quum te, quod hic agendum & tractandum erat, id iubent ex alio petere, in quo tale quidquam agi, numquam niſi admonitus, diuinare potuiſſes. Prorſus vt ſi quis paterfamilias veſtem non in veſtiario, ſed in arca panaria, conderet, panem ex puteo hauriret, piſces in nemore, lepores in piſcina incluſos haberet. Denique* de horrido dicendi genere agens: *non vnam linguam eſſe, ait, qua loquantur, ſed deterrimum quemdam cinnum ex foediſſima barbararum, peregrinarum, inauditarum vocum colluuione, olentem, vt ſeruus ille Plautinus ait, allium, hircum, haram, ſuem, canem, capram, &c.* Meretur ſane tota oratio legi, qua nihil de Gloſſatorum barbarie ſcriptum eſt elegantius.

§. CCCCXXIII.

Methodus docendi interpretandique iura.

Manſit ille ſcribendi mos ſaeculis decimo quinto & ſexto, quo etiam in Germaniae aliarumque prouinciarum academias penetrauit. Quo tempore quae docendi interpretandique methodus fuerit, optime docuit Guido Pancirol. de *Clar. Leg. Interpretibus toto libro II.* Nulla quoque circa iurispruden-

dentiam his ſaeculis facta eſt mutatio, niſi quod libros Feudorum paullo concinniores quidam dare conati ſunt.

§. CCCCXXIV.

Ceperat hoc conſilium anno MCCCC XXVIII. ANTONIVS MINCVCCIVS (non *Mericutius*) DE PRATO VETERE, ICtus Bononienſis, ſcripſeratque auſpiciis, vt videtur, Sigismundi Imp. de FEVDIS *libros ſex*, quos a Sigismundo & Fridrico III. Impp. confirmatos docuit Schilterus, qui hunc MINCVCCII foetum, diu latitantem deſideratumque a pluribus, edidit *Argent.* 1695. 4. Nec aliud fuit inſtitutum BARTHOL. BARATERII, Placentini, qui priuata induſtria confecit LIBELLVM FEVDORVM REFORMATVM, eumque anno MCCCCXXXXII. Academiae Papienſi commendauit. Eum codicem cum reliqua Bibliotheca Ticinenſi in Galliam tranſtulerat Ludouicus XII. Rex Franciae, ex quo eum primum edidit Nic. Rigaltius *Pariſ. MDCXII.* ac poſtea Io. Phil. Schmidius *Arg. MDCLXXXXV.* 4. Neuter tamen libellus iuris feudalis Langobardici luminibus offecit.

Quid Minuccius & Baraterius circa feudorum libros moliti?

§. CCCCXXV.

Saeculo XVI. nouum iurisprudentiae ſplendorem circumdederunt ICti humaniores, ANDR. ALCIATVS, quem IAC. CVIACIVS, ANT. AVGVSTINVS, PITHOEI fratres, PETRVS FABER, FR. HO-

Schola ICtorum humaniorum.

HOTOMANVS, BARN. BRISSONIVS, VDALR. ZASIVS, FRANC. DVARENVS, FR. BALDVINVS, HVGO DONELLVS aliique viri doctiſſimi in Gallia, & illuſtri Bituricenſium ſchola, longo agmine ſequuti ſunt. At tantum abeſt, vt hi debellarint barbariem, vt ea multis poſt annis in foro & ſcholis regnarit, & quibusdam locis & hodie regnet, imperet, triumphet. *

* Quam altas in animis hominum radices egerit illa Gloſſatorum barbaries, variis exemplis oſtendi poteſt, velut quod Cuiacio in cathedra Forcatulus, id eſt, ſimia homini praelatus: Papir. Maſſon. in *Elog. Cuiac.* quod Muretus, quia ius nouo more Romae profiteretur, illam ſpartam Seluaghio, homini barbaro relinquere, & ad elegantioris litteraturae profeſſionem redire coactus eſt. Muret. *Part. I. Orat. XXI.* Denique quod Lorioto, Lipſiam, lautiore propoſito ſtipendio, inuitato & ius non ſine maximo iuuenum concurſu docenti, parum fauerant ICti, qui fruge reperta glandibus veſci malebant. Vid. Melch. von Oſſa *Teſtam. Cap. VIII.* §. 2. *p.* 385.

§. CCCCXXVI.

Cur hi quoque non omnes fecerint operae pretium?

Et equidem, vt vera fateamur, non parum ſolidiori iurisprudentiae nocuit intempeſtiuum quorumdam ſtudium, qui quum elegantiores litteras cum iurisprudentia coniunxiſſent, omnem doctrinae laudem in eo poſitam exiſtimabant, vt audaciſſima criſi leges non emendarent, ſed figerent refigerentque, omniaque Romanorum inſtituta petulantiſſime riderent, Iuſtiniamum omnemque eius labo-

borem, ludibrio exponerent, merasque antinomias, Tribonianismos, & neſcio quae alia monſtra, vel laruas potius, venarentur, quin & nouum ius, ſi fieri poſſet, conderent, nihilque ſuo loco ſtare permitterent. Sane vt Bartoliſtae glandibus; ita hi auditores ſuos, tamquam Chamaeleontes, vento paſcere videntur, non ICti, ſed cenſores, ſine populi ſuffragio creati, iisque accenſendi criticis, quos hordeo & auena paſci vidit Cebes Thebanus *in Tabula*.

FINIS LIBRI PRIMI.

HIS-

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIA IVRIS.

LIBER II.

DE ORIGINE ET PROGRESSV IVRIS GERMANICI.

CAP. I.

DE IVRE GERMANICO ANTE CAROLI M. IMPERIVM.

§. I.

Quum commune id eſſet Germanis cum gentibus reliquis antiquiſſimis, vt diutiſſime & ſaltim ad ſaeculum Chriſtianum quartum litteris ac ſcriptura carerent *: facile patet, eosdem, vti alias gentes, initio legibus quoque ac iure ſcripto caruiſſe. Germani veteres legibus ſcriptis caruerunt.

* Eo enim ſaeculo litteras inter Gothos primus inuenit Vlphilas, eorum epiſcopus, auctor verſionis Gothicae ſacri codicis. Socrat. *Hiſt. Eccleſ. V*, 33. Philoſtorg. *Hiſt. Eccleſ. II*, 5. vbi hic de iſto Vlphila: Καὶ γραμμάτων τοῖς Γότθοις οἰκείων εὑρετὴς καταστὰς, μετέφρασεν εἰ τὴν αὐτῶν φωνὴν τὰς γραφὰς ἁπάσας. *Proprias Gothis litteras excogitauit, & vniuerſos ſacrae ſcripturae libros patrio ipſorum ſermone interpretatus eſt.* Quo inuento non fuiſſet opus, ſi iam antea Germani litteras habuiſſent. Verſionem enim illam vere Germanicam eſſe, res ipſa docet: & vere ſcripſit Walafridus Strabus *Rer. Eccleſ. Cap. VII. Gothi, qui & Getae, eo tempo-*

re, quo ad fidem Chriſti perducti ſunt, in Graecorum prouinciis commorantes, noſtrum, id eſt, Theotiscum ſermonem habuerunt. Quae ex Tacit. *Annal. II*, 63. *&* 88. obiiciunt de epiſtolis a Germanis ad Romanos miſſis, ea de lingua & ſcriptura Latina intelligenda videntur, quam eorum nonnulli diuturna cum Romanis conſuetudine procul dubio addidicerant, quemadmodum Graecas litteras ex conſuetudine cum Maſſilienſibus addidicerant quidam Galli. Strabo *Lib. VI.* Caeſ. *de Bell. Gall. VI*, 14. *& I*, 10. Sed &, quae de Runicae litteraturae antiquitate iactantur, plane incerta ſunt, multoque incertius, an ea in Germania vmquam nota fuerit.

§. II.

Habuere tamen ſuos mores & conſuetudines.

Nihilominus tamen maioribus noſtris ſui erant mores ac conſuetudines, tum communes omnibus, tum vni vel alteri genti propriae, quarum multas cum cura deſcripſerunt Caeſar *de Bello Gallico VI*, 21. *ſequ.* & Tacitus libello *de moribus Germanorum* ſingulari, ex quibus locis prolixum recenſum inſtituit Melch. Goldaſtus *in Collectione Legum & conſuetudinum Imperii*, edita Francof. 1613. & 1674. Harum vero conſuetudinum patriarum eo ſanctior ad poſteros manebat cuſtodia, quo minus ipſa natio vllis exterorum commerciis connubiisue infecta eſſet *. Tacit. *de Morib. Germ. Cap. IV.*

* Adeo, vt quidam nec aditum exteris ad ſe concederent, nec vina aliasque merces ad ſe importari paterentur, ceu de Neruiis & Sueuis narrat Caeſar *de bell. Gall. Lib. II. Cap.* 15. *& Lib. IV. Cap.* 2. Tales vero gentes moris

Digitized by Google

patrii ſervantiſſimae eſſe ſolent, ceu Hebraeorum, Scytharum & olim Sinenſium exemplis luculenter poteſt demonſtrari.

§. III.

Tales conſuetudines ſunt quam plurimae, a Tacito, Caeſare & aliis auctoribus veteribus recenſitae, veluti, quod longa eſſet Germanorum pueritia, longa impubertas, & ſera iuuenum Venus: Caeſ. *de Bell. Gall. VI*, 21. Pompon. Mela *de Situ Orb. III*, 3. Tacit. *Cap. XX.* quod liberi cum matre miniſteria domeſtica obirent: Tacit. *Cap. XXV.* ipſique filii, non niſi acceptis ſollemniter armis, pars reipublicae haberentur: Tacit. *Cap. XIII.* quod dotem non vxor marito, ſed vxori maritus offerret, conſentientibus parentibus & propinquis: Tacit. *Cap. XVIII.* quod arma aliaeque res expeditoriae ad filios & nepotes transmitterentur: alioquin ſui cuique heredes eſſent liberi, fratres, patrui, auunculi, nullumque ibi teſtamentum *: Tacit. *de Morib. Germ. Cap. XVIII.* quod auunculi ſororum liberis loco parentis eſſent, ſanctiſſimaque ea neceſſitudo haberetur. Id. *Cap. XX.* **Earum quaedam exempla.**

* Verba haec Taciti quidam ita interpretati ſunt, vt non in vniuerſum teſtamenta ignoraſſe Germanos exiſtimarint, ſed eo ſaltim caſu, ſi liberi non eſſent, teſtamentis locum non fuiſſe contenderint. Sed hunc ſenſum nec verba Taciti, nec mores Germanorum, quippe ἀναλφαβήτων admittere, alibi docuimus ex inſtituto. Vid. *Diſſ. noſtr. de teſtam. fact. apud Germanos maxime reſtricta.* §. *VIIII.* & in *Elem. iur. Germ. Lib. II. tit. VI.* §. 3. *p.* 473.

§. IV.

Alia eiusdem generis.

Eiusdem generis ſunt, quae veteres referunt de ſtatu ſeruorum libertinorumque: Tacit. *Cap. XXV.* de ſeueritate maritorum in ſponſas & vxores impudicas: Tacit. *Cap XIX.* Procop. *de Bello Goth. Lib. IV.* de conſultationibus plerisque inter pocula ſuſceptis: Tacit. *Cap. XXII.* de inſigni promittentium ac colludentium fide: Tacit. *Cap. XXIV. Annal. XIII*, 54. de inimicitiis a tota familia ſuſceptis, Tacit. *Cap. XXI.* & manu potius, quam iure, finitis: Pompon. Mela *de Situ Orb. III*, 3. Vellei. *II*, 118. de homicidiis mulcta; aliis criminibus morte expiatis: Tacit. *Cap. XII. & XXI.* de mulcta pro parte regi vel ciuitati, pro parte ipſi, qui vindicabatur, vel propinquis eius exſoluta: Tacit. *Cap. XII.* de hoſpitalitate mira & paene promiſcua: Tacit. *Cap. XXI.* Caeſ. *de Bello Gall. VI*, 21. Pomp. Mela *III*, 3. de tributis pro munere datis: Tacit. *Cap. XV.* de numero non dierum, ſed noctium computato: Tacit. *Cap. XI.* Caeſ. *de Bell. Gall. VI*, 18. & quae ſunt eiusdem generis alia *.

* Quo & feuda refert Ge. Ad. Struuius *in Syntagm. iur. feud. I*, 3, 3. ob ea, quae de principum comitibus eorumque inſigni fide refert Tacit. *de Morib. Germ. Cap. XIV.* Quod quamuis ridiculum videatur clariſſimo Dietmaro *in not. p.* 87. argumenta tamen, quae ei ſententiae opponit, non infringunt hanc Struuii doctrinam, tantum abeſt, vt ridiculam illam eſſe demonſtrent. An enim apud Germanos viri principes, quia non erant territorii domini, ſed in conciliis electi, non potuere habe-

re vaſallos? an neceſſario requiritur ſuperioritas territorialis, ager, & ſedes domini fixa, ſi quis vaſallum habere velit? Et quid aliud ſunt illi comites, *Geſellen*, *Waeſeln*, quam *vaſalli*, maxime quum Tacitus de eorum fide in dominos, & de ſtipendiis, pro ſeruitio militari datis, diſerte teſtetur? Nihil ergo impedit, quo minus feudorum ſtamina cum Struuio iam apud Tacitum quaeramus.

§. V.

Singulae etiam gentes ſuos mores ſpeciales habebant.

Sed quemadmodum pleraeque hae conſuetudines Germanis omnibus communes erant: ita dubitari nequit, quin & ſingulae gentes quasdam habuerint, ſibi proprias, ac peculiares, quarum vel vnicum exemplum adferre iuuabit ex Tacito *Cap. XXXII.* vbi de Tencteris: *Inter familiam & penates, & iura ſucceſſionum equi traduntur. excipit filius, non vt cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior.* Quem locum ad conſuetudinem res expeditorias * ad filios vel agnatos transmittendi pertinere, interpretes plerique obſeruant.

* Equus & hodie inter res expeditorias eſt, iis locis, vbi illae filiis cedunt. Quemadmodum vero filius natu maximus in Saxonia praecipuum habet gladium. *Ius prou. Sax. Lib. II. Art. 22. Ius prou. Sueu. Cap. CCLXIV.* ita Tencteri praecipuum capi volebant equum, non quidem a filio natu maximo, ſed fortiſſimo.

§. VI.

Gentium Germanicarum aliae in Germa-

Sed a Taciti temporibus ad ſaeculum vsque quintum, magna facta eſt rerum conuerſio, migrationeque tot gentium frequentiſſima effectum eſt, vt gentes potentiſſimae, GOTHI, VAN-

Digitized by Google

nia ſubſtiterunt, aliae alio migrarunt.

VANDALI, BVRGVNDIONES, SVEVI, FRANCI, ANGLI, praeſtantiſſimis Romanorum prouinciis infuſae, regna ibi ampliſſima conderent: vacuas vero eorum ſedes gentes antea parum notae, ALAMANNI, BOII, SAXONES, THVRINGI occuparent, totamque Germaniam magnam inter ſe partirentur, niſi quod ad orientem VENEDI, gens Sarmatica*, magnam Germaniae partem inter mare Balthicum & Alpes ſub ſuam redegerunt poteſtatem.

* Non VANDALI, gens vere Germanica, quamuis vocabuli ſono non multum a VENEDIS differant. Hinc iam pridem exploſus eſt Alb. Cranzii error, Vandalos & Venedos vbique confundentis. Illi relicta Germania in Hiſpaniam, atque inde in Africam, migrauerant, regnaque ibi potentiſſima condiderant. Hi vacuas eorum ſedes occupabant, & imperii ſui fines paullatim ita proferebant, vt ad Albim & Salam omnia, & in ſuperiore Germaniae parte Sileſiam, Morauiam, Boemiam, partem Auſtriae, Carinthiae, Stiriae & Carniolae ſub ſuam redigerent poteſtatem.

§. VII.

Illae iure ſcripto; hae non ſcripto vſae ſunt.

Quae in vetere patria ſubſtiterant gentes, eae, ſi a Francis diſceſſeris, iure conſuetudinario porro vixerunt, nec de iis ſcribendis, quamdiu ſui iuris manſere, cogitarunt*: quum contra populi, qui extra Germaniam ſedes quaeſiuerant, adquiſita ſibi aliqua Latine loquendi ſcribendique facultate, paullo citius iura ſua litteris conſignarint. Vt adeo ab eo tempore gentium Germanicarum quasdam

IV-

IVRE SCRIPTO, quaſdam NON SCRIPTO vſas eſſe, animaduertamus.

* Exceptis Francis. Legis enim Salicae patriam in ipſa Germania magna eſſe quaerendam, eamque prius litteris conſignatam quam Franci Rhenum transirent, plerique recte exiſtimant, ex eoque colligunt, legem illam antiquiſſimam primum Germanice ſcriptam fuiſſe, cuius authentici Germanici reliquias eſſe gloſſas Malbergicas exiſtimat Cl. Wachterus *in Gloſſar. Tom. II. p.* 348. Sed quum Salii iam inde ab antiquiſſimis vsque temporibus notitiam aliquam Latinae linguae habuerint, teſte Venantio Fortunato *Lib. VI. Carm.* 4. & de lingua Francica adhuc ſuae aetatis conqueratur Odfridus Weiſſenburgenſis *in Euang. praef. p. II. edit. Schilt.* eam ſcribi vix poſſe: multo profecto veroſimilius eſt, legem quoque Salicam ſtatim initio Latine ſcriptam eſſe.

§. VIII.

Antiquiſſima tamen omnium videtur LEX SALICA, quae Salios, inter Ligerim & Carbonariam poſtea habitantes, obſtrinxit. Eam *dictaſſe* primum dicuntur proceres gentis, *Wiſogaſtus*, *Bodogaſtus*, *Salogaſtus*, *& Windogaſtus**, emendaſſe vero poſtea *Chlodouaeus*, *Childebertus*, *Chlotarius*, *Carolus M. & Ludouicus Pius*. Vid. *Praef. Leg. Salic. Lindenbrog. Cod. leg. p.* 346. *ſequ.* Baluz. *Tom. I. Capit. p.* 17. *p.* 387. 606. *Tom. II. p.* 1060. Ergo ſatis certum videtur, prima eius ſtamina in Germania magna ante Chlodouaeum ducta, eamque poſtea ſubinde variis additionibus auctam eſſe. Vnde diuerſiſſimae huius legis editiones, cum gloſſa Malbergica, & ſine ea, quas Lex Salica.

 accu-

Digitized by Google

accuratiſſime inter ſe contulit, & ex antiqua lingua Germanica illuſtrauit Ge. Eccardus, *Hanouerae* 1719. *fol.*

* Notum eſt doctorum de his hominibus locisque, vnde nomen tulerunt, certamen, quod noſtra memoria inter viros illuſtres Godofr. Guil. Leibnitium & Nic. Hier. Gundlingium aliquamdiu fuit. Sed coniecturae merae ſunt, quas vterque profert, nec certius quidquam dici poteſt, quam Legem Salicam initio ſaeculi V. circa annum CCCCXXII. vti Sigebert. Gemblac. *in Chron.* ad illum annum ſtatuit, in Germania Magna, & quidem, vt in *praefatione Corpori iuris Germanici praemiſſa* luculenter oſtendimus, in tractu, qui nunc Franconiae nomine venit, procerum ſuffragiis conditam, ac paullo poſt in ſcripturam redactam, poſtremo a Chlodouaeo & ſucceſſoribus recognitam, variisque additionibus eſſe amplificatam.

§. IX.

Ripuaria. Non vna, ſed duabus, legibus vſos eſſe Francos, iam Eginard. *in Vit. Car. M. Cap. XXIX.* obſeruauit. Id vero non de duabus legis Salicae editionibus, quod Hermanno Conringio *de Orig. Iur. Germ. Cap. VII.* viſum, intelligendum, ſed de lege SALICA & RIPVARIORVM, a Ripuariis, qui inter Rhenum, Scaldim & Moſam conſederant*, dicta, quae etiamnum exſtat apud Baſ. Heroldum & Lindenbrogium, & paullo poſt Salicam condita, & a Theoderico, Chlodouaei filio, in ſcripturam redacta videtur, aucta poſtea a Dagoberto Rege. *Praef. Leg. Baiuwar.* apud Lindenbrog. *p.* 399. Baluz. *Tom. I p.* 989.

* Mul-

Digitized by Google

* Multo poſt tractus terrae haud exiguus ad Ruram nomen *pagi Ripuariorum* vel *Ribuariorum* retinuit, ceu cum ex aliis monimentis, tum ex *Traditionibus Werthinenſibus* a Leibnitio *T. I. Scriptor. Rer. Brunſu.* editis patet. De eo plura Auctor reuerendiſſimus *Prodromi Chronici Gotuicenſis Lib. IV. p.* 749.

§. X.

Initio ſaeculi quinti Burgundionibus, qui in Alpibus Graiis, Viennenſi prima, Lugdunenſi prima & quinta, prouinciis potiſſimum conſederant, leges ex procerum ſententiis dedit Gundobadus Rex, a quo & ipſa lex GVNDOBADAE nomen accepit. Gregor. Turon. *Hiſt. Franc. II,* 33. *Praef. Leg. Burgund. apud Lindenbr. p.* 266. Plura tamen adieciſſe videtur Sigismundus, cui ideo hae leges tribuuntur in Codicibus MSSC. Valuit ea & euerſo Burgundionum regno. Capit. Caroli M. *ann. DCCCXIII.* Quod odio religionis Arianae adeo momordit Agobardum *, vt ſingularem librum *aduerſus legem Gundobadi, & impia certamina, quae per eam geruntur*, ſcriberet, qui occurrit *Tom. II. Op. p.* 107. Burgundionum.

* At ea in re non erat, quod Burgundionibus exprobrarent Franci, quum hi impia iſta certamina non minus, quam Burgundiones probarent. Vid. *Capit. Lib. III. Cap.* 46. Si vero Agobardus generatim damnauit ſingularia iſta certamina: pie quidem & recte ſenſit, ſed non debuit ſibi ſolos Burgundiones eligere aduerſarios. Fatendum tamen eſt, Agobardum inter primos agnouiſſe certaminum illorum impietatem. Exſtat enim eius libellus *contra iudicia Dei ibid. p,* 301.

Digitized by Google

§. XI.

Oſtrogothorum & Wiſigothorum.

Ita & OSTROGOTHIS, qui in Italia regnarunt, EDICTVM ſatis prolixum primus propoſuit THEODORICVS, Rex, quod etiamnum exſtat apud Lindenbrog. *in Cod. leg. p. 239. ſequ.* quamuis & plura alia eiusdem generis Caſſiodorus *in Variis* ſeruarit, quae aeque, ac illud maius, non ius Gothorum ſincerum, ſed ex Romano iure vbique interpolatum, ſiſtunt*. Paullo plus priſci moris ineſt LEGIBVS WISIGOTHICIS, quas primum Euricus Rex anno erae Hiſpanicae DIV. id eſt anno Chriſti CCCCLXVI. ſcripſit, ſucceſſores vero, & in primis Legeuildus recognouit ac correxit, quum *antea tantum moribus & conſuetudine tenerentur.* Iſidor. *in Chron. Goth. ad ann.* 504. *&* 608. Lex ea primum locum occupat in Codice Lindenbrogiano: quamuis Codicem MSC. multo locupletiorem, & aliquando ab editione Lindenbrogiana diuerſum, ſeruet inſtructiſſima Illuſtris Cancellarii noſtri, IO. PETRI A LVDEWIG bibliotheca.

* V. C. Struuius *in Hiſt. Iur. V,* 4. *p.* 355. leges antiquiſſimas Gothorum memorare ait Iornandem *de Reb. Get. Cap. XI.* quarum auctor fuerit Diceneus aequalis L. Sullae philoſophus. *Hic enim,* inquit, *cernens Gothorum animos ſibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnem paene philoſophiam eos inſtruxit, erat enim huius rei magiſter. Nam Ethicam eos erudiuit, vt barbaricos mores ab iis compeſceret: Phyſicam tradens, naturaliter PROPRIIS LEGIBVS viuere fecit, quas vsque nunc conſcriptas,* BELLAGINES *nuncupant.*

pant. Logicam inſtruens, eos rationis ſupra ceteras gentes fecit expertos, cetera. Sed nemo non videt, BELLAGINES iſtas non fuiſſe leges politicas, quibus respublica regeretur, ſed diaeteticas & phyſicas, ad quas Gothi in cibo, potuque & tota vitae ratione ſeſe componerent. Et neſcio ſane, an non vocabulum iſtud ſit a Germanico *Wohlbehagen*, Belg. *Welbehagen*, quod ſanitatem vel commodam valetudinem ſignificat, ad quam tuendam comparatae erant illae *bellagines*.

§. XII.

Angliorum & Werinorum.

De SVEVORVM, qui in Hiſpania; nec non VANDALORVM, qui primum in Hiſpania, ac poſtea in Africa regnarunt, legibus nihil compertum habemus. At ANGLIORVM, qui in Britannia ſibi nouas ſedes imperiumque quaeſiuerunt, & WERINORVM Lex antiqua, ſed perbreuis, exſtat, ab Heroldo, Lindenbrogio & Leibnitio edita, quamque facile patet, ante expeditionem Britannicam ſcriptam eſſe, ſi genuina eſt inſcriptio, in qua Angli & Werini, tamquam vicini, iunguntur: quamuis plane dubitare liceat, an hae Angliorum, ac non potius Thuringorum leges ſint. Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. XIII.*

§. XIII.

Cur gentes extra Germaniam ius Romanum non adſpernatae ſint?

Et hae quidem ſunt leges gentium, quae relicta Germania in cultioribus orbis Romani prouinciis conſederunt. Quum vero plerumque Imperatorum Romanorum maieſtatem comiter venerarentur, qui eas ibi regnare ſuis auſpiciis patiebantur, quum expellere non poſ-

poſſent*: haut mirum eſt, non modo ipſas illas gentes nonnulla ex iure Romano adſciuiſſe, ſed & prouincialibus, quos quibusque locis repererant, leges Romanas permiſiſſe.

* Ita ipſi FRANCI poſſeſſionem occupatae a ſe Galliae non ſatis ſtabilem exiſtimabant, antequam tabulis ab Imperatore conſignatis confirmaretur. Procop. *de Bell. Goth. III*, 33. auctorque eſt Gregor. Turon. *Hiſt. Franc. II*, 38. Chlodouaeum ab Anaſtaſio Imperatore Conſularia inſignia impetraſſe. Conf. Eccardi *praef. Orig. Habsburg.* Deinde ipſi Oſtrogothorum Regum numi, in quibus Imperatorum Orientalium capita & tituli cuſi ſunt, ſatis indicant, Theodoricum, etſi non exſpectata Zenonis Imp. iuſſione Regis Gothorum ac Romanorum titulum ſumſiſſet, comiter tamen illius maieſtatem veneratum, regnumque Italiae ſe clientelari tantum iure tenere, profeſſum eſſe. Eccard. *Epiſt. de Num. quibusd. ſub regimine Theodorici Gothor. reg. in honorem Imperatorum Zenonis & Anaſtaſii cuſis. Hanou.* 1720. 4to. Ill. a Ludewig *in Vit. Iuſtin. Cap. VIII.* §. 86. *p.* 404. Sed & Burgundiones ſedes ſuas, teſte Proſpero Aquitanico *in Chron. ad ann. CCCCXLIII.* beneficio Valentiniani Imp. obtinuerant, quemadmodum & Wiſigothos Honorius Imp. regnare paſſus erat in Gallia & parte Hiſpaniae, ea lege, *vt ſua ſolatia Romanae reip. vbi vſus exigeret, non denegarent.* Iornand. *de Reb. Get. Cap. XXXII.* Quae quidem clientelarem nexum ſatis ſuperque arguunt.

§. XIV.

Leges Germanorum paſſim ius

Ac primo quidem iſtas gentes ex diuturna illa cum Romanis conſuetudine aliquid peregrini etiam circa leges attraxiſſe, tam certum

tum eſt, quam quod certiſſimum. Quamuis enim de lege Wiſigothica non adſentiamur Cuiacio *ad* 2. *Feud. II.* ſcribenti, *in ea omnia fere eſſe petita ex iure ciuili:* multa tamen inde originem habere fatemur, in primis, quae conſtituta legimus de teſtamentis, *Leg. Wiſig. II*, 5, 12. nec non de peculio filiorum familias. *Lib. IV*, 5, 5. Eiusdem originis ſunt, quae de teſtamentis ſancit *Lex Burg. XLIII*, 1. & *Edictum Theoderici* §. *XXVIII. ſequ.* itemque, quae *eodem Edicto* §. *CXXXII.* de poſſeſſore nec titulum edente nec probante, §. *CXXXIII.* de muliere fideiubente, §. *CXXXVIII.* de re a duobus emta & vni tradita, nec non in *Lege Burgundica tit. LXXXVII*, 3. de reſtitutione minorum ante annum aetatis XXX, & *tit. LXXXVIII*, 2. de manumiſſionibus praecipiuntur. Vt iam non adcumulemus huius generis alia. Romanum re-dolent.

§. XV.

Deinde probe obſeruandum eſt, easdem gentes prouincialibus quasque ſuis legum Romanarum vſum conceſſiſſe. Fecerunt id ſane WISIGOTHI, quorum Rex, ALARICVS iunior anno Chriſti DVI. per Anianum Gothum, aliosque Eccleſiae ac reip. proceres, ex Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, nec non Paulli *Sententiis* & Caii *Inſtitutionibus* conficiendum curauit corpus iuris Romani, ſed vbique fere interpolatum. Vnde *Anianismos* innumeros in his fragmentis deprehenderunt eruditi. Cuiac. *Not. prior. ad* §. 34. *Inſt. de* Germanicae gentes prouincialibus ius Romanum conceſſerunt, veluti Wiſigothi.

rer.

rer. diuiſ. Iac. Gothofr. *Proleg. Cod. Theod.* *Cap. VI.* Baptiſta a Ieſu Chriſto *nou. vel vindic. iur. ciuil. Art. II.* Corn. van Bynkersh. *Obſ. V.* 13. Id paſſim vocatur CORPVS THEODOSIANVM, Baluz. *Tom. II. p.* 474. LEX ROMANA, Idem *Not. ad Capit. Tom. II. p.* 995. Car. du Fresne *Gloſſar. med. & inf. Lat. voce Lex Romana*, itemque BREVIARIVM ANIANI, *c.* 21. *cauſſ.* 2 *qu.* 6. Hiſtoriam huius corporis Alariciani dedit Iac. Gothofr. *in Proleg. Cod. Theod. Cap. V.* * cui addendum, vſum hunc iuris Romani ſaeculo ſeptimo in regno Gothico ſuſtuliſſe Childeswindum Regem, cuius ſeuera ea de re conſtitutio exſtat in *Leg. Wiſig. II*, 1, 9.

* Vbi etiam recte obſeruauit, Anianum non eſſe auctorem & compilatorem corporis iſtius Alariciani, ſed tantum auctoritati vel conſtitutioni Alarici regis, qua illud opus ratum habuit, idque in foris obſeruari iuſſit, ſubſcripſiſſe, tamquam ſcriniorum magiſtrum, vel cancellarium. Vnde procul dubio iniuria fit bono viro, dum omnes iuris Romani corruptelae *Anianismorum* nomine traducuntur, vti emblemata iuris Iuſtinianei Tribonianismos ab omnibus vocari animaduertimus.

§. XVI.

Oſtrogothi.

Idem inſtitutum multo magis ſeruabant OSTROGOTHI. Ipſe enim Theodoricus Rex in praefatione edictum ſuum valere iubet, *ſalua iuris publici reuerentia, & legibus omnibus cunctorum deuotione ſeruandis.* Et apud Caſſiod. *Variar. III*, 43. vſum iuris Romani di-

diſerte confirmat. Quin tanta erat regum illorum humanitas, vt arbitrium facerent ſubditis, qua quisque lege vivere vellet. Greg. Turon. *Hiſt. Franc. II*, 33. Caſſiod. *Variar. I*, 1. *III*, 4.

§. XVII.

Eo exemplo BVRGVNDIONES quoque Romanos, in regno ſuo viuentes, iure ſuo vti patiebantur. Gundebald. *in Praef. Leg. Burg. apud Lindenbr. p.* 267. *Inter Romanos vero, ſicuti a parentibus noſtris ſtatutum eſt, ROMANIS LEGIBVS praecipimus iudicari.* Hinc PAPIANVS quidam Aniani exemplo *librum RESPONSORVM* ex Codice Theodoſiano, *Nouellis*que Theodoſii & ſucceſſorum, quin & ICtorum libris quibusdam compilauit, vt prouincialibus, qui lege Romana, quam Gundobada, viuere mallent, pro norma eſſet *. In eo *Reſponſorum* libro, quem V.C. Ant. Schultingius recuſum dedit, eumdem ordinem eſſe ſeruatum, ac in lege Burgundica, obſeruant Lindenbrog. *in Praef. Cod. Leg. Alam.* & Iac. Gothofr. *in Manual. Iur. Cap. II.* §. 11. Burgundiones.

* Addo, librum illum *Reſponſorum* a Papiano ipſius Gundebaldi Regis iuſſu ac auſpiciis videri confectum. Quum enim Rex ille Romanos Romanis legibus iuſſiſſet iudicari: ſtatim ſubiicit *in dicta Praef. p.* 267. *Qui* (Romani) *FORMAM ET EXPOSITIONEM LEGVM conſcriptam, qualiter iudicent, ſe nouerint ACCEPTVROS, vt per ignorantiam ſe nullus excuſet.* Vbi manifeſto promittit Corpus aliquod legum Romanorum, quod qui-

quidem non aliud eſſe videtur, quam PAPIANI *Reſponſorum liber.*

§. XVIII.

Franci tum ſub Chlodouaeo & Theodorico.

Denique & FRANCI, quamuis iure moribusque patriis viuerent, optionem tamen & ipſi dabant prouincialibus, ſuisne, an Romanis legibus, viuere vellent, quippe quas tum in Gallia vniuerſa viguiſſe, teſtatur Agathias *de Bello Goth. Lib. I. p.* 7. Ita Chlotarius apud Baluz. *Tom. I. Capit. p.* 7. *cauſſas inter Romanos controuerſas Romanis terminari legibus*, iuſſit. Sed & Theodoricus II. Rex iuris Romani tam ſtudioſus fuit, vt Baronius *ad ann. CCCCLXVIII.* per *leges Theodoricianas*, quarum meminit Sidon. Apollin. *Epiſt. II*, 1. intellexerit codicem quemdam legum Romanarum ab hoc rege exemplo Gothorum confectum. Quod quamuis falſum eſſe docuerit M. Ant. Dominicus *de praerog. allod. Cap. VI*, 2. * idem tamen eius amorem erga ius Romanum aliunde ſolide probat, in primis ex illis Sidon. *Carm. VII. v.* 495. vbi Auitum alloquitur Theodoricus:

——— *Mihi Romula dudum*
Per te iura placent.

* Immo Iac. Sirmond. *ad Sidon. p.* 25. oſtendit, non intelligendas eſſe leges a Theodorico, Rege Francorum, ſed a Theodorico, Gotho, latas, ac proinde refellit eos, qui ante Euricum nullas exſtitiſſe Gothorum leges, exiſtimant. Sed & alterum locum non ad Theodoricum Francum, ſed Gothum pertinere facile lector intelligit.

§. XIX.

§. XIX.

Denique ſub Dagoberto adhuc ius ſecundum leges Romanas dictum eſſe, teſtis eſt Aimon. *in Hiſt. Dagob. IV*, 25. Exſtant etiam teſtamenta, tum ad normam iuris Rom. facta, quale eſt non modo S. Remigii apud Flodoard. *Hiſt. Rem. Eccleſ. I*, 18. & Hadoindi Cenomanenſis Ep. apud *eumdem II*, 5. ſed & Alredi, Abbatis, factum anno DLXXI. apud Mabillon. *Analect. Tom. II. p.* 48. qui & alibi *Annal. Bened. Tom. II. p.* 702. adfert diploma Murbacenſe Euerardi Comitis, in quo mentionem facit *donationis, a ſe nequaquam ciuiliter geſtis municipalibus alligatae*, id eſt, ad acta non inſinuatae. Quamuis vero non haberent peculiare aliquod iuris Romani ſyntagma: ſequebantur tamen Codicem Theodoſianum, cuius non ignari erant Francorum proceres, veluti Celſus patricius, quem *iuris lectione peritum*, & Andarchius, quem *legis Theodoſianae libris eruditum* celebrat Gregor. Turon. *Hiſt. Franc. IV*, 24. & 47. itemque Bonitus Aruernenſis Epiſcopus, quem circa annum DCL. *Theodoſii edoctum fuiſſe decretis*, ex MSca eius vita docet Iac. Gothofred. *Proleg. Cod. Theod. Cap. VII. p.* 196 *.

Tum ſub ſequentibus regibus.

* Quin in vniuerſum teſtatur Sidon. Apollin. *Epiſt. II*, 1. iuuentutem Gallicanam, imperante Chlotario, Francorum Rege, *Codicis Theodoſiani ſtudio fuiſſe initiatam.* A multo enim tempore inoleuerat ibi mos, vt Romam confluerent, qui iuri ciuili dabant operam: eiusque rei exempla ſunt apud Conſtantium *in vita S. Germani Cap. I.* & Rutil. Numat.

Digitized by Google

Itin. I. v. 209. Celebrabatur enim tum Roma, tamquam *domicilium legum*, Sidon. Apoll. *Epiſt. I*, 6. ac proinde iuris ciuilis cultum inde petebant, quotquot ex prouincialibus ad ſapientiae iſtius laudem adſpirabant. Fr. Iuret. *ad Symmach. Epiſt. IX.* 83.

§. XX.

An & Angli? Quid? quod & ANGLOS, quamuis Britanniam, iam a Romanis deſertam, occupaſſent, legum tamen Romanarum vſum, cui adſueti fuerint, Britannis prouincialibus relinquere non dubitaſſe, exiſtimat V. C. Io. Sam. Brunquell. *Hiſt. Iur. I*, 15, 19. Auctor enim eſt Beda Venerab. *Hiſt. Angl. II*, 5. Ethilbertum, Cantii Regem, *inter cetera bona, quae genti ſuae conſulendo contulerit, etiam decreta iudiciorum iuxta templa Romanorum cum conſilio ſapientum conſtituiſſe, quae conſcripta Anglorum ſermone hactenus habeantur, & obſeruentur ab ea.* Enimuero non leges Romanas recepit Ethilbertus, quas tunc ex Britannia plane exſulaſſe, obſeruat Selden. *in Diſſ. ad Flet. Cap. VII.* §. 1. ſed ſenſus eſt, primum illum regem Chriſtianum proprias Anglis leges tuliſſe *, & tanta quidem cum cura, vt exemplo Romanorum viros ſapientiſſimos in conſilium adhibuerit.

* Exſtant permultae Ethilberti iſtius leges etiamnum in G. Lambardi *Archaeonomia, edita Londin.* 1568. Sed eae nihil Romani redolent. Quin ipſe Beda ſtatim ſubiicit, Ethilbertum *in his* legibus *primitus poſuiſſe, qualiter is emendare deberet, qui aliquid rerum vel Eccleſiae, vel Epiſcopi, vel reliquorum ordinum furto auferret;*

ferret: obſeruatque Selden. *in Iano Angl. Lib. I.* §. 34. fures ex ea lege delictum numis luiſſe, ſi qui vero manum ſacris eſſent admoliti, iis manum praeciſam eſſe. Id quod ſane cum iure Romano nihil commune habet, magisque iuri Germanico concinnum videtur.

§. XXI.

Gentes quae in Germania ſubſtiterunt, legibus ſcriptis vti coeperunt tum ante Carolum M.

Talis erat ſtatus apud eas gentes, quae in prouinciis Romanis noua regna condiderant. Quod ad eas attinet, quae in Germania ſubſtiterant: eae pleraeque tum demum, quum in Francorum poteſtatem perueniſſent, ius ſcriptum habere coeperunt. *Theodericus* enim *Rex Francorum, quum eſſet Catalaunis, elegit viros ſapientes, qui in regno ſuo legibus antiquis eruditi erant. Ipſo autem dictante, iuſſit conſcribere legem Francorum, & Alamannorum, & Baiuuariorum, vnicuique genti, quae in eius poteſtate erat, ſecundum conſuetudinem ſuam. Addidit, quae addenda erant, & improuiſa & incompoſita renouauit, & quae erant ſecundum conſuetudinem paganorum, mutauit ſecundum legem Chriſtianorum. Et quidquid Theodericus Rex propter vetuſſimam paganorum conſuetudinem emendare non potuit, poſthaec Childebertus, Rex, inchoauit, ſed Chlotarius Rex perfecit. Haec omnia Dagobertus, Rex glorioſiſſimus, per viros illuſtres Claudium, Chadum, Indomagum & Agilulfum * renouauit, & omnia vetera legum in melius transtulit, & vnicuique genti ſcripta tradidit, quae vsque hodie perſeuerant.* Ita habet *Praef. Leg. Baiuuar. apud Lindenbr. p.* 399.

 * Qui

* Qui inter hos viros illuſtres eſt AGILVLFVS proculdubio Boioarius fuit, & fortaſſis ipſe Boiorum Dux, qui & poſtea ſemper debuit eſſe ex Agilolfingicis. *Lex Baiuu. tit. II.* §. 20. Ergo probabile eſt Dagobertum ex ſingulis gentibus, quibus leges praeſcribebat, viros illuſtres, & iuris patrii gnaros in conſilium adhibuiſſe.

§. XXII.

Tum ſub eo.

Similia de Carolo M. memoriae prodidit Eginardus *in vita Car. Cap. XXIX. eum nimirum omnium nationum, quae ſub eius dominatu erant, iura, quae ſcripta non erant, deſcribi ac litteris mandari feciſſe.* Poëta vetus apud Leibnit. *Script. Brunsu. Tom. I. p.* 168.

Cunctorumque ſui regni leges populorum,
Collegit, plures inde libros faciens.

Talia etiam in *Annal. Francor.* apud Lambec. *Bibl. Vindeb. II,* 5. legimus, ex iisque ſimul obſeruamus, factum id a Carolo eſſe circa annum DCCCIV*.

* Hinc tot harum legum editiones diuerſiſſimae, quarum aliae prolixiores, aliae adſtrictiores ſunt. Immo quam ſui diſſimiles ſint, argumento ſunt tot variae lectiones, quas codici ſuo ſubiunxit Lindenbrogius, quarumque multo plures colligi poſſe, Ge. Eccardus legis Salicae & Ripuariorum; Lud. Ant. Muratorius Langobardicae exemplis docuerunt.

§. XXIII.

Lex Alamannorum.

Iam itaque facile patet, quae ſit origo LEGIS ALAMANNORVM*. Ea enim in Codicibus MSC. hunc titulum praefert; *Incipit LEX ALAMANNORVM, quae temporibus*

Chlo-

Chlotarii Regis vna cum principibus ſuis, id ſunt XXXIII. Epiſcopis, & XXXIV. Ducibus, & LXXII. Comitibus, vel cetero populo, conſtituta eſt. Herold. *p.* 17. Lindenbrog. *p.* 363. Eſt ergo haec lex a Chlotario, & quidem, vt P. Daniel *Hiſt. Franc. Tom. I. p.* 306. recte ſuſpicatur, ſecundo, quia tum Alamanni iam Ducibus ſuis paruerunt. Lex Alam. *tit. XXXI.* Interim facile largimur, Theodericum, Chlodouaei filium, prima eius ſtamina duxiſſe. Nec dubium eſt, quin ſucceſſores plura addiderint, eaque cauſſa ſit tantae exemplarium varietatis, de qua Lindenbrog. *p.* 1330. *ſequ.* & Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. IX. p.* 42.

* Doctiſſimus Nic. Hier. Gundlingius *Part. III. Gundling. Diſſ. II.* §. 16. ſtatuit, Alamannorum a Chlodouaeo oppreſſorum, prouinciam occupaſſe Francos victores, iisque datam eſſe *legem Salicam*, cui poſtea demum lex Alamannica ſucceſſerit, quum a Francis paullo mitius haberentur. Sed veterum auctoritate deſtituitur haec ſententia, nec aliud habet fundamentum, quam quod vir doctus quatuor pagos, *Salheim*, *Windheim*, *Bodenheim*, & *Wiſenheim*, qui *Salogaſto*, *Windogaſto*, *Bodagaſto* & *Wiſogaſto*, legis Salicae auctoribus, nomina dare potuerint, in tractu Wormatienſi, adeoque in Alemannia inueniſſe ſibi viſus eſt. Conf. quae huic coniecturae oppoſuit Leibnit. *in Reſponſione ſua* §. 45. *ſequ.* quam ipſe Gundl. edidit *Part. VI. Gundling. p.* 77. *ſequ.*

§. XXIV.

Certior eſt LEGIS BAIVVARIORVM aetas: Quum enim Boioarii, Alamannorum clade Baiuuariorum.

clade perterriti primum Theodorico, Oſtrogothorum in Italia Regi, eoque mortuo, Francis ſe dediſſent: leges eorum, in ſcripturam redactas firmarunt primum Theodoricus, deinde Childebertus & Chlotarius, ac demum Dagobertus, Reges. *Praef. Leg. Baiuuar. p.* 399. At quum non armis victi, ſed ſpontanea deditione in Francorum poteſtatem veniſſent, adeoque magna adhuc ducum e gente Agilolfingica eſſet auctoritas: non mirum profecto eſt, eos quoque leges tuliſſe ſubditis, in quibus eſt DECRETVM TASSILONIS *, legi iſti Baiuuariorum ſubiunctum apud Lindenbrog. *p.* 439. & haut paullo auctius apud Gewold. *ad Hund. Metrop. Salisb. Tom. I. p.* 310. *ſequ.*

* Sunt qui Thaſſilonem ſibi id ius ſtatuendi, vel nouas condendi leges ob regum Merouingicae ſtirpis impotentiam ſumſiſſe exiſtimant. Conring. *de orig. iur. Germ. Cap. IX.* Sed quantacumque fuerit regum impotentia, hanc audaciam ſaltim non tuliſſent maiores Domus, tanto potentiores. Probabilius ergo eſt, Ducatus Boiorum eam fuiſſe formulam, vt Duces pleraque iura, quae hodie ad ſuperioritatem territorialem referuntur, iure ſuo in prouinciis explicarint, ac proinde & nouas leges, quas exigere videbatur reip. ſalus, ciuibus praeſcriberent.

§. XXV.

Friſiorum. Incertae aetatis eſt LEX FRISICA, quippe quam alii a Theodorico; alii a Chlotario; alii a Dagoberto; alii denique a Carolo M. latam exiſtimant. Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap.*

Cap. XIII. Sed quum Theoderico nondum paruerint Friſii, leges ipſae autem rudiores atque horridiores ſint, quam quales felicius Caroli M. ſaeculum ferebat, quin in ipſis, quae poſtea acceſſerunt, additionibus ſapientum, VVLEMARI & SAXMVNDI *Tit. XII*, 1. adhuc pagana legislatorum ſuperſtitio pelluceat: mihi quidem certiſſimum videtur, leges has ſcriptas eſſe, antequam gens Friſica Sacra Chriſtiana ſuſciperet *, quamuis deinde quaedam ad Chriſtianum ritum detorſa videantur. Vid. *Addit. Vulemari Tit. I.* §. 1. Praeter Heroldum, & Lindenbrogium hanc legem non modo edidit, ſed & notis vtiliſſimis illuſtrauit SIB. TEDARDVS SICCAMA, cuius libellum eleganter recuſum debemus viro clariſſimo, Car. Guil. Gaertnero, *Lipſ.* 1730. *4to.*

* Id demum factum, quum a Carolo Martello victi in Francorum poteſtatem veniſſent. Sed quam aegre ſuaue iſtud Chriſti iugum ſubierint, vel ex *S. Ludgeri vita Lib. I. Cap.* 1. *ſequ.* & S. Bonifacii certaminibus ac martyrio ſatis intelligitur. Non mirum igitur, tam cito non potuiſſe omnia ſuperſtitionis veteris veſtigia tolli ex lege Friſica.

§. XXVI.

Interea LANGOBARDI quoque Italiam, Gothis vix a Iuſtiniano Imp. ereptam, circa annum Chriſti DLXVIII. occupauerant, ibique regnum conſtituerant potentiſſimum, quod praeter exarchatum Rauennatenſem vniuerſam paene Italiam complexum eſt. Itaque

Langobardorum.

que & hic populus leges ſuas non modo in ſcripturam, verum etiam in iuſtum corpus redigere coepit, etiam poſt Caroli M. tempora, & exſtincto licet regno Langobardico, diutiſſime apud Italos valiturum. Sigon. *de Regno Ital. Lib. VIII ad ann. MVII. p.* 188. quin etiamnum in quibusdam Italiae vrbibus valentem *, ſi fides habenda Iac. Spigelio & Melch. Goldaſto *apud* Conring. *de Orig. iur. Germ. Cap. XXII.*

* Hinc leges Langobardicas paſſim citant gloſſatores, Accurſius, Pileus, Conradus, Ioannes Teutonicus, quoties ius ſuorum temporum deſcribunt. Obſeruauit hoc Franc. Curtius iunior, ex eoque Goldaſtus *in prolegom. collection. conſuet. & legum Imperial.*

§. XXVII.

Legum Langobardicarum collectio & gloſſae.

Diximus has leges in corpus aliquod redactas. Nam quamuis non vnum agnoſcant auctorem, ſed partim a Rothare Rege anno DCXXXVII. partim a Grimoaldo, Luitprando, Ratchiſo, Aiſtulpho, quin & a Francicis ac Germanicis Imperatoribus, latae ſint: editiones tamen Lindenbrogiana, & pleraeque omnes, has leges ſiſtunt libris tribus, in certos titulos diſtributis. Quod a PETRO, Diacono Caſſinenſi, factum eſſe, plerique exiſtimant, quem Lotharii III. Imp. Logothetam, exceptorem & chartularium fuiſſe, ex *Chron. Caſſin. IV*, 125. patet. Gloſſas iuridicas in leges has Langobardicas ſcripſerunt CAROLVS COTTVS, ANDR. DE BARVTO, & IO. BAPT. NENNA. Duorum

rum priorum nec non NIC. BOERII gloſſae * habentur in *Corpore iuris gloſſato Lugd. Sequan. apud Gabr. Carter. anno* 1600. 4. *Tom. vlt.*

* Eae quoque gloſſae argumento ſunt, eorum auctorum temporibus extra vſum non fuiſſe ius Langobardicum. Ex his vero iuris Langobardici interpretibus CAROLVS quidam COTTVS antiquiſſimus eſt, quem Pithoeus in *praef. ad Capitular.* annis CCCLXXX. ante ſe vixiſſe ait: de IO. BAPT. de NENNA aetate non conſtat. ANDR. vero DE BARUTI & NIC. BOERIVS ſaeculo XVI. vixerunt.

§. XXVIII.

Noua Muratorii collectio laudata.

Sed omnium induſtriam in reſtituendo illuſtrandoque Codice LEGVM LANGOBARDICARVM ſuperarunt Socii Palatini, & in his Lud. Ant. Muratorius, qui inter *Script. Rer. Ital. Tom. I. Part.* 2. leges Langobardicas ex duobus codicibus Mutinenſibus * edidit, non in titulos, ſecundum ordinem argumentorum diſtributas, ſed ſecundum Regum, a quibus profectae, ſeriem digeſtas, ſuisque prooemiis, quae in editis omnibus deſunt, inſtructas, interiectis paſſim formulis; quibus prudentes Langobardorum tum agendo, tum excipiendo in foro vſi ſunt, additisque praefationibus, notis, indicibusque praeſtantiſſimis, vt nihil hac quidem collectione reperiri poſſit perfectius.

* Alterum ex his codicibus Eurardus quidam per Lupum deſcribendum curauit. Id enim docet praemiſſum carmen heroicum, cuius initium eſt:

Digitized by Google

Hunc Heros librum legum conſcribere fecit
EVRARDVS prudens.

Eurardum iſtum Muratorius non alium eſſe ſuſpicatur, quam Ducem Foroiulienſem ſub Ludouico II. Imp. Addo ego, eumdem forſan eſſe hunc codicem, cuius ipſe Euerardus meminit in Teſtamento ſuo apud Aub. Miraeum *Cod. Donat. Piar. Cap. XV. p.* 21. vbi Vnrocho filio primogenito legat *librum de lege Francorum, & Ripuariorum, & Langobardorum & Alamannorum & Baiuuariorum.* Et in hoc Codice Mutinenſi, eaedem leges vno faſciculo coniunctae fuerunt, teſte ipſo Muratorio.

§. XXIX.

Capitularia Regum Francorum ad tempora Caroli M.

Et hae quidem ſunt leges gentium Germanicae originis, a ſaeculo V. ad Caroli M. imperium in ſcripturam redactae ac editae. Quum vero Franci hoc temporis interuallo, Burgundiones, Friſios, & Alamannos perdomuiſſent, Gothos Gallia ſubmouiſſent, Baiuuarios in deditionem accepiſſent: non mirum eſt, praeualuiſſe reliquis LEGES FRANCICAS, non modo SALICAM & RIPVARIORVM, ſed & edicta, quae ſinguli Reges in comitiis vel placitis publicis, & conſentientibus regni ordinibus, ſub CAPITVLARIVM * nomine edere ſolebant. Superſunt ſane eiusmodi capitularia CHILDEBERTI, anni DLIV. CHLOTARII, anni DLX. GVNTCHRAMMI, anni DLXXXV. CHILDEBERTI iunioris anni DXCV. CHLOTARII II. anni DCXV. CAROLOMANNI, anni DCCXLII. ſequ. PIPPINI item capitularia Sueſſionenſe anni DCCXLIV.

Ver-

Vermerienſe anni DCCLII. Vernenſe anni DCCLV. denique Metenſe & Compendienſe anni DCCLVII. apud Baluz. *Tom. I. Capit. p. 1. ſequ.*

* CAPITVLVM & CAPITVLARE iam ante Francos erant vocabula ſatis nota, ſed alio plane ſenſu vſurpata pro oneribus, quae alias perſonalia vocantur *l.* 14. *l.* 15. *l.* 18. *C. Theod. de extraord. muner.* vbi temonaria functio eo nomine venit. *Vet. Gloſſarium: Tributum* CAPITVLARE, ἐπικεφάλαιος φόρος. At quum tamen & leges *capitula* dici coepiſſent. *l.* 27. §. 4. & *l.* 30. §. 3. *D. ad leg. Aquill.* non mirum profecto, Francos leges ſuas κατ' ἐξοχὴν vocaſſe CAPITVLA & CAPITVLARIA.

§. XXX.

Quamuis ergo hae leges omnes paſſim aliquid ex iure Romano traxerint, (§. XIV.) multa etiam ex priſtina barbarie paullatim deterſerit Chriſtiana religio, qua interea hae gentes omnes imbuebantur: res ipſa tamen docet, conſuetudines tantum non omnes, quas Iulius Caeſar, Tacitus, aliique veteres ſcriptores in Germanis notauerant, (§. III. & IV.) in iſtis Germanorum legibus etiamnum reperiri: Vnde facile adparet, maiores noſtros priſci & auiti moris tenaciſſimos fuiſſe.

Leges Germanicae pleroſque mores patrios a Tacito deſcriptos firmarunt.

§. XXXI.

Hinc expreſſiſſima in legibus his veſtigia deprehendimus longae pueritiae, *Leg. Wiſig. IV*, 3. 1. *Langob. II*, 29, 1. dotis uxori a marito oblatae, *Leg. Wiſig. III*, 1, 5. & 6. *Burg. LXII*,

Id quod exemplis demonſtratur.

LXII, 2. *Alam. LVI*, 1. *ſequ. Ripuar. XXXVII*, 1. & 2. *Langob. II*, 4, 1. *ſeqq.* rerum expeditoriarum & geradae, *Leg. Burg. LI*, 3. & 4. *Angl. VI*, 5. & 6. inimicitiarum a tota familia ſuſceptarum, *Leg. Friſ. II*, 2. *addit. Vulem. I*, 1. *Leg. Sal. LXIII*, 2. & *ſeq. Angl. VI*, 5. *Langob. I*, 7, 15. *I*, 37, 1. *ſequ.* controverſiarum non iure, ſed ferro deciſarum, *Leg. Burg. LXXX*, 1. *ſequ. Alam. I*, 3. *LXXXIV*, 1. *Baiuuar. XVI*, 1. *Ripuar. XXXII*, 4. *Friſ. XI*, 3. *XIV*, 4. *Langob. XXXII*, 3. homicidii non morte, ſed multa, expiati, *Leg. Sal. XXVI*, 1. *Ripuar. VII.* & *XXXVI*, 1. *Angl. I*, 1. *Friſ. I*, 1. *ſequ. Alamann. XLIX*, 1. *ſequ. LXVIII*, 1. *ſequ. Baiuuar. XIII*, 1. *ſequ. Langob. I*, 9, 3. & 6. hoſpitalitatis legibus praeceptae, *Leg. Burg. XXXVIII*, 6, 7, 9. numeri denique non dierum, ſed noctium, initi *: *Leg. Sal. XXVI*, 49. *Ripuar. XV*, 9, 6. *Langob. I*, 13, 23.

* Immo eadem computandi ratio etiam multo poſt in Speculis Saxonico & Sueuico obſeruatur, notaque eſt loquutio: *vber vierzehen bächte. Ius Prou. Sax. Lib. I. Art.* 2. & *art.* 67. Et hinc nata eſt dilatio Saxonica, quam vocant, ſex hebdomadum & trium dierum. Quum enim ter citandus eſſet reus, & quidem ſingulis vicibus, vt poſt quatuordecim noctes adeſſet: his connumeratis prodibant ſex hebdomades, additisque tribus diebus iuridicis dilatio Saxonica. Vid. *Gloſſ. ad Ius prou. Sax. Lib. I. art.* 67.

§. XXXII.

Formulae forenſes

Sed haec quidem de legibus ipſis horum tem-

temporum ſufficiant. Vnum addimus, ad earum aeque ac iuris Romani, tum apud prouinciales recepti illuſtrationem, vſusque forenſis intelligentiam non parum conferre tot FORMVLARVM collectiones, quae ex iſtis ſaeculis ſuperſunt. Habemus enim MARCVLFI *Formulas*, quales tum ab Hier. Bignonio, tum a Lindenbrogio, datae ſunt, apud Steph. Baluzium; aliasque, ſecundum LEGEM ROMANAM, vel SIRMONDICAS, nec non alias BIGNONIANAS, ab eodem Baluzio; alias ANDEGAVENSES, a Mabillonio tum *Analect. Tom. IV. p.* 234. tum in Operis *de Re Diplom. Adpendice Tomo II.* editas, & quas paullo ante laudauimus (§. XXVIII.) LANGOBARDICAS, a Lud. Ant. Muratorio *Tom. I. Script. Rer. Ital. Part. II.* ex vetere Codice Mutinenſi deſcriptas *, quas vtut barbaro dicendi genere ſcriptas, maximam tamen adferre vtilitatem, vnusquisque re ipſa experietur. eorum temporum.

* Merito addimus *formulas* ALAMANNICAS, a Melch. Goldaſto *Tom. II. Rer. Alam. Part. I.* nec non ALSATICAS, itidem a Mabillonio primum, ac deinde a Ge. Eccardo ſub finem *Legis Salicae p.* 232. *ſequ.* editas: quas tamen non minus, quam Goldaſtinas eſſe *Alamannicas* & in monaſterio S. Galli ſcriptas res ipſa docet.

CAP.

Digitized by Google

C A P. I I.

DE PROGRESSV IVR. GERMANICI A CAROLI M. TEMPORIBVS AD LOTHARIVM III. IMP.

§. XXXIII.

Carolus M. legislator Saxonum.

PRogredimur ad tempora CAROLI M: quem ſi emendandis barbarorum moribus, legibuſque aequioribus ferendis natum dixerimus, neminem nos habituros contradicentem ſperamus. Eum omnium, quae ſibi parebant, gentium, leges in ſcripturam redigi juſſiſſe, iam ſupra vidimus. (§. XXII.) Quum ergo tum gentes omnes iam leges ſcriptas haberent, praeter SAXONES, quos ipſe primus diuturno bello perdomuerat: dubitari nequit, quin iis prae ceteris hanc operam nauarit *. Non tamen nouas illi obtruſit leges, ſed, ut *Poeta Anonymus ad ann. DCCCIII.* loquitur,

Tum ſub iudicibus, quos Rex imponeret ipſis,
Legatiſque ſuis, permiſſi LEGIBUS vti
Saxones PATRIIS, & libertatis honore.

* Coniicit quidem V. C. Burc. Gotth. Struuius in *Hiſt. Iur. VI*, 7. *p.* 425. 426. iam ante Carolum M. in *Capitul. de part. Saxon. Cap. XXXIII.* ad *legem Saxonum*, & *in Capit. Sax. Aquiſgr. anni DCCLXXXXVII.* nec non *Capit. IV. app. II. Cap.* 35. ad *eorum* euuam prouocet. Sed vti *lex* & *euua* πολύσημα ſunt vocabula: ita & ius non ſcriptum ſignificare poſſunt.

§. XXXIV.

§. XXXIV.

Lex Saxonum quando ſcripta.

Et haec procul dubio eſt LEX illa SAXONVM, ab Heroldo, Lindenbrogio, Leibnitio, & nuper a V. C. Car. Guil. Gaertnero, edita. Quamuis enim Lindenbrogius eam legem vel ideo Caroli ſaeculum antiquitate ſuperare exiſtimet, quod in membranis, quas nactus ſit, litterarum ductus vetuſtatem maiorem arguant, & codex illi ante Caroli tempora ſcriptus videatur: tamen quum iſta Lex Saxonum Chriſtianis vocabulis e.g. *eccleſia* vtatur *, *Tit. III*, 5. & praeterea regni ac Regis Francorum diſerte meminerit. *Tit. III*, 1. *XVII*, 5. fieri ſane non poteſt, vt eam vel Caroli M. aeuo antiquiorem, vel ab Haraldo, Danorum Rege, profectam eſſe exiſtimemus. Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. XII.*

* Quamuis enim ante bella Caroli M. cum Saxonibus geſta, Chriſtianae religionis ſcintillae quaedam in Saxonia emicuiſſent, ceu patet ex Venant. Fortun. *Lib. III. Carm.* 9. & *vita S. Faronis Epiſcopi Meldenſis MSC. Cap. LXXVI.* ex qua excerpta edidit Leibnit. *Script. rer. Brunsuic. Tom. I. p.* 63. id tamen de paucis hominibus, qui in Gallicano littore piraticae cauſſa conſederant, intelligendum videtur, non de vniuerſa gente, quae ad Caroli M. tempora auitam ſuperſtitionem & armis tuebatur, neque adeo patiebatur eccleſias vel templa Chriſtianorum apud ſeſe exſtare.

§. XXXV.

An integra ad nos

Videtur tamen non niſi fragmentum iſtius le-

gis

peruenerit. gis ad nos perueniſſe. Multa enim, quae veteres ex lege Saxonum citant, in hac noſtra deſiderantur, v. g. lex de matrimonio impari nobilis & plebeiae ſub mortis ſupplicio vetito, Eginard. *apud Adam. Brem. I*, 5. de traditionibus digito firmandis, *Diplom. Liemari apud* Lindenbrog. *Script. Rer. Septentr. p.* 147. de eo, qui fines alienos inuaſerit, capitis damnando. Lamb. Schaffnab. *Chron. p.* 196. Accedit quod quum *crudeliſſimam Saxonum legem* vocet Wippo *in vita Conradi p.* 430. in hac ſuperſtite nihil crudelitatis reperiatur, niſi crudelem etiam dicere velis Nemeſin Carolinam, quae aeque, ac lex Saxonica, fures capite plecti iubet. Eſſe tamen in illa fragmenta genuina ac vetuſta, aliis ſane argumentis ſatis demonſtrari poteſt *.

* Prouocat enim ad legem noſtram ipſe Carolus M. *Capitul. de partib. Sax.* §. *XXXII.* vbi ait: *De periuriis ſecundum legem Saxonum ſit.* Atqui hoc caput hodienum habemus in *lege Sax. II*, 8. & 9. *Qui ſciens peierauerit, capite puniatur, qui neſciens peierauerit, manum ſuam redimat auctor ſacramenti.*

§. XXXVI.

Capitularia Caroli M. de Saxonibus. Nec in eo adquieuit Caroli M. ſollicitudo. Quum enim gens Saxonum, quamuis publica profeſſione Chriſtianis acceſſiſſet, adhuc tamen auitas ſuperſtitiones priuatim mordicus teneret *: legi illi patriae nonnulla adſtruxit, quae rudem iſtam gentem ſaltim poenarum metu in officio continerent. Eo enim pertinent CAPITVLATIO DE PARTIBVS SAXONIAE incerti anni, & CAPITVLARE

LARE SAXONVM anno erae Chriſtianae DCCXCVII. in Comitiis Aquisgranenſibus promulgatum, quae inuenta in bibliotheca Vaticana a litteratiſſimo principe, Ferdinando Furſtenbergio, (vid. *Monim. Paderborn. p.* 324) primum a Luca Holſtenio Romae, deinde ab Hermanno Conringio Helmſtadii, demum a Steph. Baluzio *Capitul. Tom. I. p.* 250. Herm. Adolph. Meinders *de ſtatu relig. & reip. ſub Car. Magn. p.* 23. *ſequ.* & nouiſſime a viro doctiſſimo, Car. Guil. Gaertnero, edita ſunt *Lipſ. MDCCXXX. 4to.*

* Argumento eſſe poteſt *Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum*, quem eidem debemus Principi Ferdinando, Paderbornenſi Epiſc. *in Monim. Paderborn. p.* 308 Et notum eſt, in iis illuſtrandis multum operae inſumſiſſe Caſp. Caluoer, Herm. Adolph. Meinders, & Georg. Eccardum. Adeo vere cecinit poeta:

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu.

§. XXXVII.

Nec non ad Leges Salicam, Baiuuariorum & Langobardorum.

Sed aliarum quoque gentium legibus, quas a Theoderico Rege Francorum eiuſque ſucceſſoribus in ſcripturam redactas diximus, noua quaedam additamenta ſub Carolo M. eiuſque filio, Ludouico Pio acceſſerunt. Ipſis enim Francorum legibus illum *paucula capitula, & ea imperfecta addidiſſe*, teſtatur Eginardus *in vita Caroli cap. XXIX.* taliaque capitula ad LEGEM SALICAM exſtant apud Baluz. *Capitul. Tom. I. p.* 17. 387. 606. *Tom. II. p.* 1060. * Eiuſdem generis ſunt capitula, LEGI BAIVVARIORVM anno DCCLXXXVIII. adiecta

apud eumdem *Tom. I. p.* 207. Denique quod ad legem LANGOBARDORVM attinet, non modo illi inſertas videmus plures Caroli M. & ſucceſſorum conſtitutiones, verum etiam *Capitula, addita ad Legem Langobardicam*, nec non *Capitula, excerpta ex lege Langobardorum* reperimus apud Baluz. *Tom. I. p.* 327.

* Fortaſſis & plura perierunt. Exſtat ſane charta Monaſterii Honaugienſis apud Mabillon. *Annal. Benedict. Tom. II. p.* 697. in qua Carolus *Rex Francorum, vir illuſter* profitetur, *res peregrinorum ſecundum legem Francorum proprias eſſe Regis*: ab eoque iure excipit peregrinos Scotos. Quod eſt ipſum ius Albinagii, cuius alioquin vix veſtigium in legibus Francicis reperias, vt non potuerint non quaedam earum capita periiſſe, niſi & hic per *legem Francorum* ius eorum non ſcriptum intelligere malis.

§. XXXVIII.

Capitularia Regum Francorum vniuerſalia.

In primis vero notanda ſunt ipſa CAROLI M. CAPITVLARIA, vniuerſis ciuibus praeſcripta *, id eſt ſanctiones, vel in conciliis & ſynodis, vel in comitiis regni, de eccleſia & republica factae, quarum plurimas ex variis Codicibus MSC. integras edidit Steph. Baluz. *Tom. I. p.* 189. *ſequ.* Talia deinde & Ludouicus Pius, Pippinus, Italiae Rex, Carolus Caluus, & alii Francorum Orientalium & Occidentalium Reges plura publicarunt, quae laudatus Baluzius eadem induſtria vndiquaque collegit edidítque *Tom. I. p.* 533. 541. 561. *ſequ.* Addat. Brower. *Annal. Trev. Propara-*

raſe.

raſc. Cap. X. Mabillon. *Analect. Tom. I. p.* 299.

* Quemadmodum enim communi populi conſenſu huiusmodi Capitularia fiebant: ita & omnes iis ſubſcribere, eoque chirographo ſe ad eorum obſeruantiam obſtringere cogebantur. *Capit. III. a. DCCCIII. Cap. XIX. Capitul. II. a. DCCCXIII. in prooem. Capitul. Caroli Calui, tit. I.* Ex quo patet, vnde mos ſuperſit, in imperio noſtro, vt leges communes & communibus Electorum, Principum ac Ordinum ſuffragiis ferantur & capitularibus iſtis ſeu *receſſibus* praeter Imp. & Electores & Principes quidam, nec non ex Comitibus, Praelatis & ciuitatum legatis quidam ſubſcribant.

§. XXXIX.

Ne vero tot ſpeciales leges conquirendae eſſent Francis: fuerunt, qui capitularia illa colligerent, & in certum ordinem redigerent. Collectionum illarum notiſſima eſt ANSEGISI, Abbatis ſiue Lobienſis, ſiue Fontanellenſis, ſiue alius monaſterii, tamen non Archiepiſcopi Senonienſis *, Baluz. *proleg. Capit.* §. *XXXIX.* qui omnia Caroli M. & Ludouici Pii Capitularia eo ordine diſpoſuit, vt *liber primus* Caroli M. conſtitutiones ad rem eccleſiaſticam pertinentes: *ſecundus* eiuſdem leges ciuiles; *tertius* Ludouici leges eccleſiaſticas; *quartus* eiuſdem leges ciuiles, vel, vt auctor vocat, *mundanas* complectatur. Addidit auctor *adpendices tres*, quibus varia collegit Caroli M. Ludouici Pii, & Lotharii I. Imp. capitularia, quae vel ex ſu- Eorum collectio: ab Anſegiſo facta.

 perio-

perioribus *memoriae cauſſa ſcripta, vel non plenum explere ſenſum, vel geminata, vel cum aliis mixta* videbantur. Ediderunt hanc collectionem, quae anno Chriſti DCCCXXV. Ind. V. & XIII. imperii Ludouici Pii & Lotharii primum prodierat in lucem, (vid. Anſegiſ. *praefat.*) B. Rhenanus, Vitus Amerbachius, Ioach. Vadianus, Heroldus, P. Pithoeus, Iac. Sirmondus & nouiſſime Steph. Baluzius.

* Anſegiſo, Abbati Lobienſi, hanc collectionem tribuit Sigeb. Gemblac. *in Chronic. ad annum DCCCXXVII.* Anſegiſo, Archiep. Senonenſi, Odorann. *in Chron. ad ann. DCCCLXXXII.* Anſegiſo, Abbati Fontanellenſi Baluz. *in Proleg.* §. *XXXIX.* Sed vti manifeſto errant, qui auctorem faciunt Anſegiſum Archiep. Senonenſem: ita ſunt, qui Anſegiſum Abbatem Lobienſem poſtea Fontanellenſi monaſterio praefectum contendunt. Quae ſi probari poſſent, Baluzium Sigeberto facile conciliaremus. At quid opus eſt verbis, quum de hoc Anſegiſo manifeſtum exſtet auctoris veteris teſtimonium, puta Adſonis *de miraculis S. Waldaberti*, vbi inter alia refert, Ludouicum Pium abbatem Fontanellenſem *Anſegiſum* praefeciſſe *Luxonienſi* monaſterio, hunc vero CAPITULA *regum Francorum, quae diuerſis fuerint acta conciliis, excepiſſe & vno volumine contineri feciſſe.* En Anſegiſum, auctorem collectionis non Lobienſium, ſed Luxonienſium & Fontanellenſium abbatem. Facilis vero fuit Luxonii & Lobii confuſio.

§. XL.

Nec non a Benedicto Leuita & Lothario.

Poſtea anno DCCCXLV. nouam collectionem Otgarii, Archiepiſcopi Moguntini, au-

auſpiciis adornauit BENEDICTVS, Leuita Moguntinus, quam Anſegiſianae collectionis veluti auctarium eſſe voluit. Conſtat illa tribus libris, in quibus nec delectu, nec ordine vſus eſt bonus ille Leuita. His deinde neſcio quo auctore acceſſerunt *Additionum Libri IV*. Vtraque collectio in foris Francicis haec Germaniae, illa Galliae, maximi vſus fuit: Anſegiſiana tamen etiam Ludouici Pii & Caroli Calui auctoritate firmata. Vid. Steph. Baluz. *Proleg*. §. *XLVII. ſeq* Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. XV*. Ant. Pagi *Critic. Baron. ad ann.* 845. *n.* 17. *p.* 598 *Tom. III*. Quin ipſe LOTHARIVS Imp. nouam collectionem in vſum Italorum confecit *, Baron. *Annal. Eccleſ. ad ann. DCCCXLVII. n.* 12. quam edidit Melch. Goldaſtus *in Collect. Leg. & Conſuet. Germ. p.* 102.

* Errauit tamen Baronius, dum collectionem hanc Italis ex decreto *Synodi Maldenſis Cap. LXXVIII.* promulgatam exiſtimat; quo anno DCCCXLV. cautum fuerit, *vt Capitula eccleſiaſtica a Carolo M. Imp. & Ludouico Aug. promulgata obnixe obſeruari praeciperentur*. Sed non meminit Baronius id concilium in regno Caroli Calui habitum, ac proinde nec Lotharium obſtrinxiſſe, nec ad Italos pertinuiſſe. Vid. Petr. de Marca *de Concord. ſacerd. & imperii Lib. II. Cap.* 12. §. 5. Ant. Pagi *Critic. Baron. ad ann.* 847. *n.* 13. *p.* 604.

§. XLI.

Iam ex his facile patet, quaenam fuerit iuris Germanici facies a Carolo M. vſque dum eius ſtirps apud Germanos defecit, id eſt ad ann. *A Carolo M. ad finem ſtirpis ejus*

in Germania leges patriae adhuc valuerunt.

ann. DCCCXI. Primo enim adhuc ſingulae gentes legibus ſuis propriis vtebantur. Id quod vel inde patet, quod multo poſt ad Legem Baiuuariorum ipſe prouocat Henricus II. Rex: Adelbold. *Vit. S. Henrici Cap. X.* apud Leibnit. *Tom. I. p.* 423. quodque idem Imperator eiuſque ſucceſſor Conradus Salicus Saxonum leges confirmaſſe dicuntur. Ditm. Merſeb. *V. p.* 386. *edit. Leibnit.* Wippo *in vita Conradi p.* 430. quin & Lex Alamannica pro norma fuit Conrado I. Regi Germ. in ferenda anno DCCCCXIV. ſententia. Ekkehard. *de Caſ. Mon. S. Galli Cap. I.* vt taceam, manumiſſionem, per iactum denarii ſecundum legem Salicam factam eſſe ſub Zuenteboldo, Lotharingiae Rege, cuius charta ea de re exſtat apud Buchel. *ad Hedam de Epiſc. Vltraiect. p.* 70.

§. XLII.

Nec non capitularia regum.

Deinde maximae auctoritatis hoc temporis interuallo erant CAPITVLARIA Caroli M. & Ludouici Pii, quod ſolide demonſtrauit Herm. Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. XVII. p.* 94. *ſequ.* Ad ea enim prouocant patres Concilii Moguntini anno DCCCLII. *Cap. XVI.* itemque Synodi Colonienſis ſub Carolo Craſſo habitae *Cap. III.* Concilii Moguntini anno DCCCLXXXVIII. *Cap. XXI. & XXIII.* indicio ſatis luculento, toto illo tempore ſancta adhuc Germanis fuiſſe illa Regum Francorum capitularia *.

* Patres enim concilii Moguntini anno 852. vrgent, *pauperes liberos non eſſe ſaepius banniendos ad placita, niſi ſicut in* DOMINICO CA-

CAPITVLARI, *olim facto praecipiatur.* Non ergo ſolum citant CAPITVLARIA, tamquam leges quaſdam veteres, ſed & eas non obſeruari, & pauperes contra illas leges publicas opprimi, conqueruntur. Quo vero, quaeſo, colore id feciſſent, ſi eorum capitularium, tamquam legum obſoletarum nulla ſuperfuiſſet auctoritas?

§. XLIII.

Praeterea nullum eſt dubium, quin nouas ſubinde leges tulerint Ludouicus Germanicus, eiusque poſteri: quamuis eae, quas edidit Goldaſtus *Tomo I. Conſtit. Imp. p.* 274. non ex chartis authenticis, ſed ex Auentini annalibus, Legibusque Langobardicis, deſumtae videantur. Omnium celeberrima tamen eſt conſtitutio de expeditione Romana, CAROLO Craſſo vulgo tributa, a multis reiecta, criticisque ſtricturis confoſſa. Sed quum, qui plurimum illi conſtitutioni tribuunt, eam non a Carolo Craſſo, ſed Conrado Salico, profectam exiſtiment*, non eſt ſane, quod hic illi immoremur.

Et ſi quas alias nouas leges tulerunt Caroli ſucceſſores.

* Videnda, quae de ea diſputarunt Marqu. Freherus, Rittershuſius, Schurzfleiſchius, Ill. de Ludewig, Gebauerus, nec non etiam olim Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. XVII. p.* 89. Retulit mihi nuper amiciſſimus, & diſcipulorum meorum optimus, Io. Guil. Hofmannus, in manus ſuas incidiſſe ipſam chartam authenticam, quam olim cum Rittershuſio communicauit Marcus Velſerus, & ſe illius ope plura, quae editores praeteruiderint, quaeque ad conſtitutionis iſtius veram aetatem atque originem pertineant, obſeruaſſe, ad-

Digitized by Google

adfirmauit, quae ſe vna cum aliis obſeruationibus ſuis editurum promittebat. Sed eheu vitae breuitas vetuit ingenii paene ſtupendi virum ſpes inchoare longas. Euanuit illa ſpes, Hofmanno meo ſub finem ſuperioris anni properantibus fatis exſtincto.

§. XLIV.

An et iuris Romani aliquis vſus fuerit.

Quaeri poſſet, an non & iuri Romano in Germania tum locus fuerit? Reſponſum cape. Quum Franci iis tantum iuris Romani vſum concederent, qui illi iam antea adſueuerant: (§. XVIII.) toto hoc tempore in Gallia non exoleuiſſe iuris Rom. vſum, ſatis adparet ex Hincmar. *Opuſc. XVI, 5. Tom. II. p. 225. Opuſc. LV. T. II. p.* 440. 509. 587. 739. vt iam non dicamus de conciliis Gallicanis & Iuonis Carnutenſis Decreto, in quibus ad leges Romanas, etiam Iuſtinianeas, & e *Pandectis* depromtas, ſaepiſſime prouocatur. Add. Strauch. *Amoen. Iur. Can. ecl II Cap. VII. p* 33. Id vero de Germanis dici non poteſt, quippe quos numquam Romani in prouinciae formam ita redegerant, vt ſtabile ibi eſſet eorum imperium. Hinc conſequens eſt, vt iuris Romani vſum nec deſiderarint vmquam, nec habuerint. Interim quum Capitularia apud eos maximae fuiſſe auctoritatis, faſſi ſimus (§. XLII.) in iis vero paucula ex iure Romano depromta ſint *: eatenus dici poteſt, aliqua ex eo iure profecta tum quoque in Germania locum habuiſſe.

* In ipſis Ludouici Pii *Capitularibus addit. IV.* §. 102. ius Romanum vocatur *omnium huma-*

na-

narum mater legum, adeoque non mirum eſt, quaedam ex illo in vſus ſuos conuertiſſe Francorum Reges. Pauca tamen illa eſſe, & vix alicuius momenti, ipſorum Capitularium lectio vnumquemque conuincet, vt paullo latius ſcripſiſſe videatur V. C. Burc. Gotth. Struuius *Hiſt. Iur. VI*, 11. *p.* 435. *Fontes horum capitularium ipſas fuiſſe leges Romanas, ex eo potiſſimum patet, quod lex Romana omnium humanarum legum mater dicatur.* Neque enim id elogium nos conuincit, omnia vel pleraque ex iure Romano depromſiſſe Francorum Reges.

§. XLV.

Eadem omnia ab exſtincta apud Germanos ſtirpe Carolingica, vſque ad Saxonicae familiae interitum, obtinuiſſe videntur. Nam tunc quoque ſingulos Germaniae populos veteres ſuas leges, quas Reges Francici ſcriptas promulgarant, ſequutos eſſe, ex iis, quae ſupra (§. XLI.) obſeruauimus, & obſeruabimus paullo poſt, colligitur *: idque innuere videtur Wittich. *Annal. II. p.* 21. *ſeq.* dum *leges diuinas & humanas auctorali vigore* Ottonis M. *polluiſſe*, *& coniuratos ſecundum leges meritas luiſſe poenas* ſcribit. Vid. Hert. *de Conſult. legib. & iudic. in ſpec. Rom. Germ. Imp. rebuſp.* §. *XII. p.* 419. Accedit, quod ad LEGEM SAXONICAM in chartis ſuis ſe referunt anno DCCCCLII. Otto M. apud Stangefol. *Annal. Weſtph. II. p.* 185. multoque poſt anno DCCCCXCVII. Otto III. apud eumdem *p.* 203.

Sub Saxonicis Imp. legibus patriis adhuc vixerunt gentes Germanicae.

* Idem & inde patet, quod Legem Salicam, Langobardicamque ſuis additionibus auxerunt Otto I. & Henricus II. Imperatores, quas

edidit ex vetuſto codice Ge. Eccardus *ad Leg. Salic. p.* 198. *ſequ.* Quin in his ipſis additionibus Otto I. Imp. anno DCCCCLII. ſe refert ad *capitularium praecedentium regum inſtituta*, in comitiis Francofurtanis *coram poſita.* Vid. Eccard. *ibid. p.* 198.

§. XLVI.

Lex Sax. tamen aucta ab Haraldo Rege Daniae.

Quod tamen ad LEGEM SAXONICAM & FRISICAM *, attinet, eam Ottonis II. temporibus non parum vel immutauerat vel auxerat HARALDVS, Rex Daniae, qui tum transalbinas proximasque regiones inuaſerat, & tum his, tum Freſonum genti, leges & iura conſtituere coeperat. Referunt hoc Adam. Brem. *Hiſt. II*, 19. Helmold. *Chron. Slau. I*, 15. qui addunt, gentes iſtas leges Haraldinas *pro tanti auctoritate viri adhuc hodie ſeruare contendere.* Sed harum additionum hodie nihil exſtat.

* Sane & Friſonibus leges datas eſſe ab Haraldo, refert Alb. Stadenſ. *ad ann.* 984. Sed id intelligendum videtur de Friſiis vel Freſonibus tranſalbinis, qui & hodie cherſoneſi Cimbricae littora adcolunt. Ad reliquos enim Friſios eius pertigiſſe imperium, nemo veterum obſeruauit. Immo ne Pontanus quidem in *Hiſt. Dan. Lib. V. p.* 196. vbi locum Alberti Stadenſis adducit, quidquam de eius imperio in Friſios dixit.

§. XLVII.

Capitularium etiam vſus aliquis.

Quid? quod ne CAPITULARIVM quidem vſus circa haec tempora exoleuiſſe in Germania videatur. Auctorem enim habemus Continuatorem Reginon. *ad ann. DCCCCLII.*

Digitized by Google

conſtitutum eſſe in Francofurth a Rege glorioſiſſimo, Ottone, anno illius XV. conſentientibus Epiſcopis, comitibus, aliisque fidelibus compluribus, canonum ſanctorumque patrum auctoritate, nec non CAPITVLARIVM praecedentium inſtitutis coram poſitis *. His ipſis tamen temporibus paullatim ab vſu receſſiſſe illa regum Francorum capitularia, ſuſpicatur Baluz. *in proleg.* §. 1.

* Eadem verba in ipſis illis additionibus legis Salicae, a Ge. Eccardo *p.* 198. editis reperiuntur, vt adeo illas tum in manu illius Continuatoris fuiſſe veroſimile ſit. Quod inſigne eſt γνησιότητος harum additionum argumentum.

§. XLVIII.

Acceſſerunt & hoc temporis interuallo variae leges nouae, a Regibus & Imperatoribus, vel miſſis in ſuffragia ordinibus, vel commiſſis campionibus, quos vocabant, latae. Ita ſane in comitiis Stelenſibus Otto M. interpretatione authentica decidit quaeſtionem iuris Germanici, *num nepotes cum filiis ad hereditatem ſimul admittendi ſint, nec ne* *? Rem enim Otto M. inter gladiatores diſcerni iuſſit, vicitque pars, quae filios filiorum computabat inter filios, & hinc lege perpetua firmatum, vt aequaliter cum patruis vel auunculis hereditatem diuiderent. Wittich. Saxo *Annal. II. p.* 644. Sigeb. Gemblac. ad ann. DCCCCXLII. Plures alias Ottonum leges collegit Goldaſt. *Conſtit. Imp. Tomo vno p.* 215. *ſequ. p.* 225. *ſequ. Tom. III. p.* 303. *ſequ. & p.* 309. *ſequ.*

Leges nouae ſub Ottonibus latae.

* Quum

* Quum de iure repraeſentationis nepotibus concedendo tum ambigerent Romani: eo minus mirandum, Saxones illud numquam concedere voluiſſe fratrum ſororumue liberis, quin ſibi ius patrium reſeruaſſe, quum in comitiis aliud lege publica ſtatueretur. Qua de re alibi. Iam id obſeruo, in Geldria id ius repraeſentationis anno demum DLX. inuectum eſſe, Pontan. *Hiſt. Geldr. Lib. XIV. p.* 882.

§. XLIX.

An & iuris Romani vſus?

Iuris Romani hoc ſaeculo in Germania nec vola nec veſtigium adparet: quamuis eo ſubinde vterentur Reges & Imperatores, ſi quando Italis, & maxime Langobardis, leges praeſcriberent. Exſtat ſane in *Leg. Langob. II*, 47, 11. Henrici Imp. conſtitutio, de iureiurando calumniae clericis remittendo, in qua conſtitutio D. Marci, (vel Marciani potius, *l.* 25. *C. de epiſc.*) Iuſtiniani ſanctio, & legis periti, ab Imperatore in conſilium adhibiti, memorantur.

§. L.

Origo iuris Canonici in Germania.

At certius eſt, his temporibus paullatim iuris Canonici auctoritatem permagnam eſſe coepiſſe in Germania. Quemadmodum enim paullo ante haec tempora circa annum DCCCCVI. Regino Prumienſis in Regno Lotharingico iuſſu Ratbodi Archiep. Treuerenſis, *de diſciplina eccleſiaſtica libros II.* ex Canonibus antiquis decretisque pontificum compilauerat, quos poſt Ioach. Hildebrandum Helmſtadienſem iterum edidit Steph.

Ba-

Baluzius 1671. ita paullo poſt ſub initium ſaeculi XI. ſcripto *magno canonum volumine*, ex iisdem, at inquinatioribus aliquanto fontibus, ius eccleſiaſticum deriuauit BVRCHARDVS, Wormatienſis epiſcopus. Sigeb. Gembl. *de Script. eccleſ. Cap. CXLI. & ſequ.* & in *Chron. ad ann. MVIII.* Chron. Wormat. *Cap. XIII.* apud Illuſtr. de Ludewig Reliqu. MSSC. *Tom. II. p. 55.* Prodiit hoc opus *Col. anno MDXLVIII. & Pariſ. MDL. fol.* tantamque ſenſim auctoritatem obtinuit, vt non modo Sigeb. Gemblac. *d. Cap. CXLI. ex eo adhuc* ſuo tempore *omnium conciliorum decreta auctorizari*, ſcribat, ſed & apud vulgus canoniſtarum multo poſt mos inualuerit, vt regulas iuris, omni exceptione maiores, & vſu fori probatas, BROCARDICA, quaſi *Burchardica* adpellarent*.

* Talia *Brocardica* primus ſcripſit DAMASVS, vetus iuris canonici Doctor, quae deinde recognita, & ex MSCIS exemplaribus edita ſunt *Colon.* 1564. Ex praefatione haec decerpſit Strauch. *Amoenit. iur. Can. ecl. VI. cap. VI. p.* 112. BVRCHARDICA *inſcribuntur, a Burchardo Epiſcopo Wormatienſi, qui primus ea tempeſtate coepit ius pontificium ad generales quasdam theſes reuocare. Ex Gallis atque Italis plerique, originationem verbi ignorantes, corrupte Brocardum & Brocardicum adpellant.* Neſcio ergo, quid ſibi velit Alciat. *ad l. 99. D. de Verb. oblig.* ſcribens, BROCARDICA dici *materiam, quae ſit contrariarum opinionum rationibus inuoluta.*

§. LI.

Supereſt, vt qualis ab Henrici II. Regis

ribus Franconicis leges patriae in vſu.

ac Imp. obitu ad Lotharium Saxonem vsque iuris Romani fuerit facies paucis oſtendamus. Leges patrias SAXONVM, ALAMANNORVM, BAIVVARIORVM, etiam ſub his conſtanter viguiſſe, dubio videtur carere. Leges enim SAXONVM firmaſſe Conradum Salicum, ſupra ex Wippone oſtendimus. (§. XLI.) Ad legem etiam SALICAM in regno Burgundico anno MIX. viuere ſe profitetur Otho Comes, Arduini, Regis Italiae filius, apud Guichenon. *Bibliotb. Sebuſ. Cent. II. n. 3. p.* 188. Vt iam non dicam Guilielmum Marchionem in alia charta anno MCLVI. profiteri, ſe viuere lege Salica, quemadmodum eius coniux, Iulita, Leopoldi Auſtriaci filia ſe *lege Alamannorum* viuere ait. Ibid. *Cent. I. n. 99. p.* 170. Quae charta, quamuis ad Burgundiam pertineat, ſatis tamen euincit, illo tempore Auſtriam *legem Alamannicam* coluiſſe, & Iulitam more iſtorum temporum, nuptam quoque retinuiſſe *.

* Aliquando tamen feminae nuptae ſe legibus, quibus mariti viuebant, vltro ſubiicere non dubitabant. Mathildis Dux, initio viuebat lege Langobardica, at in gratiam mariti, Gottfridi Lotharingici transierat ad legem Salicam. Franc. Mar. Florentin. *Memor. Mathild. Lib. III. p.* 105. vbi in diplomate Lucenſi Epiſcopo dato ita loquitur: *Quia ego, qui ſupra* MATILDA, *marchioniſſa, profeſſa ſum ex natione mea LEGEM viuere videor LANGOBARDORVM: ſed nunc modo pro parte ſupraſcripti Gottifridi, qui fuit viro meo, LEGEM viuere videor SALIGAM.*

§. LII.

§. LII.

Multae etiam leges nouae conditae a Conrado Salico.

Quemadmodum vero hoc temporis interuallo nulla amplius ſit mentio Capitularium Regum Francorum: ita tanto frequentius nouas leges tulerunt Imperatores & Reges. De Conrado ſane II. Martinus Polonus *in Chronico Cap. XCIV. Hic*, inquit, *multas leges condidit*. Et exſtant quaedam eius conſtitutiones non modo in *Leg. Langob. III*, 8, 4. ſed & *II. F.* 9. §. *vlt. & II. F.* 34. & 40. (quamuis eae ad Italiae regnum potius, quam ad Germaniam, pertinere videantur) & apud Goldaſt. *Conſt. Imp. Tom. III. p.* 312. Eidem celeberrimam conſtitutionem de expeditione Romana vindicant Schilterus, *ad Ius Feud. Alam. VIII*, 11. Schurzfleiſchius *Diſſ. de Conrado Imp. Aug. eiusque dipl. quod de exped. Rom. inſcribitur. Wittenb. MDCCII.* & nouiſſime V. C. Ge. Chriſt. Gebauerus *in Adpend. ad Schilt. Inſt. Iur. Feud. Lipſ.* 1728. 8. Attamen ne ſic quidem ſuſpicione omni carere videtur conſtitutio illa, quae tot aliorum virorum doctorum cenſuras, ex quo lucem vidit, experta eſt *. Editiones eius recenſet laudatus Gebauer. *in Praef. p.* 196. *ſeq.*

* Quum enim omnes, qui illam adhuc vindicare Conrado II. conati ſunt, fateantur, eam ſolius Velſerianae membranae fide niti, in hac autem initium & finem a mala manu eſſe: ecquis fide ſua nos iubebit credere, reliqua omnia integra, ac ſincera eſſe? Qui nobis titulo & ſubſcriptione illuſit, an eum in reliquis bona fide agere voluiſſe credibile eſt?

§. LIII.

§. LIII.

Eiusque ſucceſſoribus.

Sic & Henrici III. conſtitutionem de veneficiis protulit Goldaſtus *Conſt. Imp. Tom. III. p.* 312. qui *ibidem & Tomo vnico p.* 252. etiam Henrici IV. & V. quasdam edidit. Sed quum non vbique ſatis ἀκριβῶς genuina a falſis diſtinxerit vir ceteroquin diligentiſſimus *: de his ſimilibusque iurisprudentiae publicae priuataeque monimentis, quae ex Goldaſti ſcriniis prodierunt, paullo amplius videtur deliberandum.

* Diſſimulare id non potuit eius encomiaſtes Io. Chriſt. Senckenberg *in vita Goldaſti, eius ſcriptoribus rerum Alam. praemiſſa* §. *XL.* vbi: *Iuſto confidentior*, inquit, *noſter erat, ſi quid veroſimile habebat, ſua aliis pro veritatibus, immo pro antiquorum ſententiis obtrudens. Scatent id genus rebus ſcripta eius, nec ſolus ei* Gretſerus *id obiecit.* —— —— *Sane nonnullos id ei exprobrantes apud* Io. Alb. Fabric. *Biblioth. p.* 252. *videas: id ipſum legas in* τῷ πάνυ Conringii *de Orig. Iur. Germ. Cap. XVIII. p.* 99. *& ſaepius: nec non in* Wendelini *legibus Salicis inter Opuſcula Chiffletiana p.* 61. *& alibi.* Hactenus Senckenbergius.

§. LIV.

An & iuris Romani aliquis vſus?

Iuris Romani ne hoc quidem tempore vllam inter Germanos mentionem fieri animaduertimus, quamuis eius veſtigia nobis videamur anxie quaeſiuiſſe. Video quidem, in ferali illo certamine, quod inter Gregorium P. P. VII. & Henricum IV. interceſſit, aliquando ad ius Romanum eſſe prouocatum, ſed ab Italo, Venerico nimirum Vercellenſi,

in

in libro *de vnitate Eccleſ. conſeru. p. 16. edit. Schardii:* at in Germanorum ſcriptis, inter quae Leodienſium *Epiſtolam apologeticam*, Walrami Numburgenſis Epiſcopi *librum de inueſtitura*, aliaque eorum temporum opuſcula a Goldaſto in Apol. pro Henrico IV. edita euolui, tale quid reperire me nondum potuiſſe, fateor.

CAP. III.

DE STATV IVRIS GERMANICI A LOTHARIO IMP. AD TEMPORA, QVIBVS IN GERMANIA ACADEMIAE INSTITVTAE.

§. LV.

Quamuis fabulam, quae circumfertur de iure Romano, iuſſu Lotharii III. Imp. in foris & academiis recepto *, adeo profligarit Herm. Conringius *de Orig. Iur. German. Cap. XXI. ſequ.* vt verbum addere pigeat: veriſſimum tamen eſt, ex eo tempore aliam paullatim factam eſſe iuris Germanici faciem, & ius Romanum, quod in vniuerſa paene Europa adeo inualuerat, vt miraretur orbis, ſe tam cito factum eſſe Romanum, etiam in Germania lacertos mouere coepiſſe.

A Lotharii III, Imp. temporibus magna iuris in Germania commutatio facta eſt.

* Semper enim & ante Lotharium vſum aliquem iuris Romani ſuperfuiſſe in Italia, pluribus poteſt teſtimoniis demonſtrari. Nos vnico rem conficiemus. Imperio Lotharius potitus eſt anno MCXXV. menſe Septembre eius anni coronatus a Fridrico Archiep. Colonienſi.

Alberic. *in Chron. ad ann.* 1125. res vero Italicas demum ab anno MCXXXII. conſtituere coepit, Chron. Bigaug. *ad ann.* 1133. Codex porro Pandectarum Amalphi repertus fertur anno MCXXXVII. Iam vero anno MXCVIII. Vmbertus comes Sabaudiae apud Vghell. *Ital. Sacr. Tom. IV. p.* 1458. *viuere ſe* profitetur LEGE ROMANA.

§. LVI.

Ab eo tempore in vniuerſam fere Europam cultiorem ius Rom. penetrauit.

Quum enim ab eo tempore, vt ſupra oſtendimus, iuris Iuſtinianei ſtudium Bononiae quam maxime ferueret*, & ex vniuerſo cultiore orbe iuuenes, tamquam ad mercatum ſapientiae ciuilis, eo confluerent: reduces in ſuam quique patriam, & ſummis in toga dignitatibus aucti, tantum iuri Romano auctoritatis conciliarunt, vt illo paſſim tamquam ſubſidiario vterentur, ipſaque inſtrumenta ſua ad eius iuris regulas anxia diligentia componerent.

* Obſeruauit hoc Conradus Abb. Vrſpergenſ. *in Chron. p.* 291. *Eisdem*, inquiens, *temporibus dominus Wernerius libros legum, qui dudum neglecti fuerant, nec quisquam in iis ſtuduerat, ad petitionem Mathildae comitiſſae renouauit.* Si ergo non priuata, ſed publica auctoritate ius profeſſus eſt Irnerius, id ſaltim non iuſſu Lotharii, ſed Mathildae auſpiciis factum eſt. Atqui Mathilda iam anno MCXV. deceſſerat, decem annos ante, quam ad imperium adſpiraſſet Lotharius. Ergo prius floruit Bononiae iurisprudentiae Rom. ſtudium, quam Lotharius imperauit.

§. LVII.

Veluti in Angliam.

Sane Seldenus *in Diſſ. ad Flet. Cap. VII.* §. 11.

11. *ſequ.* praeclare oſtendit, eodem tempore, quo Bononiae refloreſcere coeperint ſtudia iuris, non modo *Codicem Theodoſianum*, ſed mutilum, vna cum *Nouellis* Theodoſii, Caii *Inſtitutionibus* & Paulli *Sententiis* in Anglia edidiſſe Guilielmum Malmesburienſem: ſed & non multo poſt regnante Stephano, Theobaldum, primatem, *Iuſtinianeum corpus* eo transuehendum curaſſe. Ioann. Sarisb. *in Policrat. VIII*, 22. Id deinde publice ibi cum applauſu expoſuit Rogerius Vacarius, gente Langobardus, coaeuus Irnerio, Martino, Bulgaro ICtis, & poſtea Abbas Beccenſis, ſed edicto demum regio Stephani, teſte eodem Io. Sarisb. & Rog. Baconio, prohibitus. Nihilominus tamen *Deo faciente*, vt Sarisberienſis verbis vtamur, *eo magis virtus legis inualuit, quo eam amplius nitebatur impietas infirmare* *.

* A Stephani regis temporibus, qui anno MCLIV. deceſſit, diutiſſime iuris Romani vſum in Anglia viguiſſe, & ſub Eduardi demum III. Regis initia, id eſt, circa annum MCCCXXVII. euanuiſſe, toto Capite VIII. Diſſertationis ad Fletam ſolide demonſtrat Seldenus; *p.* 1093. *Vol. II. Op.* vt dici poſſit, prius, quam pleraſque alias gentes Europaeas, & recepiſſe ius Romanum Anglos, & eidem nuncium miſiſſe.

§. LVIII.

Paullo poſt & in Galliam penetrauit Romana iurisprudentia. PLACENTINVM enim in Monte Peſſulano ius docuiſſe, teſtis In Galliam.

eſt Pancirol. *de Clar. Leg. Interpr. II*, 20. Et hinc iam a ſaeculo duodecimo haut pauca, in Aquitania ſaltim & Narbonenſi prouincia, exſtant iuris Romani veſtigia, quae accurate ſuo more conſectatus eſt vir doctiſſimus, M. Ant. Dominicus *de praerog. allod. XX*, 1. Circa ea ſane tempora Petrus, Comes Melgorienſis, in charta profitetur: *Si quis autem heredum aut ſucceſſorum meorum contra hanc donationis & confirmationis auctoritatem inſurgere praeſumtuoſe, & obuiare, quod abſit, attentauerit, non valeat vindicare, quod iniuſte repetit, & perſoluat multtam, quam SANCTA LEX ROMANA per Theodoſium Arcadium & Honorium promulgata decreuit.* Vbi donatorem in animo habuiſſe, *l.* 34. *C. Theod. de Epiſcop. & Cler.* res ipſa docet. Et apud Guil. Briton. *Philippid. II. v.* 45. *ſequ.* anno MCLXXXIV. ita inter ſe, allegatis iuris Romani rationibus, contendunt Philippus Rex Franciae & Flandriae Comes *, vt ad *v.* 55. notet Barthius *p.* 91. *Vides iuris ciuilis non ignaros, quod tum per ſcholas iam regnabat.*

* Sunt ſane memorabilia haec vtriusque argumenta, quae, quia Guillermus ille non eſt in omnium manibus, paucis excerpere iuuabit. Comes primo vrget, patrem ſibi caſtra donaſſe, quae iam Rex repetat, atque inde colligit, ſe in iis ius in re conſequutum. Hinc *v.* 40.

His veris titulis mihi ius adquiritur in re,
Quam repetis.

Deinde addit, ſe poſſeſſorem ne edere quidem titulum teneri, tamdiu rem habiturum, quamdiu Rex illam ſuam eſſe, nondum proba-

bauerit. §. 4. *Inſt. de interd.* Eo pertinent *v.* 45. *ſequ.*

Eſto, quod nullum ius ſit mihi rebus in iſtis,
Vt loquar abſque meae praeiudicio rationis:
POSSIDEO *tamen haec per teque tuumque parentem,*
Juſque mihi defendit in his poſſeſſio ſola.
Nam poſſeſſorem compelli dicere, quo rem
Poſſideat titulo, nimis inciuile videtur.

Praeterea ſe iam res illas vſucepiſſe, contendit, *v.* 52. *& ſequ.*

Quum res a dominis licite data ſit mihi veris.
Sic BONA *nempe* FIDES, TITULUS *ſic* IUSTUS *ab omni*
Excuſat culpa noſtri fundamina iuris.

Denique nec id omittit, neminem ſine facto & culpa ſua dominium amittere debere, *v.* 55. *ſequ.*

Nec tibi ius neſcire licet, quo nemo ſibi rem,
Juſte collatam, ſine culpa amittere debet.

Sic & rex comiti ex iure Romano obvertit exceptiones varias e. g. poſſidere comitem precario: *v.* 60. *ſequ.* ſe quidem illi diploma dediſſe, ſed adhuc minorennem: *v.* 63. *ſequ.* Quin enarrata poſtea ipſius Comitis, rem donatam donatario propter donatoris minorennitatem abiudicantis, ſententia, ad partes vocat edictum: QVOD QVISQVE IVRIS IN ALTERVM. *v.* 78. *ſeq.*

Vis aliis aliud, aliud tibi dicere iuris?
Abſit: quam tuleris, legem patiaris, oportet.

Quis ſibi audire videatur regem & comitem, ac non potius binos cauſſidicos, ex iure Romano inter ſe diſceptantes? Ad idem edictum triennio ante prouocare videmus Matth. Pariſ. *ad ann.* 1181. *Quod quiſque iuris in alterum ſtatuerit, vti debet eodem.* Adeo iam eo tempore aulae curiaeque perſonabant huiusmodi iuris ciuilis Romani regulis.

§. LIX.

In Burgundiam & Hiſpaniam.

Ex Gallia facile id ius in Burgundiam, iuris Germanici regnum, penetrauit. Id quod maxime patet ex Guichenonii *Bibliotheca Sebuſiana*, in qua iam hoc ſaeculo occurrunt diplomata, iuris ciuilis Juſtiniani gemmulis diſtincta. Quale eſt illud *Cent. I. n.* 81. Friderici I. Imp. anno MCLVII. conſcriptum, in quo mentio fit *meri & mixti imperii*, *conditorum teſtamentorum*, *heredum inſtitutorum*, *dotis conſtitutae*, *legati facti*, & ſimilium, quae ex iure Romano eſſe, nemo non videt. Quin & Hiſpanis eodem tempore innotuiſſe videntur leges Romanae *, quippe ſaeculo inſequente XIII. iis tam familiares, vt Alphonſus X. Caſtiliae Rex, conficiens legum Corpus, quod PARTITAS Hiſpani vocant, permulta ex iure Romano deſumſerit. Arth. Duck. *de vſu & auctor. iur. Rom. II*, 7.

* Immo multo prius ipſo ſaeculo XI. ſi fides Hiſpanis ſcriptoribus. Nam de Sanctio IV. Arragonenſium Rege, qui Ramiro I. anno MLXVII. ſucceſſit, ſcribit Mariana *de reb. Hiſp. Lib. IX. Cap.* 7. *Sanctium Romani ſucceſſorem memorant Gothicas leges abrogaſſe, Barcinonis exemplo ſcilicet: ſanxiſſe* CAESAREAS, *& ſecundum eas populis iura dari.* Add. Herm. Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. III.*

§. LX.

Cur & Germanis adriſerit?

Non mirum ergo, ſi ſenſim etiam in Germaniam noſtram viam ſibi muniuit ius Romanum, tanto vbique plauſu receptum. Nam & in ea legum Doctores & iuris periti ad ſum-

ſummas in eccleſia, aulis & foris dignitates adſpirabant, & Imperatores ac Reges ipſi, a Pontificibus Romanis exagitati, fauebant iureconſultis, in quibus ſibi haut parum praeſidii poſitum exiſtimabant, aduerſus Pontificum iniurias, & ipſa denique conſilia Pontificum Rom. ius canonicum obtrudentium regnis ac rebuſp. Chriſtianis, non felicius turbari poſſe videbantur, quam ſi iura Romana ciuilia in foris ac gymnaſiis dominarentur *.

* Quanti tum fieri coeperint iuriſperiti, vel inde patet, quod in Henrici VI. Imp. laudibus poneretur, *quod fuerit dotibus inſignitus ſcientiae liberalis, & floribus eloquentiae redimitus, & eruditus Apoſtolicis inſtitutis & legibus Imperatoriae majeſtatis.* Alberic. Monach. *in Chron. ad ann. MCLXXXV.* quodque Bertholdo anno MCLXXIX. ad Archiepiſcopatum Bremenſem euecto, praecipue profuerit *decretorum legumque peritia*: Anon. *Hiſt. Epiſc. Brem. p.* 94. Fridricum porro Imp. ſibi quam maxime conciliare ſtuduiſſe ICtos, ſatis patet ex illius imp. oratione apud Radeuic. *in vita Fridrici I. II,* 3. & ex iis, quae de dominio mundi cum Bulgaro & Martino colloquutus eſt apud Ottonem & Acerbum Moren. *de Reb. Laudenſ. ad ann. MCLVIII.* apud Leibnit. *Script. Rer. Brunſuic. T. I. p.* 818. vbi etiam in iura regalia Imperatorem per magiſtros Bononienſes & iudices vniuerſarum Lombardiae ciuitatum inquiſiuiſſe, legimus.

§. LXI.

Gliſcente enim iuris Romani vſu, DECRETVM, ſeu CONCORDIAM DISCORDANTIVM CANONVM, circa annum MCLII. ex Dionyſio Exiguo, Iſidoro, Iuone, Decreti origo.

ne, Burchardo, aliiſque canonum collectoribus, compilauit GRATIANVS, patria Cluſinus, non Romanae eccleſiae Cardinalis, quod viſum Alberico Monacho *in Chron. ad ann. MCXLVI.* ſed monachus Benedictinus Claſtenſis, qui, vt eo commodius hunc laborem exantlaret, Bononiam in monaſterium S. Felicis ſeceſſerat *. Chiflet. *Diſſ. apolog. Cap. V*, 4. Pancirol. *de Clar. Leg. interpr. III*, 2. Ger. Maſtricht *Hiſt. Iur. Eccleſ. n.* 318. *ſequ.* Huic Canonum corpori acceſſere variae additiones, quae PALEAE canoniſtis vocantur, quas diuerſis temporibus primum exemplarium adſcriptas marginibus, poſtea in ipſum textum migraſſe, codicum MSC. fide probarunt Pithoei fratres *in praefatione editioni ſuae praemiſſa.*

* Ibi & mortuus dicitur. Exſtat ſane ibi ad ſacellum S. Sebaſtiani monimentum, cum ab aliis, tum a Val. Forſtero *in Hiſt. iur. ciu. Lib. III. Cap.* 7. editum, recentius illud quidem, & a Io. Franc. Aldobrando anno MCCCCXCVIII. poſitum, ſed ideo non contemnendum, quod ex vetere carie ruderibuſque obruto deſcriptum ſit. In eo dicitur *Cluſinus, Caeſarei iuris & Pontificii enucleator prope diuinus, monachus in martyrum Felicis & Naboris aede, vbi abſolutiſſimum opus decretorum anno gratiae MCLI. compilarit.*

§. LXII.

Illud & Germanis & aliis gentibus

Quamuis vero privatum hoc monachi opus non eo iudicio ac cura confectum ſit, vt nomen *concordiae diſcordantium canonum* ſine rubore

bore ſuſtineat, Ziegl. *Diſſ. Praelim. ad Lancell.* §. XXXVIII. Nec a Pontifice aliquo vmquam iuris robur acceperit: nihil tamen reliqui fecerunt Pontifices, vt illud gentibus omnibus obtruderent, licet irrito aliquamdiu conatu, quum tot experimentis moniti Reges & Principes non poſſent non ſubolfacere, quid ea legiſlatione adfectet aula Romana *. Maluerunt ergo iuris Iuſtinianei ſtudia euehere, quam collum ſubmittere iugo illi Pontificis Romani duriſſimo. Selden. *in Diſſ. ad Fletam. VI, 5. p.* 1078. obtrudere volebant Pontifices.

* Probauit hoc laudatus Seldenus inſigni loco Orderici Vitalis *Hiſt. Eccleſ. Lib. XIII. p.* 919. qui verba faciens de concilio generali ab Innocentio II. Papa anno MCXXXIX. Romae habito, illiſque qui illuc confluxerant: *Multa eis*, inquit, *Papa de priſcis Codicibus propalauit, inſignemque SACRORVM DECRETORVM TEXTVM congeſſit. Sed nimis abundans per vniuerſum orbem nequitia terrigenarum, corda contra eccleſiaſtica ſcita obdurauit. Vnde remeantibus ad ſua Magiſtris apoſtolica decreta paſſim per regna diuulgata ſunt. Sed nihil, vt manifeſto patet, oppreſſis & opem deſiderantibus profuerunt, quoniam a PRINCIPIBVS & OPTIMATIBVS REGNORVM cum ſubiectis plebibus parui penſa ſunt.* Quum vero eo tempore in lucem nondum prodiiſſet decretum Gratiani: intelligenda eſt alia Decretorum collectio, ipſius Innocentii Papae II. iuſſu confecta, niſi cum Bellarmino ſuſpicari malis, Gratianum iam ab anno MCXXVII. in adornando eo opere deſudaſſe. Potuit ergo Innocentius hoc ipſum opus licet nondum ſuis numeris abſolutum concilii patribus commendaſſe.

Digitized by Google

§. LXIII.

Hinc iuri Romano pretium ſtatutum.

Inde factum, vt iam ſaeculo XII. multoque magis inſequente in Germania paſſim prouocetur ad ius ciuile Iuſtinianeum, quamuis, quum in Epiſcoporum curiis & Decreto aliquis locus eſſet, ſimul ius canonicum non exigui vſus haberetur. Collegerunt ex variis diplomatibus & ſcriptoribus rerum Germanicarum eiusmodi formulas, Hertius *de Conſult. Leg. & Judic.* §. *XIV.* Ill. Boehmerus *in Jur. Eccleſ. Proteſt. I*, 2, 48. Struu. *Hiſt. Iur. VI*, 39. *p.* 529. *ſequ.* ex quibus patet, Germanos a ſaec. XII. actus ſuos ciuiles ad vtriusque iuris normam componere coepiſſe. Quum vero & nobis, quantum per negotia licuit, inquirentibus talia quaedam in manus inciderint: ea cum reliquis ſecundum temporis ſeriem diſponere non pigebit, ita tamen, vt & Burgundici regni, quod tum Germanico vnitum erat, ſimul habeamus rationem.

§. LXIV.

Probatur id de ſaeculo XII.

Ex ſaeculo XII. non niſi pauca adferre licet, ſed inſignia. Anno enim MCL. apud Guichenon. *Bibl. Sebuſ. Cent. II*, 54. contrahentes renunciant *exceptioni non numeratae pecuniae, & non habitae, & omni LEGVM & CANONVM auxilio, ſuper hoc competenti, vel competituro.* Paullo poſt, anno MCLVII. in diplomate Fridrici I. Imp. mentionem fieri *meri & mixti imperii, conditi teſtamenti, heredis inſtituti, facti legati*, iam ſupra (§. LIX.) ex eiuſdem Guichenonii *Bibliotheca Sebuſiana*

Cent.

Cent. I, 81. oſtendimus. Anno MCLXXIX. in diſſidio Volcmari & Rudolphi, diuiſis ſuffragiis ad Archiepiſcopatum Treuerenſem euectorum, Volcmarus *ſequebatur curiam Romanam, pro eoque eſſe videbatur iuſtitia CANONUM, quum LEGISTAE pro parte Rudolphi legum iura ſtare*, contenderent. Arnold. Lubec. *Chron. Slau. III*, 10. Anno MCLXXIX. Bertholdum Archiep. Bremenſem; ac demum anno MCLXXXV. Henricum VI. Imp. a decretorum legumque peritia commendatos eſſe, iam ſupra monuimus *. (§. LX. *.)

* Addi poteſt teſtamentum vel inſtrumentum Comitis Homburgenſis Mathildis, ſcriptum anno MCLXCV. in quo monaſterio Saliuallenſi *palam, publice & expreſſe, pure & libere & ſimpliciter donatione pura, mera, valida & irreuocabili, quae dicitur INTER VIVOS pagum nomine Bourmont.* Addit ſub finem, ſe adhibuiſſe *Notarium publicum & teſtes ad praemiſſa vocatos ſpecialiter atque rogatos.* Calmet *Probat. Hiſt. Eccleſ. Lotharing. Tom. II. p.* 409. Quae omnia iuris Romani cautiones ſapere, nemo negauerit.

§. LXV.

Inſequens vero ſaeculum XIII. huiusmodi teſtimoniorum inſignem dat prouentum. Anno enim MCCIX. Capitulum Lugdunenſe ab eccleſia Clunianenſi ſibi ſtipulatur ſeruitūtem non altius tollendi, Guichen. *Bibl. Sebuſ. Cent. II. n.* 15. Anno MCCXXIV. apud Schatenium *Annal. Paderborn. Lib. XIII.* occurrit ſententia, quae plane hodiernum litigandi modum

Itemque de ſaeculi XIII. initio.

dum redolet *. Anno MCCXXXV. apud Guichen. *Cent. II. n.* 96. reperimus contractum venditionis, in quo prӕter alia de pretio in rem verſo reperimus formulam: *Renunciantes certa ſcientia exceptioni minoris pretii, non numeratae pecuniae, & non habitae, & privilegio fori, & exceptioni doli, & errori in factum, & omni auxilio* LEGVM *&* CANONVM, *& omni iuri ſcripto & non ſcripto.* Qualis renunciatio, *exceptionum doli, in factum, reſtitutionis in integrum*, etiam anno MCCXLVI. occurrit *Cent. II*, 98. quemadmodum anno MCCXLIV. apud eumdem *Cent. I. n.* 98. permutatio quaedam fit *de conſilio* IVRISPERITORVM, *& amicorum.* Et apud Leibnit. *Cod. Iur. Gent. P. I. p.* 16. habetur eodem anno conditum teſtamentum Ioannae, Comitis Flandriae & Hannoniae, in quo *clauſula codicillaris, conſtitutio teſtamentariorum, teſtium ſubſcriptio & ſubſignatio.*

* Sic & anno MCCXXXI. Henricus, Comes Barrenſis in pactis dotalibus cum Margaretha Luceburgica initis, quaedam *decernenda* eſſe monet *per duos* DOCTORES, nec adſenſum vtriusque pactis ad hoc electos. Calmet. *Probat. Hiſt. Eccleſ. Lothar. Tom. II. p.* 446.

§. LXVI.

Eiusque fine. Talia vero & adultum iam ſaeculum XIII. ad finem eiusdem complura reliquit. In charta enim anni MCCLII. Rudolphus Landgrauius Alſatiae, apud Guillemann. *Habsb. VI*, 4. *renunciat omni iuris ſubſidio* CANONICI *&* CIVILIS, *conſuetudinibus, conſtitutionibus* edi-

Digitized by Google

editis & edendis, & anno MCCLIX. *donationis propter nuptias*, ſuaeque *ad euictionem obligationis* meminit in charta apud eumdem *VI*, 2. Anno MCCLXVI. Simon, Epiſcopus Paderb. apud Schaten. *Lib. XI. p.* 112. prouocat ad *conſtitutiones* LEGALES & CANONICAS *, & anno inſequente Rudolphus, Comes Tubingenſis *renunciat omni iuri* CANONICO *ſeu* CIVILI, *in Monim. Wurtemb. de monaſt. Blaubeuren n. III.* Similes renunciationes inſertas reperimus anno MCCLXXVI. diplomati Ducum Slauorum & Epiſcopi Camin. apud Rangon. *in Pomeran. Dipl. p.* 265. anno MCCLXXVIII. chartae Hermanni Comitis de Sulze, in *Monim. Wurtemb. P. I. p.* 255. anno MCCLXXX. litteris Rudolphi Regis Rom. apud Gewold. *in Antith. ad Marqu. Freher. lit. B.* anno MCCLXXXI. eiusdem diplomati apud Toelner. *in Cod. Dipl. Pal. n.* 112. *p* 78. anno MCCLXXXIII. tabulis Capituli Ratisponenſis apud Hund. *Metrop. Salisb. Tom. I. p.* 178. anno MCCXC. & MCCXCII. chartis, productis *in Deduct. Stolb. n. VII.* anno MCCXCVI. foederi inter Eduardum Regem Angliae & Guidonem, Flandriae Comitem, inito, apud Leibnit. *Cod. Iur. Gent. T. I. p.* 39. ** & denique anno MCCXCVIII. chartae apud Ill. Cancell. de Ludewig *Reliquiar. Tom. V. p.* 445.

* Eodem anno Robertus Epiſcopus Verdunenſis apud Foppens *in Supplem. Mir. p.* 863. renunciat *priuilegio clericatus & fori, conſuetudini & ſtatuto, beneficio reſtitutionis in integrum, & omnibus exceptionibus generalibus & ſpecialibus.*

** An-

** Anno MCCXCVII. Fridricus Lotharingiae Dux condidit teſtamentum, plane ex iuris Romani formula, adeo vt ne ſeptem quidem teſtium rogationem & ſigilla omiſerit. Exſtat illud apud Calmet *Probat. Hiſt. Eccleſ. Lotharing. Tomo. II. p.* 546.

§. LXVII.

Iam ergo his ſaeculis ius Rom. vna cum canonico inualuit.

Et haec quidem teſtimonia, quorum multo plura, ſi otium eſſet, accumulare facile potuiſſemus, ſatis ſuperque indicant, iam ab ipſis Lotharii temporibus vtrumque ius canonicum & ciuile etiam in Germaniam paullatim penetraſſe, adeoque non parum falli, qui ſaeculo demum XV. illud in academias primum, ac poſtea in forum, irrupiſſe exiſtimant cum doctiſſimo Conringio *de Orig. Iur. Germ. Cap. XXXII.* Nec tenuia tum eius rei initia fuerunt, vt ſibi perſuadet vir doctiſſimus: ſed certis argumentis conſtat, iam illis temporibus in ipſo foro rationem vtriusque iuris eſſe habitam *.

* Ill. enim Cancell. a Ludewig in Programm. *von Verbeſſerung des Teutſchen Lehn-Rechts p.* 14. chartam edidit, ex qua adparet, Comitem Schwartzburgicum, iudicem Auſtregalem inter Electorem Brandeburgicum & Archiep. Magdeb. electum, auditis partibus, cognitaque cauſſa, noluiſſe tamen ſententiam ferre, niſi *aduocatis prius Romani iuris peritis.*

§. LXVIII.

Multoque magis ſaeculo XIV.

Vnde non mirandum, maxima incrementa iuris ſtudium ſaeculo XIV. cepiſſe in vniuerſa Germania. Tunc enim inter dome-

ſti-

ſticos & palatinos Balduini Archiep. Treuerenſis, quem anno MCCCVIII. electum conſtat, primo ſtatim loco recenſentur LEGISTAE & CANONISTAE. *Auct. Geſt. Balduini I*, 12. Biennio ante mentio fit *actionum perſonalium*, *realium & mixtarum* apud Leibnit. *Cod. Iur. Gent. T. I. p.* 113. Anno MCCCXXXIII. celebratur Vdalricus de Auguſta, Imperatoris ſcriba ſecretus, homo in vtroque iure peritus. Trithem. *Chron. Hirſaug. ad ann. MCCCXXXIII.* Anno ſequente chartae Humberti, Delphini Viennenſis, ſubſcribit Amblardus de Bellomonte, IVRIS CIVILIS PROFESSOR, Protonotarius Delphinatus. Guichenon. *Biblioth. Sebus. Cent. II*, 18. In decreto Renſenſi anno MCCCXXXVIII. de iuribus Electorum dicitur: *Haec veriſſima eſſe*, *conuenit inter omnes Annalium*, *rerum humanarum diuinarumque peritos*, *atque iam ſaepius*, VTRIVSQVE IVRIS, CAESAREI *atque* PONTIFICII, *coeleſtis theſauri teſtimoniis comprobatum eſt*. Goldaſt. *Tom. III. Conſt. Imp. p.* 409. Teſtamentum Henrici Ep. Lubec. anno MCCCXL. plane ad iuris Rom. formulas conditum ex chartulario Lubecenſi eruit Illuſtr. Boehmer. *Iur. Eccleſ. I*, 2, 47. *p.* 115. In charta de anno MCCCXLIII. memorantur ſubſtitutio teſtamentaria, ſtipulatio ſollemnis, donatio inter viuos, apud Guichen. *Biblioth. Sebuſ. II. n.* 22. *Emancipationis ſollemnis* Philippi, Ducis Burgundiae, exemplum eſt apud Leibnit. *Cod. Dipl. Iur. Gent. T. I. p.* 221. In Academia Viennenſi an-

Digitized by Google

no MCCCLXV. fuere *Profeſſores iuris* CANONICI & CIVILIS. Lambec. *Bibl. Vindeb. II, 5. p.* 85. 164. *ſequ.* Vt iam non accumulemus innumeras formulas, quibus iuris vtriusque beneficiis annis fere ſingulis huius ſaeculi nuncium miſerunt Germani noſtri *.

* Tales formulas hic tantum per lancem ſaturam indicabimus. Occurrunt eiusmodi renunciationes, factae anno MCCCV. apud Leibnit. *Cod. dipl. Iur. Gent. T. I. p.* 113. anno MCCCVI. *in der Waldeckiſchen Ehren Rettung. n.* 36. *p.* 3. anno MCCCXI. & MCCCXVIII. in Chartulario Lubecenſi, de quo Ill. Boehmer. *I,* 2, 47. *p.* 115. anno MCCCXIX. apud Ill. a Ludewig *Reliqu. MSC. Tom. VI. p.* 4. 6. anno MCCCXXIV. apud Schaten. *Annal. Paderb. Lib. XIII. p.* 360. anno MCCCXXVIII. apud Leibn. *T.* 1. *p.* 128. anno MCCCXXX. & MCCCXXXI. apud Ludewig *Reliqu. Tom. V. p.* 553. & 625. anno MCCCXXXVIII. & ſequente apud eumdem *Tom. V. p.* 546. 548. 630. 639. 565. anno MCCCXLI. apud Leibnit. *Tom. I. p.* 154. anno MCCCLVI. apud Ludewig. *Tom. V. p.* 518. anno MCCCLXVII. in *Monim. Wurtemb. Part. I. p.* 917. anno MCCCLXXVII. apud Schaten. *Annal. Paderb. p.* 399. Nos ſpeciminis loco adferemus renunciationem talem Stephani Palatini Com. Rheni & Ducis Bauariae, ex diplomate anno MCCCXXXVIII. ſcripto editoque a Gewaldo *Antith. ad Marqu. Freher. edito p.* 20. quia & Germanica eſt, & maxime ſingularis: *Ob wir oder der debeiner, dez Got nicht engeb, als khranck weren, daz wir oder ihr debeiner dawider teten, oder thuen wolden, uns dawider nit behelffen mit debeiner diſpenſation, abſolution, relaxation, abolition, in integrum reſtitütion, debeinerlay beneficio, wie*

daz genant ſey, etz khomm wanne oder wie etz khöm, etz geſchech vmb vnſer oder ander leut heth, oder daz man nennet ze Latein ex officio. Vbi quaedam ad ius ciuile, alia ad ius canonicum pertinere, vnusquisque intelligit.

§. LXIX.

Quo magis vero feruebant his ſaeculis iuris ciuilis ſtudia: eo magis de eccleſiaſtici incrementis ſollicitus erat Pontifex Romanus. Hinc poſt varias ISIDORI MERCATORIS, IARLANDI, ipſorumque Pontificum collectiones Gregorius PP. IX. circa annum MCCXXX. per RAYMVNDVM DE PENNA FORTI, Capellanum ſuum, compilauit DECRETALIVM libros quinque: Matth. Pariſ. *ad ann. MCCXXXV.* Io. Chifflet. *de Iur. Architect. Cap. VI.* Ziegl. *in Diſſ. praelim. ad Lancell. §. LI ſequ.* cui poſtea anno MCCXCVIII. librum VI. eodem modo in libros V. diuiſum adiecit Bonifacius Papa VIII. Henr. Stero *in Annal. ad ann. MCCXCVII.* eumque cum ſuperioribus in fora & academias introduci iuſſit, quamuis in Gallia auctoritatem minime obtinuerit. Franc. Duaren. *praef. libri de Sacr. Eccleſ. miniſt.* Iis ſaeculi ſequentis anno XIII. acceſſere CLEMENTINARVM itidem libri V. a Clemente PP. V. ita adpellatae. Baluz. *de Pap. Auenion. p.* 60. & EXTRAVAGANTES tum IOANNIS PP. XXII. anno MCCCXL. tum COMMVNES, exeunte ſaeculo XV. collectae *. Ziegl. *Diſſ. praelim. ad Lancell. §. LVIII.*

Pontifex Decretales publicat.

* Librum ſextum Decretalium iuſſu Bonifacii PP.

PP. VIII. collegerunt Guill. de Mandagollo, Archiep. Ebrodunenſis, Berengarius Fredo, Biterenſis Epiſc. & Magiſter Richardus de Senis S. R. E. Vicecancellarius. CLEMENTINAS mortuo demum Clemente PP. V. promulgauit anno MCCCXIII. Ioannes PP. XXII. Idem Pontifex anno MCCCXXV. Extrauagantes edidit, nec tamen eas ſpeciali reſcripto ad vniuerſitates miſſo confirmauit. Communes priuati hominis ſtudio collectas eſſe poſt annum MCCCCLXXXIII. ex *c. 2. de reliqu. & vener. ſanct.* colligitur. Vid. Nic. Frerotii *Paratitla ſexti Decret. Clementinar. Extrauagant. & extrau. commun.*

§. LXX.

Germani de conſeruando iure patrio laborare incipiunt.

At non tamen ideo nuncium iuribus patriis mittebant Germani, ſed iuribus his peregrinis tantum vtebantur, tamquam illorum ſupplemento. Quin erant, qui aegre ferrent, has lacinias iuri Germanico adſui, ac proinde illud conſeruare omni ope niterentur. Quo factum, vt ipſi Reges Germaniaeque ordines leges veteres in vſum reuocare, conſuetudinesque litteris mandare ſtuderent, & ſubinde nouas conderent, quibus obex quodammodo poneretur peregrinis iſtis iuribus.

§. LXXI.

Hinc veteres leges ac iura ſervari iubent Impp.

Imperatores & Reges ipſos cum imperii ordinibus de conſeruando iure patrio fuiſſe ſollicitos, primo inde patet, quod his ſaeculis non ſemel publica lege cauerunt, vt iuri antiquo patrio ſua conſtaret auctoritas. Sub Ottone enim IV. Imp. anno MCCVIII. in comitiis Francofurtanis ſancitum, *vt omnia*

iura

iura a Carolo M. inſtituta, obſeruarentur, tenerenturque *. Godofred. Monach. *in Chron. ad ann. MCCVIII.* Anno MCCXXV. in comitiis Moguntinis celeberrimis, teſte eodem Godofredo, *pax iurata, vetera iura ſtabilita, noua ſtatuta, & Teutonico ſermone in membrana ſcripta omnibus publicata.* Quod vetuſtiſſimum legis, patria lingua ſcriptae, monimentum edidit Goldaſt. *P. II. Reichs Satzung. p.* 17. Eodem feruore legum patriarum vſum firmatum animaduertimus a Rudolpho Habsburgico, in comitiis non ſolum Herbipolitanis, anno MCCLXXXVII. ſed & Spirenſibus anno MCCXCI. apud Lehmann. *in Chron. Spir. V*, 108.

* Nec tamen hic intelligenda videntur capitularia, ſed leges Saxonibus, aliisque gentibus Germanicis a Carolo M. latae. Etiam fere in conſuetudinem res abierat apud Germanos, vt quaeuis paene gens mores ſuos ac priuilegia Carolo M. tribueret. Exempla in iure tum prouinciali Saxonico, tum Weichbildico, itemque apud Friſios, aliasque gentes vbique occurrunt. Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. XIII.* Gryphiander *de Weichbild. Cap. LIV.*

§ LXXII.

Deinde ipſos Imperatores Principum conſilio a Lotharii temporibus frequentius tuliſſe leges nouas, easque ſcriptas promulgaſſe in Imperio, ſatis conſtat. Tales fuere leges Fridrici I. feudales, de quibus Radeuic. *de Geſt. Fridrici I. Imp. II*, 7. * tales eiusdem conſtitutiones apud Goldaſt. *Conſtit. Imp. Tom. III. p.* 330. Talis eius pax publica, in comitiis Imperatores & ordines nouas leges condunt.

 No-

Noribergenſibus anno MCLXXXVII. publicata, de qua Abb. Vrſp. *ad ann. MCLXXXVII.* & Datt. *de pace publ. Cap. II.* §. 69. *p.* 19. Superſunt & aliquot leges Ottonis IV. apud Goldaſt. *Tom. III. Conſtit. p.* 371. Fridrici II. de quibus Pfeffing. *in Vitriar. illuſtr. I*, 2. *p.* 67. Vt alia huius generis omittamus. Mirandum enim profecto, collectiones Receſſuum imperii antiquiorem nullam exhibere, quam ex ſaeculo XV. in cuius rei cauſſas inquirit Ill. Cancell. a Ludewig *in Aur. Bullam Tom. I. p.* 15.

* In primis huc pertinet libellus de BENEFICIIS, quem dudum a Io. Hauichorſtio Col. 1569. editum, tamquam ἀνέκδοτον edidit celeb. Thomaſius *in Selectis Feudalibus*. De huius vero libri aetate, quae dicenda erant iam *in praefatione priori editioni praemiſſa p. XXII.* diximus.

§. LXXIII.

Iuraque patria in ſcripturam redigunt.

Denique tam certum, quam quod certiſſimum eſt, non aliam ob cauſſam ab his temporibus ſcribi coepiſſe tot leges prouinciales ac ſtatuta, quam vt irruentibus in forum iuribus iſtis peregrinis obicem ponerent Principes ac ciuitates. Iac. Frid. Ludou. *Prooem. Spec. Sax.* §. *XII ſequ.* Nec alio pertinent illa Repkouii *Lib. I. art.* 3. *Der Bapſt mag kein Recht ſetzen, da er unſer Landrecht oder Leben-Recht mit aendern oder kraencken moege**. Eo conſilio ſaeculo XII. ad ſcribendum Speculum Saxonicum EPKONEM DE REPKAV excitauit HOYERVS A FALKENSTEIN: eodem ſcriptum eſt SPECVLVM SVEVICVM,

tot-

totque ex eo tempore condita ſunt iura prouincialia & municipalia ſtatuta, vt taedioſum eſſet, eorum numerum inire.

* Paullo ante enim innoteſcere in hoc terrarum tractu coeperant Pontificum Decretales, iisque Monachi Montis Sereni prope Halam noſtram primum vſi ſunt circa annum MCCV. ad quem in *Chronico Montis Sereni p. 79. edit. Maderi* haec legimus: *Ad hoc primum tempus fratres Sereni Montis adpellationis & verborum Decretalium, eis adhuc ignotorum vſum habere coeperunt, quarum rerum praefati Tiderici electores a Bertholdo Merſeburgenſi praepoſito & Henrico, eius fratre, informati auctores fuerunt.* Qui ſane locus, notatu digniſſimus hic non fuit praetermittendus.

§. LXXIV.

Quod ad Speculum Saxonicum attinet, auctoris vtriusque aetatem nos ignorare haut patiuntur tot chartae ac diplomata, in quibus commemorantur. Teſtis enim citatur HOYERVS COMES A VALKENSTEIN anno MCCXV. apud Beckmann. *Hiſt. Anhalt. P. III. Lib. II. p.* 213. & anno MCCXIX. in Charta alia Henrici Comitis de Aſchersleue apud Leukfeld. *Antiquit. Pold. p.* 288. eique iungitur HECCO vel EICO de REPKAV vel REPECHOVE. Idemque HOYERVS laudatur anno MCCXXX. MCCXXXIII. & MCCXLI. in diplomatibus quibusdam apud Ketner. *in Antiq. Quedl. p.* 219. 260. & 264. & *in Dipl. Quedl. p.* 254. 256. *ſeqq.* 261. 264. 266. *ſequ.* 273. 279. 332. adeoque nullum eſt dubium, quin iisdem circiter temporibus compila-

Speculi Sax. auctor & aetas.

Digitized by Google

pilatum a Repkouio ſit SPECVLVM ſeu IVS PROVINCIALE SAXONICVM *.

* Et quidem inter annum MCCXV. & MCCXXXV. Nam *Lib. I. Iur. Prou. Sax. art.* 3. mentio fit *Cap. non debet. X. de conſangu. & adfin.* quod anno MCCXV. ab Innocentio PP. III. in concilio generali latum eſt. Ergo poſt illum annum perpolitum eſſe oportet hoc ſpeculum. Deinde *Lib. III. art.* 62. enumerantur feuda imperii vexillaria, in quibus locum non inuenit Ducatus Brunſu. & Luneburgicus: qui quum anno MCCXXXV. inſtitutus ſit a Fridrico II. conſequens eſt, vt ante hunc annum opus ſuum abſoluerit. Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. XXX.*

§. LXXV.

De eo iudicium.

Quamuis vero multi huius Speculi naeui ſint, multae nugae ac naeniae, maxime, vbi aut philoſophatur auctor, aut hiſtoricum agit, aut ius publicum Germanicum exponère conatur: fatendum tamen eſt, Repkouium laudabili induſtria collegiſſe iuris priuati patrii, per vniuerſam Germaniam inferiorem recepti, reliquias *. Vnde huic Epkonis induſtriae reliquos eius naeuos, ſaeculo, quo ſcripſit, proprios, facile condonamus. Quod vero & ex iure Canonico & ciuili Romano quaedam immiſcuit, (Vid. *Ius Prou. Sax. II*, 63. *I*, 37. *II*, 56,) nouo argumento eſt, iura illa peregrina iam tum Germanis haut ignota fuiſſe.

* Teſtis eſt ipſe Repkouius *in praeſ. rythm.*
Dies Recht hab ich nicht erdacht,
Es habens vor Alten auf uns bracht,
Vnſere gute Vorfahren.

Et pleraque ſane, quae in hoc Speculo traduntur

duntur legibus veterum Saxonum, Friſiorum, Angliorum, Francorum, quin & Normannorum paene gemina eſſe Ill. Gaertnerus in *edit. LL. Saxonic. & Friſiorum* multis exemplis oſtendit. Quin & nos poſtea multo plura ac luculentiora huius conſenſus ſpecimina dediſſe videmur in *Elementis iuris Germ.*

§. LXXVI.

Ipſe Repkouius fatetur, initio ſe hoc opus Latine ſcripſiſſe, poſteaque non ſine difficultate illud in linguam vernaculam transtuliſſe. *Praef. rhythmica Spec. Sax.* Exſtat & hodie, Latinum exemplar, quod tamen non eſt a Repkouio, ſed ab homine peregrino, & fortaſſis Polono, neſcio quo, ſiquidem hic interpres, quisquis ſit, ne intellexiſſe quidem ſatis videtur linguam Germanicam. Schilter. *Exerc. XVI*, 35. Authenticum hoc exemplar lingua Saxonica antiqua, qualis in Ducatu Magdeb. & vniuerſa inferiori Saxonia tum fuit, ſcriptum eſt, ceu & tot codices MSCi, & editiones veteres, teſtantur. At demum in dialectum Miſnicam illud transtulerunt WOLFGANGVS LOSS, ciuis Fribergenſis, & CHRISTOPH. ZOBEL*. Codices MSSC. qui paſſim reperiuntur, variasque operis editiones cum cura recenſuere Gryphiander, Lambecius, Werlhoffius, Hertius, Struuius, Ludouici, Gaertnerus, quas repetere hic breuitas vetat & inſtituti ratio. Eius editiones.

* Sed ſicuti Latinus Germanicam: ita Zobelius Saxonicam dialectum non ſatis intellexiſſe videtur. Hinc ſaepe Saxonicum *leven*, vita verti videmus *leib*, corpus. Sic cum equus

 aſthma-

aſthmaticus auctori ſit *bartſchlegig*, Zobelius id vertit *baarſchlechtig*, quaſi de equo ſcabioſo loquatur. Talia paſſim obſeruabit, qui varios codices Saxonicos cum illa verſione, maxime Zobeliana contulerit.

§. LXXVII.

Ius feudale Saxonicum.

Acceſſit & IVS FEVDALE SAXONICVM, quod in Codicibus MSSC. iuri prouinciali plerumque, tamquam liber quartus, adiungitur, & eidem auctori EPKONI DE REPKAV tribuitur. Eiusdem ſane illud aetatis videtur, eumdemque ſtilum & methodum praefert, quam in Iure prouinciali obſeruamus, vt nihil prohibeat, quo minus EPKONI tribuatur. De eo plura dixit Iac. Frid. Ludouici *in Proleg. Iur. Feud. Sax.* Struu. *Hiſt. Iur. VIII*, 16. Thomaſ. *Select. Feudal.* §. *IX. ſequ.*

§. LXXVIII.

Ius Weichbildicum.

Recentius eſt ius municipale Magdeburgicum, ſeu WEICHBILDICVM, quod vel exeunte decimo tertio, vel ſequente demum ſaeculo ineunte Magdeburgi videtur compilatum *, & conſuetudines iſtius ciuitatis, ſed iuris ciuilis laciniis paſſim deformatas, complectitur, Weichb. Art. CXIX. CXXI. CXXVIII. non tamen ita, vt Aen. Sylu. *in Europ. Cap. XXIV.* id iure vocet *ius ciuile abbreuiatum, & Saxonica lingua conſcriptum.* De huius quoque iuris Weichbildici editionibus plura obſeruarunt ſcriptores paullo ante laudati, in primis Iac. Frid. Ludouici *in Proleg. Weichb.* §. *XVI. ſeq.*

* In

* In Vindebonenſi enim bibliotheca codices quadringentorum annorum iam ſuperiore ſaeculo reperit Lambec. *de Biblioth. Vindeb. II*, 8. *p.* 831. Et ita in medium ſaeculum XIII. incideret huius libri origo. Sed vereor, vt tantam antiquitatem tueatur ius municipale multo inquinatius, quam reliqua iura Saxonica, eo tempore ſcripta.

§. LXXIX.

Quamuis vero Pontifici minime omnium placeret illud iuris Saxonici corpus, adeo vt plures eius articulos damnarint Gregorius PP. IX. anno MCCCLXXI. & poſtea Eugenius PP. IV. Vid. *Bull. ad Archiep. Rigenſ. poſt Spec. Sax. p.* 485. tanto tamen plauſu receptum eſt non modo per archiepiſcopatum Magdeburgicum & terras Anhaltinas, vbi genuina huius iuris patria eſt, verum etiam per Miſniam & Thuringiam, marchiam Brandenburgicam, Luſatiam, Boemiam, Sileſiam, Ducatum Magdeburgicum, Holſatiam, terras Brunsuicenſes, quin & Boruſſiam, Poloniam, Daniam, Transſyluaniam*, vt veluti ius commune harum aliarumque gentium haberetur, & hinc frequentiſſime exteri, ſententiis grauati, ad Scabinatum Magdeburgicum prouocarent. Leuberi *Stapul. Sax. n. DXL.* Iuris Saxonici auctoritas.

* In omnibus his prouinciis viuebatur iure Saxonico, quamuis alibi *ius prouinciale* ac *feudale*, alibi *ius Weichbildicum*, maiore polleret auctoritate. Fuſius hoc probauit Struuius *Hiſt. Iur. VI*, 23. qui & *p.* 475. de terris Mecclenburgicis, & Brunsuicenſibus oſtendit, ibi abrogatum eſſe ius Saxonicum, adeoque eo ip-

Digitized by Google

ſo eius vſum veterem in his prouinciis confirmauit. Sed quod ad terras Brunſuicenſes attinet, vſus iuris Saxonici in illis clariſſime demonſtratur ex vſu Geradae, vel *Frauen-Radae*, de qua Io. Andr. Schmid. *in Helmſt. ſaeculis XIV. & XV. per Frauen-radam adflicto. Helmſt.* 4. In Holſatia & vrbe Luneburgenſi eius adhuc hodie vſum aliquem eſſe, obſeruauit Hert. *de Conſultat. Leg. & Iudic.* §. *XV. p.* 430.

§. LXXX.

Speculi Sueuici aetas.

Eodem exemplo poſtea & SPECVLVM SVEVICVM conditum eſt, & quidem medio circiter ſaeculo XIII. Nam in eo mentio fit non modo Innocentii Papae III. & Ottonis IV. Imp. quorum ille anno MCCXVI. hic non multo poſt deceſſit, *Spec. Sueu. I*, 348. & ita quidem, vt eorum certamen ſe tamquam rem antiquam legiſſe auctor profiteatur, ſed & Decretalium, quas anno demum MCCXXXV. prodiiſſe diximus, (§. LXVIII.) *Spec. Sueu. I*, 5. quin & Fridrici II. qui MCCL. obiit. *Spec. Sueu. II. epilog.* Non multo poſt tamen illud conditum eſſe manifeſtum eſt ex editione Io. Frid. Schannati, §. *CXLIV. p.* 253. vbi verba: *Verraeter haiſſen wir, dy mit red ain verpalmundent, alſo das ſy in ſagent von ſeiner Chriſtenhait, als dy Myner Prüder Kaiſer Fridrich teten*, & paullo poſt: *Das teten all dij Mijner Prüder dem Kayſer Fridrichen*, vbi de hiſtoria illa, tamquam recenti, loquitur. Accedit, quod Speculum hoc Archipincernatum tribuit Ducibus Bauariae, qui ab anno MCCXXXI. cum Boemiae Rege de eo officio

cio Imperii altercati ſunt, donec ſecundum hunc litem dedit Rudolphus I. Imp. anno MCCXC. Toeln. *Cod. Dipl. Palat. n. CIX. p.* 76. Vnde denuo conſequitur, vt Speculum iſtud inter annum MCCL. quo Fridricus II. obiit, & annum hunc MCCXC. in lucem prodierit*, adeoque Saxonico multo ſit recentius, quod tamen negaſſe nouimus viros doctos, Lambec. *Biblioth. Vindeb. II*, 8. *p.* 825. & Schilter. *in Praef. Iur. Feud. Alam.* §. *XVII.*

* Quare nec adſentiri poſſumus V. C. Io. Sam. Brunquell. qui in *Hiſt. Iur. I*, 6, 23. hoc Speculum Sueuicum ſaeculo XIV. conditum eſſe, cenſet, ſequutus, ut opinor, Conringium, qui *de Orig. Iur. Germ. Cap. XXX. p.* 136. id paullo ante Ludouici Bauari Imp. tempora confectum eſſe ſcripſit.

§. LXXXI.

Plura vero eius exſtant exemplaria, inter ſe haut parum diſcrepantia. Nam praeter illud, quod ſequutus eſt Seb. Meiſchnerus *im Kayſerl. und Koenigl. Land- und Lehn-Recht*, quod deinde ſimiliter expreſſerunt Melch. Goldaſtus *Tomo I. der Reichs Satzungen p.* 31. & Io. Steph. Burgemeiſter *im Teutſchen Corpore Iur. Dipl* editionem nouam & a reliquis & ordine & verbis paſſim diſcrepantem edidit Io. Fridr. Schannat *in der Sammlung alter Hiſtoriſcher Schrifften Part. I. p.* 163. *ſequ.* & nouiſſime ex MSCo Argentoratenſi Io. Aug. N. D. de Berger *Lipſ. MDCCXXVI.* 4*to*.*. Variae editiones.

* Ne iam dicamus de noua editione, quae in Io. Schilteri *Theſauro Antiqu. Teuton. Tom. II.* pro-

prodiit, vbi V. C. Io. Ge. Scherzius non modo totum illud ius Alamannicum ex inſigni codice Krafftiano edidit, ſed & codicem illum cum aliis XI. MSSC. & VI. impreſſis diligentiſſime contulit. In *praefatione praemiſſa p. IV.* virum doctiſſimum eamdem mecum ſententiam de Speculi huius origine & auctoritate fouere non ſine voluptate obſeruaui. Et meretur ſane tota illa praefatio legi, quum nemo maiore inſtructus adparatu animum adpulerit ad Speculum iſtud nitori ſuo reſtituendum.

§. LXXXII.

De eo iudicium.

Eſt & hic iuris Germanici theſaurus egregius, ac proinde iuri Saxonico in multis conuenit. Multa tamen auctor admiſit ex iure Romano, veluti *Lib. I. Cap.* 6. 41. 64. 67. 315. *&* 327. & vbi philoſophatur, aut de iure publico diſſerit, non minus deſipit, quam Speculator Saxo. An vſum vmquam hoc ius in foro habuerit, fuere, qui dubitarent. * Sed ſunt ſane diplomata, quae manifeſto prouocant ad deciſionem iuris Sueuici, quae iam produxit Datt. *de pace publica. IV, I,* 21.

* Merentur ea de re legi verba laudatiſſimi Scherzii, *in praef. p. IV. Quamuis autem hoc opus, prout hic iacet, legis robore donatum fuiſſe, nullus credam, attamen plurimum inde vtilitatis, tum ad illuſtrandas antiquitates patrias, tum ad iurisprudentiam hauriri poſſe adſero. Nihil enim rationi ſanae magis conuenit, quam vt in foro, ſi de pactis, contractibus, diuiſionibus familiarum, litteris inueſtiturarum ſimilibuſque, quae antiquis temporibus fuere facta, iudicium ferendum ſit, illa interpretemur iuxta vſum moremque illorum temporum, quibus fue-*

fuere celebrata : vſum vero antiquiorum temporum in hoc opere repraeſentari, vel Tireſiae clarum eſt, & probauit id multis exemplis Schilterus in Comm. ad ius feud. Alamann.

§. LXXXIII.

Ius Feudale Sueuicum Alamannicum.

Acceſſit & huic Speculo, ſeu iuri prouinciali, IVS FEVDALE, quod paullo poſt ius prouinciale, & fortaſſis ab eodem auctore, conditum eſt, ſiquidem aliquoties lector ad ius prouinciale, tamquam ad partem priorem, remittitur. *Ius Feud. Alam. I*, 120. 168. Quare male de libri huius vetuſtate iudicarunt Lambecius, Schilterus & alii, qui illum diu ante Speculum Saxonicum natum exiſtimant. Thomaſ. *Select. Feud.* §. *LXIII.* Editionem accuratiſſimam huius libri, ad codicem Ambroſianum bibliothecae Vindebonenſis expreſſam, & luculento commentario illuſtratam dedit Schilterus, Arg. MDCXCVII. 4. & nouiſſime Io. Aug. N. D. de Berger *Lipſ. MDCCXXVI.* 4.

§. LXXXIV.

Iura prouincialia varia.

Nec tantum communia illa Germaniae iura colligi ſedulo coeperunt, ſed & prouinciae ſingulae ſuas leges & conſuetudines in ſcripturam iiſdem fere temporibus redegerunt. Tale ſane eſt IVS PROVINCIALE AVSTRIACVM, anno MCXC. conditum, quod ex Codice MSC. edidit Illuſtr. Cancell. noſter a Ludewig *Reliquiar. Tom IV. p.* 1190. *ſequ.* Tale IVS PROVINCIALE BAVARICVM, quod anno MCCCXLVI. condiderunt fratres Ludouicus, Marchio Brandenbur-

burgicus, & Stephanus, Ludouicus & Guilielmus Comites Palatini Rheni, & Duces Bauariae, qui tamen profitentur, *daſs ſie zu Rat worden mit ihrem Herrn und Vaeterlein, Kayſer Ludwichen von Rom.* Codicem MSC. elegantem membranaceum, ſimilemque per omnia illi, quem deſcripſit Lambec. *Bibl. Vind. II,* 8. *p.* 834. in Bibliotheca Hoffmanniana Francofurti vidi. Tales denique ſunt leges, quas Tirolienſibus anno MCCCXCVII. dedit Leopoldus Dux Auſtriae, teſte Hundio *in Metrop. Salisb. Tom. I. p.* 450. *

* Ad hanc eamdem epocham pertinent etiam Stadenſium ſtatuta, quae ipſe MSSC. poſſideo, quorum in praefatione, quae incipit: *Iuſte iudicate filii hominum* haec quoque legimus: *In dem Iare von onſes Heren Godes Bort tuſend twe hondert negen vnd ſeuentich in dem Mayge, do worden de meenen radmanne vnde de mittigſten van diſer Stadt tho Stade to rade, to Sünte Martinus Dage, alſo men then rade keſen ſchall*, ſequuntur deinceps ipſa ſtatuta, variaque additamenta, quorum ſingulis haec praemittitur formula: *Hinder den tweeden (derden, vöffden) ſtükke ſyn volgende Capittel natho gedichtet.* Ex quibus patet primis his atque antiquiſſimis ſtatutis poſtea varia SCta paullatim acceſſiſſe, adeoque non omnia eſſe eiuſdem aetatis.

§. LXXXV.

Leges gentium exterarum Germanicis ſimiles.

Quin & exterae gentes, quae leges & conſuetudines Germanicas ob communem originem ſeruabant, iis temporibus illas in ſcripturam redigebant, ne a iure Romano & Canonico agerentur in exſilium. Nam & Codex LE-

LEGVM DANICARVM auſpiciis Woldemari II. Regis anno MCCXXXII. * confectus eſt, de quo aliiſque Danorum Legibus conſulendus Ill. a Ludew. *in praef. Tomi IX. Reliqu. p. 5. ſequ.* Et NORMANNI LEGES ſuas, quas ſecum ex Septemtrione attulerant, Germanicis plane geminas, litterarum monimentis conſignarunt anno circiter MCCL. ceu docet Codex MSC. Bibliothecae Ludewigianae, ex qua illas cum notis ſuis edididit Illuſtris poſſeſſor *Tom. VII. Reliquiar. p.* 149. *ſequ.* * *.

* Certum id eſt de legibus Cimbricis, quas anno MCCXXXII. in comitiis Vordingenſibus a Waldemaro II. praeſentibus filiis Erico, Abele & Chriſtophoro Ducibus conditas eſſe omnes fatentur. At Scanicas non a Waldemaro II. ſed primo anno MCLXI. conſcriptas, & poſtea ab Andrea Sunonis Archiepiſcopo Latine redditas eſſe erudita *praefatione editioni Latinae Hafnienſi* 1590. 4. praemiſſa demonſtrauit Arnoldus Huitfeldius.

** Sed & Suedicae leges eiuſdem fere aetatis ſunt. Vplandicas enim, a S. Erico primum vel ſcriptas, vel collectas, publicauit ſuiſque auxit Birgerus Magni, Rex, qui circa annum MCCXCV. vixit: quemadmodum paullo ante anno MCCLI. Birgerus Iarl. ius municipale Sueciae ciuitatum in ordinem redegit. Qua de re ex inſtituto agit Io. Loccen. *Antiqu. Sueo Goth. II,* 2. *p.* 35. Brabantinorum quoque Ducum conſtitutiones circa annum MCCCXII. compilatas publicataſque eſſe, iam docuit Herm. Conring. *de Orig. Iur Germ. Cap. XXVIII. pag.* 167. Leges Boemicas a Carolo IV. latas digeſtaſque in ordinem

ſub

Digitized by Google

ſub titulo *Maieſtatis Carolinae* edidit Paullus Geſchinius *Francof.* 1617. *fol.*

§. LXXXVI.

Ciuitates patrii iuris ſeruantiſſimae.

Sed ciuitates praecipue, in quibus Scabini, non niſi iuris patrii periti, maxima auctoritate pollebant, manibus pedibuſque enixe omnia agebant, ne iura peregrina intra moenia ſua reciperentur. Hinc multa vel condita, vel in ſcripturam primum redacta ſunt **STATVTA** vrbium praecipuarum, non modo liberarum, ſed & municipalium. Vbi id maxime notatu dignum, eas ciuitates, vnde alia oppida ius ſuum municipale petiuerant, ab his veluti metropoleon loco habitas, & a ſententiis domi latis prouocatum eſſe ad illas vrbes, quarum iura adoptauerant, qui mos hodienum quibuſdam locis obtinet *.

* Auctor eſt Ioannes Sibrandus in *Iur. publ. vrb. Lubec. Part. I. Sect.* 10. *n.* 7. Roſtochienſes, quia iure Lubecenſi vtebantur, adpellationes a tribunali Roſtochienſi detuliſſe ad Lubecenſe. Idem *n.* 15. *p.* 102. adducit priuilegium Stralſundenſibus conceſſum anno MCCCXIV. quo permittitur ciuibus, *daſs ſie moegen und ſollen ihre beſchuldene Vrtheil führen und holen zu Lübeck.* De adpellationibus Neomagenſium ad Scabinatum Aquiſgranenſium deuolutis, ſimilique more apud Belgas paſſim obuio, quaedam haut vulgaria diſſerit Io. Iſaac. Pontan. *Hiſt. Gelr. Lib. I. p.* 59. quibus ex Conringio *Cap. XXVIII. p.* 169. addimus, alias quoque vrbes Rhenanas partim Aquiſgranum, partim Coloniam prouocare ſolere a cauſſis dubiis. Helmſtadienſes *a tribunali* magiſtratus ſui *ad conſiſtorium Magdeburgenſe ſolitos adpellare*, refert Magnus Dux Brunſu. & Ioannes Abbas

bas Werthinenſis in diplomatibus anni MCCCLVIII. apud Schmid. *de Helmſtadio per Frawenradam adflicto p.* 6. 8. Vnde non mirum, Polonos quoque & Boemos Halam vel Magdeburgum, a quibus ius acceperant prouocaſſe. *Weichb. Art.* X. §. 1. quem morem tamen in Polonia anno MCCCLVI. ſuſtuliſſe Caſimirum II. Regem, memoriae prodidit Mechou. *Chron. Polon. IV.* 19.

§. LXXXVII.

De huiusmodi ſtatutis iam ſatis prolixe a Cl. Struuio *Hiſt. Iur. VI*, 27. aliisque actum. Nos de praecipuis, & quibus apud alias quoque ciuitates honor fuit, agemus. Et hic neſcio, an non primum ſibi locum merito vindicet IVS SVSATENSE. Celeberrimum illud municipium iam olim εὐνομίᾳ tantam ſibi famam pepererat, vt multae aliae ciuitates inde leges ſuas peterent, easque veluti beneficium acciperent ab Imperatoribus. Arnold. *Lub. II*, 35. Lambec. *Orig. Hamb. I. n.* 98. Henr. Meibom. *Introd. ad Hiſt. Sax. infer. p.* 81. At illud antiquum apud ipſos Suſatenſes paullatim obſoleuiſſe videtur. Nam nouum ius Suſatenſe, (*die Soeſtiſche Schraden* vel *Schragen*) in plerisque a iuris Lubecenſis principiis diſcedit *. Statuta Suſatenſia.

* Ipſe poſſideo apographum iuris municipalis Suſatenſis, cuius prima pars, continens *das alte gekorne und gepruvede Recht* incipit: *In dem Boke von oberſten Gude ſchrivet Meſter Boetius, dat man in allen Beginnen ſal anropen den allmachtigen Vader und Schopper aller Dinge &c.* Conſtat illud *articulis CLXXVI.* & quamuis ſub finem legamus: *Actum & concorda-*

datum anno Dni mileſimo quadringenteſimo quadrageſimo ſecundo, feria ſexta poſt beati Cuniberti Epiſcopi: articulo tamen *CLI.* adſcriptum: *anno Domini MCCCL. articulo CLVI. anno Dni MCCCIX. craſtino Alexii Confeſſoris: articulo CLVII. anno Domini MCCCLXX. in die beati Bonifacii. articulo CLXXIII. ſub anno Domini MCCCLXVIII. in die Dominica, qua cantatur Laetare*: vt adeo librum hunc ſubinde auctum eſſe, ſatis adpareat. Conf. Henr. Melch. Schutte *Diſſ. de iure Suſat. eiusque & iur. ciu. collatione in ſucceſſ. ab inteſtato.* Altera pars eumdem titulum habens *dat alde und geprovede Recht der Stadt von Soeſt.* conſtat articulis CXXX. eiusque initium eſt: *Tho den erſten ſo ſeyn drey Gerichte binnen der Stadt, dat ein vnſes Herrn van Colln, dat ander des Proveſtes van Soeſt, und dat derde des Rats.* Tertia pars inſcribitur: *Des gemeinen Gerichts Proceſs*, titulisque conſtat XIX. quorum initium eſt: *Socrates der Heydniſche Philoſophus ſpricht: Das recht iſt einer ſpinnen-weben gleich. &c.* Sub finem ſubiiciuntur quaedam ſub rubrica: *Dit ſind nachfolgende Urtheil, ins freyen Stohls Gerichte geboerig belangende.*

§. LXXXVIII.

Ius Lubecenſe.

Ex iure hoc Suſatenſi natum eſt LVBECENSE * & HAMBVRGENSE. Et Lubecenſes quidem, qui antea, teſte Helmoldo *Lib. I. Cap.* 47. vt alii Nordalbingi iure Saxonico viuebant, ius ſuum ab Henrico Leone accepiſſe videntur, confirmatum poſtea a Fridrico I. Imp. Anno MCLXXXIII. Arn. Lubec. *Chron. Slau. II*, 35. Quod enim alii pro *iure Suſatiae* apud Arnoldum reſcribi iubent *iura Holſatiae*, alii per illud intelligunt *legitimam conſuetudinem poteſtatemque vtendi paſ-*

paſcuis, ligniſque in comitatu Nordalbingiae, id tam ſolide profligatum eſt ab Henr. Meibomio *Introd. ad Hiſt. Sax. Inf. p.* 81. & Mollero *Iſag. ad Hiſt. Cherſ. Cimbr. IV*, 6. vt actum agere nolimus. Caue vero, id quod hodie obtinet, ius Lubecenſe vetus & ſincerum exiſtimes **. Vidi ego in Bibliotheca Hoffmanniana Codicem MSC. membranaceum antiquum, lingua vetere Saxonica ſcriptum, in quo iſtud ius & ab hodierno diuerſiſſimum, & multo breuius illo ſiſtitur. Conſtabat enim articulis CCLXXI. alio plane ordine diſpoſitis, quam qualem hodie in iure Lubecenſi obſeruamus. Fuſius de hoc quantiuis pretii codice, aliisque qui paſſim memorantur Codicibus MSCtis ſingulari programmate egit amiciſſimus Hoffmannus. *Francof. MDCCXXXI.*

* Equidem ex iure Sueogothico, tamquam fonte, promanaſſe ius Lubecenſe nuper oſtendere voluit V. C. Chriſt. Nettelblatt in *Diſſ. de fontibus iuris Lubecenſis.* Sed quum pleraque communia habeant Gothicae illae & Germanicae leges, dicere malim, vtramque gentem talia a maioribus accepiſſe, vt non opus ſit fingere, Lubecenſes ius ſuum ex Septemtrione petiiſſe, de quo plane ſilent annales. Nec magis verum eſt, eſſe hoc ius Slauicum vel Venedicum, quum Suſato cum Venedis nihil vmquam commune fuerit.

** Collectio, qua hodie vtimur, facta eſt auſpiciis Senatus, a Io. Ludinghauſen Coſ. Calixto Schein, Syndico, Gottſchalco de Sliten, Senatore, excuſaque Lubecae a Io. Balhorn. *Anno MDLXXXVI.* Eodem quidem anno Ioach. Kolius, Conſul Crempenſis ex Codice MSC. ius Lubecenſe Hamburgi publicauit: ſed

ſed & haec, & ſi quae exſtant, aliae antiquiores editiones, in foro nullius amplius vſus ſunt. Conf. Ern. Ioach. Weſtphali *diſſ. de Origine & fontibus iuris Lubecenſis, eiusque vſu, auctoritate, elogio & ſubſidiis.*

§. LXXXIX.

Statuta Hamburgenſia. * Eumdem fuiſſe IVRIS HAMBVRGENSIS fontem, diplomata euincunt apud Lambecium, in quibus ipſis ſaeculo XIII. conceditur *antiqua iuſtitia Lubecenſium*, vel *vt fruantur iure Suſatenſium & Lubecenſium*, quae iam alii attulerunt. Hinc ſimillimae olim fuere Hamburgenſium & Lubecenſium leges, vt Thraciger, Hamburgenſium Syndicus, ſcribere non vereatur ad annum MCCXCII. *Biſz auf dieſe Zeit hat die Stadt Hamburg gebraucht Lübiſch Recht, als hiebe vor iſt angezeigt.* Quum vero hoc ipſo anno Adolphus, Gerardus, Io. Henricus & Henricus, Holſatiae Comites vrbi *concederent & donarent ius tale, quod vulgo Köhre dicitur, ſtatuta mandare, & edicta promulgare, ſecundum placitum eorum, pro vtilitate & neceſſitate ciuitatis, & reuocare eadem, quotieſcumque & quandocumque ipſis viſum fuerit expedire:* Lambec. *Orig. Hamb. II. n.* 471. vſi ſunt eo iure Hamburgenſes, &, vt denuo verbis Thracigeri vtamur, *nachdem ſie angeregtes priuilegium erlanget, haben ſie ihr eigen Recht geſaſt, welches mehrentheils aus gemeinen Sächſiſchen Rechten gezogen, und in folgenden Zeiten etliche mal vermehret und verbeſſert iſt* *. Attamen & ante ſaeculum XIII. quaedam exſtitiſſe iuris Hamburgici ſtamina, oſtendit V.

Digitized by Google

Cl. Mich. Richey *in Hiſtoria Statutorum Hamburgenſium Cap. I. §. 5. ſequ.* qui & alia huc pertinentia plena manu ſerit.

* Hodierna Statuta Hamburgenſia nouiſſime reuiſa ſunt publicataque anno MDCIII. quamuis poſtea & nouae leges, veluti *die Gerichts Ordnung* & varii receſſus acceſſerint. At exſtat in Bibliotheca Ludewigiana Codex MSC. lingua Saxonica ſcriptus, & gloſſis illuſtratus, *inſigne iuris antiqui Germanici, a iure Romano adbuc minus infecti, monimentum*, iudice illuſtri Boehmero, qui & ſpecimina quaedam dedit in *Diſs. de Aeris alieni inter coniuges Hamburgenſes communione, edita Hal. MDCCXXVIII.* 4.

§. XC.

Iuris Lubecenſis vſus quam late patuerit. Vnde ius Culmenſe.

At latius patuit iuris Lubecenſis, quam Hamburgenſis, vſus. Illud enim in Pomerania, Ducatu Magdeburgico, Saxonia inferiore, Holſatia, & Sleſuicenſi Ducatu, nec non Pruſſia & Liuonia a multis ciuitatibus oppidisque receptum eſt, quorum recenſum prolixum inſtituunt Io. Sibrandus *ad Ius Lubec. Part. I. Sect. 5. & 10.* Meu. *ad Ius Lubec. Prol. quaeſt. II. n. 23.* Moller. *Iſagog. I, 2.* Werlhoff. *Specim. Iur. Germ. Diſſ. III. p. 202.* Quin ex eodem & Weichbildo Magdeburgico conflatum ineunte ſaeculo XIV. videtur IVS CVLMENSE *, quamuis poſterioris, puta iuris Weichbildici, principia magis redoleat. Vid. Hartknoch. *Diſſ. XVII. de iure Pruſſ. §. 14. ſequ.* & *in Alt- und Neu- Preuſſen. Part. II. Cap. 7. §. 3. p. 549.*

* Culmia condita anno MCCXXXII. ab Her-

manno de Balcke Ordinis Pruſſici magiſtro. Inſequente anno Hermannus de Salza, ſupremus Ordinis Teutonici magiſter, Thorunenſibus, & Culmenſibus dedit priuilegium famoſiſſimum Culmenſe, in quo diſerte illis vrbibus indulgetur, vt iure Magdeburgico vtantur. Hartknoch *in Alt- und Neu-Preuſſen ibid.* §. 5. Attamen circa aurifodinas ius Sileſiacum; circa argentifodinas Fribergenſe obſervari iuſſum. Recepta etiam quaedam ex iure Flandrico, veluti in menſuris agrorum, ſucceſſione coniugum. Denique & ipſi Magiſtri ordinis vrbi ſpecialia quaedam iura & ſtatuta dederunt. Ex his omnibus demum ius Culmenſe confectum, quod ex vetere MSC. primus edidit Henr. Stroband Burggrauius & Conſul Thorunenſis *anno MDLXXXIV.*

§. XCI.

Statuta Aquisgranenſia & Colonienſia.

Antiqua porro ſunt iura municipalia COLONIENSE & AQVISGRANENSE, quae iam *Ius Weichb. art. I.* laudat. Colonienſium iura ac conſuetudines iam anno MCCXXIX. confirmauit Henricus Archiepiſcopus, & anno MCCXLII. Fridricus II. Imp. apud Lunig. *im Reichs-Archiu. Part. Spec. IV. Cont. p.* 341. Prodiere anno MDLXII. ſub titulo: *Abdruck und gemeiner Begriff der Policey-Ordnungen, Plebiſciten und Statuten der alten löblichen freyen Reichs-ſtadt Coelln.* in quibus tamen Sigismundi aliorumque diplomata, ſaeculo XV. non antiquiora, ſtatim initio occurrunt. Aquisgranenſia ſtatuta an vmquam edita ſint ſcire me fateor cum ignariſſimis.

* Attamen Io. Noppius *in Chron. Aquisgr. Lib. III. n.* 18. *p.* 54. edidit Sigismundi Imp. *ſtatutum*

tutum anno MCCCCXXIII. de mobilibus ab inteſtato relictis & aedibus ruinoſis. n. 19. *p.* 56. varia ciuium priuilegia ex libro ſcabinali *n.* 29. *p.* 71. *ſeq. Geſetze und Ordinantien des Churs. p.* 85. *Reformirte Chur Gerichts-Ordnung de anno* 1577. *No.* 30. *p.* 116 *Taffel des neuen Geſetz, auf Latein Tabulae nouae legis, genant, de anno* 1456. *die* 1. *Maii n.* 31. *p.* 122. *Vormunder verſorger Ordnung de anno* 1574. *n.* 32. *p.* 129. *Reuiſion Ordnung eines Ehrw. Sendt-Gerichts*, & quaedam eiusdem generis alia.

§. XCII.

Antiqua praeterea ſunt iura municipalia FRIBVRGENSIVM a Bertholdo IV. Zaringiae Duce anno MCLXX. data, itemque ſtatuta GOSLARIENSIVM, condita anno MCCCXXX. teſte fratre deſideratiſſimo in *Antiqu. Goslar. IV. p.* 362. & edita a Leibnit. *Script. Rer. Brunſu. Tom. III. p.* 484. *ſequ.* BREMENSIVM anno MCCCIII. ab Oldenburgenſibus petita. Gryphiand. *Weichb. Saxon. Cap. LXXVII.* BRVNSVICENSIVM apud Leibnit. *Tom. III. p.* 434. anno MCCXXXII. ab Ottone I. Duce praeſcripta, & alia, quorum recenſum non admittit hoc compendium.

Nec non aliarum vrbium paullo antiquiora.

§. XCIII.

Id modo addo, hac tempeſtate in rebus nauticis inualuiſſe in vrbibus Hanſeaticis vſum IVRIS WISBYENSIS, quod ipſum quoque originis Germanicae eſt, teſte praefatione apud Leibn. *Tom. III. p.* 750. vbi haec occurrunt: *So ſande man an Hertoghen Hinrike, enen Hertoghen over Beyern unde Saſſen, de beſtedig-*

Ius Wisbyenſe.

Digitized by Google

de uns den Vrede unde dit Recht, *als et vore ſin auder Vader Keyſer Lotharghegheven hadde*. Saepius hoc ius Wisbyenſe prodiit: quod & apud exteros non leuis vſus eſt. At poſtea ipſae ciuitates Hanſeaticae condiderunt *der erbarn Hanſee Staedte Schiffs-Ordnung und See-Recht* *, quae conſtitutio vltimum recognita in conuentu ciuitatum Hanſeaticarum publicata eſt die XXII. Maii MDCXIV.

* Immo Hamburgenſes iam ab anno MCCXC. habuerunt ius nauticum ſingulare, & ab Hanſeatico diuerſum, quod edidit & notis illuſtrauit V. A. Langenbeckius *in denen Anmerckungen über das Hamburgiſche Schiff- und See-Recht*, vbi *p.* 2. ius illud maritimum antiquum vocat *der Stadt eigenes*, *und aus keinen andern ent See-Recht*. Ita & Lubecenſes ius nauticum iuribus Hanſeaticis antiquius, ſibi eſſe perhibent. Andr. Lang. *de legib. naut. Cap. IX p.* 61. Addatur V. C. Mich. Richey *Hiſt. iur. Hamb. Cap. I.* §. 9. *p.* 6.

§. XCIV.

An ideo ius Rom. & canonicum minora incrementa ceperit?

Tot igitur iuribus prouincialibus ac ſtatutis in ſcripturam redactis, id quidem conſequuti ſunt Germani, vt iura patria non plane in exſilium agerentur: nec tamen ideo ius Romanum & Canonicum nulla in Germania cepit incrementa. Quin magis magisque quotidie inualuit, & ab eo maxime tempore, quo academiae ſupremaque imperii iudicia inſtitui coeperunt, tantum auctoritatis conſequutum eſt, vt paullatim pro iure communi habitum, & iudiciis, tamquam norma decidendi commendatum ſit. Quod quomodo con-

contigerit, poſtremo huius libri capite diſtinctius oſtendemus.

CAP. IV.

DE STATV IVRIS GERMANICI A CONDITIS ACADEMIIS AD NOSTRA TEMPORA.

§. XCV.

Simul ac in Germania inſtitui Academiae coeperunt: praeter Theologos, Medicos, & Philoſophos, etiam iuris vtriusque, CIVILIS & CANONICI, Profeſſores publica auctoritate ſunt conſtituti. Quod eo minus mirum cuiquam videbitur, quo certius conſtat, Germanos in condendis Academiis Italorum & Gallorum inſtituta eſſe imitatos *. Conſtitutis Academiis, Profeſſores vtriuſque iuris publice docere coeperunt.

* Ad Pariſienſis exemplum Carolum IV. inſtituiſſe Pragenſem, obſeruat Dubrau. *Hiſt. Boem. Lib. XXII. p.* 179. *edit. Freber.* Et Rupertus Senior, Comes Palat. Rheni, anno MCCCLXXXVI. profitetur, Academiam Heidelbergenſem *ad inſtar ſtudii Pariſienſis a ſe fundatam*, eamque *regendam, diſponendam, & regulandam modis & materiebus in vniverſitate Pariſienſi ſolitis obſeruari, vt Pariſienſis ſtudii, vt pediſſequa, vtinam digna! modis conuenientibus greſſus imitetur.* Toeln. *Cod. Dipl. Palat. n. CLXXXIX. p.* 123. Sed & Ludouicum Ducem Bauariae, anno MCCCCLXXVII. in conſtituenda academia Ingolſtadienſi Bononienſis & Viennenſis vniuerſitatis exemplum ſe prae oculis habuiſ-

buiſſe, ait apud Hund. *Metrop. Saliſb. Tom. II. p.* 291.

§. XCVI.

Et quidem iam ſaeculo XIV.

Academias vero Germania noſtra non demum ſaeculo quinto decimo habere coepit, ceu exiſtimauit Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. XXIV. p.* 147. ſed integro ſaeculo prius. In omnibus vero, quarum hiſtoria comperta eſt, ſtatim inſtituta eſt facultas, quam vocant, iuridica. Anno enim MCCCLXV. VIENNENSI vniuerſitati Vrbanus Papa id priuilegium concedit, *vt ſit ſtudium generale, illudque perpetuis temporibus ibi vigeat, tam in iuris CANONICI & CIVILIS, quam in alia qualibet licita, praeterquam theologica, facultate.* Lambec. *Bibl. Vindeb. II,* 5. *p.* 85. Idem circa annum MCCCLXXXVIII. ERPHORDIENSI academiae indultum eſt, teſte Conring. *de Orig. Iur. Germ. Cap. XXXI. p.* 91. nec non anno MCCCLXXXVI. HEIDELBERGENSI *, teſte diplomate Ruperti Senioris Com. Palatini apud Toeln. *Cod. Dipl. p.* 123. ac denique INGOLSTADIENSI anno MCCCCLXXVII. apud Hund. *in Metrop. Saliſb. Tom. II. p.* 291.

* Attamen initio tres Doctores iuris tantum canonici Heidelbergae docuiſſe, legimus *in Chron. Magno Belg. p.*343. cui ſuffragatus Schilterus *de inueſtitura ſimult. Cap. III.* §. 2. per totum ſaeculum XIV. nullum ibi Profeſſorem iuris ciuilis fuiſſe, tradit. Id quod verum eſſe, deprehendi ex diplomate eiusdem Ruperti Senioris *n. CLXXXVI. p.* 128. in quo anno MCCCXCIII. recenſentur: *Meiſtere und*

Doctorn

Doctorn und gute graduirte der Heil. Geſchrifft und in geiſtlichen Rechten, und in der Artzney, die zu zyten in denſelben Zweyn Künſten gekorn und geſetzt ſind zu leſen, und auch leſent in der obgem Vniuerſitaet, Iuris Ciuilis Profeſſorum nulla facta mentione. At in Viennenſi academia iam anno MCCCLXXXIX. vtriusque iuris Profeſſores fuerunt. Eo enim anno condita facultatis iuris canonici & ciuilis ſtatuta, quae exhibet Lambecius *in Bibl. Vindeb. p.* 164.

§. XCVII.

Hinc magnus Doctorum numerus in aula Imperatorum.

Itaque fieri non potuit, quin ſaeculo ſequente iam vbique magnus eſſet Doctorum vtriusque iuris prouentus, qui in Principum palatiis, curiisque, & iudiciis illuſtrioribus vbique regnabant, cauſſasque ad iurium illorum peregrinorum principia decidebant, & omnem denique mouebant lapidem, vt ius patrium magis magisque ſupprimeretur. Sic in aula Caroli IV. *Bartolus de Saxoferrato*; Dubrau. *Hiſt. Boem. XXII. p.* 181. Struu. *Hiſt. Iur. XII,* 38. *p.* 535. in aula Sigismundi Imperatoris *Georg. Fiſcellus*, I. V. D. ſumma auctoritate pollebat. Sub eodem & duobus inſequentibus Imperatoribus, Alberto & Friderico, cancellarii munere functus eſt *Caſp. Schlick.* Aen. Sylu. *Hiſt. Boem. Cap. III.* Quin hic poſtremus in conſilium ſuum fere ſolos Iurisperitos adoptauerat, ac proinde in diplomate, quo anno MCCCLXXV. quemdam Adolphum Gegener Doctorem iuris renunciauit, id ſe facere profeſſus eſt, *de adſenſu & conſilio DOCTORVM & SAPIENTVM*

Digitized by Google

TVM curiae ſuae. Itter. *de Grad. Acad. Cap. VI.* §. 20. *p.* 162. Quamuis fatendum ſit Fridricum III. Imp. *mediocriter dilexiſſe iurisperitos, quod iuris aequitatem diceret ab iis inuerti, iuſtitiamque foedari**. Cuſpinian. *p.* 411.

* Communis tum illa querela, non aliunde orta, quam quod, inuecto paullatim in fora iure Romano tardius procedere lites animaduerterent, quam olim, quum vna alteraue dicta die finiretur controuerſia. Tolerabilior vero Germanis videbatur breuis iniuria, quam tarda iuſtitia. Praeterea, quum eo tempore nondum ſublata eſſent bella priuata, quibus iureconſulti quam maxime refragabantur, idem Germanis, maxime nobilioribus eueniebat, quod eorum maioribus, tempore Quinctilii Vari, vt mirarentur, legibus terminari lites, quae adhuc armis finitae fuerint. Vellei. Paterc. *Hiſtor. Lib. II. Cap.* 118.

§. XCVIII.

Itemque in palatiis principum & vrbibus.

Imperatores imitati Principes & ordines imperii, & ipſi ICtos maximi faciebant, eorumque conſilio & opera tum in adminiſtranda rep. tum in iure dicundo, vtebantur. Sic in aula Saxonica magni fiebant conſilia *Iac. Radewizii*, Ienenſis, Thuringi, I. V. D. & ordinis iuridici in academia Lipſienſi praeſidis, vsque adeo, vt ei potiſſimum impetratam a Sigismundo Imp. Saxoniam, dignitatemque Electoralem, acceptam ferret Fridericus, Marchio Misniae. *Centur. Script. qui in Lipſ. Witteb. & Francof. acad. flor. num. XVII.* In Pomeraniam *Petrum Rauennatem*, eiusque filium, *Valentinum*, deduxerat Bogislaus

giſlaus X. Dux Pomeraniae. Conring. *de Orig. Iur. Cap. XXXII.* Comitiis Noribergenſibus anno MCCCCLXVI. interfuere loco Treuerenſis Ioannes Gemminger, Decret. D. loco Saxonis, Io. de Weisbach, D. Legati etiam Salzburgenſis, Eiſtadienſis, Ratisbonenſis, Bauari, Marchionis Brandenb. Landgrauii Haſſiae, Lubecenſium, Doctores fuere, apud Goldaſt. *Conſt. Imp. T. I. p.* 217. *ſequ.* Quin & in ciuitatibus quibusdam praecipuis, Iurium Doctores tum Syndicorum & Conſiliariorum officio functos eſſe, reperio *.

* Noribergenſi enim Senatui ſaeculo XV. a conſiliis fuit Gregorius Heimburg, ſub initium Concilii Baſileenſis Doctor iuris creatus & fatis ſuis notiſſimus. Freher. *in Theatr. Vir. Doct. p.* 795. Eodem ſaeculo, immo & multo ante, etiam Francofurti ad Moenum fuere Syndici, iuris periti, qui eo ſaeculo *Pfaffen* vocabantur, quemadmodum hodienum in Gallia, Anglia, & Belgio, Clerici, *Clercken van Rechten*, audiunt, qui ſcripturas faciunt. Feltm. *de tit. hon. II,* 20, 9. Itterus enim *de Gradib. Acad. IX,* 5. *p.* 349. producit exemplum litterarum anno MCCCLXXVII. datarum, quibus Hermannus von Orbe, Licentiatus Decret. profitetur, quod a Senatu Francofurtano conductus ſit Syndicus, (*daſz er Paff und Diener worden ſey der Erſamen wiſzen Lude, des Rades vnd der Stadt zu Francenford,*) vbi Itterus recte obſeruat, *Paffen* ibi eſſe Syndicos, qui tum & *Aduocati*, itemque ob honores academicos, quibus inſigniti fuerint, *Meiſtere* fuerint adpellati.

§. XCIX.

Nec parum etiam iuris Romani & Canoni- Receſſus
ci Imp. ad

Leges Rom. attemperati, idque ius commendatum ſaeculo XV.

ci auctoritatem eo ſaeculo prouehebant Imperatores & Ordines, dum ipſi leges, quas dabant, ad vtriusque iuris placita attemperabant, quin & iura illa in iudiciis ac foris ſeruari lege publica iubebant. Talia plura occurrunt in Reformatione politica Sigismundi Imp. apud Goldaſt. *Conſt. T. I. p.* 188. Nam *Cap. IX.* legimus: *Es iſt zu wiſſen, daſz hohe Fürſten, die groſſe Land haben, noch faſt Keyſerliche Recht zu ihrem Theil halten.* Et *Cap. XIII. §. 5. Man ſoll an allen Haubtgerichten, do man über das Blut richten mag, haben ein Keyſerlich Rechtbuch, daſz man richte nach Recht, und niemand unrecht beſchehe.* Item §. 8. *Waer aber Sach, daſz in den Rechten iedwederm Theil zu kurtz beſchech, deſz ihn deucht, ſo mag man die Sach ziehen für einen geiſtlichen Meiſter,* (Doctorem Decretorum) *vnd einen weltlichen Meiſter,* (Iur. Ciu. Doctorem,) *die dazu benant werden, die Vrtheil zu ſprechen.* Ita & in Auiſamentis Conſtantienſibus de ann. MCCCCXVI. apud eumdem *T. I. p.* 151. *Cap.* 1. & in Moguntinis de anno MCCCCXXVI. apud eumdem *p.* 160. *ſequ. Cap. V.* aliquoties mentio fit *Corporis iuris & extrauagantium: Cap. IX. Doctorum & Licentiatorum Iuris Can. & ciuilis, & Baccalaureorum iuris vtriusque,* ad canonicatus admittendorum. Qualia a Friderico III. etiam profecta videmus apud Muller. *Reichs-Tags-Theatr. P. IV. Cap.* 41. & *P. IV. Cap.* 15. quae de iuris vtriusque auctoritate ſatis teſtantur.

§. C.

§. C.

Animaduerterunt demum hoc ſaeculo principes, quanta ſtrages immineat iuri patrio, ac proinde ſub eodem Fridrico III. anno MCCCCXLI. id egerunt, vt lex publica, de doctoribus iuris plane abolendis in Germania, promulgaretur. Et exſtat ſane apud Goldaſt. *Part. I. des Reichs-Satz. p.* 166. eiusmodi Reformatio, in comitiis Moguntinis propoſita, vbi *Art. V.* legimus: *Alle Doctores der Rechten, ſie ſeind geiſtlich oder weltlich, im H. Roemiſchen Reich Teutſcher Nation, ſollen nach laut der fürgenommenen Reformation an keinem Gericht, bey keinen Rechten, auch in keines Fürſten oder andern Raethen mehr gelitten, ſondern ganz abgethan werden: Sie ſollen auch fürbas hin vor Gericht oder Recht nicht weiter reden, ſchreiben oder Rath geben* *. Et id momordiſſe arbitror Petrum de Andlo, eius aetatis ICtum, dum *Lib. I. de Imp. Rom. Germ. Cap.* 10. ſcripſit: *Leges Romanas noſtra Alamannia proh dolor! in ſua deſpicit inſipientia.* Sed euentu caruit illud conſilium, nec reliquis Ordinibus adriſiſſe videtur ſcriptum, quod Fridricus III. vel pauci quidam alii conceperant. Saltim neque perlata eſt illa lex duriſſima, neque vmquam exſequutioni mandata. Manſit iuri peregrino ſuus honor, & magis magisque creuit iurisconſultorum in Germania auctoritas.

Hinc Ordines Imperii de eo abolendo cogitarunt.

* Duriora ſunt, quae in Declaratione ſequuntur. Quemadmodum enim ibi locus relinquitur ICtis ternis in ſingulis academiis, ita tamen,

tamen, vt non niſi iura in imperio probata interpretentur, & conſulti, ex iis reſpondeant: ita foro plane exeſſe iubentur, addita ratione: *Wann ihnen das Recht harter, dann den Leyer, verſchloſſen iſt, vnd kan ihrer keiner keinen Schlüſſel dazu finden, biſz beyde Theil arm werden, oder gar verdorben ſind. Aber der Ley behelt doch den Schlüſſel zum Rechten bey ihme, das man zu zimlicher zeit das Recht herfür bringen mag. Aus dieſen Vrſachen kan man die Gelehrten in keinen Richten mehr leiden. Darzu ſeynd es nur beſolde Knechte, vnd nicht Erbdiener des Rechtens.* Paullo poſt audiunt *Stieff-vaeter, vnd nicht die rechten Erben des Rechten.* Sed meretur illa Reformatio, in qua auctor in ICtos grauiſſime inuehitur, tota perlegi. Reperiet quisque, eam plane conuenire genio Fridrici III. Imp. quem parum dilexiſſe ICtos, iam ſupra vidimus. (§. XCVII.)

§. CI.

Saeculo XV. ius Romanum in foro pro norma haberi iuſſum.

Sub finem enim ſaeculi XV. & proxime inſequente, ipſis imperii legibus frequenter ius Romanum pro norma eſſe iubetur, ita tamen, vt & iuris Germanici conſuetudinumque patriarum praecipue habeatur ratio. Quin ipſas conſtitutiones Receſſusque imperii, qui tum prodierunt, fere in plerisque ad iuris Romani normam accommodari animaduertimus. Id quod exemplis latarum a Maximiliano I. Imp. legum paucis demonſtrabimus.

§. CII.

Quod patet ex legibus imperii ſub Maximi-

Quum poſt longa molimina anno MCCCCXCV. Wormatiae de inſtituendo iudicio Camerali conueniſſet: (Vid. Datt. *de Pace publ. IV, 1, 66. ſequ.*) condita eſt prima ordi-

ordinatio iudicii Cameralis, in qua §. VI. mentio fit iuriſiurandi *de calumnia & malitia vitanda, prout de iure*, ab aduocatis praeſtandi: & in §. XX. iudex & adſeſſores circa adpellationes ab interloquutoriis decernere iubentur ſecundum ius ciuile, (*wie das in Keyſerlichen Rechten geordnet und begriffen iſt.*) Eodem anno Imperator edidit conſtitutionem contra blasphemos, in qua breuiter recenſet ſanctionem Nouellae LXXVII. Iuſtiniani, quem vocat *ſeinen Vorfahren am Reich loeblicher Gedaechtniſs.* Quumque anno MD. Auguſtae Ordinationem Camerae emendare placuiſſet: §. VIII. receptum eſt ius Romanum, quod nepotes in ſtirpes iure repraeſentationis cum parentum ſuorum fratribus & ſororibus ad aui auiaeque hereditatem admitti iubet, *nach laut gemeiner geſchriebener Keyſerlicher Recht, der Gewonheit, ſo an etlichen Orten darwieder ſeyn moecht, vnangeſehen &c.*

liano I. latis.

§. CIII.

Anno MDVII. Ratisbonae prodiit noua Cameralis iudicii forma, cuius nullus eſt titulus, nullus paragraphus, in quo non ius ciuile & canonicum, eorumque gloſſae, itemque Cynus, Panormitanus, Bartolus, Baldus, Speculator, Rofredus, ſimilesque heroes, vtramque paginam faciant. Sequuta eſt anno MDXII. *Conſtitutio de Notariis*, in cuius §. I. ſtatim hi ſuo munere fungi iubentur. *nach Inhalt gemeiner Rechten oder loeblicher Gewohnheit vnd Gebrauch ieder Orts:* deinde

In primis ex Ordin. iud. cam. MDVII. & Conſtitutione de Notariis.

Digitized by Google

§. III. forma inſtrumentorum praeſcribitur, *wie dieſelbe von gemeinen Rechten*, (*Nou. XLVII. LXXIII. & LXXIV.*) *Brauch*, *Vbung vnd Gewonheit eingeführet iſt.* Titulus porro de Teſtamentis totus ex iure Romano deſumtus eſt *, addita §. XII. clauſula: *Es ſollen auch alle Notarien des Wiſſens haben, welche obgemeldte form der Teſtamenten, als aus Keiſerlichen Geſetzen gegeben, mit Fleiſs zu halten ſäumig waeren, daſs die zudem, daſs die Teſtamenta, ſo anders gemacht würden, von Keyſerlichen Rechten nicht beſtaendig ſeyn, die Peen des Rechten darum zu leyden, ſich nicht enthalten moegen.*

* Ita tamen vt, qui conſtitutionem illam in chartam coniecerunt, plus videantur gloſſae, quam ipſi iuris textui tribuiſſe. Exemplo inſigni de militari teſtamento, in cuius forma deſcribenda gloſſam magis quam veteres leges ſequuti ſunt, id probari poteſt quam luculentiſſime. Doctrinam vero veterum iurisconſultorum & gloſſatorum hic diligenter contulit Vigl. Zuichem. *in Comment. ad* §. *I. Inſt. de milit. teſt.*

§. CIV.

Nec non ex Conſtitutionibus Caroli V. Imp.

Multo magis itaque Carolus V. iuris Romani vſum in Germania firmare ſtuduit. Sane anno MDXXI. in *receſſu Wormatienſi* §. *XVII. ſequ.* cauetur, primo vt nepotes neptesque in ſtirpes auo auiaeque ſuccedant, cum parentum ſuorum fratribus & ſororibus: deinde vt fratrum ſororumque liberi vna cum defuncti fratribus ſororibusque iure repraeſentationis admittantur: abolitis conſuetudinibus

nibus contrariis. Qua de re & ſingulare edictum paullo poſt per imperium promulgatum eſt. Denique vt de caſu, vtrum fratrum ſororumque liberi, ſi ſoli ſint, in capita, an in ſtirpes ſuccedant? a Regimento imperii deciſio promulgetur. Sic & anno MDXXIX. *in Edicto contra anabaptiſtas* edito reiterationem baptismi morte luendam monet, (*daſs in Keyſerlichen Geſetzen die Vmbtauffung bay ſtrafe des Todes verbothen.*) Vbi ſane provocat *ad Tit. C. ne ſacr. bapt. iteretur* *.

* Equidem Conr. Sincerus, id eſt, illuſtris Culpiſ. *in Diſſert. Epiſtolica* §. *LXXX.* per verba *des Reichs gemeine Rechte*, intelligenda putat iura Germanica, per *gemeine Rechte*, vel *Kayſerliche Rechte*, ius ciuile Romanum. Sed expenderunt iam hanc ſententiam Strijk. *Diſſ. prooem. vſ. hod. pand.* §. *XXV.* Datt. *de Pace publ. IV*, *I*, 117. *ſequ.* Thomaſ. *Cautel. circa praecogn. Iur. eccleſ. cap. XXII.* §. 4. *ſequ.*

§. CV.

Paullo poſt anno MDXXXII. in comitiis Ratisbonenſibus promulgata eſt CONSTITVTIO CRIMINALIS CAROLINA, in qua paſſim iudices ad ius Romanum remittuntur, *auf die Keyſerliche beſchriebene Rechte: Art. CXVII. & CXXXV. auf die Keyſerlichen Rechte: Art. CXXI.* Quin *Art. CIV. CXVIII.* & *CXX.* ius ciuile vocatur *die Satzungen Vnſerer Vorfahren, vnd Vnſer Keyſerlichen Rechten.* Quae eo magis notanda videntur, quo certius hodie conſtat, conſtitutionem illam criminalem tum non primum natam, ſed ex antiquioribus ordinationibus & *proiectis*, vt

Praecipue Conſtitutione Criminali.

Digitized by Google

vocant, compilatam eſſe *. Thomaſ. *Diſſ. de occaſ. concept. & intent. Conſtit. Crimin. Ludouic. Præfat. Comm. in Conſt. Crim. & Kreſſ. Praefat. §. XIII. ſeq.*

* Exiſtimabat illuſtris Thomaſius, conſtitutionem criminalem deſcriptam fere eſſe ex Georgii Epiſcopi Bambergenſis Conſtitutione criminali, quippe quae iam MDVIII. prodierit, ſub titulo *Bambergiſche Hals-Gerichts- und rechtliche Ordnung in Peinlichen Sachen*, & ſaepius poſtea recuſa, anno MDX. MDXXXI. & MDXLIII. & nouiſſime a D. Ludouici, & criminali Carolinae in plerisque ſimilis. Sequutus virum illum celeberrimum eſt laudatus D. Ludouici, qui conſtitutionem Bambergenſem noſtrae veluti parentem facit, ſororem vero Brandenburgenſem, quam *anno MDXVI.* publicarunt Georgius & Caſimirus, Marchiones Brandenburgenſes, ipſe vero D. Ludouici cum Bambergenſi itidem recuſam dedit. At praeclare demonſtrauit V. C. Io. Paullus Kreſſius *praef. Comm. in Conſt. Crim. §. XV. ſequ.* primam conſtitutionem Criminalem confectam eſſe a Maximiliano I. Imp. & quidem iam anno MCCCCXCV. quamuis fortaſſis auctoritatem publicae legis non habuerit. Ex hac ergo pleraque decerpſiſſe primum anno MDVIII. Georgium Epiſc. Bambergenſem, deinde anno MDX. Vdalricum Tenglerum, Ducalem Altipolenſis prouinciae praeſidem (*Landvoigt zu Hochſtedt*) *im Layen-Spiegel*, de quo videndus coniunctiſſimus olim collega, Hoffmannus in *Diſſert. de inſign. defect. Iurispr. Crimin. Germ. Cap. I. §. 18. p. 36. ſequ.* anno MDXVI. Georgium & Caſimirum Marchiones Brandenburgenſes, ac denique anno MDXXXII. Carolum V. Imp.

§. CVI.

§. CVI.

Quamuis vero ex his ſatis adpareat, nihil reliqui factum eſſe ſub Maximiliano I. & Carolo V. vt ius Romanum & Canonicum iuris communis nomine in imperio reciperetur: ſemper tamen ſimul cautum eſt, vt foris ideo non extorres eſſent leges ac conſuetudines patriae, quippe quae fere ſemper nominatim confirmantur in conſtitutionibus Imperii. Maximilianus I. *in Ord. iud. Camer. anno MCCCCXCV. Ein ieder ſoll ſeine Vntertbanen in ordentlichen Gerichten, Rechten vnd Obrigkeiten laſſen vnd halten, nach eines ieden Fürſtenthums, Herrſchafft vnd Oberkeits Herkommen vnd Gebräuchen.* Et Carolus V. *in Ord. MDXXI.* Adſeſſores iureiurando obſtringi iubet, vt iudicent; *nach redlichen ehrbaren vnd Laendiſchen Ordnungen, Statuten vnd Gewohnheiten der Fürſtenthümer, Herrſchafften vnd Gericht, die vor ſie bracht werden.* Id quod deinde ſaepe numero repetitum eſſe, iam ab aliis obſeruatum eſt. Vid. *Conſtit. Crim. Car. praefat. & Art. CXL.*

Non tamen penitus repudiatum ius Germanicum.

§. CVII.

Quin eo factum eſt, vt, ſi quando iuris Rom. vſus ordinibus obtruderetur paullo importunius, hi interpoſitis proteſtationibus, iura patria ſibi reſeruarent. Ita Electorem Saxoniae proteſtatum nouimus, leges de ſucceſſionibus ab inteſtato iuri Saxonico fraudi non futuras *. Speidel. *in Speculo ſub voce Sachſen-Recht.* Thomaſ. *Diſſert. de poteſtate legiſlat.*

Potius proteſtationes interpoſitae, quoties id actum.

Stat. Imp. contra ius commune §. *LI. ſequ.* Quumque Nemeſis Carolina multa ex iure communi ſanxiſſet, ſimilem proteſtationem interpoſuere multi Imperii Ordines, in primis Elector Brandenburgicus, Elector Palatinus, & hi quidem omnes ex ea ratione, quod iuribus patriae ea conſtitutione derogatum vellent Imperator & ordines. Kreſſ. *Praefat.* §. *XXI. ſequ.*

* At ſunt, qui hanc proteſtationem vocant in dubium. Obſeruauit enim collega olim coniunctiſſimus Chr. Gottfr. Hoffmannus *diſſ. de Ioachimi I. Elect. Brandenb. Conſtitut. de Succeſſ. p.* 92. hanc proteſtationem non a Fridrico Electore, ſed a Georgio Duce Saxon. interpoſitam eſſe, nec eam ad ipſam conſtitutionem de iure repraeſentationis, ſed ad controuerſiam de iure προεδρίας, quae tum inter Saxones & Bauaros gliſcebat pertinuiſſe. Vtcumque ſe res habeat: certum ſane eſt id ius tum Saxones non recepiſſe, nec hodie illud omnes admittere.

§. CVIII.

Status iuris Germanici & Romani ſub ſequentibus Imperatoribus.

Eadem iuris facies fuit & ſub Ferdinando I. omnibusque inſequentibus Imperatoribus. Quum enim & Camerale iudicium, deficientibus legibus & conſtitutionibus patriis, iura communia ſequeretur, idque ipſis in omnibus ordinationibus, & maxime poſtrema *anno MDCLIV.* iniungeretur: *Part. I. tit.* 13. §. 1. & *P. III. tit.* 53. §. 9. & idem poſtea Iudicio Aulico ab Imperatoribus praeſcriberetur *, ipſi quoque Imperii Receſſus, quoties de iure priuato vel modo procedendi forenſi

renſi aliquid ſanciunt, fere ſemper iuri Romano vel Canonico ſuffragentur: facile eſt ad intelligendum, magis magisque inualuiſſe iuris communis auctoritatem, ita tamen, vt ſua in primis iuribus ac conſuetudinibus patriis conſtaret auctoritas.

* De ordinationibus variis huic iudicio praeſcriptis (*von Rheichs-Hoff-Raths-Ordnungen*) ex inſtituto egit Er. Mauritius *de Iudic. aulico* §. *XIX*. Prima eſt Ferdinandi I. Auguſtae MDLIX. promulgata; poſtrema Ferdinandi III. Ratisbonae anno MDCLIV. publicata, in qua *Tit. VII*, 21. Conſiliarii Aulici iurare iubentur *auf des Reichs Conſtitutionen vnd Satzungen, nebſt den gemeinen beſcribenen Rechten*, & in fine tituli §. *XXIV*. praecipitur, *daſs das Corpus Iuris Civilis & Canonici allezeit auf der Reichs-Hoffraths-Taffel ſeijn ſolle, damit man ſich derſelben gebrauchen koenne.*

§. CIX.

Aſt quod ad ordines & prouincias vrbesque Germaniae attinet, eorum aliis diligentior patrii iuris manſit cuſtodia, alii repudiato illo, Romano ſe plane ſubmiſerunt. Exemplo praeiuerat ſub initium ſaeculi XVI. FRISIA, de qua V. A. Zach. Huber. *in praef. Obſeru. Rer. Iud. Cent. I. Exortis diu poſt bellis plus quam ciuilibus, quibus per omne ſaeculum decimum quintum concuſſa & turbata fuit Friſia, procax haec licentia miſcuit eam, & quidquid ibi iuris legumque ſuperfuerat, e medio ſuſtulit: donec tandem Saxoniae Duces*, ALBERTVS & GEORGIVS, *quorum ille belli, hic pacis artibus ſua aetate in Germania maxima laude claruerunt,*

Prouinciae quaedam repudiato iure patrio ſeſe Romano ſubmiſerunt, veluti Friſia.

runt, gentem factionibus diuiſam, armis efferatam humanarum diuinarumque legum neſciam, ac inſolentem, rerum potiti, in ordinem redegerunt, conſtituta ciuili reip. forma, & ſtabilita, GEORGII *potiſſimum opera, curia ſuprema, cui datum id negotii fuit, vt ius Romanum tamquam ſuae iurisdictionis principium certum vnice ſequeretur, ad dirimendas ciuium lites quotidianas* *. Conf. Vbb. Emm. *Hiſt. Friſ. Lib. II.*

* Idem Vir ampliſſimus teſtatur, Friſios poſthaec ea lege ſe ſubmiſiſſe Carolo V. Imp. *vt ius fori redderetur, ſecundum praeſcripta legum Romanarum*, idque ſibi eos pacto conuento eſſe ſtipulatos. Praeſens etiam ipſe obſeruaui, ſanctiſſime ibi coli Themidem Romanam, ipſaque Statuta Friſiae anno MDCCXXII. reuiſa & locupletata pauca ſuperaddere, quae a iure illo communi longius recedant.

§. CX.

Marchia Brandenburgica.

Ita & in MARCHIA BRANDENBVRGICA repudium iuri Saxonico miſſum anno MDXXVII.; quo IOACHIMVS I. Elector edidit Conſtitutionem de ſucceſſionibus ab inteſtato, & in praefatione fatetur, ſe cum conſenſu Ordinum omnes conſtitutiones, priuilegia & conſuetudines abrogaſſe, iisdemque Ordines omnes renunciaſſe. Et quamuis Scabinatum Brandeburgenſem confirmet, eum tamen iubet pronunciare ſecundum illam conſtitutionem, *vnd in andern Sachen nach beſchriebenen Kayſerlichen Recht.* Idem factum & anno MDXXXIV. *in dem Landes-Reuers* *.

Re-

Digitized by Google

Reliquos imitati ſunt NOVAE MARCHIAE Ordines, vt profitetur Ioannes Marchio *im Land-Tages-Abſchied* anno MDXXXIX. Et quamuis ius Saxonicum relinqueretur *denen Woichbildern, Croſſen, Cotbuſs, Zullichaw & Sommerfeld*, diſerte tamen excipiuntur *die beyde Articuli, die Succeſſion vnd Erbfaelle belangend.*

* Verba Reuerſalium in Codice meo MSCto variorum Receſſuum Marchicorum ita ſe habent: *Vnd weil bievormals die Staendte vnſer Landſchafft ſich eintraechtiglich mit vns vereiniget, daſs hinfürder in unſerm Churfürſtenthum vnd Landen Kayſer-Recht gehalten vnd geſprochen ſoll werden, derowegen ſich vnſere Praelaten, Herren, Mann vnd Staedte aller Gebraeuch vnd Gewohnheiten voriger Gericht vnd Rechtens verziehen vnd abgeſagt: ſo ordnen und wollen wir, daſs hinfürder in Erbtheilungen kein Heergewedde, Gerade noch Muſstheil ſoll genommen, noch gegeben werden, beſondern in dem vnd andern allen Kayſer-Recht dergeſtalt, wie biebevor in vnſer aufgerichten Conſtitution vnd Ordnung der Erbfaelle geordnet, durch iedermänniglich ſolle gehalten werden.* Idem deinde ſaepius ſancitum veluti in receſſibus prouincialibus MDXXXVIII. & MDLXXII.

§. CXI.

Idem de terris BRVNSVICENSIBVS & LVNEBVRGENSIBVS contigit. In illis iam ſaeculis XIV. & XV. *geradam* ſeu *Frawenradam* Saxonicam Helmſtadii eſſe abrogatam a Magno Duce Brunſuicenſi, & Ioanne & Bertholdo, Abbatibus Werthinenſibus & Helmſtadienſibus, Martino denique Papa — Ducatus Brunſuicenſis & Luneb.

V. & Fridrico III. Imp. oſtendit celeberrimus Io. Andr. Schmidius, *de Helmſt. per Frawenradam adſlicto p. 6. ſequ. vbi p. 30.* addit, in vniuerſo Ducatu Brunsuicenſi & Calembergenſi conſuetudinem illam demum anno MDCXXV. ſub Fridrico Vlrico, Duce eſſe abrogatam. Sed quod ad ipſum ius Saxonicum attinet, illud ſatis conſtat, multo ante, ſaeculo XVI. ab Henrico iuniore eſſe repudiatum, ſurrogato in eius locum iure Romano *. Conring. *Orig. Iur. Germ. Cap. XXXII. p.* 203. Hahn. *praeſ. Obſ. ad Weſenbec. p.* 18.

* Quumque Brunsuicum, ciuitas, ius Saxonicum mordicus adhuc tenuiſſet: ea potiti Duces Brunsuicenſes & ibi illud plane aboleuerunt. Conſtitutionem Rudolphi Auguſti Duc. Brunsu. & Luneb. anno MDCLXXV. ea de re editam recenſet Strijk. *Diſſ. prooem. Vſ. Mod. Dig.* §. *XXX.*

§. CXII.

Aliaeque Germaniae prouinciae. Eadem iuris Saxonici fata in aliis prouinciis fuerunt, veluti in POMERANIA & ducatu MECLENBVRGICO, (vid. Cothmann. *Vol. I. Conſil. 26. n. 219. ſeq.*) nec non iuris Sueuici in ducatu WVRTENBERGICO, vbi iudicibus negotium datur, *ſo nicht andere redliche vnd ehrbare Gewonheiten vorhanden, nach des H. Reichs-Rechten gleich zu richten. Wurtemb. Hoff-Gerichts-Ordn. Part. I. tit.* 9. Qualia & in aliorum principum ordinationibus & conſtitutionibus paſſim legas. Vid. *Erneurte Anhalt. Canzley-Ordn.* §. *XXVII. Magdeb. Policey-Ordn. in praeſ.* quod eo minus mi-

Digitized by Google

mirandum, quo magis conſtat, ne in ipſa quidem Saxonia iuris Saxonici totius vſum ſupereſſe, ſed ipſos Saxonum prudentes fateri, illud valere, quatenus ſit receptum. Hartm. Piſtor. *Quaeſt. I*, 16, 21. *II*, 13, 82. *II*, 25, 35. *II*, 26, 17. Carpzov. *Proceſſ. XII*, 1, 15. Coler. *de Proceſſ. Exſequut. in praefat.*

§. CXIII.

Reformatio religionis iuris Rom. incrementa adiuuit.

Quae iuris Romani incrementa haud parum adiuuit felix illa temporum reparatio, qua ſub initium ſaeculi XVI. purior doctrina Chriſtiana veluti reuiuiſcere in Germania coepit. Quo minus enim iuri Canonico fauere poterant proteſtantium theologi, quod Lutherus flammis abſumere non dubitarat: eo magis euehebant ius Romanum. Vid. Luth. *Comm. ad Geneſ. XXIV*, 1. *Tom. IX. Alt.*

§. CXIV.

Varia iura prouincialia & ſtatuta.

Denique obſeruandum, omnes fere principes Germaniae a ſaeculo XVI. edere coepiſſe varias leges prouinciales inſcriptas, *Land-Rechte*, *Policey-Ordnungen*, *Hoff-Gerichts-Cantzley*, *Proceſs-Gerichts-Ordnungen*, *Kirchen-Conſiſtorial-Ehe-Ordnungen*, & innumeras huius generis alias. Idem fecere ciuitates tum imperiales, tum municipales, in quibus paſſim condita varia *Statuta*, *Reformationes*, & *Willkühre*, quorum pleraque & principes territoriorum rata habuerunt. In his paſſim ſuperſunt quaedam iuris Germanici reliquiae, at multa vbique de nouo ſancita,

Digitized by Google

ta, pleraque ex iure Romano in illa translata animaduertimus.

§. CXV.

De vſu iurium cum patrii tum peregrinorum Regula I.

Iam ex his facile patet, quid de vſu iuris Romani & Germanici poſt tot eximiorum ICtorum concertationes tenendum videatur. Receptum ſane eſſe ius Romanum, & quidem tamquam ius commune & ſubſidiarium, nemo temere negauerit, quum ipſa experientia id ſatis demonſtret. Ac proinde primo loco tenendum I. *eum, qui iure illo nititur, eatenus firmo ſatis fundamento niti, neque ad receptionem probandam eſſe obſtrictum.*

§. CXVI.

Reg. II. & III.

At quum recepto iure Romano, non ideo in exſilium plane actum ſit ius patrium: conſequens eſt, II. *vt primo omnium ſecundum ius Germanicum pronunciandum, eoque demum deficiente, Romanum in ſubſidium ſit adhibendum:* III. *vtque adeo bene illi ſibi ſuisque ſtudiis conſulant, qui IVRIS ROMANI & PATRII differentias mature inueſtigant.*

§. CXVII.

Reg. IV. & V.

Enimuero iam ſupra oſtendimus, Capitularia Regum Francorum, multoque magis leges Wiſigothorum, Burgundionum, Salicam, Ripuariam, Baiuuariorum, Alamannorum, Saxonum, Angliorum, Werinorum, Friſiorum, Langobardorum, iam ante plurima ſaecula exoleuiſſe, ex eoque colligimus IV. *non eſſe ius Germanicum ex illis priſcis Germanicarum gentium legibus aeſtimandum* *. Quin quum

quum hae gentes diuerſiſſimis maximam partem vſi ſint conſuetudinibus: ex eo facile vnusquisque animaduertit, V. *laterem eos lauare, qui ex tam diuerſarum gentium legibus, & inſtitutis, quae principiis diuerſiſſimis nituntur, corpus & ſyſtema aliquod iuris Germanici conſui poſſe, ſibi perſuadent.*

* Itaque ius Germanicum hodiernum, cuius paſſim reliquiae ſuperſunt, egregie quidem illuſtrari poteſt ex his aliisque gentium Germanicarum legibus: ſed qui illis vſum forenſem hodie tribuunt, illis probatio incumbet, omnes illas leges iam olim in Germania vniuerſa receptas fuiſſe. Quod quum vel cogitare abſonum eſt & multo magis abſurdum erit, ex iure Wiſigothico vel Burgundionum oſtendere velle, quale e. g. in hoc tractu Germaniae ius patrium olim viguerit.

§. CXVIII.

Multo maior quidem pro iure Saxonico & Alamannico praeſumtio eſt, quia illud in inferiore; hoc in ſuperiore Germania maximae fuit auctoritatis. Sed, quum iura illa, alibi deſuetudine exoleuiſſe, alibi lege publica abrogata, & nusquam plane tota recepta eſſe, demonſtratum ſit: per ſe patet, VI. *iura illa citantem non habere fundatam intentionem, niſi eorum vſum in ea prouincia, in hoc vel illo capite, ſupereſſe oſtenderit.* Quid? quod VII. *ne in Saxonia quidem allegatio iuris Saxonici alicuius momenti ſit, niſi vel vſus probetur, vel de eo aliunde iam ſatis conſtet.* Reg. VI. & VII.

§. CXIX.

Itaque ſatis patet VIII. *multos inuehi in ius Romanum, multos iuris Germanici vſum mi-* Reg. VIII. IX. X.

rifice

rifice commendare, qui quale ſit illud ius Germanicum, quod tantopere commendant, ſcire cum ignariſſimis videntur. Eosdem vero IX. *incredibile damnum inferre reipublicae, dum ius Romanum certum & a tot ſaeculis magno ſtudio excultum, manibus iuuenum extorquere conantur, neque tamen ius patrium certius, & quod pro norma tuto ſequi poſſint, illis oſtendunt.* Ex quo ſane verendum, X. *ne demum plane omnis iuris certitudo in ſcholis & foro tollatur.*

§. CXX.

Reg. XI. XII. & XIII. Vt ergo pateat, quale ſit iſtud ius Germanicum, cuius primo omnium in dirimendis litibus rationem eſſe habendam diximus: ſciendum XI. *eſſe quasdam conſuetudines Germanorum vniuerſales*, v. g. pacta nuda producere obligationem & actionem, liberos per ſeparatam oeconomiam exire patria poteſtate, &c. *quas tuto ſane ſequimur, etiamſi nulla ſcripta lege firmatae ſint, niſi probetur, eas quibusdam caſibus legibus reſtrictas eſſe.* Deinde XII. *multa Germanorum inſtituta paſſim confirmata eſſe ſtatutis & legibus Germanorum, immo ipſis aliquando receſſibus imperii*, e. g. confirmationem tutorum, *quae itidem nulla probatione indigent:* denique XIII. *paſſim vigere conſuetudines particulares, nulla lege ſcripta firmatas*, e. g. ius congrui, paroemiam: maior diuidit, minor eligit, *quarum vſus ex actuum conformium frequentia merito probandus eſt.* Tales ſunt veteres Germanorum conſuetudines, quas collegerunt Schottelius, *von unterſchiedlichen Rechten in Teutſchland*, & Struu. *Hiſt. Iur. VI, 34. ſeq.*

§. CXXI.

Si tale nihil occurrat, XIV. *merito ad ſtatuta topica, & his deficientibus, ad iura prouincialia reſpicitur, in quibus multa quis latere videbit iuris patrii λέιψανα *, quae ſiue adhuc ſincera ſint, ſiue iuris Romani laciniis deformata, pro norma eſſe, debent iudicibus.* Multoque minus quisquam dubitabit, XV. *quin ſicubi ſtatuta & iura prouincialia ius Romanum in vno alteroue capite mutant, in iſta iuris patrii diſpoſitione ſit adquieſcendum.* Reg. XIV. & XV.

* Sic multa paſſim in Statutis reliqua ſunt ex iure Alamannico & Saxonico. De hoc nemo dubitarit, qui iura prouincialia Magdeburgica, Halberſtadienſia, Anhaltina perlegerit. De Alamannico iam obſeruauit Goldaſtus *in Praef. der Reichs-Satzungen: es ſey der Schwaben-Spiegel bey den Schwaben in Schwaebiſchen Gebieten, als Algoewern, Schweitzern, Pündinern, vnd Burgundiern, noch zu guten Theil im Schwanck, vnd in ihre Statuta gezogen.* Vnde a ſcopo aberrauit V. C. D. Steph. Chriſtoph. Harprecht, dum *Speculi Sueuici* non vſum demonſtraturus, multa ICtorum reſponſa corraſit, ſuper quaeſtionibus, *vtrum Ius Feudale Alamannicum publice doceatur, & in decidendo pro norma habeatur, an ius feudale Langobardicum?* Quamuis enim nec publice doceatur, nec in Reſponſis allegetur; multa tamen ex eo vel moribus adhuc obtinere, vel lege ſcripta confirmata eſſe, nemo dubitat.

§. CXXII.

Deficientibus eiusmodi ſtatutis, iuribusque prouincialibus, XVI. nihil reliquum eſt, quam *vt ius Romanum in ſubſidium adhibeatur.* Reg. XVI. & XVII.

Id

Id quod etiam XVII. *de* IVRE FEVDALI LANGOBARDICO *intelligendum, quippe vna cum Corpore Iuris Iuſtinianei ſimul recepto, tamquam iure feudali ſubſidiario**, *ſi conſuetudines feudales patriae deficiant.*

* Schilterus *ad Ius Feud. Alam. Cap. XL.* §. 4. 5. producit duo diplomata Ruperti Palatini, Regis Rom. in quorum vtroque *mentio fit conſuetudinum feudorum, vſuum ſcriptorum & non ſcriptorum, praeſertim Capituli Naturales in rubrica, ſi de feudo controuerſia fuerit, collatione X. in libro feudorum.* Germanice: *Des Geſetzes vnd Gewonheit in Kayſerlichen Lehn-Rechten begriffen, vnd in dem Capitel, das anfahet Naturales der Rubricen, ob vmb Lehn zweytracht waere.* Vtrumque diploma datum eſt anno MCCCCIX.

§. CXXIII.

Reg. XVIII. Attamen nullum eſt dubium, quin XVIII. *ea, quae Ius Romanum ſancit, ad ius publicum Rom. pertinentia, nec non quae principiis Romanorum, reip. noſtrae parum concinnis, nituntur, nullum in foris noſtris vſum habeant, niſi recepta eſſe probentur.* Quamuis hic Io. Ottonem Taborem alioſque diſſentire, non ignoremus.

§. CXXIV.

Reg. XIX. Denique XIX. IVS CANONICVM *in proteſtantium foris, non niſi quatenus receptum eſt, valere, eiusque vſum in cauſſis praecipue eccleſiaſticis, matrimonialibus, & proceſſu, quem vocant, forenſi ſupereſſe*, iam ab aliis, & praecipue illuſtri BOEHMERO, Academiae noſtrae ornamento ἐξ ἐπαγωγῆς, ſeu *per inductionem*, oſtenſum eſt in opere eximio *de iure eccleſiaſtico Proteſtantium.*

FINIS.

IN-

Digitized by Google

INDEX
RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS.

Primus numerus deſignat Librum, alter Paragraphum, Aſteriſcus Additamentum.

A.

Aburnus Valens IC. I, 291. eius ſcripta. *ibid.*

Academiae in Germania ſaec. XIV. inſtitutae. II, 96. in iis condendis Germani Italorum & Gallorum inſtituta imitati. II, 95

Accurſius (Franc.) Florentinus laudatur. I, 415. 417. tardius ad ſtudia ſe contulit. *ibid.* Gloſſam perfecit. I, 318. notatus. I, 41. * 395. *

Acilius (Lucius) ſapiens a populo dictus. I, 125. in XII. Tabb. ſcripſit. I, 31. an Atilius recte vocetur. I, 125

Actio conſtitutae pecuniae. I, 69. * finium regundorum. I, 101. * receptitia. I, 69. *

Actionem ex donatione quis dederit? I, 357 ſubſidiariam aduerſus magiſtratus dedit Hadrianus. I, 254. 294

Actiones aedilitiae an quaedam perpetuae. I, 72 ciuiles qua ratione eliſae a Praetoribus. I, 68. vtiles. I, 50. * quaedam Praetoriae poenales. I, 67. *

Actiones legis quid? I, 43 Cur ſollemnes? I, 44. tales omnes actus legitimi, ſed non vice verſa. I, 46. *

Actus legitimi. I, 46 eorum adfectiones. *ib.* in quo differant ab actionibus legis. *ibid.*

Adamus (Leonardus) nouam editionem Nouellarum Theodoſii II. & ſucceſſorum promiſit. I, 380. *

Adoleſcentes Rom. in forum deducti. I, 154. Grammaticos, rhetores & philoſophos audiebant. *ibid.*

Adoptio impuberum ab Antonino Pio permiſſa. I, 294 ſimulata vſurpandis hereditatibus non profuit

Digitized by Google

ſuit ex SC. Memmiano. I, 224. *
Adpellationi contra Edictum perpetuum non erat locus. I, 274.
Adrogationi curatoris conſenſum accedere iuſſit Claudius Imp. I, 220. *
Aduocati dicti Syndici ciuitatum. II, 98. *
Aduocatis infeſti Galerius & Maximianus Impp. I, 353
Aduocatus fiſci ab Hadriano conſtitutus. I, 280
Aebutia lex quaedam capita XII. Tabb. abrogauit. I, 30
Aediles Cereales. I, 56. Curules. ibid. Edicta de communi ſententia proponebant. I, 75. a quonam tempore id ius habuerint. I, 75. * eorum dignitas a ſaec. II. euileſcere coepit. I, 279. de eorum officio nemo veterum ſcripſit. ibid. Plebis Tribunorum adiutores. I, 54
Aedilitium edictum. I, 75. perpetuum an vmquam exſtiterit? I, 279. in hoc edictum quinam ſcripſerint commentarios. ibid.
Aegeria Nympha cur cum ea congreſſum ſimularit Numa. I, 9. *
Aegypto praefectum Auguſtalem praefecit Auguſtus. I, 177. huius inſtituti ratio. ibid. cur ab hac praefectura excluſi Senatores. ibid.
Aeliae gentis ſtemma. I, 193. *
Aelius (Sex.) Catus in XII. Tabb. ſcripſit. I, 31
iuris Aeliani auctor. I, 49, 124
eius Tripartita. I. 49. **. 124
vita. I, 124
Aemilius Macer. vid. Macer.
Aemilius Papinianus. vid. Papinianus.
Aemulatio inter patricios & plebeios. I, 37
Aerarii cura primo Quaeſtoribus, deinde Praetoriis viris, denique Praefectis aerarii demandata. I, 54. *
Africa. in ea floruit ius Iuſtinianeum. I, 412
Africanus (Sex. Caecilius) IC. I, 306. eius aetas, ſecta & ſcripta. I, 307. ſubtiliter in quaeſtionum libris diſputauit. ibid. * ad eius fragmenta Cuiacius ſcripſit. I, 307
Ἀγαθῇ τύχῃ formula edictalis.

talis. I, 66. *
Ager publicus patriciis extortus. I, 37. *
Agilulfus auctor ſtirpis Agilolfingicae memoratur in praef. Leg. Baiuuar. II, 21
Agrariae leges a Cocceio Nerua latae. I, 249
Ἄγραφα quaenam in edictis relicta. I, 80. *
Alamannica lex quando ſcripta? II, 23
valuit adhuc ſub Conrado L. II, 41. 51. Immo in Auſtria adhuc ſaec. XI. II, 51
Alamannis an olim lex Salica data? II, 23. *
Alaricianum corpus quando & ex quibus legibus compilatum. II, 15. eius breuiarium. *ibid.*
quando abrogatum. *ibid.*
Alba Longa Romae metropolis. I, 1
Albanorum ſacra & inſtituta initio Romani retinuerunt. I, 1
Albericus a Porta Rauennate. I, 417
Albinagii ius ſub Carolo M. II, 37. *
Album. In eo edicta propoſita. I, 66
regium vel edictum regium. I, 4. *
Alciatus (Andr.) iuris prudentiae humanioris auctor. I, 425
notatus. II, 50. *
Alexander Tartagnus. vid. Tartagnus.
Alexandriae iuridicus ab Auguſto inſtitutus. I, 127
Alexandri Seueri laus. I, 326
Praefectorum vrbi potentiam auget. *ibid.* nec non Praefectorum praetorio. *ibid.* eosdem clariſſimorum virorum titulo ornat. *ibid.*
XIV. Romae curatores inſtituit. *ibid.*
Vlpiani conſiliis vtitur. I, 337
Alexandrina mulier quinque ſimul enixa. I, 266. *
Alexandrina ſchola medica celebris. I, 361. *
iuridica etiam poſt Iuſtiniani prohibitionem ibi floruit. *ibid.*
Alfenus Varus IC. I, 153. 184. eius ſcripta. I, 185. an ex ſutore conſul factus. I, 184
Alimentariis proſpexit D. Marcus. I, 299. *
Amalphi repertum exemplar Pandectarum. I, 413
Amblardus de Bella Monte IC. II, 68

Digitized by Google

Ammiani Marcellini elegans deſcriptio ICtorum ante Theodoſii II. tempora viuentium. I, 377. *
Anabaptiſtarum poena ex edicto Caroli V. Imp. II, 104
Anatolius Profeſſor Berytenſis. I, 363
Ancus Marcius leges Numae in vſum reuocauit. I, 9
Anglia. eo quando Codex Theod. peruenerit. II, 57. quando corpus Iuſtinianeum. *ibid.*
Angli an prouincialibus iuris Rom. vſum reliquerint? II, 20
iis leges quis primus tulerit? II, 20. vbi exſtent. II, 20. *
Angliorum leges. II, 12
Anianiſmi. de iis iudicium. II, 15
Anianus corporis Alariciani conditor. II, 15. Codicis Gregoriani reliquias ſeruauit. I, 369. *
eius breuiarium. II, 15
'Ανώνυμον SC. I, 254
Anſegiſi collectio Capitularium. II, 39
Anteceſſores comitiua ornati. I, 381
ab initio ſtatim in academiis inſtituti. II, 96
Anthianus (Furius) IC. I, 335
Antiochus auctor Codicis Theodoſiani. I, 379
Antipater (Coelius) IC. I, 141
Antiſtius Labeo. vid. Labeo.
Antoninus Caracalla. vid. Caracalla.
Antoninus (Marcus Aurelius) Imp. in iure quaedam innouauit. I, 298. iurisprudentiam non minus quam philoſophiam excoluit. I, 298. *. eius orationes & SCta. I, 299. *ſeq.* noua ab eo reperta. I, 302
Antoninus Pius Imp. varia iura condidit. I, 293. 294. illi multa tribuuntur, quae Hadriano debent originem. I, 293. *. an auctor beneficii diuiſionis? I, 293. eius reſcriptum de L. Rhodia. I, 295. an huic conſtitutio L. 17. *D. de ſtat. hom.* tribuenda. I, 323. *. an edictum perpetuum illi tribuendum. I, 268
Apollinis aedes. iuxta eam diſputatio fori. I, 51
Appellatio. vid. Adpellatio.
Appiorum Claudiorum ſtemma. I, 114. *

Ap-

Digitized by Google

Appius Claudius Coecus & Centimanus dictus. I, 114
eius vita & geſta. I, 115
an litterae caninae inuentor? I, 115. *
Appius Claudius Decemuir praecipuus legum XII. Tab. conditor. I, 25. 113. eius fata. I, 27. 113
Apud forum, palam vnde de plano recte legi poſſit, formula edictalis. I, 66. *
Aqua Claudia. I, 115
Aquila (Iulius) IC. I, 360
Aquillia gens celeberrima. I, 146. *
Aquillius (Caius) Gallus IC. I, 146. eius ſtudium iuridicum. I, 147. is non tulit L. Aquilliam. I, 147. *. eius ſcripta. I, 148
Aquisgranenſia ſtatuta. II, 86. *
Architecti iuris. I, 387
Argentarii non promittere, ſed recipere dicuntur. I, 69. *
Ariſtocratiam Romae adfectabant patres. I, 13. *
Ariſtotelis obſeruatio de edictis. I, 61
Ariſto (Titus) IC. a Plinio laudatus. I, 261. eius vita. *ibid.* *. ſcripta. I, 262
Armis finitae lites apud Germanos. II, 97. *
Arrianus IC. I, 263. eius ſcripta. *ibid.*
Arrius Menander IC. I, 334
Artes ſellulariae Romanis interdictae. I, 8, *
Artium Profeſſores immunitate donati. I, 355
Aſſis explicatio an occaſionem dederit docendi Pandectas. I, 413. *ſeq.*
Aſylorum ius in municipiis ad modum reduxit Tiberius. I, 205. *
Ateius (Caius) IC. I, 153
Ateius Capito. vid. Capito.
Athenis leges petiuerunt Romani. I, 24. *
Atilia gens celeberrima. I, 125
Atilicinus IC. I, 230
Atilius (Publius) IC. I, 125. vid. Acilius.
Attaliota (Mich.) IC. Graecus. I, 407. ſcripſit ποίημα ſiue πραγματικὴν. *ibid.*
Attus Clauſus e Sabinis Romam migrat. I, 113. ab illo deſcendit gens Claudia. *ibid.*
Auctoritas legibus Rhodiis praemiſſa an fide digna. I, 296. *
Auctoritates a Senatu ſcriptae. I. 111

Digitized by Google

Auctor libri de Beneficiis. II, 72. *
Auditores dicti ſtudioſi iuris. I, 156. *
Auditoriorum Berytenſium ſplendor. I, 363. *
Aufidius Namuſa IC. I, 153. 187
Aufidius Tucca. IC. I, 153. 187
Auguſtalis Praefectus. I, 177
Auguſtinus (Ant.) IC. humanior. I, 425. notatus. I, 245. *
Auguſtus (Octauius Caeſar) monarchiam inuexit. I, 159
de immutando iure cogitat. I, 160
ſub ea eadem magiſtratuum vocabula, nihil priſci & antiqui moris. I, 162
quibus titulis vſus. I, 162. *
in eum paullatim ſummum imperium collatum. I, 168
Leges priſco ritu tulit. I, 163
multa SCtis & edictis conſtituit. I, 170
edicta propoſuit. I, 173.
iis iura noua inuexit. I, 174
nouos magiſtratus inſtituit. I, 175
Prouincias cum populo diuiſit. I, 176
ICtis non omnibus facultatem de iure reſpondendi conceſſit. I, 178
Princeps πολιτικώτατος. I, 159
Aulici iudicii ordinationes. II, 108. *
Aureliani Imp. conſtitutiones. I, 352. *
Aurelii nomen plures tulerunt Imperatores legitimi & tyranni. I, 372. *. vnde non vnus error. *ibid.*
Aurelius Arcadius Chariſius IC. vid. Chariſius.
Auſtriacum ius prouinciale. II, 84
Authenticae *Habita. C. ne fil. pro patre.* auctor. I, 416
Authenticas quis excerpſerit atque Codici addiderit. I, 420
de earum auctoribus atque erroribus controuerſia inter Bynkershoekium & Pagenſtecherum. *ibid.*
Αὐτόνομοι ciuitates quaenam. I, 79
Azo Summae auctor. I, 417. *ſeq.*

B.

Baiuuarii ſe Francis dederunt. II, 24. eorum lex quando ſcripta. *ib.* ea adhuc valuit ſub Hen-

Henrico II. Imp. II, 41. nec non ſub Franconicis Impp. II, 51. ad eam capitula Caroli M. II, 37. & Taſſilonis Ducis. II, 24

Balbino Imp. nihil debet iurisprudentia. I, 327

Balduinus (Franc.) IC. humanior. I, 425. de iurisprudentia Muciana ſcripſit. I, 145. itemque de lege Falcidia. I, 165. nec non Theodoſii M. conſtitutiones commentario illuſtrauit. I, 376

Baldus Vbaldus Peruſinus IC. I, 376

Balſamon (Theod.) Photii *Nomocanonem* commentario illuſtrauit. I, 408. floruit ſaec. XIII. *ibid.*

Baptiſmi iteratio morte luenda. II, 104

Baraterius (Barth.) auctor libri feudorum reformati. I, 424

Baronii errores circa edictum perpetuum. I, 269. notatus. II, 40. *

Baronis (Eguinarii) Manualia iuris. I, 276. in iis edictum perpetuum reſtituere conatus eſt. *ibid.*

Bartolus de Saxoferrato IC. I, 422. in Conſilio Caroli IV. Imp. fuit. II, 97. eius commentarii in Corpus iuris. I, 422

Baſilicῶν libri. I, 406. Eorum origo. I, 405. collectores. *ib.* fontes. I, 406. editio Fabrotti. *ibid.* vſus. I, 407. *ſeq.*

Baſilius Macedo edidit πρόχειρον τῶν νόμων. I, 405

Bauaricum ius prouinciale quando conditum? I, 84

Bederina an patria Iuſtiniani? I, 385. *

Bellagines Gothorum leges diaeteticae. II, 11. *. earum etymologia. *ib.*

Benedicta Caſcellii. I, 191

Benedicti Leuitae collectio Capitularium. II, 40

Beneficium diuiſionis a quo conceſſum. I, 293. D. Traiani. I, 255

Berguntio Gloſſator. I, 419

Berytenſis Schola quando conſtituta. I, 361. eius laudes & fata ſaeculis III. & IV. I, 362. nec non V. & VI. I, 363. Eius Profeſſores celebriores. I, 363. in ea an Pegaſi placita propoſita? I, 243

Beryti vrbis fata & interitus. I, 364

Bibliotheca Athenaica S.

Digitized by Google

Vlpia ab Hadriano collecta. I, 271.*. Ticinenſis in Galliam translata. I, 424
Bituricenſis Academia ICtos praeſtantiſſimos aluit. I, 425
Boemicae leges latae a Carolo IV. ſub titulo Maieſtatis Carolinae. I, 85.*
Bonefidii (Enim.) ius Orientale. I, 407
Bononienſis Academiae celebritas. I, 415 quinam ibi antiquis temporibus ius docuerint? I, 415. 416. eo Germani iuuenes ſaec. XII. confluxerunt. II, 56. Irnerius ibi docuit. I, 413. itemque Pepo. I, 414
Bonorum maternorum vſumfructum conceſſit patribus Conſtantinus M. I, 355.*
Bonorum poſſeſſio a Praetore inuenta. I, 69.*
Bonum factum formula edictalis. I, 66.*
Bottereau notatus. I, 269
Boues aratores pignori capi vetuit Conſtantinus M. I, 355
Brabantinorum Ducum conſtitutiones. II, 85.*
Brandenburgica Marchia repudiato iure Saxonico ſe iuri Rom. ſubmiſit. II, 110
Breuiarium Aniani. II, 15
Briſſonius (Barn.) IC. humanior. I, 425
Britonis (Guillermi) teſtimonium de recepto iure Rom. notatu digniſſimum. II, 58.*
Brocardica quid? II, 50
Brunquell (Io. Sam.) notatus. II, 79.*
Brunsuicenſis Ducatus ius Rom. adoptauit. II, 111
Brutus (Marcus) illi Seruius nuncupauit Comm. ad Edictum Praet. itemque Cicero varios libros. I, 74.*
Brutus (M. Iunius) IC. I, 136. eius libri. I, 137
Bulgarus IC. Bononienſis. I, 416. auctor diuiſionis Digeſti in vetus, infortiatum & nouum. I, 419
Burchardi Wormatienſis Epiſcopi volumen Canonum. II, 50
Burgundia quando ius Rom. receperit. II. 59
Burgundio Gloſſator. I, 419. auctor diuiſionis Nouellarum in IX. collationes. I. 419
Burgundiones prouincialibus ius Romanum conceſſerunt. II, 17
Impp. Romanorum maie-

ie-

Digitized by Google

ieſtatem venerati. II, 13. *. eorum lex multa habet ex iure Romano. II, 14
Byzantium vid. Conſtantinopolis.

C.

Caecilius (Sex. Africanus) IC. I, 306. vide Africanus.
Caelius Antipater. vid. Antipater.
Caelius Sabinus. vid. Sabinus.
Caeſar (C. Iulius) de iure in ordinem redigendo cogitat. I, 160. *. adfectatio regiae maieſtatis male ei cedit. I, 161
Caeſius (Titus) IC. I, 187
Caius IC. I, 313. eius aetas. ibid. eius ſcripta. I, 314. nulli ſectae addictus. I, 314. Inſtitutionum eius fragmenta. ibid. an Chriſtianus & Iuſtiniano σύγχρονος. I, 313. cur eum ſuum vocauerit Iuſtinianus? I, 313. *. eius Inſtitutiones maiorem in Occidente vſum habuerunt, quam Iuſtiniani. I, 410. in XII. Tabb. ſcripſit. I, 31
Caligula (Caius Caeſar) ICtis minatur exitium. I, 211. comitia reuocare tentavit. ibid. Caſſio ſtruxit inſidias. ibid. eius acta reſciſſa a ſucceſſore. I, 212. vnde eius in iure nuſquam mentio fit. ibid.
Calliſtratus IC. I, 344. aetas eius & ſcripta. ibid.
Caluiſius inter ICtos non numerandus. I, 265. neque is auctor eſt actionis Caluiſianae. ibid.
Camerae Imp. ordinationes iuris Rom. tamquam communis vſum confirmant. II, 102
Candidati a toga cretata dicti. I, 103. *
Canonicum ius. vide Ius Canon.
Canoniſtae. I, 68
Capito (Ateius) IC. Auguſto obnoxius. I, 180. eius ſcripta. I, 183. eorum nullum in Pandecte exſtat fragmentum. ibid. ſectae Sabinianorum auctor. I, 195. eorum quae a maioribus acceperat admodum tenax. ibid. *. in XII. Tabulas ſcripſit. I, 31
Capitula extraordinaria feudorum. I, 421
Capitularia quid ſint? II, 29. *. II, 38. Regum Fran-

Francorum ante Carolum M. II, 29. Caroli M. de Saxonibus. II, 36. eiusdem & ſucceſſorum. II, 38. collecta ab Anſegiſo. II, 39. a Benedicto Leuita. II, 40. a Lothario Imp. *ibid.* ea adhuc in vſu ſaec. IX. & X. II, 42. & 47. ſed tum ſenſim in deſuetudinem abierunt. II, 47. addita legibus Salicae & Langobardorum. II, 37

Caracalla (Antoninus) ius variis inſtitutis locupletauit. I, 323. ingenuis in orbe Rom. ius ciuitatis conceſſit. I, 323. Papinianum interemit. I, 331

Carceres in poenam haberi vetuit Conſtantinus M. I, 355

Cari & Carini Impp. conſtitutiones. I, 352

Carmen etiam de ſermone proſaico vſurpatur. I, 29. *

Carolingi. Sub iis leges patriae valuerunt in Germania. II, 41

Carolus Craſſus an auctor conſtitutionis de expeditione Romana? II, 43

Carolus M. barbarorum mores emendat. II, 33. omnium gentium quae ſibi parebant, leges in ſcripturam redigi iuſſit. II, 22. Leges Saxonum auxit. II, 33. an temporibus eius iuris Rom. aliquis vſus? I, 44. ab hoc ad finem eius ſtirpis leges patriae in Germania valuerunt. II, 41. eius Capitularia vniuerſis ciuibus praeſcripta. II, 38

Carolus V. Imp. iuris Rom. vſum in Germania firmauit. II, 104

Cartilii ICti memoriam reſtituit Ant. Auguſtinus. I, 187

Caſcellii ICti aetas. I, 190. ioci & facetiae. I, 78. I, 191. benedicta. I, 191

Caſſianorum nomen a Caſſio Longino. I, 229

Caſſius (C. Longinus) IC. I, 228. eius ſcripta & ſchola. I, 229. notauit ad Vrſeium Ferocem. I, 229. *

Caſtratio puerorum prohibita edicto Aedilitio. I, 78. nec non a Domitiano. I, 138. *

Caſtrenſis (Paullus) IC. I, 422

Cato (M. Porcius) Cenſorius IC. I, 129. ejus opera. I, 130

Cato (M. Porcius) filius IC. I, 131. auctor regulae

gulae Catonianae & aliorum. I, 132
Catonum ſtemma. I, 131. *
Cautio Muciana a quonam inuenta? I, 145
Celſus pater IC. I, 241. Proculi ſectator. *ibid.*
Celſus (P. Iuuentius) filius IC. I, 256. eius aetas. *ibid.* *. honores I, 257. ſcripta. I, 258
Cenſorum origo, officia, dignitas. I, 55. edicta. I, 63
Cenſus vltimus ſub Veſpaſiano actus. I. 236
Centenaria coena. I, 100. *
Centumuirale iudicium an ex L. Aebutia I, 30. *
Centuriata comitia a quonam & cur inſtituta. I, 7. *
Cereales Aediles. I, 56
Certaminum ſingularium impietas Agobardo viſa. II, 10. *
Ceruidius reſcribendum putat Bynkershoekius pro Seruilius. I. 263. *
Ceruidius Scaeuola IC. I. 317. Seuerum Imp. & Papinianum inſtituit. *ibid.* quibusdam male audit. I, 317. eius ſcripta. I, 318
Chariſius (Aurel. Arcadius) IC. I, 359. an Chriſtianus. *ibid.* eius ſcripta. *ibid.*
Charondae leges vnde? I, 28. *
Chifletii (Io.) *Diſſ. apologetica.* I, 384
Chlodouaeus Rex Francorum Imperatorum Rom. maieſtatem veneratus eſt. II, 13
Chlotarius cauſſas inter Romanos controuerſas legibus terminari iuſſit Romanis. II, 18
Chreſimus non eſt Chariſius. I, 359
Chriſtianismus mutationi legum anſam dedit. I, 354
Chriſtiani Impp. ius ſimplicius reddere ſtuduerunt. I, 373
Chriſtianos in bonarum artium ſtudia incumbere prohibuit Iulianus apoſtata. I, 374
Cicero (M. Tullius) an IC. I, 149. de iure ciuili in artem redigendo cogitat. *ibid.* *. ab eo quaeſtio iuris ex Sex. Aelii Paeti Tripartitis deciſa. I, 124
Cincius (L. Alimentus) IC. I, 119. eius ſcripta. *ibid.* non confundendus cum M. Cincio M. F. Alimento. *ibid.* *
Cinna IC. I, 187
Ciuitates αὐτονόμοι. I, 79. iis relinqui legata permiſit

miſit Nerua. I, 249. Germanicae iuris patrii ſeruantiſſimae. II, 87. eae vnde alia oppida ius ſuum municipale petierant metropoleon loco habitae. II, 86. ad eas prouocatum a ſententiis domi latis. *ibid.* eae quando ſtatuta, reformationes, Wilkuhre ediderint. II, 114
Ciuitatis ius. vide Ius Ciuitatis.
Clariſſimi viri effecti Romae curatores ab Alexandro Imp. I, 326
Claudius (Appius) vid. Appius.
Claudius Imp. Prætores fideicommiſſarios conſtituit. I, 213. Conſules tutores dare iuſſit. I, 214. eius SCta. I, 215. & Conſtitutiones. I, 220. 352. *
Claudius Saturninus. vid. Saturninus.
Clauſus. v. Attus Clauſus.
Clemens. (Terentius) IC. I, 308
Clementinae quando editae & a quo nomen ferant. II, 69
Clerici in Gallia, Anglia & Belgio ſecretarii & ſcribae iudiciorum vocati. II, 98. *
Cocceiorum (Henr. & Sam.) vindiciae Triboniani. I, 400. *
Cocceius. v. Nerua.
Codex Alaricianus. v. Alaricianum Corpus.
Codex Gregorianus. I, 368. eius auctor. *ibid.* auctoritas I, 369. fragmenta ab Aniano ſeruata. I, 369
Codex Hermogenianus a quonam confectus. I, 370. eius materia & fragmenta. I, 372. editiones. I, 371
Codex Iuſtinianeus quando conditus? I, 390. quando abolitus. I, 396
Codex repetitae praelectionis. I, 396. Graece verſus. I, 403. eo Arabice verſo utuntur Turcae. I, 409
Codex Theodoſianus a Theodoſio II, compilatus. I, 379. in eum pleraeque Iuliani conſtitutiones migrarunt. I, 374. *. in Occidente magis in vſu fuit, quam Iuſtinianeus. I, 410. II, 19. quis eum in Angliam inuexerit? II, 57
Codices quinam libri dicti? I, 367. *. temporibus Conſtantini M. fieri coeperunt. *ibid.*
Coelius Antipater IC. I, 141.
Coe-

Coelius Sabinus vid. Sabinus.
Coena centenaria. I, 100. *
Colbo Rabbinis idem quod Pandecte. I, 391
Collatio legum Moſaicarum & Romanarum an Rufini opus. I, 347. *
Collationes authenticarum nouem. I, 419
Collatio decima. I, 421
Coloniae inſtituta & mores metropoleon ſeruant. I, 1. *
Colonienſia ſtatuta II, 91
Comitia quotuplicia. I, 7. *. ea a populo translata a Tiberio ad patres. I, 199. quaenam huius conſilii ratio. *ibid.* *
Comitiua ornati anteceſſores. I, 381. *
Commentarii Gloſſatorum in ius Romanum. I, 422. de iis Mureti iudicium. *ibid.* *
Commodus (M. Antoninus) quid in iure mutarit. I, 301. 303. eius orationes & conſtitutiones. *ibid.*
Concordia diſcordantium canonum. II, 61
Concubinas plures habere vetuit Conſtantinus. I, 354
Concubinatus cur non plane abolitus a Conſtantino. I, 354. *
Conradi Salici Imp. leges. II, 52. an auctor conſtitutionis de expeditione Rom. II, 43. *
Conringii Comm. in *l. vn. C. de ſtud. liberal.* laudatus. I, 381
Conſtantinopolin translata Imperii ſedes a Conſtantino M. I, 365. an ob id excuſandus. *ibid.* *. illa tranſlatione via barbaris aperta & Pontificis dominatui. I, 365. ſchola iuridica ibi inſtituta. I, 381. cur in ea oratores & grammatici. I, 401. *. ea a Turcis capta iuris Rom. vſus in Oriente plane exoleuit. I, 409. ibi Irnerius ius ciuile didiciſſe dicitur. I, 407. *
Conſtantinus M. a Nazario laudatus. I, 354. *. eiusdem ſtudium in legibus Chriſtianiſmo attemperandis. I, 373 multa in iure mutauit. I, 354. *ſeq.* ſub eo iurisprudentia quodammodo reuixit. I, 358. artium Profeſſores immunitate donauit. I, 354. Orbem Rom. in quatuor dioeceſes diuiſit. I, 365. eius cura in

Digitized by Google

in emendandis moribus. I, 373. de eo iudicium. I, 366
Conſtantini liberi multa in iure innouarunt. I, 373. eorum ſtudium in euertendis paganorum ſuperſtitionibus. *ibid.* *
Conſtantinus Porphyrogeneta libros Baſilixῶν publicauit. I, 405
Conſtitutio criminalis Carolina quando & vbi publicata. II, 105. iudices ad ius Rom. remittit. *ibid.* an deſcripta ex Bambergenſi. *ibid.* *
Brandenburgenſis. *ibid.*
Conſtitutio de expeditione Romana. II, 43. 52
Conſtitutio Theodoſii II. de reſponſis prudentum. I, 378. parum ſapit prudentiam legiſlatoriam. *ibid.*
Conſtitutiones principum ſaepe leges in iure vocantur. I, 88. * ab Hadriani potiſſimum tempore frequentiſſimae. I, 281. legitimorum principum quaenam. I, 379. *
Conſuetudines Albanorum a Romanis ſeruatae. I, 1.
Conſuetudinum veterum Germanorum exempla. II, 2. *ſeq.* in ſingulis gentibus Germ. obſeruatarum exempla. II, 5. *ſeq.*
Conſulatus per Tribunos plebis circumſcriptus. I, 19
Conſulum regium fere imperium. I, 13. quaenam ſub iis reip. forma. I, 13. *
Hi edictis initio pleraque gubernabant. I, 18. I, 63. penes eos ſolos olim ius mulctandi immorigeros. I, 21. *. eos tutores dare iuſſit Claudius. I, 214. quando & quomodo Dictatores dixerint. I, 57
Contractus: de iis legem tulit Seruius Tullius. I, 10. *
Conuentionis in manum effectus ex L. Romuli. I, 8. *
Corculum ob prudentiam adpellatus eſt Scipio Naſica. I, 121
Corneliorum Scipionum ſtemma. I, 120. *
Cornelius (Caius) auctor legis Corneliae de edictis perpetuis. I, 73. itemque legis, ne quis niſi per populum legibus ſolueretur. I, 73. *
Cornelius (Caius) Maximus

Digitized by Google

ximus IC. I, 143
Cornelius (Publius) Scipio Naſica IC. vir optimus a Senatu dictus. I, 120. eius honores, res geſtae, filius. I, 121. corculum adpellatus. *ibid.*
Corpus Alaricianum. v. Alaricianum.
Corpus Iuris Iuſtinianeum quando publicatum. I, 394. a multis reprehenditur. I, 399. de illis iudicium. I, 400. eius in Oriente magna auctoritas. I, 401. omnes eius libri Graece verſi. I, 401. In menſa Iudicii Aulici ſemper praeſto eſſe iubetur. II, 108. *. quando & a quo in Angliam translatum. I, 57
Corpus Theodoſianum. II, 15
Coruncanius (Tiberius) IC. primus ius ciuile profeſſus eſt. I, 53. primus e plebe Pontifex Max. *ibid.* & I, 118
Craſſus (P. Licinius) Mucianus IC. I, 143. rhetores vrbe exceſſe iuſſit. *ibid.* ICtorum diſertiſſimus a Cicerone vocatus. *ibid.*
Criminalis conſtitutionis Carolinae hiſtoria. II, 105. contra eam proteſtati ſunt Imp. Ordines II, 107. aliae conſtitutiones criminales. II, 105. *
Critici non omnes bene de iurisprudentia meriti. I, 426
Cuiacius (Iac.) IC. humanior. I, 425. ei antehabitus Forcatulus. *ibid.* Fufidium ab obliuione vindicauit. I, 245. in Africani fragmenta ſcripſit. I, 307. notatus. I, 245. *. 282. *. 284. *
Culmenſe ius quando & vnde conflatum. II, 90. *
Culpiſius notatus. II, 104. *
Curatores adoleſcentibus promiſcue dari iuſſit D. Marcus. I, 302
Curatores XIV. Romae praefecit Alexander Imp. I, 326
Curiae in quas Roma deſcripta. I, 7
Curiatae leges quando obtinuerint? I, 7. quid libera republica fuerint? I, 7. *
Cynus ICtus. I, 422
Cyrilli verſio κατ' ἐπιτομήν. I, 403

D.

Dagobertus Rex Francorum. ſub eo adhuc

huc ius ſecundum leges Rom. dictum. I, 19
Damaſus primus ſcripſit Brocardica. II, 50. *
Danicae leges in codicem redactae a Waldemaro II. Rege. II, 85
Debitores obaerati ex L. Seruii Tullii in vincula non ducendi. I, 10. *
Decemuiri legum ferendarum. I, 22. 25. litibus iudicandis. I, 57. 58
Deciſiones L. Iuſtiniani. I, 395. quibus Coſſ. prodierint. I, 395. cur plures quam L. in iure noſtro occurrant. I, 395. *
Decius Imp. quaedam conſtitutionibus inuexit. I, 352. *
Decreta Frontiniana. I, 262. *
Decretales quando collectae. II, 69. earum vſus in Saxonia saec. XIII. II, 73. earum liber VI. II, 69
Decretorum & interloquutionum Hadriani collector Doſitheus. I, 283
Decretorum libri quales? I, 343. *
Decretum Gratiani. II, 61. non confirmatum a Pontifice. II, 62. illud omnibus gentibus obtrudere voluit Pontifex. *ibid.*
Decretum Taſſilonis. II, 24
Deinde non ſemper rem tempore poſteriorem eſſe probat. I, 271. *
Delatores coërciti a Tito Imp. I, 237. a Traiano. I, 255. *. a M. Antonino. I, 302
Deportati ex edicto Hadriani inſula excedere prohibiti. I, 283. *
Dictator quis? I, 41. edicta propoſuit. I, 63. a Coſſ. dictus in re trepida. I, 57
Dictatura qualis magiſtratus? I, 57
Diem ſolis celebrari praecipit Conſtantinus M. I, 354
Dies, quibus lege agere licebat vel non. I, 43. *
Digeſta. ratione denominationis. I, 391. fontes. *ibid.* vid. Pandectae.
Dilatio Saxonica vnde? II, 31. *
Diocletianus & Maximianus multarum conſtitutionum auctores. I, 353
Dioeceſes quatuor orbis Rom. a Conſtantino M. inſtitutae. I, 365

Dio-

Digitized by Google

Dionis Caſſii inſignis locus de Praetorum edictis. I, 68
Dionyſii Halic. locus explicatus. I, 18
Diſputatio fori quid? I, 51
Diui fratres Marcus & Lucius AA. I, 298. SCtis & orationibus multa conſtituunt. I, 299
Diuiſio paterna a liberis ſeruanda ex conſtitutione Conſtantini M. I, 355
Diuiſionis beneficium ab Hadriano inuentum. I, 282
Doctores iuris in principum aulis iura patria ſupprimere ſtudent. II, 97. de iis abolendis cogitatum ſub Fridrico III. II, 97. 100
Dodwelli (Henr.) de edicto Aedilitio perpetuo coniectura. I, 279. *
Domitianus Imp. quid noui in iure conſtituerit. I, 238. SCta ſub eo facta. I, 239. philoſophos pellit. I, 239
Domitius Vlpianus vid. Vlpianus.
Donatio inter virum & vxorem honoris cauſſa permiſſa. I, 294. quando prohibita. *ibid.* *. & 322
Donationem inter perſonas coniunctas ſine mancipatione valere iuſſit Antoninus Pius. I, 294. ex ea dedit actionem Conſtantinus M. I, 357
Donatori beneficium competentiae conceſſit Antoninus Pius. I, 294
Donellus (Hugo) IC. humanior. I, 425
Dorothei verſio Pandectarum κατὰ πόδας πλάτος. I, 403
Dorotheus Profeſſor Berytenſis. I, 363
Doſithei Grammatici liber Sententiarum. I, 283
Duarenus (Franc.) IC. humanior. I, 425
Ducennius Verus Coſ. quis. I, 241. *
Dupondii quinam dicti? I, 394. *
Duumuiri curatores viarum. I, 59. Nauales. I, 60

E.

Eccleſiis legari easque heredes inſtitui permiſit Conſtantinus M. I, 354
Edicta adiuuandi, ſupplendi corrigendique iuris ciuilis gratia propoſita. I, 67. iis aliquando Praetores ius ſcrip-

ſcriptum euertebant. I, 68. quibus artibus id conſequuti ſint? I, 69. Saepe edicta variabant. I, 68. 71. Praetores SCto iuſſi ſunt ex perpetuis edictis ius dicere. I, 72
Edicta ex L. Ateria Tarpeia nata. I, 21. *
Edicta Praefectorum Praetorio & poſt Edictum perpetuum valuerunt. I, 326
Edicta Praetorum. I, 64. Talia & vrbanus & peregrinus & reliqui Praetores omnes proponebant. *ibid.* quomodo id factum. I, 66. illa per annum ſaepe mutata. I, 71. quo ſenſu ex L. Cornelia coeperint eſſe perpetua. I, 73. talia tempore Hadriani permulta exſtabant in bibliotheca Vlpia. I, 271. *. ab iis iuris ſtudium auſpicabantur Romani. I, 74. *
Edicta principum ab Hadriano frequentiſſima. I, 281
Edicta prouincialia. I, 79. quae in iis cauenda fuerint. I, 82. ab omnibus, qui prouinciis praeerant, propoſita. I, 80. ex vrbano hauſta. *ibid.* *. vel tralatitia vel noua. I, 81
Edicta ſaepe SCtis firmata. I, 281. iis pleraque gubernabant reges. I, 4. & poſtea Coſſ. I, 18. iis multa noua conſtituit Auguſtus. I, 173. quo colore id fecerit? *ibid.* a plerisque magiſtratibus propoſita. I, 61. itemque a ſacerdotibus & ducibus. *ibid.* de quibus rebus? I, 62. quaedam cur ab auctoribus dicta. I, 65. **. in albo propoſita. I, 66. eorum finis. I, 67. cauſſa erat honor. I, 61. *
Edicta vel perpetua vel repentina. I, 65. vel tralatitia vel noua. *ibid.*
Edictales quinam? I, 394. *
Edictis quaedam Auguſtus conſtituit, itemque Tiberius. I, 170. 205
Edictum Aedilitium de communi ſententia propoſitum. I, 75. eius capita plura in iure noſtro ſuperſunt. I, 76. alia in iure non memorata. I, 77. an perpetuum conditum ab Hadriano. I, 279
Edictum Cenſorum. I, 63.

Conſulum. I, 18. 63. Dictatorum. I, 63. Ducum & Sacerdotum. I, 61. Tribunorum plebis. I, 63
Edictum D. Hadriani. I, 283
Edictum perpetuum Hadriani auſpiciis conditum. I, 268. quo anno. I, 269. eius auctor Saluius Iulianus. I, 270. eius varia cognomina. I, 273. per orationem Principis & SC. firmatum. I, 272. ei ne principes quidem derogare auſi ſunt. I, 274. eius auctoritas. I, 273. Contra illud non recipiebatur adpellatio. I, 274. id quomodo intelligendum. I, 274. *. eius ſeriem & oeconomiam ſiſtere conatus eſt Giphanius & Pitenius. I, 277. ad eius ordinem poſtea ICti libros ſuos compoſuerunt. I, 278. quam mutationem illud attulerit in ſtudio iuris. *ibid.* illud fruſtra abolere conatus eſt Seuerus Imp. I, 321. quinam illud reſtituere conati ſint? I, 276. an ab eo diuerſum prouinciale. I, 275
Edictum prouinciale perpetuum. I, 275. illud idem cum vrbano. *ibid.*
Edictum Theodorici Oſtro-Gothorum regis. II, 11
Egeria Nympha. vid. Aegeria.
Elagabali Imp. conſtitutiones. I, 325. eius ne nomen quidem in Pandecte exſtat. *ibid.* ex Digeſtis tamen eius familia poteſt illuſtrari. *ibid.* eius ſtemma genealogicum. I, 325.*
Eloquentia exſtincta ſub Diocletiano & Maximiano. I, 353
Emancipationis neceſſitas ſublata. I, 382
Epheſius legiſlator in *c.* 5. X. *de praeſcr.* quis? I, 25
Equos curſui publico deſtinatos fuſtibus contundi vetuit Conſtantinus M. I, 355
Erphordienſis Academia. II, 96
Et, copula inter duas leges interiecta, non ſemper diuerſas leges ſignificat. I, 164.*
Ethilberti Anglorum regis leges. II, 20
Euua & legem & conſuetudinem denotat. II, 33.*
Exceptiones variae a Prae-

Praetoribus repertae. I, 69
Exheredandi libertas reſtricta ſub Auguſto. I, 174. *
Expeditoriae res. vid. Heergewetta.
Extra ordinem vel honorem demandatum munus quid? I, 214. *
Extrauagantes libris Feudorum adiectae. I, 321
Extrauagantes Ioannis PP. XXII. & communes. II, 69

F.

Faber (Petrus) IC. humanior. I, 425
Fabius (Quintus) Cunctator an IC. I, 122
Fabius (Quintus) Labeo. I, 126
Fabius (Seruius) Pictor IC. *ibid.*
Facta ſaepius reſcripta denotant. I, 324. *
Facultas iuridica in Academiis inſtituta. II, 96
Faſti a Pontificibus in latenti habiti. I, 44. *. 47. diuulgati a Cn. Flauio. I, 48. primi a Numa confecti. I, 44. in illis occurrit formula poſt conſulatum. I, 395. *
Felix (Laelius) IC. vid. Laelius.
Feminae nuptae aliquando legibus mariti ſe ſubiiciebant iure Germanico. II, 51. *
Ferox (Vrſeius) IC. I, 244. ad eum notauit C. Caſſius Longinus. I, 229. *. & Iulianus. I, 244. ſtricturas in eum ſcripſerunt C. Caſſius & Saluius Iulianus. I, 244
Ferre legem magiſtratus dicebatur. I, 39. *
Feudorum origo apud Tacitum. II, 4. *. libri a quibus confecti. I, 421. Nouellis collationis decimae nomine additi. I, 421. eos concinnius dare voluerunt Mincuccius & Baraterius. I, 424
Fictiones Praetoriae. I, 69. legis Corneliae. I, 92. *
Fides cur Dea credita. I, 9. *
Fideicommiſſarii Praetores a Claudio Imp. inſtituti. I, 213
Filius ter venumdari poterat ex L. Romuli, I, 8. *. eum, qui iuſſu patris vxorem duxerat, venumdari vetuit Numa. I, 9, *. patrem verberans quomodo punitus ex L. Seruii Tullii. I, 10. *
Finis reipublicae Rom. I, 12. *

Digitized by Google

Finium regundorum iudicium dabatur propter confuſum limitare iter. I, 101. *
Fiſcellus (Georgius) Doctor iuris in aula Sigismundi Imp. II, 97
Fiſci calumnias, Domitianus inhibuit. I, 238
Flaccus (Granius) iuris Papiriani interpres. I, 17
Flauius (Cnaeus) iuris Flauiani auctor. I, 48
Flauius Priſcus IC. I, 187
Florentinae pandectae varias notas habent. I, 392. an tempore Iuſtiniani ſcriptae. *ibid.*
Florentinus IC. I, 347. eius ſcripta. *ibid.*
Foenoris acerbitate plebs ad deſperationem acta. I, 41
Forcatulus (Steph.) iniuria Cuiacio antehabitus. I, 425. *
Formam ICti vocarunt quaslibet leges. I, 273. *
Formulae actionum ſollemnes. I, 43. *. Eas diuulgauit Cn. Flaccus & Sex. Aelius. I, 48. 49
Formulae Andegauenſes, Alamannicae, Alſaticae, Bignonianae, Langobardicae, Marculphi, ſecundum legem Romanam, Sirmondicae. II, 32
Forum. In forum deductio ſollemnis. I, 154. *
Franci. ſub iis ius Rom. floruit in Italia. I, 412. ipſi iure ſcripto vſi ſunt. II, 7. *. eorum leges. II, 8. *ſeq.* prouincialibus vſum iuris Rom. concedebant. II, 13. *. II, 18. 19. in Gallia maieſtatem Impp. Rom. venerati ſunt. *ibid.* inter eos iuris Rom. periti. II, 19. Eorum teſtamenta ad normam iuris Rom. condita. *ibid.*
Freſonibus ſiue Friſiis tranſalbinis leges dedit Haraldus Rex Daniae. II, 46. *
Fridricus I. Imperator fauet ICtis & ſtudioſos iuris priuilegiis ornat. I, 416. eius leges. II, 72
Fridricus III. Imp. in aula ſua aluit ICtos. II, 98. at parum tamen iis fauit. *ibid.* Doctores iuris creauit. *ibid.*
Friſiorum lex. II, 25. iis leges dedit Haraldus Rex Daniae. II, 46.

Saec. XVI. iuri Rom. ſe ſubmiſerunt. II, 109
Frontiniana decreta collegit T. Ariſto. I, 262. *
Fuſidius IC. I, 245
Fulgoſius (Raphael) I, 422
Fundi populi quinam, & de iſtis ſcriptores. I, 79. *
Funera. De eorum ſumtibus edictum Aedilium. I, 77
Furius Anthianus. vid. Anthianus.
Furtum numis expiatum apud Anglos. II, 20. *
Fuſcianus (Fuſcius) IC. videtur eſſe, quem alii Tuſcianum vocant. I, 291. *

G.

GAlba nihil noui in iure ſtatuit. I, 232
Galerius & Maximianus. Impp. ICtos & aduocatos perſequuti ſunt. I, 353
Galli & Gallieni Impp. Conſtitutiones. I, 352. *
Galli Graecas litteras a Marſilienſibus addidicerant. II, 1. *
Gallia quando ius Rom. receperit? II, 58. in ea ſub Francorum regibus prouincialibus optio data eſt, iure Rom. an Francico viuere mallent. II, 18
Gallus (C. Aquillius) vid. Aquillius.
Gegener (Adolphus) Doctor iuris a Friderico III. renunciatus. II. 97
Gellius (Publicius) IC. I, 187
Gemminger (Io.) D. Iuris. II, 98
Gentium Germanicarum migratio. II, 6
Geradae abrogatio apud Helmſtadienſes. II, 111.
Germaniae gentes aliae in Germania ſubſtiterunt, aliae alio migrarunt. II, 6. earum quaedam iure ſcripto, quaedam non ſcripto vſae ſunt. II, 7
Germani veteres ad ſaec. IIII. non vſi ſunt litteris. II, 1. leges ſcriptas initio non habuerunt. *ibid.* eorum vetuſtiſſimae conſuetudines. II, 2. apud eos ſingulae gentes ſingularibus vſae ſunt moribus. II, 2. cum exteris nullum commercium habuerunt. *ibid.* qui extra Germaniam regna conſtituerunt iure ſcripto vſi ſunt. II, 7. in his regnis Imp. maieſtatem ve-

venerati ſunt. II, 13. & hinc nec iuris Rom. vſum in illis prouinciis ſuſtulerunt. II, 13. 15. qui in Germania ſubſtiterunt quando leges ſcriptas habere coeperint. II, 21. Apud hos nullus vſus iuris Rom. ante ſaec. XI. II, 44. ab eo tempore ius Rom. inualeſcere apud eos coepit. II, 64. laborarunt tamen de iure patrio conſeruando. II, 70
Giphanius (Hubertus) oeconomiam & ordinem edicti perpetui oſtendit. I, 277
Gladiatorios ludos ſuſtulit Conſtantinus M. I, 363
Gloſſa. eius auctores. I, 418. eius maxima auctoritas. *ibid.* *. in teſtamentorum forma plus illi tributum, quam ipſis legibus. II, 103. *
Gloſſae Malbergicae. II, 7. *. II, 8
Gloſſatorum barbaries. I, 418. quid in Iuſtiniani libris innouarint? I, 419. de iis iudicium Mureti. I, 422. *
Goldaſti (Melch.) Conſtitutiones Impp. II, 43. de iis iudicium *ibid.* & II, 53. *
Gordiani Imp. conſtitutiones. I, 327
Gothorum lingua Germanica. II, 1. *. quaedam eorum leges Bellagines dictae. II, 11. *. vid. Oſtrogothi & Wiſigothi.
Gothofredus (Jacobus) Cod. Theodoſianum Comm. illuſtrauit. I, 379. notatus. I, 379. *
Graeci adhuc hodie iure Rom. vtuntur. I, 409
Graeciae magnae leges Romani adſciuerunt in XII. Tabulas. I, 24.
Granius Flaccus iuris Papiriani interpres. I, 16. 17. indigitamenta ſcripſit. *ibid.*
Gratianus Imp. quid in iure innouarit? I, 375
Gratianus Decreti compilator. II, 61. eius hiſtoria. *ibid.*
Gregorianus Codex. vid. Codex.
Groſias vid. Martinus.
Guilielmus Malmesburienſis Codicem Theodoſianum in Anglia edidit. II, 57
Guillermus Brito. vid. Brito.

H.

Hadrianus quam plurima in iurisprudentia innouauit. I, 267.

Digitized by Google

Numam praecipue imitatus eſt. *ibid.* legum, quas tulit, optimarum laude eximius. *ibid.* eius auſpiciis edictum perpetuum conditum. I, 268. Aduocatum fiſci conſtituit. I, 280. Iureconſultis promiſcue facultatem dat de iure reſpondendi. *ibid.* eius edicta atque aliae conſtitutiones. I, 281. SCta ſub eo facta. I, 284. iura ab illo condita. I, 282. eius decreta, interloquutiones, edicta. I, 283
Halam prouocarunt Poloni & Boemi. II, 86.*
Hamburgenſes olim iure Suſatenſi, poſt Saxonico vſi. II, 89. eorum ſtatuta. II, 90
Haraldus, Rex Daniae, Saxonibus & Friſiis leges dedit. II, 46
Harmenopulus (Conſtantinus) IC. Graecus. I, 408
Haſaeus (Iacobus) notatus. I, 243
Hebraei morum ſuorum tenaciſſimi. II, 2.*
Heidelbergenſis academia ſaec. XIV. iuris tantum Canonici Profeſſores habuit. II, 96. *. ad Pariſienſis exemplum inſtituta eſt. II, 95.*
Heliogabalus. vid. Elagabalus.
Heluidiorum ſtemma. I, 239
Heimburg (Greg.) IC. Conſiliarius Noribergenſis. II, 98.*
Henrici III. Imp. Conſtitutiones. II, 53
Henrici IV. & V. conſtitutiones. II, 53. 54
Henricus VI. iuris canonici & ciuilis peritia clarus. II, 59.*
Heracliti de Hermodoro elogium & ſomnium. I, 25.*
Herennius Modeſtinus. vid. Modeſtinus.
Hergewettae ratio apud Tencteros. II, 5
Hermodorus Epheſius leges Graecas Decemuiris interpretatur, ſtatuaque ideo donatus eſt. I, 25. an ſit Epheſius ille legislator in *c.* 5. *X. de praeſcr.* I, 25.*
Hermogeniani ICti aetas & ſcripta. I, 358. paganae ſuperſtitionis homo. I, 358. is auctor videtur Codicis Hermogeniani. I, 370.*
Hermogenianus Codex. vid. Codex.
Hiſpania. in eam quando

do ius Romanum penetrarit. II, 59
Hoffmannus (Io. Guil.) laudatus. II, 43. *
Homberg (Io. Frid.) zum Vach nouam verſionem Nouellarum e Graeco textu adornauit. I, 398. *
Honor fundamentum iuris edicendi. I, 61. *. 53
Honorarium ius quodnam & cur ita dictum? I, 61. *
Honorati vel honore vſi quinam Romae dicti? *ibid.*
Honores patriciis extorti. I, 37.*
Hoſtilii Regis Rom. leges. I, 9
Hotomannus (Franc.) IC. humanior. I, 425
Hoyerus comes de Valckenſtein quando vixerit? II, 74. 78. eius ſuaſu ius Saxonicum ſcriptum. *ibid.*
Huberi (Vlrici) Eunomia laudata. I, 400.*
Hugo de Porta Rauennate, IC. Bononienſis. I, 416
Hugolinus (Iacobus) ICtus Bononienſis. I, 416. libros Feudorum Nouellis, tamquam collationem decimam, adiecit. I, 421
Hypothecam tacitam in bonis tutoris conceſſit Conſtantinus M. I, 354. in aedibus refectis illi, qui ad id pecuniam credidit, Antoninus. I, 309

I.

Ianus bifrons in Atiliorum denariis conſpicitur. I, 125. *
Iaſon Magnus IC. I, 422
Iauolenus (Priſcus) IC. I, 286. eius aetas & honores. I, 287. ſenex dubiae ſanitatis fuiſſe dicitur. *ibid.* *. eius ſcripta. I, 288
Ienichen (Gottl. Aug.) Diſſ. de Priſco Iauoleno laudata. I, 286. 287. *
Imperatores Germanici, cur ICtis fauerint? II, 59. iura patria ſeruari iubent. II, 71. cum ordinibus Imperii nouas leges condunt. II, 72
Imperia non vno tempore ad ſummum faſtigium perueniunt. I, 159. *
Imperium magiſtratuum an fundamentum iuris edicendi. I, 61. *
Indigitamenta quales libri? I, 209. *
Ingolſtadienſis academia ad exemplum Vien-

nenſis & Bononienſis inſtituta. II, 95.*
Iniuriae: de iis leges tulit Ser. Tullius. I, 10.*
Innocentii PP. II. collectio Decretorum. II, 62.*
Innocentius IC. I. 280.*
Inſcriptionum feſtiuitates in libris ICtorum. I, 312
Inſtitutionum Iuſtiniani compoſitio. I, 393. illae ex Caii potiſſimum Inſtitutionibus deſumtae. *ibid.* earum publicatio. *ibid.* paraphraſis Theophili. I, 402
Interpretatio iuris penes ICtos. I, 50
Interreges. I, 57
Iouianus Imp. quid in iure mutarit? I, 375
Irnerius ius Rom. & Latinas litteras Bononiae docuit. I, 413.*. 414. ius Rom. Conſtantinopoli didiciſſe fertur. I, 407.*. eius diſcipuli. I, 416
Italia. in ea ius Iuſtinianeum floruit. I, 412. etiam ſub Langobardis & Francis. *ibid.* ea etiamnum leges ſeruat Langobardicas. II, 26
Iubere populus vel plebs dicebatur. I, 39.*
Iudaeis parum aequus Conſtantius A. I, 373.*
Iudex Romanus dictus Iuridicus Alexandriae & Aegypti. I, 177.*
Iudices a ſententia ICtorum recedere non oportebat. I, 178. vid. Reſponſa prudentum.
Iuliae Domnae doctrinam exhibuit Menagius. I, 328.*
Iulianorum ſtemma. I, 289.*
Iulianus Anteceſſor Conſtantinop. Nouellas Latine vertit. I, 404
Iulianus Apoſtata Imp. quid conſtituerit. I, 374. eius pleraeque conſtitutiones in Codicem Theodoſianum relatae. *ibid.* miſera ſub eo iurisprudentiae conditio. I, 375
Iulianus (Didius) Imp. quinam ſub eo ſtatus iuris. I, 304. an edicti perpetui auctor. I, 268. ad eum reſcripſit Marcus Imp. I, 305
Iulianus (Saluius) IC. I, 269. edicti perpetui conditor. I, 270. auctor edicti de coniungendis cum emancipato liberis eius. *ibid.* in quonam conſtiterit eius opera. I, 271. eius ſcripta. I, 290

Iu-

Digitized by Google

Iulius Aquila IC. I, 360
Iulius Paullus. vid. Paullus.
Iunius Brutus. vid. Brutus.
Iura a ICtis per interpretationem inuecta. I, 50. ea docendi methodus I, 156
Iureconſulti Graeci. I, 407
Iureconſulti humaniores. I, 425. iſti non omnes operae pretium fecerunt. I, 426
Iureconſulti Romani cur iuris conditores dicti. I, 50. eorum disputationes fori ad aedem Apollinis. I, 51. eorum auctoritas libera rep. I, 52. quinam ſcriptis illuſtrare iurisprudentiam coeperint? I, 53. in Edictum Praetoris commentati ſunt. I, 74. eorum vitae a quibus deſcriptae. I, 112. iudicium de illis. *ibid.* *. veteres plerique Stoici. I, 155. in foro obambularunt. I, 157. ad eorum aedes conſulentium concurſus. *ibid.* quibusdam tantum ab Auguſto facultas de iure reſpondendi conceſſa. I, 178. omnes promiſcue eam recuperarunt ſub Hadriano. I, 280. inter eos, quorum ſcripta in foro allegabantur, praecipua auctoritas Papiniani. I, 378. quando veterum ICtorum oracula obmutuerint? I, 351. nulli plane alicuius nominis ſub Iuliano. I, 375. in aulis & foris principum Germ. ſaec. XIII. & ſequ. dominati. II, 59. 60. 98
Iureconſultis parum fauent Diocletianus & Maximianus. I, 353. itemque Fridricus III. Imp. II, 97. 100. ii tamen ſaec. XV. in aulis Imperatorum. II, 60. & principum. *ibid.* & II, 98. in ciuitatibus Syndici facti. *ibid.*
Iuridicus Alexandriae. I, 156. & aliarum ciuitatum. *ibid.* *
Iurisprudentia heurematica a C. Aquillio Gallo exculta. I, 147. itemque a Modeſtino. I, 350
Iurisprudentiam patres ſibi vindicabant obtentu iuris patronatus. I, 44. eam publice profeſſus eſt Tib. Coruncanius. I, 33. quomodo docuerint veteres. I, 156. eius magna moles

les ante Iuſtinianum. I, 376. *. libertorum artificium eſſe coepit ſub Iuliano. I, 375. illi male conſuluit Theodoſius II. I, 378. * ab ea ipſi principes laudati. II, 60
Ius Aelianum. I, 49. 124
Ius Albinagii Caroli M. tempore viguit. II, 37. *
Ius Auſtriacum. II, 84
Ius Bauaricum. *ibid.*
Ius Canonicum. eius origo in Germania. II, 50. illud omnibus gentibus obtrudere voluit Pontifex. II, 62. ad illud prouocatur ſaec. XII. & ſequ. II, 64. *ſeq.*
Ius ciuile ſtricte dictum. I, 52. clam habitum. *ibid.* profeſſus eſt Tib. Coruncanius. I, 53
Ius ciuitatis cum omnibus in orbe Rom. ingenuis communicauit Caracalla. I, 323
Ius commenticium. I, 52.
Ius connubii patriciis extortum. I, 37. *
Ius conſenſu populi receptum. I, 52
Ius Culmenſe. II, 90
Ius feudale Langobardicum a quo compilatum atque corpori iuris adiectum? I, 421. Saxonicum. II, 77. Sueuicum vel Alamannicum. II, 83
Ius Flauianum. I, 48
Ius Germanicum. de iſto conſeruando laborarunt Germani. II, 70. *ſeq.* vid. Leges Germanicae.
Ius Honorarium. I, 61
Ius incertum idem, quod non ſcriptum. I, 2. & 14
Ius Iuſtinianeum poſt Iuſtinianum in Oriente ſemper floruit. I, 406. an capta Conſtantinopoli plane exoleuerit? I, 409. etiam a Turcis in ſubſidium adhibetur. *ibid.* in Italia & Africa floruit. I, 412. non in reliquo Occidente. I, 411. in Italia & ſub Langobardis auctoritatem retinuit. I, 412. *ſeq.*
Ius nauticum Hamburgenſe. II, 93. *. Hanſeaticum II, 93. Wisbyenſe. *ibid.*
Ius non ſcriptum Romae aeque ac in omnibus ciuitatibus antiquiſſimum. I, 2. cur eius Romanos pertaeſum ſit? I, 45
Ius Papirianum. I, 16. 17
Ius praediatorium. I, 190. *
Ius prouinciale Auſtriacum.

Digitized by Google

cum. II, 84. Bauaricum. *ibid.* Saxonicum, eiuſque auctor & editiones. II, 73, *ſeqq.* ſueuicum. II, 80. *ſeq.* Tirolienſe. II, 84.
Ius receptum quid veteribus. I, 51
Ius repraeſentationis ſub Ottonibus duello probatum. II, 48. illud alibi ſero admodum, alibi plane non receptum. *ibid.* *. illud publica lege Imperii ſtabilitum. II, 104. proteſtante tamen Saxone. *ibid.*
Ius Romanum vſum habuit in Oriente. I, 407. eius reſtitutio ſub Lothario III. I, 413. methodus illud docendi interpretandique medio aeuo. I, 423. eius vſus inter Wiſigothos, Oſtrogothos, Francos, Burgundiones. II, 15. *ſeqq.* Langobardos. I, 412. in Gallia & Germania ſub Carolingis. II, 44. illud in Capitularibus vocatur Legum humanarum mater. *ibid.* *. eius vſus ſub Saxonicis Imperatoribus. II, 45. 49. ad illud prouocat ſub Henrico IV. Vercellenſis Epiſcopus. II, 54. a Lotharii III. maxime temporibus in Germania inualuit. II, 55. ante Lotharium in Italia eius vſus ſuperfuit. *ibid.* *. immo in vniuerſa fere Europa cultiore. II, 56. ad illud prouocatum ſaec. XII. II, 63. 64. ſaec. XIII. II. 65. *ſeq.* ſaec. XIV. II, 68. cur ei pretium aliquod ſtatuerint Germani? II, 60. illud in iudiciis ac foris obſeruari iubent Imp. & Ordines Imp. II, 99. de eo abolendo cogitant Ordines Imp. II, 100. ſaec. XV. tamquam ſubſidiarium receptum. II, 106. a plerisque prouinciis adoptatum. II, 109. *ſeq.* eius incrementa adiuuit reformatio. II, 113. quando in Anglia receptum. II, 57. itemque in Gallia. II, 58. in Burgundia & Hiſpania. II, 59. in Germania vt ius commune commendatur. II, 99. 101. de eius vſu regulae. II, 115
Ius Saxonicum in plerisque prouinciis abrogatum. II, 110. vid. Speculum Saxonicum.

Ius ſcriptum Romani aeque ac aliae gentes initio nullum habuerunt. I, 2. *. vti nec Germani. II, 1
Ius Sueuicum. vid. Speculum Sueuicum.
Ius vitae & necis dominorum in ſeruos ſub Auguſto imminutum. I, 174
Ius Weichbildicum Saxonicum. II, 77
Ius Wisbyenſe. II, 93
Iuſtinianea prima. I, 385
Iuſtiniani noui vel Iuſtinianiſtae. I, 394. *
Iuſtinianus Imp. res eius praeclare geſtae. I, 383. eius familia & ſtemma. *ibid.* *. patria. I, 385. merita in eum. *ibid.* quomodo & quando ad imperium peruenerit. I, 386. Conſilium eius de iure in ordinem redigendo. I, 387. quibus viris hanc prouinciam demandarit? I, 387. anceps eius fama. I, 384. nullam praeter Berytenſem, Romanam & Conſtantinopolitanam ſcholam iuridicam aperire iuſſit. I, 387
Iuuentius (Caius) IC. I, 149
Iuuentius Celſus. vid. Celſus.

K.

K littera calumniatorum fronti inuſta. I, 107. *
Καλῶς ἔχει formula edictalis. I, 66. *
Kortii (Gottl.) Vindiciae Praetoris Rom: expenſae. I, 70. *

L.

Labeo (Antiſtius) aemulus Ateii Capitonis. I, 179. Auguſtus eum ſibi conciliare ſtuduit. I, 179. ille in iure nouator fuit. I, 195. *. eius ſcripta: I, 31. 74. 181. quinam ad eum notarint? I, 181. *. eius bonarum artium ſtudium. I, 182
Labeones plures memorantur. I, 182. *
Lacedaemoniorum leges an Romani in XII. Tabulas adſciuerint. I, 24. 28
Laelius Felix ICtus. I, 266. ad Q. Mucium notauit. *ibid.*
Λάμπρος dicta toga candidatorum. I, 103. *
Langobardi regnum in Italia conſtituerunt. I, 412. ius Romanum victis Italis reliquerunt. *ibid.* eorum leges. II, 26. 27. iſtarum noua collectio Muratorii laudata. II, 28

Lae

Digitized by Google

Latinam linguam translata etiam Conſtantinopolim imperii ſede ſeruare voluit Conſtantinus M. I, 401. *. eius fata in Oriente. *ibid.*
Layenſpiegel. II, 105. *
Legati in Graeciam miſſi ad leges petendas. I, 24
Legationes in Germania ſaepius obierunt Doctores iuris. II, 98
Lege agere. I, 43
Leges plurimae corrupta republica. I, 36. *
Leges a Regibus flagitauit populus. I, 5. eae libertatis argumentum. I, 5. *
Leges Auguſti temporibus adhuc vetere ritu latae. I, 163. item, licet rarius, ſub Tiberio. I, 200
Leges curiatae. I, 7. *. quamdiu obtinuerint? *ibid.*
Leges XII. Tabularum ex quibus legibus compilatae. I, 24. 25. 28. earum hiſtoria. I, 24. vſus. I, 29. interpretes. I, 31. quarumdam abrogatio L. Aebutia. I, 30. earum interitus. I, 32. reſtitutio. I, 33. ordo. *ibid.* *ſeq.* vtilitas. I, 35. an ab iis auſpicanda iurisprudentia. *ibid.*
Leges Germanorum extra Germaniam latae ius Romanum redolent. II, 14. omnes veterum conſuetudinum a Tacito deſcriptarum veſtigia ſeruant. II, 30. 31. ſub Carolingis valuerunt. II, 41. ſub Saxonicis Imperatoribus. II, 45. ſub Franconicis. II, 51. ſeruari iubentur ſaec. XIII. II, 72. & hinc in ſcripturam redigi coeperunt. II, 73. non abolitae recepto iure Romano. II, 107
Leges Numae. I, 9. *ſeq.* in vſum reuocatae ab Anco Martio. I, 9. nec non a Seruio Tullio. I, 10
Leges Prouinciales Germanorum. II, 114
Leges prouinciis a Romanis praeſcriptae. I, 79. earum ſupplementum edicta prouincialia. *ibid.*
Leges Regiae. I, 6. *ſeq.* earum indoles. I, 12. cur plane exoleuerint regibus exactis. I, 15. in XII. Tabulas migrarunt. I, 15. 28. ſub Coſſ. adhuc pro more valuere. *ibid.*

Le-

Leges Romanorum. Auctores qui de iis ſcripſerunt. I, 84.*
Leges Romuli. I, 8. in vſum reuocatae a Ser. Tullio, I, 10.*. in XII. Tabulas tranſlatae. I, 28
Leges ſacratae. I, 19.*
Leges Seruii Tullii I, 10.*
Leges Tulli Hoſtilii. I, 9
Legis actiones quid? I, 43. 45. earum origo. I, 44. 92
Legitimi principes opponuntur tyrannis. I, 379.*
Leo Imp. Baſilica perfecit. I, 405. eius Nouellae. *ibid.**
Leontius iuris peritus in ſchola Conſtantinopolitana. I, 381
Leunclauii (Io.) Ius Graeco Romanum. I, 407

LEGVM ROMANARVM RECENSIO.

Lex Acilia Calpurnia de ambitu. I, 86.
Aebutia de quibusdam XII. tabularum capitibus abrogandis. I, 30
Aelia apud Ciceronem. I, 49.**
Aelia Sentia. I, 166
Lex Aemilia cibaria. I, 86
Agraria Neruae. I, 249
Agrariae. I, 37
Apuleia maieſtatis. I, 86
Aquillia de damno iniuria dato. I, 87
Ateria Tarpeia. I, 21
Atilia de tutelis. I, 88
Atinia de vſucapione rerum furtiuarum. I, 89
Aufidia de ambitu. I, 90
Baebia Aemilia de ambitu. *ibid.*
Baebia Cornelia de ambitu. *ibid.*
Calpurnia repetundarum. I, 91
Canulcia. I, 37.*
Cincia de donis & muneribus. I, 91. ea abolita a Tiberio & a Nerone reuocata. I, 121.*. 122
Claudia de tutela mulierum. I, 217
Cornelia Fuluia de ambitu. I, 92
Cornelia de edictis perpetuis. I, 73. eius occaſio. *ibid.* ea etiam ad edicta prouincialia prorogata. I, 83
Cornelia de falſis. I, 92
Corneliae de iniuriis, de limitibus, de luſu

ſu & ſponſionibus, maieſtatis, de parricidiis, de ſicariis. I, 92. de teſtamentis. ibid.
Lex Didia ſumtuaria. I, 93
Duillia Maenia de foenoribus. ibid.
Fabia de ambitu vel numero ſectatorum. I, 96
Fabia de re agraria & limitibus. I, 94
Fabia de plagiariis. ibid.
Falcidia de legatis. I, 165
Fannia ſumtuaria. I, 94
Furia teſtamentaria. I, 34. 94
Fuſia Caninia de manumiſſionibus. I, 166
Genucia de foenore. I, 95
Horatia de plebiſcitis. I, 39
Hortenſia de iisdem. I, 41
Hoſtilia de furtis. I, 95
Iunia Norbana. I, 197
Iunia Velleia. I, 167. 172.*. eadem de liberorum inſtitutione cauit. I, 174.*
Iulia de adulteriis. I, 164. in vſum reuocata a Seuero. I, 322
Iulia maieſtatis. I, 97
Iulia de caede & veneficio. I, 167
Lex Iulia de maritandis ordinibus. I, 166
Iulia repetundarum. I, 97
Iulia de vi. I, 96
Iulia de foenore. I, 98
Iulia & Titia de tutelis. I, 164
Laetoria. I, 99
Licinia Cornelia ſumtuaria. I, 100
Licinia de foenore de capite deducendo. I, 99
Luctatia de vi. I, 100
Maenia. I, 111.*
Mamilia de finibus agrorum. I, 101
Manlia de viceſima. ib.
Maria de ambitu. ibid.
Ogulnia. I, 37.*
Oppia de cultu mulierum. I, 102
Orchia de numero conuiuarum. ibid.
Papia Poppaea. I, 166. circa eam quaedam mutauit Seuerus Imperator. I, 322
Pinaria de ambitu. I, 103
Plautia de vi. I, 96.*. 103
Poetelia de ambitu. I, 104
Poetelia Papiria de obaeratis. ibid.
Pompeia de vi & de ambitu. I, 105

Lex Pompeia de parricidiis. I, 106
Pompeia de repetundis. *ibid.*
Publicia de luſu & ſponſionibus. I, 107
Publilia de plebiſcitis. I, 40. 107
Quinctia de aquaeductibus. I, 165
Regia, qua in Imperatores ſumma poteſtas collata. I, 169
Remmia de calumniatoribus. I, 107
Rhodia de rebus nauticis I, 296. de ea Antonini Pii reſcriptum. I, 295. quid de hac lege ſentiendum. I, 296. an hodie exſtet? *ibid.* ei praemiſſa auctoritas haud genuina. *ibid.* Legis Rhodiae caput de iactu tantum receptum. I, 297. ad eam Voluſius Maecianus ſcripſit. I, 316
Romana quid medio aeuo. I, 411.*. II, 15
Scantinia de nefanda Venere. I, 108
Scribonia de vſucapione. *ibid.* I, 167
Seruilia de adulteriis, ſtupris, nec non de repetundis. I, 109
Sextia. I, 37.*
Terentilla de legibus ſcribendis. I, 22
Lex Titia de luſu & ſponſionibus. I, 110
Tullia de ambitu. *ibid.*
Vectibulici. I, 253. ea ad prouincias prolata. I, 284
Viſellia de libertinis. I, 167. & 197.*
Voconia de mulierum hereditatibus & legatis. I, 110

LEGVM GERMANICARVM RECENSIO.

Lex Alamannica. II, 23
Angliorum. II, 12
Baiuuariorum. II, 24. ad eam capitula. II, 37
Boëmica. II, 85.*
Brabantinorum. *ibid.*
Burgundionum. II, 10
Cimbrica. II, 85
Danorum. *ibid.*
Friſica. II, 25
Gundobada. II, 10
Langobardica. II, 26. ad eam gloſſae. II 27. & capitula. II 37
Normannica. II, 85
Oſtrogothorum. II, 11
Ripuaria. II, 9
Salica. quando lata. II, 7.*. qua lingua. *ibid.* quorum auſpiciis. II, 8. ea

Digitized by Google

8. ea adhuc ſub Zuenteboldo Rege Lotharingiae valuit. II, 41. ad eam prouocatum ſub Henrico I. & II. II, 45. *. nec non ſaec. XI. II, 51. an illa Alamannis data. II, 23. *. ad eam capitula. II, 37
Lex Saxonum. II, 33. ſeq.
Scanorum. II, 85. *
Suecorum municipalis. ibid.
Theodoriciana. II, 18
Vplandica. II, 85. *
Werinorum. II, 12
Wiſigothorum. II, 11
Libellus SCto praemitti ſolitus. I, 200. *
Liberi aut inſtituendi aut nominatim exheredandi. I, 174
Liberi tollendi ex lege Romuli. I. 8. *
Libertatem conſcientiae ſtabiliuit Valens Imp. I, 376
Libertini ciuitate donati a Seruio Tullio. I, 10. *
Libertorum artificium iurisprudentia. I, 376
Licinius. vid. Rufinus.
Limitare iter. I, 101. *
Lites breuiores reddere ſtuduit Veſpaſianus. I, 236. earum ambages ex iure Romano metuerunt Germani. II, 87
Litteris initio caruerunt Germani. II, 1. eas primus inuenit Vlphilas. ibid. *
Liuius (Caius) Mamilianus Druſus IC. I, 133
Loriottus (Petrus) IC. humanior. I, 425. *. eius fata Lipſiae. ibid.
Lotharii I. Imp. Collectio Capitularium. II, 40
Lotharius III. Imp. reſtituiſſe ius Rom. dicitur. I, 413. ius Romanum introduxiſſe in ſcholas & fora dicitur. ibid. *. magna ſub eo iuris Germanici commutatio. II, 55
Lubecam prouocarunt vrbes iuris Lubecenſis. II, 86. *
Lucillius (Lucius) Balbus IC. I, 149
Ludewig (Illuſtr. Cancell.) Iuſtinianus laudatus. I, 384
Luneburgenſis Ducatus ius Romanum adoptauit. II, 111.
Luſtrum vltimum ſub Veſpaſiano conditum, ex interuallo ſub Decio. I, 236
Lycurgus leges a Cretenſibus petiit. I, 28. *
Lytae quinam dicti. I, 394

M.

Macer (Aemilius) IC. I, 348. non is auctor ὀρνιθογονίας videtur. ibid. *
Macrinus (Opilius) Imp. omnia reſcripta tollere ſtatuit. I, 324
Maecianus (Voluſius) IC. I, 315. eius ſecta & ſcripta. I, 316. Marci Antonini praeceptor. I, 298. *. 316. eius de aſſe liber. I, 316
Magdeburgum prouocarunt Poloni & Boemi, itemque Helmſtadienſes. II, 86. *
Magiſtratus Rom. immorigeros pro ſua quisque iurisdictione puniebat. I, 21. *ſeq.* apud quosdam erat legis actio. I, 45. *. initio pauci. I, 54. poſtea aucti. *ibid.* extraordinarii & ordinarii, maiores & minores. I, 57. 58. plerique edicta propoſuerunt. I, 61. ſub Auguſto eadem magiſtratuum vocabula, nihil priſci moris. I, 162. noui ab Auguſto inſtituti. I, 175
Manilius (Manius) IC. I, 138. eius libri. I, 139
Manliana imperia. I, 127. *
Manlius (Titus) Torquatus. IC. I, 127. eius in filium ſeueritas. *ibid.*
Manumiſſio per cenſum luſtralem ſub Veſpaſiano exoleuit. I, 236. in SS. eccleſiis a Conſtantino M. inuenta. *ibid.* *. aliae eius ſpecies. *ibid.* *. per denarii iactum ex lege Salica facta ſub Zuenteboldo Rege II, 41
Manus regia. I, 4. *
Marcellus (Vlpius) IC. I, 319. temperantia & vigilantia clarus. I, 319. *. Proculcianorum ſectae addictus. I, 320
Marchia Brandenburgica repudiato iure Saxonico ciuili ſe ſubmiſit. II, 110
Marcianus (Aelius) IC. I, 345
Marcius (Caius) Figulus IC. I, 128. eum pro Marcello habuit Iac. Curtius. I, 320
Marculfi formulae. II, 32
Marcus Imperator. vid. Antoninus.
Martinus Groſias IC. Bononienſis. I, 416
Maſurius Sabinus IC. I, 198. 206. eius modicae facultates. I, 207. ſcripta. I, 208. 209

Mathematici vrbe pulſi a Vitellio Imp. I, 232
Mauricianus (Iunius) IC. I, 309
Maximianus & Diocletianus Impp. ius variis conſtitutionibus locupletarunt. I, 353
Maximiliani I. leges ad ius ciuile attemperatae. II 102
Maximini Imp. conſtitutiones I, 327
Maximus (P. Cornelius) IC. I, 143
Maximus Imp. nihil noui conſtituit. I, 327
Maynus (Iaſon.) IC. I, 422
Meclenburgenſis Ducatus ius Rom. adoptauit. II, 112
Meiſtere dicti honoribus academicis inſigniti. II, 98. *
Memoria damnata. I, 212. *
Menander (Arrius) IC. I, 334
Meretrices vſu lecticae prohibuit, legatisque priuauit Domitianus. I, 238
Merillius (Emundus) notatus. I, 88. *
Meſſala in XII. Tabulas ſcripſit. I, 32
Methodus iura docendi vetus. I, 156. medii aeui. I, 423
Μεθόρια, limitare iter. I, 101. *
Migrationes gentium Germanicarum. II, 6
Mincuecius (Anton.) de Prato Vetere. I, 424
Minorum bona. vid. pupillorum.
Minucius Natalis IC. I, 264. eius libros illuſtrauit Iulianus. *ibid.*
Modeſtini (Herennii) IC. elogium. I, 349. ſcripta. I, 350. multa in iure Graece ſcripſit. I, 349. praeceptor ille Maximini. *ibid.* an is auctor periocharum Virgilianarum. I, 350. ad Q. Mucium notauit. I, 145
Moenia ſancta ex Lege Romuli. I, 8. *
Monſtroſus partus exponendus ex Lege Romuli *ibid.* *
Muciana cautio. I, 145
Muciorum ſtemma. I, 134. *
Mucius (Publ.) Scaeuola IC. I, 134. eius ſcripta. I, 135
Mucius (Quintus) Scaeuola Augur. IC. I, 140
Mucius (Quintus) Scaeuola Pontifex Max. IC. I, 144. eius libri. I, 145. quinam ad eum notarint. *ibid.* pauca tantum ex eius ſcrip-

tis fragmenta in ius noſtrum tranſtulit Tribonianus. *ibid.* *
Mucius (Quintus) IC. I, 122. legatus iuiſſe Carthaginem falſo dicitur. I, 122
Mulcta. de eius modo lex Ateria Tarpeia. I, 21
Municipia olim ſeruos manumittere non poterant. I, 253. *
Muretus (M. Anton.) in iure docendo Seluaghio poſthabitus. I, 425. *. eius de gloſſatoribus iudicium. I, 422. *

N.

Naeui, quos in corpore iuris Iuſtinianeo obſeruant. I, 399
Natalis (Minucius) vid. Minucius.
Nauim aedificare Senatori prohibitum. I, 216. *
Necti ciues ob aes alienum vetuit Seruius Tullius. I, 10. *. itemque lex Poetelia Papiria. I, 104
Neratius (Priſcus vel Proculus) IC. I, 259. eius ſcripta. I, 260
Nero Imp. quid in iure mutarit? I, 221. SCta, quae ei tribuuntur, pleraque ad alia tempora pertinent. I, 222
Nerua (M. Cocceius) Pater. IC. I, 210
Nerua (M. Cocceius) filius ICtus. I, 231. adoleſcens de iure reſponſitauit. *ibid.* Proculeianorum ſectae addictus. *ibid.* eius ſcripta. *ibid.*
Nerua (M. Cocceius) Imp. Praetorem fiſcalem inſtituit. I, 249. iura varia ab eo conſtituta. *ibid.*
Neruarum ſtemma. I, 210. *
Noordkerkius notatus. I, 197. *. 253. *
Notae, quas Sex. Aelius diuulgauit, non ſiglae ſed ſigna fuerunt. I, 49. *. per notas ſcribi vetuit Iuſtinianus. I, 392
Notarii, de iis Maximiliani conſtitutio. II, 103
Notarii olim dicti, qui notis ſcribebant. I, 49. *
Nouellae Theodoſii II. Valentiniani III. Marciani, Maioriani. I, 380. Iuſtiniani. I, 397. earum pleraeque Graece ſcriptae. *ibid.* collectio & verſio earum Latina. I 398. earum in IX. collationes di-

Digitized by Google

diuiſio. I, 398. 419. quaenam verſio in foro obtineat. I, 398. *. verſio Iuliani Anteceſſoris. I, 404. noua verſio ex Graeco Hombergii zum Vach. I, 398. Leonis an in Graecia vmquam in vſu fuerit? I, 405. *
Nouitii vexati in Berytenſi ſchola. I, 363
Numae Pompilii Regis leges. I, 9. *
Numeratum quid in L. Iulia de foenore. I, 98. *
Numeriani Imp. conſtitutiones. I, 352. *
Nuptiales leges Romuli. I, 8. *. ſeq.
Nuruum in ſoceros saeuitia lege Romuli coercita. I, 8. *

O.

Occidens. in eo maior erat Codicis Theodoſiani quam Iuſtinianei auctoritas. I, 410
Octaueni ICti aetas & ſcripta. I, 247
Ofilius (C. Aulus) IC. I, 186. eius vxor Clodia quindecies enixa dicitur. ibid. edictum Praetoris illuſtrauit. I, 74. I, 186. *. an Iulii Caeſaris iuſſu edictum perpetuum ſcripſerit. I, 186. *
Opificiis Romulus ciuibus interdixit. I, 8. *
Oratio Principis pro ipſo SCto. I, 200. *. SCto praecedere ſolebat. I, 200. ab Hadriano edicto perpetuo praemiſſa. I, 272
Orationes Diuorum fratrum de ſatisdatione tutorum. I, 299. variae D. Marci. I, 299. ſeq. Marci & Commodi. ib. & 302. & 303. Seueri & Commodi nulla exſtant. ibid. Pertinacis de teſtamentis. I, 305
Orbis Romanus in IIII. Dioeceſes diuiſus a Conſtantino M. I, 365
Ordinatio Iudicii Cameralis. II, 102. iudicii aulici. II, 108. *. de notariis. II, 103
Oſtrogothorum reges Imperatoris Rom. maieſtatem venerati ſunt. II, 13. *. eorum lex ſeu edictum Theodorici. II, 11. prouincialibus vſum iuris Rom. conceſſerunt. II, 16
Otho Imp. nihil noui in iure conſtituit. I, 232
Ottonis IV. Imp. conſtitutiones. II, 72
Ottonum I. II. & III. leges & conſtitutiones. II, 48. iſti ad legem Saxo-

Digitized by Google

Saxonicam prouocant. II, 45

P.

PActumeius Clemens IC. I, 335

Pacuuius (C. Ateius) IC. I, 187

Paetorum ſtemma. I, 239. *

Paetus (P. Aelius) IC. I, 123

Paganas ſuperſtitiones legibus euerterunt Imperatores Chriſtiani. I, 374

Palea quid Canoniſtis. II, 61

Pancirolus notatus. I, 359. *. 367. *

Pandectae quando compoſitae. I, 391. ratio denominationis. *ibid.* inſcriptio admodum familiaris ICtis. I, 391. ordo in iis obſeruatus. I, 392. Graece verſae a Thalelaeo & aliis. I, 403. an perierint. I, 413. Amalphi repertae occaſionem reſtitutioni iuris ciuilis dederunt. I, 413. earum diuiſio in Digeſtum vetus, infortiatum & nouum. I, 419. textus Graecos quis Latine verterit. *ibid.*

Papiani Reſponſorum liber. II, 17. auſpiciis compoſitus videtur Gundebaldi regis. *ibid.* *. in eo ſeruatus ordo legis Burgundicae. *ibid.*

Papinianiſtae quinam dicti. I, 329. *. 394. *

Papiniani (Aemilii) origo. I, 328. doctrina & elogia. I, 329. auctoritas. I, 329. *. nulli ſectae addictus. *ibid.* eius honores & ſcripta. I, 330. in libris ſuis ſaepe variauit. I, 330. *. auctoritas eius in foro. I, 378. mors. I, 331. eius conſiliis Seuerus Imp. vſus eſt. I, 321.

Papirius (Caius) Pontifex, iuris Papiriani auctor. I, 16. 113

Papirius Fronto IC. I, 335

Papirius Iuſtus IC. I, 309

Papirius (Sex.) IC. I, 149

Paratitla tantum in *Pandectas* ſcribi permiſit Iuſtinianus. I, 392. *

Parricida ex legibus Numae quisquis hominem occiderat. I, 9. *. eius poena. *ibid.*

Partitae Hiſpanorum leges ius Romanum admixtum habent. II, 59. earum auctor. *ibid.*

Paternus (Tarunteius) vid. Tarunteius.

Pa-

Digitized by Google

Patria poteſtas. de ea lex Romuli. I, 8. *. Numae. I, 9. *. quomodo illa moribus recepta. I, 15. *. imminuta ſub Auguſto. I, 174.*
Patricios inter & plebeios aemulatio. I, 37. iis Tribuni plebis reſiſtunt. *ibid.*
Patronorum officium erga clientes. I, 8. *
Paulli (Iulii) patria & honores. I, 341. iurisprudentia. I, 342. ſubtilitas. *ibid.* is Elagabali ſocer. I, 341.*. Papiniani & Vlpiani aemulus. I, 342. πολύγραφος. I, 343. eius ſcripta. *ibid.* Receptae eius ſententiae in occidente in vſu fuerunt. I, 410
Paullus Virginius an ICtus fuerit. I, 141
Pax publica. II, 72
Pecuniam primus Romae Seruius Tullius ſignauit. I, 21.*
Pedius (Sex.) ICtus. I, 335
Pegaſus ICtus. eius vita & honores. I, 242. ſchola & ſcripta. I, 243. an eius dogmata in ſchola Berytenſi propoſita. I, 243
Pellicatus. de eo lex Numae. I, 9.*
Pepo ante Irnerium ius Bononiae docuit. I, 414. de eo iudicium. I, 415.*
Perpetuum ſaepe pro continuo. I, 72.*
Perſcriptum in L. Iulia de foenore quid? I, 98.*
Pertinax (Heluius) Imp. quid noui conſtituerit? I, 304. *ſeq.*
Pfaffen ſaec. XV. dicti Syndici ciuitatum. II, 98.*
Philippi Arabis conſtitutiones. I, 327. an Chriſtianus. *ibid.**
Philoſophi a Domitiano vrbe pulſi. I, 239
Piſces, quinam ad polluctum emendi ex lege Numae. I, 9.*
Pitenius (Petrus) oeconomiam edicti perpetui oſtendere conatus eſt. I, 276
Pithoei fratres ICti humaniores. I, 425
Placentinus IC. ius ciuile in Galliam intulit. I, 415. 417. II, 58
Plagium poena numaria coërcuit lex Fabia. I, 93.*
Plancius (Marcus) Varus, a quo SCta Planciana, IC. I, 234
Plautii celebres fuerunt ſub

Digitized by Google

ſub Claudio & Nerone. I, 246. *
Plautius IC. I, 246. ad eius libros Neratius, Iauolenus, Pomponius & Paullus notas ſcripſerunt. *ibid.*
Plebis cum patriciis certamina. I, 36. ſeceſſio in montem ſacrum. I, 19. 39. in Ianiculum. I, 41
Plebiſcita. eorum origo. I, 20. iis pleraeque praerogatiuae patribus extortae. I, 37. vim legum acceperunt. I, 38. *. leges dicta. I, 42. an illa vnum tantum nomen ferunt. *ibid.* *. etiam ſub Auguſto condita. I, 165. *
Pluris petitionis rigor mitigatus. I, 382
Pomerania ius Romanum adoptauit. II, 112
Pompeius (Sex.) IC. I, 141
Pomponii (Sex.) ICti aetas. I, 310. eius philoſophia & ſecta. I, 311. & ſcripta. I, 312. an duo huius nominis. I, 311. ei *l.* 2. *D. de orig. iur.* fruſtra abiudicatur. I, 6. *
Pontifices legis actiones inuenerunt. I, 44. formulas & faſtos clam habuerunt. I, 46
Pontifices Maximi edicta propoſuerunt. I, 61. hoc ſacerdotium & Auguſtus & reliqui principes ſuſceperunt. I, 162. *
Pontificum Romanorum ambitio aucta a Conſtantino M. I, 365
Populiſcitum idem ac lex. I, 20
Populi vocabulo ſe comprehendi negabant. I, 40
Populus fundus factus. I, 79. *
Porcius Cato. vid. Cato.
Poſt conſulatum, formula faſtorum. I, 395
Poſtea non ſemper poſterius tempus denotat. I, 172. *
Poteſtas herilis imminuta ſub Auguſto. I, 174. *
Praedatorium ius. I, 190. *
Praefecturae praetorianae ſub Conſtantino M. I, 365
Praefectus annonae. I, 60. Auguſtalis Aegypti. I, 177. Praetorio ſub Auguſto inſtitutus. I, 175. eius edictum. I, 63. *. 326. ſub Tiberio ſummam poteſtatem habuit. I, 198. Senatores facti. I, 326. qua-

Digitized by Google

quatuor ſub Conſtantino M. I, 365. eius potentiam auxit Seuerus. I, 326. idem ei XIV. Romae curatores adiecit. *ibid.* Vigilum an fuerit magiſtratus? I, 60. 175. *. Vrbi qualis ſub Regibus & libera rep. I, 57. qualis ſub Auguſto. I, 57. *. 175
Praegnans mortua non niſi exſecto foetu ſepelienda ex lege Regia I, 9. *
Praeſcriptio quinque pedum. I, 101. *
Praetores fideicommiſſarii a Claudio inſtituti. I, 213. ex iis vnum detraxit Titus. I, 237
Praetor fiſcalis a Nerua inſtitutus. I, 249. Conſtantinianus decreti de rebus minorum alienandis interponendi cauſſa inſtitutus. I, 357
Praetor peregrinus, prouinciarum & quaeſtionibus qui praeerant. I, 51. *
Praetor Tutelaris a M. Antonino inſtitutus. I, 302. vrbanus. I, 51
Praetorum origo. I, 51. numerus. I, 51. 55. vrbanus. I, 55. peregrinus. *ibid.* maior. *ibid.* *. an & praeſides & Aediles ex Praetoribus fuerint. I, 62. *. omnes edicta propoſuerunt. I, 64. iura vetera edictis ſuis euerterunt variis artibus. I, 68. *ſeq.*
Pragenſis academia ad exemplum Pariſienſis inſtituta. II, 95. *
Πραγματικοὶ vel πραγματικαὶ τύποι reſcripta. I, 324. *
Princeps vocatus Auguſtus. I, 162. *
Principes legitimi opponuntur tyrannis. I, 379
Principes ab Hadriani temporibus pro lubitu edictis omnia conſtituerunt. I, 281
Priſcus (Flauius) IC. I, 187
Priſcus (Iauolenus) vid. Iauolenus.
Priſcus Neratius. vid. Neratius.
Probi Imp. conſtitutiones. I, 352 *
Proconſulis titulo vſus eſt Auguſtus. I, 162. *
Procopii anecdota. I, 384. *. de iis iudicium. *ibid.* *
Proculianorum ſectae origo. I, 227
Proculi (Sempronii) IC. genus, ſcripta, vita. *ib.*
Procurator olim non niſi ex L. Hoſtilia admitte-

Digitized by Google

tebatur. I, 95. *
Profeſſores artium immunitate donauit Conſtantinus M. I, 354. iuris ciuilis in Burgundia ſaec. XIIII. II, 68. Viennae eodem ſaeculo, non Heidelbergae. *ibid.* vid. Anteceſſores.
Prolytae quinam dicti. I. 394. *
Prouinciales leges cur in ſcripturam redactae apud Germanos. II, 73
Prouinciis leges praeſcriptae a victoribus Romanis. I, 79. interdum iis propriae leges relictae. *ibid.* *
Prouinciae ſua edicta habuerunt. I, 80. eas Auguſtus cum populo diuiſit. I, 176. quinam illis ſub Auguſto praefuerint. *ibid.*
Prudentes. vid. iureconſulti.
Pſellus (Michael) IC. Graecus. I, 407
Publicius Gellius IC. vid. Gellius.
Publicorum libros qui ſcripſerint. I, 348. *
Pupillorum & minorum res ſine decreto non alienandae. I, 322. eius juris extenſio ſub Conſtantino M. I, 357. eam in rem ab eodem ſingularis Praetor conſtitutus. I, 357. *
Purpura ſacroſancta. I, 337. *
Puteolanus IC. I, 335
Pyleus IC. I, 417

Q.

Quaeſtionum libri veterum ICtorum. I, 258. *
Quaeſtorum origo. I, 54. edicta. I, 63. *. numerus. I, 54. *. candidati libellos & orationes principum in ſenatu praelegebant. I, 200. horum dignitas ſumma erat. I, 200. *
Quartinus an collega C. Caſſii Longini in conſulatu. I, 228. *
Quatuoruiri viarum publicarum curandarum. I, 59
Querela inofficioſi: de ea quid conſtituerit Conſtantinus M. I, 355
Quindecennalibus leges nouae promulgatae. I, 269
Quinque pedum praeſcriptio. I, 101. *
Quinqueuiri cis & vltra Tiberim. I, 52. menſarii. I, 60. Legibus de imperio conſulari ſcribendis. I, 22
Quirites vnde dicti Romani. I, 7. iis patres & plebeii comprehenſi. I, 40. *. milites ab hoc nomine abhorruerunt.

Digitized by Google

erunt. I, 40. *
Quod quiſque iuris in alterum ſtatuerit, edicti origo. I, 71. illo poſt legem Corneliam minus opus fuit. I, 74

R.

R. litteram inueniſſe dicitur Appius Claudius. I, 115. *
Radewizius (Iac.) IC. in Aula Saxonica ſaec. XV. clarus. II, 98
Raymundus de Penna Forti Decretalium collector. II, 69
Ranchinus (Guil.) edictum perpetuum reſtituere conatus eſt. I, 276
Rauennates (Petrus & Valentinus) ICti in aulam Pomeranicam ſaec. XV. acciti. II, 98
Receptum ius. I, 51
Receſſus Imperii ſaec. XV. non antiquiores. II, 72. ſeq. ad iura Rom. attemperati. II, 99. vnde mos iis ſubſcribendi ab ordinibus imperii. II, 38. *
Reformatio religionis iuris Rom. incrementa adiuuit. II, 113
Reges: eorum arbitria gentibus antiquiſſimis pro lege erant. I, 3. Romani initio manu omnia gubernabant. I, 4. nec tamen παμβασιλεῖς erant. I, 6. *. edicta propoſuerunt. I, 4. 63. ſub iis, quae Reip. Rom. facies. I, 14. eorum leges in XII. tabulas migrarunt. I, 15. 28. iis eiectis quaenam reip. facies. I, 13. *
Reginonis Prumienſis libri II. de diſciplina eccleſiaſtica. II, 50
Regulae Catonianae auctor. I, 132
Religionis libertatem fauore Arrianorum ſtabiliuit Valens Imp. I, 376
Repkow (Epkow de) auctor Speculi Saxonici, quando & vbi vixerit? II, 73
Reſcribere id eſt in ſcriptis reſpondere non ſolebant ICti libera republica. I, 157
Reſcripta principum abolere ſtatuit Opilius Macrinus. I, 26. 324
Reſpondere de iure vnicuique licuit libera republica. I, 157. non vero in ſcriptis, ſed viua voce. I, 157. *. ſub Auguſto certis tantum ICtis. I, 178. promiſcue ſub Hadriano. I, 280

Res-

Digitized by Google

Reſponſa prudentum. De iis conſtitutio Theodoſii II. I, 378
Reſponſa ſub Auguſto & ſcripta dari & ſignari coeperunt. I, 157. *. 180. *. non obligabant iudices ante Auguſtum. I, 156. 178
Reſponſitare de iure plus eſt quam reſpondere. I, 230. *
Reſpublica Romana. eius forma ſub regibus. I, 6. I, 12. *. eiusdem finis. I, 12. ſub Conſulibus. I, 13. *. vitium. I, 36. monarchiae faciem non ſub Iulio Caeſare induit. I, 159
Reſtitutiones a Praetoribus repertae. I, 62
Rhetores vrbe excedere iuſſit Craſſus Cenſor. I, 143
Rhodii populus nauticus & maris dominus. I, 296. *. eorum ius nauticum. vid. Lex Rhodia.
Riminaldus IC. Bononienſis. I, 422
Ripuaria lex. vid. lex Ripuaria.
Rogare legem dicebatur magiſtratus. I, 39. *
Rogerius Vacarius Summiſta, ius in Angliam intulit. I, 415. 416.
II, 57
Roma Albanorum colonia. I, 1. mores Albanorum retinuit. *ibid.*
Roma eſt vbi Imperator. I, 281. *
Romae ſchola iuridica. I, 381. II, 19. *
Romae curatores XIV. ab Alexandro Seuero Imp. inſtituti. I, 326
Romani peregrinas leges petentes excuſantur. I, 28. *
Romilius (Titus) Coſ. leges XII. Tabularum condi ſuadet. I, 23.
Romulus Graecis legislatoribus antepoſitus. I, 12. eius leges. I, 8. *
Roſtra quando hoc nomen acceperint. I, 26. an in iis propoſitae XII. Tabulae. *ibid.*
Rufinus (Licinius) IC. I, 347. an auctor collationis legum Moſaicarum & Romanarum. I, 347. *
Runica litteratura. II, 1. *
Rupertus (Chriſt. Adam.) Iuſtiniani familiam ſiſtit. I, 383. *
Ruſticorum (Iuniorum) ſtemma. I, 239. *
Rutilius (Maximus) IC. I, 385.
Rutilius (Publius) Rufus IC. I, 141. eius ſcrip-

Digitized by Google

ſcripta. I, 142. exſilium. I, 141

S.

S. littera veteribus pro R. ſaepius vſurpata. I, 115. *
Sabinianorum origo. I, 206. **. eorum ſententias Iulianus edicto perpetuo firmauit. I, 271
Sabinianorum librorum ordinem ICti in ſcriptis ſuis ante edictum perpetuum ſequuti. I, 208
Sabinus (Coelius) IC. I, 240. ſcripta eius. *ibid.* ab eo Sabiniani nomen non repetunt. I, 206. *
Sabinus (Maſurius) vid. Maſurius.
Sacerdotia patriciis extorta. I, 37
Salaminius Prof. Beryteniſis. I, 363
Salicetus (Barthol.) IC. I, 422
Saluius (Ariſto) vid. Ariſto.
Saluius Iulianus. vid. Iulianus.
Sanguinolentos liberos venumdari permiſit Conſtantinus M. I, 354
Sapientes quinam cognominati. I, 116
Sapientiae ſimulacrum in numis gentis Semproniae. I, 116. *
Saturninus (Claudius) IC. I, 334
Saturninus (Quintus) IC. I, 335
Saturninus (Venuleius) IC. I, 347. ſcripta eius. *ibid.*
Saxones quando leges habere coeperint. II, 33. *ſeq.* eorum ſuperſtitionum indiculus. II, 36. *. iis leges dedit Haraldus Rex Daniae. II, 34. *. de iis capitularia Caroli M. II, 36
Saxonica lex an Carolo M. antiquior. II, 33. non ab Haraldo profecta. *ibid.* aucta tamen ab iſto. II, 46. non integra ad nos peruenit. I, 35. adhuc valuit ſub Ottonibus. II, 45. itemque ſub Conrado II. II, 41. 51
Scabinatus Magdeburgici: ad eos prouocatum ex Polonia aliisque prouinciis. II, 79
Scabini iuris patrii tenaces. II, 86
Scaeuola (Mucius) vid. Mucius.
Scaeuola (Ceruidius) vid. Ceruidius.
Scena: ne quid in eam praeter pomum iacia-
tur

tur edictum Aedilitium. I, 78
Schertzius (Io. Ge.) laudatus. II, 81.*
Schlick (Caſpar) Doctor iuris trium Imperatorum Cancellarius. II, 97
Schola iuridica Berytenſis quando inſtituta? I, 361. extra Romam, Conſtantinopolin & Berytum nulla permittebatur. ibid.
Scipio (P. Corn. Naſica) vid. Cornelius.
Sciſcere legem populus vel plebs dicebatur. I, 39.*
Scythae morum tenaciſſimi. II, 2.*
Sectarum inter ICtos origo. I, 194. earum primi auctores. *ibid.* earum deſcriptio. I, 195
Sempronius Sophus ICtus. I, 116. an hic vxorem repudiarit. I, 117
Senatoribus non licuit nauim aedificare. I, 216.*
Senatus quid curarit libera republica. I, 111. noua iura SCtis inuehere non poterat ante Caeſarum tempora. *ibid.* ſub Tiberio non amplius dubitatum an Senatus ius facere poſſit. I, 199. auctor fieri debebat, I, 111.*
Senatusconſulta de rebus tantum ad Senatum pertinentibus libera republica fiebant. I, 111. leges antecedere ſolebant. *ibid.* iis noua iura conſtituta ſub Tiberio. I, 200. iis edicta Principum firmata. I, 281. eorum forma ſub Hadriano ex SCto Iuuentiano altero perſpici poteſt. I, 285.*
Senatusconſultum de actione ſubſidiaria aduerſus magiſtratus. I, 254
de aedibus negotiationis cauſſa non diruendis. I, 225. 235
de adpellationibus. I, 284
de agnoſcendo partu. *ibid.*
de beneficio Traiani. *ibid.*
de edictis Praetorum perpetuis. I, 72
edicto perpetuo praemiſſum. I, 272
de eo qui ſe caſtrandum dedit. I, 284
de fideicommiſſo ſeruo cum libertate relicto. *ibid.*
de fructibus hereditatis. *ibid.*

de

de iure aſylorum in municipiis. I, 205. *
de legatis in Graeciam mittendis. I, 23
de lege vectibulici ad prouincias producenda. I, 285
de partu vxoris Romanae. I, 273
de Philoſophis vrbe pellendis. I, 239
de SCto Aproniano ad collegia producendo. I, 301
Senatusconſultum Apronianum de legatis & fideicommisſis ciuitati relictis. I, 284. *
Articuleianum. I, 253
Aurelianum. I, 202 ſeq.
Caluitianum ſiue Caluiſianum. I, 223
Claudiana. I, 202. de ſexagenariorum nuptiis. I, 215. de re nautica. I, 216. de tutela mulierum & de feminis amore ſeruili bacchantibus. I, 217
Daſumianum. I, 252
Hoſidianum de aedificiis negotiationis cauſſa non diruendis. I, 218
Iuncianum. I, 303
Iunianum. I, 239
Iuuentiana duo. I, 285
Largianum. I, 218
Libonianum. I, 201
Licinianum. I, 203
Macedonianum. I, 219
Memmianum. I, 224
Neronianum. ibid.
Orphitianum. I, 301
Pegaſianum. I, 234
Peruicianum vel Perſicianum. I, 204
Piſonianum. I, 215. * 224
Plancianum. I, 234
Rubellianum. I, 203
Rubrianum. I, 250
Silanianum. I, 171
Statilianum. ibid.
Tertullianum. I, 285
Trebellianum. I, 226 ſeq.
Turpillianum. I, 225
Velleianum de adſignandis libertis. I, 218
Velleianum de interceſſione mulierum. I, 172
Vitraſianum. I, 235
Voluſiana duo. I, 218 225. *
Senecae nomen cur non praeferat SC. Trebellianum. I, 226. *
Sepultura intra vrbem prohibita. I, 294
Seruilius IC. I, 263
Serui venales titulum praeferebant. I, 76. *
Seruii Tullii Regis leges. I, 10. *. eiuſdem ciuilitas. ibid. primus

Digitized by Google

Romae aes ſignauit. I, 21. *
Seruii Sulpicii ſtudium iuridicum. I, 150 eius honores. I, 151, & ſcripta. I, 152. eius auditores. I, 153. in XII. tabulas ſcripſit. I, 33. nec non in edictum ſiue adBrutum. I, 74. *. & ad Q. Mucium. I, 135
Seuerus (Septimius) Imp. doctus & iurisperitus. I, 321. Papiniani conſilio vſus multa praeclare conſtituit. I, 321. abolere voluit edictum perpetuum, irrito tamen auſu. I, 321. *. Praefecturam vrbanam ad ſummam potentiam euexit. I, 322. quaenam circa ius mutarit. *ibid.*
Seuerus (Valerius) IC. I, 248
Sidonem tranſlata ſchola Berytenſis. I, 364
Signandae quomodo fuerint tabulae? I, 221. *
Sinenſes morum tenaciſſimi. II, 2. *
Singularii dicti, qui ſiglis ſcribebant. I, 49. *
Σοφὸς cognominatus Sempronius IC. I, 216
Speculum Saxonicum. II, 73. *ſeq.* eius auctor & aetas. II, 74. de eo iudicium. II, 75. eius editiones. II, 76. eius auctoritas. II, 79
Speculum Sueuicum. eius aetas. II, 80. editiones. II, 81. de eo iudicium. II, 82
Statuta vrbium cur in ſcripturam redacta. II, 73. 86
Statuta Aquisgranenſia. II, 91
Bremenſia. II, 92
Brunſuicenſia. *ibid.*
Colonienſia. II, 91
Friburgenſia. II, 92
Hamburgenſia. II, 89
Lubecenſia. quando condita. II, 88. ea ſubinde interpolata & aucta. *ibid.* an ex iure Sueo-*Gothico.* *ibid.* *. hodierna quando collecta. II, 88. **. ea a multis ciuitatibus adoptata. II, 90. an ius Venedicum exhibeant. II, 88
Stadenſia. eorum aetas. II, 84. *
Suſatenſia. II, 87. a Lubecenſibus & Hamburgenſibus recepta. *ibid.*
Stephani verſio εἰς πλάτος. I, 403
Stlitibus, Stlocus, Stlatus, cur veteres dixerint, I, 58. *
Stoi-

Stoicam philoſophiam reliquis praeferebant ICti. I, 155
Studia Romanorum iuuenilia. I, 154
Studium iuris Romani ab edicto auſpicati ſunt. I, 74
Studioſorum iuris per ſingulos quinquennii annos cognomina. I, 394. *
Subceſiua prioribus poſſeſſoribus a Domitiano reſtituta. I, 238
Sulpitius. vid. Seruius.
Summas iuris ciuilis quinam ſcripſerint. I, 418
Syndici in ciuitatibus iam ſaec. XV. doctores iuris. II, 98. dicti ſunt Pfaffen. *ibid.*

T.

Tabulae XII. ab iis ſtudium iuris auſpicabantur Romani. I, 74. *
Tabulis eboreis an roboreis inſcriptae XII. Tabulae. I, 26
Tarquinius Priſcus an leges tulerit? I, 10
Tarquinii Superbi regis tyrannis & exſilium. I, 11
Tartagnus (Alexander) I, 422
Taruntenus Paternus IC. I, 309
Taſſilonis Ducis Baiuuariorum Decretum. II, 24. *
Tengleri (Vdalrici) Layenſpiegel. II, 105. *
Terentius Clemens IC. I, 308
Terminus Deus. I, 9. *. de eo lex Numae. *ibid.*
Tertullianus IC. an idem cum Patre eccleſiae. I, 233. eius aetas & ſcripta. I, 333
Teſta (C. Trebatius) IC. I, 188. Epicureae ſectae addictus. *ibid.* de eo iudicium & ſcripta. I, 189
Teſtamenta quomodo ſignari iuſſerit Nero, I, 221. a Francis ritu Romano condita. II, 19. Germani nulla habuerunt. II, 3. *. in eorum ordinatione plus gloſſae tributum, quam ipſis legibus. II, 103. *
Teſtamentum militare vnde. I, 237. 249
Teſtibus iniuratis fidem haberi noluit Conſtantinus M. I, 355
Thalelaeus Graecus interpres *Pandectarum* & *Codicis*. I, 413
Themiſtius orator paganus Chriſtianorum perſequutionem diſſuadet. I, 376. *

Digitized by Google

Theodoriciana lex. II, 18
Theodoricus rex Francorum legiſlator. II, 21
Theodoſii II. merita in iurisprudentiam. I, 378 382. *ſeq.* quorumdam tantum ICtorum ſcripta in foro allegari permiſit. *ibid.* Iuſtinianus hanc conſtitutionem in ſuo codice omiſit. *ibid.* Codicis Theodoſiani auctor. I, 379
Theodoſius M. iurisprudentiam ſua mole laborantem iuuat. I, 376 eius conſtitutiones commentario illuſtrauit Balduinus. *ibid.*
Theophilus *Inſtitutionum* Paraphraſtes quando floruerit. I, 402. editiones. *ibid.* an Theophilitzes & Accurſio iunior. I, 402. * Anteceſſor Berytenſis. I, 363. perperam a plerisque reprehenditur. I, 402. *
Theſaurus cui adquiratur ex conſtitutione Hadriani. I, 293
Tiberius Caeſar callidiſſimus princeps. I, 196 Auguſti inſtituta ſeruauit. I, 196. 198. ſub eo vetere ritu lata lex Iunia Norbana. I, 197 comitia a populo ad patres tranſtulit. I, 199 edictis noua iura conſtituit. I, 205
Tituli mancipiorum venalium. I, 76. *
Titulos librorum ſchematicos adfectabant ICti. I, 312
Titus Imp. de duobus Praetoribus fideicommiſſariis vnum detraxit. I, 237. leges tulit contra delatores. I, 237. militibus dedit priuilegium ſine ſollemnitate teſtandi. *ibid.* ſub eo, capitolio igne deleto, iacturam paſſa eſt iurisprudentia. *ibid.* *
Traianus Imp. varia iura conſtituit. I, 250. SCta ſub eo condita. *ibid.* variae conſtitutiones eius. I, 255
Trebatius Teſta. vid. Teſta.
Triboniani honores. I, 388. varia de eo iudicia. I, 389
Tribunicia lex. I, 13
Tribuniciam poteſtatem titulis ſuis inſeruit Auguſtus. I, 162. *
Tribuni militum conſulari poteſtate quando & cur creati. I, 57
Tribuni plebis quando crea-

creati, eorumdemque numerus & poteſtas. I, 19. pro roſtris dominati ſunt. I, 37. ciuitatem miſcent. *ibid.* eorum edicta. I, 63
Tribus Romanae. I, 7.*
Tributa comitia. *ibid.*
Triumuiratus. Sub eo miſera iuris conditio. I, 159.*
Triumuiri A. A. A. F. F. I, 59. capitales. *ibid.*
Tryphoninus (Claudius) IC. I, 334
Τύποι vocata edicta qualiacunque. I, 373.*
Turcae adhuc hodie iure Romano vtuntur. I, 405.*. 409. Codicem Iuſtinianeum in ſua lingua habent. I, 409
Tuſcianus IC. I, 291
Tutela mulierum abrogata. I, 382
Tutores a Conſulibus dari iuſſit Claudius Imp. I, 214
Tyrannorum acta quomodo reſciſſa. I, 212

V.

Vacarius (Rogerius) vid. Rogerius.
Valens (Aburnus) vid. Aburnus.
Valens Imp. Arrianis conſulturus edictum de libertate religionis edidit. I, 376
Valentiniani & Theodoſii conſtitutio de reſponſis prudentum. I, 382
Valeriani Imp. conſtitutiones. I, 352.*
Valerius Seuerus IC. I, 248
Vandali perperam confunduntur cum Venedis. II, 6.*
Vdalricus de Auguſta, IC. Germ. ſaec. XIV. II, 68
Venedi in Germania ſedes conſtituunt. II, 6.*. eorum ius an in Lubecenſi ſuperſit. II, 78.*
Venuleius Saturninus IC. I, 347
Verſiones librorum iuris κατὰ πόδα permiſit Iuſtinianus. I, 402
Veſpaſianus Imp. multa iura noua inuexit. I, 233. & vetera reſtituit. *ibid.**. ſub eo vltimum luſtrum conditum. I, 236. quaedam ſub illo circa ius mutata. *ibid.* SCta ſub eo facta. I, 234. huic omnem ſuperiorum Imperatorum poteſtatem decreuit Senatus. I, 233
Via Appia a quonam ſtra-

ſtrata? I, 114
Viceſima hereditatum temperata a Marco Antonino. I, 302
Viduae intra annum luctus nubere non licebat per legem Numae. I, 9.*
Viennenſis Academia iam ſaec. XIV. iuris Profeſſores habuit. II, 96
Vigintiuiri. I, 58
Vinidius Verus IC. I, 308
Vino rogus non adſpergendus ex lege Numae. I, 9.*
Viocuri. I, 59.*
Virginius (Paullus) IC. I, 141
Virgilii periochae an Modeſtino tribuendae. I, 350.*
Vitellius Imp. edicto mathematicos & aſtrologos vrbe exeſſe iuſſit. I, 232
Vitis: ex ea imputata non libandum ex lege Numae. I, 9.*
Viuianus IC. I, 263
Vlphilas litterarum Gothicarum inuentor. II, 1.*
Vlpiani (Domitii) IC. natales & honores. I, 336. Hebraismi. *ibid.**. mors. I, 337. iurisprudentia. I, 338. an verborum nouator. *ibid.**. eius opera maiora. I, 339. minora. I, 340. notae in Papinianum. *ibid.**. Chriſtianis admodum infenſus. I, 339. reſcripta contra eos collegit. *ibid.**
Vlpius Marcellus. vid. Marcellus.
Vnde de plano recte legi poſſit. formula edictalis. I, 66
Vocabulis nouis repertis Praetores iura ciuilia euerterunt. I, 69
Voluſiani Imp. conſtitutiones. I, 352.*
Voluſius Maecianus. vid. Maecianus.
Vrſeius Ferox. vid. Ferox.

W.

Weichbildum Saxonicum. II, 78
Weisbach (Io. de) legatus Saxoniae. II, 98
Weſtenbergii (Io. Ortwini) D. Marcus. I, 298
Wisbyenſe ius nauticum. II, 93
Wiſigothi prouincialibus ius Romanum reliquerunt. II, 15. vnde codex Alaricianus compilatus. *ibid.* eorum reges Imperii maieſ-

Digitized by Google

ieſtatem venerati ſunt. II, 13. *. Eorum lex. II, 11. an tota ex iure Romano. II, 14
Wiſſenbachii (Io. Iac.) Emblemata Triboniani. I, 399. de iis iudicium. *ibid.* *
Wurtenbergicus Ducatus ius Romanum adoptauit. II, 112
Wybo (Io.) Vindiciae Triboniani laudatae. I, 399. *

Z.

Zaleuci leges vnde. I, 28. *
Zaſius (Vdalricus) IC. humanior. I, 425
Zeno Imp. quid de pluris petitione ſanxerit? I, 382

FINIS.

Digitized by Google

CORRIGENDA.

Pag. 3.	lin. 16.	lege *l.* 2. §. 1. *D. de orig. iur.*
28	14	ego
51	1	Cereales
63	9	demeſſae
75	5	*l.* 27. §. 28. *D. ad L. Aquill.*
76	22	*I*, 1. *pro II*, 5.
77	5	*II*, 5.
80	30	antiquitates
91	19	Cuiac. *Obſeru. XIX*, 31.
134	5	habiti
168	22	referri poſſe
170	5	hodie ſciamus,
179	14	librum de OFFICIO SENATORIO. Idem IV, 10. & de
183	18	*l.* 5. §. 13. *D. commod.*
192	15	artibus
213	antep.	pupillis,

Pag. 213.	lin. 30.	lege alieni amore bacchante
228	1	dele quem ipſe Caſſius
235	14	lege nec ius
237	2	& Italiae
257	5	a Pegaſi
261	7	cuiuis
265	24	C. *XIX*. ORDINARET, *l.* 10. &c.
265	25	CONDERET, *pro* COMPONERET.
271	26	quam perfectum
282	16	honoris cauſſa
293	18	prolatum eſt, *l.* 20. *D. de reb. dub.*
316	1	ſeu de RE

…BLIOTHEQUE CANTONALE
20.5.1857.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google